

George Bancroft.

ΕΙΣ ΦΑΟΣ

BIBLIOTHECA
CLASSICA LATINA
SIVE
COLLECTIO
AUCTORUM CLASSICORUM LATINORUM
CUM NOTIS ET INDICIBUS

On souscrit, à Paris,

Chez N. E. LEMAIRE, Éditeur, rue des Quatre Fils, n° 16, au Marais.
DEBURE frères, libraires du Roi, rue Serpente, n° 7.
TREUTTEL et WURTZ, libraires, rue de Bourbon, n° 17.
F. DIDOT, imprimeur du Roi et de l'Institut, rue Jacob, n° 24.
BOSSANGE père, libraire, rue de Richelieu, n° 60.
DONDEY-DUPRÉ, impr.-libr. rue de Richelieu, n° 47 *bis*.
BRUNOT-LABBE, libraire, quai des Augustins, n° 33.
Jules RENOUARD, libraire, rue de Tournon, n° 6.
MONGIE aîné, libraire, boulevard Italien, n° 10.
H. VERDIÈRE, libraire, quai des Augustins, n° 25.
ARTHUS-BERTRAND, libraire, rue Hautefeuille, n° 23.

Et chez tous les libraires de France et des pays étrangers.

QUINTI HORATII FLACCI

QUÆ EXSTANT

OMNIA OPERA

PRÆMONITIO NOVI EDITORIS

AD LECTOREM BENEVOLUM.

NIHIL de Horatio pronuntiandum superesse arbitror, post celeberrimum illud M. F. Quintiliani judicium : « Multo est tersior Lucilio ac purus magis Horatius, et ad « notandos hominum mores præcipuus..... At Lyricorum « idem Horatius fere solus legi dignus ; nam et insurgit « aliquando, et plenus est jucunditatis et gratiæ ; et variis « figuris et verbis felicissime audax. » (Instit. Orat. lib. X, c. 1, § 94 et 96.) Nullum tamen invenies Editorem vel Interpretem, qui novis Flaccum laudibus extollere non studeat, glorieturve se de illo commentariis suis bene meritum : multi etiam occurrent querentes de sua ætate, quod sciolos morosos et vultuosos habeat, qui sæpe turpioris invidiæ stimulis excitati, vel putido arrogantis procaciæ fastu omnia præ se prosternentes, ea calumniari et damnare audent, quæ non legere prius curaverunt, sive lecta nullo modo intellexere.

Ego autem, *nullius jurare in verba magistri* ab ipso edoctus Horatio, quam in hac editione paranda viam ingressus sim, hodie simplicibus brevibusque verbis tantum explicabo.

In primo hoc volumine occurrent solummodo, cum argumentis et interpretationibus, carmina lyrica, quibus præibunt de metris Horatianis nonnulla e doctissimis commentatoribus excerpta.

In secundo volumine, Satirarum et Epistolarum libri; ac denique Ars Poetica, pari diligentia illustrata.

Tertius demum et ultimus tomus complectetur :

1° Laborum enarrationem quos ad elucidandum poetam suscepi; nomina ducum præcipuorum quos in commentariis sequutus sum, et sociorum qui in conferendis MSS. lectionibus et mendis plagularum corrigendis fidelem ac religiosam mihi operam navavere;

2° Vitam Q. Horatii Flacci, e Suetonio et aliis scriptoribus desumptam, atque per consulum annos accurate digestam, indicantemque quibus temporibus carmina quæque componi probabiliter debuerint; notam de amicis Horatii; duas odas a Cl. De Villoison, anno 1778, primum apud nos editas, quamvis perperam, ut reor, nostro poetæ adscribantur; varia de Q. Horatio antiquorum et recentiorum testimonia;

3° Notitiam literariam; Elenchum codicum MSS. ad quos adhuc exactus est Flaccus; item variarum editionum versionumque qualibet lingua scriptarum;

4° Indicem universum, qui nomina, res et verba uno tenore descripta continebit; cujus laboris utilitatem, ne dicam, necessitatem, ita perspectam habeo, ut ipse, quanquam negotiis mille aliis distractus, ex optimis indicibus, alterna vice ad textum collatis, novum ex integro longe auctiorem et emendatiorem conficere voluerim; nec profiteri dubito, nullum ex aliis in manu mihi fuisse (et fuerunt omnes), qui non erroribus scateret, seu male indicatis, seu omissis permultis vocibus, iisque interdum maxime necessariis. Quibus vitiis ne meus laboraret, verba ad unum omnia cum versibus egomet contuli; quæ apud Bentleium diversa in eodem versu occurrunt indigitavi; denique in hoc concinnando eam operam insumpsi, qua in nulla alia re majorem me unquam præstitisse confirmo. Si quid tamen humanitus acciderit, ignoveris, amice lector, meque non incuria saltem nec levitate lapsum memineris. Vale.

N. E. Lemaire.

PRÆFATIO.

En tibi, lector benevole, prodit hujus agminis classici fere postremus ille Sarsinas, quem, si pro antiquitatis majestate ordo duceretur, chori principem habuisses, utique vero inter primos colendum, modo latinitatis ingenium æstimetur. Ipsas enim Musas, si latine loqui voluissent, non alio, nisi Plautino sermone loquuturas fuisse doctissimi veterum literatores censuerunt : Musas quidem, opinor, puellaris verecundiæ non satis memores, at comico lepore certe animatas. Hoc sensit mens dia Molieri, hoc Regnardi festivitas, hoc multi scenicæ rei haud spernendi artifices vel magistri.

Is vero errare vehementer mihi videbitur, qui loquacitatis derisoriæ tantum, cujusmodi laudem Plauto nonnulli facile concedunt, ut cæteras detrahant, fontem illius opera esse, neque eximie aut venuste cogitata dictaque eleganter inde quoque suppetere existimabit. Quam pravum sit tale judicium, hic e multis unus (ne te, lector, moremur) argumento erit locus, quem Molierus e penu Plautina deprompsit :

Un amant fait sa cour où s'attache son cœur ;
Il veut de tout le monde y gagner la faveur ;
Et pour n'avoir personne à sa flamme contraire,

Jusqu'au chien du logis il s'efforce de plaire (1).

Les Femmes savantes, act. I, sc. 3.

Præterea, quantum ad Romanorum mores domesticos ususque civiles, nempe vitam populi interiorem pernoscendam studiosos Plautus adjuvet, quis nescit prudens istarum disciplinarum arbiter? adeo ut ejus comœdias, nisi oblectamenti causa legeris, tamen tanquam historicæ bibliothecæ grande supplementum ad manum habeas necesse fuerit?

Sed omissa commendatione, qua Plautus apud gnarures non eget (et apud alios quantula nostræ auctoritas!), de hujus editionis consilio et ratione pauca præmonere te, lector, haud supervacanea oratio videtur.

Notitiæ Plautinorum operum id in primis obesse, quod multæ apud eum sermonis quotidiani locutiones ab figuris dicendi poeticis vel oratoriis recedentes, multa romanæ plebi intellectu prompta, nobis paulo abstrusiora, utpote ad res ætate Catonis et Ennî vulgares pertinentia, fallerent legentem, vel impedirent, animadvertimus. Itaque nullum præteriimus locum, quin, si qua difficultas aut ellipsi popularibus loquelis tralatitia, aut joco verbis sententiave implicito, aut formula singulari, aut historia quadam recondita et allusione, offenderet, interpretationem, quantum in nobis esset, non sineremus desiderari, ut hæc editio maxime omnium fieret *explanatoria;* rati

(1) Volt placere sese amicæ, volt mihi, volt pedisequæ,
Volt famulis, volt etiam ancillis, et quoque catulo meo
Subblanditur novos amator, se ut quom videat, gaudeat.
Asin. I, 3, 31.

scilicet, satis a superbioris critices vel temerariæ negligentiæ fastidiis vindicatum Sarsinatem fore, modo ad eum facilis cuique pateret accessus.

Jam nobis iter præmunierant celeberrimi philologi, inter quos principes eminent Gronovius et ætate, nisi doctrinæ fama prior, nostras Lambinus; quem, ut eruditione præstantissimum, sic ingenii acumine insignem, merito sane, et eo libentius sæpe laudabimus, quod eum multi præmonstratorem viæ et δᾳδοῦχον sequuti sunt, innominatum tamen.

Nos, si quid longa cum Plauto consuetudine intelligendis illius carminibus profecimus, hoc, quantulumcumque sit, tantorum virorum partis opibus addidimus, sive, quæ præterierunt, relectis, sive, in quibus labi illis humanitus acciderit, sicubi acciderit, nostra dubitatione subdita.

Neque dictionum modo exsecutioni, sed etiam expositioni rerum operam impendere animus fuit; quid mori populi auctoris ingenium concederet, quid latinum scenæ artificium a nostrate differret, quibus ludorum editoribus, quo histrionum genere choragioque histrionico, qua proscenii structura, quo caveæ consessu Plautus uteretur; ut, si quis has annotationes percurrerit, theatralis rei apud Romanos historiam delibaverit.

Quod ad scripturam attinet, fundus fuit textus recensendi editio Gronovio-Ernestina cum Bipontina Brunckii et cum Bothiana, necnon scripto codice bibliothecæ Reg. Parisinæ membranaceo n° 5568 collata. Neque lucubrationibus præclarissimi Hermanni,

et Cl. Bosschæ et Cl. Lindemanni aliorumque, qui singularias fabulas ediderunt, uti nos piguit.

Plauti numeros, quos ipse profitetur innumeros, illustres apud novos grammatici gymnasium fecerunt sibi, in quo multum susceperunt intricati laboris, multo etiam magis divinandi libidine sibi indulserunt. Quis autem in re tam obscura, tam incerta, certum aliquid et verum proferre se nunc posse confidat, quum scripti codices comœdias uno tractu, distinctione versuum nulla, quasi prosam orationem, insuper fœde corrupto multis locis verborum habitu, vel interversa statione, reddiderint, quumque jam apud sequioris ævi Latinos de constituendo Plauti carmine nonnunquam ambigeretur (1)?

Ars etenim versificandi, prisca illa ætate, nondum ita legibus Græcorum continebatur, quin pro lubitu identidem evagaretur liberius, et inconcinnos atque claudicantes fœtus vel incuria, dum moram lituræ metuebat, vel imperitia, quia rudibus adhuc lingua et prosodia utebatur, ederet. Auctores non solum intra trimetros non steterunt, et omnis generis, omnis mensuræ versus in diverbio commiscuerunt, sed etiam quantitate syllabarum definienda et coagmentandis carminis partibus, modo nolentes, modo volentes, plus vice simplici peccarunt.

Multa, etiam apud tragicos, erant orationi solutæ simillima, quorum carmen, nisi quum tibicen accessisset, intelligeretur. Quid comici, qui sermoni pro-

(1) Sisenna, laudante Rufino, ed. Putsch. pag. 2711.

piora docuere? non solum vocalium hiatu concurrentium elisio fit aut non fit pro arbitrio scribentis, sed etiam per ecthlipsin (1), synæresin (2), diæresin (3), et sexcenta istiusmodi immutantur verba pronuntiando, ut metrum, non ad scripturam, sed ad vulgarem tum loquendi morem exigi debeat : qui quantum ab illa diversum ferretur, Cicero exemplum classicum suppeditabit. Nam quo tempore Crassus bellum adversus Parthos maturabat inauspicatum, et exercitum Brundisii imponebat, forte quidam in portu caricas Cauno advectas vendens clamitabat, ita profecto: *cauneas;* quæ vox, solemni tum literam *u* dicendi usu; sonabat *cavneas*, vel *caFneas*. Hanc in præsenti nemo attendit. Sed post eventum, ut fieri solet, recordati sunt Crassum tristi omine, si mens non læva fuisset, præmonitum futuræ cladis, quasi mercator, non cogitans, sed diis ducentibus, occinuisset; *cave ne eas*.

Plautinas quoque personas, eodem, quo ille caunearum venditor, modo verba contrahentes, vel rursus distendentes, si versus rhythmo suo fundantur, audias. Itaque illos refingere et orationem ex ingenio emendare audacius visum nobis est majusque viribus opus, præsertim quod magis emendantis solertiam ostenderet, quam textus integritatem præstaret. Itaque vulgatæ lectioni acquiescere sæpe, quam con-

(1) Ex. gr. *pop'lus*, *arg'mentum*, etc. p. populus, argumentum.

(2) *Aureo* dissyllabum, *suo* una syllaba.

(3) *Evolüunt*, *solüunt*, *ïam*, p. evolvunt, solvunt, jam.

jecturas elegantes quidem, sed non satis manuscriptis comprobatas, recipere placuit. Nam periculum est, ne, dum metro strictius et adamussim magis, quam ipse voluit, reformando consulis, tua, non Plauti, commenta præbeas.

Sed ab orthographia editoribus adhuc usurpata, quæ profecto Plautina ætate posterior est, deflectendi licentia nobis sumpta, pudenter tamen; ita ut antiqui coloris aliquid compareret, neque nimis horridum, nimis obsoletum scriptionis genus legenti officeret. Consilium equidem fuerat, antequam operi manum admoveremus, formam, qualis tum habebatur, scribendi sedulo referre, cujus eximium exemplum præsto est de Bacchanalibus senatusconsultum anno U. C. 566, et leges præcipuas grammatici veteres docent; nullam consonantem geminari (1), pro *i* porrecta fere ubique poni *ei*, adjici *d* plerisque verbis longa vocali desinentibus, oportere, etc. etc. Verum primo tentamine didicimus hoc fieri non posse, quin latinitas illa vix latina et pæne barbara non assuetis videretur, atque sic tædio esset legendi Plauti labor, quem promptum cuique et facilem reddere summopere studuimus.

Ergo quam proxime a vero nostra scriptura aberit, servatis, quantum orationis sinet intellectus, etymorum elementis et nativo verborum themate (2), pin-

(1) Festus voce *Aula*.

(2) Lucilius quod soni emolliri cœperant, forsan querebatur, hoc versu: « Pellicere malunt quam perlicere ». Conf. gramm. vet. ed. Putsch. p. 2227.

guedine sonorum (1), literarum simplicitate, denique quidquid antiquitatem, modo non rancidulam, sapiet (2).

Habes, lector benevole, nostræ curæ prospectum, quam rectam fuisse et ad felicem effectum perductam existimes, opto magis, quam sperare audeo.

J. NAUDET.

(1) « Adnotandum est antiquum sermonem plenioris sonus fuisse, et, ut ait Cicero, rusticanum ». Velius ed. Putsch. p. 2216.

Lucilius (laudante Velio, ed. Putsch. pag. 2220):

Jam puerei venere, *e* postremum facito atque *i*,
Ut plures faciant; *i* si faci' solum,
Pupilli pueri: hoc uniu' fiet.

Idem scribit *peilum* p. pilum.

Addes *e* peila, ut pleniu' fiat.

Et alibi:

ut pinguiu' fiat.

(2) « In tertia declinatione, singularis numerus per unam *i* literam scribitur, ut *docilis*, *facilis*, pluralis per *e* et *i*, ut *facileis*, *docileis*; ut ex hoc appareat singularisne sit appellatio, an pluralis ». Scaurus ed. Putsch. pag. 2264.

Simili de causa *illic*, *istic* scribimus, quoties æque valent atque *ille*, *iste*, et *heic*, *illeic*, *illei*, *istei*, quum adverbialiter proferuntur.

Quum literam *u* consonantem aut vocalem sequitur *u*, hanc in *o* mutamus, ex. gr. *æquos*, *servos*, *solvont*, p. æquus, servus, solvunt, more veterum, præterea monente Donato ita scribendum, « quoniam nulla litera vocalis geminata unam syllabam faciat ».

Nota. In limine hujus voluminis, vitam Plauti, et testimonia de illius operibus, et quæ nonnulli docti viri editionibus ejusdem præfati sunt, cæteraque hujusmodi, quæ ad aperturam libri soles invenire, lector, profecto nunc requiris; quorum collectionem ad postremum editionis volumen, quo plenior neque plus justo tamen fieret, reservandam censuimus.

METRA HORATII LYRICA.

PROOEMIUM.

Metra, quibus Horatius in odis usus est, exhibituro mihi visum est, quorundam ad rem metricam pertinentium vocabulorum tironum maxime causa præmittere brevem explicationem, omissis quæ notiora esse solent. In quod studium si cui altius penetrare in animo sit, duce utatur peritissimo Godofredo Hermanno V. Cl. (Handbuch der Metrik. Leipz. 1799).

Versus iambicos et trochaicos Grammatici plerumque dipodiis (διποδίαις) h. e. binorum pedum seriebus (⏑–⏑– aut –⏑–⏑) metiuntur, et versum duarum dipodiarum s. ex quatuor pedibus constantem *dimetrum*, — tribus dipodiis s. sex pedibus constructum *trimetrum* vocant. Versus enim iambici quum in locis imparibus (primo, tertio, etc.) ac trochaici in paribus (secundo, quarto) spondeum habere possint rhythmus idem post singulas demum dipodias redit. — Sin vero de dactylicis, choriambicis ceterorumque generum versibus (exceptis tamen anapæsticis, quorum metra etiam κατὰ διποδίαν dispescuntur) sermo est, *dimeter* appellatur qui duobus, — *trimeter* qui tribus continetur pedibus simplicibus.

Versus *catalectus* (στίχος κατάληκτος) est cujus pedi ultimo syllaba deest (num. 3). Si pedi aut trisyllabo, aut tetrasyllabo duæ syllabæ desunt, versus existit catalectus, — aut in syllabam, aut in disyllabum (num. 7 et 14).

Versus *brachycatalectus* est cui pes integer deest (num. 1); non nisi iambici et trochaici versus brachycatalecti sunt.

Versus *acatalectus* est in cujus ultimo metro nihil ad integritatem deest, neque quidquam abundat (num. 4).

Versus *hypercatalectus*, in quo una in fine syllaba abundat (num. 6).

Basis est pes duarum aut trium syllabarum, a quibus versus quidam exorditur, antequam series pedum versui illi propriorum incipit (num. 6—9).

Horatii odæ per versus vel ejusdem usque, vel duplicis, vel triplicis generis decurrunt. Sunt igitur ποιήματα vel μονόκωλα, vel δίκωλα, vel τρίκωλα. Versus autem diversi generis, ex certo ordine semper redeuntes, *systemata* (nos: *Strophen* s. *Stanzen*) efficiunt sibi in vicem quoad rhythmum similia. Quodsi post seriem binorum versuum primum genus redit, systema est δίστροφον; ex quo quid sit τρίστροφον, μονόστροφον, τετράστροφον facile patet.

A. VERSUUM SINGULORUM GENERA.

a. *Versus iambici.*

1. Versus Ithyphallicus, qui est dimeter brachycatalectus.

⏑ – ⏑ – ⏑ ⏓

Cf. num. 19.

2. Versus iambicus dimeter acatalectus s. quaternarius.

⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ ⏓
– – – –
. . . .
– ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ 1

Inarsit æstuosius. *Epod.* 3, 18.
Vel hœdus ereptus lupo. *Epod.* 2, 60.
Imbres nivesque comparat. *Epod.* 2, 30.

1. Pedes sub lineola punctata positi rarius inveniuntur.

Forti sequamur pectore. *Epod.* 1, 14.
Vide|re prope|rantes domum. *Epod.* 2, 62.
Ast ego | vicissim risero. *Epod.* 15, 20.

Cf. de hoc versu num. 20 et 21.

Est in metro XV et XVI.

3. **Versus iambicus trimeter catalectus.**

⏑– ⏑– ⏑– ⏑– ⏑– ⏓
––   ––
. . . .
⏑⏑⏑

Mea renidet in domo lacunar. II, 18, 2.
Jam te premet nox fabulæque manes. I, 4, 16.
Regum|que pue|ris nec satelles orci. II, 18, 34.

Est in metro XII et XVIII.

4. **Versus iambicus trimeter acatalectus s. senarius.**

⏑– ⏑– ⏑ || – ⏑– ⏑– ⏑⏓ [1]
–– – || – ––
. . . . || . . . .
⏑⏑– ⏑⏑⏑ – || ⏑⏑
–⏑⏑ ⏑ || ⏑⏑ ⏑⏑⏑ ⏑⏑–

Suis et ipsa Roma viribus ruit. *Epod.* 16, 2.
Heu me per urbem, nam pudet tanti mali. *Epod.* 11, 7.
Tibi hos|pitale pectus et pura manus. *Epod.* 17, 49.
Deripe|re lunam vocibus possim meis. *Epod.* 17, 78.
Infa|mis Hele|næ Castor offensus vicem. *Epod.* 17, 42.
Optat quie|tem Pelo|pis infidi pater. *Epod.* 17, 65.
Aliti|bus at|que cani|bus homi|cidam Hectorem. *Epod.* 17, 12.
Vecta|bor hume|ris tunc | ego ini|micis eques. *Epod.* 17, 74.

Sæpius cæsura neglecta est.

In Epodon carm. 16. Horatius non nisi iambis puris usus est.

Est in metro XI, XIV, XV, XII.

1. Nota || locum cæsuræ designat.

b. *Versus trochaici.*

5. Versus trochaicus dimeter catalectus.

–⏑ –⏑ –⏑ ⏓

Truditur dies die. II, 18, 15.

Horatius spondeum in secunda sede non admittit.
Est in metro XVIII.

c. *Versus choriambici.*

6. Versus Pherecratius s. choriambicus monometer hypercatalectus cum basi, in qua apud Horat. semper spondeus est.

– – –⏑⏑– ⏓

Vis formosa videri. IV, 13, 3.

Est in metro IV.

7. Versus Glyconicus s. choriambicus dimeter catalectus in pyrrhichium aut iambum, cum basi, quam apud Horat. semper spondeus tenet.

– – –⏑⏑– ⏑⏓

Nil mortalibus arduum est. I, 3, 37.

Bis in basi reperiretur trochæus, si lectio servanda esset. *Teucer et* I, 15, 24, et *Ignis Iliacas* ibid. 36. Syllabæ ultimæ, qua versus abundat, vocalem elisam reperis IV, 1, 35.
Est in metro II, III, IV.

8. Versus Asclepiadeus minor s. versus choriambicus trimeter antecedenti similis, nisi quod uno choriambo locupletior est.

– – –⏑⏑– || –⏑⏑– ⏑⏓

Crescentem sequitur cura pecuniam. III, 16, 17.

Cæsura bis omissa est:

Dum flagrantia detorquet ad oscula. II, 12, 25.
Non stipendia Carthaginis impiæ. IV, 8, 17.

Mirari licet, Bentleium, dum, in not. ad vers. poster. ex pausa in media voce constituta argumentum versus delendi petens, vehementior, uti solet, in tenebrionem illum, qui hunc versum contexuerit, invehitur, adjecisse: « Nunquam ne semel quidem (sciens hoc affirmo) discessit ab hac (observandæ nempe cæsuræ) regula Noster in versu Asclepiadeo. »

Semel in pausa brevis est syllaba:

Quam si quidquid arat impiger Apulus. III, 16, 26.

Hiatus est in pausa I, 6, 15, nisi legas *Merionen.*

Est in metro I, II, III, IV.

9. Versus Asclepiadeus major s. choriambicus tetrameter, antecedenti similis, nisi quod uno adhuc choriambo auctior est.

— —   — ◡ ◡ — || — ◡ ◡ — || — ◡ ◡ —   ◡ ⏓

Quis post vina gravem militiam aut pauperiem crepat. I, 18, 5.

Semel tantum cæsura post secundum choriambum abest.

Arcanique fides prodiga perlucidior vitro. I, 18, 16.

Est in metro V.

10. Versus Aristophanicus s. choriambicus dimeter catalectus in amphibrachyn (◡ — ◡) aut bacchium (◡ — —).

— ◡ ◡ —   ◡ — ⏓

Cur neque militaris. I, 8, 5.

Est in metro VII.

11. Versus Sapphicus minor, constans ex dipodia trochaica et versu antecedenti.

— ◡ — —   — || ◡ ◡ —   ◡ — ⏓

Ludit herboso pecus omne campo. III, 18, 9.

Sæpe cæsura est post syllabam brevem sextam:

Dauniæ defende || decus Camenæ. IV, 6, 27.

præsertim in IV, 2 et 6, et in carm. sæcul. Semel neutro in loco: I, 2, 34. Græci quidem utuntur in exordio versus tam dipodia trochaica pura (–⏑–⏑) quam epitrito secundo –⏑––, qui solus Horatio placuit. Porro cæsuram observat, quam Græci ignorant.—Interdum versus hypermeter est, i. e. ultima ejus syllaba superflua eliditur vocali a qua subsequens incipit versus: II, 2, 18; IV, 2, 22 et 23. Carm. sæc. 48.

Est in metro VI.

12. Versus Sapphicus major. Oritur ex versu Sapphico præcedenti eodem modo ut Asclepiadeus major (num. 9) ex Asclepiadeo minori (num. 8), inserto nimirum uno adhuc choriambo.

–⏑–– – || ⏑⏑– || –⏑⏑– ⏑–⏑̱

Sæpe trans finem jaculo nobilis expedito. I, 8, 12.

Si recte a Cl. Hermanno hic versus inter choriambicos numeratur, æquo jure Sapphicus præcedens locum inter illos obtinere posse videtur.

Est in metro VII.

d. *Versus dactylici.*

13. Versus Adonicus, s. dactylicus dimeter catalectus.

–⏑⏑ –⏑̱

Terruit urbem.

Est in metro VI.

14. Versus Archilochius minor, s. trimeter hypocatalectus; s. penthemimeris (πενθημιμερὶς) dactylica.

–⏑⏑ –⏑⏑ –

Pulvis et umbra sumus. IV, 7, 6.

Horatius spondeis non utitur.

Est in metro IX, cf. num. 20 et 21, et quæ ibi præmissa sunt.

15. Versus dactylicus tetrameter catalectus, s. tetrameter heroicus.

–⏑⏑ –⏑⏑ –⏑⏑ –⏓
–– ––
. . . .
––

Carmine perpetuo celebrare. I, 7, 6.
O fortes pejoraque passi. I, 7, 30.
Mensorem cohi|bent Ar|chyta. I, 28, 2.

Horatius cæsuram constituit post primam syllabam aut secundi aut tertii pedis; exceptis ter versibus odæ 28, lib. I.

Est in metro XIII.

16. Versus Alcmanius, qui est dactylicus tetrameter acatalectus.

–⏑⏑ –⏑⏑ –⏑⏑ –⏑⏑
–– –– –– ––

Cf. num. 19.

17. Hexameter heroicus, qui est catalectus.

–⏑⏑ –⏑⏑ – ‖ ⏑⏑ –⏑⏑ –⏑⏑ –⏓
–– –– – ‖ – ––
. . . .
––

Vos quibus est virtus muliebrem tollite luctum. *Epod.* 16, 39.

Interdum spondeus est in sede quinta, I, 28, 21. Epod. 13, 9; 16, 17. Aliquoties cæsura non in initio pedis tertii sed secundi et quarti simul constituitur, I, 7, 29; 28, 5. Epod. 16, 21. Ter ne hic quidem observatur, I, 28, 15 et 29. Epod. 15, 9.

Est in metro IX, X, XIII, XVI, XVII.

e. *Versus logaœdici.*

Sic ii dicuntur versus, in quibus seriem dactylicam subsequitur series trochaica. Nomen logaœdicorum inde acceperunt, quod rhythmus dactylicus ἀοιδῇ, trochaicus λόγῳ accommodatior est.

18. Versus Alcaicus inversus decasyllabus.

– ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏓

Purpureî metuunt tyranni. I, 35, 12.

Est in metro VIII.

19. Versus Archilochius major.

– ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – || ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ || – ⏑ – ⏑ – ⏑

Solvitur acris hyems grata vice veris et Favoni. I, 4, 1.

Ex duobus compositus est membris sive κώλοις, nimirum,

a) ex versu Alcmanio (num. 6).

b) ex versu Ityphallico (num. 1).

Græci quidem hos ita jungunt, ut ultima syllaba membri prioris, perinde quasi integrum claudat versum, et brevis, et longa esse, et hiatum quoque efficere queat. Contra Horatius nec pedem creticum – ⏑ – neque spondeum in quarto loco posuit neque hiatu usus est; ideoque hoc metrum Horatianum a subsequenti versuum genere asynartetorum, inter quos numerari solet, excludendum videtur.

Est in metro XII.

f. *Versus asynarteti.*

Versus asynarteti (ἀσυνάρτητοι) s. inconnexi nominantur qui duobus aut pluribus membris constant, quæ tamen inter se non magis connexa sunt quam versus cum versu.

Cujusque igitur membri ultima syllaba eodem jure, ac si esset ultima versus, et longa, et brevis esse potest, neque eliditur. Hoc versuum genus invenisse Archilochus dicitur. A multis Horatii editoribus singuli versus in binos dividuntur illos, ex quibus compositi sunt. Et sane, ut Gesnerus observat, commodissima esset divisio. Sed acriter pro versus integritate pugnat Bentleius, Hephæstionis aliorumque grammaticorum auctoritate fretus. Cf. num. antecedens. Ex Horatio huc pertinent:

20. Versus elegiambus, compositus nempe ex elegiaci versus dimidio s. penthemimeri dactylica (num. 14) et versu iambico dimetro acatalecto (num. 2).

–⏑⏑ –⏑⏑ – ‖ ⏑ ⏑– ⏑– ⏑–
⏑ ‖ –– ––

Desinet imparibus certare submotus pudor. *Epod.* 11, 18.
Libera consilia nec contumeliæ graves. *Epod.* 11, 26.
Inachia furere sylvis honorem decutit. *Epod.* 11, 6.
Fervidiore mero arcana promorat loco (cum hiatu). *Ep.* 11, 14.

Est in metro XI.

21. Versus iambelegus præcedenti similis, nisi quod inverso ordine membrum iambicum præcedit et elegiacum subsequitur.

⏑– ⏑– ⏑– ⏑– ‖ –⏑⏑ –⏑⏑ –
–– –– ⏑ ‖

Tu vina Torquato move consule pressa meo. *Epod.* 13, 16.
Levare duris pectora sollicitudinibus. *Epod.* 13, 10.

Est in metro X.

g. *Versus ionici.*

Sic dicti ob pedes ionicos[1] ex quibus constant. Unum tantum apud Horatium talium versuum genus reperitur:

1. ⏑⏑–– ionicus a minore, ––⏑⏑ ionicus a majore.

22. **Versus ionicus a minore (ἀπ' ἐλάσσονος) tetrameter acatalectus.**

◡◡–– ◡◡–– ◡◡–– ◡◡––

Miserarum est nec amori dare ludum neque dulci. III, 12, 1.

Alii editores aliter odæ allegatæ versus ordinant, suntque qui et tetrametros ionicos aliosque versus exhibeant.

Est in metro XIX.

h. *Versus ex diversis rhythmis mixti.*

23. Versus Alcaicus hendecasyllabus.

–– ◡–– ‖ –◡◡ –◡⏓
◡–

Dulce et decorum est pro patria mori. III, 2, 13.
Tŭmultuosum sollicitat mare. III, 1, 26.

Rarius tamen ab iambo incipit. — Quinquies cæsuram neglectam reperies: I, 16, 21; 37, 5 et 14; II, 17, 21; IV, 14, 17; quibus locis adde in hac editione correctum III, 2, 5. — In cæsura hiatus II, 20, 30; III, 2, 30, et brevis syllaba III, 4, 53.—Legitur II, 15, 17 versus sequens:

Nec fortuitum spernere cespitem.

Horatius vel a regula versus discessit, vel syllabam penultimam vocis *fortuitum* produxit.

Est in metro VIII.

24. Versus Alcaicus enneasyllabus.

–– ◡–– –◡ –⏓
◡–

Si fractus illabatur orbis. III, 3, 7.
Ŏlentis uxores mariti. I, 17, 7.

Rarius tantum iambo utitur in prima sede. — Versus longe plurimi cæsuram habent post syllabam sextam.

Hunc versum præcedenti similem esse patet. Errant qui eum versum iambicum hypercatalectum esse putant et (uti Wetzelius quoque) sic ordinant: ⏑–⏑–⏑–⏑–⏑
–– –– – ; quum in 317 versibus hujus generis apud Horatium obviis ne unus quidem (sciens hoc affirmo) iambum in tertia sede habeat.

Ultima syllaba superflua a vocali subsequenti versus eliditur in II, 3, 27.

Est in metro VIII.

B. SYSTEMATA.

I. Metrum Asclepiadeum primum, *μονόκωλον μονόστροφον*, versum Asclepiadeum minorem (num. 8) usque repetens.

–– –⏑⏑– ‖ –⏑⏑– ⏑–

I, 1; III, 30; IV, 8.

Qua ratione hoc metrum Wetzelius *τετράστροφον* appellaverit, non liquet, quum numerus versuum odæ 8, lib. IV, non quaternarius sit; continet enim carmen illud 34 versus.

II. Metrum Asclepiadeum secundum, *δίκωλον δίστροφον*, quod ex versu Glyconico (num. 7) et versu Asclepiadeo minori (num. 8) alternatim se excipientibus compositum est.

–– –⏑⏑– ⏑⏓
–– –⏑⏑– ‖ –⏑⏑–⏑⏓

I, 3, 13, 19, 36; II, 9, 15, 19, 24, 25, 28; IV, 1, 3.

III. Metrum Asclepiadeum tertium, *δίκωλον τετράστροφον*,

constans ternis versibus Asclepiadeis minoribus (num. 8), quos subsequitur versus Glyconicus (num. 7).

– –   – ⏑ ⏑ – || – ⏑ ⏑ –   ⏑ ⏓
– –   – ⏑ ⏑ – || – ⏑ ⏑ –   ⏑ ⏓
– –   – ⏑ ⏑ – || – ⏑ ⏑ –   ⏑ ⏓
– –   – ⏑ ⏑ –   ⏑ ⏓

I, 6, 15, 24, 33; II, 12; III, 10, 16; IV, 5, 12.

IV. Metrum Asclepiadeum quartum, *τρίκωλον τετράστροφον*, etc. Constat ex Asclepiadeo versu minori (num. 8) bis posito, versu Pherecratio (num. 6) et Glyconico (num. 7).

– –   – ⏑ ⏑ – || – ⏑ ⏑ –   ⏑ ⏓
– –   – ⏑ ⏑ – || – ⏑ ⏑ –   ⏑ ⏓
– –   – ⏑ ⏑ –   ⏓
– –   – ⏑ ⏑ –   ⏑ ⏓

I, 5, 14, 21, 23; III, 7, 13; IV, 13.

V. Metrum Asclepiadeum majus, *μονόκωλον μονόστροφον*. Cf. num. 9.

– –   – ⏑ ⏑ – || – ⏑ ⏑ – || – ⏑ ⏑ –   ⏑ –

I, 11, 18; IV, 10.

VI. Metrum Sapphicum, *δίκωλον τετράστροφον*. Ter repetit versum Sapphicum minorem (num. 11) sequenti Adonico (num. 13).

– ⏑   – –   – || ⏑ ⏑ –   ⏑ – ⏓
– ⏑   – –   – || ⏑ ⏑ –   ⏑ – ⏓
– ⏑   – –   – || ⏑ ⏑ –   ⏑ – ⏓
– ⏑ ⏑   – ⏓

Quater vocem tertiæ lineæ ultimam dissectam invenies: I, 2, 19, 25, 11; II, 16, 7; III, 27, 60.

I, 2, 10, 12, 20, 22, 25, 30, 32, 38; II, 2, 4, 6, 8, 10, 16; III, 8, 11, 14, 18, 20, 22, 27; IV, 2, 6, 11.

Carmen sæculare.

VII. Metrum Sapphicum majus, δίκωλον δίστροφον. Habet versum Aristophanicum (num. 10) et Sapphicum majorem (num. 12) alternatim positos.

– ⏑ – –   – ‖ ⏑ ⏑ – ‖ – ⏑ ⏑ –   ⏑ – ⏓
                               – ⏑ ⏑ –   ⏑ – ⏓

I, 8.

VIII. Metrum Alcaicum, τρίκωλον τετράστροφον. Binos exhibet versus Alcaicos hendecasyllabos (num. 23), versum Alcaicum enneasyllabum (num. 24), denique versum Alcaicum decasyllabum (num. 18).

⏓ –   ⏑ – – ‖ – ⏑ ⏑   – ⏑ ⏓
⏓ –   ⏑ – – ‖ – ⏑ ⏑   – ⏑ ⏓
  – –   ⏑ – –   – ⏑   – ⏑
      – ⏑ ⏑   – ⏑ ⏑   – ⏑   – ⏑

I, 9, 16, 17, 26, 27, 29, 31, 34, 35, 37; II, 1, 3, 5, 7, 9, 11, 13, 14, 15, 17, 19, 20; III, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 17, 21, 23, 26, 29; IV, 4, 9, 15, 17.

IX. Metrum Archilochium primum, δίκωλον δίστροφον. Hexametro heroico (num. 17) subjectus est versus Archilochius minor (num. 14).

– ⏑ ⏑   – ⏑ ⏑   – ‖ ⏑ ⏑   – ⏑ ⏑   – ⏑ ⏑   – ⏑
– –   – –   – ‖ –   – –   –
    – ⏑ –   – ⏑ ⏑   ⏓

IV, 7.

X. Metrum Archilochium secundum, δίκωλον δίστροφον. Hexametro heroico (num. 17) subjectus est versus iambelegus (num. 21).

–⏑⏑ –⏑⏑ – ‖ ⏑⏑ –⏑⏑ –⏑⏑ –⏓
–– –– – ‖ – ––
⏑– ⏑– ⏑– ⏑– ‖ –⏑⏑ –⏑⏑ ⏓
–– –– ⏑ ‖

Epod. 13.

XI. Metrum Archilochium tertium, δίκωλον δίστροφον. Post versum iambicum senarium (num. 4) sequitur versus elegiambus (num. 20).

⏑– ⏑– ⏑ ‖ – ⏑– ⏑– ⏑–
–– – ‖ – ––
–⏑⏑ –⏑⏑ ⏓ ‖ ⏑– ⏑– ⏑– ⏑–
‖ –– ––

Epod. 11.

XII. Metrum Archilochium quartum, δίκωλον δίστροφον, compositum ex versu Archilochio majori (num. 19) et versu iambico trimetro catalecto (num 3).

–⏑⏑ –⏑⏑ – ‖ ⏑⏑ –⏑⏑ ‖ –⏑ –⏑ –⏑
–– –– – ‖ –
⏑–⏑–⏑–⏑–⏑–⏑
–– ––

I, 4.

XIII. Metrum Alcmanium, δίκωλον δίστροφον. Hexametro heroico (num. 17) subjectus est versus dactylicus tetrameter catalectus (num. 15).

–⏑⏑ –⏑⏑ – ‖ ⏑⏑ –⏑⏑ –⏑⏑ –⏓
–– –– – ‖ – ––
–⏑⏑ –⏑⏑ –⏑⏑ –⏑
–– ––

I, 7, 28.
Epod. 12.

XIV. Metrum iambicum primum, μονόκωλον μονόστροφον, quod semper versum senarium (num. 4) repetit.

⏑– ⏑– ⏑ || – ⏑– ⏑– ⏑–
–– – || – ––

Epod. 17.

XV. Metrum iambicum secundum, δίκωλον δίστροφον, in quo versus iambicus senarius et quaternarius (num. 4 et 2) alterna vice se invicem sequuntur.

⏑– ⏑– ⏑ || – ⏑– ⏑– ⏑–
–– – || – ––
⏑– ⏑– ⏑– ⏑–
–– ––

Epod. 1—10.

XVI. Metrum pythiambicum primum, δίκωλον δίστροφον. Hexametrum heroicum (qui et versus pythius nominatur) (num. 17) excipit versus quaternarius (num. 2).

–⏑⏑ –⏑⏑ – || ⏑⏑ –⏑⏑ –⏑⏑ –⏓
–– –– – || – ––
⏑– ⏑– ⏑– ⏑⏓
–– ––

Epod. 14, 15.

XVII. Metrum pythiambicum secundum, δίκωλον δίστροφον. Hexameter heroicus (num. 17) cum versu senario (num. 4).

–⏑⏑ –⏑⏑ – || ⏑⏑ –⏑⏑ –⏑⏑ –⏓
–– –– – || – ––
⏑– ⏑– ⏑ || – ⏑– –⏑ ⏑⏓
–– – || – ––

Epod. 16.

XVIII. Metrum trochaicum, δίκωλον δίστροφον. Ex versu constat trochaico heptasyllabo (num. 5) et iambico tri-

metro catalecto (num. 3), quos si ἀσυναρτήτως (cf. supra sub lit. f.) connectis tanquam seriem trochaicam novem pedum recitare potes.

–⏑ –⏑ –⏑ ⏓
⏑– ⏑–⏑–⏑–⏑–⏓

II, 18.

XIX. Metrum ionicum a minore, μονόκωλον μονόστροφον, usque revolvens versum ionicum a minore tetrametrum (num. 22).

⏑⏑–– ⏑⏑–– ⏑⏑–– ⏑⏑––

III, 12.

Alii sic versus carminis laudati digesserunt, parum sollicititi, in fine versuum quinquies vocabula dividi:

⏑⏑–– ⏑⏑–– ⏑⏑––
⏑⏑–– ⏑⏑–– ⏑⏑––
⏑⏑–– ⏑⏑–– ⏑⏑–
–⏑⏑ ––

ita ut systema τρίκωλον τετράστροφον esset. Alii in duos trimetros, quos sequitur tetrameter, carmen redigunt, dissectis nonnullis vocibus. Rursus alii in duos tetrametros cum uno dimetro distribuerunt. Vide, si tanti est, Bentleium ad h. l. et Jani Excurs. ad I, libr. III.

C. SYLLABUS.

Odarum, adjecto metro, cui quæque conveniunt.

Lib.	Od.	Metrum.	Lib.	Od.	Metrum.
I.	1	I.	I.	6	III.
	2	VI.		7	XIII.
	3	II.		8	VII.
	4	XII.		9	VIII.
	5	IV.		10	VI.

Lib.	Od.	Metrum.	Lib.	Od.	Metrum.
I.	11	V.	II.	12	III.
	12	VI.		13	VIII.
	13	II.		14	VIII.
	14	IV.		15	VIII.
	15	III.		16	VI.
	16	VIII.		17	VIII.
	17	VIII.		18	XVIII.
	18	V.		19	VIII.
	19	II.		20	VIII.
	20	VI.	III.	1	VIII.
	21	IV.		2	VIII.
	22	VI.		3	VIII.
	23	IV.		4	VIII.
	24	III.		5	VIII.
	25	VI.		6	VIII.
	26	VIII.		7	IV.
	27	VIII.		8	VI.
	28	XIII.		9	II.
	29	VIII.		10	III
	30	VI.		11	VI.
	31	VIII.		12	XIX.
	32	VI.		13	IV.
	33	III.		14	VI.
	34	VIII.		15	II.
	35	VIII.		16	III.
	36	II.		17	VIII.
	37	VIII.		18	VI.
	38	VI.		19	II.
II.	1	VIII.		20	VI.
	2	VI.		21	VIII.
	3	VIII.		22	VI.
	4	VI.		23	VIII.
	5	VIII.		24	II.
	6	VI.		25	II.
	7	VIII.		26	VIII.
	8	VI.		27	VI.
	9	VIII.		28	II.
	10	VI.		29	VIII.
	11	VIII.		30	I.

Lib.	Od.	Metrum.	Lib.	Od.	Metrum.
IV.	1	II.	IV.	13	IV.
	2	VI.		14	VIII.
	3	II.		15	VIII.
	4	VIII.	Epod.	1-10	XV.
	5	III.		11	XI.
	6	VI.		12	XIII.
	7	IX.		13	X.
	8	I.		14	XVI.
	9	VIII.		15	XVI.
	10	V.		16	XVII.
	11	VI.		17	XIV.
	12	III.	Carm. sæc.		VI.

Hic uno intuitu cernere licet omnia versuum genera, quibus HORATIUS, Lyricorum Romanorum princeps, usus est.

1. *Tērrŭit | ūrbēm.* Od. 2, l. 1.
1. Adonius dimeter catalecticus.

2. *Ārbŏri|būsquĕ cŏ|mæ.* Od. 7, l. 4.
2. Dactyl. archiloch. dimet. hypercatalectus.

3. *Grātō, | Pȳrrhă, sŭb | āntrō.* Od. 5, l. 1.
3. Pherecratius heroicus trimeter acatalectus.

4. *Sīc tē | Dīvă pŏ|tēns Cȳprī.* Od. 3, l. 1.
4. Choriambic. glyconius trimet. acatalectus.

5. *Āŭt Ephĕ|sūm, bĭmă|rīsvĕ Cŏ|rīnthī.*
5. Dactylic. alcman. tetramet. catalecticus.

6. *Lāudā|būnt ălĭ|ī clā|rām Rhŏdŏn, | āut Mĭtȳ|lēnēn.* Od. 7, l. 1.
6. Heroicus hexameter catalecticus.

7. *Nōn ĕ|būr, nĕ|que āurĕ|ūm.* Od. 18, l. 2.
7. Euripideus trochaicus dimeter catalecticus.

8. *Mĕă | rĕnī|dĕt in | dŏmō | lăcū|nār.* Od. 18, l. 2.
8. Iambicus archilochius trimeter catalecticus.

9. *Ămī|cĕ prō|pūgnā|cŭlă.* Epod. 1.
9. Iambicus archilochius dimeter acatalectus.

10. *Sȳlvæ | lăbō|rāntēs | gĕlū|quĕ.* Od. 9, l. 1.
10. Iambicus archiloch. dimeter hypercatalectus.

11. *Ībīs | Lĭbūr|nīs īn|tĕr āl|tă nā|vĭūm.* Epod. 1.
11. Iambicus archiloch. trimeter acatalectus.

12. *Mæcē|nās ătăvīs | ēdĭtĕ | rēgĭbŭs.* Od. 1, l. 1.
12. Choriambic. asclepiad. tetramet. acatalectus.

13. *Jām sătĭs tērrīs nĭvĭs ātquĕ dīræ.* Od. 2, l. 1.
13. Sapphicus pentameter acatalectus.

14. *Vĭdēs ŭt āltā stēt nĭvĕ cāndĭdŭm.* Od. 9, l. 1.
14. Dactylicus alcaicus acatalectus.

15. *Flūmĭnă cōnstĭtĕrīnt ăcūtō.* Od. 9, l. 1.
15. Dactyl. alcaic. vel pindaric. tetram. acat.

16. *Tū nē quæsĭĕrīs, scīrĕ nĕfās, quēm mĭhĭ, quēm tĭbĭ.* Od. 11, l. 1.
16. Choriamb. alcaic. pent. acat.

17. *Lȳdĭă, dīc pĕr ōmnēs.* Od. 8, l. 1.
17. Choriambicus aristophanius dimet. acat.

18. *Tē Dĕōs ōrō, Sȳbărīn cūr prŏpĕrēs ămāndō?* Od. 8, l. 1.
18. Choriambicus alcaicus tetram. acatalect.

19. *Mĭsĕrārum ēst nĕque ămōrī dărĕ lūdŭm.* Od. 12, l. 3.
19. Ionicus a minore sapph. trimet. acatal.

20. *Sōlvĭtŭr ācrĭs hȳēms grātă vĭcĕ vērĭs et Făvōnī.* Od. 4, l. 1.
20. Dact. archil. heptam. acat. asynartetus.

21. *Scrībĕrĕ vērsĭcŭlōs, ămōrĕ pērcūlsŭm grăvī.* Ep. 11.
21. Elegiambicus archilochius asynartetus.

22. *Nĭvēsquĕ dēdūcūnt Jŏvēm, nūnc mărĕ, nūnc sĭlŭæ.* Ep. 13.
22. Iambelegus archilochius asynart.

METRA HORATIANA.

LECTORI SALUTEM.

Amissos tot lyricæ poeseos auctores magni inter Græcos nominis, unus nobis Horatius facit, ut lenius desideremus. Placuit igitur seculis ingenii felix, numeris curiosus. Horatiana certe metra Diomedes et Marius Victorinus, præter Plocium et Atilium Fortunatianum, ex professo posteris explicata reliquerunt. Specimen eorumdem in brevem tabellam conjectum continenti carmine Petronius, quisquis is fuit (nam alios ejusdem nominis alia ætas tulit), in vulgus edidit. Ad istud exemplum magistri artis poeticæ studiosos tirones ad multijugam lyræ latinæ modulationem exercere poterunt. Ita velim hoc accipias, et tuearis, non tanquam aliquod magnum aut novum, sed ut indignum quod in desuetudinem abeat, quum in se tantum habeat compendii. Tuum erit pro Pasiphae substituere, Daphnen, Phaetonta, Cadmum, vel alium quemlibet describendum. Quantum argumenti veri aut fabulosi eminet, materiam suppeditabit, modo ne desit afflatus : ultro rapiet ad se generosam urbanæ juventutis indolem, ni fallor, artifex pagina, quo rectius ad dithyrambum contendant. Vale.

PASIPHAE.

Filia solis
Æstuat igne novo;
Et per prata juvencum
Mentem perdita quæritat.
Non illam thalami pudor arcet,
Non regalis honos, nec magni cura mariti.
Optat in formam bovis
Convertier vultus suos:
Et Prœtidas dicit beatas,
Ioque laudat, non quod Isis alta est,
Sed quod juvencæ cornua in fronte erigit.
Siquando miseræ copia suppetit,
Brachiis ambit fera colla tauri,
Floresque vernos cornibus illigat,
Oraque jungere quærit ori.
Audaces animos efficiunt tela cupidinis:
Illicitisque gaudet
Corpus includi stabulis se faciens juvencam.
Et amoris pudibundi malesuadis
Obsequitur votis, et procreat, heu nefas! bimembrem.
Cecropides juvenis quem perculit fractum manu,
Filo resolvens Gnossiæ tristia tecta domus.

D. dactylus; S. spondeus; T. trochæus; I. iambus; J. ionicus a minori;
— cæsura.

1. D. S. *Adonium, Adonidium;* Plocius adducit in exemplum Ὦ τὸν Ἄδωνιν. Dicitur Epodos, quia subjicitur Sapphicis, apud Horatium, ternis: Anapæstis apud Senecam, quotenos res tulerit. Heroici Κόμμα ληκτικὸν, vel τελικόν. *Dimetrum ex inferiori parte hexametri.* Diomedes metr. Hor. L. I, Od. 10, nominari perhibet *nicen celicon climeteon;* corrupte, quantum auguror, ex ἐπικὴν τελικὴν Διμοιρίαν. *Remoto* hexametri *besse, reliquum trientem. Nota.* Versus certis pedibus alligati, qui *monoschematisti* audiunt, per syllabas numerari patiuntur; unde *Sapphicum pentasyllabum* vocatur. Musicis choriambicum monometrum hypercatalectum.

2. D. D. —. *Archilochium heptasyllabum* constat ex *basi*, vel *dipodia dactylica* cum semipede. Dimetrum dactylicum hypercatalectum. *Cæsura ex superiori parte hexametri penthemimeres* subnectitur hexametro. Carm. L. IV, Od. 7.

3. S. D. S. *Pherecratium* ab inventore. Pherecrates in Coriano:

Ἄνδρες πρόσχετε τὸν νοῦν
Ἐξευρήματι καινῷ
Συμπτύκτοις ἀναπαίστοις.

Plocius *monoschematistum* vocat: habet enim pedes in eodem situ invariabiles; ut qui juxta grammaticos duobus hinc inde spondeis dactylum semper interjiciat medium: unde et *heptasyllabum* fieri necesse est. Quod addit idem alios *symptycton,* alios *anapæsticum* dicere, vereor ut alterutri quid sibi velint, satis intellexerint: nec enim Pherecratis verba de *pede anapæsto* ceperim; quum Hephæstion

metricus Pherecratium *hephthemimeres antispastico* generi vindicet, ita scilicet partitur ut epitritum quartum complicet, cum epitrito primo cujus ultima deficit. *Δικατάληκτον* vocat, et *ἀσυνάρτητον κατὰ ἀντιπάθειαν*, quia *trochaicam protomen* claudit *Iambica catalexis*: quum hæ *conjugationes* sibi mutuo *adversentur*. *Sesquiseptenaria* clausula dicitur, quod tribus dissyllabis pedibus bisectis accedat semipes. Ἀνάπαισις hic id valere videtur quod in Ionicis Ἀνάκλασις. Pes enim septem temporum et pes quinque temporum simul sumpti puncta conficiunt duodecim : ut *dimetrum*, quamvis syllaba deficiat, tamen per hanc *epiplocen* velut ex repercussione justos absolvat numeros. Post Asclepiadea bina ponitur, sequente Glyconio. L. I, Od. 5, 14, 21, 23, et L. III, Od. 7, 13.

4. S. D. D. *Glyconium octasyllabum*; duobus dactylis spondeum præjacit. Locum sortitur apud Horat. vel ante singula Asclepiadea, vel post bina cum Pherecratio, vel denique post terna. *Hemiepos* dicitur. Animadvertas licet *Glyconium Pherecratio præmissum conficere Priapeium*, quomodo Catullus :

Hunc lucum tibi dedico consecroque, Priape.

Et Virgilius :

Cui non dictus Hylas puer et Latonia Delos?

5. S.D.D.S. *Tetrametrum dactylicum*. Si desinit in spondeum, *Archilochium*: sin in dactylum, *Alcmanium*. Hexametri Κόμμα ἀρκτικὸν, ex parte superiore versus : δίμοιρον ἔπους, bes hexametri. *Bucolica tome*; in tetrametrum Alcmanium, pastorale carmen Theocrito, quam Virgilio frequentius cæditur. Postponitur hexametro. L. I, Od. 7, 28; Epod. 12.

6. S.D.S.S.D.S. *Heroicum, Epos*. L. I, Od. 7, 28. Præmittitur tetrametro heroico, Epod. 12; penthemi-

meri dactylicæ, L. IV, O. 7; iambico dimetro, Epod. 14, 15; trimetro puro, Epod. 16. Horatiano seu Archilochio composito ex iambico dimetro et penthemimeri dactylica, Epod. 13.

7. T. S. T. —. *Trochaicum* vel choricum *dimetrum catalecticum*. Ληκύθιον *Euripidium*. *Complementum penthemimeris iamb. ad trimetrum.* Præponitur iambico trimetro catalectico. Carm. L. II, Od. 18.

8. S. I. S. I. *Dimetrum iambicum*. Succinitur trimetris. Unde Epodi nomen inprimis, Epod. a 1 ad 10. Item hexametris, Epod. 14, 15. Nota. *Dimetrum trochaicum catalecticum* si connectas cum *dimetro iambico acatalecto*, exibit *septenarius trochaicus*, qui est versus *Comicis* perquam familiaris.

9. S. I. S. I. —. *Alcaicum iambicum dimetrum hypercatalectum*. Enneasyllabum in Alcaico carmine tricolo tetrastropho tertiam sedem semper obtinet.

10. I. I. S. I. I. —. *Iambicum trimetrum catalecticum hendecasyllabum* bis apud Horatium reperitur, L. I, Od. 4. Subjunctum versui composito ex Bucolico et Ithyphallico, L. II, Od. 18. Trochaico dimetro catalectico pariter subjectum.

11. S. I. S. I. S. I. *Archilochium iambicum trimetrum acatalectum*. Iambus per se facit canticum ad Canidiam et Palinodiam; alibi trimeter dimetro præmittitur, Epod. a 1 ad 10; aut heroo purus subjungitur, Epod. 16; aut denique prætenditur Horatiano, seu Archilochio composito ex penthemimeri dactylica et iambico dimetro, Epod. 11.

12. S. D. —. D. D. *Asclepiadeum dodecasyllabum;* ipsum cantilenam absolvit, L. I, Od. 1. Glyconium subsequitur, L. I, Od. 3, etc. terna præcedunt Glyconium, L. I,

Od. 6, etc. bina sibi aggregant Pherecratium cum Glyconio, L. I, Od. 5, et sæpius.

13. T. S. D. T. T. *Sapphicum hendecasyllabum;* unius omnino figuræ quarto clauditur Adonio: passim.

14. S. I. —. D. D. *Alcaicum hendecasyllabum:* ubique sibi par constat ex penthemimere iambica et basi dactylica. Prima combinatio est sex septemve temporum. Bina hendecasyllaba ducunt. Ennehemimeres iambica sequitur.

15. D. D. T. T. *Alcaicum decasyllabum* cogit agmen. Hanc carminis complexionem Horatius inprimis celebravit.

16. S. D. —. D. —. D. D. *Phalæcium antispasticum tetrametrum.* Ratio cur hoc nomine insigniatur est ex canone. Epitritus 4 antispast. antispast. diiambus. Nos autem id agimus ut, quod fieri potest, intra trisyllabos pedes subsistamus; quare *versum heccædecasyllabum* per duas cæsuras penthemimere et trihemimere carpimus, donec in basin dactylicam deponatur, Lib. I, Od. 11; L. IV, Od. 10.

17. D. T. T. *Alcaicum*, vel Anacreontium *dimetrum heptasyllabum.* Quodcunque metrum constat ex dactylis et trochæis, *logaædicon*, id est, *prosometrum* appellatur; eo fortassis quod Asiatici oratores orbem verborum ditrochæo libenter claudebant: alias ex choriambo et bacchio, L. I, Od. 8.

18. T. S. D. —. D. T. T. *Sapphicum hephthemimeres* cum supraposito *Alcaico dimetro.* Superior versus cum hoc sic conjungitur apud Horatium. Verior metiendi ratio est per epitritum, vel hippium secundum, duos choriambos et bacchium. Alcaicum pentecædecasyllabum dicitur, L. I, Od. 8.

19. J. J. J. *Ionicum a minori trirrhythmum acatalectum*

binis trirrhythmis subjungitur tetrarrhythmum, L. III, Od. 12.

20. D. S. S. D. T. T. T. *Archilochium* compositum ex *tome Bucolica* quod est *tetrametrum dactylicum* et *trochaico dimetro brachycatalecto* quod *ithyphallicum* dicitur. Subjectum sibi habet iambum trimetrum catalecticum, L. I, Od. 4.

21. D. D. —. S. I. S. I. *Archilochium* compositum ex penthemimeri epica, et iambico dimetro. Observatu dignum metra quæ dactylicis iambos apponunt, *encomiologica* dici. Postponitur iambo trimetro. Elegiambus appellatus. Epod. 11.

22. S. I. S. I. D. D. —. *Archilochium* compositum ex iambico dimetro et penthemimeri epica. Sequitur hexametrum. *Iambelegos*. Epod. 13.

QUINTI
HORATII FLACCI
CARMINUM
LIBER PRIMUS.

CARMEN I.

AD MÆCENATEM.

Alia alios delectant; Horatius vero poetæ lyrici nomen affectat.

Mæcenas, atavis edite regibus,
O et præsidium, et dulce decus meum!
Sunt quos curriculo pulverem Olympicum
Collegisse juvat; metaque fervidis

1. *Atavis edite regibus*. Mæcenas ortus fuit e gente Cilnia, cujus atavi ideo reges vocantur, quia fuerunt inter Lucumones, sive Etruriæ reges. Vid. Serv. in Æneid. lib. II et VIII. « Mæcenas eques, Etrusco de san-« guine regum. » Propert. lib. III, el. 9, ad Mæcen. Docent etiam a regibus oriundum esse Mæcenatem Silius Italicus X, 41; Martialis XII, 4, 2; Velleius II, 87. — *dulce*, refer ad voluptatem quam poeta ex intima tanti viri familiaritate percipiebat. — *curriculo*, hoc accipiatur pro spatio ad currendum apto, h. e. stadio, non autem pro exiguo curru, ut quidam volunt, quod omnino vetat ratio lyrica.— *juvat*, antique et poetice pro *juvet* post *sunt quos*. — *pulverem Olympicum collegisse*, pro certasse in ludis Olympicis; certantes enim, dum velocissimo cursu feruntur quadrigis, pulverem movent, excitant, corpore excipiunt. —*fervidis*, h. e. præ celeritate fugæ ignem fere concipientibus.—*Evitata*, hoc enim aurigariæ artis summum erat, ut currus, quam rapidissime invectus, circa metam flecteret, nec tamen ejus vel levissimo contactu, rota allideretur; inde pendebat victoria.—

Evitata rotis, palmaque nobilis,
Terrarum dominos evehit ad Deos:
Hunc, si mobilium turba Quiritium
Certat tergeminis tollere honoribus;
Illum, si proprio condidit horreo,
Quidquid de Libycis verritur areis.
Gaudentem patrios findere sarculo
Agros, Attalicis conditionibus

Terrarum dominos ad Deos referatur, non ad Romanos, ut quidam volunt, inepte profecto, quum hic, non de ludis circensibus, sed de Olympicis, utpote clarissimis et ideo generaliter sumptis, agatur. — *evehit,* ad Deos evehi, cælum tangere dicitur, cui aliquid felicissime aut honorificentissime evenit. Bentlei. *evehere,* nemine assentiente.

7. *Hunc,* scil. *juvat,* ut infra, post *illum,* non autem *evehit ad Deos.* Nam etsi in hoc versu non intempestive hæ voces usurpari possint, non idem foret de versibus 9 et 10, in quibus nihil est quod ad Deos evehat. — *mobilium,* levium, inconstantium, quod epithetum istos honores minoris pretii et minime affectandos esse ostendit. Bentlei. *nobilium,* quod certe non eodem sensu pollet. — *Certat tollere,* magno cum studio partium tollit, extollit. — *tergeminis,* h. e. amplissimis, maximis; non autem hoc verbo significantur, ut plerique fere cogitant, tres summi Romanorum magistratus, sc. consulatus, prætura et ædilitas, quæ curiosior diligentia pedestris orationis potius quam lyricæ poeseos esset. — *Illum,* h. e. alius delectatur copia frugum, h. e. divitiarum; hic enim pro opibus generaliter sumendis, ponitur opum species quædam, sc. messium. — *Condidit,* conditum servat, possidet. — *horreo proprio,* h. e. suo, quod sensui vim adhibet, quum possideat privatus et tanquam suos, omnes multorum latifundiorum, et totius Africæ proventus. — *Lybicis,* pro Africis et specialius pro frugum fertilissimis. — *verritur areis.* In area enim, id est, in solidata agri parte, fruges terebantur; I, Sat. 1, 45. « Non quidquid Lybicis terit fervens area messibus, » ait Seneca, Thyest. 356 : *verrendo* colligebantur.

11. Suavior jam succedit pictura rusticani rebus sibi a patre relictis satagentis, qui, nulla spe lucri, a suæ vitæ genere abstrahi se patiatur. — *Attalicis conditionibus:* conditio est pactio, vel stipulatio qua quid alicui promittitur, dum aliquid dare aut facere ipse spondet; h. e. igitur promissis opibus Attalicis, sc. maximis, ab Attalo Pergami rege, ditissimo, qui omnes divitias populo Romano hæredi scripto reliquerat, Flor. III, 12. — *dimoveas,* abducas ab agro patrio. — *trabe,* navi e trabibus facta; hic sc. per synecdochen pars pro toto ponitur. — *Cypria,* mercatoria, a Cy-

Nunquam dimoveas, ut trabe Cypria
Myrtoum pavidus nauta secet mare.
Luctantem Icariis fluctibus Africum
Mercator metuens, otium et oppidi
Laudat rura sui: mox reficit rates
Quassas, indocilis pauperiem pati.
Est qui nec veteris pocula Massici,
Nec partem solido demere de die
Spernit, nunc viridi membra sub arbuto
Stratus, nunc ad aquæ lene caput sacræ.

pro mercaturæ deditissima. — *Myrtoum*, ita pars maris Ægei, inter Cretam, Peloponnesum et Eubœam, ab insula Myrto dicebatur; hic pro quovis procelloso mari.—*pavidus*, apte, ut de homine navigationis prorsus insueto.

15. Tranquillæ coloni vitæ imaginem mercatoris nimia lucri cupiditate in nova semper pericula impulsi poeta præclare subtexuit.—*Africum*, vehementiorem et procellosum ventum, flantem ab Africa et occasu (Gall. *ouest-sud-ouest*); « præcipitem Africum decertantem Aquilonibus; » Od. III, 12; « creberque procellis Africus, » Æn. I, 85. — *Icar. fluct.* pars maris Ægei, inter Cretam et Icariam, insulas, ab hac sic dicta; alii volunt ab Icaro, Dædali filio, qui solutis a sole cereis pennis, in eam cecidisse fertur. — *otium et oppidi rura sui*, vita sc. tranquilla opponitur vitæ vel forensibus negotiis, vel maritimis periculis districtæ. Bentlei. *tuta* pro *rura*, sed inepte.—*Laudat*, h. e. longe præfert. — *mox*, quum e periculis incolumis evasit: ex ipsa ambitiosi animi natura, qui obstacula vel discrimina jam non præsentia nihil curat. — *Quassas*, fractas, laceras, quod præclare pertinacissimum mercaturæ studium ostendit.—*pauperiem*, non vitam omnium rerum egenam, quam nullus *docilis est pati*, sed vitam sine quæstu et lucro, quæ luxui indulgere non potest, ita ut a sapiente æquo animo feratur, ambitioso autem et avidissimo egestatis loco sit et intoleranda videatur. — *indocilis pati*, græca phrasis: qui doceri non potest, ne periculis quidem, ut patiatur, etc.

19. *Non spernit*, valde delectatur, valde amat. — *Massici*, vini generosioris, in Massico, monte Campaniæ, nati, Plin. XIV, 6. — *partem solido demere de die*, h. e. adimere rebus gerendis, et hilaritati adeo dare partem de die solido, qui solidus, h. e. integer, totus rebus agendis impendi debuerat: « Hodiernus dies solidus est, nemo ex illo mihi quicquam eripuit; » Senec. Ep. 83. — *membra stratus*, phrasis græca, a poetis frequentissime usurpata, pro membris stratis, habens membra strata. — *aquæ lene caput sacræ*, hic per hypallagen transfe-

Multos castra juvant, et lituo tubæ
Permixtus sonitus, bellaque matribus
Detestata. Manet sub Jove frigido
Venator, teneræ conjugis immemor,
Seu visa est catulis cerva fidelibus,
Seu rupit teretes Marsus aper plagas.
Me doctarum ederæ præmia frontium

runtur epitheta, ita ut *lene* potius ad *aquam* leniter ex fonte scaturientem referri debeat, *sacræ* autem *ad caput* id est, fontem, quum diis agrestibus vel nymphis fontes vulgo sacri forent: *fontes sacros*, Virg. Eclog. I, 53. — *nunc... nunc*, mire depingit vox illa bis repetita, hominem in otio luxuriantem.

23. *Et lituo tubæ*, lituus qui erat incurvus et sono acuto fuit equitum, tuba autem directa et sono gravi, peditum.—*Detestata*, passive, quæ matres detestantur, quod filiis et maritis orbantur: « parentibusque abominatus Annibal, » Noster, Epod. XVI, 8.

25. *Manet*, pernoctat, ut sæpe dicunt Cicero et Livius. « Manebat in proximo cujuscumque domesticorum cœnaculo, » ait Sueton. de Augusto.— *sub Jove*, sub dio, ὑπὸ Διός, sub cælo: « Istic est hic Jupiter quem dico, quem Græci vocant aerem. » Ennius.—*catulis fidelibus*, h. e. canibus ita fidelibus, non ut heros semper diligant, aut sequantur, sed ut ferarum vestigiis semel odoratis usque inhæreant. — *teretes*, tereti, h. e. levi et rotundo filo contexta. — *Marsus aper*, non sine delectu, propter saltuosam Marsorum regionem, et aprorum vigorem qui in ea reperiebantur.

29. *Me doctarum ederæ præmia frontium dis miscent superis*, h. e. ego sum poeta; et poetarum præmio, corona ederacea, cinctus, deorum admittor concilio. Poetæ enim divino, quo aguntur, furore pleni, diis interesse, eosque *videre* (Od. II, 19, 2) et *audire* (Od. III, 46) sibi videntur: « Fas mihi præcipue vultus vidisse Deorum, vel quia sum vates, vel quia sacra dico, » Ovid. Fast. III, 4, 7. Adeas etiam Stat. Theb. III, 550; Achill. I, 508 : pro *me*, nonnulli *te* contra omnium MSS. fidem, et idearum seriem, et rerum veritatem scribere volunt. Hæc enim est totius carminis sententia : diversa plane, Mæcenas, vitæ studia sectantur homines; alius hoc, alius illud amplectitur, ego poeseos mihi delegi studium. Sin autem pro *me* legeris *te*, erit hæc : alius hoc, alius illud sequitur; tu es poeta et ego sum poeta. Præterea Mæcenas, quidquid de ejus doctrina et poeseos studio tradant scriptores, non fuit poeta; neque eum ut magnum poetam laudare potuisset Horatius, quin apud omnes Romanos apertus adulator exstaret. Si ad Mæcenatem in v. 29 orationem convertere voluisset, hæc ei exprimenda fuisset sententia : te juvat rerum publicarum esse curatorem et

Dis miscent superis; me gelidum nemus,
Nympharumque leves cum Satyris chori
Secernunt populo; si neque tibias
Euterpe cohibet, nec Polyhymnia
Lesboum refugit tendere barbiton.
Quod si me lyricis vatibus inseris,
Sublimi feriam sidera vertice.

administratorem. — *ederæ,* Baccho sacræ, æque ac laurus; poetarum, præcipue Bacchi laudes canentium, præmium atque insigne: « Pastores edera crescentem ornate poetam, » Virg. Ecl. VII, 25. — *Secernunt populo,* possis explicare: sejungunt a consuetudine et consortio hominum, et me solitudine, quam amant poetæ, recreant; sed quum *secernunt populo* his vocibus supra *Dis miscent superis* respondeat, malim explicare: me distinguunt a populo, ultra vulgarem hominum sortem me extollunt. — *si* pro dummodo musæ faveant. — *Euterpe, Polyhymnia,* pro omnibus musis. — *Cohibet,* retinet, denegat.—*Lesboum barbiton,* Lyram, Lesboam dictam ab insula Lesbo, Alcæi et Sapphus patria: « Lesbio primum modulate civi, » Od. 32, Huj. lib. — *tendere,* temperare, moderari fides barbiti. — *Sublimi feriam sidera vertice,* delicatissimum sane laudandi genus, quum se caput sublime ad sidera usque elaturum profiteatur, si Mæcenatis, præstanti suffragio inter lyricos Græciæ poetas adnumeretur. Hunc felicem carminis exitum Voltarius noster probaverat, quum ex animo ad amicum judicem anno 1732 scriberet: « Quod si me *tragicis* vatibus inseris, Sublimi feriam sidera vertice. » Sed deinde levi et mordaci ingenio nimis indulgens eumdem alibi deridere tentavit his verbis: « Je ne vois pas quel mérite il peut y avoir à dire à son ami « Mécènes, que s'il est mis par lui au « rang des poètes lyriques, il frappera « les astres de son front sublime. » Quis enim veteris poeseos tam rudis, qui ignoret quam frequenter metaphoram hanc poetæ usurpaverint, ut summum gloriæ significarent fastigium? εἰς οὐρανὸν ὔμμιν ἀλεῦμαι, (Gall. « Je sauterai au ciel, ») ait Theocritus V, 144; «quo me fama levat sublimis,» Prop. III, 1, 9; « Huic tu quum placeas et vertice sidera tangas, » Ovid. ex P. II, 5, 57, ad Salanum.

Analysis. Carmina sua, forte duos vel tres priores libros Mæcenati traditurus poeta, hoc præfationis loco præmisso, suum poeseos studium prædicat, seque in eo sibi maxime placere ait, si Mæcenatis judicio probetur. Primariam hanc carminis sententiam, per se simplicissimam, quomodo tractaverit, quibusque virtutibus exornaverit, jam expende. Habet quisque, ait, quod sequa-

tur, in quo beatum se existimet, studium. Alium gloria et honorum amplitudo; divitiæ alium tenent. Hic sorte sua contentus vitam degit; ille habendi cupiditate flagrat maxima; dum alius, rerum omnium securus, genio suo indulget. Militia hos, illos venatio delectat. Ego vero poesin sector, solique huic vaco; quæ, si tibi probabitur, summam inde poetæ lyrici gloriam, tantum enim judicio tuo tribuo, me adsecutum, ut vates Græcos, arbitrabor. Atque sic satis ornatus dedisse videri poterat; sed imaginibus istis colores adspersit eos quibus toti carmini, tanquam picturæ, vitam ac spiritum daret. Delineaturus enim diversa hominum studia poeta, iis fere exemplis defungitur, quæ et rem optime illustrent, et in quibus vis studiique pertinacia maxime eluceat. Sic pro his qui gloriæ omnia tribuunt, ponit, et e Græcis quidem, victores in ludis Olympicis, e Romanis vero, homines amplissimis honoribus in comitiis ornatos; illos non divitiis simpliciter, sed totius Africæ proventu in horreis ipsorum congesto beatos designat. Et sic de cæteris.

E Græcis quos hic sequeretur, ante oculos habuisse videtur Pindarum, in fragment. a Schneidero V. C. Collectis, p. 81, Similes sententiæ occurrunt in Solonis el. VI, 42, sq. in Anal. Br. t. I, p. 67. E Latinis eumdem hunc de diversis hominum studiis locum egregie tractavit Virgil. Ge. II, 502, sq. « Sollicitant alii remis freta cæca, » etc. et diverso paulum modo Propert. III, 7, ad Mæcen. et ipse Horat. lib. I, Sat. 1, ab initio.

CARMEN II.

AD AUGUSTUM CÆSAREM.

Dii Romanis irati sunt ob Cæsaris cædem; unica spes imperii constituitur in Augusto.

Jam satis terris nivis atque diræ
Grandinis misit Pater, et rubente

1. *Satis*, nimis multum, satis superque: « satis jam pridem sanguine nostro Laomedonteæ luimus perjuria Trojæ, » Virg. Ge. I, 501. — *nivis*, nix, quam in nostra regione nemo miretur, facile prodigii loco Romæ haberi poterat, ut pote, in tali cæli temperie, minime frequens. — *diræ*, diræ res dicuntur quæ sunt mali ominis et Deorum iram portendunt: « Nec diri toties arsere cometæ, » Virg. Ge. I, 488; « dirum mortalibus omen, » Ovid. Metam. V, 550. — *misit*, pro immisit. — *terris*, græce, pro in terras. — *rubente*, repercusso fulminum rubentium fulgore irradiata. Splendida

Dextera sacras jaculatus arces,
Terruit urbem;
Terruit gentes, grave ne rediret
Sæculum Pyrrhæ, nova monstra questæ,
Omne quum Proteus pecus egit altos
Visere montes;
Piscium et summa genus hæsit ulmo,

scilicet imago Jovis fulguratoris. Sic in Stat. Theb. IX, 858 : « Ardens » dicitur aquila « fulminis vector, » et in Æneid. VII, 141 : « Hic pater omnipotens cælo ter *clarus* ab alto Intonuit. » Simplicius quoque intelligi poterit *rubens dextera* pro *dextera rubentibus fulminibus armata,* per figuram quæ dicitur Metonymia. — *jaculatus arces,* jaculari arces pro arces jaculando percutere, ut Ovid. in Ibin. 49 : « Sic ego te nondum ferro jaculabor acuto, » et Amor. III, 3, 35 : « Jupiter igne suo lucos jaculatur et arces. » — *arces,* τὰ ἄκρα, loca edita, colles; unde *arces sacræ* pro templis in locis editis, imprimis vero h. l. pro Capitolio, Jovis aliorumque deorum templis ornato. Scilicet fulmen gravissimam Deorum iram significare videbatur quum publica monumenta et præsertim templa attingeret, quasi suas ædes numina derelinquere pararent. Hinc ea res in maximis prodigiis habita; quod optime demonstrat illa Constantini constitutio, Cod. Theod. de paganis sacrificiis et templis : « Si quid de palatio nostro, aut cæteris operibus publicis degustatum fulgore esse constiterit, retento more veteris observantiæ, quid portendat ab aruspicibus requiratur. »

5. *Terruit gentes ne,* etc. h. e. fecit, ut gentes timerent, ne, etc. — *gentes,* non hoc verbo *gentes* per oppositionem verbi *urbem,* significantur populi Romæ vicini, vel municipia, ut in notissimis auctoribus sæpe fit, sed potius omnes mundi, qui tunc totus in imperio Romano erat, populi, quæ augustior et poeta dignior imago est. — *Sæculum Pyrrhæ,* tempora illa quibus Deucalion cum uxore Pyrrha oppressus fuit diluvio : quæ omnia in fabulis effusius et frequentius enarrata, quam ut nova explicatione indigeant. Vid. inprimis Ovid. Metam. I, 260 sqq. — *Pyrrhæ,* non sine delectu pro *Deucalionis;* multo graviores enim muliercularum in rebus trepidis querelæ. Hunc locum ante oculos habuit Claudian. de Bello Gildon. v. 43, re tamen in majus aucta : « Remorumque sonos et Pyrrhæ sæcula sensi. » — *nova monstra,* h. e. rerum omnium perturbatum ordinem. Monstra enim dicuntur quæ nondum visa ac audita fuerunt. Sic de prima nave Catull. Epith. Pel. V, 15 : « Æquoreæ monstrum Nereides admirantes. » — *Proteus,* deus marinus, cui armenta sua pascenda Neptunus permiserat. Vid. Virg. Georg. IV, 395 sqq. — *egit visere,* græca locutio : id est, egit ad visendum. — *Piscium et summa genus hæsit ulmo,* etc. nonnulli sunt

Nota quæ sedes fuerat columbis;
Et superjecto pavidæ natarunt
Æquore damæ.
Vidimus flavum Tiberim, retortis
Litore Etrusco violenter undis,
Ire dejectum monumenta Regis,
Templaque Vestæ;

qui leviter in re tam atroci piscium et palumborum mentionem injectam pronuntiaverint, maluerintque hanc abesse diluvii descriptionem; hujus autem generis digressiones et multo effusiores et frequentissimas apud Pindarum reperias. — *Nota,* consueta, propria.—*sedes,* vox nobilior pro nidis avium.—*columbis,* silvestribus scilicet, quæ palumbes vulgo dicuntur. — *superjecto,* adeo extra modum effuso, ut cooperiret altissimas rupes quas vulgo damæ inhabitant.

13. *Vidimus,* graviter dictum, adjunctam enim stuporis ac metus habet notionem.—*flavum,* a flavo arenarum colore; v. Æneid. VII, 31 et Ovidii Metam. XIV, 448. — *retortis litore Etrusco violenter undis,* a litore Etrusci, seu Tyrrheni maris, in quod influebat Tiberis, adeoque in ejus ostio compressis, retroque, versus caput, violenter actis. Quod fieri potest « si, ut ait Seneca Nat. Quæst. III, 26, Crebrioribus ventis ostium cæditur, et reverberatus fluctu amnis resistit; qui crescere videtur, quia non effunditur. » Vid. etiam Plin. Ep. VIII, 17, 2, in qua similis ejusdem fluvii inundatio effuse describitur. Quibus explicationibus ac testimoniis fretus eorum sententiam, licet non absurdam, rejicere non dubitem, qui litus Etruscum de dextra Tiberis ripa, quæ Etruriam spectabat, accipiunt. —*Ire dejectum,* pulcherrima sane expressio et vi plena, quæ undis mentem ac consilium dare videtur, et dei, scilicet Tiberini, voluntati tribuit, quod natura facile acciderat. Et hic prorsus non sine magna quadam majestate et dignitate, Deum ipsum in tali re agentem inducit, nec parvam exprobrationibus suis gravitatem addit poeta, quum Tiberim ipsum indignantem ac pœnas exercentem fingit. Qui enim ignoret quanto cultu Tiberim venerarentur Romani, Taciti Annal. I, 79 adeat, ubi viderit inundanti Tiberi moles objici noluisse senatum, « ne minore gloria flueret. » — *monumenta regis,* regiam Numæ Pompilii.—*Templaque Vestæ,* ædem Vestæ conditam ac consecratam ab eodem Pompilio, juxta regiam. Hoc enim templum vocat Ovidius Fast. VI, 269, « regis opus placidi. » Idem etiam eodem loco : « Hic locus exiguus, qui sustinet atria Vestæ, tunc erat intonsi regia parva Numæ; » et Trist. III, 1, 30, suo libro urbem ingressuro loca indicans : « Hic locus est Vestæ, qui Pallada servat et ignem; hæc fuit antiqui regia parva Numæ. » Vide etiam Plutarchum in vita Numæ, et Serv. ad Virgil. Æneid. VII, 153.

Iliæ dum se nimium querenti
Jactat ultorem, vagus et sinistra
Labitur ripa, Jove non probante, u-
xorius amnis.
Audiet cives acuisse ferrum,
Quo graves Persæ melius perirent;
Audiet pugnas vitio parentum
Rara juventus.
Quem vocet Divum populus ruentis
Imperi rebus? prece qua fatigent
Virgines sanctæ minus audientem
Carmina Vestam?

17. *Iliæ,* sive Rhea Silvia quæ Romulum Marte concepit; ideo, quod ab Amulio vel in fluvium Anienem, vel Tiberim demersa, utriusque fluvii uxor dicitur. — *querenti,* sc. necem Cæsaris, cognati sui, quippe qui, ut ipsa Ilia, ab Iulio, sive Ascanio, Albæ rege, originem duceret.—*nimium,* alii jungunt *nimium querenti* quod quidem de femina vindictæ insatiabili apprime intelligeretur; jungendum vero potius *nimium ultorem* suadent sqq. *Jove non probante* et *uxorius.* Nonnulli etiam jungi volunt *nimium jactat,* quod eadem est sententia, sed forma minus poetica. — *sinistra ripa,* ubi Roma sita fuit. — *Labitur,* alias de placido aquarum cursu intelligitur, hic autem de citatiori et vehementiori, quum etiam *vagus* verbo vim addat. — *Jove non probante,* sc. Jupiter Romanorum patronus, Romam terreri, non autem perdi volebat. — *uxorius,* uxori nimium inserviens. Virg. Æneid. IV, 266 : « Pulchramque uxorius urbem exstruis. »

21. *Cives,* hoc verbo significatur hic de civilibus bellis agi. — *acuisse,* major ostenditur civium inter se pugnantium furor, cum ferrum quam acutissimum reddere appeterent. — *graves Persæ,* Persarum nomine Parthi intelliguntur, qui a Persis victi cum iisdem coaluerant. *Graves,* h. e. infesti, molesti, Crassi cæde adhuc recenti et inulta; sic βαρὺς Πέρσαισι dicitur Alexander a Theocrito, Idyl. XVII, 19. — *Quo graves Persæ melius perirent,* satius fuisset Parthos perire hoc ferro. — *Rara juventus,* id est, posteri quorum exiguus numerus restabit vitio, h. e. culpa parentum, qui furore civilium bellorum correpti sese mutuis cædibus interfecerunt.

25. *Quem vocet Divum,* quem Deorum adesse precetur populus sustentando, quod ruinam minabatur, imperio? — *rebus,* casus tertius pro : ad res; sub. *sustentandis.* — *res imperii,* pro ipso imperio ut in Æneid. III, 1 : « Res Asiæ; » in Ovid. Fast. V, 125 : « Ille (Jupiter) ubi res cæli te-

Cui dabit partes scelus expiandi
Jupiter? Tandem venias, precamur,
Nube candentes humeros amictus
Augur Apollo;
Sive tu mavis, Erycina ridens,
Quam Jocus circumvolat et Cupido;
Sive neglectum genus et nepotes
Respicis auctor,

nuit. » — *Virgines sanctæ*, vestales sanctæ dicuntur ob pudicitiæ, cui se consecrarunt, sanctitatem. — *fatigent*, obtundant, lacessant. — *minus audientem*, audire recusantem, quia de bellis civilibus et Cæsaris cæde irascebatur. Sic Ovidius Fast. III, 699, Vestam, sibi de Cæsare occiso loqui dubitanti talia dicentem fingit: « Ne dubita meminisse; meus fuit ille sacerdos; Sacrilegæ telis me petiere manus. » — *Carmina*, solemnes precum formulas quæ certis modis canebantur. — *Vestam*, in cujus peculiari tutela posita fuit reipublicæ Romanæ salus. Sic in Virgil. Georg. I, 499: « Vestaque mater, quæ Tuscum Tiberim et Romana palatia servas. »

29. *Partes*, munus, officium. — *scelus*, sc. bellorum civilium, scelesta, quæ ad bella civilia spectant, consilia. Sic in Virgilio Eclog. IV: « Te duce, si qua manent sceleris vestigia nostri. » — *Tandem*, hoc verbum longiorem moram incusare videtur. *Adsis o tandem*, etc. — *venias*, scelera nostra expiaturus. — *Nube candentes humeros*, refulgentes nube, sive nimbo lucido qui Deorum propitiorum, uti ater iratorum, signum sit. Homer. Iliad. I, 47, de irato Apolline: ὁδ' ἤιε νυκτὶ ἐοικώς. — *Apollo*, primum Apollo invocatur, vel quod ei ante sacra fierent quam libri Sybillini, quibus præesset, inspicerentur; vel quod Deus erat fatidicus, vates, ut apud omnes poetas dicitur. Hanc sententiam confirmare videtur epith. *Augur*.

33. *Mavis*, sc. venire ad scelera nostra expianda. — *Erycina*, Venus, ita appellata a monte Eryce, in Sicilia, ubi ei templum exstructum fuit nobilissimum ab Ænea, Æneid. V, 759; pervulgato poetarum more Deos indigitantium a locis in quibus præcipue colebantur. Venus hic invocatur utpote Æneæ et ideo totius gentis Romanæ parens. — *ridens*, solemne ac perpetuum Veneris epithetum. Nam in muneribus inter Deos distribuendis, huic deæ obtigisse μειδήματα ait Hesiod. Theog. 205; hinc φιλομμειδής, μειδιόωσα, a poetis dicitur. — *Jocus*, tanquam deus in Veneris comitatu.

35. *Neglectum genus*, stirpem tuam, Romanos quos adhuc parum curasti. — *Respicis*, propitii Dii videbantur, si respicerent, adspicerent; irati autem, si oculos averterent. — *auctor*, utpote Romuli pater qui Romam condidit. — *ludo*, pro bello quod Martis

Heu! nimis longo satiate ludo;
Quem juvat clamor, galeæque leves,
Acer et Marsi peditis cruentum
Vultus in hostem;
Sive mutata juvenem figura
Ales in terris imitaris, almæ
Filius Maiæ, patiens vocari
Cæsaris ultor:
Serus in cælum redeas, diuque
Lætus intersis populo Quirini;
Neve te nostris vitiis iniquum
Ocior aura

ludus est, et ei jucundum præbet spectaculum. — *leves*, expolitæ et ideo fulgentes, quod militis vultum magis terribilem efficit. — *Acer*, iratus, ferox. — *Marsi*, nonnulli legere voluerunt *Mauri*. Quum autem Mauri potius equitatu quam peditatu valuerint, et præterea imbelles populi fuerint, hic autem de fortissimo milite loqui voluerit Horatius, illa lectio *Marsi* longe præferenda mihi videtur; Marsi enim Romanorum milites fuerunt longe fortissimi. Vid. infra lib. II, 20, 18, « et qui dissimulat metum Marsæ cohortis, » et III, 8, 6, « Marsus et Appulus; » in Virgil. Georg. II, 167, « genus acre virum Marsos. — *cruentum*, a se perfossum et sanguine conspersum.

41. *Sive mutata*, etc. Sensus est. sive tu, alate deus, Mercuri, deposita divina forma, sub juvenis Augusti figura, in terris versaris; præclara sane et exquisita assentatio qua Horatius Augustum Romanis tanquam divinitus oblatum, et tanquam eum qui solus motus civiles componere imperiique majestatem reparare possit, repræsentat. — *Ales*, h. e. alate, alatos calceos gestans. — *almæ*, solemne Deorum epithetum; *alma Venus*, *alma Ceres*, etc. — *patiens*, non recusans, non dedignatus. — *vocari*, h. e. esse, ut Græci sæpe dicunt.

45. *Serus in cælum redeas*, h. e. sero in cælum redeas. Hæc oratio ad Augustum, tanquam deum, dirigitur. Vid. Ovid. Trist. V, 2, « sic ad pacta tibi sidera tardus eas, » et Metam. XV, 868, « tarda sit illa dies, et nostro serior ævo, qua caput Augustum... accedat cælo. » Conf. etiam Lucan. I, 45; et Stat. Theb. I, 22 sqq. — *Lætus*, χαίρων, propitius, tanquam numen propitium: etiam hoc tanquam de deo. Sic Stat. Silv. I, 1, 105 de Domitiano: « Certus ames terras, et quæ tibi templa dicamus... nec te cæli juvet aula, tuosque *lætus* huic dono videas dare tura nepotes. » — *populo Quirini*, sc.

Tollat; hic magnos potius triumphos,
Hic ames dici Pater atque Princeps;
Neu sinas Medos equitare inultos,
Te duce, Cæsar.

Romuli hoc nomine inter Deos relati. — *iniquum*, iratum, offensum. — *Ocior aura tollat*, ne ocius aura tollaris. Mercurium alatum hic commemorari nemo non intelliget.

49. *Hic*, in terra, in populo Romano. — *Pater*, pater patriæ, honorifica appellatio quæ postea U. C. DCCLII Augusto publice decreta est. — *Princeps*, ita dicebatur, Romano sensu, qui ob egregia erga cives merita, et summam de reipublicæ salute curam, primum civitatis locum obtinebat. Hoc nomen, minime invidiosum, assumpsit Augustus U.C. DCCXXVI. Vid. Dio. 53, 11; Tacit. Annal. I, 1 de Augusto: « Accepit cuncta discordiis fessa civilibus sub nomine principis. » — *Neu sinas Medos*, etc. Patet e Dione 53, 33 Augustum hoc tempore expeditionem adversus Parthos molitum esse, ad quod bellum suscipiendum hortatur poeta. — *Medos*, pro *Parthis*, ut supra *Persæ*. — *inultos*, impunitos. — *equitare*, h. e. equitando nobis insultare, et per terras nostras ferociter incurrere. Parthi equitatu præstabant. — *Te duce*, tuis auspiciis, bello iis tuo ductu inferendo; vel potius te imperium tenente.

Analysis. Declaraturus poeta, atque commendaturus Augustum tanquam eum, qui solus res perditas labefactati bellis civilibus imperii esset reparaturus, pacemque ei et salutem redditurus; splendidissima eum et sanctissima expiatoris, Deorum in Romanos iram placantis, et mala inde in civitatem redundatura arcentis imagine repræsentat. Cujus carminis ut artificium ratioque plane intelligantur, quædam explicationes præmittendæ sunt. Apud Romanos, ut apud omnes populos, parum subtiliter adhuc de Diis et rebus physicis philosophantes, ea fuit religio, ut quasvis magnas calamitates a Diis, sceleris cujusdam, ab ipsis vel a majoribus patrati, vindicandi causa, pœnæ loco infligi, easque insolita aliqua objecta rerum specie portendi; se autem, certis cærimoniis, a patrato scelere purgari, ac sic Deorum ira placata, mala imminentia avertere posse.

Statim igitur post Cæsaris necem, qua tanquam piaculo commisso, populus Romanus Deorum iram in se provocaverat, prodigia apparuerunt quæ eam portenderent, moxque bella civilia insecuta sunt, quæ Cæsaris necem ulciscerentur. Quum vero his ipsis bellis civilibus, etsi immissis a Diis in pœnam, novum scelus populus Romanus commisisset, necesse utique erat, ut etiam Dii novas iras conciperent, iterumque adeo a Romanis pœnas exposcerent. Novam hanc Deorum iram jam nova prodiderant prodigia, novæque bellorum civilium calamitates reipublicæ impendebant pessundaturæ eam, nisi certis cærimoniis

sacrisque piacularibus civitas isto piaculo eximeretur ac purgaretur, sicque Deorum ira cum ipsa ultione averteretur. Expiatio ista antiquissimis quidem et heroicis temporibus (ut mythica transeam, in quibus Deorum munus erat) a sanctissimis hominibus qui tum vates fere habebantur, solebat peragi; uti constat de Eumolpo, Epimenide, Orpheo: apud Romanos vero libri Sybillini inspiciebantur, e quibus sacrificiorum, quibus numina placarentur, procedebat auctoritas.

Proximas igitur poetam a bellis civilibus, quæ ipsa maximi instar sceleris habebantur, irarum causas repetiisse manifestum est; quanquam nec remotiorem illam, unde bella civilia ortum traxerant, nimirum Cæsaris necem, penitus exclusit. Vid. vv. 17, 27, 30 et 43, 44.

His præmissis jam ad ipsam argumenti tractationem accedamus, quam ita fere instituit Horatius: horrenda prodigia quæ ipsa perniciem reipublicæ allatura videbantur, gravem Deorum, quam quidem bellorum civilium sceleribus in nosmet convertimus, iram portendunt. Procuranda adeo ista prodigia, populusque sacris piacularibus ab isto scelere purgandus. At cum nemo fere sit, qui, ab isto scelere purus, sacra ista recte faciat, Jovem oremus, ut deum aliquem, qui nos expiet, ad nos descendere jubeat. Atque utinam Dii patrii, gentis nostræ miserti, ad nos venire ne dedignentur! utinam, tu Apollo, venias, seu tu, o Venus, sive tu, o Mars, auctor generis! Jam inter nos versaris, o Mercuri, latensque sub Augusti specie, expiatoris nomen haud aspernaris. Sic te, o Cæsar, ut diu inter nos maneas, ad rempublicam erigendam et ab hostium incursionibus vindicandam, enixe precamur.

Videat, quicumque literarum amans fuerit, quo modo Virgilius easdem sententias tractaverit, conferatque cum hoc Horatii magnifico carmine simillimum locum Georg. I, sub fine:

Dii patri indigetes, et Romule, Vestaque mater
Quæ Tuscum Tiberim et Romana palatia servas,
Hunc saltem everso juvenem succurrere sæclo
Ne prohibete, etc.

CARMEN III.

AD NAVIM VEHENTEM VIRGILIUM ATHENAS.

Precatur incolumitatem navi qua Virgilius vehebatur Athenas; deinde temeritatem hominum detestatur.

Sic te Diva potens Cypri,
Sic fratres Helenæ, lucida sidera,
Ventorumque regat pater,
Obstrictis aliis præter Iapyga,

1. Sensus : o navis, quæ Virgilium fidei tuæ commissum finibus Atticis debes, h. e. in fines Atticos deportare debes, reportes eum, precor, incolumem, et animæ meæ dimidium serves; quod si feceris, vicissim opto, ut Venus, Dioscuri, et ventorum deus Æolus cursui tuo faveant. Secutus nempe sum unice veram hujus loci interpunctionem, quam jam *Wakefieldius* proposuerat. —*Sic*, solemne in obtestationibus, ubi alteri, quo lubentius præstet id quod nos petimus, vicissim exoptamus quæ ipsi grata et accepta sunt, ut apud Tibull. II, 5. In fine : « Adnue, sic tibi sint intonsi, Phæbe, capilli. » Cf. etiam Tibull. I, 4, 1, et Virgil. Eclog. IX, 30, et X, 5. —*Diva potens Cypri*, Venus, imperium suum in insula Cypro, tanquam sede propria, exercens; sic Neptunus *maris potens* infr. 5, 15, et Diana *sylvarum potens* in Carm. Sæcul. 1. Venus autem ex mari orta (ἀναδυομένη) ut dea marina quoque colitur. Musæus v. 284 : Κύπρις ἀπόσπορός ἐστι θαλάσσης, Καὶ κρατέει πόντοιο. Hinc dicta quoque illa Εὔπλοια. —*fratres Helenæ*, Dioscuri, Castor et Pollux, navigantibus propitii, ἀρωγοναῦται. Sic apud Propert. I, 17, « optatos quærere Tyndaridas, » et apud Plin. lib. II, cap. XXXVII, « Castorum stellas cum simul videntur, salutares credi; cum solitariæ, graves et noxiæ. » —*lucida*, ob clarum eorum splendorem, navigantibus jucundissimum. —*Ventorum pater*, ventorum rex, Æolus, ut de Jove Πατὴρ ἀνδρῶν. —*Obstrictis*, vel in utre secundum Hom. Odyss. X, 19 sqq. vel in antro secundum Virg. Æn. I, 52. —*aliis*, h. e. ceteris. —*Iap. Iapyx*, ventus occidentalis, ab incolis Apuliæ, qui Iapyges vocantur, ita dictus, ex Italia in Græciam navigantibus secundus; gall. *ouest-nord-ouest*; gr. Ἀργέστης. Cf. quæ de hoc vento disputat *Kappius* ad *Arist. de Mund. Excurs*. III, § 18, p. 432 seqq. —*tibi creditum*, tanquam pignus, vel depositum aliquod, quod is, cui creditum est,

Navis, quæ tibi creditum
Debes Virgilium, finibus Atticis
Reddas incolumem, precor,
Et serves animæ dimidium meæ.
Illi robur et æs triplex
Circa pectus erat, qui fragilem truci

debet, ut suo tempore *reddat*; verba igitur *credere*, *debere*, *reddere* e re pecuniaria translata pulcre sibi respondent. Eamdem allegoriam sectatus est Statius I, 1, amicum suum, v. 6, « grande ac rarum depositum, » et v. 81, « pignus navi commissum » vocans. — *anim. dimid.* (ἥμισυ τῆς ψυχῆς) nota summi amoris declaratio. Sic infra II, 17, 5 : « Ah! te mihi si partem animæ rapit maturior vis, quid moror altera? Nec carus æque, nec superstes integer » ad Mæcenatem. Nec semel cum summo affectu de Virgilio locutus est Horatius. Vid. hujus libri Od. XXIV, et lib. I, Sat. V et X.

9. Locus, qui sequitur, ex re ipsa subnatus est. Nam cum poeta, nave, qua Virgilius vehebatur, soluta, reputasset secum subeunda nunc amico suo in mari pericula, sponte in auctorem horum periculorum, navigationis quippe inventorem, convertitur; et vehementer locum communem de audacia hominum tractat. — Similia veterum poetarum, a quibus primus navium inventor carpitur, loca collegit *Burm. Sec.* ad Lotich. II, 20. At Lotichius, contrariam sententiam secutus, laudatum carmen exorditur sic : « Qui primus latum sulcavit puppibus æquor, utilis humanis usibus ille fuit, » etc. Quid per *robur*, qua voce, quicquid durum et firmum est, notatur, intelligendum sit, adjectis vocibus *æs triplex* magis declaratur. Fuit ille, ait, durissimus audacissimusque, qui, etc. — Hominibus autem durissimis tribuitur pectus ferreum, θυμὸς σιδήρειος, ἦτορ σιδήρειον. Ut in Ovid. Amor. III, 6, 59 : « Ille habet et silices et vivum in pectore ferrum, » et Trist. I, 7, 41, « et tua sunt silicis circum præcordia venæ; » Tibull. I, 1, 63, « non tua sunt duro præcordia ferro vincta, » etc. adde Stat. Theb. III, 280; Claudian. de bello Get. 303. — *truci*, irato, tempestuoso. Catull. IV, 9 : « Trucem Ponticum Sinum. » Magna quoque vis est in oppositis *truci pelago* et *fragilem ratem*; quam sententiam egregie quoque expressit Juvenalis S. XIII, 17 : « I nunc et ventis animam committe, dolato confisus ligno, digitis a morte remotus quatuor aut septem, si sit latissima tæda. » — *Africum*, flans ab Africa, ut jam diximus ad v. 15, Od. I. — *præcipitem*, præcipiti impetu et ex alto irruentem, frequentata apud poetas imagine qua venti de cælo ruere dicuntur, ut in Virgil. Georg. I, 443 : « Urget ab alto Notus, » et II, 310: « Tempestas a vertice incumbit. » — *Decertantem Aquil.* certantem cum Aquilone, qui flat ex boreali parte. Solemnis sane imago tempestatis a ventorum ex adverso flantium, deque maris imperio certantium concursu

Commisit pelago ratem
Primus, nec timuit præcipitem Africum
Decertantem Aquilonibus,
Nec tristes Hyadas, nec rabiem Noti,
Quo non arbiter Hadriæ
Major, tollere seu ponere vult freta.
Quem mortis timuit gradum,
Qui siccis oculis monstra natantia,

petita. Sic *ventos deprœliantes* dixit noster I, 9, 11, et *rixam debellatam* I, 18, 9. Videas etiam Ovid. Trist. I, 2, 25; Virgil. Æneid. X, 356, et inprimis Æneid. I, 417. — *Hyadas.* Hyades (Latinis *Suculæ*) stellæ in fronte Tauri, quarum ortus et occasus tempestatem prædicere credebatur. Ovid. Fast. V, 165 : « Ora micant Tauri septem radiantia flammis, Navita quas Hyadas Graius ab imbre (ὕειν, pluere) vocat. » Vid. etiam Plin. l. II, c. 29. — *tristes,* cælum triste facientes, contristantes, sic Virgil. Ge. III, 279 : « Nigerrimus Auster... pluvio contristat frigore cælum. » — *rabiem,* iram, vehementiam *Noti,* Austri, venti quoque meridionalis. — *Quo non arbiter,* etc. qui, quod attinet ad tempestatem tam concitandam, quam componendam, summam in mari Hadriatico exercet potestatem. Pervulgato loquendi usu, venti regionem, quam perflant, incolere, possidere, adeoque ei dominari dicuntur. Sic de eodem Noto III, 3, 5 : « Dux inquieti turbidus Hadriæ, » adde Sil. IX, 493 : « Regnantem Ætolis Vulturnum in prælia campis effrenat. » — *Hadriæ,* Hadriaticum mare, quod inter Illyriam et Italiam continebatur, sic dictum ab Hadria, Venetorum urbe. Vocabatur etiam *superum mare.* Atque hic notandum quomodo Horatius, dum in hoc loco, a primario odæ proposito h. e. Virgilii itinere digredi videtur, hoc tamen iter semper animo præsens habeat, et fere quoque verbo commemoret. De Africo enim loquitur, quia flans a meridie ventus ille ex Italia in Græciam navigantibus adversus erat; de Noto Hadriam perturbante, quod Virgilius Brundusio proficiscebatur qui Hadriæ portus est.

17. *Quem mortis gradum,* quam viam ad Orcum, h. e. quod mortis genus. — *Siccis oculis,* sine lacrymis, ut Lucanus IX, 1044 : « Qui sicco lumine campos viderat Æmathios, » adeoque impavidus et ferox vidit, videre potuit, adspicere sustinuit. Sicci enim ponuntur pro rigidi, irretorti, ut ξηροῖς ἀκλαύστοις ὄμμασι apud Æschyl. (Sept. c. Theb. 698) : minime igitur emendatione indiget hic locus, neque legendum pro *siccis, rectis,* ut alii volunt, aut ut alii *fixis.* — *monstra natantia,* belluas marinas in maris superficie apparentes, ut in Catonis dir. 55, « nigro multa mari dicunt portenta natare, monstra repentinis terrentia sæpe figuris, quum subito emer-

Qui vidit mare turgidum, et
Infames scopulos Acroceraunia?
Nequidquam Deus abscidit
Prudens Oceano dissociabili
Terras, si tamen impiæ
Non tangenda rates transiliunt vada.
Audax omnia perpeti

sere furenti corpora ponto. » Vid. etiam Propert. III, 21, 27.—*Turgidum*, tumefactum, in undas tempestuosas exsurgens, fluctus minaciter attollens. Alii legunt *turbidum* quod certe non eamdem vim habet. —*Infames scopulos*, propter naufragiorum frequentiam. Sic Seneca Ep. XIV, *Charibdis regionem* vocat « vorticibus infamem, » et Livius : « Alpes frigoribus infames.»—*Acroceraunia*, montes Epiri, prope promontorium Acroceraunium, quod in Ionio mari protenditur, et nunc vocatur ab aliis *capo della Chimera*, ab aliis autem *capo dello Lengueto*. Acroceraunii montes illi dicebantur a græcis vocibus ἄκρος, excelsus, et κεραυνός, fulmen, quia altissimi erant et ideo fulmine sæpe icti. Atque hic etiam notandum, quod jam ad vers. 18 notavimus; Athenas enim petens Virgilius hoc promontorium cum montibus prætervehi debebat.

21. *Nequidquam Deus abscidit*, etc. brevem et vividam illam adversus primos navigatores invectionem epicum in modum auctam ornatamque reperias apud Lusitanum poetam Camoens, dum Pacifici maris Genium ac Regnatorem Gamæ temeritatem increpantem inducit; et apud Gallicum scriptorem *La Harpe*, in notissimo carmine cui titulus est : *le Génie des Tempêtes*. — *abscidit terras*, a terris, diremit, sejunxit, interposito Oceano. — *dissociabili*, activo sensu, qui dissociaret, separaret, ut in Virgilio, *telum penetrabile*, *frigus penetrabile* dicitur pro : frigus, telum quod penetrat. Alii volunt hoc verbum passivo sensu accipi, pro : qui sociare non potest; et sic explicant : Deus abscidit terras ab Oceano cum terris non sociando. Quam sententiam sectatus *dissociabiles* pro *dissociabili* proposuit Bentleius. Hanc autem explicationem, etsi non omnino intolerabilem, priori tamen, ut minus simplicem et minus naturalem, postponendam arbitror. —*Prudens*, sc. qui providisset quanta e navigatione mala in genus humanum redundatura essent. Eodem sensu Seneca Med. 338, *mundum* vocat *bene*, h. e. prudenti consilio *disseptum*.—*impiæ*, scelestæ, dum audent, quod prudenti Dei consilio vetitum est.—*transiliunt*, quasi res nullius fere momenti sit; *transilire* cum delectu pro : trajicere, superare, ad audaciam insolentiamque designandam; similiter dixit Tibull. I, 3, 37, « contemnere undas, » et Ovid. Met. I, 134, « insultare fluctibus. »

25. *Perpeti*, h. e. suscipere, tentare, perpetrare, τλῆναι. *Audax omnia*

Gens humana ruit per vetitum nefas.
  Audax Japeti genus
Ignem fraude mala gentibus intulit.
  Post ignem ætheria domo
Subductum, Macies et nova Febrium
  Terris incubuit cohors:
Semotique prius tarda necessitas
  Leti corripuit gradum.
Expertus vacuum Dædalus aera

perpeti, ex græca loquendi ratione pro: ad omnia perpetienda.—*genus*, h. e. filius, nempe Prometheus. Sic apud Catull. LXI, 2, Hymenæus *Uraniæ genus* dicitur. —*fraude mala*, h. e. dolo pernicioso, τέχνῃ κακῇ; per fraudem designatur calliditas, qua ignem e cælo surripuit Prometheus. — *Macies*, pro tabe morbis omnibus communi, accipitur. — *nova*, adhuc omnino ignota. — *cohors*, de multitudine intelligi potest; sed propter lyricam rationem, malim hic morbos, tanquam exercitum, qui terras occupat et homines aggreditur, cogitare. Sic Juvenalis X, 218: « circumsilit *agmine facto* Morborum omne genus. » — *Terris incubuit*, h. e. in terras irruit, ingruit, terras obsedit.— Ignis nempe usus varias artes, hominum valetudini perniciosas, v. c. artem coquinariam, protulit. Dixit etiam Lucret. v. 1014: « Tum genus humanum primum mollescere cœpit, ignis enim curavit, ut alsia corpora frigus non ita jam possent cæli sub tegmine ferre. » — *Semotique prius*, etc. Necessitas, quæ antea tarda erat, lethi prius semoti corripuit gradum, accelleravit mortem hominum qui antea diutius vivere solebant. — *necessitas leti*, fatum, necessitas quæ leto nos subjecit, Αἴδου μέλαινα νυκτερός τ' ἀνάγκα. Eurip. Hippol. 1388.—*tarda*, tardo gressus ad homines accedens.— *corripuit gradum*, rapere gressum, viam, iter, campum, item corripere se, de festino gressu satis obviæ apud poetas loquendi formæ. Expende in hoc loco dictionis ornatum, epithetorum dilectum, præsertimque apprime sententiis accommodatum cujusque versus numerum, quum prior *semotique prius*, etc. gravibus verbis constans, lentissimam mortis viam exprimere, posterior autem, per hujus verbi *corripuit* levitatem, quasi currere videatur.

34. *Dæd.* Dædali fabulam suaviter enarrant Virgil. Æn. VI, 14 seqq. Ovid. Met. VIII, 183, et A. A. II, 21. — *vacuum*, aut vastum et desertum, perpetuo aeris epitheto, unde etiam simpliciter *inane* pro *aere* dicitur, seu, ut alii volunt, hominibus infrequentem.—*Expert. vac. Dæd. aer. Penn. n. hom. datis*, eleganter pro: audacter Dædalus volatum per vacuum aera alis, quas haud concessit homini natura, tentavit.

Pennis non homini datis.
Perrupit Acheronta Herculeus labor.
Nil mortalibus arduum est:
Cælum ipsum petimus stultitia; neque
Per nostrum patimur scelus
Iracunda Jovem ponere fulmina.

36. *Perrupit,* graviter de aditu qui vi adhibita paratur. — *Acheronta,* loca infera, Orcum. — *Herculeus labor,* vis, audacia Herculis qui per vim Alcesten, Admetæ conjugem, ab inferis reduxit, Cerberumque in lucem retraxit. — *Cælum petimus,* viam ad cælum molimur, Deorum conditionem affectamus, Dii esse volumus, dum stulti, dementes, majora cupimus et tentamus quam per conditionem mortalem licet; sic *demens Salmoneus,* Jovis æmulus, Virgil. Æneid. VI, 590. Hic sensus cum præcedenti versu mire congruere videtur. — *scelus,* per nostram impietatem. — *ponere,* deponere. — *Iracunda fulmina,* irata dicuntur, quatenus ipse iratus est, qui ea jaculatur. Sic in Pindaro Nem. VI, 90, ἔγχος ζάκοτον, iracundam hastam; *iratam ægida* apud Claudian. de Raptu Proserp. III, 60; *iratus Jovis ignis* apud Juvenal. XIII, 226, scilicet ab irato Jove missus.

Analysis. Hoc carmen, quum Virgilius Athenas proficisceretur, ab Horatio scriptum est. Discedentem eum dum votis pro felici in Atticam appulsu prosequitur, animus ejus periculorum, quibus eum objectum sentit, cogitatione defixus, in ipsum discidii hujus auctorem, dolore ac desiderio abreptus, convertitur. Itaque exprobrat poeta istius hominis, qui primus mare tentavit, projectissimam audaciam, qua viam hominibus natura præterclusam patefecerit, suaque sorte majora conando, erga Deos ipsos impius fuerit. Hinc ulterius progressus alia temeritatis impiæ exempla, e mythica ætate petita, cumulat, qua maxima mala, pœnæ loco a Diis inflicta, in homines redundaverint. Dum igitur Horatius, ira atque indignatione accensus, audaciam hominum tanquam plurimorum malorum, quibus humanum genus nunc premitur, fontem, periculorumque, quibus nunc amicum suum expositum videt, causam detestatur; hoc ipso doloris sui desideriique affectum, qui carminis hujus sensus est primarius, vividissime declarat. Hinc intelligitur quam apte inter se omnia cohæreant.

Græcos autem poetas Horatium ob oculos habuisse quum ipse orationis color prodit, tum testantur v. 9 sqq. ex Alcæo et 29 sqq. e Sappho sumptâ. Initium quoque cuidam Callimachi fragmento videtur deberi. Cf. etiam cum hoc carmine similis argum. Theocr. 7, 52 sqq. e Nostro fluxit propempticon Statii, Silv. III, 2.

CARMEN IV.

AD L. SEXTIUM.

Amœnitate veris descripta, et communi moriendi consuetudine proposita, tanquam Epicureus hortatur Sextium ad voluptuosam vitam.

Solvitur acris hiems grata vice veris et Favoni,
Trahuntque siccas machinæ carinas;
Ac neque jam stabulis gaudet pecus, aut arator igni;
Nec prata canis albicant pruinis.
Jam Cytherea choros ducit Venus, imminente Luna:
Junctæque Nymphis Gratiæ decentes

1. *Solvitur,* laxari dicuntur frigus, gelu, glacies quæ omnia constringunt: sic infra Od. IX, 5, *dissolve frigus;* inde etiam hiems solvi, relaxari, h. e. remittere se dicitur. « Quum se purpureo vere remittit hiems, » ait Tibul. III, 5, 4, et Lucan. I, 17, « bruma rigens ac nescia vere remitti. » — *acris,* e natura frigoris, ut *acuto gelu* I, 9, 3. — *grata vice veris,* successione, vicissitudine, reditu grati veris. — *Favoni,* Zephyri, occidentalis venti, vernum tempus comitantis, vel potius anteeuntis. *Veris comes* dicitur, IV, 12, 1; Plin. H. N. II, 47, « ver aperit navigantibus maria, cujus in principio Favonii hibernum molliunt cælum. » — *Trahuntque sicc. mac. car.* h. e. et naves in litus, ut per hiemem in sicco starent, subductæ, per *machinas* (h. e. palangas, instrumenta lignea) in mare deducuntur. — *canis,* epitheton ornans ad album roris, qui frigidis noctibus injicitur, colorem designandum.

5. Suavissima imago Veneris, sub veris adventu in terris, ubi omnia vi sua ad procreandum implet (cf. Pervigil. Vener. v. 63-67), Gratiarum et Nympharum saltantium choros moderantis! Vere autem inprimis terras invisere credebatur Venus. Lucret. V, 736 : « It ver, et Venus, et Veneris prænuntius ante Pinnatus graditur Zephyrus vestigia propter. » — *Cytherea,* ab insula Cythera in sinu Laconico, Veneris cultu inprimis celebrata. — *imminente Luna,* luna desuper lucente, adeoque nocte serena; « sub nocte silenti, cum superis terrena placent, » Stat. Silv. I, 1, 95. — *Gratiæ,* assiduæ Veneris comites et ministræ, dicuntur *decentes,* quia ad omne, quod

Alterno terram quatiunt pede, dum graves Cyclopum
Vulcanus ardens urit officinas.

pulcrum et decorum est, se componunt, et saltantes quoque hunc amabilem decorem servant; de quibus dici possunt nota illa Tibulli: « Illam, quidquid agit, quoquo vestigia movit, Componit furtim subsequiturque decor. »—*Junctæ Nymphis,* per manus nempe in saltatione. Cl. *Mitsch.* comparat Hom. H. in Apoll. v. 194, ἀλλήλων ἐπὶ καρπῷ χεῖρας ἔχουσαι. — *alt. t. qu. ped.* ornate pro: saltant; ad numerum enim saltantes alternis pedibus terram pulsant; sic *terram pede tundere* de saltatione infr. in Epist. ad Pis. 430, « saliet, tundet pede terram, » et in Sil. It. III, 347, « Nunc pedis alterno percussa verbere terra, Ad numerum resonas gaudentem plaudere cetras. » — *dum grav. Cycl. Vulc. a. ur. off.* dum Vulcanus Cyclopas in officinis suis exercet. — Vulcanus nempe, dum uxor ejus tempore veris adest in terris, et omnia vi sua fœcundat, non sedet interea in otio, sed suo quoque operi intentus est. — Non autem de officina, quam secundum Hom. Iliad. XVIII, 369, in Olympo habet Vulcanus, cogitandum est, sed de aliis officinis, quas poetæ huic deo in insulis et montibus, igne subterraneo inprimis, quem ejaculantur, notis, assignarunt; de quibus cf. *Ill. Heyn.* ad Virg. Æn. VIII, 416.— Jam, si verum est, quod nonnulli suspicantur, Horatium in hac veris descriptione poetam quemdam Siculum, cui mons Ætna obversaretur, expressisse, non dubitari potest, quin Vulcani *officina in monte Ætna* intelligenda sit. Finge igitur tibi Venerem in amœnissima circa Ætnam regione choreas cum Gratiis Nymphisque ducentem, in ejus vicinitate autem Veneris maritum Vulcanum operi suo insudantem, et sic animo concipies imaginem longe suavissimam.—Cæterum quærenti, cur sub veris potissimum initio Vulcanus operi suo insudasse dicatur, ingeniose *Vossius* ad Virg. Georg. I, 311, seqq. respondet: quod ille vere inprimis, quo crebræ in Italia tempestates cum tonitru concipi in aere soleant, fulminibus procudendis et suppeditandis operam dare debuerit.—*graves,* ob graves Cyclopibus ibi obeundos labores. — *ardens,* h. e. flammis relucens. Fabri enim, dum ferrum candens procudunt, ipsi ardere videntur ignis fulgore et scintillis circumfusi: hoc sensu Statio Silv. III, 1, 133, *mulciber* dicitur *flammeus,* et Silv. I, 5, 7, « sicula incude rubens. » —*urit,* accendit, inflammat officinas, facit ut colluceant et percalefiant, paulo sublimius pro: magno studio ignes in officinis accendit, ad quos opus exerceat. Sic in Stat. Silv. I, 5, 33, « neu vilis flamma caminos (sc. Vulcani) Ureret, » et in Virgil. Æneid. III, 279, « incendimus aras. » His verbis *ardens et urit* obscuritatem quamdam ambiguam huic loco inferri negare omnino nequeam; eum autem sensum sectatus fui, qui et omnem tollat difficultatem, et rationi lyricæ apprime congruat, et denique similibus aliorum scriptorum expressionibus confirmetur. Pro *urit* vult legere Bentleius *visit;* qua lectione admissa, de tota hujus loci vi ac vigore actum esset.

Nunc decet aut viridi nitidum caput impedire myrto,
  Aut flore, terræ quem ferunt solutæ.
Nunc et in umbrosis Fauno decet immolare lucis,
  Seu poscat agna, sive malit hædo.
Pallida Mors æquo pulsat pede pauperum tabernas,
  Regumque turres. O beate Sexti,

9. *Nunc decet,* etc. vide, quam suaviter poeta vulgarem sententiam, « nunc lætitiæ, ad quam anni tempus invitat, indulgendum est, » externa lætantium specie adumbrata, extulerit! diem lætum enim celebrantes capiti, unguentis delibuto (*nitido*), corollas e *myrto* (cujus usus fuit inprimis in compotationibus, cf. infr. I, 38, 5, et II, 7, 25), et aliis floribus nexas imponere solebant. — *impedire,* vincire, coronare. Stat. Silv. IV, 5, 68, « crinem mollibus impeditus ulvis. » — *flore,* pro *floribus.* — *solutæ,* a frigore, quo fuerunt constrictæ, per Zephyri flatus et mitiorem solis calorem resolutæ. — *Fauno,* huic deo agresti, tanquam agrorum et gregum custodi, bis quotannis, nempe Id. Febr. (Ovid. Fast. II, 193) et Non. Dec. (huc pertinet carmen infr. lib. III, 18) sacra (*Faunalia* vulgo dicuntur) instaurari, et cum summa omnium lætitia celebrari solebant; hinc poeta ad lætitiam evocaturus Fauno immolandum esse dicit. — *umbrosis lucis,* quibus cum vere frondes redierunt. — *agna...hædo,* sc. sibi immolari. *Immolare aliqua re* pro vulgari: *immolare aliquid,* apud Liv. XLI, 14, « immolantibus Jovi singulis bobus, » ibidem paulo post: « bove perlitare jussus. » Virg. Æneid. II, 118, « animaque litandum Argolica. » Alii legunt *agnam, hædum,* quam lectionem ego pariter admiserim, nec ulla de causa rejiciendam putaverim; quam voluerit, lector eligat.

13. *Pallida Mors,* etc. Nexus et sensus est fere hic: nunc, nunc, o Sexti, dum licet, perfruere vitæ voluptatibus; nam mors, divitibus æque ac pauperibus instans, mox præter opinionem te opprimet; post mortem autem neque commissationibus, neque amoris lusibus indulgere licebit. — *pulsat pede,* graviter procedit, intrat, pedem infert. Vulgo intelligunt mortem fores pulsantem, foribus pede insultantem: indigna Horatio idea; et *pulsare* recte de accessu dicitur. Stat. Achill. I, 10, « neque enim Aonium nemus advena pulso, » h. accedo, intro. — *æquo pede,* æque, nullo habito discrimine. Sic. II, 18, 32: « æqua tellus Pauperi recluditur Regumque pueris. » — *tabernas,* humiles casas, tuguria; *regum turres,* excelsa nobilium et beatiorum ædificia, reges sæpe dicuntur beatiores, divites, potentes ob divitias; — eamdem sententiam novo ornatu repetit Horatius infr. Od. lib. II, 3, 25 seqq. et 14, 11 et 18, 32, et III, 1, 14 seq. Sat. II, 6, 95, « neque ulla est Aut magno, aut parvo leti fuga. » Cf. etiam notissimos versus quibus eam sententiam exornaverit Gallicus poeta

Vitæ summa brevis spem nos vetat inchoare longam.
Jam te premet nox, fabulæque Manes,
Et domus exilis Plutonia : quo simul mearis,
Nec regna vini sortiere talis,

Malherbius. — *beate*, beati dicuntur in lætam sortem nati, fortunati, qui iis, quæ possident, beatam vitam sibi parare possunt. — *Vitæ summa brevis*, exiguus dierum, qui ad vivendum nobis concessi sunt, numerus. Vid. infra IV, 7, 17: « Quis scit an adjiciant hodiernæ crastina summæ Tempora di superi. » Hoc v. *summa* e numeris sumitur, sc. vitæ omnia momenta, omnes dies simul collecti, alii aliis additi. — *spem nos vet. inch. long.* h. e. monet nos, ne multa moliamur in longioris vitæ spem, jubet nos *brevi spatio* (ut infr. lib. II, 7, Noster loquitur) *spem longam resecare*. Naturæ humanæ levitas illa quæ novas quotidie spes vitæ sumit, vivide ac multoties a Seneca reprehenditur, in Epistolis scilicet XIII, XXIII et præsertim CI ubi reperias : « o quanta dementia est, spes longas inchoantium ! » Sic apud gallicum fabularum scriptorem : « Quittez le long espoir et les vastes pensées. » *La Fontaine*, lib. IX, Fab. VIII, cui titulus : *le Vieillard et les trois jeunes Hommes.*

16. *Jam te premet nox*, etc. mors, Manes et loca infera mox te oppriment, retinebunt, coercebunt. « Concordes animæ nunc et dum nocte premuntur, » Virgil. Æneid. VI, 828.— *Manes*, dii infernales, aut, si malueris, mortuorum umbræ. — *fabulæ*, non, ut quidam volunt, ficti ac falsi, qui premere non possent ; sed de quibus tot fabulæ, tot miræ narrationes inter homines seruntur. Sic infra XXII, 7, *fabulosus* dicitur *Hydaspes* non qui fictus est, sed de quo multa fabulosa narrantur. Sic apud Prop. II, 16, 29, tragicæ Erinnyes dicuntur non quas tragici finxerunt, sed quas tragici sæpius in scenam induxerunt. — *exilis*, dicitur domus Plutonis ob exilem levium et tenuium, quæ ibi versantur, Umbrarum (quæ infr. Od. I, 10, 18, *levis turba* vocantur) formam ; nisi quis *exilem domum* de inopi et egena, ubi nihil reperitur, quo bene sit, cum *Bentleio* explicare malit ; hoc sensu certe *domus exilis* dicitur infr. Ep. I, 6, 45. — *Nec regna vini sort. talis*, nec regnum amplius in commissationibus talorum jactu tibi continget, h. e. nec amplius commissaberis ; talorum nempe jactu creari solebant, qui præessent conviviis, legesque conviviis scriberent ; vocabantur ii *reges convivii*, βασιλεῖς τοῦ συμποσίου (hinc *regna vini*), *modimperatores*, *domini*, *strategi*, *dictatores*, *arbitri bibendi*. — *tener. Lycidan mirab.* pulcri Lycidæ adspectu delectabere. Hoc nomen ab Horatio fictum esse arbitrari poteris, quum hoc ipsum, tanquam amasii nomen, occurrat in Bione IV, 10 : ἦν δ' αὖτ ἐς τὸν Ἔρωτα καὶ ἐς Λυκίδαν τι μελίσδω. — *quo calet juventus*, etc. qui nunc puer juventutis h. juvenum animos amore incendit, et mox, adultior factus, puellas non leviter commovebit. Hæc ad declarandam eximiam

Nec tenerum Lycidan mirabere, quo calet juventus
 Nunc omnis, et mox virgines tepebunt.

Lycidæ pulcritudinem adduntur a poeta.—*tepere,* non hic de amore frigescente, ut apud Ov. Amor. II, 2, 53, sed de pudico ac verecundo virginum amore, opposito turpi ac immoderato juvenum amori qui *calent.* Cæterum in sententiam horum vv. comparasse juvabit, præter Sapph. c. XI (secundum Anal. Br. t. I, 57); Asclepiad. Ep. 21; Anal. Br. t. I, p. 215. Anth. Gr. t. I, p. 148 (*ed. Jac.*); Strat. Ep. 96; Anth. Gr. t. III, p. 90, et elegiam, quæ est in Theognid. v. 951 (Gnom. *Brunck.* p. 39).

Analysis. Carmen hoc est ex eorum genere, quæ descriptione expedita lectorem facile capiunt, eumque suavitate imaginum ac sententiarum, quæ sponte se obtulisse videntur, veritate morantur ac deliniunt. Scribitur hoc ad L. Sextium, qui in Bruti partibus fuerat, illius quæstor ac perpetuus comes; mox etiam, quum, Romam reversus, in amicitiam Augusti receptus esset, constans illius cultor atque laudator. Vid. de Amicis Horat. t. III, p. 25, nostræ edit. Jam ad ipsum carmen veniamus: ab ortu veris, cujus descriptio ad Italicæ regionis naturam atque ingenium præclare attemperata est, progressus, ejusque suavitate atque lætitia, qua totam naturam perfudit, perfusus ipse atque exhilaratus poeta eosdem animi sensus in amicum suum transfundere conatur, eumque ad fruendas, quas vernum tempus secum ferat, delicias atque jucunditates sedulo hortatur. Hinc naturali sententiarum ordine ad commune de vitæ voluptatibus sectandis præceptum deducitur, rationibus ab ipsius vitæ brevitate, omnibusque proposita moriendi conditione, et quod post mortem nihil, quod gratum ac jucundum sit, amplius sperare liceat, desumptis. In argumento tam simplici a tractatione atque elocutione poetæ inprimis laus quærenda erat, eamque summam unanimi intpp. consensu suam hoc carmine fecit Horatius.

Græcas notiones in eo plures deprehendas, unde græcum Horatio ante oculos fuisse exemplum non inepte conjicias. Quam vana vero, atque a poeta lyrico aliena Sanadoni et Dacerii sit opinio, Horatium ad fastos romanos, qui initium veris d. V Id. Febr. postridie Faunalia, et mox (a. d. XII Cal. Mart.) Feralia haberent, studium suum in pangendo hoc Carmine direxisse existimantium, facile intelligitur.

CARMEN V.

AD PYRRHAM.

Miseros esse amatores Pyrrhæ propter ejus inconstantiam; se quoque, sumpta e mari allegoria, eodem naufragio deprehensum esse.

Quis multa gracilis te puer in rosa
Perfusus liquidis urget odoribus
Grato, Pyrrha, sub antro?
Cui flavam religas comam

1. *Quis multa gracilis*, etc. quis est, quæso, Pyrrha, ille juvenis delicatior, qui rosis redimitus et unguentis delibutus assidue sub grato antro te sectatur?—*gracilis*, corporis gracilitas ad pulcritudinem, qua sibi placent juvenes, pertinet. Sic Ganymedem *gracilem* vocat Martial. XI, 44, 1.—*urget*, premit, arctiore complexu constringit, adeoque perdite te amat. — *te... in rosa*. Jani et alii explicant: te reclinantem in rosis, quibus humus constrata est; sed huic explicationi tam res, quam usus loquendi, repugnat; pueri enim delicatiores, qualem Noster describit, non unguentis tantum capillos saturare, sed rosis quoque caput impedire solebant. Huc accedit, quod Pyrrha, *munditiis simplex*, festo quodam die in amœno illo antro, ubi plures haud dubie juvenes unguentis perfusi et sertis roseis coronati (cf. infr. lib. II, 11, 14 seqq.) lætitiæ et potationi indulgebant, simul adfuisse videtur. Ex usu loquendi autem per dictionem *in rosa* non, in rosis cubans, sed, *rosis coronatus* designatur. Sic apud Cic. de Fin. II, 20, *potare in rosa*, et Tuscul. V, 26, *esse in rosa*. Similiter apud Græcos Eurip. Herc. Fur. 677 (quem locum commode laudavit Cl. *Mitscherl.*) ἐν στεφάνοισιν εἶναι dicitur.—*Grato*, ob loci amœnitatem; fuit enim illud antrum haud dubie jucundum umbraculum sub spelunca, hilaritati, potationi, amorisque lusibus opportunum. Non autem *antro* hic intelligendum, ut voluit J. *Bond*, lupanar, fornix ubi meretrices aliquando latebant; qui sensus et epith. *grato* non congrueret, et voluptuosis hujusce loci imaginibus repugnaret.

4. *Cui*, in cujus gratiam. Tibull. IV, 6, 2, «Tota tibi est hodie, tibi se lætissima comsit.»—*comam relig*. comæ fingendæ et concinnandæ studium inter artes, quibus puellæ placere volebant, sæpius memoratur. Pro gene-

Simplex munditiis? Heu, quoties fidem
Mutatosque Deos flebit, et aspera
Nigris æquora ventis
Emirabitur insolens,
Qui nunc te fruitur credulus aurea;
Qui semper vacuam, semper amabilem
Sperat, nescius auræ
Fallacis. Miseri quibus

raliori vero: *cui comis crines,* specialiorem gratioremque poeta posuit comendi modum, quo crines in nodum colligabantur; quo ipso elegantiam et gustum, quem vocant, puella prodebat. —*Simplex mundit.* cultus enim simplicitate magis sæpe puellæ, quam operoso et arte quæsito ornatu, placent et placere student. — *munditiis,* proprie cultu muliebri, qualis est gemmarum, armillarum, etc. his ornabant sese maxime meretrices, quibus juvenum oculos ferirent. Plaut. Pœn. I, 1, 64: « oculos meos volo delectare munditiis meretriciis. »

5. *Heu, quoties fidem,* etc. sensus: heu, quoties de mutata fide (tua perfidia) et mutatis Diis (ejus nempe amori, cui ab initio adspirare videbantur, nunc adversantibus) querelas fundet, et in medio amoris cursu se tristi tempestate oppressum cum stupore animadvertet, h. e. se miserum sentiet.—Amatorem, cujus læta ab initio in amore spes repente puellæ perfidia in tristitiam mutatur, comparat cum nauta, qui in mari, cui vento secundo et prosperrimæ navigationis spe confisus se crediderat, subita tempestate deprehenditur;—et in hac comparatione sive allegoria (nimirum quod ad decepti amatoris sortem attinet) scite poeta usque ad finem carminis persistit.—*Nigris...ventis,* venti dicuntur *nigri* sensu activo, h. e. cælum nigrum reddentes, sive nubibus obscurantes; pari modo infr. 7, 15, *Notus* dicitur *albus,* h. e. cælum album sive serenum reddens; et III, 7, 1, *candidi Favonii.* — *insolens,* qui tale quid non timuerat, stupens ob rerum insolentiam.

9. *Aurea,* h. e. ob pulcros mores et firmam in amore fidem maxime amabili. Sic mores pulcri et honesti infr. IV, 2, 23, dicuntur *aurei.* Pariter Antiphanes de meretrice, quæ non haberet animum meretricium, eam habere ait ἦθός τι χρυσοῦν πρὸς ἀρετὴν κεκτημένην, ὄντως ἑταίραν. — *vacuam,* sibi soli, haud alii, in amore vacantem. « Elige de vacuis, quam non sibi vindicet alter, » Ov. Heroid. XX, 149. — *nescius auræ fallacis,* ille ignorat, te in amore auræ instar mutabilem et inconstantem esse. Imago ipsa ab aura desumta ad amoris instabilitatem declarandam admodum frequentata est græcis pariter ac latinis poetis. Huic vero loco perquam accommodatur quum et ipsa allegoriæ superiorum vv. præclare inserviat.

12. *Miseri,* etc. nexus sententiarum est: miseri illi qui te non no-

Intentata nites! Me tabula sacer
Votiva paries indicat uvida
Suspendisse potenti
Vestimenta maris Deo.

runt; suavitate tamen atque pulcritudine tua allecti amorem tuum unice expetunt: ego quidem, qualis tu sis, expertus sum, tuosque laqueos, rebus utcumque salvis, effugi. — *Intentata nites,* pro vulgari, quibus intentata es, qui nondum usu cognoverunt quam mutabili sis animo. Observa autem eximium verborum dilectum: *nitere* de pulcritudine dici vulgare est; sed et tranquillum mare nitere dicitur, pariter mare tentari dicitur, ut in Virgil. Ecl. IV, 32, « tentare Thetin ratibus, » ita ut hactenus et continuari videatur allegoria. — *Me tabula sacer,* etc. me, ex naufragio servatum, madida vestimenta Neptuno (*potenti maris Deo,* cf. supr. ad 3, 1) suspendisse, id testatur sacer in ejus templo paries per votivam tabulam, sive, id docet, quam vovi, affixa in ejus templo tabula; exprimere autem his voluit poeta fere hoc: ego perspecta tua perfidia ex laqueis, quibus in amorem tuum me irretiveras, Deorum, quos grato animo veneror, beneficio feliciter expeditus sum.—De ritu, quem Noster tangit, ex quo, qui salvi ex naufragio enataverant, votas vestes cum tabula, in qua scripta vel picta fuit res, quæ acciderat, in templo dei salutiferi (σωτῆρος) tanquam ἀνάθημα suspendere solebant: Ex Voto. cf. Virg. Æn. XII, 766 seqq. et Juvenal. XII, 17.

Analysis. Pyrrha, sive verum id nomen, sive fictum sit, fuit haud dubie libertina aliqua, aut peregrina, quales complures Romæ erant, multæ liberaliter educatæ, elegantia etiam atque ingenio, sæpe et artibus, inprimis poesi et musica excellentes: cujus rei plura in Horatio exempla sunt. Quum Pyrrhæ, cujus amore ipse aliquamdiu irretitus fuerat, illecebris jamjam inescandum novum amatorem videret Horatius, memor perfidiæ quam olim expertus fuisset, eamdem isti juveni, qui de fide puellæ minime dubitaret, sortem prædicit. Persequitur hoc suavissima allegoria quam a mari, soluta navis anchora, placidissimo, mox, eadem altius provecta, turbidissimo, mutuatur. Se eodem naufragio deprehensum, ex eo tamen satis salvum evasisse.

CARMEN VI.

AD AGRIPPAM.

Præclara ejus facta a Vario scribi oportere; se tanti viri laudibus canendis imparem esse profitetur; et sic, dum sese excusat, Agrippam delicatissime laudat.

SCRIBERIS Vario fortis et hostium
Victor, Mæonii carminis aliti,
Quam rem cumque ferox navibus, aut equis,
Miles te duce gesserit.
Nos, Agrippa, neque hæc dicere, nec gravem

1. *Scriberis Vario,* non a me, sed a Vario carmine celebraberis; *Vario* est casus tertius. *Varii*, ut insignis tum temporis poetæ epici, tam Noster Sat. I, 10, 4; Art. P. 55, quam Virgilius Ecl. IX, 35, honorificam mentionem faciunt. Eumdem nobilem fuisse poetam tragicum testatur Quintilianus, qui ejus Thyesten cuilibet Græcorum comparari posse judicat X, 1, 98.—*Mæonii,* h e. Homerici, a patria Homeri Smyrna, Mæoniæ sive Lydiæ urbe. « Nec me Mæonio consurgere carmine, nec me Dicere magnorum passus es acta ducum, » Ovid. ex P. III, 3, 31. — *Mæonii carminis aliti,* h. e. canenti et in altum evolanti, ut cecinit et in altum evolavit Homerus, h. e. poetæ epico, qualis fuit Homerus. —*aliti,* pro *aquilæ* qui volatus sublimitate et visus firmitudine omnes alites superat, aut pro cycno qui suavissime canere apud veteres credebatur, ut *albus ales* infr. II, 20, 10; *cycnus* autem pro poeta, ut infr. IV, 2, 25, *cycnus Dircæus.* — *ales carminis,* lyrica audacia, pro : poeta, qui canit carmen.— *Quam rem cumque,* h. e. quod attinet ad rem, quamcumque, etc. —*navibus aut equis,* h. e. aut mari, aut terra. *Mari* propter et pugnam Actiacam in qua utilem Augusto præstitit operam, et duo navalia prælia quorum altero Pompeii legatum, altero autem Pompeium ipsum devicerat; *terra*, propter expeditionem quam adversus rebellantes Gallos primo consulatu gesserat. Dio. lib. 48.

5. *Nos, Agrippa, neque,* etc. sensus : ego non magis res tuas gestas canere, quam Iliadem, aut Odysseam, aut tragœdiam aliquam scribere audeo; sum enim poeta tenuis, et illa carmina sunt grandioris spiritus. — *gravem Pelidæ stomachum*, h. e. Achillis (Pelei filii) iram (μῆνιν Πηληϊάδεω

Pelidæ stomachum cedere nescii,
Nec cursus duplicis per mare Ulixei,
Nec sævam Pelopis domum
Conamur, tenues grandia: dum pudor,
Imbellisque lyræ Musa potens vetat
Laudes egregii Cæsaris, et tuas
Culpa deterere ingeni.
Quis Martem tunica tectum adamantina
Digne scripserit? aut pulvere Troio
Nigrum Merionen? aut ope Palladis
Tydiden Superis parem?

Ἀχιλῆος), quam cecinit Homerus in Iliade.— *cedere nescii;* qui a se impetrare non poterat, ut Agamemnoni ob ereptam sibi ab eo Briseidem cederet; inexorabilis; pervicacis.— *cursus Ulixei,* errores Ulyssis, quos cecinit Homerus in Odyssea. *Ulixeus* vetus forma pro: Ulysses; ut infr. 15, 34; *Achilleus* pro: Achilles. — *dupl. duplex* (διπλοῦς), qui simulando et fictam speciem præ se ferendo fallit, vafer, dolosus, versipellis (πολύτροπος), homini *simplici* (qui Græcis est ἁπλοῦς), h. e. candido vel sincero opponitur.

8. *Nec sæv. Pelop. dom.* h. e. nec sævas a Pelopis familia perpetratas cædes, quæ Sophocli inprimis largissimam ad tragœdias scribendas suppeditarunt materiem. Œnomaus enim a genero Pelope, Thyestæ liberi ab ejus fratre Atreo, Atreus ab Ægistho, Agamemnon a Clytæmnestra, hæc et Ægisthus ab Oreste, illius filio, occisi sunt, Orestes ipse furiis agitatus. Nec omnino repudiandam crediderim opinionem eorum qui hoc loco Horatium putant allusisse ad celeberrimam Varii tragœdiam de Thyesta quam Quintilianus cuivis Græcorum tragœdiæ comparandam judicat.— *tenues,* refer ad *nos*, *grandia* ad grandioris spiritus carmina. — *Imbellisque lyr. Musa potens,* h. e. et ingenium non epicis, sed jocosis et amatoriis carminibus canendis aptum;—*potens alicujus rei* dicitur, qui rei alicui suscipiendæ, tractandæ et moderandæ par est, qui pollet aliquid in aliqua re.—*Imbellis,* h. e. a rebus bellicis abhorrentis, ludicræ, jocosæ.—*deterere,* imminuere, obscurare, non ea, quam res postulant, dignitate canere. — *Culpa,* tenuitate ingenii.

13. *Quis Martem tunica tectum adamantina.* Sensus est: Augusti et Agrippæ res gestas scribere idem est ac si Martem et heroas istos fortissimos, Merionen et Tydeum carmine celebrare velles. Sic tacite poeta cum ipsis Homericæ Iliadis heroibus Augustum et Agrippam componit. — Ducta hæc Martis imago ab Homero, ubi ille dicitur χαλκοχίτων, χαλκεο-

Nos convivia, nos prælia virginum
Sectis in juvenes unguibus acrium
Cantamus, vacui, sive quid urimur
Non præter solitum leves.

θώρηξ, χάλκεος Ἄρης. Cl. Mitsch. comparat Claud. in Cons. Prob. et Olyb. 99, « Mavors adamante coruscat. » — *adamas*, de ferro durissimo præstantissimoque. — *Nigrum*, significanter pro : obductum, conspersum pulvere in campis Trojæ excitato. — *Merionen*, nobilissimum apud Homerum Idomenei aurigam. — *Tydiden*, Diomedem, Tydei filium, heroum fortissimum, qui, *ope Palladis*, Pallade adjuvante, Venerem vulnerasse, et cum ipso Marte congressus esse dicitur Homer. Iliad. V, 335 et 856.

18. *Prælia virginum*, rixas amantium, ut Tibull. I, 3, 63 : « Hic juvenum series teneris immixta puellis Ludit, et assidue prælia miscet amor. » — *Sectis in juvenes unguibus acr.* Hic significare voluit poeta virgines quidem contra amantes se acriter defendere velle, ita tamen ut eos non gravius læderent, nec nimia omnino repellerent pertinacia ; ideoque ungues præsecuisse, antequam ipsis, quasi armis, uterentur. Ex illa verborum oppositione magnam ducit venustatem hic locus, et sic apprime exprimitur indoles puellarum de quibus et infra Od. IX : « Pignusque dereptum lacertis, Aut digito *male pertinaci*, » dixit et Od. XII, lib. II, « aut facili, sævitia negat Quæ poscente magis gaudeat eripi, Interdum rapere occupet. » Pro *sectis*, proponit Bentleius et probat *Doëring*, *strictis*, quod omnem et verborum, et sententiæ leporem tollit.

19. *Vacui, sive quid urimur*, sive liberi sumus ab amore, sive puellæ vel pueri cujusdam amore urimur ;... particula *sive* vel *seu* priore loco passim omittitur, ut supr. I, 3, 16. — *Non præter solitum*, haud præter consuetudinem nostram, ex more nobis proprio ; *leves*, ad levitatem et protervitatem proclives.

Analysis. M. Vipsanius Agrippa, magnus ille ac præcipuus Augusti amicus, terra marique rebus gestis victoriisque clarus, Horatio exprobraverat, ut videtur, quod nulla dum sui in ipsius carminibus esset mentio. Igitur se excusat Agrippæ, suique venam ingenii sufficere negat tam sublimi argumento, quod epico carmine celebrari debeat, seque tantum lyricæ poesi in jocis et lusibus occupatæ vacare. Quo ipso, quasi aliud agens, splendidissimum Agrippæ ipsique Augusto carmen dicit : nam dum grandem sibi spiritum esse negat, eum vel maxime prodit ; et Agrippam exquisitissime laudat, dum ejus laudibus canendis se imparem profitetur. Ejusdem prorsus formæ est II, 12 ; IV, 15.

Quicumque Agrippæ exprobrationi hujus carminis originem assignare noluerit, Horatium ita sponte scripsisse statuere poterit : « Non ego id mihi sumam, Agrippa, ut laudes tuas canam, hoc enim epicis et sublimioribus spiritus poetis relinquendum est ; ego lyra mea non graviora argumenta, etc.

Elocutio totusque habitus hujus carminis usque ad v. 16 magnificus est, imaginum dignitas, orationisque conversio admirabilis. Exitus autem et Horatii ingenio, et inprimis hujus carminis descriptioni ac sententiæ egregie respondet.

De illo autem L. Vario, ad quem Horatius delegat Agrippæ canendi munus; et de ipso Agrippa, jam videas t. III, p. 25, hujus edit. *de Amicis Horatianis*.

CARMEN VII.

AD MUNATIUM PLANCUM.

Alii laudant alias regiones; Horatio Tibur ante omnes placet; quam sedem, Planco urbem relinquere volenti, eligendam suadet; eumque hortatur, quocumque secedat, ad curas vino diluendas.

LAUDABUNT alii claram Rhodon, aut Mitylenen,
Aut Epheson, bimarisve Corinthi
Mœnia, vel Baccho Thebas, vel Apolline Delphos
Insignes, aut Thessala Tempe.

1. *Laudabunt alii*, non deerunt alii, qui laudent, commendent; Cl. *Mitsch.* ad formam græcam explicat: laudent licet, celebrent per me, extollant. — *Rhod. clar.* mercatura, luxu, artibus et philosophia; ut *nobilem* vocat Catull. IV, 8 et *claram* Martial. XIV, 68, 2; nisi explicare malueris solis radiis illustratam, quatenus hæc insula, soli sacra, nunquam ejus radiis et luce prorsus carere dicitur. Atque sic hunc locum accepit Lucan. VII, 248: « claramque reliquit sole Rhodon. » Adde V, 50. Plin. II, 62. — *Mitylenen*, hanc Lesbi urbem Cicero quoque in Orat. c. Rull. c. 14, « et natura, et descriptione ædificiorum, et pulcritudine inprimis nobilem » vocat. — *Ephesum*, urbem Ioniæ maritimam, Dianæ inprimis templo claram. — *bimaris*, ob duo maria, Ionium et Ægeum, quibus *Corinthus*, ad Isthmum in Achaia sita, alluitur; epitheton *bimaris* factum est ad græc. διθάλασσος, ἀμφιθάλασσος; opulentia inprimis et multarum rerum abundantia hanc urbem floruisse constat; *Græciæ decus* vocat *Corinthum* Flor. II, 16. — *Thebas*, Bœotiæ urbem a Cadmo conditam, cujus filia Semele Bacchum peperit. — *Baccho*, Bacchi origine, educatione et cultu. — *Apolline*, Apollinis templo et oraculo. — *Thessala Tempe*, harum amœnissimarum inter

Sunt, quibus unum opus est, intactæ Palladis arces
  Carmine perpetuo celebrare, et
Undique decerptam fronti præponere olivam.
  Plurimus in Junonis honorem

Ossam et Olympum Thessaliæ convallium, præter Ovid. Met. I, 569 seqq. uberiorem descriptionem dedit Ælian. V, H. III, 1. *Tempe*—accusat. græcum sc. Τέμπη per contractionem a τέμπεα, plur. neutr.

5. *Intactæ,* h. e. indelibatæ, castæ; *arces* Athenarum nempe, quibus præfuit Minerva, unde dicta illa est πολιοῦχος. Vid. *Cuper.* Observ. III, 16, et *Spanhem.* ad Callim. in Pall. v. 53; *arces Palladis,* i. e. pro ipsis Athenis. —*perpetuo,* quod uno tenore omnes Athenarum laudes conjunctim tractat, cyclico. Sic Ovid. Met. I, 3 eodem sensu: « Ad mea perpetuum deducite tempora carmen, » et Martialis V, 64, 10, *Silium* vocat *perpetuum* ob belli Punici secundi historiam carmine contextam.—*Undique decerpt. fronti præponere olivam,* hæc lectio in omnibus fere cod. mss. reperitur, et per longos annos, nemine contradicente recepta est, neque nos eam tamdiu possesso loco ejicere ausi sumus; has tamen in se difficultates habet, ut eam librariorum errori tribuere fere non dubitemus. Ita enim a doctissimis intpp. explicatur: præponere sc. imponere fronti olivam decerptam undecumque, h. e. coronam oleaginam decerptam, collectam, ex variis modis quibus Athenas laudarunt, ex variis argumentis quæ in honorem Athenarum tractarunt, quum omnem hujus civitatis historiam a principio canerent. Quæ est autem illa interpretandi ratio qua *præponere,* quod significat *anteponere,* pro *imponere* accipitur? Quantum etiam ab Horatiana simplicitate remota videtur hujus v. *undecumque* longius quæsita interpretatio! Quam sentientes difficultatem Horatii Germani interpp. viri doctissimi, sublata in v. superiore particula *et,* pro *undecumque, indeque* legerunt, h. e. ex hoc loco, ex Athenis; quæ lectio non malam tolleret verbi *præponere* interpretationem. Libenter tamen hanc lectionem admiserim quæ omnem removet difficultatem, et a textu solito ita parum discrepat, ut facile librarii culpa vitiari potuerit. Alii etiam ausi sunt legere cum Heinsio, Dacierio et curiosissimo Horatii interprete Watson: « Undique decerptæ frondi præponere olivam » quod ita explicatur: præponere h. e. anteponere olivam, Athenarum insigne, frondi decerptæ ex quavis arbore, h. e. arbori cujusvis civitatis insigni. Græci enim, ut apprime notat Heinsius, aiebant ὁτιοῦν φύλλον, *quamcumque frondem,* pro quavis arbore. Sic propositis et solita h. loci lectione, et nostra, et aliorum sententia, lector elegerit.

8. *Plur. in Junonis hon.* hic annotandum quam solerter poeta variis semper loquendi rationibus hanc sententiam expresserit: « alii alias regiones laudabunt; *plurimus,* h. e. multi. —*Dicit,* canit, celebrat. —*Argos aptum equis* (ἱπποτρόφον, ἱππόβοτον) ob egregia, quæ ibi fuere, pascua;

Aptum dicit equis Argos, ditesque Mycenas.
 Me nec tam patiens Lacedæmon,
Nec tam Larissæ percussit campus opimæ,
 Quam domus Albuneæ resonantis,
Et præceps Anio, ac Tiburni lucus, et uda
 Mobilibus pomaria rivis.
Albus ut obscuro deterget nubila cælo
 Sæpe Notus, neque parturit imbres

Argos autem sedes Junoni fuit gratissima, unde Pindaro Nem. IX, 3, dicitur Ἥρας δῶμα θεοπρεπές.—*Ditesque Mycenas,* epitheton homericum, πολύχρυσος Μυκήνη. Il. VII, 180.—*Me nec,* jam exspectasses oppositionem : mihi Tibur præ his omnibus placet ; sed Lacedæmonem adhuc et Larissam poeta in ipsam transitionem infert. Hac artificiosa orationis junctura ac variatione, legentium fastidio occurrere voluisse videtur, ne parum suavis longa ista græcarum urbium foret enumeratio. —*patiens,* ob magnam laborum, quibus Spartani a teneris exercebantur, patientiam. In hoc sensu infr. Ep. I, 7, 40, Ulysses dicitur *patiens.* —*Larissæ opimæ campus,* ager circa Larissam, Thessaliæ oppidum, fertilissimus. Larissam vocat Homerus ἐριβώλακα. Iliad. II, 841. — *percussit,* gravius pro vulgari : movit, cepit; nam qui vehementius aliqua re afficiuntur, ea *percuti* vel *ici* dicuntur. — *domus Alb.* jam Tiburtini agri amœnitatem luculenta ejus descriptione commendat ; transit eum fluvius *Albula,* qui ex fonte *Albunea* oritur, ubi ejusdem nominis Nympha sedem vel *domum* suam habet. — *resonantis,* dulcis cum murmure prosilientis aquæ sonitus suaviter ipsi Nymphæ tribuitur. Virgil. Æneid. VII, 83 : « Albunea, nemorum quæ maxima sacro Fonte sonat. » — *præc. Anio. Anio* (nunc *Teverone*), qui per agros Tiburtinos in Tiberim decurrit, ideo dicitur *præceps,* quod prope Tibur de scopulo triginta circiter cubitos se præcipitans cataractam (nunc *la cascata* dictam) efficit. — *Tiburni lucus,* memoriæ vel cultui *Tiburni,* qui cum fratribus suis *Catillo* et *Cora,* Tiburis conditor fuisse dicitur, haud dubie sacer. Vid. infra Od. XVIII, 2.— *Mobilibus,* aut fugacibus et trepidantibus, aut, ut alii volunt, qui moveri, duci possunt quo libuerit, quo sensu dixit Martial. « Hoc riguæ ductile flumen aquæ. » Priorem tamen interpretationem maluerim, utpote simpliciorem. —*pomaria,* olim propter pomorum copiam celebrabantur Tiburis arva; sic Colum. « pomosi Tiburis arva, » et Propert. IV, El. 7, 81 : « Ramosis Anio qua pomifer incubat arvis. »

15. *Albus... Notus,* (λευκόνοτος) cælum album, sive serenum reddens ; sic *nigri venti* supr. 5, 7, ubi cf. not. *niger Eurus* infr. Epod. 10, 5, *clarus Aquilo* Virg. Georg. I, 460 ;

Perpetuos : sic tu sapiens finire memento
  Tristitiam vitæque labores
Molli, Plance, mero : seu te fulgentia signis
  Castra tenent, seu densa tenebit
Tiburis umbra tui. Teucer Salamina patremque
  Quum fugeret, tamen uda Lyæo
Tempora populea fertur vinxisse corona,
  Sic tristes affatus amicos :
Quo nos cumque feret melior Fortuna parente,
  Ibimus, o socii comitesque.
Nil desperandum Teucro duce et auspice Teucro;

candidi Favonii infr. III, 7, 1. — *deterget* a *detergeo*. — *Molli*, vinum vetustum dicitur *molle*, ut infr. Epist. I, 15, 18, *lene;* « Ad mare cum veni, generosum et lene requiro; » Juvenal. I, 69, « molle Calenum. » — *fulgentia signis castra*, de aquilarum, aliorumque militarium signorum fulgore intelligatur : graphice hoc. Eodem sensu in Livio XXXIII, 10, « Et omnia circa juga signis atque armis fulgere romanis. » — *seu densa tenebit Tib. umb. tui*, sive potius Tibur rusticatum ibis ; *tui* vel quod Tibur in deliciis fuit Planco, vel quod villam ibi habuit. Quam posteriorem antepesuerim interpretationem, nec sine delectu positum fuisse credam a poeta hoc v. *sui;* quum nemo nesciat quam nobis dulce sit quod nostrum est, quantum ad beate vivendum valeat, in proprio dominio conquiescere.

21. *Teucer Salam.* etc. Telamon, Salamine regnans, duos filios, Teucrum et Ajacem, ea conditione in bellum Troianum proficisci passus erat, ut neuter sine altero rediret. Teucer igitur, cum, sine Ajace redux, pulsus esset a patre ex patria, ab Apolline monitus, in Cypro, quo exsulatum iverat, novam Salamina condidit; vid. Vell. Pat. I, 1, Soph. Aj. 1036, Eurip. Hel. 91, et Heynii Excurs. XXIII, ad Virg. Æn. I. — *uda* (βεβρεγμένα), madida vino. Nam vino hausto tument, incalescunt ac madent sudore tempora. — *Lyæo*, Baccho, sic dicto a λυειν, solvere, quia curas solvit. Hic Bacchus pro vino, per metonymiam. — *populeà corona*, vel tanquam heros, vel quod sacrificabat Herculi, cui *populus* sacra est. — *tristes aff. amic.* orationem Teucri ad socios habitam hausisse Nostrum vel ex græco aliquo poeta, vel ex Pacuvii tragœdia, quæ tum exstabat, *Teucer* inscripta (cf. Cic. Orat. II, 46), vix dubites. — *Quo nos cumq. fer.* cf. in hanc sententiam Virg. Æn. V, 709. — *melior*, h. e. benignior, cum vi adjectum, ad erigendos sociorum animos. Nititur vero ista spes melioris fortunæ oraculo Apollinis, Teucro dato.

27. *Nil desperand. Teucro duce*

Certus enim promisit Apollo,
Ambiguam tellure nova Salamina futuram.
O fortes, pejoraque passi
Mecum sæpe viri, nunc vino pellite curas:
Cras ingens iterabimus æquor.

et auspice Teucro, magnæ pulcritudinis et vis miræ versus qui fere in proverbium venit. Nota vocem illam repetitam *Teucro* non sine multo vigore. *Teucro duce et ausp. Teucro*, h. e. ubi et dux est Teucer, et bonis ipsius Teucri auspiciis res geritur. Ad bona illa auspicia pertinet Apollinis oraculum. Quamvis Græci auspicia non nossent, hic, ut bene notat noster Dacierius, Teucrum more Romanorum loquentem inducit Horatius, apud quos nihil suscipiebatur, quin auspicia sumerentur a magistratibus vel ducibus. Ideoque quum alicui bello imperator ipse præerat, eo duce et auspice bellum geri dicebatur; sin autem per legatum imperatoris gerebatur, eum suos deos præbuisse aiebant. Sic ad Augustum Noster IV, 14: « Te consilium et tuos præbente Deos, » et Ovidius: « Auspicium cui das grande, Deosque tuos. »

28. *Certus*, haud dubiæ fidei. Apollinis enim, præ cæterorum Deorum oraculis, responsa vera videbantur. « Non Apollinis magis verum atque hoc responsum, » Terent. et apud Græcos hoc proverbii loco erat: τοῦτο ἐστὶ ἀληθὲς ὡς ἐκ τρίποδος. — *Ambig. tell. nova Sal. fut.* h. e. nova Salamine condita veteris Salaminis gloriam ambiguam fore, s. obscuratum iri. Sic lib. II, 5, 24, dixit Noster de Gyge: « Quod si puellarum insereres choro, Mire sagaces falleret hospites... solutis Crinibus ambiguoque vultu. — *Cras ing. iter. æquor*, ergo, ut bene observat Cl. Mitsch. ad litus appulerant, sacra Herculi facturi.

Analysis. De Munatio Planco, cui scribitur hoc carmen, vide p. 26, t. III *de Amicis Horatianis*. Qui quum, propter notam in civilibus bellis inconstantiam, Augusto semper se suspectum sentiret, magnam inde animi ægritudinem contraxisset, suæque saluti metueret, Romam relinquere, et sponte exsulare meditatus est. Iis autem temporibus quicumque patria carere mallent quam in timore vivere, græcas civitates in iisque maxime Rhodon, aut Mytilenen petebant (v. Cic. ad Div. IV, 7 et VII, 3). Horatius vero amicum exhortatur ut, cæteros non imitatus, in Tiburtinam potius regionem, Italiæ amœnissimam, secedat.

Nexus sententiarum, de quo adeo laborarunt nonnulli interpretes, ut hoc carmen ex duobus diversis conflatum esse opinarentur, est fere hic: laudes suæ sunt græcis civitatibus et multorum carminibus satis celebrantur; me autem præcipue delectat amœnissima Tiburni regio; tu quoque, Plance, in ea potissimum regione, animi dolorem deponere poteris (supplendum enim est

quod consulto prætermisit poeta); eo te confer, et cogita non semper mala durare, sed post illa, sicut tempestatem excipere solet serenitas, lætiorem sortem redire. Ubicumque es, vel futurus es, vinó curas dilue, et animum tuum exhilara. Exemplo in hac re tibi esse potest Teucer, qui, quamvis, ac tu, patriam fugere debebat, tamen animum haud despondebat, imo vino se sociosque suos, ad melioris sortis exspectationem excitabat.

CARMEN VIII.

AD LYDIAM.

Notat juvenem Sybarin perditum amore Lydiæ, et colliquefactum voluptatibus.

Lydia dic, per omnes
Te Deos oro, Sybarin cur properes amando
Perdere? cur apricum
Oderit campum, patiens pulveris atque solis?

1. *Sybarin* adolescentem ingenuum fuisse, ex gymnasticis exercitationibus, quibus ille ante deditus fuisse dicitur in campo Martio, apparet. — *properes*, non autem *properas* ut plurimi volunt, quum *oderit* in modo subjunct. sit. Hic intelligendum festinas perdere, vel propter meretricum naturam, quæ amatoris divitias citius hauriunt, ut novas quærant, vel propter nimiam pueri juventutem. — *amando*, sc. ut optime notavit Dacierius, amore quem in eo accendisti, passivo sensu. Sic Virg. Georg. III, 215: « Uritque videndo Femina, » h. e. urit videntes; multa hujus sensus exempla apud Ciceronem et Sallustium reperias. — *cur apricum*, etc. cur ille (*patiens pulveris atque solis*), qui ferre ante poterat pulverem atque solem, nunc campum Martium aversatur atque vitat? sive: cur strenuus ante ille juvenis nunc præ mollitie fugit gymnasticas exercitationes in campo Martio? Studia autem illa, quibus pueri ingenui *equitando, natando, luctando, discum* et *jaculum jaciendo* in campo Martio exercebantur, recenset ipse poeta.—*Oderit* pro *vitet.*—*apricum,* ubi æstus solis, cui campus Martius expositus est, ferendus est. — *militaris,* tanquam miles, more militari; milites nempe imitabantur pueri, et ludum militarem ludebant. Sunt, qui Horatium equestre illud nobilium juvenum Romanorum certamen, *ludum Trojæ* dictum, respexisse arbitrentur, sed, ut bene observat Cl. Mitsch. *ludus Trojæ* (de quo cf. Virg. Æn. V, 545 seqq.) erat

Cur neque militaris
Inter æquales equitat; Gallica nec lupatis
Temperat ora frenis?
Cur timet flavum Tiberim tangere? cur olivum
Sanguine viperino
Cautius vitat? neque jam livida gestat armis
Brachia, sæpe disco,
Sæpe trans finem jaculo nobilis expedito?
Quid latet, ut marinæ

solemnis, et raro agebatur.—*Gallica ora*, h. e. os equi Gallici; ad optimos nempe referebantur a Romanis *equi Gallici* (cf. Tacit. Ann. II, 8), sed ob insignem eorum ferociam domari debebant frenis *lupatis*, h. e. ferreis aculeis, qui *lupi* (λύκοι) dicebantur, instructis.

8. *Cur tim. flav. Tib. tang.* egregie ad Sybaris mollitiem notandam pro vulgari: cur non natat in Tiberi? Hoc fuit in moribus Romanorum ut, post campi Martii exercitationes, in Tiberim adhuc sudantes, se immitterent. Pariter de molli homine Lucan. VIII, 374: « Non frangit nando violenti vorticis undam. » Atque hic nota h. v. tangere, quo major ostenditur colliquefacti voluptatibus juvenis mollities, quum non solum non natare, sed ne pede quidem aquam tangere audeat.—*cur olivum*, etc. cur a palæstra magis quam a veneno præsentissimo sibi cavet? *olivum* pro palæstra, quia luctaturi ibi artus suos oleo, ne facile teneri possent ab adversario, inungere solebant, unde, audaci expressione, Catull. « Ego gymnasii fui flos, ego decus olei. » *Sanguis viperinus*, venenum efficacissimum, ut infr. Epod. 3, 6, *cruor viperinus*. — *livida — armis*, h. e. livore notata ex armorum, disci et jaculi, pondere. *Sæpe disco, sæpe trans finem*, etc. ordo est: ille qui antea nobilis erat disco, aut jaculo sæpe trans finem expedito, cur non jam gestat, etc. — *disco, discus* fuit massa plumbea vel ferrea, in disci speciem rotundam conformata, quam juvenes in exercitationibus gymnasticis, virium tam exercendarum quam augendarum causa, ad certam metam projiciebant; descripsit hunc ludum Hom. Odyss. VIII, 186 seqq.

12. *Expedito*, significanter pro: misso, projecto; inest enim τῷ *expedito* notio facilitatis, qua Sybaris discum et jaculum trans metam projicere valuerat.

13. *Quid late, ut mar.*, etc. sensus: Quid latet Sybaris apud te, Lydia, sicuti Thetidis filium, Achillem, sub funesti belli Trojani initio latuisse narrant, muliebri quippe veste indutum, ne virili cultu proditus ad cædem contra Trojanos proficisci cogeretur. — Nimirum quum fata, ex quibus constitutum fuit, ut Achilles, si in bellum Trojanum proficisceretur, ibi periret, haud fallerent ejus matrem

Filium dicunt Thetidis sub lacrimosa Trojæ
Funera, ne virilis
Cultus in cædem et Lycias proriperet catervas?

Thetidem; horum eludendorum causa illa filium suum apud Lycomedem in Scyro sub cultu muliebri occultasse dicitur, unde is deinde, cum Deidamiæ, cujus amore captus fuerat, se virum prodidisset, ab Ulysse in bellum Trojanum protractus est. Fusius hanc rem tractavit Statius in Achilleide. Cf. Bion. Idyll. VI.

14. *Sub lacrim. Tro. fun.* cum Græci ad bellum funestissimum se accingerent; *funera* pro bello, funerum causa.

16. *Lycias*, h. e. Trojanas; Lycii enim, Sarpedone et Glauco ducibus, Trojanorum fuerunt socii.

ANALYSIS. Lydia, aut quæcumque sub ejus nomine fœmina latet, Sybarim ita amore corruperat, ut omissis omnibus, quæ ingenuum adolescentem Romanum decerent, exercitationibus, totum se mollitiei traderet, et apud eam, tanquam Achilles in Lycomedis gynæceo delitesceret. Poeta, ut Sybarin ab hoc amore avocet, generosam ejus indolem nunc deflexam, vividissimis delineatam picturis ei ob oculos ponit, ita tamen ut hujus rei culpam in Lydiam, quæ illum illecebrarum suarum laqueis constrictum teneat, totam transferat. Argumenti hujus levitas præclaris ornatus lyrici compensatur virtutibus; eique pertractatione docta ac vivida haud vulgaris accedit gratia. Sub Sybaris nomine, nobilem aliquem Romanum, forte equestris ordinis, latere, propter campestres exercitationes vv. 4 sqq. memoratas, recte colligas.

Confer hoc carmen cum Terent. Eun. II, 1, 19 et Plaut. Mostell. I, 2, 62 et 71 ubi dicitur quam amore h. e. mollitie homo immutetur.

CARMEN IX.

AD THALIARCHUM.

Quo magis hiems sævit, eo magis genio indulgendum esse; omissaque omni de futuris rebus sollicitudine, præsenti tempore fruendum.

VIDES, ut alta stet nive candidum
Soracte, nec jam sustineant onus
Silvæ laborantes, geluque
Flumina constiterint acuto.
Dissolve frigus, ligna super foco
Large reponens; atque benignius
Deprome quadrimum Sabina,
O Thaliarche, merum diota.

1. *Stet,* h. e. se attollat, immineat, pro vulgari : sit. — *Soracte,* in agro Faliscorum, nunc *Monte di S. Silvestro.* — *laborantes* eleganter dicuntur sylvarum arbores, quæ nivis onere ita deprimuntur, ut ei sustinendo vix pares sint, ei succumbant; sic lib. II, 9, 7 : « Aut Aquilonibus Gargani querceta laborant. » Sic *Atlas,* vix humeris sustinens cælum, *laborare* apud Ovid. Met. II, 296, et *respublica Romana,* præ nimia magnitudine vix amplius se tenens, *magnitudine sua laborare* Livio in Procemio dicitur. — *constiterint,* glacie nempe per acre gelu adstricta.

5. *Dissolve frigus,* relaxa, remitte; frigore enim adstringi, calore autem resolvi res dicuntur. Sic supra Od. IV, v. 1 : « Solvitur hiems. » — *benignius,* h. e. largius, liberalius, ἀφειδέως ; *benigne* τῷ *maligne,* h. e. parce, opponitur. — *quadrimum,* h. e. quatuor annorum ideoque jam satis vetustum. — *Sabina,* ut alii volunt ita dicta quia apud Sabinos hujus generis amphoræ fabricabantur; secundum autem alios, quod poesi magis accommodatum videtur, ab amphora ad merum transferendum est epithetum, intelligendumque vinum Sabinum de quo infra Od. XX, 1. Sic Od. III, 16, 18, « Læstrygonia amphora » pro amphora Læstrigonio vino referta, et apud nos : « une bouteille de Madère, de Champagne. » — *diota,* vasculum, duas au-

Permitte Divis cetera : qui simul
Stravere ventos æquore fervido
Depræliantes, nec cupressi,
Nec veteres agitantur orni.
Quid sit futurum cras, fuge quærere : et
Quem Fors dierum cumque dabit, lucro
Adpone : nec dulces amores
Sperne, puer, neque tu choreas;
Donec virenti canities abest
Morosa. Nunc et campus, et areæ,
Lenesque sub noctem susurri
Composita repetantur hora :

res (ὦτα), h. e. ansas habens, ansatum, quo ad vinum e cadis in pocula minora transfundendum utebantur.

9. *Permitte Divis cetera,* Diis curanda relinque; nexus est sententiarum : dum sævit hiems, voluptatibus quas hiems concedit, indulge, nec ullam de futuro tempore curam suscipe. Una enim Deorum voluntate reguntur omnia et Dii providebunt ut hiems desæviat redeatque vernum tempus. Inde, occasionem nactus, in vv. sqq. non magis de futuris vitæ rebus quam de futura cæli temperie curandum esse poeta suadet, et ex quaque vitæ die ducendam esse voluptatem.—*Strav. vent. deprœl.* h. e. simul ac illi ventorum in concitato mari contra se pugnantium impetum prostraverunt, contuderunt, domuerunt. —*fervido,* quod fluctibus ventorum vi commotis effervescit. Virg. Geor. I, 327: « Fervetque fretis spirantibus æquor. »

13. *Fuge quærere,* noli sciscitari; inf. Epist. II, 2, 150, *fugeres* (nolles) *curarier.* In sententiam, qua ridetur de crastini diei sorte sollicitudo, laudat Cl. Mitsch. Grot. Excerpt. p. 875, ubi Philetærus jubet haud εἰς αὔριον φροντίζειν, τί ἂν ἔσται. —*puer,* donec in flore ætatis constitutus es.—*virenti,* significantius pro : tibi.—*Nunc,* dum per ætatem licet, dum canities abest; eo enim referendum non ad hiemem. —*campus et areæ,* intellige ambulationes in campo Martio et *areis,* h. e. locis puris in urbe, vel porticibus ad templa, ubi pueri puellæque frequenter amoris causa versari solebant. — *Lenes susurri,* blandæ et furtivæ amantium confabulationes (ὀαρισμοί, ψιθυρίσματα). Sic Propert. I, 11, 13: « Blandos audire susurros. » Dicuntur *susurri,* quia submisso sono confabulantur, ne a cæteris audiantur.— *sub noctem,* crepusculi tempore. — *Composita,* ex composito constituta. — *repetantur,* h. e. de integro vel sæpius misceantur. — Cæterum in senten-

Nunc et latentis proditor intimo
Gratus puellæ risus ab angulo,
Pignusque dereptum lacertis,
Aut digito male pertinaci.

tiam, amori et voluptatibus, antequam iners ætas nos occupet, indulgendum esse, comparat Cl. Mitsch. Antiphan. Ep. 2, 3; Anth. Gr. t. II, p. 188 (edit. Jac.), et Rufin. Ep. 10, 2 seqq. Anth. Gr. t. III, p. 101.

21. *Nunc et latentis,* etc. nunc tam risus, quo puella se ipsam in intimo angulo latentem prodit, quam pignus delectat, quod ejus lacertis vel digito dereptum est; sive: nunc jucundissimus est ille lusus amatorius, quo puellæ, quæ se ipsam in intimo angulo latentem ridendo prodidit, vel armilla de ejus lacertis, vel annulus de ejus digito tanquam pignus amoris deripitur. — *digito male pert.* facete de puella, quæ non vincere, sed vinci in lusu amatorio cupit; ejus *digitus* igitur, haud ita compressus, ut ægre ex eo detrahi possit annulus, est *male,* h. e. minus, *pertinax.*—Totum hunc locum, ut bene observat Mitsch. imitatus est auctor Elegg. quæ sub Corn. Galli nomine circumferuntur, I, 67, « Et nunc subridens latebras fugitiva petebat, Non tamen, effugiens, tota (ut bene pro. *tale* emendat Cl. Mitsch.) latere volens, Sed magis ex aliqua cupiebat parte videri; Lætior hoc multo, quod male tecta foret.» Cf. etiam Virgilii versum: «Et fugit ad salices, etc.».

Analysis. Probabile est Thaliarchum, cui dicitur hoc carmen, fuisse græcum juvenem, divitem, qui villam in Faliscis, haud procul monte Soracte haberet, et in hac villa Horatium hanc oden scripsisse; quod suadet versuum primorum quatuor idea, rure potius quam in urbe concepta. Igitur ab hiemis descriptione exorsus poeta, ad conviviorum, quæ hiemali tempori aptissima sint, hilaritatem exhortatur. Hinc ad generale de vita suaviter ac sine curis transigenda præceptum delatus, eumdem monet, ne anxia futuri sollicitudine præsentis temporis fructum intercipi, sicque juvenilem ætatem, lusibus eam jocisque aptissimam, temere sibi elabi patiatur, quum eam mox senectus morosa, omnisque hilaritatis expers sequatur. Eximiam argumenti hujus ac vere lyricam tractationem, sententiarum dignitatem atque gravitatem, tum Anacreonteam in exitu carminis remissionem observent venerum poeticarum studiosi. Fieri potest in hoc toto carmine Alcæi vestigiis Nostrum institisse, quum initium aperte expressum sit ex hujus poetæ fragmento apud Athen. X, 8. Qui hoc carmen meram Alcæi imitationem esse putant, Thaliarchum quoque fictum nomen et generaliter sumptum addunt.

Horatii commentator *Galiani* græcam vocem *Thaliarchum* convivii regem significare arbitratur, et eo sensu hic accipi, ut apud nos : *le roi de la fève*,

nec ad Thaliarchum quasi ad hominem quemdam, hoc carmen scribi; sed tantummodo ad eum Thaliarchum vel convivii regem, orationem converti quum de vino depromendo agitur. Qui hanc explicationem probaverit, eam accipiat; notabo tamen non verisimile esse Horatium substantivum græcum nec apud Romanos usitatum usurpavisse.

CARMEN X.

AD MERCURIUM.

Mercurii laudes.

Mercuri, facunde nepos Atlantis,
Qui feros cultus hominum recentum
Voce formasti catus, et decoræ
More palæstræ:
Te canam, magni Jovis et Deorum
Nuntium, curvæque lyræ parentem;

1. *Facunde* (λογιε), facundiam enim inprimis postulabat legati sive nuntii apud Deos munus; hinc eloquentiæ pater habitus est Mercurius; λόγου προφήτης dicitur Orph. H. 27, 4.—*nepos Atlantis*, filius nempe Jovis ex Maia, Atlantis filia, Pleiadum una. —*feros cult. hom. rec.* rudes et incultos olim homines; *recentes*, recens olim nati, primigenii, antiquissimi, πρωτότοκοι. — *Voce*, loquela, sermone, animi sui sententiam cum aliis communicandi facultate. — *catus*, vox Sabina, pro: cautus, i. e. prudens, sapiente consilio præstans; sapienter enim judicavit Mercurius, rudes et feros hominum mores nulla re magis cultiores reddi posse, quam communi sermonis usu, sive eloquentia; hinc Cicero Orat. I, 8 de Eloquentia: « quæ vis alia potuit aut dispersos homines unum in locum congregare, aut a fera agrestique vita ad hunc humanum cultum civilemque deducere? » — *dec. more palæst.* h. e. institutis, quæ corpus ad decentiam componerent, certaminibus palæstricis. Dictus enim Mercurius ἀγώνιος, ἐναγώνιος, veluti Orph. H. 27, 2; Simonidi apud Athen. XI, 12; Pind. Pyth. 2, 18, et Lucan. IX, 661: « Auctor liquidæ palæstræ. » Ejusque et Herculis statuæ ideo in gymnasiis positæ.

5. *Deor. nuntium*, ἄγγελον ἀθανάτων, διάκτορα.—*curv. lyr. parentem*, intentis curvæ testudini ovium nervis

Callidum, quidquid placuit, jocoso
Condere furto.
Te, boves olim nisi reddidisses
Per dolum amotas, puerum minaci
Voce dum terret, viduus pharetra
Risit Apollo.
Quin et Atridas, duce te, superbos,
Ilio dives Priamus relicto,
Thessalosque ignes et iniqua Trojæ
Castra fefellit.
Tu pias lætis animas reponis

primus lyræ auctor fuisse perhibetur Mercurius, cf. Hom. H. in Merc. 40 seqq. et Lucian. D. D. VII.— *Callidum condere*, græce pro: callidum ad condendum. Ob eam calliditatem latronum deus dicebatur. — *jocoso furto*, joci causa perpetrato, παιδια, qua voce ejusdem dei furta indigitat Lucian. Catapl. t. I, p. 624. Affert jam duabus sequentibus strophis binum fraudulenti ejus ingenii exemplum.

9. Sensus: dum olim Apollo tibi adhuc parvulo, pœnas minando, ni abactas per fraudem ab eo boves redderes terrorem incutit, ecce! eo ipso momento ejus ira, pharetra, dolose a te surrepta, se privatum animadvertentis, in risum vertitur. — *puerum*, Mercurius, vix trium dierum puerulus, boves ex Admeti armentis, quæ Apollo pascebat, clam avertisse (Hom. H. in Merc. 19), et simili furandi dexteritate arcum et sagittas Apollini abstulisse dicitur. Luc. D. D. VII.— Hæc duo furta, diversis temporibus facta, lepide Alcæus, quem Noster sequitur, conjunxit. — *Risit viduus*, græce, risit viduum se sentiens. Viduus pro viduatus, spoliatus, carens.

13. Sensus: imo Priamus, Ilio (ad corpus Hectoris ab Achille redimendum) profectus, quum te duce callido uteretur, neque ab Atridis, Agamemnone et Menelao, neque a vigilibus copiarum Achillis in castris Græcorum conspectus et detectus est.—Rem narrat Hom. Iliad. XXIV, 336 seqq. — *superbos* (μεγαθύμους, μεγαλήτορας), tam ob fortitudinis, quam ob summæ, quæ penes eos fuit, potentiæ gloriam. —*fefellit*, latuit.—*dives* (πολύχρυσος, πολύκτητος) auri simul, quod ad Hectoris corpus redimendum curru advehendum curaverat, respectu habito.— *Thess. ign.* per *ignes* designantur vigiles, qui ignes in vigiliis accendere solent. et per *Thessalos* locus, ubi Achilles, Thessalus, in castris Græcorum tendebat.

17. *Tu pias lætis an. rep. sed.* a munere pias animas in lætas sedes sive Elysium deducendi et compellendi Græcis dicitur Mercurius ψυχοπομπός,

Sedibus, virgaque levem coerces
Aurea turbam, superis Deorum
Gratus et imis.

ψυχαγωγός, de quo vid. inprimis *Hemsterhusius* ad Luc. Contempl. c. 1.— *virga aur.* (ῥάβδῳ χρυσείῃ, unde Mercurii χρυσόῤῥαπις) qua, velut pastor ad gregem cogendum, utitur. Virga autem illa Mercurii (ῥάβδος) antiquitus nihil a caduceo diversa fuit; vid. Cl. *Ilgen.* ad Hom. Hymn. in Merc. v. 528, et Amiciss. *Boettig. in den Vasengem.* I, 2, p. 96.—*coerces,* agis, compellis virga, veluti pedo. Imago a pastore suaviter sumpta, ut I, 24, 18, « Quam virga semel horrida Nigro compulerit Mercurius gregi. »— *levem turbam,* exiles animas, εἴδωλα. —*superis Deorum*, græce, pro: superis Diis. De eodem Ovid. Fast. v. 665: « Pacis et armorum superis imisque Deorum Arbiter. » Adde Claudian. de R. P. 1, 89: « Commune profundis Et superis numen. » —*Gratus,* utrisque inserviendo.

Analysis. Totum hoc ex Alcæo expressum esse docet Porphyrionis scholion: « Hymnus in Mercurium ab Alcæo lyrico poeta. » In quo adumbrando quum poeta nihil omnino, quod ad ætatem suam trahi possit, immiscuerit, religioso alicui usui eum destinatum non fuisse, nec aliud spectasse Horatium, nisi ut e græco carmine latinum faceret, arbitror. Porphyrionis testimonio accedit Pausaniæ auctoritas, qui et hymnum illum Alcæi et ex eo locum de bobus Apollini a Mercurio surreptis, diserte laudat VII, 20. Quod quidem carmen, quanquam, lyrico more, breviter tantum Mercurii laudes attingit, ad hymnorum tamen qui in Deorum origine, muneribus, virtutibus, meritis et inventis celebrandis versantur, genus videtur referendum. Frustra igitur laborarent quicumque in hoc nexum aliquem sententiarum rimarentur; nullus alius nexus est, nisi quod successim enarrantur ejusdem Dei variæ laudes. Celebratur enim hic Mercurius tanquam eloquentiæ pater, palæstræ inventor, Deorum nuntius, callidus et animarum ductor, seu ut græcis epithetis utar: λόγιος, ἐναγώνιος, ἄγγελος ἀθανάτων, αἱμυλομητίς, ψυχοπομπός.

CARMEN XI.

AD LEUCONOEN.

Hortatur Leuconoen, ut vanas astrologiæ explorationes omittat, neglectisque futuris, præsentibus bonis fruatur.

Tu ne quæsieris, scire nefas, quem mihi, quem tibi
Finem Di dederint, Leuconoe; nec Babylonios
Tentaris numeros: ut melius, quicquid erit, pati!
Seu plures hiemes, seu tribuit Jupiter ultimam,
Quæ nunc oppositis debilitat pumicibus mare

1. *Ne quæsieris,* pro: cave quæras, noli quærere;—commode in hanc sententiam Cl. Mitsch. laudat Propert. II, 20, 60, « At vos incertam, mortales, funeris horam Quæritis, et qua sit mors adeunda via. Quæritis et cælo Phœnicum inventa sereno, Quæ sit stella homini commoda, quæque mala. » —*scire nefas, quem,* etc. impium est scire, vel sciscitari velle, quem, etc. nam « prudens (ut Noster infr. III, 29, 30) futuri temporis exitum Caliginosa nocte premit deus; » Stat. Theb. III, 562: « quid crastina volveret ætas, Scire nefas homini. » — *quem mihi, quem tibi Finem Di ded.* Leuconoe igitur, quum non solum de suæ, sed etiam de Horatii vitæ exitu esset sollicita, intimo eum amore amplexa esse videtur.—*Finem,* vitæ terminum. — *nec Babyl. tentar. num.* quum Babylonii inprimis sive Chaldæi (quorum urbs fuit Babylon) ex hora, qua quis natus esset, sive horoscopo, secundum constellationem, sive stellarum, quarum cursum et conjunctiones in ephemeridibus suis vel tabulis astronomicis descriptas habebant, computationes et numerum suæ cuique vitæ exitum prædicendi artem professi sint; *numeros Babylonios tentare* erit: ex subducto secundum Babyloniorum artem stellarum numero, sive ex *Chaldaicis* (ut Cicero loquitur de Div. II, 47) *rationibus* vitæ exitum explorare et discere velle; h. e. consulere astrologos.—*Tentaris,* experta fueris, inde futura explorare conata fueris. Proprium verbum hac de re.

3. *Ut mel. quicq. erit pati,* i. e. quanto sapientius quicquid acciderit, patienter ferre! —*hyemes,* annos.— *Quæ nunc oppositis deb. pum. mare Tyrr.* lyrico ornatu pro vulgari: quæ nunc transit vel transigitur hiems;

Tyrrhenum; sapias, vina liques, et spatio brevi
Spem longam reseces. Dum loquimur, fugerit invida
Ætas. Carpe diem, quam minimum credula postero.

quæ nunc debilitat mare, pro vulgari : quâ nunc mare debilitatur, h. e. frangitur, repercutitur *oppositis pumicibus*, pro : rupibus, marinorum fluctuum impetu, pumicum instar, exesis et cavatis. Sic *pumex* pro rupe cavernosa apud Virg. Æn. V, 214, « Qualis spelunca subito commota columba, Cui domus et dulces latebroso in pumice nidi, Fertur in arva volans, » etc. et XII, 587, « Inclusas ut quum latebroso in pumice pastor Vestigavit apes, » etc. — Horatii commentator *Galiani* a nullo hactenus intellectum fuisse v. 5 asserit et ita explicat : « Illam hiemem, per quam Romani imminuunt mare opponendo pumices, h. e. moles, in quibus domos ædificant, » sic hæc verba referendo ad illas maritimas ædes de quibus Sallustius Cap. XX. Non video autem cur illarum constructionum usum qui jam diu antea frequentabatur, huic anno potissimum Horatius exprobraret, dum contra fieri poterat ut hoc anno plus solito mare agitaretur; præterea non mihi videtur hiems aptissimum tempus ad construenda, inprimis in mari, ædificia. Quibus de causis et quia nimis affectata et longius quæsita sit, sententiam illam repudiare non dubitem.

6. *Sapias, vina*, etc. sensus : ne stulte de vitæ exitu sciscitando animum tuum maceres ; quin, cogitans de vitæ brevitate et fugientis ætatis velocitate, vinoque indulgens, sapienter præsentis vitæ fructus carpe. — *vina liques*. — *vinum liquare* est vinum percolando liquidius et sic bibendo aptum reddere; Græcis dicitur : ὑλίζειν, σακκίζειν, ἐξητριάζειν ; cf. Cl. *Schneid.* ad Colum. XII, 19, 4. — Utebantur veteres ad vinum liquandum colo (ἠθμῷ, ὑλιστῆρι, h. e. sacculo linteo, tenui vimine rarius in coni inversi formam contexto) ut vinum per illud transmissum defæcarent, vel potius, ut mihi videtur, a flore vel mucore purgarent. — Ceterum poetam ideo Leuconoen *vinum liquare* jubere, ut illud bibendo hilaritati indulgeat, vix monendum videtur. — *spatio brevi spem longam resec.* h. e. spem in longioris vitæ tempus productam a brevioris vitæ spatio rescindas et disjungas ; noli sperare, quæ ob vitæ brevitatem assequi nequis.—Alio verborum ornatu eamdem sententiam extullit Noster supra I, 4, 15, « Vitæ summa brevis spem nos vetat inchoare longam. » — *fugerit*, cum majore vi dictum pro *fugit*. Eamdem sic expressit sententiam Pers. V, 152 : « Vive memor leti ; fugit ; hora hoc, dum loquor, inde est. » — *invida*, quæ tam cito elabitur ut sui fructum ac vitæ usum nobis invidere videatur. — *Carpe diem*, sc. hodiernum. Præsenti quod vivendum tibi datum est, tempore utere, fructum ejus ne intercipi atque elabi tibi patiare. — *quam minim. cred. postero*, parum fiduciæ collocans in postero, crastino, quum admodum incertum sit an crastino vivas.

Analysis. Leuconoen (sub hoc ficto nomine haud dubie amicam quamdam Horatii) ut deterreret a vanis astrologiæ explorationibus, qua superstitione Romanas fœminas laborasse satis abunde constat, impium esse, ait, in ea inquirere velle quæ prudenti quodam consilio Dii nobis occultaverint: contra multo satius esse iis, quæ fato nobis impendeant, tolerandis parem fortemque adeo animum offerre, atque in iis acquiescere. Quumque, quam brevis sit vita humana, etiam absque Babyloniis istis computationibus perspici possit, multo sapientius esse, præsentis temporis, quod certissimum sit, usura, quantam largiatur maximam frui, quam in crastinum, quod admodum incertum sit, eam differre. Eminet hoc carmen quum elocutionis ornatu, colorumque vigore, tum sententiarum in tanta brevitate excellentia.

CARMEN XII.

AD AUGUSTUM.

Collaudatis priscis heroibus clarisque viris aliquot, ad Augusti laudes devenit, quem cæteris anteponit, et uni Jovi secundum esse ait.

Quem virum aut heroa lyra vel acri
Tibia sumes celebrare, Clio?
Quem Deum? cujus recinet jocosa
Nomen imago,

1. *Quem vir. aut heroa.* Similiter Pindarus, cui plura Horatius in hoc carmine debet, exorditur Ol. 2, Ἀναξιφόρμιγγες ὕμνοι, τίνα θεὸν, τίν' ἥρωα, τίνα δ' ἄνδρα κελαδήσομεν; — *virum,* rerum præclare gestarum gloria nempe conspicuum; *heroa; heroes* dicuntur ex deo deave et homine procreati et post mortem inter deos relati (ἡμίθεοι), quales commemorantur in hoc carmine Hercules et Dioscuri. — *lyra vel acri tibia*, h. e. carmine ad lyram vel tibiam decantato.— *acri,* ob acrem sive gravem tibiæ sonum. — *sumes celebrare,* græce, pro: celebrandum. Pro *sumes*, alii volunt *sumis* ex fide aliquot MSS. lector elegerit, nobis autem magis placet futurum tempus quod etiam apud Pindarum est κελαδήσομεν. —*Clio,* ex more poetarum, qui grandioris argumenti carmen molientes Musam aliquam in partes vocant; ipsis autem gravioris argumenti carminibus præest Clio.—*jocosa imago*, h. e. Echo, quæ plenius infr. 20, 8, « montis imago, » et Virgil. Georg.

Aut in umbrosis Heliconis oris,
Aut super Pindo, gelidove in Hæmo?
Unde vocalem temere insecutæ
Orphea sylvæ,
Arte materna rapidos morantem
Fluminum lapsus celeresque ventos,
Blandum et auritas fidibus canoris
Ducere quercus.

IV, 50, « vocis imago » dicitur. — *jocosa,* ob jocosum quasi lusum, quo missas voces Echo reddit. — Quum semel poeta canendi partes delegasset Musarum uni, ejus cantus quoque resonare debebat in iis locis, ubi Musæ sedem suam habent; nempe vel in Bœotiæ monte, *Helicone*, vel in Thessaliæ monte, *Pindo,* quorum uterque tam Apollini, quam Musis sacer est. Jam vero quum Thraciæ mons *Hæmus* Lini, Musæi et Orphei inprimis carminibus celebratissimus sit, apte in hoc quoque monte Musarum carmina resonare dicuntur. — *gelido,* Hæmus *gelidus* dicitur ob sylvas quibus tegitur, ut supra 1, 30, et infr. 21, 6; in Virgil. etiam Georg. II, 488 : « O qui me gelidis in vallibus Hæmi Sistat, et ingenti ramorum me protegat umbra? »

7. *Unde vocalem,* etc. sensus : ex quo monte promiscue confluxerunt undique arbores ad audiendum Orpheum, cui tanta, qua a matre sua Calliope imbutus fuerat, canendi erat ars atque dulcedo, ut ejus audiendi gratia flumina cursus rapidos, et venti celerem impetum inhiberent, quin quercus adeo blandis ejus carminibus aures præberent. — *vocalem* (φωνήεντα), quia cantabat, dum sonos ex lyra duceret : similiter *chordæ vocales* apud Tibull. II, 5, 3. — *temere,* hæc particula egregie rem pingit : arbores nempe, quo quamque rapiebat cæcus impetus, *temere,* h. e. confuse et sine ordine, præ audiendi cupiditate ruebant. — *Arte,* sc. canendi; *materna,* cui innutritus fuit Orpheus a matre sua Calliope. — *morantem,* h. e. sistentem. Prisca hic et grandissima imagine declaratur summa vis poeseos ac musices, quæ totam naturam domare et insueto imperio suspensam detinere videatur. — *Blandum — ducere,* græce pro : blande ducentem, h. e. tam blande canentem, ut duceret; eadem ratione, qua supra Od. X : « Callidum condere. » — *canoris,* suaviter sonantibus; sic infr. Epist. II, 2, 76, « versus canori. » — *quercus* audacter, sed apposite dicuntur *auritæ,* quia audiendi nunc iis tribuitur facultas; cum dilectu autem posuit *quercus,* ut, quum illæ arbores, alias durissimæ, jam Orphei carminibus percussæ et delinitæ esse dicantur, quanta vis ejus carminibus fuerit, vel quantum in universum poesis valeat, eo magis appareat. — Imitatus est hunc locum Sidon. Carm. II, 71 : « Qui cantu flexit scopulos, digitisque canoris

Quid prius dicam solitis Parentis
Laudibus? qui res hominum ac Deorum,
Qui mare ac terras, variisque mundum
Temperat horis?
Unde nil majus generatur ipso,
Nec viget quidquam simile aut secundum :
Proximos illi tamen occupavit
Pallas honores.
Præliis audax, neque te silebo

Compulit auritas ad plectrum currere sylvas; Quum starent Hebri latices, cursuque ligato Fluminis attoniti carmen magis unda sitiret. »

13. *Solitis,* h. e. quas vulgo poetæ carminum suorum principium facere solent; Virg. Eclog. III, 60, « Ab Jove principium, Musæ; Jovis omnia plena. » — *res hom.* h. e. fata, fortunam hom. — *mundum,* h. e. cælum (κόσμον) designatur autem per *mare, terras,* et *cælum* universa rerum natura. Catull. LXIV, 205, « Quo nunc et tellus atque horrida contremuerunt Æquora, concussitque micantia sidera mundus. » — *variisque mund. temp. hor.* h. e. moderatur siderum cursum in cælo, ita ut variæ *horæ,* h. e. anni vicissitudines existant. Infr. in Epist. ad Pis. v. 302, « sub verni temporis horam. »

17. *Unde nil majus gener. ips.* h. e. a quo nihil quod ipso majus sit, procreatur; nam qui sequuntur, quos generavit Jupiter liberos, Minerva, Bacchus Diana et Phœbus, longe patre minores vel inferiores sunt; alii *unde* pro *quare* explicant, ut mihi videtur, ad prosaicæ orationis indolem; *unde* pro : a quo, passim. Sic infr. I, 28, 28: « Unde potest, tibi defluat æquo Ab Jove. » Sat. I, 6, 12 : « contra, Lævinum, Valeri genus, unde Superbus Tarquinius regno pulsus fuit. » — *viget* pro vulgari : est, existit. — *aut secundum,* aut quod secundum statim ab eo locum occupet. — *Proxim. illi tam. occ. Pallas honor.* nimirum, si nemo secundum tertiumve ab aliquo locum occupat, primum locum tenenti *proximus* quoque est ille, qui quartum quintumve ab eo locum obtinet. Minerva igitur, quamvis longe a Jovis majestate distabat, præ ceteris tamen diis deabusque honoratissima fuit. Sic in Æneid. V, 320 : « Proximus huic, longo sed proximus intervallo. » Plut. Sympos. I, p. 617: ἡ δὲ Ἀθηνᾶ φαίνεται τὸν πλησίον ἀεὶ τοῦ Διὸς τόπον ἔχουσα. Cf. Callim. H. Lav. Pall. 131, et, quem Cl. *Mitsch.* jam laudavit, *Spanhem.* ad Call. H. Apoll. 29. — *occupavit,* a principio sortita est, obtinuit, aut hic, ex more græco a latinis poetis usurpato, præteritum tempus pro præsenti ponitur. Cum Heinsio quoque legi poterit *occupabit*, h. e. in oda mea post Jovem celebrabitur.

21. *Præliis aud. Lib.* bellicosa Bacchi virtus vel ex triumpho quem de

Liber; et sævis inimica Virgo
Belluis; nec te, metuende certa
Phœbe sagitta.
Dicam et Alciden, puerosque Ledæ,
Hunc equis, illum superare pugnis
Nobilem : quorum simul alba nautis
Stella refulsit,
Defluit saxis agitatus humor;
Concidunt venti, fugiuntque nubes;
Et minax, nam sic voluere, ponto
Unda recumbit.

victis Indis egit satis nota est. Hinc Orpheus de illo H. 44, 3, ὃς ξίφεσιν χαίρεις, ἠδ' αἵμασι. Vide etiam Od. II, 19, 21, ubi fortiter adversus gigantes pugnasse dicitur. — *Liber*, sic vocatur Bacchus quod animum curis liberet. — *sævis inimica Virgo bell.* Diana (θηροκτόνος, ἰοχέαιρα). — *certa*, nunquam a scopo aberrante. Sic Hercules apud Catull. LXVIII, 113, « Tempore, quo certa Stymphalia monstra sagitta Perculit, » et sic passim *certus* de *arcu, nervo, ictu, hasta, dextra* dicitur.

25. *Alciden*, Herculem, Alcæi nepotem. — *pueros Ledæ*, Castorem et Pollucem, Jovis et Ledæ, Tyndari uxoris, filios, unde illi *Dioscuri, Tyndaridæ*. — *Hunc*, Castorem (infr. Sat. II, 1, 26 : Castor gaudet equis; ovo prognatus eodem Pugnis.) *illum*, Pollucem, *nobilem superare*, græce pro : nobilem superando alios *equis*, in certamine equestri, *pugnis*, in certamine cæstuum (πυγμαχίῃ), quo Pollux Amycum prostravisse dicitur. V. Apollod. I, 9, 20. — *quorum simul*, etc. sensus : quorum sidus propitium simul ac nautis exortum est, tempestas statim sævire desinit, et concitatum mare, quo nautæ perituri videbantur, illorum nutu componitur. — *Stella*, pro sidus, nam de duabus stellis intelligendum. — *alba* vel lucida, clara (vocantur certe Dioscuri supr. 3, 2, *lucida sidera*), vel, quod magis placet, *album*, h. e. purum et serenum cælum reddens, ut *albus Notus* supr. 7, 15. — *Defluit saxis*, etc. commode cum hac desævientis tempestatis descriptione comparant Theocrit. XXII, 19, Ἀλλ' ἔμπης ὑμεῖς τε καὶ ἐκ βυθοῦ ἕλκετε νῆας Αὐτοῖσιν ναύταισιν ὀϊομένοις θανέεσθαι· Αἶψα δ' ἀπολήγοντ' ἄνεμοι, λιπαρὰ δὲ γαλήνα Ἀμπέλαγος, νεφέλαι τε διέδραμον ἄλλυδις ἄλλαι. *Defluit saxis*, relabitur de saxis *humor*, unda, fluctus ita *agitatus* ut saxis super jaceretur, ut in Æneid. XI, 625, « Pontus... scopulosque superjacit undam Spumeus. » — *Concidunt*, subito cadunt, flare desinunt. « Ventosi ceciderunt murmuris auræ, » Virgil. Eclog. IX, 57. — *minax*,

Romulum post hos prius, an quietum
Pompili regnum memorem, an superbos
Tarquini fasces, dubito, an Catonis
Nobile letum.
Regulum, et Scauros, animæque magnæ
Prodigum Paullum, superante Pœno,

quæ exitium nautis minaretur, seu simpliciter alta, erecta, solemni poetarum usu. —*ponto*, casu tertio pro *in pontum*. Magnificum est illud, *nam sic voluere*, solo eorum nutu hæc omnia facta sunt. Pro *nam sic* alii volunt *Di sic, quod sic, quo sic*, quæ lectiones minime, quoad sensum, inter se differunt.

33. *Quietum Pompili regnum*, Liv. I, 21 : « Maximum ejus operum fuit tutela per omne regni tempus pacis. Ita duo deinceps reges, alius alia via, ille (Romulus) bello, hic (Numa) pace civitatem auxerunt. » — *superbos*. Ex hoc epitheto nonnulli intelligunt de Tarquinio superbo, ultimo Romanorum rege, agi. Quis autem crediderit famosum hunc tyrannum a poeta inter summos viros numerari quibus Augustum, laudandi causa, jamjam est conjuncturus? *Superbos* igitur accipiemus pro *splendidos*, ut infr. 35, 3, quum fasces ad magnificum regis apparatum pertinerent; et Tarquinium priscum, intelligendum arbitrabimur, quem *pace et bello promptissimum* vocat Florus I, 5; atque etiam non sine delectu forsitan videbitur poeta de Tarquinii prisci fascibus loqui, quum ille rex primus Etruriam devicerit, et ideo fascium, annulorum, eburneorum sedilium, etc. usum Romam transtulerit.— *Catonis letum nobile* dicitur, quod Cato, quum mori, quam Cæsari se dedere mallet, ipse, ne in ejus potestatem veniret, Uticæ, unde *Uticensis* dictus est, manum sibi intulit. Cf. Cic. Offic. I, 31. Hinc ipse Cæsar dixisse fertur: « Invideo morti tuæ, Cato. » Itaque hæc honorifica inter viros illustres Catonis commemoratio vix Augustum (ut opinabatur, et ex hac opinione hunc locum corrigere tentabat Bentleius) offendere poterat; alias Virgilius quoque Æn. VIII, 670, ne offenderet Augustum, hujus magni viri laude abstinuisset.

37. *Regulum*, exemplum, quod de summo patriæ amore Marcus Attilius Regulus edidit. illustrissimum fusius Noster enarrat infr. III, 5. — *Scauros*; gens Scaurorum plures, qui egregie de republica meruerunt, protulit: præ ceteris eminet M. Æmilius Scaurus, vir amplissimus, et princeps senatus ejusque filius M. Scaurus, ædilitatis magnificentia clarus; v. Plin. H. N. XXXVI, 15. — *Paullum*. L. Æmilius Paullus, consul, quum in prælio, Varronis, alterius consulis, temeritate ad Cannas commisso, insignem cladem expertus esset exercitus Romanus, ne tantæ ignominiæ superstes esset, sponte se trucidandum hostibus obtulit. Liv. XXII, 49; Flor. II, 6, 16, hinc *prodigus ma-*

Gratus insigni referam Camena,
Fabriciumque.
Hunc, et incomtis Curium capillis,
Utilem bello tulit, et Camillum,
Sæva paupertas et avitus apto
Cum lare fundus.

gnæ animæ dicitur, h. e. vitam, pro patria deponendam, magno animo contemnens; sive: vitam, tantis meritis conspicuam, prodigorum more, tanquam rem vilem, profundens. Exquisitiorem locutionem *prodigus animæ* plures imitati sunt; cf. *Drakenb.* ad Sil. Ital. I, 225, ubi de militibus Hispanis: « Prodiga gens animæ, et properare facillima mortem. » Similiter fere Cic. de Off. I, 24, *vitam profundere* : « Inventi autem multi sunt, qui, non modo pecuniam, sed vitam etiam profundere pro patria parati essent. » — *Pœno,* Hannibale. — *Gratus,* grata pietate illorum memoriam recolens. — *insigni Camena,* carmine sublimi, versante nempe in celebrandis virorum insignium laudibus. — *Fabric.* — *C. Fabricius Luscinus,* vir honestissimus, neque legatus magnis a Pyrrho rege Epirotarum, ad quem de recuperandis captivis missus fuerat, oblatis muneribus ad perfidiam, neque deinde consul, contra Pyrrhum bellum gerens, a proditore quodam, qui Pyrrhum mercede accepta se interfecturum esse promiserat, ad fraudem pellici potuit; hinc ipse Pyrrhus: « Fabricius difficilius ab honestate, quam sol a cursu suo averti potest, » dixisse traditur. Cf. Cic. Off. III, 22; Val. Max. IV, 3.

41. *Hunc, et,* etc. sensus: Hic Fabricius, et Curius, vir antiquis moribus, atque Camillus, quamvis ad duriorem sortem nati nil nisi exiguum cum exigua domo fundum a majoribus acceptum possidebant, viri tamen fortes et rei militaris peritissimi evaserunt. — *Curium,* de Curio Dentato, quem Samnitum legati de pace cum eo acturi, ligneo scamno juxta focum sedentem et tostis rapis vescentem invenisse dicuntur, cf. Val. Max. IV, 3. — *incomtis capillis,* Curius enim non venustorum et elegantiorum hominum more comebat capillos, sed, ut solent viri severiores, externum corporis cultum negligebat. Similiter Cato, antiquum morem servans, haud se tonderi passus est; unde ille *intonsus* infr. II, 15, 11. — *Camill.* de Marco Furio Camillo, liberatore illo urbis, a Gallis captæ, cf. Liv. V, 46 seqq. et Flor. I, 13. — *paupertas,* sensu Romano, non egestas et omnium rerum inopia, sed fortunarum mediocritas ea ut dure et parce vivendum sit; unde *sæva* dicitur, seu aspera, fortis et laboriosa, quæ ad quævis dura et perpessu graviora nos impellit. Illa enim et corpus duratur et animus roboratur et sic magni ac fortes viri finguntur; Lucan. I, 166, « Fecunda virorum Paupertas. » — *lare,* Lar est proprie deus domesticus, foci et domus custos, unde domus *lares* dictæ sunt.

Crescit, occulto velut arbor ævo,
Fama Marcelli: micat inter omnes
Julium sidus, velut inter ignes
Luna minores.
Gentis humanæ pater atque custos,

— *apto*, fundi exiguitati accommodato, quod suadet Cato de Re rust. cap. 3: « Ita ædifices ne villa fundum quærat, neve fundus villam. »

45. De hujus strophes interpretatione maxima est inter commentatores controversia, quum alii de Cl. Marcello qui adversus Hannibalem pugnavit, alii de juvene Marcello, Augusti nepote, hic agi intelligant. Aliquam sane inesse his versibus ambiguitatem fatebimur; et quamvis omnem obscuritatem tollere difficile sit, nobis tamen potior videtur hic sensus: ut ad Augusti laudes deveniat, quod odæ propositum est, post Regulos et Scauros et Camillos, Claudium Marcellum memorat poeta, qui, quinquies consul, in bello punico secundo floruit, et primus Hannibalem ad Nolam vinci posse docuit. Marcelli nomine in poetæ memoriam revocatur notus ille juvenis Marcellus, Augusti sororis filius, ex quo ad gentem Juliam transitus facilis erat.—*Fama Marcelli*, Claudii Marcelli, cujus *fama crescebat*, dum juvenis Marcellus, tanquam novus ex antiqua stirpe surculus efflorescens, novum ei honorem conciliaret. Exsplendescebant autem in juvene Marcello, Octaviæ, Augusti sororis, filio, et Juliæ, Augusti filiæ, conjuge, licet vix septemdecim annos tum nato, tot tantæque virtutes, ut non solum Augusto (qui eum adoptasse et successorem sui in regno destinasse dicitur, (cf. Dio LIII, 30), sed etiam omnibus Romanis in summis esset deliciis; hinc tantus omnium in ejus, immatura morte erepti (U. C. DCCXXXI), funere, ingenti cum apparatu in campo Martio facto, dolor atque luctus fuisse perhibetur. Dio l. l. et Vell. II, 93. — Comparandus autem cum toto hoc loco Virgil. Æn. VI, 856 seqq. ubi is juvenem Marcellum, quem in illustrium animarum recensu antiqui Marcelli comitem facit, eadem, qua Noster, arte in Augusti gratiam carmini suo intexuit; ex qua quidem Virgiliani loci comparatione, ea, quam ad h. l. attulimus, vel maxime confirmatur explicandi ratio. — *velut arbor*, ducta hæc comparatio e Pind. Nem. 7, 68; αὔξεται δ' ἀρετὰ χλωραῖς ἐέρσαις, ὡς ὅτε δένδρεον ἀΐσσει.... πρὸς ὑγρὸν αἰθέρα. cf. Virg. Eclog. X, 73. — *occulto ævo*, ipsum ævum paulo sublimius dicitur *occultum*, quod arbores sensim cum ævo tam occulte crescunt, ut earum incrementa oculis animadverti nequeant. — *inter omnes*, sc. ignes, stellas, h. e. familias romanas. — *Julium sidus*, splendide dictum pro gente Julia; alii volunt pro ipso Cæsare, sub cujus mortem apparuit in cælo stella crinita, quæ anima ejus credita est tunc cælo recepta.

49. Jam ad splendidissimum gentis Juliæ lumen, Cæsarem Augustum,

Orte Saturno, tibi cura magni
Cæsaris fatis data, tu secundo
Cæsare regnes.
Ille, seu Parthos Latio imminentes
Egerit justo domitos triumpho,
Sive subjectos Orientis oræ
Seras et Indos,
Te minor latum reget æquus orbem:

adeoque ad ipsum carminis finem transiturus, non, quod quis ex vulgari ratione exspectaverit, ipsum Augustum appellat; sed, sublimiore conatu præter opinionem ad Jovem conversus, pro divina Augusti in his terris dignitate vota nuncupat. —*cura,* h. e. tutela.—*fatis,* h. e. a fatis, per fata.—*tu secundo Cæs. regnes,* h. e. regna, precor, ita ut Cæsar a te secundus sit; non ita autem secundus, ut a Jove parum differat, et ipsi fere similis videatur, quod fieri posse negat poeta supr. v. 18; sed ut post Jovem omnium maximus sit, uni Jovi cedat, uno Jove minor sit. Sic, Cæsar in terris, Jupiter autem in cælo imperium teneat, ut magis explicatur infra v. 57, et not. seqq.

53. *Latio,* docte et graviter, pro: Romano imperio.—*imminentes,* illius fines continuo lacessentes: vid. supr. II, extr. Creditur Augustum, quo tempore composita est hæc ode, bellum contra Parthos, populum Romanis infestissimum, apparasse, ita ut poeta eo simul consilio, ut de novis terrarum domini victoriis vaticinium ederet, hoc carmen scripsisse videatur.—*Eger. justo domitos triumpho,* ornate pro vulgari: vicerit, domuerit. — *justo triumpho,* quo vindicentur injuriæ Romano imperio a Parthis illatæ. Alii volunt triumphum hic *justum* dici, qui de hostibus plane devictis agatur, ut justa victoria apud Cicer. ad Div. II, 10; hoc autem nimis pedestre nobis videtur.—*Seras et Indos,* extremos Asiæ populos.—*subjectos Orientis oræ,* h. e. habitantes sub plaga orientali.

57. *Te minor lat. reg. æqu. orb.* similiter de bipartito, Augusti in terris et Jovis in cælo, imperio, Ovid. Fast. II, 131: « Hoc tu per terras, quod in æthere Jupiter alto, Nomen habes; hominum tu pater, ille Deum »; et Met. XV, 858: « Jupiter arces Temperat ætherias, et mundi regna triformis; Terra sub Augusto, pater est et rector uterque.» —*æquus,* æquitatis, ut deum decet, amans, mitis, propitius.—*Tu gravi,* etc. pro vulgari: tu regnabis in cælo, ponit ea, quæ Jovem in cælo regnare declarant, fulmina nempe, quæ Jupiter ex curru, quo cum tonitru in cælo invehitur, in terras dejicit; infr. III, 5, 1: « Cælo tonantem credidimus Jovem regnare.» Lucan. III, 320: « Deorum Ignarum mortale genus, per fulmina tantum Sciret adhuc cælo solum regnare Tonantem. » Cf. Burmanni « Jupiter

Tu gravi curru quaties Olympum;
Tu parum castis inimica mittes
Fulmina lucis.

Fulgur. » c. 9, p. 292.—*gravi*, h. e. graviter per tonitrua minante, tremendo. — *parum castis*, flagitiis et adulterio pollutis et profanatis; ex hac enim causa demitti a Jove irato in lucos credebantur fulmina. Supr. III, 40.

Analysis. Quum et hymnorum et odarum genus fuisse constet apud veteres quod plurium laudes complecteretur, Horatius, Augustum celebraturus, eam rationem, sed novo artificio, imitatur ita, ut Deos, heroas, magnosque Romæ viros enumeret, et brevi elogio decoret, istique splendidæ seriei ad extremum adnectat et adsociet Augustum, neque solum sic illis parem, sed uno Jove inferiorem ponat. Igitur ita informemus animo progressum carminis. Poeta, excelsiore magni alicujus argumenti canendi impetu correptus, exemplo et imitatione Pindari, e musa sciscitatur, quis ille sit vir, aut heros, aut Deus, quem se canere velit. A Jove igitur, musarum principio, Deorum maximo, exorsus, ad ejus liberos transit. Memorantur adeo Pallas, Bacchus, Diana et Apollo; tum ex heroibus, Hercules et Dioscuri. Deinde ad viros progressus, ut ad primarium carminis argumentum transitum sibi paret, in summis gentis suæ viris commemorat Romulum, urbis conditorem, et Numam, religionum, morum, legumque institutorem. His subjungit Tarquinium Priscum Catonemque Uticensem. Tum sequuntur venerabiles viri nonnulli, Regulus, Scauri, Paullus, Fabricius, Curius, Camillus, patriæ amore, fortitudine bellica, morum severitate clarissimi. Dehinc ex recensu Claudii Marcelli, qui bello Punico secundo inclaruit, ad Marcellum juvenem gentemque Juliam revocatus, inde ad ipsum Augustum a Jove secundum, divisumque cum eo imperium habentem defertur.

Tantam in adornando atque pertractando argumento artem ostendit, tantaque augustissimarum imaginum dignitate, orationisque ornatu atque elocutionis vi conspicuum est hoc carmen, ut ipsam lyricæ poeseos majestatem repræsentare, omninoque splendidissimis Horatii operibus adnumerandum videatur. Comparetur cum eo Pind. Ol. B.

CARMEN XIII.

AD LYDIAM.

Vino deditum ac in amore parum delicatum juvenem sibi a Lydia anteponi indignatur.

Cum tu, Lydia, Telephi
Cervicem roseam, cerea Telephi
Laudas brachia, væ! meum
Fervens difficili bile tumet jecur.

1. Vulgarem sententiam : « Simul ac, Lydia, Telephi nomen pronuntias, ejusque pulchritudinem laudas, ira statim et indignatione exardesco, » splendide expressit.

2. *Roseam*, h. e. pulchram; sic Veneri *roseam cervicem* tribuit Virg. Æn. I, 402. — *cerea*, tam candorem quam splendorem ceræ referentia; nam quum *alba cera* veteribus æque ac nostratibus nota fuerit, cf. Plin. H. N. XXII, 24 (λευκὸν καρόν apud Theocritum, VIII, 19), ex meo sensu *cerea* multo simplicius et aptius ad album brachiorum colorem et ceræ similem lævorem, quam secundum alios, qui *cereus in vitium flecti* ex Art. Poet. 163, huc trahunt, ad molles et flexibiles brachiorum motus refertur. — *Telephi*. Consulto repetit nomen *Telephi*, quia Lydia quoque, ut male ureret Horatium, ejusque ardorem magis accenderet, identidem formosi Telephi nomen repetere et in ore habere solebat. Tenebat nempe præceptum illud, quod ad eum, a quo amari cupimus, pungendum et lacessendum apud Terentium (Eunuch. III, 1, 46 seqq.) Thrasoni dat Gnatho, ubi hic : « Immo auge magis suspicionem. T. cur? G. rogas? Scin? si quando illa mentionem Phædriæ Facit, aut si laudat, te ut male urat. T. sentio. G. Id ut ne fiat, hæc res sola est remedio : Ubi nominabit Phædriam, tu Pamphilam Continuo; si quando illa dicet, Phædriam intromittamus comissatum; tu, Pamphilam cantatum (pro vulgari : ad cantum; invitemus Pamphilam ut cantet) provocemus; si laudabit hæc Illius formam, tu hujus contra. » — *Meum Fervens diff. bile tum. jec.* h. e. ego graviter irascor et commoveor; expende verborum ornatum. — *Fervens jecur tumet*, h. e. jecur effervescit et tumet. — *bile*, pro ira, ut sæpe. — *difficili*, gravi, non facile compescenda, ἀργαλέῳ χόλῳ, Hom. Il. XVIII, 119; nimirum quum *jecur* vel hepar

Tunc nec mens mihi, nec color
Certa sede manet : humor et in genas
Furtim labitur, arguens
Quam lentis penitus macerer ignibus.
Uror, seu tibi candidos
Turparunt humeros immodicæ mero
Rixæ; sive puer furens
Impressit memorem dente labris notam.

prima sanguinis, unde ille per totum corpus dimanet, sedes habeatur; non solum mentis, prudentiæ et omnis cogitandi facultatis, sed etiam iræ, et omnium animi affectionum atque cupiditatum sedes in eo posita est.

5. *Tunc,* in hac graviore animi affectione, *nec mens mihi,* etc. h. e. tam mens mea huc illuc agitatur, quam os, modo pallore, modo rubore, obducitur. Similiter os Medeæ, eodem zelotypiæ furore percitæ, varios colores induit apud Senec. Med. 858 : « Flagrant genæ rubentes; Pallor fugat ruborem. Nullum vagante forma Servat diu colorem »; in eamdem rem Cl. *Mitsch.* comparat Apollon. Rh. III, 296. — *mens non certa sede,* eodem loco non manet, agitatur, commovetur. Sollenne hoc de quacumque graviore animi commotione. Nota Tibulli: « Namque agor, ut per plana citus sola verbere turbo. » Plaut. Aulul. IV, 3, 3 : « Continuo cor meum artem facere ludicram, atque in pectus emicare. » — *hum. et in gen. Furt. lab.* h. e. et labens ex oculis lacryma, quam, ipso non sentiente (*furtim*), dolor expressit, genas humectat. Cf. infr. IV, 1, 33. — *arguens,* prodens, manifestans. Cf. infr. V, 11, 12. Similiter apud Græcos μινύθειν : vid. *Jacobs* in Animadv. ad Asclepiad. X, t. II, p. 29. — *Quam lent... ign. Lenti ignes* eleganter dicuntur, qui occulte serpunt, et sensim sensimque amantium pectora peredunt; sic *ignes lenti* apud Ovid. A. A. 573, et *lentus amor* apud Tibull. I, 4, 81, et infr. III, 19, 28, *lentus Glyceræ amor.*

9. *Uror, seu,* etc. Sensus : urit et excruciat animum meum, sive per rixam, super mero immodice sumto exortam, candidi tui humeri livoris maculis turpati sunt; sive Telephus, nimio amore ardens, tam cupide te osculatus est, ut ejus dentis, labris tuis impressi, vestigia appareant. — *Turparunt,* rixas nempe, quum vino incaluisset Telephus, miscendo cum Lydia, tam rustice eam attrectasse videtur, ut ejus candidi humeri livorem inde traherent et turpiores fierent; ad ipsa verbera, quamvis Romanorum mores parum sæpe in amore urbanos fuisse ex multis poetarum locis constat, referre equidem nolim. — *immodicæ mero Rixæ,* ex immodico vini potu ortæ. — *memorem* suaviter : in rei factæ, osculi nempe impressi, memoriam exstantem, sive, quid factum sit, docentem. Sic infr.

Non, si me satis audias,
Speres perpetuum, dulcia barbare
Lædentem oscula, quæ Venus
Quinta parte sui nectaris imbuit.
Felices ter et amplius,
Quos irrupta tenet copula, nec malis
Divulsus querimoniis
Suprema citius solvet amor die!

III, 17, 4, *fasti memores*, qui, quæ olim gesta sunt, docent et memorant; Epist. II, 1, 144, *Genius memor brevis ævi*, qui monet de vitæ brevitate. — *dente*, etc. propter nimium amorem, qui jam furor erat. Talia in hac re sæpius memorata, veluti Ovid. Amor. I, 7, 41 : « Aptius impressis erat os livere labellis, Et collo blandi dentis habere notam. »

13. *Si me satis audias*, si mihi fidem adhibes. — *non Speres* (οὐκ ἐλπίσειας ἂν), non sperabis, ne in animum tibi inducas illum *perpetuum* in amore fore, te perpetuo ab illo amatum iri, qui tam barbare lædit, etc. — *oscula*, suaviter pro os tuum, labella tua in quibus tam blanda delibari possunt oscula. — *barbare*, nulla in amoris æstu tenelli oris ratione habita, crudeliter *lædentem*, dentem nempe iis imprimendo. — *quæ Ven. qu. pa. sui nect. imb.* Per *quintam partem* Mitscherlich et Dœring simpliciter intelligunt bonam, magnam partem, quod verborum significationi accommodari minime posse videtur, quum alicujus rei quinta pars non certe pars magna sit. Nonnulli quum oscula *melle suaviora* sæpe dicerentur, et, teste Pindaro, in melle decima pars erat ambrosiæ, putaverunt ad hunc loquendi modum hic alludi, quod longius quæsitum et curiosius exactum nobis videtur. Alii denique succum nectaris subtilissimum, quod gallice vocamus quintam essentiam (*la quintessence*) significari volunt; quibus objicitur veteribus ignotam esse artem qua succum, liquores quinquies concoquendo, extrahimus. Nobis igitur nulla satis probata est harum explicatio, ideoque nullam, cæteris repudiatis, admittemus. Quæcumque autem videatur probanda elocutionis ratio, sensus est : quæ Venus maxima et suavissima dulcedine imbuit.

17. *Felices ter et amplius.* Secum reputat poeta et desiderandam Lydiæ facere tentat felicitatem quæ utrique obtigisset, si Lydia constans in amore fuisset. — *irrupta copula*, irruptum amoris vinculum, amor non mutatus. — *tenet*, conjungit, conjunctos tenet. — *nec malis Divulsus*, etc. Sic et explicanda hæc verba et continuanda sensus series ; et quos amor, divulsus malis querimoniis, non dissolvet *citius suprema die*, priusquam supremum diem obierunt, ante mortem. — *malis*, amori infestis, quæ amorem exstinguunt.

ANALYSIS. Quum Lydia Telephum, pulcrum juvenem, Horatio, ut eum ureret, semper commemoraret, ejusque pulchritudinem extolleret, poeta vero atque acerrimo zelotypiæ sensu perturbatus, eumque dolenter professus, Lydiam sibi ita reconciliare studet, ut Telephi mores tanquam parum commodos, ejusque in amore delicias parum elegantes delineet atque perstringat, et fidem ejus suspectam faciat. Suum contra amorem, si secum in gratiam redire velit, nonnisi morte depositum iri, seque in eo continuato mortalium felicissimum putare spondeat. Eminet hoc carmen quum mira affectuum vividissimis coloribus delineatorum varietate, tum orationis cultu exquisitissimo.

CARMEN XIV.

AD REMPUBLICAM.

Sub allegoria navis, rempublicam alloquitur, et a civili bello renovando deterret.

O navis, referent in mare te novi
Fluctus? O quid agis? fortiter occupa
Portum. Nonne vides, ut
Nudum remigio latus,
Et malus celeri saucius Africo

1. *O nav. refer. in mare te novi Fluctus?* Tune, o navis, iterum te fluctibus in mare referendam committes? iterumne tempestatis periculo in mari te expones? Si ad rempublicam transtuleris, erit: Tene, o respublica, novus furor ad bella civilia abripiet? —*quid agis?* hæc formula, qua quis, quam temere agat, secum reputare jubetur, sæpe apud scriptores comicos obvia; sic Pamphilus apud Terent. Andr. I, 1, 107, quum Glycerium suam imprudentius ad rogi flammam accessisse vidisset: « Mea Glycerium, inquit, quid agis? cur te is perditum?» —*fortiter*, summa virium contentione hoc age, ut portum occupes, adeoque in tuto tranquilloque loco sis.

4. *Ut Nudum remig. lat.* ut navis latus remorum ordine denudatum sit, ut remis, fractis illis et perditis, navis careat.

5. *Saucius*, h. e. læsus, laceratus; imitatus est Nostrum Claud. de Cons. Honor. VI, v. 133 seqq. « Scissis velorum debilis alis, Orba gubernaclis,

Antennæque gemant? ac sine funibus
Vix durare carinæ
Possint imperiosius
Æquor? Non tibi sunt integra lintea,
Non Di, quos iterum pressa voces malo;
Quamvis Pontica pinus,
Silvæ filia nobilis,
Jactes et genus, et nomen inutile.

antennis *saucia* fractis, Ludibrium pelagi vento jactatur et unda. » — *gemant,* h. e. stridorem edant. — *ac sine funibus,* etc. atque ut carina, funibus (h. e. navis retinaculis, ancoris) privata, vix sævi maris impetum sustinere possit. — *carinæ* (pluralis ex more poetarum pro singulari), h. e. navis alveus, unde retinacula demittuntur, sive ancoræ jaciuntur. — *durare,* perferre, tolerare æquor, ut in Virg. Æneid. VIII, 577, *durare laborem.* — *imperiosius,* quod in navem nimis crudele imperium exercet, eam hinc inde jactando.

9. *Lintea,* h. e. vela. — *Non Di,* intellige deos tutelares, quorum simulacra in puppe cum ara collocari solebant; diversum autem ab hac *tutela navis* (ut proprie vocabatur illud deorum tutelarium in puppe sacrarium) fuit παράσημον, insigne, quod, super rostro navis in prora appictum, vel dei cujusdam, vel animalis, vel alius rei imaginem repræsentabat, unde ipsi navi nomen indi solebat; cf. *D. Heins.* et *Drakenb.* ad Sil. Ital. XIV, 84, et *Pet. Burm.* ad Petr. c. 105. — Similiter autem de navis diis tutelaribus, tempestate dejectis, Pers. VI, 30: « Jacet ipse in litore, et una Ingentes de puppe dei. » — *pressa,* h. e. oppressa, deprensa. — *malo,* tempestate. — Cæterum poetam horum deorum tutelarium, de nave tempestatis vi dejectorum, commemoratione, ad deos, ob bella civilia a Romanis aversos, respexisse sponte apparet.

11. *Quamvis Pontica pinus,* etc. Sensus: quamvis tu, ex Ponticæ silvæ pinu fabricata, originis tuæ gloria et nobilitate nitaris, vana scilicet illa, et nihil plane utilitatis ad salutem tuam allatura. — *Pontica pinus.* Naves enim, e ligno quod in pinifera Ponti regione natum erat confectæ, in optimis nobilissimisque habebantur; cf. Catull. IV, 9. — *Silv. fil. nob.* h. e. arbor in silva nobili prognata; arbores enim, quia stirpem suam propagare dicuntur, tam *matrum* (Virg. Georg. II, 19: « Parnasia laurus Parva sub ingenti *matris* se subjicit umbra ») quam *filiarum* (Mart. XIV, 90: « Non sum Mauræ *filia* silvæ ») nomine a poetis insigniuntur. — *genus,* h. e. stirpis nobilitatem; sic Phaselus apud Catull. l. I, v. 15, « se *ultima ex origine* in cacumine Cytori stetisse » ait. — *nomen,* h. e. gloriam; *inutile,* epitheton tam imagini, quam rei, per

Nil pictis timidus navita puppibus
Fidit. Tu, nisi ventis
Debes ludibrium, cave:
Nuper sollicitum quæ mihi tædium,
Nunc desiderium curaque non levis,

imaginem expressæ, accommodatissimum; quemadmodum, poeta vult dicere, tibi, o navis, si iterum tempestatis in mari periculum subieris, nihil ligni, ex quo fabricata es, proderit nobilitas, ita nec Romanis, bella civilia redintegrare ausis, nobilissima gentis suæ, a Marte et Venere deductæ, profutura est origo atque gloria. — *Nil pictis,* etc. nexus sententiarum est fere hic : nihil enim juvat in tempestate navis nobilitas, nihil externus navis splendor, in quo timidus nauta nullam omnino ponit fiduciam. — *pictis,* ad externum enim navium splendorem pertinebant picturæ, quibus puppes inprimis decorari solebant. Laudant Senec. Epist. LXXVI : « Navis bona dicitur, non quæ pretiosis coloribus *picta* est.... nec cujus tutela ebore cælata.... sed stabilis et firma. » Hunc Nostri locum imitatus est gallicus scriptor (*Voltaire, premier discours en vers sur l'inégalité des conditions*) his versibus : « Qu'importe, quand l'orage a soulevé « les flots, Que ta poupe soit peinte, « et que ton mât déploie Une voile de « pourpre et des cables de soie ? » — *nisi ventis debes ludibr.* h. e. nisi ventis, ut iis sis ludibrio, te exponere vis ; loquendi ratio : *ludibrium alicui debere,* h. e. ludibrio alicujus se obnoxium facere, conformata esse videtur ad exemplum græcæ locutionis : ὀφλεῖν vel ὀφλισκάνειν γέλωτα, apud Aristoph. Nub. 1031. Euripid. Med. 1049, *risum debere,* h. e. risui se obnoxium offerre, se ipsum deridendum propinare.

16. *Nuper sollicitum quæ mihi,* etc. Sensus : o navis, quæ nuper in naufragii periculo mihi sollicitudini eras atque tædio, nunc vero, servata nempe ab interitu, voluptati et magnæ curæ, vites, quæso, maris loca navigationi infestissima. — Hæc extrema sententia paulo apertius prodit animum poetæ, hæc fere expressuri : o respublica, quæ nuper, bellis civilibus sævientibus, creabas mihi sollicitudinem atque tædium nunc vero, reducto otio, et desiderio tui renovato, vel maxime mihi curæ cordique es, cave ne, motis de integro bellis civilibus, præceps ruas in perniciem. — *desiderium* non solum de rerum amissarum dolore dicitur, sed et de vividissimo affectu quo rem aliquam prosequimur. Sic Catull. II, 5, Lesbiam *desiderium nitens* vocat, et Cic. ad Div. XIV, 2 : « voluntas est quæ quid cum ratione desiderat. » — *Interfusa,* etc. Vites æquora fusa, labentia inter Cycladas, h. e. vites scopulos qui tibi naufragium minantur. Mare enim quod ambit Cycladas, mare Ægeum, hic pro quovis mari ponitur, nec sine delectu, quod et per se procellosum et propter vada et scopulos est periculosissimum.

Interfusa nitentes
Vites æquora Cycladas.

Valer. Flacc. II, 622 : « Pariumque infame fragosis... vadis. » Nec immerito etiam insinuari possit de his scopulis potissimum locutum esse poetam, quod Thessaliæ proximi essent, in cujus campis sævierat adversus reipublicæ salutem maxima belli civilis tempestas. — *nitentes,* ob marmoris ibi nascentis nitorem ; similiter infr. III, 28, 14 : « Fulgentesque tenet Cycladas, et Paphon Junctis visit oloribus, » et in Stat. Theb. V, 182 : « Et Paros, et nemorosa Thasos, crebræque relucent Cyclades. »

Analysis. Quum Romani magna illa, quam jam per bella civilia experti fuerant, calamitate se deterreri non paterentur, quin nova de iis redintegrandis agitarent consilia, Horatius, labefactatum reipublicæ statum cum male affecta et lacerata nave comparans, ab isto furore eos revocare studet. Navem igitur, quam, licet tempestate fractam, tamen novum per mare iter nunc molientem, oculis suis observari fingit, alloquitur, eamque, ne in hoc temerario iterum se mari periculoso committendi consilio persistat, sed ad damna potius, quæ perpessa sit, reparanda otio et securitate in portu perfruatur, diligenter singulas, quibus laboret, partes secum reputare jubet. Jam vero quum ipsius reipublicæ consulto, ne forte sibi conflaret invidiam, nullam in toto hoc carmine mentionem injecerit, et institutam navis cum ea comparationem, haud inusitatam sane (cf. infr. II, 7, 15. Cic. ad Div. XII, 25 : « Quam ob rem, mi Quinte, conscende nobiscum, et quidem ad puppim ; una navis est jam bonorum omnium » ; et IX, 15 : « Sedebamus in puppi », etc. Cf. quæ de republica a potentioribus occupata leguntur in Theognideis, 679 seqq.) lectoribus ad rem, quam in animo habuit, transferendam reliquerit, recte hoc carmen meram *allegoriam* dixeris. Hinc Quinctil. Instit. Or. VIII, 6, 44 : « At allegoria, quam inversionem interpretamur, aliud verbis, aliud sensu ostendit; ac etiam interdum contrarium. Prius, ut : *O navis, referent in mare te novi fluctus,* etc. totusque etiam ille Horatii locus, quo navim pro republica, fluctuum tempestates pro bellis civilibus, portum pro pace atque concordia dicit. » Extitere tamen, inter quos princeps Muretus, et post hunc T. Faber, Dacierius, Bentleius, etc. qui, quum partim subtilitatem illam, qua poeta singulas navis cum singulis reipublicæ partibus comparaverit, nimiam et putidam esse indicarent, partim, quomodo vv. 17, 18, ad reipublicæ statum accommodari possint, non viderent, haud allegorice, sed proprie hoc carmen interpretandum esse contenderent. Itaque hoc carmen scriptum esse arbitrati sunt in navem, qua poeta post cladem Philippensem, U. C. DCCXIII, cum amicis in Italiam

venerit, male ad Palinurum promontorium tempestate adflictam. Hanc igitur nunc poetam, de amicis quos ex Italia, ubi parum benigne excepti fuerant, jam recessuros, eamdem conscendisse vidisset, sollicitum, simili modo, ut supr. c. 3, navem, qua Virgilius Athenas navigaturus erat, in hoc carmine alloqui. Sed hæc ingeniose magis quam vere prolata esse facile apparet. Nam sic, ut nihil de aliis rationibus dicam, hujus totius carminis, in hac tantum humiliore sententia : « Nolite, quæso, amici, cum nave, cujus omnes ac singulæ partes (quasi hoc ipsi non videre potuissent) fractæ sunt, novum iter parare », tam operose versantis, vel maxime in reprehensionem incurreret jejunitas. Vix igitur de allegoria, prudenter in hoc carmine a poeta adhibita, dubitari potest, modo teneamus illud, quod in multis aliis poetarum comparationibus tenendum est, ne nimis anxie omnia in illa ad vivum resecantes, ea, quæ ad exornandam imaginem pertinent, ad rem per eam expressam referamus, h. e. ne paulo argutius, quas potissimum reipublicæ partes singularum navis partium enumeratione designare voluerit poeta, quæramus, sed eam id tantum, ut totam navem male tempestate adfectam cum tota per bella civilia male adfecta republica compararet, spectasse, nobis persuadeamus. — Habuit autem, quem Horatius in hac allegoria sequeretur, Alcæum, plurium in tyrannos carminum allegoricorum auctorem, cujus in hanc rem fragmentum apud Heraclidem Pont. de allegor. Homer. p. 13, ed. Schow. legitur, cum *Hermanno de metris*, p. 688, ita restituendum :

. . . .
Τὸ μὲν γὰρ ἔνθεν κῦμα κυλίνδεται,
Τὸ δ' ἔνθεν ἄμμες δ' ἂν τὸ μέσσον
Ναΐ φορήμεθα σὺν μελαίνα,
Χειμῶνι μοχθεῦντες μεγάλῳ κάλων·
Πὲρ μὲν γὰρ ἄντλος ἰστοπέδαν ἔχει·
Λαῖφος δὲ πᾶν ζάδηλον ἤδη
Καὶ λακίδες μεγάλαι κατ' αὐτό·
Χαλᾶσι δ' ἀγκύραι. . . . .

Cæterum, quum scriptum sit hoc carmen eo tempore quo novorum bellorum civilium metu terrebantur Romanorum animi, non male illud ad annum DCCXXII referunt, quo Octavianum et Antonium inter se dissidentes atrocissimum bellum apparasse constat. Cf. Virg. Georg. I, 509 seqq.

CARMEN XV.

NEREI VATICINIUM DE EXCIDIO TROJÆ.

Pastor quum traheret per freta navibus
Idæis Helenen perfidus hospitam,
Ingrato celeres obruit otio
Ventos, ut caneret fera

1. *Pastor,* Paris, qui in monte Ida et educatus est a pastoribus, et ipse puer adhuc vitam pastoritiam ibi degit, *pastor Phrygius* dicitur Virg. Æn. VII, 363, et *pastor Dardanus* Stat. Ach. I, 20. Cf. Apollod. III 12, 5; Hygin. Fab. 91. — *traheret,* h. e. ut raptam secum abduceret; sequitur Noster eos qui Helenam invitam secutam esse Paridem tradunt; hinc ipsa ad Paridem apud Ovid. Her. XVII, 21, sic scribit : « An, quia vim nobis Neptunius attulit heros, *Rapta* semel, videor bis quoque digna *rapi?* » Sin autem Helenam Paridem sponte secutam esse putaveris, tamen Menelai respectu, cujus uxor erat, tanquam prærepta abducebatur, atque eo sensu usurpari potuit h. v. traheret. Eadem ratione Ovid. Met. VII, 67, de Medea Jasonem sponte secuta : « Per freta longa trahor. » — *Idæis,* fabricatis ex ligno in monte Ida exciso. — *perfidus,* violata hospitii fide et sanctitate; hinc Helena apud Ovid. l. I, v. 4 : « Ausus es, hospitii temeratis, advena, sacris, Legitimam nuptæ sollicitare fidem? » — *hospitam,* proprie ad Menelaum spectat, qui Paridem hospitio excepisset. — *Ingrato celer. obr. otio,* h. e. Nereus, ut auribus percipi posset quod caneret vaticinium, silentium imposuit ventis, non sine eorum indignatione compressis; *ingrato,* molesto nempe ventis, qui sunt (ut eos vocat Æschil. Agam. 201) κακόσχολοι, et strepitum facere, quam silere, malunt; nonnulli intelligunt ventorum otium *ingratum* fuisse Paridi; multo magis vero prior sensus congruit cum h. v. *obruit otio,* quæ ventorum repugnantiam ostendunt. Ceterum non solum vaticinandi facultas Nereo (Hesiod. Theog. 233; Eurip. Hel. 15), ut aliis diis marinis, v. c. Proteo (Hom. Odyss. IV, 384 seqq. Virg. Georg. IV, 387), Glauco (Apoll. Rhod. I, 1310); sed etiam ventos comprimendi potestas pariter, ac Neptuno, apud Virg. Æn. I, v. 131 seqq. recte tribuitur; nisi malis arbitrari ventos sedari, non per Nerei auctoritatem, sed per solam orationis majestatem, quum loquente deo totam naturam silere fingerent poetæ. Sic apud Callimach. Ευφημεῖ καὶ πόντος ἐπ'

Nereus fata. « Mala ducis avi domum,
Quam multo repetet Græcia milite,
Conjurata tuas rumpere nuptias,
Et regnum Priami vetus.
Eheu, quantus equis, quantus adest viris
Sudor! quanta moves funera Dardanæ
Genti! Jam galeam Pallas et ægida
Currusque et rabiem parat.

Ἀπόλλωνος ἀαδῆ. —*fera*, h. e. sæva, tristia; similiter apud Ovid. XIII, 484, sæva et horrenda *fata* (al. *sacra*) dicuntur *fera*.

5. *Mala... avi*, h. e. infausto omine, ut infr. Epod. X, 1, *mala alite*, et Od. III. 3, 61, *alite lugubri*.

7. *Conjurata rumpere*, græce, pro: quæ conjuravit se rupturam esse; respexisse putant poetam illud jusjurandum, quo Græcorum principes se non nisi Troja eversa et Helena recepta in Græciam redituros esse fidem sibi invicem in Aulide dedisse dicuntur.—*nuptias*, scilicet illicitas, adulteras, ut vetus poeta a Cicerone de Orat. III, 16, citatus: « Qua tempestate Paris Helenam innuptis junxit nuptiis. » —*regnum vetus*, h. e. vetustate nobile. Similiter Virg. Æn. I, 375, *Trojam antiquam*, et Ovid. Fast. III, 423, *veterem* appellat. — Ceterum, quum τὸ *rumpere* uni tantum nomini *nuptias* accommodatum sit, ad alterum *regnum* ex nota zeugmatis figura aliud verbum, v. c. *evertere, delere*, vel simile supplendum est.

9. Jam rerum futurarum imaginibus ita impellitur vatis divino furore correpti animus, ut, fervente quasi jam bello futuro, Minervam et viros Græcorum fortissimos, ob raptam a Paride Helenam ad Trojam pugnaturos, se oculis conspicere credat; de quo poetarum, sub vatis cujusdam persona res futuras tanquam præsentes ad oculos vocantium, more, plura exempla adduxit diligentia Cl. *Mitsch.* — *Eheu, quantus equis*, etc. Cl. *Mitsch.* comparat Hom. Il. II, 388 seqq. Nostrum imitatus est Stat. Theb. III, 210: « Quantus equis quantusque viris in pulvere crasso Sudor! io quantum crudele rubebitis amnes. » — *quanta mov. fun. Funera movere*, paulo audacius, pro: bellum movere, quod funerum sive cædis causa est.— *Dardanæ*, h. e. Trojanæ, a rege Dardano, Jovis ex Electra filio, sic appellatæ. — *Jam galeam*, etc. Jam galeam Minerva capiti imponit; jam ægidem arripit; currusque, e quibus pugnet, conscendit, et ad iram contra Trojanos late effundendam se parat; expende quam breviter et graviter id poeta uno verbo *parat* expresserit. — *ægida*, h. e. clypeum; nam ægis, qua voce proprie denotatur clypeus, quem Jupiter ex pelle capræ (quæ Græcis αἴξ dicitur) Amaltheæ, nutricis suæ, sibi confecisse perhibetur, passim quoque de Minervæ clypeo, Medusæ

Nequidquam, Veneris præsidio ferox,
Pectes cæsariem, grataque feminis
Imbelli cithara carmina divides:
Nequidquam thalamo graves
Hastas, et calami spicula Gnosii
Vitabis, strepitumque, et celerem sequi
Ajacem; tamen, heu! serus adulteros
Crines pulvere collines.

capite instructo. Cf. infr. III, 4, 57; Virg. Æn. II, 618, et VIII, 354.— *Currus*. Hujusce currus descriptionem vide, Iliad. V, 722. — *rabiem*, iram et furorem, tanquam arma, vel maxime hosti timenda, suaviter poeta ceteris, quibus Minerva ad pugnam se instruebat, armis subjungit.— Ceterum pugnans contra Trojanos Minerva ex Homero satis nota est.

13. *Nequidq. Vener. præs.* etc. Similiter Paridis, externo formæ suæ cultu et dulcium carminum cantu feminis placere studentis, mollitiem, ut parum ad cædem vitandam ei profuturam, apud Homer. Il. III, 54, 55, carpit Hector: Οὐκ ἄν τι χραίσμῃ κίθαρις, τά τε δῶρ' Ἀφροδίτης, Ἥ τε κόμη τό τε εἶδος, ὅτ' ἐν κονίῃσι μιγείης. —*ferox*, nimis et férociter confisus. —*grata*, h. e. dulcia, amatoria nempe, hinc *cithara*, qua res amatorias canebat Paris, contemptim vocatur *imbellis*; cithara quidem Achilles quoque cecinisse dicitur apud Hom. Il. IX, 189; sed is ἄειδε δ' ἄρα κλέα ἀνδρῶν. — *carm. divid. fem. Carmina dividere feminis* est: modo huic, modo alii feminæ carmen canere; simili modo *oscula dividere* infr. I, 36, 5.

16. *Thalamo*, h. e. in thalamo, ubi Venus Paridem, quem ipsa ex pugna eripuerat, tutum a cæde præstare volebat secundum Hom. Il. III, 382. — *graves*, h. e. timendas, ut supr. 2, 22, *Persæ graves*.— *calami spicula*, sagittas, tela.— *Gnosii*, pro: Cretici, a satis nobili Cretæ urbe *Gnoso*; sagittæ scilicet, e canna Cretica factæ, in præstantissimis habebantur, et ipsi Cretes, quos contra Trojanos duxit Idomeneus (Hom. Il. II, 645), optimi sagittarii fuisse perhibentur; hinc infra quoque *arcus Cydonius*, IV, 9, 17.

18. *Strepitum*, tumultum bellicum, armorum sonitum. — *celerem sequi*, græce, pro: celerem in persequendo hoste.— *tamen, heu! serus*, etc. Laborant nonnulli intpp. in explicandis versibus 19 et 20, quum hanc exclamationem *heu!* ad verbum *collines* referant, nec suum sensum strophæ principio accommodare queant, nisi suppleta voce *quamvis* ante verbum *serus*, isto modo: *quamvis serus, heu! collines tamen*, etc. Nos autem omnem difficultatem tolli posse et horum vv. sensum cum superioribus melius accommodari arbitramur, si exclamationem *heu!* cum verbo *serus*

Non Laertiaden, exitium tuæ
Gentis; non Pylium Nestora respicis?
Urgent impavidi te Salaminius
Teucer; te Sthenelus sciens
Pugnæ, sive opus est imperitare equis,
Non auriga piger. Merionen quoque
Nosces. Ecce furit te reperire atrox
Tydides, melior patre:
Quem tu, cervus uti vallis in altera

jungas, et non ad Paridis mortem referas, cujus miserere Nereum odæ propositum non patitur, sed ad hanc mortem nimis tardatam, quæ quidem si citius advenisset, bellum citius fuisset compositum. Ita igitur intelligemus : nequidquam vitabis hastas, etc. nihilhominus collines, licet tardus, serus, etc. — *Crines adulteros.* Nota hujus figuræ felicem audaciam, qua crines ita elegantes et compositi qui adulterii incitamentum et quasi conscii fuerant, adulteri ipsi dicuntur. — *pulvere collines,* h. e. trucidaberis, pulvere turpiter jacebis. Virg. Æneid. XII, 99 : « Da sternere corpus... Semiviri Phrygis et fædare in pulvere crines. »

21. *Non Laertiaden.... respicis?* annon te fugientem persequi animadvertis Ulyssem, Laertis filium? Summum Paridis timorem arguit qui adeo pavefactus fugit, ut ne *respicere* quidem audeat. — Ulysses autem, quia partim Palladio surrepto, partim consilio de illo equo ligneo ædificando dato, exitium paravit gentis Trojanæ, ipse nunc graviter *gentis* Trojanæ *exitium* vocatur. Nostrum imitatus est Ovid. Met. XIII, 500, ubi Hecuba Achillem *exitium Trojæ* appellat; et sic apud Senec. Herc. Fur. 358, Megara de Lyco : « Quidnam iste, *nostri generis exitium* ac lues, Novi parat? » Simili loquendi genere *Thaïs* apud Terent. Eunuch. I, 1, 34, dicitur *fundi calamitas.* Itaque non opus ut in nostro loco pro *gentis* cum quibusdam legatur *genti,* quæ loquendi ratio paulo durior videtur. — *Pylium Nestora,* Pyli, antiquæ civitatis in Peloponneso, regem. — *Salaminius Teucer,* Telamonis, regis Salaminis, filius. — *Sthenelus,* Capanei filius; *sciens pugnæ* (εἰδὼς μάχης, Hom.) pro : fortis. — *non auriga piger.* Fuit nempe Sthenelus auriga Diomedis. — *Merionen,* cf. supr. ad I, 6, 15. — *Nosces,* h. e. virum fortem esse senties et experieris. — *furit te reperire,* h. e. furit præ cupiditate te reperiendi et tecum congrediendi. Hom. μεμαὼς κιχέειν. Sic de Æteocle et Polynice Euripides : Μαργῶντ' ἐπ' ἀλλήλοισιν ἵεναι δόρυ. — *atrox,* ut *sævus, cruentus,* etc. pro : fortis. — *Tydides,* Diomedes, Tydei filius. — *melior patre,* h. e. fortior Tydeo (πατρὸς ἀμείνων, κρείσσων).

29. *Quem tu, cervus uti vallis*

Mentem sacerdotum incola Pythius,
Non Liber æque, non acuta
Sic geminant Corybantes æra,
Tristes ut iræ : quas neque Noricus

solent, furore ita incalescit, ut furor furorem peperisse videatur. — Nexus et sensus h. l. est fere hic : Indomita autem, qua ad istos iambos scribendos abreptus sum, me apud te excusare debet iræ vehementia ; nam neque Cybele, si ejus sacra instituuntur, neque Apollo, si in templi sui penetralibus sacerdotum pectora occupat, neque Bacchus, si in ejus honorem celebrantur orgia, neque Corybantes, si ærea cymbala iteratis ictibus pulsant, tantum animis furorem injiciunt, quantum sævæ iræ, quæ nulla omnino vi et periculi timore, neque ense, neque mari, neque igni, neque fulminibus domari et compesci possunt. — *Dindymene,* Cybele, appellata ita a *Dindymo* vel *Dindymis,* Phrygiæ monte, ejus cultui sacro; *Dindymena domina* dicitur Catullo LXIII, 13. De Cybeles sacris, in quibus hujus deæ sacerdotes, Galli vel Corybantes, tympanorum, cymbalorum et tibiarum sonitu ad eundem, quo ipsi agitabantur, furorem alios rapere studebant; res nota. Cf. Lucret. II, 616 seqq. Catull. LXIII, et Virg. Æn. IX, 617. — *adytis,* interiore et secretiore templi parte, quam præter sacerdotes nemini intrare fas fuit. — *quatit,* agitat, concutit. — *Mentem sacerdotum,* intellige inprimis Pythiam et Sibyllas. — *Pythius,* Apollo Delphicus, a Pythone serpente occiso sic dictus. — *incola,* h. e. habitans quasi in pectore, in quod se ipsum deus immisit, vel, quod numine suo occupavit; hinc Sibylla apud Virgil. Æn. VI, 77 : « At Phœbi nondum patiens immanis in antro Bacchatur vates, magnum si pectore possit Excussisse deum », etc. nisi fortasse τὸ *incola* rectius ad *adytis* retuleris, ut simpliciter sit : qui in iis habitat. — *Liber,* de furore illo, quo Bacchæ et Mænades celebrare solebant orgia, omnia in vulgus nota. —*non acuta Sic geminant,* etc. Nonnulli doctissimi interpretes legunt : non acuta *si* geminant, etc. et ita explicant : « Non mentem audientium æque quatiunt si geminant, quum geminant », etc. quod totius strophæ constructioni melius accommodari videatur ; hæc enim verba *quatit mentem,* in quaque phraseos parte esse subaudienda, ut recte post has voces *tristes ut iræ* suppleantur. Nobis autem videtur a lyrica poesi abesse tam exactæ concatenationis necessitatem, adeoque vulgarem admittere lectionem non dubitamus quæ ita simpliciter explicatur : Non Corybantes tanta agitatione, non Corybantes sic agitati, geminant, feriunt ærea cymbala repetitis ictibus, ut tristes iræ quatiunt mentem. — *Tristes iræ,* sævæ, vehementes.

9. *Noricus,* epitheton ornans pro : præstantissimus, quia Noricum, pars Illyrici, præstantissimo, quod ibi effodiebatur, ferro nobile fuit.

Deterret ensis, nec mare naufragum,
Nec sævus ignis, nec tremendo
Jupiter ipse ruens tumultu.
Fertur Prometheus, addere principi
Limo coactus particulam undique
Desectam, et insani leonis

10. *naufragum,* ob naufragii periculum timendum. — *trem. Jupiter ipse ruens tum.* magnifice pro : Jupiter tonans et fulmina mittens ; ex prisco enim loquendi genere Jupiter (h. e. æther) vel imbre, vel nive, vel tonitru et fulmine in terram descendere dicitur, unde ille Ζεὺς καταιβάτης ; infr. Epod. 13, 1 : « Horrida tempestas cælum contraxit, et imbres Nivesque deducunt Jovem. »

13. *Fertur Prometheus,* etc. Sensus : Prometheus, quum ob defectum materiæ, ad fingenda cetera animalia jam dispensatæ, cogeretur limo, e quo primum hominem formaret, particulam, (*undique*) ex ceteris animalibus decerptam, admiscere ; (*et*) inter alias quoque particulas vim insani leonis stomacho nostro apposuisse traditur ; — vulgaris sententia, quam tanta arte et doctrina exornavit poeta, fuit fere hæc : eo magis autem iræ, qua me abripi passus sum ad scribendos iambos, veniam dare debes, quum illa ad vitia, humanæ naturæ insita, pertineat. —*Prometheus.* De *Prometheo,* qui primus ex *luto,* vel, ut Ovid. Met. I, 82, loquitur, ex *tellure... mista fluvialibus undis* formasse hominem fingitur, res nota ; apud Aristoph. Av. 687, homines e limo ficti dicuntur πηλοῦ πλάσματα ; illud vero, quod de *vi insani leonis*, vel ira, a Prometheo hominum animis injecta, hic commemoratur, Stesichori, quem Noster imitatus sit, inventum esse, ex Fulgent. Myth. L. III, c. *de Peleo* colligi posse existimant. Simile commentum de diverso mulierum ingenio, ex diversorum animalium, suis, vulpis, asini, mustelæ, etc. cupiditatibus composito, laudant ex Fragmento quodam Simonidis περὶ γυναικῶν, quod separatim edidit *Kœlerus.* Huc pertinet quoque, quod excitavit Cl. *Mitsh.* Fragment. Euripid. T. II, p. 496 (edit. Lips.), quod apud Stob. (Grot. Flor. p. 13) Philemoni tribuitur. — *principi,* e quo primum finxit hominem Prometheus ; de primaria materia equidem explicare nolim. — *undique,* ex aliis undique animalibus ; sic plane infr. in Epist. ad Pis. v. 3 : « et varias inducere plumas Undique collatis membris. »

15. *Et insani leonis,* etc. Quum particula *et* perperam pro copula haberetur, in expedienda orationis structura, quam *insolentiorem* vocant, valde se torserunt interpretes ; sed bene se res habet ; *Fertur* enim non ad *addere,* quod a *coactus* pendet, sed ad *apposuisse* tantum referendum est ; *et* igitur h. l. est : etiam, quoque, inter alias quoque desectas undique particulas. —*stomacho,* iræ sedi ; unde supra, 6, 6, *gravem Pelidæ stomachum.*

Vim stomacho apposuisse nostro.
Iræ Thyesten exitio gravi
Stravere, et altis urbibus ultimæ
Stetere causæ, cur perirent
Funditus, imprimeretque muris
Hostile aratrum exercitus insolens.
Compesce mentem : me quoque pectoris

17. In sententiam, quam Noster de *ira*, ut prima cædis et maximarum calamitatum causa, h. l. tractavit, adlaudant Senec. *de Ira*, I, 2.—*Thyesten*, qui, implacabili in fratrem Atreum ira percitus, ejus uxorem temeravit; cujus injuriæ horrendam ultionem Atreus exegit. —*gravi*, cogita de Thyestis liberis, quos Atreus ei epulandos apposuit, et de ejus morte in exilio, quo pulsus est ab Atrei occisi filiis, Menelao et Agamemnone. — *Stravere*, perdidere. — *ultimæ*, primariæ, ab ultimo initio repetitæ. — *Stetere*, exquisitius, pro : fuere, exstitere. Virg. Æn. VII, 553 : «Stant belli causæ. »

20. *Imprimeretque muris hostile arat. exerc.* Hæc explicant magis τὸ *funditus* quod præcessit; nam solum urbium *funditus* delendarum aratro vertebatur; Propert. III, 7, 41 : « Mœnia quum Graio Neptunia pressit aratro Victor Palladiæ ligneus artis equus. » — *insolens*, insolenter sæviens, victoria nimis elatus.

22. *Compesce mentem*, iram, quam iambis meis excitavi, reprime. — *in dulci juventa*, ex his verbis præsertimque epitheto *dulci*, quod desiderium significare videtur, nonnulli putant Horatium hoc carmen scripsisse, jam præterita juventute et longo tempore a *criminosis iambis* elapso; ita ut poeta istos iambos non adversus puellam multo se juniorem, sed adversus ejus matrem composuerit. In carmine vero nihil est quod huic sententiæ locum det, quum omnis excusatio non ad matrem, sed ad filiam convertatur; præterea levissimo prorsus argumento nititur illa opinio, quum hæc verba, *in dulci juventa*, merito explices, *me* ὄντα *in juventute, dulci* non per desiderium addito, sed perpetuo epitheto, oppos. senectuti morosæ, tristi, nihil suavitatis habenti; dices etiam, si velis, Horatium, adhuc juvenem, de tempore recenti quasi de juventute elapsa, per ludum loqui. Denique animadvertenda extrema carminis verba, *animumque reddas*, quibus ostenditur a puella amatum fuisse poetam ante scriptos iambos, quod fieri non posset, si scripti fuissent adversus matrem puellæ, et jam a multis annis, id est, quum puella adhuc infans esset. — *tentavit*, agitavit, abripuit; ipse Horatius infr. Epist. I, 20. 25, se *celerem irasci* esse fatetur; et hinc mox iambos *celeres* (quamvis Ovid. Rem. Am. 378, de iambo : « Seu *celer*, extremum seu trahat ille pedem »; et Hor. infr. in Epist. ad Pis. 251 : « Syllaba longa brevi subjecta vocatur iambus; *Pes*

Tentavit in dulci juventa
Fervor, et in celeres iambos
Misit furentem : nunc ego mitibus
Mutare quæro tristia, dum mihi
Fias recantatis amica
Opprobriis, animumque reddas.

citus) cum Cl. *Mitsch.* ad metri rationem referre nolim; *celeres iambi* haud dubie sunt : qui nimio fervore præcipitanter scripti sunt ; similiter *consilia celeriora* dicuntur apud Liv. II, 51 : « quamvis in præcipitia, dum *celeriora* essent, agebat consilia. »— *Misit in iambos*, concitavit ad scribendos iambos. Sed nolo contendere cum illo, qui *celeres* malit ad naturam iambi referre. —*furentem* me ira, et ideo nescium quid agerem.

25. *Mitibus mutare tristia*, ea, quæ te tristitia et indignatione affecerunt, remunerari iis, quæ tibi suavia atque jucunda sunt. — *recantatis opprobr. Recantare opprobria* est : opprobria cantata, quasi non cantata, revocare, falsa et ficta fuisse cantata opprobria declarare ; similiter apud Virg. Æn. XII, 11, *retractare dicta* pro : revocare, recantare. — *animum reddas*, pristino amore me amplectaris ; te mihi restituas, omissa jam omni culpæ meæ memoria. Dacerius interpretatur, *dum fias*, etc. *usque dum* : non, *dummodo, ea conditione,* ut fere omnes alii ; inter quos Cl. *Binet* : « Rends-moi ton cœur, et je rétracte mes insolens discours. »

Analysis. Puellæ, quam iambis prosciderat, excusat se hoc carmine Horatius, istamque excusationem ab ira unice repetit. Cui argumento maximam vim conciliat omnem de ira locum poetice pertractando. Ira nimirum nihil esse vehementius ; præpedire eam et conturbare penitus sanæ mentis statum. Nullo adeo eam terrore, nullo obstaculo cohiberi et ab ulciscendi studio posse reprimi. Nec mirum, quum animus humanus natura ad iram tam propensus sit, ut vel invitus ea corripiaris, ejusque explendæ quovis modo, vel cum maximo malo tuo, cupiditate incendaris maxima. Hinc enim repetendum Thyestæ exitium, tot hominum cædes, tantarumque urbium ruinæ. Eadem adeo iræ insania me, ipsa ætate juvenili ad eam proniorem, ad istos iambos scribendos impulit, quos nunc, ut amica mihi iterum fias, omni modo deletos cupio.

CARMEN XVII.

AD TYNDARIDEM.

Villam suam laudat, et in eam Tyndaridem invitat.

Velox amœnum sæpe Lucretilem
Mutat Lycæo Faunus, et igneam
Defendit æstatem capellis
Usque meis, pluviosque ventos.
Impune tutum per nemus arbutos
Quærunt latentes et thyma deviæ
Olentis uxores mariti;
Nec virides metuunt colubras,
Nec Martiales hæduleæ lupos;

1. *Velox*, dii enim capripedes inprimis velocitate excellunt. — *sæpe Lucret. mut. Lyc.* pro: Lycæum permutat Lucretili, invisit Lucretilem relicto Lycæo; est enim Faunus deus ὀρειβάτης, qui, ut Ovidius (Fast. II, 285) de eo loquitur: « Discurrere gaudet in altis Montibus. » —*Lucretilem*, montem in Sabinis, villæ Horatii imminentem. — *Lycæo*, monte qui in Arcadia, Fauno et Pani sacer; Ovid. Fast. II, 424. « Faunus in Arcadia templa Lycæus habet. » — *Def. æst. cap. Defendere æstatem capellis* est: arcere, avertere capellis æstatem, prohibere æstatem a capellis; sic apud Virgil. Eclog. VII, 47, *solstitium pecori defendite*; similiter apud Græcos ἀρκεῖν, ἀρήγειν, ἀλαλκεῖν, ἀμύνειν. — *pluv. vent.* itaque villa Horatii, quum neque æstu, neque pluviis laboraret, tam salubritate quam fertilitate gavisa est.

5. *Impune*, sine ullo periculi timore, securæ. —*Olentis uxores mariti*, faceta caprarum circumscriptio; caper enim est *maritus*, vel *vir gregis*, ut vocatur apud Virg. Eclog. VII, 7, secundum imitationem Theocriti, VIII, 49: τράγε, λευκᾶν αἰγᾶν ἄνερ. —*hæduleæ*, proles caprarum, parvæ capellæ. —*Martial. lup.* lupus *Martialis* vel *Martius* (ap. Virg. Æn. IX, 566) dicitur, quia Marti sacer est; vel, si malis, simplicius quia perpetuo cum ceteris animalibus bellum gerit.

Utcunque dulci, Tyndari, fistula
Valles et Usticæ cubantis
Levia personuere saxa.
Dii me tuentur: Diis pietas mea
Et Musa cordi est. Hic tibi copia
Manabit ad plenum benigno
Ruris honorum opulenta cornu.
Hic in reducta valle Caniculæ
Vitabis æstus; et fide Teïa

10. *Utcunque dulci fist.* etc. Dum Faunus dulcia carmina canit fistula, quæ in valle saxosi montis Usticæ resonant, pro vulgari: dum Faunus præsens numine suo greges tuetur. — Jam Faunus, similiter ut Pan, quocum plurima communia habet (utriusque enim dei mythus in unum confluxit, cf. *Voss.* ad Virg. Ecl. VI, 27), fistula canens (συρίζων) inducitur. — *Usticæ cub. lev. saxa. Ustica* fuit parvus mons prope villam Horatii, qui, quia leniter assurgebat, vel, ut Virgil. loquitur (Eclog. IX, 8) *molli clivo jugum demittebat, cubans* dicitur; quemadmodum enim altius adsurgentes montes *stare* (supr. 9, 1: « Vides, ut alta *stet* nive candidum Soracte »), ita molliter in planitiem vel vallem se demittentes *cubare* dicuntur; hinc *colles supini* apud Virg. Georg. II, 276. — *levia*, qualia sunt, super quæ rivuli decurrunt; πέτραι λισσάδες. — Comparat Cl. *Mitsch.* cum h. l. Anytes Epigr. VIII. Anth. Gr. T. I, p. 131.

13. *Dii me tuentur,* etc. Sensus: hanc securitatem Diis acceptam refero, quibus pii et innocentis poetæ, qualis ego sum, placent carmina; — veni igitur, et largissimis ruris muneribus mecum fruere. — *Hic tibi copia,* etc. junge: *Hic opulenta copia honorum ruris manabit tibi benigno cornu ad plenum.* — *benigno cornu,* tanquam e divite Amaltheæ cornu (de quo vid. Ovid. Fast. V, 121 seqq.); similiter ad illud cornu copiæ respexit Noster infr. Carm. Sæc. 59: « apparetque beato Copia cornu »; et Epist. I, 12, 28: « aurea fruges Italiæ pleno defudit copia cornu. » — *manabit ad plenum,* largiter affluet; sic *ad plenum* pro: abundanter, apud Virgil. Georg. II, 244: « dulcesque a fontibus undæ Ad plenum calcentur. » — *Ruris honor.* intellige fruges, poma, flores, etc. Sic infra, Sat. II, 5, 13: « dulcia poma, Et quoscunque feret cultus tibi fundus honores. »

17. *Reducta,* quæ in longinquum recedit, seque retrahit; quæ a circumstantibus collibus fere omnis contegitur. — *Caniculæ vit. æst.* ab æstu solis, quando Sirius sævit, te defendes; similiter Tibull. I, 1, 27: « Sed canis æstivos ortus vitare sub umbra Arboris, ad rivos prætereuntis aquæ. »

Dices laborantes in uno
Penelopen vitreamque Circen.
Hic innocentis pocula Lesbii
Duces sub umbra; nec Semeleïus
Cum Marte confundet Thyoneus
Prælia; nec metues protervum
Suspecta Cyrum, ne male dispari
Incontinentes injiciat manus,

—*fide Teia,* lyra Anacreontis, Teii. — *Dices labor. in uno Penel. vitr. Circ.* canes amorem quo Circe simul cum Penelope unum Ulyssem deperiit. — *laborantes in uno,* graviter pro: amantes unum eundemque; τὸ *laborare* enim complectitur simul notionem sollicitudinis et curarum, quibus amantes cruciari et laborare solent; sic πονεῖν de amoris æstu apud Græcos, et πόνοι de amoris cruciatibus; cf. *Jacobs.* ad *Anth. Græc. Rufin.* XVIII, 4. — Dictum autem est *laborare in uno* (h. e. ob unum) ut *æstuare, flagrare, ardere in aliqua* (i. e. ob aliquam). — *vitr. Circ.* Circe, ex Homero satis nota, vel, ut Nympha, a colore maris, veteris vitri colorem fere referentis, dicitur *vitrea,* ut sit *marina, cærulea;* vel, quod magis respondet usui loquendi, a vitri splendore, ut sit *splendida, pulcra;* sic pulcra Galatea apud Ovid. Met. XIII, 792, dicitur *vitro splendidior;* et sic *vitreus* sæpe est: splendidus, perlucidus. Ovidius Her. XV, 157: « Est nitidus, vitreoque magis perlucidus amni, Fons sacer. » Sic infr. Sat. II, 3, 222, *fama* splendida dicitur *vitrea;* de simili usu τοῦ ὑάλινος, ὑαλόεις apud Græcos præter *Mitsch.* ad h. l. exempla conduxit *Jacobs.* ad *Anth. Græc.* Vol. II, P. III, p. 122. *Vitreus;* gall. *uni comme une glace.*

21. *Innocentis,* h. e. haud ebrietate mentem obruentis, lenioris (ἀμύμονας); de præstantia vini Lesbii cf. Aul. Gell. XIII, 5. — *Duces,* sensim et verecunde bibes; sed *trahere pocula* (Epod. 14, 4: « pocula... arente fauce *traxerim* ».) pro: largius bibere, apud Latinos; ita ἕλκειν, σπᾶν, apud Græcos; Euripid. Cyclop. 416: ἔσπασέν τ' ἄμυστιν ἑλκύσας; cf. *Bergler* ad Alciphron. I, 34, p. 149. — *nec Semeleius,* etc. Nec Bacchus hilares jocos et lusus cum Martis præliis miscebit, h. e. nec inter vina rixa orietur. — *Thyoneus,* vel ab θύειν, furere; vel a matre Thyone, quæ Semele quoque vocabatur, Bacchus dictus est. — *confundet,* miscebit prælia cum Marte, non Martem excitabit, ita ut convivia in certamen desinant.

24. *Nec metues,* nec erit cur metuas. — *protervum Cyrum,* impudentiam Cyri, ejusdem qui infr. Od. 23, *turpis* vocatur. — *Suspecta,* ipsi Cyro, nempe ob amoris perfidiam. — *male dispari,* tibi, non sine malo tuo

Et scindat hærentem coronam
Crinibus, immeritamque vestem.

viribus ei dispari, vel tibi admodum imbecilliori. — *Incontinentes injic. manus,* haud dubie similem, ubi in convivio quodam manibus non temperaverat Cyrus incontinentior, jam semel Tyndaris experta fuerat petulantiam, quam Noster respicere videtur. —*hærent. coron. Crinibus,* coronam convivalem inhærentem crinibus, capiti impositam. — *immeritam,* innocentem; facete de re inanimata, plane ut Sat. II, 3, 7, *paries immeritus.*

Analysis. Ut venustissimæ villæ suæ amœnitates commendet poeta, fingit Faunum iis allectum sæpius invisere hanc regionem, eamque amare et tueri: et sic præsentiæ dei attribuuntur et per eam declarantur agelli suavitates, cæli serenitas mitisque temperies, puritas et salubritas aeris, omninoque regionis felicitas, tranquillitas, ubertas. Faunus enim poetarum custos est. Vid. II, 17, 29. Jam poeta illarum amœnitatum participem esse Tyndaridem. Habuerat ea amatorem Cyrum protervum, ebriosum ac suspicacem, a quo ideo sæpius male habita fuisset. Itaque invitat eam in rus suum poeta, quod eam a violentia Cyri tutam præstet, atque ubi securitate frui possit optatissima. Elocutionis ornatus exquisitissimus est et cultissimus, imaginum color suavissimus, ita ut universum carmen ad idyllii mollitudinem accedere videatur. Comparetur autem cum illius argumento Epist. I, 16.

CARMEN XVIII.

AD VARUM.

Vino nihil utilius; immodice autem sumto nihil perniciosius.

Nullam, Vare, sacra vite prius severis arborem,
Circa mite solum Tiburis et mœnia Catili.

1. *Prius severis,* potius severis, ponas, plantes in agro tuo quam vitem, etc. — *sacra,* Baccho nempe. — *Circa mite sol. Tib. et mœn. Cat.* Circa agrum Tiburtinum, sub mitioris aeris temperie situm, et quidem (particula *et* vim explicandi habet, cf. supr. ad I, carm. 1, v. 2) circa ipsa

Siccis omnia nam dura Deus proposuit; neque
Mordaces aliter diffugiunt sollicitudines.
Quis post vina gravem militiam, aut pauperiem crepat?
Quis non te potius, Bacche pater, teque, decens Venus?
At ne quis modici transiliat munera Liberi,

Tiburis mœnia. — *mœnia Catili, Tibur,* ab uno ejus conditorum Catillo; nam tres Catilli filii, Coras, Catillus et Tiburnus, hanc urbem condidisse traduntur; cf. *Heyne* ad Virg. Æn. VII, 671. Excurs. VIII, Sil. Ital. VIII, 366, *Tibur, Catille, tuum.* Noster mediam in *Catilus*, elisa litera *l,* corripuit.

3. *Siccis omnia nam dura*, etc. Nam qui vino abstinent ad vitam duriorem, hilaritatis quippe, quæ vino debetur, expertem, a sorte destinati sunt. — *Siccum,* siccum, cui opponitur *vino madidus*, *uvidus* (infr. IV, 5, 39), cum Ovidio, Met. XV, 3, 3, dixeris, qui «Vina fugit, gaudetque meris abstemius undis.» — *Deus,* seu *Deus* generaliter, aut natura; seu rectius Bacchus, ut Tibul. III, 6, 21: «Jam venit iratus nimium nimiumque severis; Qui timet irati numina magna, bibat.» — *proposuit,* imposuit, constituit tanquam pœnam, nam est verbum proprium de legislatore. — *neque aliter,* neque alio remedio nisi vini potu; similiter Euripides Bacch. v. 283, de vino: οὐδ' ἔστ' ἄλλο φάρμακον πόνων. — *Mordaces,* macerantes, pungentes animum (θυμοβόροι, δακέθυμοι, θυμοδακεῖς), similiter infr. II, 11, 17, *edaces curas* dissipare Bacchus dicitur. — *gravem milit. aut pauper. crepat?* h. e. crebras de dura militia et paupertate querelas jacit? *crepare aliquid* (κροτεῖν, κομπάζειν), sæpe aliquid in ore habere et repetere, et hinc passim de hominibus, qui multa verba de una eademque re magno cum strepitu effutiendo aliis molestiam creant; cf. infr. Ep. I, 7, 84; Sat. II, 3, 33, et in Epist. ad Pis. 247. — *Quis non te potius,* sc. crepat, et hoc jam pro: iterum iterumque laudat. — *decens*, ad amabilem, quæ Venerem componit et subsequitur, gratiam et decorem refer.

7. Sententiarum nexus est fere hic: sed quemadmodum vinum modice sumtum dulcissimum curarum humanarum lenimentum est, ita idem, immodice sumtum, maximorum malorum causa fieri solet; bellum enim Lapitharum cum Centauris super vino exortum, et cruentæ Thracum cædes inter compotationes, unumquemque ne modum in bibendo vino excedat, adhortari debent. — *modici transil. mun. Liberi,* paulo sublimius pro: modum, qui tenendus est in percipiendis Bacchi muneribus, h. e. in vino bibendo, excedat. — *Modici,* poetica inversione pro: modica munera, vinum modicum, modice sumtum. Sic in Ovid. H. P. 10, 29: «non hæc immodico contraxi damna Lyæo.» — *transilire,* notionem protervæ et temeritatis habet; cf. supr. 3, 24. — Cl. *Mitsch.* comparat Theogn. v. 471, ὃς δ' ἂν ὑπερβάλλῃ πόσιος μέτρον, οὐχ

Centaurea monet cum Lapithis rixa super mero
Debellata; monet Sithoniis non levis Evius,
Quum fas atque nefas exiguo fine libidinum
Discernunt avidi. Non ego te, candide Bassareu,
Invitum quatiam : nec variis obsita frondibus

ἔτ' ἐκεῖνος τῆς αὐτοῦ γλώσσης καρτερὸς, οὔτε νόου. —*Centaurea,* pugnæ illius, inter Centauros et Lapithas super mero in nuptiis Pirithoi exortæ, suavissimam descriptionem dedit Ovid. Met. XII, 219 seqq. — *Debellata,* orta et prælio dijudicata. — *super mero,* inter bibendum, cum sese largius poculis invitassent. — *Sithoniis,* Thraciæ populo, pro ipsis Thracibus, quibus ob ebrietatem, cui illi dediti sunt, vel ob barbara, quæ vino graves committunt, facinora, Bacchus *non levis,* sed gravis et infestus deus est; de Thracum vinolentia cf. infr. 27, 1 seqq.—*Evius,* Bacchus, ab illa bacchantium acclamatione *Evoe* (εὖ οἶ) sic dictus.—*fas atq. nefas,* honestum et inhonestum, pulcrum et turpe. — *exiguo fine,* nullo fere limite constituto, pro vulgari : parum. — *avidi libidinum* (sic enim jungendum) libidinibus, vino excitatis, effrenate indulgentes. Sic *Binet;* Dacerius aliter.

11. *Non ego te,* etc. Vulgarem sententiam : « equidem a furore illo ebrietatis, quæ tibi, Bacche, displicet, diligenter mihi cavebo, » egregie sequentibus exornavit poeta. — Ex nefandis sceleribus, quæ ab hominibus temulentis committi solent, unum, quod ad Bacchum proxime spectat, commemorat, impiam nempe ejus mysteria evulgandi temeritatem. *Non ego te,* etc. cavebo mihi ab ista temulentia, quam, ut nefandorum scelerum causam, abominaris. — *candide,* sincere, verax. Notum enim tritum illud effatum : *in vino veritas.* —*Bassareus,* Bacchus, a voce Thracia vel Afra Βάσσαρος vel Βασσαρίς, quam Suidas et Etym. M. explicant ἀλώπηξ, quia non hinnulorum tantum, sed etiam vulpium pellibus se texisse dicuntur Bacchæ, quæ inde dictæ sunt Βασσαρίδες. Hesych. Βάσσαραι· χιτῶνες, οὓς ἐφόρουν αἱ Θρᾴκιαι Βάκχαι. — *invitum quatiam,* h. e. more tibi displicente sacra tua movebo. *Quatere Bacchum* idem esse videtur, quod Bacchi *sacra commovere* apud Virgil. Æn. IV, 301 : « qualis commotis excita sacris Thyias; » inprimis autem τὸ *quatere* vel *movere* ad sacrorum vasorum, sub initio ceremoniæ e templis sublatorum, jactationem referendum videtur. — *nec var. obsita frondibus sub div. rap.* nec sacra occulta vel mysteria, variis frondibus obtecta, protraham in publicam lucem; publice enim in orgiis res quædam mysticæ in cista quadam vel arcula, hedera et pampinis obvelata, circumferri solebant a cistophoris. Catull. LXIV, 260 : « Pars obscura cavis celebrabant orgia cistis, Orgia, quæ frustra cupiunt audire profani. » — τὸ *variis* paulo argutius vel ad foliorum colorem, vel ad eorum vento agitatorum motum referunt; equidem simpliciter *frondes varias* de hederaceis, pampineis, et aliis ac-

Sub divum rapiam. Sæva tene cum Berecyntio
Cornu tympana, quæ subsequitur cæcus Amor sui,
Et tollens vacuum plus nimio Gloria verticem,
Arcanique Fides prodiga, perlucidior vitro.

cipio. — *Sæva tene cum Berecyntio Cornu tympana, quæ subsequitur:* retine et comprime sævum tympanorum et cornu Phrygii clangorem; fac, ne ad aures meas accidat horribilis tympanorum et Phrygii cornu sonitus; averte a me sævum istum, qui tympanorum et Phrygii cornu strepitu excitatur, furorem, quem subsequitur, etc. et hoc pro: tutum me præsta ab ebrietatis furore, quem subsequitur, etc.— *Sæva,* ob sævum, quem injiciunt, furorem, vel sonoribus sæva, h. e. terribiliter sonantia; Virgilius certe Æn. IX, 651, « Sæva sonoribus arma » pro: terribiliter sonantia dixit.—*Berecyntio,* h. e. Phrygio, a Phrygiæ monte Berecynto, ubi colebatur Cybele, in cujus sacris iisdem, quibus in orgiis, ad furorem excitandum usi sunt instrumentis musicis; cf. supr. 16, 18 seqq.— *cæcus Amor sui,* stulta superbia et arrogantia. *Et toll. vac. plus nimio Glor. vert.* jactantia, qua nimis se extollunt homines vani; *vacuum* significanter pro: vanum, nihil habentem nempe, quo se extollere possit.—*Arcani Fid. prod.* loquacitas, inconsideranter res arcanas, quæ fido pectore tegi debebant, effutiens; ea dicitur *vitro perlucidior,* quia, quæ gerit homo loquax in animo, veluti per vitrum elucentia, facile perspiciuntur. Laudat in hanc rem Cl. *Mitsch.* ex Gnom. Gr. Brunck. p. 234, Κάτοπτρον εἴδους χαλκός ἐστ', οἶνος δὲ νοῦ. Vid. etiam Pausan. II, 27, p. 175.

Analysis. Laudem vini celebraturus poeta, rem sub speciales notiones revocat, ita ut Varum ad plantandas in agro Tiburtino vites adhortetur, quum vini usu vita demum suavis atque jucunda reddatur, nihilque ad curas animo expellendas eo reperiatur efficacius. Modice tamen eo uti oportere; effecta enim vini, immoderate poti, esse gravissima et funestissima. Exquisitam hanc vulgaris sententiæ conversionem magnifice ac lyrice tractavit poeta, quum sententiarum ac imaginum veritate, suavitate ac sanctitate, tum elocutionis ornatu reconditissimo. Vix est enim ut moneamus, quam in laudibus vini moderate sumti, mollis ac placida fluat oratio; et contra, a. v. 7, de immoderato vini usu dicturus, poeta subito incalescat, ipse quasi ebrius, et perturbatione quadam enthea corripiatur, quæ ad dithyrambum accedit. Nisi totum, certe initium hujus carminis expressum est ex Alcæo, cujus fragmentum apud Athenæum X, 8, sic se habet. Μηδὲν ἄλλο φυτεύσῃς πρότερον δένδρεον ἀμπέλω.

Denique Varum illum ad quem hæc oda scripta est, multi putant esse L. Q.

Varum in Germania cum legionibus cæsum; sed eum excludit ratio temporum, quum ea clades in a. u. 761, incidat. Facilius crediderim L. Varum fuisse, Epicureum, amicum Cæsaris, item Virgilii et Horatii, de quo Quinctil. VI, 3, 78.

CARMEN XIX.

DE GLYCERA.

Se Glyceræ amore incensum, ad Venerem revocari.

Mater sæva Cupidinum,
Thebanæque jubet me Semeles puer,
Et lasciva Licentia,
Finitis animum reddere amoribus.
Urit me Glyceræ nitor,
Splendentis Pario marmore purius:

1. *Mater Cupidinum*, Venus infinitæ Amorum, quæ in ejus comitatu sunt, multitudinis mater; cf. Stat. Silv. I, 2, 62; Claud. Nupt. Honor. 47, seqq. — *sæva*, χαλεπή, δεινή ob graves, quos *sævo cum joco* (ut infr. I, 33, 12, dicitur) in amantium animis excitat, dolores; *sæva* jam inprimis fuit Horatio, quod sopitos in ejus animo ignes resuscitabat. — *Theban. jub. m. Sem. puer*, Bacchus, assiduus Veneris comes, quod, ut Ovidius Rem. A. v, 805. canit: « Vina parant animum Veneri; » οἶνος γὰρ (Ach. Tat. II, 3) ἔρωτος τροφή, vel quod *Venus* (Ovid. Art. Am. I, 244) *in vinis*, ut *ignis in igne*, esse solet; at *sine Libero* (Terent. Eunuch. IV, 5, 6) *Venus friget*.—*Licentia*, ad ea, quæcunque libido suadet, instigans, apte, ut Veneris et Bacchi πάρεδρος, in eorum comitatu apparet, ideoque hic pro vera persona sumitur.—*Finit. anim. redd. amoribus*, h. e. iterum dedere animum amoribus, quibus jam mihi solutus esse videbar; iterum servire amori, cujus jugum jam me excussisse putabam.

5. *Glyc. nit.*—*nitor* et *nitens* passim de formæ pulcritudine; Ovid. Met. XII, 405: « Hylonome, qua nulla nitentior, » h. e. formosior; — *splend. Par. mar. pur.* refer ad splendorem coloris candidi, quo *marmor Parium* inprimis insigne fuit; hinc passim *marmoreus* pro: candidus. pulcher; *cervix marmorea*, apud Virgil. Georg. IV, 523; *collum marmoreum*,

Urit grata protervitas,
Et vultus nimium lubricus adspici.
In me tota ruens Venus
Cyprum deseruit; nec patitur Scythas,
Et versis animosum equis
Parthum dicere, nec quæ nihil attinent.
Hic vivum mihi cespitem, hic

apud Ovid. Fast. IV, 135, et *pedes marmorei*, apud eundem, Amor. II, 11, 15. — *grat. proterv.* est quædam alacritatis et morum paullo solutiorum ratio, qua juvenes tenentur et in amorem rapiuntur. Quæ si intra certos fines contineatur, neque prorsus decori puellari officiat, recte hactenus *grata* amanti dici potest, et sic fere illi in amorem pellicendi studio quod gallice, *coquetterie*, respondet. — *Et vult. nim. lubr. adsp.* h. e. et oculi nimium mobiles et lascivi, quam ut eorum adspectus non quemque in amorem rapiat; *vultus lubricus* est Græcorum βλέμμα ὑγρὸν, h. e. oculi petulanter et lascive mobiles, natantes, pætuli, voluptate suffusi, et fere Venerei, quales in amicæ suæ imagine pictorem exprimere jubet Anacreon, Od. XXVIII, 21, τὸ δὲ βλέμμα νῦν ἀληθῶς Ἀπὸ τοῦ πυρὸς ποίησον· Ἅμα γλαυκὸν, ὡς Ἀθήνης· Ἅμα δ' ὑγρὸν, ὡς Κυθήρης, ubi τὸ ὑγρὸν bene vertit Barnesius : *lubricum.* cf. ibi *Fisch.* et *Bergler.* ad Alciphr. I, 28, p. 117, ejusmodi oculos Catullus XLV, 11, vocat *ebrios*. Τὸ *adspici* possis quidem explicare : si adspiciuntur, adspectu; sed hoc ne opus quidem est; nam illud græco more plane abundat, ut infr. lib. IV, 2, 59, *niveus videri* pro simplici : niveus.

9. *In me tota ruens Ven. Cypr. des.* Venus ex insula Cypro emigrasse et toto numine suo in pectus meum immigrasse videtur, pro vulgari : ego summa Veneris potentia exerceor; summo amoris æstu agitor. Vix est ut admoneamus, quam magnifice ac vivide amoris sui vehementiam expresserit poeta his verbis : in me *tota ruens Venus*, ex quibus insignes hos versus desumpsisse videtur noster Racinius : « Ce n'est plus une ardeur en mes veines cachée, C'est Vénus toute entière *à sa proie attachée.* » — *Scyth. et vers. animos. equ. Parth. dicere*, rem gravioris argumenti carmine epico celebrare, Augusti nempe laudes de Scythis et Parthis bello victis canere; — *Parthus* dicitur *versis equis animosus*, quia in arte sua *versis equis*, h. e. retro et fuga tela in hostes jaciendi, magnam ponebat fiduciam; hinc Virg. Georg. III, 31 : « Fidentemque fuga Parthum versisque sagittis; » res nota, vide interprett. — *attinent* sc. ad rem, sc. ad amorem; mihi enim, ut Veneris ministro, res jocosas tantum et amatorias mollioribus citharæ modis aptare licet.

13. *Hic vivum mihi cesp.*, etc. Venerem potius sacrificio sibi placandam esse ostensurus, subito ad aram, qua illud Deæ offerat, exstruendam

Verbenas, pueri, ponite, turaque
Bimi cum patera meri:
Mactata veniet lenior hostia.

appellit animum, et servos, quæ ad rem sacram pertinent, sine mora afferre jubet; quæ quidem conversio vehementiores, quibus relevari cupit, amoris cruciatus egregie exprimit. — *vivum cespit.* ad aram nempe gramineam ex more antiquissimo exstruendam; cf. Theocrit. XXVI, 3. Ovid. Met. IV, 752. Virg. Æn. XII, 119. — *verb. verbena* modo de quavis e sacro et secreto loco petita herba, modo de certo quodam, cujus in sacris usus fuit, herbæ genere; cf. Interpretes ad Virgil. Ecl. VIII, 64, ubi in sacris magicis, amoris causa institutis, *verbenas* et *tura* ministras adolere jubet venefica. — *Bimi,* duorum annorum; vini infra quoque, I, 31, 2, in libatione *novi liquoris*, h. e. vini, fit mentio. — *Mactata hostia*, quamvis *sanguinem aræ Veneris offundere* vetitum fuit, ut Tacitus, Hist. II, 3, in narratione de templo Veneris Paphiæ refert, (hinc Catull. LXVI, 91: «Placabis festis luminibus Venerem *Sanguinis expertem*») hostias tamen in honorem Veneris, extorum inprimis inspiciendorum causa, mactatas fuisse, quum aliunde, v. c. Martial. IX, 91, 16, tum ex eodem Taciti loco constat, ubi ille: «hostiæ, ut quisque vovet, mares deliguntur; certissima fides hœdorum fibris.» Itaque *mactata hostia* proprie accipi posse existimo; alii, de hostiarum sanguine in sacris Veneris solliciti, pro: transacto sacrificio, positum esse autumant; *veniet lenior,* placabitur et mansuetior precibus et sacrificio facta, amoris mei cruciatus lenitum veniet.

Analysis. Poeta, qui jam satis in amoris æstu deferbuisse videbatur, eidem se denuo succubuisse fatetur. Levissimum hoc argumentum magna sententiarum dignitate et affectuum veritate exornavit. Deos enim ipsos in exordio, Venerem et Bacchum de se in amorem rursus mittendo quasi conspirantes inducit poeta. Post vividissimas de puellæ pulcritudine picturas, amoris cruciatus furtim declarat, Veneremque, ut eos remittat, placare statuit. Suspicantur nonnulli ex vv. 10 sqq. delatam sibi a Mæcenate, ut res contra Scythas et Parthos præclare ab Augusto gestas, carmine celebraret, hac novi amoris sui excusatione detrectasse provinciam. Hoc autem, nullo alio argumento confirmatum, ex his vv. conjicere non ausim, quum Scythas et Parthos omnino pro gravioris carminis argumento, quo nunc a Glyceræ amore avocetur, posuerit Horatius. Cæterum hoc carmen cum lib. IV, 1, compara, in quo de novo amore similiter ludit poeta.

CARMEN XX.

AD MÆCENATEM.

Mæcenati, qui se apud Horatium cœnare velle dixerat, vini sui tenuitatem excusat.

Vile potabis modicis Sabinum
Cantharis, Græca quod ego ipse testa
Conditum levi, datus in theatro
Quum tibi plausus,

1. *Vile Sabinum*, parvi nempe pretii fuit *vinum Sabinum* quod Plin. H. N. XIV, 2, *crudum* et *austerum* vocat; — *mod. canth. Cantharus*, vas vinarium, ansatum, et paulo capacius, e quo in pocula minora vinum transfundi solebat, dictum fortasse ita, quod ad formam *scarabœi*, qui Græcis κάνθαρος dicitur, effictum esset; sacer inprimis *cantharus* fuit Baccho. Jam hi *canthari*, ex quibus apud Horatium pro re ejus modica modice bibendum esset, ipsi dicuntur *modici*, ut infr. Epist. I, 5, 2, *modica patella*. Quamquam nihil impedit, quo minus *cantharos modicos* de modicæ magnitudinis sive paulo minoris formæ canthari explicemus, et grandioris formæ cantharos apud ditiores in usu fuisse, statuamus. — *Græca testa* Romani, ut satis notum, condere vinum solebant in vasis fictilibus, quorum præstantissima fuere *Græca*, sive quod terra et materies, e qua in nonnullis Græciæ civitatibus conficiebantur, esset melior, et eorum bonitati et firmitati convenientior; sive quod artifices ibi in iis fingendis excellerent; ad nobiliora inprimis pertinent *vasa Cumana*, quæ vulgo inter vasa Campana Etruscis accenseri solent, cf. Tibull. II, 3, 28, et ibi *Heyne*. — *quod ego ipse*, docent hæc verba sedulitatem poetæ qui adservandum vinum sibi uni fidit. —*levi*, h. e. oblevi (ἤλειψα) sc. pice vel cera, quibus cortex oblinebatur; Columell. XII, 18. Hinc infr. III, 8, 18, « corticem adstrictum pice dimovere, » et apud Tibull. II, 1, 28, « vincula cado Chio solvere» dicitur.—*datus in theatro c. tibi plaus.* eo die, quo tibi theatrum ingresso applaudebat populus; —Mæcenas, haud dubie a morbo recreatus, vel a gravi quodam periculo liberatus, primum post aliquod temporis intervallum hoc die in theatrum prodierat, ubi nunc solemni illa honoris et fa-

Care Mæcenas, eques, ut paterni
Fluminis ripæ, simul et jocosa
Redderet laudes tibi Vaticani
Montis imago.
Cæcubum, et prælo domitam Caleno
Tu bibes uvam : mea nec Falernæ
Temperant vites, neque Formiani
Pocula colles.

voris significatione, quæ aliis quoque viris magnis, ut Ciceroni, Pompeio, Virgilio, etc. contigit, a populo Romano exceptus est. Cf. infr. II, 17, 25. Hic annotandum quam egregie ac delicate Mæcenati blandiatur poeta, qui, dum aliquod temporis punctum designare velle videtur, hunc ipsum diem revocat, qui Mæcenati et gloriosissimus, et gratissimus fuerat.

5. *Care Mæcenas, eques.* Mæcenas, pro familiaritate quæ ei cum Horatio intercedebat, recte ab illo dici poterat carus, ut infra, II, 20, 9, *dilectus.* Nonnulli verbum *eques* sine epitheto frigere cum Bentleio arbitrati, pro *care, clare* legendum et sic jungendum voluerunt *clare eques.* Hos autem ad Propertium remittimus qui Mæcenatem *equitem,* absque alio epitheto, vocat, III 9, 1 : « Mæcenas, eques, Etrusco de sanguine regum. » Mæcenas enim hanc popularem *equitis* appellationem inprimis amavisse, et ista modestia placuisse videtur Augusto, qui ipse, ut ait Suetonius, «nihil amplius quam Equestri familia ortum se scripsit. » — *paterni Fluminis,* Tiberis, ab Etruria, Mæcenatis patria, delabentis. — *Vaticani montis,* ergo Mæcenas ingressus est *theatrum Pompeii,* quod prope Tiberim ad montem Vaticanum versus situm fuit.— *montis imago,* Echo; cf. supr. ad 12, 4.

9. Sensus : vina generosiora, *Cæcubum, Calenum, Falernum* et *Formianum* domi tibi, ubi illa servas, bibere licebit. — τὸ *Caleno* maluit poeta doctiore ratione ad *prælo,* quam ad *uvam* referre. — *bibes,* sc. domi apud te, non apud me. — *mea nec Falernæ Temper.* etc. exquisite pro vulgari : mihi neque ex vitibus Falernis, neque ex uvis natis in collibus Formianis, vinum exprimitur, quod, poculis infusum, temperare (sc. aqua admixta) possim ; h. e. ego nec Falernum, nec Formianum vinum possideo.

Analysis. Mæcenas, ut videtur, Horatium se proxime invisurum promiserat; gratissimum fore sibi talem hospitem profitetur poeta, simulque vini tenuitatem excusat, cujus adponendi sibi copia sit. Levissimum illud argumentum mirum in modum nobilitavit poeta cum cultissimo elocutionis ornatu, tum egregia ac delicata blanditiarum urbanitate, quas leviter et quasi aliud cogitans huic carmini inseruit.

CARMEN XXI.

IN DIANAM ET APOLLINEM.

Dianam teneræ dicite virgines :
Intonsum, pueri, dicite Cynthium :
Latonamque supremo
Dilectam penitus Jovi.
Vos lætam fluviis et nemorum coma,

1. Quo spectaverit communis Apollinis et Dianæ religio, id optime ex Carmine Sæculari cognosci potest. Nimirum quum soli et lunæ, a quibus salubris aeris temperies, adeoque tam agrorum fertilitas, quam corporum sanitas, pendet, divinam Apollinis et Dianæ personam indueret antiquitas ; habiti illi sunt dii salutares, publicæ salutis auctores, σωτῆρες, vel dii *averrunci*, ἀλεξίκακοι, ἀλεξίμοιροι, ἀποτροπαῖοι, qui famem, pestilentiam, et publicam calamitatem avertere possent; et hinc iidem sunt dii socii, πάρεδροι, σύνναοι, ejusdem religionis in eodem templo participes.

2. *Intonsum*, ἀκερσεκόμην. Tibull. I, 4, 36 : « Solis æterna est Phœbo Bacchoque juventas, Nam decet intonsus crinis utrumque deum. » — *Cynthium*, a Deli monte, Cyntho. — *Latonam*, jure matri locus suus adsignatur in hymno, in quo inclyta ejus proles celebratur; hinc Callimachus Hym. in Apoll. 14, χαῖρε μάκαιρ' ὦ Λητοῖ, ἐπεὶ τέκες ἀγλαὰ τέκνα.

5. Sensus : vos, puellæ, canite Dianam gaudentem fluviis et nemorum frondibus, quæcunque supereminent aut in Algido, aut in Erymanthi et Cragi silvis. — *lætam* (χαίρουσαν, τερπομένην,) *fluviis*, hinc apud Catull. XXXIV, v. 12, « amnium sonantum domina » dicitur. — *nemor. com. Quæc. prominet*, pro vulgari : nemoribus quæ sunt, etc. Qui in locutione : « nemorum coma prominet in silvis » tautologiam vix ferendam sibi deprehendisse visi sunt, diversam *nemoris* et *silvæ* notionem parum perspectam habuere ; *nemus* enim est pars *silvæ*, vel locus amœnus et reconditus in *silva* ; Ovid. Met. I, 568 : « Est nemus Hæmoniæ, prærupta quod undique claudit Silva, » etc. Ars Amat. III, 689 : « Silva nemus non alta facit, » etc. Jucunda igitur in silvis Dianæ fuerunt *nemora*, h. e. loca amœna et recondita, recessus, præcipue in montium jugis, quo spectare videtur τὸ *prominet;* possis hæc *nemora* vocare *saltus reconditos*, Catullus certe,

Quæcunque aut gelido prominet Algido,
Nigris aut Erymanthi
Silvis, aut viridis Cragi:
Vos Tempe totidem tollite laudibus,
Natalemque, mares, Delon Apollinis,
Insignemque pharetra
Fraternaque humerum lyra.
Hic bellum lacrimosum, hic miseram famem
Pestemque, a populo, principe Cæsare, in
Persas atque Britannos
Vestra motus aget prece.

I. laud. v. 9, seqq. « Montium domina ut fores, Silvarumque virentium, *Saltuumque reconditorum.* » Cl. *Mitsch.* in Anal. T. II, p. 688, apposite cum h. l. comparat Orph. Hym. XXXI, 4, 5. —*Algido,* monte, prope Romam, in via Appia. — *Erymanthi,* montis in Arcadia, ubi inprimis venationis studium exercere solebat Diana; Hom. Odyss. VI, 103.—*Cragi,* Lyciæ montis; *viridis,* consitus igitur hic mons fuit arboribus, quarum frondes non nigro, ut silvæ Erymanthi, sed viridi colore fuere conspicuæ.

9. *Tempe,* hæc amœnissima in Thessalia vallis una cum Delo memoratur, sive quod in ea Apollo suaviter cum Musis interdum delitescere solebat; sive quod ibi, Pythone serpente occiso, ut expiaretur, commoratus esset.—*Fraterna... lyra,* lyram enim Apollo debebat fratri suo Mercurio, qui supr. I, 10, 6, *lyræ curvæ parens* dicitur.

13. *Hic,* Apollo, deus averruncus.—*bellum lacrimosum,* triste, exitiosum; ut sup. Od. 8, 14. Hom. πόλεμον δακρυόεντα, *bellum lacrimabile* dixit Virgilius, Æn. VII, 604.

15. *Persas,* h. e. Parthos, Romanis infestissimos; jam satis superque hanc h. v. significationem notavimus. — *Britannos,* ut populum remotissimum. *orbis* (ut dicuntur infr. I, 35, 29) *ultimos.*—*aget,* propulsabit. Cum fine hujus carminis Cl. *Mitsch.* comparat Philippi Thessal. Ep. XLVII, Anth. Gr. II, p. 208. Ζηνὸς καὶ Λητοῦς θηροσκόπε τοξότι κούρη, Ἄρτεμις, ἣ θαλάμους τοὺς ὀρέων ἔλαχες, Νοῦσον τὴν στυγερὴν αὐθημερὸν ἐκ βασιλῆος Ἐσθλεστάτου πέμψαις ἄχρις Ὑπερβορέων.

Analysis. Hic hymnus in Dianam et Apollinem, ad quem finem factus fuerit, inter commentatores disputatur. Alii volunt religioso usui, ut alternis caneretur puerorum puellarumque choro, destinatum fuisse, et ita attribuunt pueris versum primum, alterum puellis, vv. 3 et 4 utrique choro, vv. 5-8

pueris, vv. 9-12 puellis; tum verba *hæc* (ita enim emendant) *bellum lacrymosum* pueris, *hic miseram famem pestemque* puellis, et quæ sequuntur, choro iterum universo. Hoc autem omnino arbitrarium est, nec ullo substructum argumento. Alii simplicius putant poetam, instante die qui publico Dianæ et Apollinis cultui sacer esset, hoc carmen scripsisse quo puerorum choros, in die festo cantaturos, ad suas partes rite explendas, quasi exhortaretur. His notionibus caremus quæ hanc litem dijudicarent; eligat igitur lector quam sententiam voluerit, comparetque inprimis Carmen Sæculare et Catulli Hymnum in Dianam carm. XXXIV.

CARMEN XXII.

AD ARISTIUM FUSCUM.

Virum probum ubique tutum probat exemplo suo poeta.

INTEGER vitæ scelerisque purus
Non eget Mauris jaculis, neque arcu,
Nec venenatis gravida sagittis,
Fusce, pharetra:
Sive per Syrtes iter æstuosas,
Sive facturus per inhospitalem

1. *Integer vitæ,* pro vulgari: *vir integræ vitæ;* h. intaminatæ, innocentis. Sic infr. Sat. II, 3, 220, *integer animi,* et apud Ovid. Met. IX, 440, *integer ævi* pro: vir ætatis adhuc integræ.—*Mauris jaculis,* h. e. Mauretanicis, quibus Mauri ob pericula a feris bestiis, quibus scatebat eorum regio, sibi timenda instructi esse debebant. —*gravida* pro: plena, referta; sic Græcis ἐγκύμων, κυόμενος.

5. Vulgarem sententiam: quamvis iter ei faciendum sit per loca periculosissima, docte exornavit. *Syrtes,* loca Syrtibus (h. e. vadis illis arenosis in mari ad extremæ Africæ litus, hodie: *Golfe de Sidra et de Gabes*) adjacentia; similiter Noster infr. II, 20, 15, per *Syrtes Gætulas;* et Virgil. Æn. IV, 41, *Syrtem inhospitam* extremæ Africæ oras designat; *æstuosas,* ob arenam a solis æstu ibi ferventem; sic Jupiter Hammon ab arenæ æstu in Libya, ubi ejus templum fuit, apud Catull. VII, 5, *æstuosus,* dicitur; et sic apud eundem XLVI. 5, *Nicæa æstuosa.*— *inhosp. Caucasum,* montem inter Caspium et mare Nigrum

Caucasum, vel quæ loca fabulosus
Lambit Hydaspes.
Namque me silva lupus in Sabina,
Dum meam canto Lalagen, et ultra
Terminum curis vagor expeditis,
Fugit inermem.
Quale portentum neque militaris
Daunias latis alit æsculetis,
Nec Jubæ tellus generat leonum
Arida nutrix.
Pone me, pigris ubi nulla campis

situm, qui, quia ob ferarum, quæ ibi latibula sua habent, immanitatem et locorum vastitatem inhabitabilis est, eleganter *inhospitalis* (ἄξενος, ἄβατος, ἀπάνθρωπος) Æschyl. Prom. 19, dicitur. — *vel quæ loca* pro : vel per loca, quæ, etc.—*fabulos. Hydaspes,* Indiæ fluvius; non commentitius, fictus, sed notissimus propter miras fabulas quæ de hoc narrabantur. Sic Plin. H. N. v, 1, *fabulosissimum* Africæ montem Atlantem vocat; et Seneca, Ep. XCIV: « nec me Charybdis et Scylla et fabulosum istud fretum deterrere potuisset.»—*lambit,* exquisitius pro : alluit.

9. *Silva Sabina,* quæ adjacebat villæ suæ Sabinæ, ad eamque pertinebat. *Paullum Silvæ* vocat eam, Serm. II, 6, 3, et *silvam jugerum paucorum,* III, 16, 29. — *Lalag.* de qua vid. II, 5. — *ultra term.* h. e. extra terminum, intra quem circumvagari solebat in silva; animum enim, qui totus in meditatione carminis et amore Lalages erat, ad viam non adverterat; *curis expeditis,* exquisitius pro vulgari : animo curis soluto et expedito; sic apud Catull. XXXI, 7 : «O quid solutis est beatius curis! » pro : animo curis soluto. — *Fugit inermem,* nam hoc ipsum mirationem faciebat.

13. *Quale portentum,* qualem monstrosam belluam. *Daunias* sc. terra, (γῆ) Appulia, quæ infr. IV, 14, 26 : « regna Dauni Appuli » vocatur; *militaris,* bellicosa; nam Appuli et Marsi inprimis inter milites Romanos virtute bellica insignes fuere; cf. infr. III, 5, 9. — *latis æsculetis,* » h. e. vastis et late porrectis æsculorum nemoribus. — *Jubæ tellus,* Mauretania, quæ Jubæ ditioni subjecta fuit. — *leonum Arida nutrix,* h. e. arida illa regio, quæ leones inprimis nutrit; τὸ *arida* referendum ad terræ naturam, quæ solis ardore exusta, torrida et *siticulosa,* ut infr. Epod. 3, 16, *Appulia* vocatur, fuit; *nutrix leonum,* similiter Phrygia θρέπτειρα λεόντων appellatur in Anth. Græc. Epigr. Ἀδεσπ. CLXXIV, I, T. IV, p. 152.

17. Nexus et sensus : certissime igitur de singulari, qua dii me pium

Arbor æstiva recreatur aura;
Quod latus mundi nebulæ malusque
Jupiter urget:
Pone sub curru nimium propinqui
Solis, in terra domibus negata:
Dulce ridentem Lalagen amabo,
Dulce loquentem.

et innocentem poetam tuentur, cura persuasus in desertissimis terræ regionibus, sive in zona frigida, sive in zona torrida, securo animo amoribus meis vacare potero.—*pigr. ubi nulla campis,* etc. sequitur primum *frigidæ*, deinde *torridæ zonæ* descriptio, quarum altera ob nimium solis ardorem ab hominibus non habitari posse putabatur. Veterum de quinque zonis opinionem ad elegantissimam earum descriptionem apud Virg. Georg. I, 233, docte et accurate exposuit *Vossius;* cf. Tibull. IV, 1, 153; Ovid. Met. I, 46 seqq.—*Pigri campi* sunt steriles, inculti, ubi omnia torpent; similiter *pigra hiems* apud Ovid. Am. III, 6, 94, et *iners bruma* apud Nostr. infr. IV, 7, 12. —*æstiva aura*, mitioris, qualis æstate spirare solet, auræ adflatu. — *latus mundi.* Zonæ enim frigidæ nobis extremæ partes terræ videntur, ideoque quasi latera mundi.—*malus Jupiter,* spissus, frigidus et malignus aer; *urget,* tanquam onus premit, incubat.

23. *Sub curru solis,* in zona torrida super quam sol currum suum semper ducit. Hæc regio maximo æstu uritur, non quod sol ei propior sit, ut per errorem putabant veteres, sed quod directos ei radios immittat. — *domibus negata,* inhabitabili, ut falso arbitrabantur veteres. — *Dulce rid. Lalag. am. Dulce loqu.* Ibi quoque in amore, quo dulcissimam Lalagen amplector, securitatem mihi præstabit pietas mea et innocentia. *Dulce ridentem... dulce loquent.* Græcorum ἡδὺ γελᾶν, ἡδὺ λαλεῖν.

Analysis. Horatius magnum vitæ periculum effugerat; inde firmior in hac veterum opinione factus est poetas inprimis diis caros esse, et ab ipsis defendi, dum neminem læderent, ac nugis tantummodo suis dediti ac paupertate sua contenti agerent. Igitur hinc oden orditur, vir innocens, id est, vates, innocentia sua ubique tutus est, vv. 1-8. Tum periculum quod evasit, narrat atque auget, vv. 9-16. Denique ubivis terrarum tutum se sua integritate, eaque fretum tranquillo animo fore profitetur, vv. 17-24.

Fuscus Aristius ad quem carmen scriptum est, erat grammaticus et rhetor non contemnendus, familiarissimus atque amicissimus Horatii, jocosus idem et facetus homo. V. Epist. I, 10; Serm. I, 9, 61.

CARMEN XXIII.

AD CHLOEN.

Puellam hortatur ut, jam tempestiva viro, amori suo respondeat.

VITAS hinnuleo me similis, Chloe,
Quærenti pavidam montibus aviis
Matrem, non sine vano
Aurarum et siluæ metu.
Nam seu mobilibus vepris inhorruit
Ad ventum foliis, seu virides rubum

1. *Hinnuleo. Hinnuleus,* pro hinnulus, ut supr. I, 17, 9, *hæduleæ* pro hæduli. Delicatissime comparat poeta puellæ pudorem cum hinnuli metu qui primum a matre discessit.—*pavidam,* jam non sua tantum, sed pulli quoque pericula paventem. — *non sine vano Aur. et siluæ metu,* dum per levissimum quemque ab aura in silvis excitatum strepitum vano timore percellitur. Hæc vox *siluæ* triarum syllabarum, propter versus mensuram, est scribenda et pronuntianda sic: *siluæ*.

5. Vulgata lectio : *Nam seu mobilibus* veris *inhorruit* Adventus *foliis,* servata et defensa a novissimis editoribus, sane, quod attinet dictionis elegantiam et doctam orationis inversionem : *adventus veris mobilibus foliis inhorruit,* pro : mobilia folia inhorruerunt adventu veris (h. e. venti vernalis, Zephyri, flatu), Horatio dignissima est; sed, si rem spectas, difficultatibus illa laborat, quas non tam facile expedias. Nam primum arbores nondum sub veris adventu induerunt folia, quæ ventus movere et impellere possit; deinde hinnuli non sub veris adventu, sed sub ejus fine, mense Junio demum, quo nascuntur, matres suas sequi solent; aiunt quidem, plurimas in Italia esse arbores silvestres, v. c. laurum, myrtum, etc. quæ hieme non priventur foliis, vel per *folia mobilia* ea, quæ in terram deciderint, intelligi posse, cervas autem et capreas per duos et tres annos secum ducere hinnulos; sed illas arbores vel arida folia, humi jacentia, poetam respexisse, vix probabile, et alterum de hinnulis falsum est; caprearum enim et cervarum pulli, jam unum annum nati, neque amplius sunt hinnuli, neque matribus amplius adhærent, multo

Dimovere lacertæ,
Et corde et genibus tremit.
Atqui non ego te, tigris ut aspera,
Gætulusve leo, frangere persequor.
Tandem desine matrem
Tempestiva sequi viro.

minus eas pavidas in silvis quærunt; itaque quum omnes has difficultates removeat plane ingeniose et levissima mutatione a Bentleio constituta lectio, ubi *vepris* et *rubus* egregie sibi respondent, eam, in textum receptam, secutus sum. Pro *vepris* legerunt Muretus et Scaliger *vitis*, utpote quæ folia multo mobiliora quam vepris habeat, hanc autem vocem *vepris* in hoc versu retinendam putamus, quæ huic *rubum* in subs. optime respondeat. — *mobil. foliis inhorruit*, ἀορίστως, leni mobilium foliorum horrore, h. e. agitatione, impelli solet. — *Ad ventum*, h. e. flante vento. Ovid. Trist. I, 10, 3: « Sive opus est velis, minimam bene currit (sc. navis) ad auram », h. e. minima aura flante. — *Et corde et genibus tremit.* Cor ejus micat et genua labant, quæ pavoris solennes imagines sunt.

9. *Gætulus leo*, leo Africanus pro quovis alio, quia leonum parens et nutrix est Africa, cujus pars Gætulia. — *te frangere persequor*, græce pro: te frangendam, vel ut te frangam. — *frangere*, de belluis immanioribus, pro: discerpere, dilaniare, ἀγνύναι. — *matrem sequi*, servata imagine de hinnulis, pro: eam comitari, lateri ejus semper adhærere. — *Tempestiva viro*, h. e. nubilis, ὡραία γάμου. Suaviter puellam nubilem Virg. Æn. VII, 53, describit sic: « Jam matura viro, jam plenis nubilis annis. »

Analysis. Chloen, quam, viro licet jam tempestivam, delicias tamen, quas poeta in amore apud eam facturus erat, trepido animo refugientem, nec a sinu matris se avelli patientem, suaviter cum hinnulo, qui levissimo quoque strepitu exterritus anxie matrem in silvis quærere soleat, comparat, ut, relicta tandem matre, se, a quo nihil crudelitatis ei timendum sit, sequatur, permovere studet. — Græci cujusdam poetæ imitationem quum totius carminis color prodit, tum fragmentum apud Athenæum IX, 12 (quod Anacreonti vulgo tribuitur) sic a Bentleio refictum:

Ἅτε νεβρὸν νεοθηλέα γαλαθηνὸν, ὅς ἐν ὕλῃ
Κεροέσσης ἀπολειφθεὶς ὑπὸ μητρὸς ἐπτοήθη.

CARMEN XXIV.

AD VIRGILIUM.

Virgilium ob Quinctilii Vari obitum immoderate deflentem consolatur.

Quis desiderio sit pudor aut modus
Tam cari capitis? Præcipe lugubres
Cantus, Melpomene, cui liquidam Pater
  Vocem cum cithara dedit.
Ergo Quinctilium perpetuus sopor
Urget? cui Pudor, et Justitiæ soror,

1. *Quis des. sit pud. aut modus Tam car. cap.* quam pulcre et breviter pro vulgari : Cui, quæso, dedecori sit desiderium, quo tam carus amicus efflagitatur, vel quis modum in eo tenere, h. e. ab eo sibi temperare, valeat? *Tam car. cap.* tam boni et dilecti amici, φίλης κεφαλῆς. — *Præcipe,* h. e. doce me canere, præcine. Musæ delegat partes, quas præ doloris gravitate se ipsum sustinere posse desperat; et sic passim poetæ res gravioris momenti Musis memorandas demandant; cf. Catull. LXVIII, v. 45; Virgil. Eclog. VIII. 63. translatum autem est τὸ *præcipere* e re scenica, ubi chori magistri carmina choro canenda *præcipiunt,* h. e. præcinunt.— *liquidam,* h. e. claram, sonoram, dulcisonam; sic apud Ovid. Am. I, 13, 8, *liquidum cantare* dicuntur aves, quibus Lucretius V. 1378, *voces liquidas* tribuit.—*Pater,* h. e. Jupiter, qui Musas ex Mnemosyne procreasse dicitur.

5. *Ergo Quinct. perp. sop. Urg.?* pro vulgari : ergo Quinctilius mortuus est? Tenerrimum poetæ affectum statim prodit, animumque ad rem convertit hæc vox *ergo,* quæ dolentis est, eademque vi posita qua Propert. III, 7, 1 : « Ergo sollicitæ tu causa, pecunia, vitæ es. » —*perp. sop.* — *sopor* vel *somnus,* qui *Leti consanguineus* (Virg. Æn. VI. 278.) modo, *perpetuus,* ἀτέρμων, modo *longus,* μακρός, νήγρετος, modo *ferreus,* χάλκεος, dicitur, sexcenties de morte. Virgil. Æn. XII, 309 : « Illi dura quies oculos et ferreus urget Somnus; in æternam clauduntur lumina noctem. » cf. ad Catull. V. 6. — *cui Pud. et Just. sor.* etc. quis unquam reperiri poterit

Incorrupta Fides, nudaque Veritas
Quando ullum inveniet parem?
Multis ille bonis flebilis occidit,
Nulli flebilior, quam tibi, Virgili;
Tu frustra pius, heu! non ita creditum
Poscis Quinctilium Deos.
Quod si Threicio blandius Orpheo
Auditam moderere arboribus fidem,
Non vanæ redeat sanguis imagini,
Quam virga semel horrida,

eo modestior, justior, sanctior, et candidior? Observent tirones in magnifico hujus simplicis sententiæ ornatu poetæ artem. — *Pudor,* de *Pudore,* ut Deo, Cl. *Mitsch.* laudat Euripidis Fragm. Hippol. apud Stob. t. 31. — *Incorrupta,* corrumpi nescia, sancta, intemerata. — *nudaque Veritas,* quæ nihil adscititii habet quo aliis fucum faciat; quæ aperta, fraudum expers.

9. *Nulli flebilior quam tibi,* Quinctilius enim fuit, ut docet Servius, Virgilio amicus et affinis. — *Tu frustra,* etc. Sensus est : jure quidem ac merito flere potes amicum tuum, sed frustra pia vota pro eo reddendo nuncupas, quem non tibi dii restituent, quamvis etiam moderere fidem, etc. — *non ita creditum,* non ita commissum tibi, ut eum perpetuo possideres.

13. Sensus : Quamvis dulcius caneres Orpheo, cui arbores adeo aures præbuere, Quinctilii tamen anima, semel inexorabilis Mercurii virga ad inferos compulsa, nunquam in corpus redibit, h. e. Quinctilium semel mortuum haud in vitam revocabis. Nuperrime prolata in edit. *Vanderburgii* lectio : « Quid? si Threicio. » — *Num vanæ redeat — gregi?* quam tantopere aliis placere video, mihi quidem parum placet. Immo haud temere sollicitandam esse particulam *non,* cum gravitate positam, satis docent alia loca, huic nostro simillima; infr. IV, 7, 23 : « Quum semel occideris, et de te splendida Minos Fecerit arbitria, Non, Torquate, genus, non te facundia, non te Restituet pietas » ; et II, 14, 5 : « Non si trecenis, quotquot eunt dies, Amice, places illacrimabilem Plutona tauris », et sic passim. — *moder. fid. Fidem moderari,* ut *lyram temperare,* pro : pulsare. — *Auditam arboribus,* cf. supr. I, 12, 11. *arboribus* est casus tertius. — *Non van. red. sang. imag.* vana imago, h. e. anima sine corpore, non redeat in corpus, quod vim vitalem a sanguine accipit, h. e. in vitam humanam. — *Animæ* mortuorum, quia externam speciem corporis, quod in vita habuerunt, repræsentare putabantur, dicuntur *imagines* (*simulacra,* εἴδωλα), sed *vanæ* et *inanes,* sanguine quippe, carne et ossibus, h.

Non lenis precibus fata recludere,
Nigro compulerit Mercurius gregi.
Durum! Sed levius fit patientia,
Quidquid corrigere est nefas.

e. vero et solido corpore destitutæ; in sententiam commode Cl. *Mitsch.* laudat Æschyl. Agam. 1026 sequ. τὸ πεσὸν δ' ἅπαξ ἐπὶ γᾶν Προπάροιθ' ἀνδρὸς θανάσιμον Μέλαν αἷμα τίς ἂν Πάλιν ἐγκαλέσαιτ' ἐπαείδων. — *horrida,* horrorem incutiente, ita ut non ad significationis proprietatem de Virga aspera, ramulis nempe sursum erectis, compacta, explicandum sit; *aurea virga* tribuitur Mercurio ψυχοπομπῷ supr. I, 10, 18, ubi cf. not. — *Non len. prec. fata reclud.* non audiens preces, ut viam, qua, qui ex fato ad Orcum destinati sunt, in vitam redeant, recludat et aperiat; nam (Propert. IV, 11, 2.) « Panditur ad nullas janua nigra preces », Oppian. Halieut. IV, 394, ἀνέκβατος ἄϊδος εὐνή, ubi plura exempla in hanc sententiam congessit *Rittersh.* — *fata* igitur *recludere* docta brevitate pro : viam ex Orco in vitam redituris occlusam recludere. — *lenis fata recludere,* græce, ut sæpe apud Nostrum, ut fata recludat, ad fata recludenda. — *Nigr. compul. gregi,* similiter Mercurius animas, ut pastor gregem, virga sua compellens inducitur apud Lucian. Catapl. §. 3 : πλησίον αὐτὸς οὗτος, (Mercurius) ὡς ὁρᾷς, πολλούς τινας ἡμῖν ἄγων, μᾶλλον δὲ, ὥσπερ τι αἰπόλιον, ἀθρόους αὐτοὺς τῇ ῥάβδῳ σοβῶν. — *nefas est,* non licet. Notum ut hi duo extremi versus quasi in proverbium transierint.

Analysis. Virgilium, graviter de morte Quinctilii dolentem, consolaturus, consolandi rationem init longe prudentissimam. Non enim, quæ sapientes de supprimendo dolore jactare solent, præcepta repetit, sed justum piumque de carissimi amici morte dolorem probat, immo mollissimo animi affectu in ejus societatem venit, et, laudatis singulis Quinctilii virtutibus, eum, qui non solum a Virgilio, quamquam ab eo præcipue, sed etiam ab omnibus bonis defleatur, dignissimum esse ait; et sic ad patientiam, qua levius feratur, quicquid mutari nequit, Virgilio commendandam, egregie sibi viam munit. —Scriptum hoc carmen esse ad magnum illum poetam Maronem, quum ex summa quæ inter utrumque poetam viguit, amicitia, tum ex vv. 13, 14, colligi potest. — *Quinctilius* autem idem esse videtur, cujus *judicium acutum* et *severum* infr. in Epist. ad Pis. 438 laudatur, de quo Hieronymus Chron. Euseb. ad Olymp. CLXXXIX, 1 (U. C. DCCXXIX), hæc notat : « Quinctilius Cremonensis, Virgilii et Horatii familiaris, moritur. »

CARMEN XXV.

AD LYDIAM.

Lydiam acriter mordet, senectutem jam ei turpissimamque sortem imminere graviter monendo.

Parcius junctas quatiunt fenestras
Ictibus crebris juvenes protervi,
Nec tibi somnos adimunt : amatque
Janua limen,
Quæ prius multum facilis movebat
Cardines. Audis minus et minus jam :

1. *Parcius,* rarius, minus frequenter. —*junct. quat. fen. Fenestræ junctæ,* sunt valvæ, *fenestris* (h. e. parietum foraminibus, quibus lux immittebatur) junctæ; nam tum temporis fenestræ, nondum ex vitro factæ, valvis inprimis muniri solebant; hinc *fenestræ bifores* apud Ovid. ex Pont. III, 3, 5, et Amor. I, 5, 3 : « Pars adaperta fuit, pars altera clausa fenestræ »; itaque *fenestræ junctæ* valvis, vel valvæ junctæ fenestris, jam sunt *clausæ.* — *protervi* (ἀσελγεῖς) refer ad lascivam petulantiam juvenum, qui iteratis ictibus fenestras quatiendo admitti cupiunt. — *Nec tibi somn. adim.* vim sarcasmi quis non sentit? laudant Propert. II, 16, 5, ad Cynthiam rus profectam : « Nulla neque ante tuas orietur rixa fenestras, Nec tibi clamatæ somnus amarus erit.» — *amatque Jan. lim. Quæ pr. m. fac. mov. Card.* et janua, cujus cardines sæpe multumque antea movebantur, nunc quasi amanter limini suo adhæret; suaviter pro vulgari : et nunc raro amatores intrant januam, quam prius celebrabat amatorum frequentia; *janua amat* (φιλεῖ) *limen,* amanter quasi consuescit cum limine, h. e. raro aperitur; cf. infr. II, 3, 10. —*multum facilis,* facillima, paratissima, pro : sæpissime. — *Me tuo,* etc. sunt verba juvenis, noctu ante ædes puellæ porrecti (θυραυλοῦντος), et carmen flebile (παρακλαυσίθυρον) quale est infr. III, 10, ut intromittatur, canentis. — *tuo,* qui te perdite amem, qui me totum tibi addixerim. —*pereunte,* frigore nempe

Me tuo longas pereunte noctes,
Lydia, dormis!
Invicem mœchos anus arrogantes
Flebis in solo levis angiportu,
Thracio bacchante magis sub inter-
lunia vento:
Quum tibi flagrans amor, et libido,
Quæ solet matres furiare equorum,
Sæviet circa jecur ulcerosum;
Non sine questu,

et imbribus, ut infr. l. I, 4 — 7. — *longas noctes,* notissimus in hanc rem est versus infr. Epp. I, 1, 28: « Ut nox longa, quibus mentitur amica, diesque Longior. » Comparant Asclepiadis, Ep. XXIII, Anthol. Græc. T. I, p. 148: Νὺξ μακρὴ καὶ χεῖμα, μέσην δ' ἐπὶ Πλειάδα δύνει, Κἀγὼ πὰρ προθύροις νείσσομαι ὑόμενος, Τρωθεὶς τῆς δολίης Ἐλένης πόθῳ.

9. *Invicem,* etc. Sensus: tu vicissim mox anus levis, sub interlunia, ubi multo magis et vehementius furere solet Boreas, in viis solis et angustis copiam tui factura, moechos adeo arrogantes esse et te contemnere dolebis. —*levis,* mutato animo, quæ quum olim arroganter ac superbe amatores tractasset, se nunc facillimam iisdem præbet; seu simpliciter, quod potius videtur, mobilis, vaga, errans.—*angip.* *Angiportus* et *angiportum* via angusta et parum ab hominibus frequentata; hinc dicitur *solus,* h. e. desertus; Terent. Eunuch. V, 2, 6: « ubi vidi, ego me in pedes, quantum queo, in *angiportum* quoddam *desertum* »; prostare autem ibi solebant scorta, ut cum Catullo loquar, *semitaria.* — *Thracio vento,* h. e. Borea; sic infr. Epod. 13, 3, *Threicius aquilo;* Græcis enim ex Thracia, ventorum patria, flabat Boreas.—*bacch. mag.* τὸ *magis* ad *bacchante* referendum esse puto, quum vere venti *sub interlunia,* h. e. eo temporis intervallo, ubi nec vetus, nec nova luna conspicitur, vehementius, ut tradit Veget. IV, 40, sævire soleant. — Cl. *Mitsch.* sublata post *vento* interpunctione τὸ *magis* ad *sæviet* in v. 15, trahit, et verba ita inter se conciliat: « quum tibi amor et libido circa jecur sæviet magis quam Thracius ventus, qui sub interlunia bacchatur », sed, ut fatear, hæc ratio nimis dura mihi videtur.

13. *Quum tibi flagrans,* etc. quam graviter! pro vulgari: cum libidinis explendæ eris cupidissima; — *matres fur. equor.* Græcorum ἱππομανεῖν: Scilicet ante omnes furor est insignis equarum », Virgil. Geor. III, 180; « in furias agitantur equæ. » Ovid. A. A. II, 487. — *circa jecur,* ut iræ et cupiditatum, ita et libidinis sedem; cf. supr. I, 13, 4. Apposite Cl. *Mitsch.*

Læta quod pubes hedera virenti
Gaudeat pulla magis atque myrto;
Aridas frondes Hiemis sodali
Dedicet Hebro.

laudat Theocrit. XI, 16 : ἔχων ὑποκάρδιον ἕλκος Κύπριδος ἐκ μεγάλας τό οἱ ἥπατι πᾶξε βέλεμνον; et XIII, 71 : χαλεπὸς γὰρ ἔσω θεὸς ἧπαρ ἄμυσσεν. Hinc Macedon. Epigr. VIII, Anth. Gr. T. III, p. 83 : Λῆξον Ἔρως κραδίης τε καὶ ἥπατος; unde Anacreon : Τανύει καὶ με τύπτει μέσον ἧπαρ. — *ulcerosum*, libidinibus fœde laceratum et vulneribus plenum; nam *ulcus* sæpe de *vulnere* usurpatur; et Noster sic adhibuit *ulcerare*, Epp. I, 18, 72 : « Non ancilla tuum jecur ulceret ulla.» Horatius hic declarat senectute non exstinctam esse Lydiæ inveteratam libidinem, cujus vulnera nunquam coaluerunt.

16. *Non sine questu*, acriter questa. —*Læta quod pubes*, etc. quod læta juventus magis delectetur virente hedera atque pulla myrto, at frondes aridas ventis dissipandas tradat; suavissima allegoria! pro: quod juvenes magis delectentur puellis ætate florentibus, at vetulas facessere jubeant. — *hedera virenti*, cum hedera passim puellæ teneræ comparantur; cf. infr. I, 36, 20, et Epod. 15, 5. *pulla*, nam myrti frondes, teneræ inprimis et recens efflorescentes, subnigri et fusci fere coloris sunt; cum *myrto* Manlii sponsam Juliam, comparat Catull. LXI, 21 : « Floridis velut enitens Myrtus Asia ramulis.» —*Aridas frondes*, similiter vetulas per *quercus aridas* designat Noster infr. IV, 13, 9. Cl. *Mitsch.* comparat in hanc rem Æschyl. Agam. 79, et Macedonii Epigr. XVI, 7, 8. Anthol. Græc. T. IV, p. 85. —*Hiemis sodali Dedicet Hebro*, Hebrus fluvius est Thraciæ, qua in regione quasi sedem posuisse hiemem arbitrabantur veteres, unde Hebrus *hiemis sodalis* recte dici potuit. Alii legere voluerunt *Dedicet Euro*; sed quis ignorat Eurum, ab Eois regionibus flantem nunquam hiemis sodalem dici potuisse?

Analysis. Lydiam, jam senescere, et ab amatoribus, quos superbe forma adhuc potens tractaverat, deseri incipientem, petulanter hoc carmine exagitat Horatius. Auguratur nempe poeta, fore ut Lydia, quæ tanto fastu amatores rejecerit, fiat in posterum prostibulum. — Græcum quendam poetam, quem Noster expressisse videtur, totum carmen spirat. — Ceterum compara infr. III, 15, et IV, 13, ubi Chloridem et Lycen, ut vetulas, similiter fere traducit.

CARMEN XXVI.

DE ÆLIO LAMIA.

Se Musarum commercio unice indulgere, et earum ope Lamiam celebrare velle.

Musis amicus tristitiam et metus
Tradam protervis in mare Creticum
Portare ventis; quis sub Arcto
Rex gelidæ metuatur oræ,

1. *Musis amicus*, ego, qui Musas amo, et ab iisdem vicissim amor, pro vulgari : ego poeta, et hoc jam pro : ego, dum carmen in Lamiam meum meditor; comparant, Virg. Æn. IX. 774 : « Amicum Crethea Musis, Crethea Musarum comitem, cui carmina semper, Et citharæ cordi, numerosque intendere nervis. » Similiter φίλος Μοίσαις apud Theocr. VI, 95. — *trist. et met. Trad. prot.* etc. omnes curas et sollicitudines ex animo dimittam; nam poetarum animus omni sollicitudine liber et vacuus esse debet; hinc Ovid. Trist. I, 1, 39 : « Carmina proveniunt animo deducta sereno »; cf. eundem Trist. V, 12, 3, et Euripid. Suppl. 180 seqq. — *Trad. prot... vent. Ventis aliquid tradere* nota loquendi apud poetas ratio de rebus, quas vel procul a nobis avertere cupimus, vel parum curamus et leviter ex animo dimittimus; sic Græcis ἀνέμοις vel αὔραις διδόναι. Anacr. Fragm. II, 9, 10 : Ἐμῶν φρενῶν μὲν αὔραις Φέρειν ἔδωκα λύπας. Plura in hanc rem loca excitavit Cl. *Mitsch.* ad h. l. et *Cerda* ad Virg. Æn. IX, 373. — *protervis*, h. e. petulanter insultantibus; similiter Austros *procaces* dixit Virgil. Æn. I, 536, et Euros *petulantes* Lucret. VI, 110. — *Creticum*, epitheton ornans, pro quovis alio; *tradam portare* græce (φέρειν δώσω) pro : tradam portandos.—*quis s. Arct. R. g. m. or. Qu. Ter. ter. un. Sec.* poeta volebat subjicere. a curis, quibus alii terrentur, alienissimus; quam sententiam poetice exornavit. Nonnulli legunt *quîs*, h. e. quibus, cui populo. Non video autem quorsum hæc immutatio. Quid enim facilius ac simplicius quam hunc locum ita explicare : alii multis curis sponte laborent; ego non curo quisnam rex metum injiciat Arctois oris, neque quale periculum terreat Teridatem?—*Rex gelidæ oræ*, regionis Arctoæ, borealis,

Quid Teridatem terreat, unice
Securus. O, quæ fontibus integris
Gaudes, apricos necte flores,
Necte meo Lamiæ coronam,
Pimplei dulcis; nil sine te mei
Possunt honores: hunc fidibus novis,
Hunc Lesbio sacrare plectro,
Teque tuasque decet sorores.

aut pro quovis alio remotissimæ regionis rege, aut per allusionem alicui eventui quem, in isto tempore notissimum, in nostro dignoscere difficillimum est.—*Teridatem,* Teridates, semel a Phraate e regno Parthorum pulsus, deinde vicissim Phraate ejecto, eidem rursum præfectus, jam nuncio allato regem Scytharum, Phraatis in regnum restituendi causa, magnum contra se ducere exercitum, novis terrebatur periculis. —*unice,* maxime, mirum in modum, prorsus.

6. *O, quæ font.* — *Pimplei dulc.* jam carmen in Lamiam suum exorsurus, repente se convertit ad Musam, quasi ei soli carminibus tantum virum æternitati commendandi data sit facultas.—*fontibus,* sc. poeticis : « sanctos ausus recludere fontes », Virg. Geor. II, 175 : « admovens fontibus ora, Unde pater sitiens Ennius ante bibit», Prop. III, 2, 5.— *integris,* a nemine adhuc tactis; *fontes integri,* per quos designatur poesis lyrica, respondent *novis fidibus,* v. 10, et *Lesbio plectro,* v. 11. Horatius nempe primus ex fontibus, quos nemo adhuc Romanorum tetigerat, hausit, h. e. primus Romanorum poesin lyricam tentavit. — *apric. nect. fl. Nect. m. La. cor.* pro vulgari : carmine Lamiam meum celebra; *corona,* quam nectere et capiti alicujus imponere dicuntur poetæ, passim de carmine, quo laudes alicujus celebrant; sic apud Virgil. Eclog. VIII, 12, de carmine Asinio Pollioni sacro : « atque hanc sine tempora circum Inter victrices hederam tibi serpere lauros », et sic apud Pind. Nem. XII, 113, στεφάνους εἴρειν, et Olymp. VI, 147, ὕμνους πλέκειν, plura dabit Cl. *Mitsch.* — *Pimplei,* Πιμπληΐ, Musa, a Pimpla, vel Pimplea, Thraciæ fonte, Musis sacro; *dulcis,* a cantus dulcedine, ἡδυεπής; *honores,* carmina, sic τιμαὶ κλυταὶ apud Pindar. Nem. IX, 24, cf. *Mitsch.* — *fidibus novis,* carmine *novo,* h. e. lyrico, quale nemo apud Romanos ante Horatium cecinit, vel, ut ipse ait infr. III, 30, 13, quod *princeps ad Italos modos deduxit.* —*Lesbio plect.* cf. supr. I, 1, 34, et notata ad hunc locum. Cf. etiam infr. Od. 32.—*sacrare,* memoriæ hominum consecrare, tradere, h. canere. Stat. Silv. IV, 7, 7 : « Si tuas cantu latio sacravi, Pindare, Thebas.»

ANALYSIS. Poeta nimirum in Musarum consortio cæterarum rerum, quæ

animum adfligant ac perturbent, curam a se alienam putare, seque studiis poeticis vacantem nihil nunc antiquius habere profitetur, quam Lamiæ laudes celebrare. Quas quidem dum ipse non exsequitur, sed Musis canendas delegat, splendidissimo Lamiam condecorat elogio, dignum, quem Musæ ipsæ extollant, eum judicando.

Fuit autem poetæ nostri amicus Ælius Lamia, tam generis antiquitate (vid. infr. III, 17, 1) quam doctrina et rebus bello Cantabrico clarus ac nobilis.

CARMEN XXVII.

AD SODALES.

Ad moderatum vini usum decentemque lætitiam hortatur convivas.

Natis in usum lætitiæ scyphis
Pugnare, Thracum est: tollite barbarum
Morem, verecundumque Bacchum
Sanguineis prohibete rixis.
Vino et lucernis Medus acinaces

1. *Natis*, h. e. factis, effictis. Martial. XIV, 102: « Accipe non vili calices de pulvere *natos*. » — *in usum læt.* in eum finem, ut essent lætitiæ instrumenta. — *scyph. Scyphus*, qui proprie ut *cantharus* (cf. supr. I, 20, 2.) Baccho sacer (Macrob. V, 21), jam pro quovis poculo. — *Thracum est*, sc. mos. cf. supr. ad I, 18 9. Ait enim Thucydides, lib. VII: Τὸ γένος τῶν, Θρακῶν ὅμοια τοῖς μάλιστα τοῦ βαρβαρικοῦ, ἐν ᾧ ἂν θαρσήσῃ, φονικώτατόν ἐστι. — *barbarum Morem*. Scythicum vocat hunc bibendi morem Anacreon, e Scythis enim Thrace sorti erant: Ἄγε δῶτε, μηκέθ' οὕτω Πατάγῳ τε κἀλαλητῷ Σκυθικὴν πόσιν παρ' οἴνῳ Μελετῶμεν. — *ver. Bacch. Sangu. proh. rix.* h. e. et a compotatione, ubi modestè et verecunde percipi debent Bacchi munera, procul abesse jubete rixas *sanguineas*, h. e. ad vim et cædem spectantes. — *verecundus Bacchus* ut supr. I, 18, 7. *Bacchus modicus*, de verecundo et modico, qualis Baccho placet, vini usu. *Bacchum prohibere rixis* pro: rixas removere et arcere a Baccho; sic apud Liv. XXXI, 25: « Agros sociorum populationibus prohibere » pro: populationes arcere ab agris sociorum.

5. *Vin. et l. M. ac. Im. qu. discr.* dici enim vix potest, quantum cædes a nocturnis compotationibus discrepet.

Immane quantum discrepat! impium
Lenite clamorem, sodales,
Et cubito remanete presso.
Vultis severi me quoque sumere
Partem Falerni? dicat Opuntiæ
Frater Megillæ, quo beatus
Vulnere, qua pereat sagitta.
Cessat voluntas? non alia bibam

— *Medus acinaces*, gladius, quem Medi, h. e. Parthi (cf. supr. I, 2, 31), gestare solebant, jam pro quibusque armis, quibus cædes perpetratur. — *Immane quantum* pro vulgari : mirum quantum, h. e. longissime, ad verbum Aristophanis μανικὸν ὅσον. — *discrep.* discordet, nihil rei sit cum vino.—*impium*, h. e. insanum, quo præter pietatem et amicitiam sodales contra sodales assurgunt, et Bacchum offendunt. —*et cubito remanete presso*, neque ex lectis vestris ad rixam surgite; *accumbentes* enim apud veteres *se reponebant* (ut infr. Nost. loquitur Sat. II, 4, 39) *in cubitum*, nempe sinistrum. —*presso*, h. e. impresso, vel innixo sc. pulvillis substratis; hinc pulvillus cœnantium cubito suppositus infr. Sat. II, 3, 255, dicitur *cubital*. Opportune in sententiam comparat Cl. *Mitsch.* Phocyl. (Brunck. Gnom. p. 92), Fr. VII : Χρὴ δ' ἐν συμποσίῳ κυλίκων περινισσομενάων Ἡδέα κωτίλλοντα καθήμενον οἰνοποτάζειν.

9. Horum v. cum superioribus hic esse mihi videtur nexus : Thracum est rïxis sanguineis inter bibendum indulgere; clamores et motus insanos lenire decet, et potationibus lætos sed placidos sermones potius miscere, nec ego jam vobiscum bibam, nisi sedatum ineamus colloquium, nisi, v. g. frater Opuntiæ nomen puellæ, quam amat, significet; et inde amatoriæ confabulationi initium dat poeta. Designandæ puellæ adhortatio ad hunc veterum morem referenda videtur, quo in conviviis, amicam quisque conviva nominabat, et alii tot cyathos hauriebant, quot in nomine literæ erant, ut liquet ex his versibus Martialis, lib. I : « Naevia sex cyathis, septem Justina bibatur, quinque Lycas, Lyde quatuor, Ida tribus. Omnis ab infuso numeretur amica Falerno. »—*severi*, austeri, amari; nam grata amaritudo pertinet ad virtutem vini Falerni; hinc Catullus XXVII, 1 : « Minister vetuli, puer, Falerni, Inger mi calices amariores. » — *Opun. Meg.* — *Megilla* dicitur *Opuntia*, ab ejus patria, Opunte, Locridis oppido; fuit autem hæc puella haud dubie pulcritudine sua tam nobilis, ut omnibus esset notissima; in *beatus*, *vulnere*, et *perire* observent tirones suavem verborum oppositionem; simili suavitate *Amor* Posidippo Epigr. XI, 4. Anthol. Græc. T. II, 49, dicitur γλυκύπικρος, et apud Catull. LXIV, 95 : « Sancte puer, curis hominum qui gaudia misces. »

Mercede: quæ te cunque domat Venus,
Non erubescendis adurit
Ignibus; ingenuoque semper
Amore peccas. Quidquid habes, age,
Depone tutis auribus.... Ah! miser,
Quanta laboras in Charybdi,
Digne puer meliore flamma!
Quæ saga, quis te solvere Thessalis
Magus venenis, quis poterit Deus?

13. *Alia Mercede*, h. e. alio pacto, alia conditione. — *Quæ te cunque dom. Ven.* etc. quæcunque te captum tenet puella, non est, quod ejus amoris te pudeat, nam tu semper ejusmodi sectaris amores, qui juveni ingenuo haud dedecori sunt. — *Amore peccare* simpliciter pro: amare, ut infr. I, 33, 9, et sic sæpe alibi, præcipue de amore haud legitimo. — *Quidquid habes*, quamcunque demum amas puellam; similiter Catullus VI, 15: « Quare, quicquid habes boni malique, Dic nobis. » — *Depone tutis auribus*, committe mihi, cui tuto, et sine omni metu, ne evulgetur, committere potes. Auribus *tutis* opponuntur infr. Sat. II, 6, 46, aures *rimosæ*. — *Ah miser.* Hic poeta, audito puellæ nomine, exclamat vivide, dolens juvenis amorem, quem speraverat ingenuum, ipsi non nisi indecorum ac funestum fore. — *Quanta lab. Charyb.* — pro *laboras in Charybdi* vulgo legitur: *laborabas Charybdi*, quod explicant: huc usque laborabas et adhuc laboras; sed *Bentleius*, quum neque hunc imperfecti usum in hoc loco concoquere posset, neque præpositionem *in* ad locutionem *laborare* facile desiderari posse existimaret (aliud enim esse *laborare morbo*, *frigore*, *inopia*, etc. aliud *laborare in itinere*, *in silva*, *in mari*, *in puella*, ut supr. I, 17, 19), egregie pro *laborabas* ad orationis simplicitatem juvandam dedit: « Quanta *laboras* in Charybdi, » h. e. quam periculosam tibi puellam amas! Visa igitur mihi est hæc lectio, quam in textum reciperem, dignissima. — Suaviter autem meretrix, rapaciter amatorum bona absorbens, notæ illi inter Italiam et Sicil. voragini, Charybdi comparatur; cf. Cl. *Mitsch.* qui Græcorum in hanc rem exempla suppeditat; hinc Sidon. Ep. IX, 6, meretricem *domesticam Charybdim* vocat.

21. *Thessalis venenis*, herbis potentibus (φαρμάκοις) quarum in artis magicæ usum feracissima fuisse dicitur Thessalia. — *quis poterit Deus?* Solenne hoc ac fere proverbialiter in perditis ac desperatis rebus. Lucian. in Lucio, t. II, p. 574: Θεραπεῦσαι δέ σε οὐδεὶς ἄλλος, οὐδὲ θεὸς ἰατρός, etc. Plaut. Epid. V, 1, 4: « Si undecim deos præter sese secum adducat Jupiter, ita non omnes ex cruciatu poterunt eximere Epidicam. » — *Vix illig. te trif. Peg. exped. Chim.* pro vul-

Vix illigatum te triformi
Pegasus expediet Chimæra.

gari : nullus omnino ab amore, quo ista te vinctum tenet, dissolvere poterit. — Meretrix illa, rapacitate sua juvenum bonis infestissima, comparatur cum triformi illo monstro, Chimæra (de quo Hom. Il. VI, 181 : Πρόσθε λέων, ὄπιθεν δὲ δράκων, μέσση δὲ χίμαιρα), quam, Lyciæ regioni infestissimam, Bellerophon, Pegasi, a Minerva in hanc rem ei traditi, ope, occidisse dicitur; Hesiod. Theog. 325: Τὴν μὲν Πήγασος εἷλε καὶ ἐσθλὸς Βελλεροφόντης. — *illigatum Chimæra*, annexum quasi Chimæræ, h. e. amoris laqueis ab hac meretrice irretitum. Bene in hanc sententiam attulit Cl. *Mitsch.* Epigr. XXXII, Ἀδέσπ. in Anth. Græc. Tom. IV, p. 124 : Παιδείῳ, Θρασύβουλε, σαγηνευθεὶς ὑπ' ἔρωτι Ἀσθμαίνεις, δελφὶς ὥς τις ἐπ' αἰγιαλοῦ Κύματος ἱμείρων · δρέπανον δέ σοι οὐδὲ τὸ Περσέως Ἀρκεῖ ἀποτμῆξαι δίκτυον, ᾧ δέδεσαι, cf. Lucill. Epigr. LXXXVIII, in Anth. Græc. t. III, p. 46.

Analysis. Conspicimus jam poetam in media compotatione versantem, et strenue ibi modimperatoris partes agentem. Vix enim sodales, qui nimium vino incaluerant, rixantes, tumultuantes, et poculis invicem se petentes videt, quum statim non sine indignatione exsurgit, eos graviter increpat, et non solum sublato barbarorum inter vina more se quietos tenere jubet, sed eorum animos quoque re, multo magis compotationi conveniente, occupare, et sic a rixa et clamore incondito ad jocum et hilaritatem avertere studet. Appellat igitur rixantium unum, quocum haud alio pacto, nisi is statim puellæ, quam amet, nomen sibi indicaverit, se bibiturum esse ait; ille primum recusare et tergiversari; Horatius eo acrius instare, et tam laudando ejus in amore honestatem, quam fidem et taciturnitatem suam promittendo, ei tandem persuadere, ut clam puellæ nomen sibi in aures insusurret. Tum Horatius, quum nominata puella, quam bene norat, tanta arte et calliditate juvenes amoris laqueis irretire et irretitos tenere didicisset, ut inde expediri non possent, haud lætum de sodalis sui amore canit augurium. — Compara similis coloris carmen Anacr. LVII, 7 seqq. et Theogn. v. 485 seqq.

CARMEN XXVIII.

ARCHYTAS.

Archytas, cujus cadaver insepultum a nauta quodam deprehensum fuerat, cum ipso loquens inducitur, rogansque ut terram sibi injiciat.

Te maris et terræ numeroque carentis arenæ
Mensorem cohibent, Archyta,
Pulveris exigui prope litus parva Matinum
Munera : nec quidquam tibi prodest
Aerias tentasse domos, animoque rotundum

1. Nauta usque ad vers. 7, loquitur. — *maris et terræ Mensorem*, geometram; *numer. car. aren. Mens.* arithmeticæ, qua infinitum arenæ numerum subducere didicerat, peritum; exstabat olim de *arenæ numero* Archimedis liber, Ψαμμίτης inscriptus. — *parva numera exigui Pulveris*, ornate pro : pulvis exiguus, exigua pulveris pars. — *cohibent*, h. e. capit, retinet, coercet Archytam; nec minus, sine contradictione insepultus dici poterit, quum hic pulvis, quo cohibetur, nimis exiguus sit, nec justum sepulcrum faciat. Qui autem putaverit hanc explicationem cum odæ fine non consentire, nec insepultum dici posse cui pulvis, licet exiguus, inspersus est, ita intelligat : parva munera pulveris, tibi deficientia, tibi negata te coercent in littore Matino, et te arcent ab inferis; Stygem enim non transmittebant qui non sepulti erant. Virg. Æneid. VI, 325. — *litus Matinum*, de ora Calabriæ occidentalis, a Calabriæ promontorio *Matino*. — *Aerias tentasse domos, animoque rot. Percurr. pol.* pro vulgari : astronomiæ operam dedisse. Similiter fere in Epigr. II, Ptolemæi Reg. Anthol. Gr. T. II, p. 65 : Οἶδ', ὅτι θνατὸς ἐγὼ καὶ ἐφάμερος· ἀλλ' ὅταν ἄστρων Μαστεύω πυκινὰς ἀμφιδρόμους ἕλικας, Οὐκ ἔτ' ἐπιψαύω ποσὶ γαίης, etc. *tentare aerias domos*, quod adjecta locutio *animo rotundum polum percurrere* magis explicat, jam est : cælum vel cæli sidera explorare, perscrutari, emetiri; sic passim *tentare* simpliciter pro : *explorare* dicitur; Virg. Æn. III, 32 : « causas penitus tentare latentes, » et supr. I, 11, 3 : «Babylonios numeros tentare.» Itaque τὸ *tentare* ad impium ausum, quo Archytas, ut philosophus, in naturam deorum inquisiverit, cum Cl. *Mistch.* referre nolim. — *animo per-*

Percurrisse polum, morituro....
Occidit et Pelopis genitor, conviva deorum,
Tithonusque remotus in auras,
Et Jovis arcanis Minos admissus : habentque

currere polum dictum est, ut « mente animoque omne immensum peragrare, » apud Lucret. I, 73. — *Morituro*, sc. quum moriturus esses, morti debitus esses; hic enim, ut in lib. II, 3, 4, illud verbum non merum epithetum, sed pro ratione ac argumento est, et cum maxima vi sub phraseos fine ponitur.

7. *Occidit et Pelopis*, etc. Archytas jam nautæ usque ad carminis finem respondet. — Sensus et nexus hujus paulo impeditioris loci est fere hic : Noli, quæso, o nauta, mirari, quod ego occiderim; occidit quoque Tantalus, quamvis deorum epulis admissus est, et Tithonus, quamvis ab Aurora in cælum raptus est, et Minos, quamvis cum ipso Jove familiariter versatus est; Pythagoras adeo, qui jam semel Trojani belli temporibus sub Euphorbi, Panthoi filii, persona se vixisse refixo scuto testatus est, quamvis tum non plane morte extinctus sit, quia non ipsam animam, sed nervos atque cutem tantum Morti concesserat, h. e. corporis exuvias tantum deposuerat, Pythagoras inquam, qui vel te ipso judice magnus philosophus fuit, iterum ad Orcum demissus est. — De moriendi necessitate Archytas acquiescit in solatio, quod alii quoque viri nobiles a nobiliorum ante se mortuorum exemplo petierunt. Sic Achilles apud Hom. Il. XVIII : Οὐδὲ γὰρ οὐδὲ βίη Ἡρακλῆος φύγε Κῆρα, ὅσπερ φίλτατος ἔσκε Διῒ Κρονίωνι ἄνακτι; cf. eundem lib. XXI, 107; Lucret. III, 1038, et 1055; Virgil. Æn. X, 469 seqq. et Noster infr. II, 16, 29, IV, 7, 14. — *Pelopis genitor*, Tantalus, rex Lydiæ, qui, quum esset opulentissimus, ipsos deos ad convivia vocasse, et ab iisdem vicissim eorum mensis adhibitus fuisse dicitur; cf. Euripid. Orest, 9; Pind. Olymp. I, 86; Ovid. Met. VI, 173 seqq. hinc *conviva deorum*. — *Tithonus*, Laomedontis, regis Trojani, vel frater vel filius, ob insignem corporis pulcritudinem ab Aurora in *auras* quidem *remotus*, h. e. in cælum raptus (ὃν ἀστέρων, ut Euripid. Troad. 855, loquitur, τέθριππος ἔλαβε χρύσεος ὄχος ἀναρπάσας), sed longa senectute (cf. infr. II, 16, 30), quam ab immortalitate, a Jove ei concessa, deprecari Aurora neglexerat, consumtus esse fingitur; cf. Hygin. Fab. 270. Verborum sensum torsisse Dacerius videtur, quum *remotus in auras*, ita explicat, *qui in auras evanuit*, quia longa ætate consumtus, quasi evanuisse dici poterat. — *Jov. arc. Min. adm.* Minos, rex ille Cretæ, quia ad leges, quas tulit, sanctiores et augustiores reddendas, se Jovis consortio, familiaritate et consiliis uti callide jactaverat, *Jovis arcanis* (sc. colloquiis, consiliis), *admissus* dicitur. Hinc ille apud Hom. Od. XIX, 179: Διὸς μεγάλου ὀαριστὴς audit, de quo Pausan. III, 2, 207 : βουλεύσασθαι ὑπὲρ τῶν νόμων οὐκ ἄνευ θεοῦ τὸν Μίνω. — *habentque Tart. Panth.* Archytas

Tartara Panthoiden, iterum Orco
Demissum; quamvis, clypeo Trojana refixo
Tempora testatus, nihil ultra
Nervos atque cutem Morti concesserat atræ;
Judice te non sordidus auctor
Naturæ verique. Sed omnes una manet nox,
Et calcanda semel via leti.

jam pio gratoque animo in virorum nobilissimorum censum refert quoque magnum suum præceptorem Pythagoram, qui propositam de metempsychosi sive animarum migratione doctrinam, quum non solum se Trojani filium, Euphorbum, fuisse affirmasset, sed id quoque *clypeo,* quem se Euphorbum gestasse aiebat, in templo Junonis haud procul Mycenis, ubi ille inter alia ἀναθήματα affixus esset, *refixo* (h. e. detracto), et vere Euphorbi nomine, uti prædixerat, inscripto, comprobasset, suo ipsius exemplo stabilivisse dicitur; v. Ovid. Met. XV, 160 seqq. cf. Interpp. ad Ælian. V. H. V, 26, et ad Diog. Laert. VIII, 5. — *iterum Orco Demissum,* h. e. iterum mortuum; nam semel, necatus nempe, quum Euphorbus esset, a Menelao, ad Orcum demissus erat, ubi tamdiu ejus anima latuit, usque dum in novum corpus ei migrare liceret.—*quamvis,* quum hæc particula non ad *testatus* sed ad *concesserat* referenda sit, distinctionis signum post eam posui. — *nihil ultra nerv.* corpore solo veluti mortuus erat, animaque non modo immortalis erat, sed etiam non inferos, terram autem incolebat, et novo corpori juncta, humana vita potiebatur. — *Judice te,* ut tu ipse judicabis; nam quum in inferiore Italia, haud dubie hujus nautæ, h. e. mercatoris, patria, Pythagoræ nomen celebratissimum esset, sane de judicio, quod ille de Pythagora laturus esset, certus esse potuit Archytas; itaque lectio *Judice me,* quam ex conjectura aliorum in textum recepit *Jani,* neutiquam probanda est, præcipue quum Pythagoræ commune et publicum de eo judicium longe honorificentius sit privato. Erudite et copiose de hoc loco disputat Celeberr. *Wolfius* in Opusculis sive. *Vermischte Schriften und Aufsatze* (Hall. 1802), p. 431—452. — *non sordidus,* haud contemnendus per λιτότητα pro: magnus, gravis; *auctor naturæ verique,* doctor eorum, quæ in rerum natura latent, et quæ vera aut falsa sunt; vel, qui in rerum naturam penetrare, et vera a falsis discernere docet, h. e. philosophus. Sic *auctor* pariter de philosophiæ doctore apud Cic. Off. II, 2: « Quamquam in antiquissima philosophia, Cratippo *auctore,* versaris. — *Sed omn. un. ma. nox,* etc. cf. in hanc sententiam supr. I, 4, 19; infr. II, 3, 21, et 14, 11; Propert. III, 20, 21: « Sed tamen huc omnes, huc primus et ultimus ordo, Est mala, sed cunctis ista terenda via. »

Dant alios Furiæ torvo spectacula Marti :
Exitio est avidum mare nautis :
Mixta senum ac juvenum densentur funera ; nullum
Sæva caput Proserpina fugit.
Me quoque devexi rapidus comes Orionis
Illyricis Notus obruit undis.
At tu, nauta, vagæ ne parce malignus arenæ
Ossibus et capiti inhumato

17. Diversa mortis genera latius exsequitur, Sat. Silv. II, 1, 210 seqq. et alii, quos ad h. l. laudavit Cl. *Mitsch.* —Qui in bello pereunt, sublimiore imagine a *Furiis Marti spectaculo dari* dicuntur; scilicet *Furiæ*, quæ in præliis adsunt (cf. Virgil. Æn. VII, 324 seqq.), instigant et in furorem conjiciunt pugnantes, quos immitis, qui et ipse adest, Mars sævo cum joco cædi videt. — *avidum*, omnia absorbens et deglutiens.—*densentur*, coacervantur, a *densere*, verbo Lucretiano. — *null. Sæv. cap. Proserp. fugit*, inversa constructio pro : nullum caput fugit sævam Proserpinam ; h. e. nullus adhuc capitis crinis sævæ Proserpinæ manibus se subducere potuit, aut simpliciter : Proserpina fugit, refugit tondere nullum caput, abstinet nullo capite. — Datum nimirum est Proserpinæ id negotii, ut mori destinatis crinem de vertice abscinderet. Virg. Æn. V, 698 : « Nondum illi flavum Proserpina vertice crinem Abstulerat, Stygioque caput damnaverat Orco. ». Scilicet ut victimæ, pilis in fronte evulsis et in ignem conjectis (cf. Virg. Æn. VI, 245, quod proprie κατάρχεσθαι dicebatur) diis superis, ita morti destinati, crine abscisso, tanquam victimæ, diis inferis consecrabantur.—Eandem sententiam Noster infr. Sat. II, 6, 94, ita variavit : « Neque ulla est, Aut magno, aut parvo leti fuga. »

21. *Me quoque*, etc. ergo ego quoque perii, et quidem naufragio.—*Notus, rapidus comes devexi Orionis*, ornate pro vulgari : tempestas. Nam sub occasu Orionis (Virg. Æn. VII, 719 : « Sævus ubi Orion hibernis conditur undis ») furere et tempestatem ciere solent venti (Hesiod. Ἔργ. 621 : Δὴ τότε παντοίων ἀνέμων θύουσιν ἄηται). Hinc *Notus* (« quo non arbiter Hadriæ Major, tollere seu ponere vult freta, » supr. I, 3, 15) dicitur *comes Orionis devexi*, h. e. occidui; similiter Orion ad occasum vergens infr. Od. III, 27, 18, vocatur *pronus*. —*obruit* Virg. Æn. VI, 336 : « Obruit Auster, aqua involvens navemque virosque. » — *undis Illyricis*, fluctibus maris Illyrici, h. e. Adriatici.

23. *Ne parce malignus ar.* etc. ut *benignus* pro *largus*, ita *malignus* pro *avarus* ponebatur. Sic in Virgil. *lux maligna*, in Martial. *ignis malignus*, lucem raram, ignem rarum, avarum significant. Dicit igitur Archytas : velis, quæso, non avare, sed

Particulam dare: sic, quodcunque minabitur Eurus
Fluctibus Hesperiis, Venusinæ
Plectantur silvæ, te sospite; multaque merces,
Unde potest, tibi defluat æquo
Ab Jove, Neptunoque sacri custode Tarenti.
Negligis immeritis nocituram
Postmodo te natis fraudem committere? Fors et
Debita jura vicesque superbæ

copiose pulverem inhumato meo corpori, etc. nam quum veteres teneret opinio, animam insepulti corporis non posse quieti dari, sed centum annos circa Stygem, vel circa corpus errare, nihil inhumati corporis sorte cogitari iis potuit atrocius. Hæc cogitatio misere quoque cruciabat Ariadnen, a Theseo in sola insula Naxo derelictam, dum dicit apud Catull. LXIV, 153: « neque injecta tumulabor mortua terra. » Cf. Virg. Æn. VI, 365. Apposite cum Nostro Cl. *Mitsch.* comparavit Juliani Ægypt. Ep. LIV, Anthol. Gr. T. III, p. 207: Πλώεις ναυηγόν με λαβὼν, καὶ σήματι χώσας; Πλῶε, Μαλειάων ἄκρα φυλασσόμενος. Αἰεὶ δ' εὐπλοΐην μεθέποις φίλος· ἢν δέ τι ῥέξῃ Ἄλλο τύχη, τοίων ἀντιάσαις χαρίτων. — *sic, quodcunque*, etc. quod si feceris, opto, ut, quæcunque tibi in mari Italo naviganti tempestas imminebit, te sospite, in silvas Venusinas avertatur; de usu particulæ *sic* cf. supr. ad I, 3, 1. — *Plectantur*, luant, sentiant vim ejus; illud cum dilectu propter damna tempestate iis inflicta. — *Venusinæ*. Venusium, Appuliæ urbs, Horatii patria. — *Merces*, lucrum, quæstus; *unde*, h. e. a quo, sc. Jove, *potest*, sc. defluere, cf. supr. ad I, 12, 17. — *tibi defluat*, affatim tibi affluat, largiter in te effundatur (ἐς τὲ καταῤῥεῖ Theocrit. I, 5). *Neptun. sacr. cust. Tarent.* quum Tarentini Neptunum, ut deum tutelarem (ἐγχώριον), ad cujus filium, Tarantem, urbis suæ primordia adeo referebant, singulari cultu venerarentur, Archytas sane, ut Tarentinus, multo magis sperare poterat, fore, ut deus patrius precibus ejus locum relinquat.

30. *Negligis... committere?* an parum curas scelus committere, nepotibus tuis, qui nihil tale meruerunt, expiandum? — Nam quicunque in corpus mortui inciderat, nec illud sepeliendum curaverat, is secundum antiquissimorum populorum opinionem deos contra se irritasse (Hom. Odyss. XI, 73), et hoc graviore quasi scelere (ἄγει) non solum se, sed etiam nepotes suos, eorum iræ atque vindictæ obstrinxisse putabatur; de qua re vide, quæ præter *Valcken.* ad Eurip. Phœniss. 941, et ad Hippol. 826, Cl. *Mitsch.* ad h. l. attulit. — *Postmodo te natis*, nepotibus, τοῖς ἐξοπίσω παισίν. — τὸ *te* aptius in casu sexto pro: ex te, ad *natis*, quam in casu quarto ad *committere* refertur; *natus aliquo* pro: ex aliquo, sexcenties apud poe-

Te maneant ipsum : precibus non linquar inultis;
Teque piacula nulla resolvent.
Quamquam festinas, non est mora longa, licebit
Injecto ter pulvere curras.

tas. — *Debita jura*, pœna, quam quis debet, cui quis obstrictus est, pœna merita. — *vices superbæ*, h. e. superbiæ, quam quis vicissim ab aliis experitur, pœna, ἀντίποινα, ἀμοιβή; sic apud Propert. I, 13, 10. — *vices exigere* pro : pœnam vicissim exigere, injuriam remunerari, ulcisci. — *prec. non linq. inultis*, haud inultæ et irritæ erunt meæ imprecationes, si insepultum me hic reliqueris. — *resolvent*, sc. a pœna, cui scelere tuo te obligasti. — *Injecto ter pulvere*, nam ad justa inhumati corporis persolvenda parva injectæ terræ vel pulveris particula sufficiebat, quod Græci γῆν vel κόνιν ἐπαμήσασθαι dicebant; vid. *Dorvill.* ad Charit. p. 422 seqq. edit. Lips. — *curras*, naviges.

Analysis. Archytas Tarentinus, Pythagoreus, profunda geometriæ et astronomiæ scientia pariter ac morte, qua, naufragio prope Apuliæ litus facto, periisse traditur, notus, jam in hoc carmine, quod totum sententiæ : *de communi moriendi necessitate*, tractandæ destinatum est, cum nauta quodam loquens inducitur. Fingitur nempe nauta quidam, quum forte in Archytæ corpus prope litus Matinum fluctibus ejectum, incidisset, mirabundus eum ita fere allocutus esse : Ergo ne tu quidem, Archyta, mortem effugere potuisti, et nunc, qui antea immensa maris, terræ et cæli spatia emensus es, tam exiguum terræ spatium corpore occupas? Cui Archytæ manes inde a v. 7, usque ad carminis finem : Non est, quod me occidisse mireris; Tantalus quoque, Tithonus, Minos et Pythagoras occiderunt; nec ullus quisquam moriendi necessitate exemtus est; sed diverso modo et diversa ætate moriuntur homines; alius in bello, alius in mari, alius in juventute, alius in senectute morti succumbit; equidem naufragio perii; inhumato igitur mihi particula terræ injecta justa persolve; quod si feceris, secundam et quæstuosam navigationem tibi apprecor; at si me neglexeris, justa hujus sceleris te tuosque nepotes manebit pœna.... quamvis festinas, hoc tamen pietatis officio, quod brevissimum temporis spatium exigit, antequam ulterius naviges, defungi poteris.

Hoc carmine videtur Horatius Pythagoreorum de animarum transmigratione opinionem irridere, quum philosophum Pythagoreum induxerit sepulturam efflagitantem, et sui magistri dogmata inania quasi suo exemplo docentem.

CARMEN XXIX.

AD ICCIUM.

Irridet poeta Iccium quemdam, e philosopho militem factum.

Icci, beatis nunc Arabum invides
Gazis, et acrem militiam paras
Non ante devictis Sabææ
Regibus, horribilique Medo
Nectis catenas! Quæ tibi virginum
Sponso necato barbara serviet?
Puer quis ex aula capillis

1. *Beat. nunc Arab. invid. Gaz.* quasi compulerit Iccium ad militiam divitiarum in Arabia Felici sibi colligendarum cupiditas. — *nunc,* cum vi, tu, qui ante, ut philosophus, a divitiarum quærendarum studio alienissimus fueras.—*beatis,* quibus adeo nunc tribuis, ut te beatum efficere possit istarum possessio. — *et acr. mil. par. Non ante dev. Sab.* quasi summa belli posita sit in manu hujus novi ex philosopho facti militis, qui solus et unus non ante devictos Sabææ reges devincere possit; quam salse! — *Sabææ Reg.* Sabæa, Arabiæ Felicis pars, pro totis ejus finibus; habebat autem unaquæque Arabiæ Felicis pars suum regulum.— *Non ante devict.* nondum enim usque ad Arabiam Felicem, quam philosophus noster nunc perdomiturus erat, Romanorum arma penetraverant. Unde et Propertius, lib. II, 7: « India quin, Auguste, tuo dat colla triumpho, Et domus intactæ te tremit Arabiæ. » — *horribil. Med.* exercitum enim illum, quem secuturus erat Iccius, ad Parthos Indosque simul debellandos destinatum fuisse, ex locis supr. I, 12, 56, et infr. I, 35, 31, colligi potest. — *horribili,* hosti vel maxime fortitudine sua Romanis timendo, ut supra *graves Persæ,* I, 2, 22. — *Nectis catenas?* scilicet ut iis constringantur captivi ante Iccii victoris currum triumphalem ducendi.

5. *Quæ tibi virginum,* etc. Continua irrisione Iccio prædam poeta adnumerat, fortitudini ejus præmii loco cessuram.—*Quæ virginum barbara,* pro vulgari: quæ virgo barbara, vel: quæ barbararum virginum.—*Sponso necato,* a te, ut eam in servitutem redegeris. — *Puer quis ex aula,* sc. Arabum vel Parthorum regis cujusdam, h. e. puer regius. —*Ad cyath. stat.* sc. ut vinum infundat et minis-

Ad cyathum statuetur unctis,
Doctus sagittas tendere Sericas
Arcu paterno? Quis neget arduis
Pronos relabi posse rivos
Montibus, et Tiberim reverti,
Quum tu coemtos undique nobiles
Libros Panæti, Socraticam et domum
Mutare loricis Iberis,
Pollicitus meliora, tendis?

tret, h. e. pocillatoris munere fungatur; *statui* pro: stare. Cl. *Mitsch.* laudat Auson. Idyll. de Hist. 19: « Stat Jovis ad cyathos, genuit quem Dardanius Tros. » — *capillis unct.* nam ad conviviorum magnificentiam et splendorem pertinebat quoque pincernarum tam formositas quam externus eorum cultus, inter alia in crinibus eleganter comendis et unguendis positus. Unde Juven. IX, 46: « tenerum et puerum te Et pulchrum et dignum cyatho cæloque putabas. » Cicer. de Fin. II, 23: « Adsint etiam formosi pueri, qui ministrent; resplendeat his vestis. » — *Doctus sagittas,* Augetur per irrisionem Iccii fortitudo, qui puerum, e nobili genere et jam belli peritum, manu ceperit, eoque pro famulo utatur. — *tendere sagittas arcu,* paulo audacius pro: sagittas ex arcu tento jacere; nisi quis *tendere* simpliciter pro: dirigere, dictum putet. Similiter *telum tendere* dixit Virgil. Æn. V, 508: « Post acer Mnestheus adducto constitit arcu Alta petens, pariterque oculos *telumque tetendit.* » — *Sericas,* ab Orientis populo, Seribus, jaculandi arte nobilissimis; est igitur *Sericus,* nisi forte ipsam gentem, Seres, ab Iccio domandos, poeta respexerit, epitheton ornans, ut paulo post, v. 15: loricæ *Iberæ,* et IV, 9, 17: *Cydonius* arcus; I, 15, 17: *Gnosius* calamus; I, 27, 5: *Medus* acinaces; I, 16, 9: *Noricus* ensis, et ejusmodi generis alia. — *paterno,* a patre, qui eo usus fuerat, accepto.

10. *Ard. Pron. relab. posse riv. Mont.* h. e. quis neget fieri posse, ut amnes qui ante proni et præcipites decurrebant e montibus arduis, nunc mutato cursu retro posse labi ad ipsa montium cacumina. Ceterum fluviorum ad fontes recursus sæpe de rebus ἀδυνάτοις, vel de verso rerum ordine; vid. Interpr. ad Ovid. Her. V, 30. — *Panæt.* Panætius, Rhodius, Stoicorum princeps, Antipatri discipulus, Posidonii doctor (Cic. Divin. I, 3), Scipionis, Africani Majoris, familiaris (Vell. Pater. II, 13, 3); multis, quos scripsit, libris, præcipue περὶ τοῦ καθήκοντος, nobilitatem nactus; cf. Cic. de Offic. I, 2, et III, 2. — *Socratic. dom.* Intellige libros philosophorum e familia, h. e. secta vel schola Socratis, v. c. Xenophontis, Platonis, Æschinis, etc. — *Iberis,* ex ferro optimo, Hispano nempe, confectis.

Analysis. Quum Augustus exercitum in Arabiam felicem, ditioni suæ subjiciendam missurus esset, Iccius, Horatii familiaris, omisso philosophiæ studio, præter omnium opinionem ad militiam se contulit. De hoc incredibili amici sui consilio certior factus poeta, facete eum, ut novum et timendum regum Sabæorum domitorem deridet atque traducit. De hac adversus Arabiam expeditione vid. Dio LIII, p. 723; Strabo XVI, p. 780, et Plin. VI, 28.

CARMEN XXX.

AD VENEREM.

Venerem precatur, ut in domum Glyceræ, ipsi sacrificium parantis, descendat.

O Venus, regina Gnidi Paphique,
Sperne dilectam Cypron, et vocantis
Ture te multo Glyceræ decoram
Transfer in ædem.
Fervidus tecum Puer, et solutis

1. *Regina Gnidi.* Sic vocatur Venus, quia, ut dea tutelaris, Gnido præerat, et imperium suum ibi exercebat. *Gnidus,* urbs Doridis in Caria, simulacro Veneris a Praxitele sculpto nobilissima. Vid. Pausan. Attic. I, 20; Plin. XXXVI, 5. — *Paph.* Paphus, Cypri oppidum, Veneris cultu satis notum; cf. Virg. Æn. X, 51, et I, 415. — *Sperne,* pro vulgari: relinque, desere; sic supra I, 19, 9. Venus, quum tota in animum poetæ rueret, *Cyprum deseruisse* dicitur; *spernere* nempe hactenus jam debebat Venus Cyprum, ut, quamdiu in domo Glyceræ ei sacra fierent, tamdiu illam propriæ suæ sedi anteponeret. Plures urbes Veneri sacras recenset Catull. XXXVI, 11, seqq. — *vocantis Ture te multo,* h. e. advocantis et invitantis te ad lautiora tibi adolenda sacrificia. — *decoram,* refer ad munditiem et nitorem, quo, ut decebat die festo, domus splenduit.

5. *Fervidus tecum Puer,* etc. Sensus: Et quidem cum dulcissimis, qui assidue tibi adhærere solent, comitibus, Amore, Gratiis, Nymphis, Juventute et Mercurio. — *Fervidus,* est enim *Amor* animosus et fervidioris

Gratiæ zonis, properentque Nymphæ,
Et parum comis sine te Juventas,
Mercuriusque.

ingenii puer. — *Gratiæ*, perpetuæ Veneris comites et ministræ, cf. supr. I, 4, 5, et Hom. Hym. in Ven. v. 61. Claud. de Nupt. Honor. v. 100. — *solutis zonis*, discinctæ, sine zonis; quod ad jucundam Gratiarum negligentiam referendum. — *Juventas*, Ἥβη, quæ pariter in Veneris comitatu apparet apud Hom. Hym. in Apoll. 195. —*par. com. sine te*, minus suavis sine te. A Venere enim juventas lenocinia sua accipit, h. e. Amor juventam amabilem reddit. — *Mercuriusque*, qui adest Veneri facundia sua (est enim deus λόγιος, cf. supr. I, 10, 3), ut amantes inter se conciliet. Hinc ipsa Venus apud Apul. Met. VI, p. 93 (Plant.) : « Scis sororem tuam Venerem sine Mercurii præsentia nil usquam fecisse. »

Analysis. Dum Glycera, haud dubie puella formosior, sacra in domo sua parat Veneri ; hanc, ut dextra atque propitia cum toto comitatu suo illi adesse velit, piis precibus poeta implorat.—Similitudinem quandam cum hoc carmine κλητικῷ habet Fragm. XXIX, apud Anacr. edit. Fisch. p. 271.

CARMEN XXXI.

AD APOLLINEM.

Quum rite Apollini templum dedicaretur, sua propria vota nuncupat poeta.

Quid dedicatum poscit Apollinem
Vates? quid orat, de patera novum

1. Finge tibi Horatium ex media quasi turba precantium, et certatim variis votis Apollinem fatigantium, in hæc, quibus carmen exorditur, verba erupisse : *Quid dedicatum poscit Apollinem vates?* h. e. at quid ego peto ab Apolline, cui hodie templum consecratum est? Pro *ego* significanter

Fundens liquorem? Non opimas
Sardiniæ segetes feracis;
Non æstuosæ grata Calabriæ
Armenta; non aurum, aut ebur Indicum,
Non rura, quæ Liris quieta
Mordet aqua taciturnus amnis.
Premant Calena falce, quibus dedit

posuit *vates,* ut ostendat, se pro eo, quod sibi poetæ insit, ingenio longe distare ab humiliore sentiendi ratione populi, rebus vanis atque inanibus felicitatem humanam metientis. — *dedicatum,* novā æde in monte Palatino consecratum. *Dedicari* dicitur qui inter deos recipitur, aut cui jam recepto nova sacra instituuntur, ut hic est. Sic in Ovid. Fast. VI, 637 : « Te quoque magnifica, Concordia, dedicat æde Livia. » — *de pat. nov. Fund. liqu.* h. e. novum vinum libans; novum enim vinum adhiberi solebat in libationibus; hinc supr. XIX, 15 : *patera bimi meri.* — *opimas segetes,* h. e. pingues agros (πίονας ἀγρούς Hom.); sic *seges* pro agro apud Tibull. I, 3, 61 : « Fert casiam *non culta seges;* » sed recte quoque *opimæ segetes* explicari possunt de ubertate frugum, quæ ex opimis segetibus colliguntur. — — *Sard. ferac.* De Sardiniæ fertilitate vid. Mel. II, 7 ; Val. Max. VII, 6. — In sententiam Cl. *Mitsch.* comparat Pind. Nem. VIII, 63.

5. *Grata* sc. dominis, quos suaviter delectat magnorum armentorum possessio, aut etiam grata, jucunda aspectu, utpote pinguia et nitida. — *Calabriæ,* ob egregia enim hujus regionis pascua alebant ibi beatiores armenta et greges; cf. infr. Epod. I, 27. — *æstuosæ,* calidioris, mitioris. — *ebur Indic.* ad magnificentiam apud veteres pertinebat inprimis supellex affabre ex ebore facta; in summo autem pretio fuisse *ebur Indicum* docet Virg. Georg. 1, 57 : « India mittit ebur, » et Ovid. Medic. fac. 10: « Sectile deliciis India præbet ebur. » — *Liris* (nunc *Garigliano*), fluvius Latium et Campaniam dividens, cujus utramque ripam agri fertilissimi ambiunt. — *mordet,* exquisitius pro : alluit; similiter *rodere* apud Lucret. V, 257 : « et ripas radentia flumina *rodunt;* » et sic supr. Od. I, 22, 6, *lambit,* et infr. II, 3, 18, *lavit.* — *taciturnus,* similiter hic leniter et quiete fluens fluvius apud Sil. Ital. IV, 352, *tacitas ripas perstringere* dicitur.

9. *Prem. Calena falc. quib. ded. Fort. vit.* alii in Campania possideant colantque vineas. — *falce premere vitem,* est : inutiles vitis ramulos amputare, quod dicebatur *putatio;* unde *falx* ipsa dicta est *putatoria* apud Pallad. I, 43, 1. Cf. *Voss.* ad Virg. Georg. II, 362. Similiter *falce premere* pro : amputare, dixit Virg. Georg. II, 401. — *Calena,* quod ex vulgari ratione ad *vitem* referri debe-

Fortuna, vitem : dives et aureis
Mercator exsiccet culullis
Vina Syra reparata merce,
Dis carus ipsis; quippe ter et quater
Anno revisens æquor Atlanticum
Impune. Me pascunt olivæ,
Me cichorea, levesque malvæ.
Frui paratis et valido mihi,
Latoe, dones, et, precor, integra

bat, doctiore ratione ad *falce* poeta retulit, plane et supra I, 20, 9, *prælum Calenum,* et infr. III, 16, 34, *amphora Læstrygonia.* — *exsiccet,* h. e. ebibat; sic infr. I, 35, 27, *cadi siccati* pro : epoti. — *culullus,* proprie, ut Acron ad h. l. docet, calix fictilis, quo Pontifices Virginesque Vestales in sacris utebantur; jam de poculo capaciore. — *exsiccare vina culullis* pro : culullos exsiccare vinis. — *reparata,* pro verbo simplice *parata,* h. e. emta. — *Syra merce,* intellige aromata, unguenta, etc. ex India et Arabia in Syriam, et inde Romam deportata; mercator nempe, quum mercatura apud veteres in mercibus præcipue permutandis versaretur, pecuniæ loco mercem pro vino dedit. Fortasse Horatius cum delectu et accommodate ad merces, quæ permutantur, jam posuit *reparare;* nam qui pro data aliqua merce aliam recipit, pretium oblatæ rei accepta alia ejusdem pretii re quodammodo *reparat.* — *Dis carus ipsis,* ipsorum Deorum præsidio atque tutela fruens. — *æquor Atlanticum* ad insanam quæstus faciendi cupiditatem designandam posuit tanquam remotissimum. — *pascunt.* Nonnulli *pascant* male legere mihi videntur. Nondum enim vota nuncupare Horatius incipit, et hic nexus est sententiarum : Non ego pecudes et aurum, et vinum generosum posco a te, o Apollo, nam oleribus vescor; concedas tantummodo ut fruar, etc. — *leves,* quia alvum adstrictiorem levant; nam *malvæ* (ut infr. Epod. II, 57) *gravi corpori salubres.*

17. *Frui paratis,* h. e, iis, quæ mihi jam parata sunt, quæ ego possideo. — *et valido mihi,* et mihi bene valenti; infr. Epist. I, 13, 3 : « Si validus, si lætus erit; — opportune in hanc sententiam Cl. *Mitsch.* affert locum ex Menandri Κόλακι (apud Athen. XIV, 22, p. 659), εὐχώμεθα Ὀλυμπίοισι πᾶσι, πάσαις.... διδόναι σωτηρίαν, ὑγίειαν, ἄγαθα πολλὰ, τῶν ὄντων τε νῦν ἀγαθῶν ὄνησιν. — *Latoe* (Λατῷε) Latonæ fili, Apollo. — *integra* Cl. *Mitsch.* explicat de animo ab omni scelere puro; equidem malim referre ad integrum mentis usum, sive mentis sanitatem, ad illud Juvenal. X, 356 : « Orandum est, ut sit mens sa-

Cum mente; nec turpem senectam
Degere, nec cithara carentem.

na in corpore sano.»—*nec turp. senect. Deg.* et degere senectutem non turpem, non tristitia deturpatam, sed cantu hilarem et jucundam: non hic agitur de vitiis quæ dedecorant, neque de honoribus qui ornant; quod sensui carminis repugnaret. Cl. *Mitsch.* in hanc sententiam attulit Euripid. Herc. Fur. 676 seqq. et e Theognideis v. 769 seqq.

Analysis. Quum die solemni, quo Augustus Apollinis templum in Palatino rite dedicaverat (U. C. DCCXXVI, ut tradit Dio LIII, 1), nemo non, tam publice quam privatim, vota nuncuparet, Horatius secus in his votis a vulgo sentiens, neque opes, neque latifundia, neque alia, quibus vulgo censetur humana felicitas, sed res tantum ad vitam sustentandam necessarias, tum animi corporisque sanitatem, honestam denique et poeseos studio exhilarandam senectutem ab Apolline sibi expetit.

Elocutio carminis augusta ac splendida, ut decebat in tali argumento; ornatus in singulis exquisitus et copiosus; doctrina quoque haud vulgaris, maxime in declaranda divitiarum atque lautitiarum, quibus alii se beatos censent, notione.

CARMEN XXXII.

AD LYRAM.

Lyram suam alloquitur, ejusque laudes celebrat.

Poscimur: si quid vacui sub umbra
Lusimus tecum, quod et hunc in annum

1. *Poscimur,* h. e. ad canendum nunc ego evocor et impellor; utrum Augustus, an Mæcenas, an amicus quidam poetam impulerit, haud liquet; sed fuisse aliquem, qui Horatio rem quandam, carmine celebrandam, proponeret, ex voce *poscimur* satis probabiliter colligi posse videtur. Nam si Horatius sponte vel ipsius animi impetu ad lyram tractandam impulsus fuisset, vix *poscimur* dixisset. Quemadmodum autem Horatius, *Carmini Sæculari,* Augusti auctoritate composito, singulari carmine (IV, 6),

Vivat, et plures, age, dic Latinum,
Barbite, carmen,
Lesbio primum modulate civi;
Qui ferox bello, tamen inter arma,
Sive jactatam religarat udo
Littore navim,
Liberum et Musas, Veneremque, et illi
Semper hærentem Puerum canebat,

prælusit, ita hoc quoque alii cuidam gravioris argumenti carmini, v. c. duobus illis carminibus, quibus, Augusto poscente, Drusi et Tiberii victorias celebravit (IV, 4; IV, 14), prælusisse videri potest. — Pro *poscimur* dedit Bentleius : *poscimus*, quæ si tibi lectio probatur, sic explices : hoc a te posco, o barbite, si quid lusi tecum, quod vivat in hunc et plures annos, age, cane aliquid latinum carmen.—*vacui,* h. e. otiosi. — *Vivat,* h. e. duret, permaneat; infr. Epist.I, 19, 2 : « Nulla placere diu, nec *vivere* carmina possunt. » Liv. XXXIX, 40, de M. Porcio Catone : « vivit immo vigetque eloquentia ejus, sacrata scriptis omnis generis; » ubi plura exempla de hoc usu verbi *vivere* congessit diligentia *Drakenborchii.* — *hunc in ann. et plur.* pro tenui : semper, perpetuo.—*Latinum,* nam idem barbiton Alcæo olim dixerat carmina græca; laudant Fragm. Sapph. ἄγε μοι, δῖα χέλυ, φωνάεσσα γίνοιο, et Theog. 759.

5. *Modulate,* passive accipiendum; sensum enim passivum obtinent participia verborum istorum quæ vocantur *deponentia,* ut in Virgil. Georg. II, 487 : « virginibus bacchata Lacænis Taygeta. » Possis quoque active accipere supplendo : *carmina;* quemadmodum enim vers. anteced. barbiton *carmen dicere* Horatio, ita ille olim *modulatus esse carmina* dicitur *civi Lesbio,* h. e. *Alcæo.*— *primum,* per Alcæum maxime lyrica poesis exculta fuit, ita ut eam invenisse dici possit. Inventorem barbiti Terpandrum Lesbium tradit Pindarus apud Athen. XIV, 9, p. 635. — *Qui ferox bello,* etc. sensus : qui, quamvis fortis miles, tamen inter ipsum armorum strepitum, vel post superatum in mari tempestatis periculum, navi ad littus appulsus, vel Amorem, vel pulcrum, quem deperibat, puerum Lycum canebat. — *jactatam navem littore religare* est : navem tempestate in mari jactatam ad littus appellere et ibi alligare; sic *pinus in littore religata* pro . alligata apud Ovid. Met. XIV, 248, et passim alibi.

9. *Liberum et Musas* cecinit enim Alcæus δώματα παροίνια, quorum fragmenta quædam exstant apud Athenæum X, 8, p. 430. — *Puerum,* παῖδα, filium, Amorem Veneri semper hærentem, assiduum comitem. Mihi videntur errare, qui hæc numina unius et ejusdem carminis ar-

Et Lycum, nigris oculis nigroque
Crine decorum.
O decus Phœbi, et dapibus supremi
Grata testudo Jovis, o laborum
Dulce lenimen, mihi cunque salve
Rite vocanti.

gumentum fuisse putant. — *Lycum*, quem, sui delicias, ut Anacreon Bathyllum, carminibus celebravit Alcæus; sc. in Cicer. de Nat. Deor. I, 28: « Nobis, qui adolescentibus delectamur, etiam vitia sæpe jucunda sunt: nævus in articulo pueri delectat Alcæum: at est corporis macula nævus: illi tamen hoc lumen videbatur. » — *nigris oculis nigroque Crine decorum*, hoc enim apud veteres pulcerrimum haberi constat; sic in art. poet. v. 37: « Spectandum nigris oculis, nigroque capillo. »

13. *Decus Phœbi*, insigne et ornamentum Apollinis. — *et dap. sup. Gr. test. Jov.* ipse Jupiter enim inter dapes lyræ ab Apolline pulsatæ cantu deliniri solebat; vid. Hom. Illiad. I, 603. Hinc φόρμιγξ δαιτὸς ἑταίρη. — *o lab. Dulc. len.* o lyra, quæ cantus tui dulcedine animum laboribus fessum recreare soles. Doering male admisit *levamen* læso dure metro, pro *lenimen*. — *mihi cunque salve Rite vocanti*, sis mihi propitia, quandocunque, ut mihi adsis, te rite rogavero, h. e. benignam et facilem te mihi præbe, quandocunque te, ut decet, tractare animus est. — *cunque* pro: quandocunque. — *salve*, χαῖρε, vox solemnis tam in appellandis diis hominibusque, quos nobis propitios atque benevolos esse cupimus, quam in aliis rebus, quas nobis gratissimas jucundissimasque acccidere significamus. — *Rite* petitum a sacris, quæ certis apparantur cærimoniis. Hujus odæ exitus ad Hymni rationem proxime accedit.

Analysis. Lyram, qua, ab Alcæo sibi tradita, princeps Romanorum Æolium carmen (ut infr. loquitur, III, 30, 13) ad Italos modos deduxerat Horatius, non sine voluptatis et gloriæ, tam sibi quam Alcæo, per eam partæ, sensu alloquitur, ejusque laudes peculiari hoc carmine celebrat. — Videtur autem poeta solemnibus quasi in hoc carmine verbis lyram suam allocutus esse tum, quum ad gravioris argumenti carmen aliquod componendum impelleretur.

CARMEN XXXIII.

AD ALBIUM TIBULLUM.

Ne plus æquo doleat, sibi, ex communi amantium sorte, alium a Glycera anteponi.

Albi, ne doleas plus nimio, memor
Immitis Glyceræ, neu miserabiles
Decantes elegos, cur tibi junior
    Læsa præniteat fide.
Insignem tenui fronte Lycorida

1. *Plus nimio:* alii, *plus nimio doleas, plus nimio memor* alii jungunt, indifferenter utrumque. —*mem. Immit. Glyc.* h. e. cogitatione de perfidia duri pectoris Glyceræ animum tuum crucians. —*miserabiles,* flebiles et miserationem moventes; sic philomela, de pullis sibi detractis querens, *carmen miserabile integrare* dicitur apud Virg. Georg. IV, 514, et sic *miserabiliter* (h. e. flebiliter) *scriptæ literæ* apud Liv. XXVI, 3. —*cur,* propterea quod, ut infr. Epist. I, 8, 10.—*tibi præniteat,* pro tenui: tibi præferatur, te potior sit apud Glyceram (*læsa fide*), quæ datam tibi in amore fidem læsit.—Ceterum fuerunt, qui, quum non satis assequerentur, quomodo Tibullo poetæ, qui jam ætatis anno XXXI, diem supremum obierit, junior a puella præferri potuerit, vix ad illum hoc carmen scriptum esse, autumarent. Sed quam sæpe accidere solet, ut puellæ vel viginti quatuor annos nato juveni alium eo juniorem præferant!

5. Nexus et sensus: Non tibi soli, sed aliis idem in amore accidere solet. Lycoris quoque amat Cyrum; at Cyrus sectatur Pholoen, ab ejus amore vel maxime abhorrentem. Scilicet sic res in amore constituta est ex decreto Veneris, quæ ex amantium, neque forma neque animis sibi respondentium, conjunctione voluptatem duro pectore capit!—Comparant in hanc sententiam Mosch. Idyll. VI, 1 seqq. Ἤρα Πὰν Ἀχῶς τᾶς γείτονος, ἤρατο δ' Ἀχὼ Σκιρτητᾶ Σατύρω, Σάτυρος δ' ἐπεμήνατο Λύδαν, etc. adde Callimach. Epigr. XXXIII, 5. —*ten. front.* in tenui enim et angusta fronte pars venustatis spectari solebat apud veteres; nempe Martial. IV, 41, 9, de formosis pueris:

Cyri torret amor, Cyrus in asperam
Declinat Pholoen : sed prius Appulis
Jungentur capreæ lupis,
Quam turpi Pholoe peccet adultero.
Sic visum Veneri : cui placet impares
Formas atque animos sub juga ahenea
Sævo mittere cum joco.
Ipsum me melior quum peteret Venus,

frons brevis, et de Circe Petronius : *frons minima*. Hinc puellæ, ut observat ad h. l. *Mitsch*. comam in frontem usque eo demittebant, ut βραχὺ τῷ μετώπῳ μεταίχμιον relinqueretur. Lucian. t. II, p. 441, edit. Reitz. — *declinat* sc. animum a Lycoride aversum. — *asperam* sc. erga Cyrum. — *sed prius Appulis*, etc. laudant Aristoph. Pac. 1076 : Πρίν κεν λύκος οἶν ὑμεναιοῖ, et Virg. Eclog. VIII, 27 : « Jungentur jam Gryphes equis, » etc. cf. infr. Epod. 16, 30. — *Jungentur* sc. amore vel coitu ; sic « Venerem cum trucibus feris jungere » dixit Tibull. I, 9, 76 ; cf. *Heins*. ad Ovid. Remed. Am. 407. — *adultero*, h. e. amanti. — *turpi*, seu propter vultus, seu propter morum turpitudinem. — *peccet*, amori ejus succumbat. — *Sic visum Veneri*, formula de rebus, quæ, uti ex voluntate et decreto deorum constitutæ sunt, ita fieri omnino debent. Ovid. Met. I, 366 : « Sic visum superis, » et sæpe alibi. Cf. *Burm*. ad Virg. Æn. II, 427. — *cui placet*, cui volupe est. — *impares Formas*, formosos ac deformes. — *impares animos*. *Impares* in amore dicuntur, quorum alter alterius amori non respondet, *pares* autem qui se mutuo amant ; ut dixit Horatius, lib. Epod. XV, 14 : « Et quæret iratus parem. » Eadem ratione ait Virgil. Æneid. VI, 474 : « Æquatque Sichæus amorem ». In hoc loco etiam hoc verbum *impares* exquisitiorem sensum et novam vim habere videtur, quum huic v. *juga* respondeat, et metaphoræ, e taurorum conditione sumptæ, mire accommodetur. His scilicet tauris iter operosius est et jugum vere aheneum, qui vel statura, vel celeritate, vel indole impares eidem currui junguntur, eodem jugo coguntur. — *sub juga ahenea mittere*, constringere amoris vinculo firmissimo, pro simplice : copulare, conjungere. — *juga*, notissima translatione de amoris vinculis, quibus conjugantur amantes ; *ahenea*, quæ non facile solvi possunt ; quæ, qui amat, non facile rumpere, vel iis se expedire potest. Infr. III, 19, 18 : « Quid si prisca redit Venus, Diductosque jugo cogit aheneo, » simpliciter de amoris vinculo firmissimo. — *Sæv. cum joc*. Sævum in modum sic jocata, amantes ludibrio habens, misere excrucians, amore injecto, ejus tamen potiundi spe negata.

13. *Melior Venus*, puella mollioris et mitioris ingenii ; nam Myrtale, cui opponitur, fuit vehementior et ira-

Grata detinuit compede Myrtale
Libertina, fretis acrior Hadriæ
Curvantis Calabros sinus.

cundior. *Venus* pro : puella, ut supr. I, 27, 14. — *Grat. detin. comp.* h. e. amoris sui dulcedine ita me ceperat, ut ceteras omnes præ ea contemnerem; *compes*, quæ alias est dura et molesta, suavi oxymoro jam dicitur *grata*, quia ipsa servitus apud Myrtalen Horatio fuit grata. Infra quoque IV, 11, 24, dives quædam et lasciva puella Telephum *grata compede vinctum* tenere dicitur. — *acrior*, iracundior, ferventior.—*fret. Hadr. Curv. Calabr. sin.* h. e. fluctibus maris Hadriatici ad littus Calabriæ in sinum se curvantis ; sive, quod ad littus Calabriæ, ut cum Virgil. Æn. I, 161 loquar: « Frangitur, inque sinus scindit sese unda reductos ; » ubi enim hoc fit, ibi sane mare multo vehementius fervet ; cf. infr. III, 9, 23.

Analysis. Albium Tibullum, graviter de juniore amatore prælato sibi ab Glycera dolentem, communem illam fortunam, qua parum sæpe in amore conspirent animi, secum reputare jubet, eique tam aliorum, qui eamdem in amore experti fuerint sortem, quam sui ipsius exemplum solatii loco proponit. — Scriptum hoc carmen esse ad nobilissimum poetam Tibullum ne dubita: nam is, si quis alius, decantavit elegos *miserabiles*, h. e. mollissimi animi sensus egregie exprimentes, et querelas passim de perfidia vel Deliæ, vel Nemesis, vel Neæræ, vel Pholoes (quarum unam sub ficto nomine *Glyceræ* latere magis, ut credam, adducor, quam ut Glyceram in deperditis Tibulli carminibus fortasse celebratam esse existimem), continentes. — Tibullum autem pariter ac Virgilium dignum a Nostro, quem singulari amore complecteretur, habitum fuisse, quis sibi non persuadeat ? Ad eumdem scripta est infr. Epist. 4, lib. prim. —Vide nost. Editionem Tibulli, pag. LXXXIX et seqq. et præsertim pag. 439 et seqq. 465, 470, ubi vir ingenio et doctrina clarissimus Phil. Amat. de Golbéry de Vita et Carminibus Tibulli nova multa atque rectissima scripsit. Ed.

CARMEN XXXIV.

In Epicureorum de Diis errorem.

Parcus Deorum cultor et infrequens,
Insanientis dum sapientiæ
Consultus erro, nunc retrorsum
Vela dare, atque iterare cursus
Cogor relictos: namque Diespiter
Igni corusco nubila dividens
Plerumque, per purum tonantes

1. Sensus: Ego, qui Deorum cultum adhuc neglexeram, falsa scilicet Epicureorum opinione, *Deos nihil curare res humanas,* deceptus, nunc, meliora edoctus, in viam rectam, a qua aberraveram, redire cogor. — *Parcus Deor. cult. et infrequ.* qui raro Deos colit, nec eorum templa frequentat; τὸ *parcus* ad munera, quæ parca manu Diis offerantur, referre nolim. — *Insan. sap. Cons.* imbutus præceptis sapientum, h. e. Epicureorum, in iis, quæ contra divinam providentiam disputant, insanientium; *insaniens sapientia* pertinet ad oxymora, de quibus ingentem exemplorum copiam congessit diligentia *Rittershusii* ad Oppian. p. 29-32. Adde *Jens.* ad Lucian. Merc. Conduct. t. I, p. 698, et quos laudat *Albert.* ad Hesych. t. I, p. 275, n. 4. — *retrorsum Vela dare,* retro navigare. — *iterare cursus relictos,* redire in viam quam olim tenueram, et a qua aberraveram. — *Diespiter,* Jupiter, diei vel lucis pater, ut Varro de L. L. IV, 10 explicat. — *Plerumque,* more solito, alias, vulgo. Proprie sententia ita fere efferenda erat: Quum tonitru ventorum ac nubium conflictu oriri creditum sit, Jupiter, quo fulmen sibi ereptum vindicaret, sereno cælo tonuit, sicque vim suam ostendit. — *per pur. ton. Egit equ. voluc. curr.* tonuit, sive movit in cælo sereno tonitru, quod currus, quo per aerem invehi putabatur Jupiter Fulgurator, strepitu et equorum χαλκοπόδων ei junctorum pulsu moveri finxit sibi prisca antiquitas. — *per purum,* sc. cælum, δι' αἰθρίας; *tonitru* in cælo sereno auditum ad res a naturæ legibus recedentes sive prodigia relatum fuisse, satis constat, cf. *Lambin.* ad h. l. et *Jul. Obsequens* c. 83, 107, 122. — *volucrem,* h. e. alatum, ad sum-

Egit equos volucremque currum,
Quo bruta tellus, et vaga flumina,
Quo Styx, et invisi horrida Tænari
Sedes, Atlanteusque finis
Concutitur. Valet ima summis
Mutare, et insignem attenuat Deus,
Obscura promens: hinc apicem rapax

mam ejus celeritatem designandam; laudant Platonis locum ex Phædro, t. IX, p. 321. Bip. ὁ μέγας Ζεὺς, πτηνὸν ἅρμα ἐλαύνων. Cf. *Mitsch.*

9. *Quo* sc. curru, h. e. moto per currum tonitru. — *bruta,* h. e. immobilis, *iners,* ut infr. III, 4, 45 vocatur. Senec. Thyest. 1020: « Immota tellus pondus ignavum jaces? » — *invis. horrid. Tæn. Sedes,* h. e. squalida loca diis hominibusque abominabilis Tartari. Colores in fœdi Tartari adumbranda imagine duxisse videtur ex Hom. Il. XX, 64, 65: Οἰκία δὲ θνητοῖσι καὶ ἀθανάτοισι φανείη Σμερδαλέ', εὐρώεντα, τά τε στυγέουσι θεοί περ. Hinc Virg. Æn. VIII, 245: « regna pallida, Dis *invisa.* » — *Tæn. Tænarus,* specus in Laconica ad Tænarum, per quem ad Tartarum descendi posse credebatur (Virg. Georg. IV, 467), jam pro ipso Tartaro. — *Atlanteus finis,* pro locis terræ ultimis vel remotissimis; nam Atlas, mons ille in Africa, antiquitus pro ultimo terræ occidentalis termino habebatur.

12. *Valet ima summis,* etc. Nexus et sensus: Hoc igitur prodigio monitus non amplius de divina rerum humanarum administratione dubito; imo deus, ut nunc mihi persuasissimum habeo, ex infimo quemque ad summum locum extollere, et eum qui summum locum tenet ad infimum detrudere valet; nam vis fati potentissima imperium, quod huic eripuit, pro lubitu ad alium transferre solet. — *ima summis Mutare,* similiter supr. I, 16, 25, *mitibus mutare tristia.* — *insignem* sc. imperio, honoribus. — *attenuat,* deprimit ad tenuitatem vel obscuritatem. — *Deus,* Jupiter. — *Obscura promens,* ex obscuritate protractos gloriæ splendore illustrans; insolentior generum permutatio in *ima, insignem, obscura,* permovit *Bentleium* et *Cuningamium,* ut ille pro *insignem* legendum esse censeret *insigne;* hic, *insignia;* sed quum in hac quoque re, ut erudite ad hunc locum docuit *Mitsch.* secutus sit Horatius exemplum Græcorum, neutri emendationi locus reliquendus videtur; in sententiam laudant Hesiod. Ἔργ. 5-7: Ῥεῖα μὲν γὰρ βριάει, ῥέα δὲ βριάοντα χαλέπτει, Ῥεῖα δ' ἀρίζηλον μινύθει (*insignem attenuat*) καὶ ἄδηλον ἀέξει, Ῥεῖα δέ τ' ἰθύνει σκολιὸν καὶ ἀγήνορα κάρφει Ζεὺς ὑψιβρεμέτης. — *Hinc apicem,* etc. quos designaverit poeta in antecedentibus (reges nempe et principes), in his adjectis magis declarat; *apicem,* intellige tiaram, sive pileum cum apice eminente, regum

Fortuna cum stridore acuto
Sustulit, hic posuisse gaudet.

barbarorum inprimis insigne, jam (ut apud nos fere *corona*) pro ipso imperio. — *Fortuna*, dea, cujus munus versatur in exsequendis et perficiendis iis, quæ ex summi dei consilio cuique homini decreta sunt. — *rapax*, refer ad hujus deæ violentiam. — *cum stridore acuto*, præclara imago deæ cum impetu advolantis, et alarum agitatione gravem stridorem edentis; de *Fortuna, dea alata*, vid. Comment. de *alat. imaginibus* (Gothæ, 1786), p. 30; et infra, lib. III, od. 29, 53. Quamvis hæc adornatum solum adjecta mihi videantur, tamen non indocte suspicari potueris, hic a Nostro significari turbas ac tumultus, qui subitas imperiorum conversiones comitari solent. Vide Cicer. Orat. in Catil. II, 10; et ad Att. II, 9: Senec. Quæst. Nat. III, præf. Silius Ital. lib. I, 7: et Statius, Silv. IV, 6, 63. — *sustulit* (ἀορίστως) auferre solet. — *posuisse* pro: imposuisse.

ANALYSIS. Horatius, quum, neglecto deorum cultu, temere eorum, qui nullam deos rerum humanarum curam habere statuerent, sapientiam secutus esset, audito repente in cælo sereno tonitru se adeo perculsum esse narrat, ut divinitus quasi monitus statim ab impia ista animi perversitate ad mentem saniorem redire cœperit. In hac nova igitur, deos omnino esse qui omnia gubernent, persuasione, sententias de divina in res humanas potentia subjungit gravissimas. — Jam vero quum Horatius, quamvis in nullius magistri verba (ut ipse fatetur inf. Epist. I, 1, 13) juraverit, h. e. nulli philosophiæ sectæ unice addictus fuerit, Epicureorum tamen placita, ad vitæ jucunditatem et voluptatem spectantia, studiose amplexus sit; equidem illum non tam abjurare Epicuream philosophiam et ad Stoicam se convertere, vel adeo Stoicorum disciplinam traducere (quod nonnulli, ut aliorum argutias taceam, opinati sunt), sed gravem illum Epicureorum errorem, *deos nihil curare homines*, hoc præcipue argumento, quod horrendum in cælo puro auditum sit tonitru, quale in cælo puro audiri posse ipsi quoque Epicurei (Lucret. VI, 245 et 399) negabant, refellere voluisse existimo.

CARMEN XXXV.

AD FORTUNAM.

Eam obtestatur, ut Cæsarem servet in Britannos proficiscentem.

O Diva, gratum quæ regis Antium,
Præsens vel imo tollere de gradu
Mortale corpus, vel superbos
Vertere funeribus triumphos;
Te pauper ambit sollicita prece

1. *Gra. quæ reg. Antium*, h. e. quæ imperii tui sedem habes Antii, urbe præ ceteris tibi cara; quemadmodum nempe Venus ob præcipuum, quo in insula Cypro gaudebat, cultum, supr. I, 3, 1, *potens Cypri*, et I, 30, 1, *regina Gnidi* appellatur, ita *Fortuna*, Antii inprimis religiosissime culta, *Antium regere* dicitur. Fuit autem *Antium* (nunc *Anzo Rovinato*) oppidum Latii maritimum, Fortunæ templo nobilissimum; cf. *Torrent.* ad h. l. et *Phil. a Turre Monumenta vet. Ant.* c. 1. — *Præsens*, quæ statim potes; *dii præsentes* dicuntur, qui præsentia sua statim potentiam suam declarant, potentes; passim quoque, qui præsens, h. e. celerrimum, auxilium ferunt. —*Præsens tollere*, præsens ad tollendum : jam sæpissime notatus hellenismus. — *imo toll. de gr. Mort. corp.* h. e. mortales ex infimo ad summum gradum extollere. — *superb. Vert. funer. triumphos*, splendidam victoriam mutare in cladem. Cl. *Mitsch.* explicat: « pompam triumphalem in funebrem mutare, ut pro triumpho, quem victor acturus erat, funus ejus ducatur; » in quam rem ille laudat exemplum Drusi. Auct. Consol. ad Liv. 27. Sed quanto major et potentior apparet Fortuna victoriam in cladem mutando, quam triumphum triumphantis morte funestando!

5. *Te paup. ambit*, etc. numen tuum omnes homines, et pauperes et divites, et populi barbari, et nos, et tyranni venerantur atque metuunt. — *ambit*, cum delectu pro : adit, habet enim notionem verecundiæ. — *sollicita*, quam sollicito pectore pro agrorum suorum incolumitate fundit ruris colonus. — *domin. æquoris*, in Fortunæ enim potestate positi sunt casus quibus navigantes in mari se exponunt; Cl. *Mitsch.* rem bene illustrat loco Pind. Ol. XII, 3 seqq. Respexisse autem poeta videtur in hoc cultu, a

Ruris colonus; te dominam æquoris,
  Quicunque Bithyna lacessit
    Carpathium pelagus carina.
Te Dacus asper, te profugi Scythæ,
Urbesque, gentesque, et Latium ferox,
  Regumque matres barbárorum, et
    Purpurei metuunt tyranni,
Injurioso ne pede proruas
Stantem columnam, neu populus frequens
  Ad arma cessantes ad arma
    Concitet, imperiumque frangat.

ruris colono et navigantibus Fortunæ exhibito, antiquam hujus deæ imaginem, qua illa in vett. monumentis altera manu *cornucopiæ*, altera *gubernaculum* tenens conspicitur; vid. *Reines. Emendatt.* II, 24. — *Quicunque Bithyna,* etc. quicunque quæstus causa per mare Carpathium Bithyniam navigat. — *Bithyna,* h. e. mercatoria; nam mercatores Romani e Bithynia inprimis merces suas petebant; similiter supr. I, 1, 13, *trabs Cypria.*—*Carpathium pelagus,* procellosum, et Bithyniam petentibus transeundum, ab insula *Carpatho* (nunc *Scarpanto*), inter Rhodum et Cretam, ita dictum. — *lacessit,* h. e. tentat; τὸ *lacessere* explicant: remis impellere, movere, ferire.

9. *Dacus asp. Daci,* populi trans Istrum, Romanis ob crebras, quas in eorum fines faciebant, incursiones infestissimi; *asper,* Justin. II, 3: « gens laboribus et bello aspera. » — *Scythæ,* ob sedem eorum vagam et instabilem, dicuntur *profugi;* nam erant, ut infr. Noster, III, 24, 9: « campestres... quorum plaustra vagas rite trahunt domos; » ἁμαξόβιοι, ἁμάξοικοι. — *Latium ferox,* bellicosum. — *Regumque matr. barb.* nam regiæ matres vel maxime de filiorum regni incolumitate sollicitæ sunt; Cl. *Mitsch.* comparat Æschyl. Pers. 160. — *barbarorum,* intellige reges in Asia minore; cogitavit fortasse poeta de Parthorum rege Phraate. — *purpurei,* purpura induti, purpurati. — *Injur. ne pede pror.* Sensus: ne violenter imperium de eo, quo se nunc extollit, statu dejicias, neve populus ad seditionem concitatus illud evertat. — *injurioso,* h. e. violento; sic venti *injuriosi,* infr. Epod. 17, 34. — *proruas,* active: deturbes, dejicias. — *Stantem columnam,* stans et florens adhuc imperium, quod cum stante columna comparatur; hinc passim reipublicæ status *concuti, labefactari,* etc. dicitur. Cl. *Mitsch.* in hanc sententiam laudat Pind. Pyth. IV, 484. et Pausan. III, 7. — *cessantes,* mo-

Te semper anteit sæva Necessitas,
Clavos trabales et cuneos manu
Gestans ahena, nec severus
Uncus abest, liquidumque plumbum.
Te Spes et albo rara fides colit
Velata panno: nec comitem abnegat,

ras nectentes, nec statim arma arripientes. — *ad arma*, cum vi repetit voces *ad arma, ad arma*, quas, qui in repentino tumultu ad arma evocant, identidem repetere solent. Ovid. Met. XII, 241 : « Certatimque omnes uno ore *arma, arma* loquuntur; » cf. Virg. Æn. II, 668.

17. Sententiam, « potentiæ tuæ cedere debent omnia, » lyrica sublimitate expressit per adumbratam imaginem *Necessitatis*, quæ *Fortunæ*, ut ejus ministra, cum instrumentis, ad res indissolubili firmitate muniendas validissimis, præcedere fingitur. Quum necessitas Fortunæ, ut ita dicam, sit attributum, apte jam illa personam induit. — *sæva*, dira, inexorabilis, δεινή, κρατερά. — *Clav. trabal.* quibus ad ædium trabes firmissime copulandas olim utebantur; cum ejusmodi *clavo trabali* sistitur Fortuna, ut observat ad h. l. *Jani*, in *Causei Museo Rom.* t. I, p. 72, tab. XXVIII, et apud *Spenc.* tab. XXIII, n. 5, p. 151. Hinc apud Cic. Verr. V, 21 : « ut beneficium, quemadmodum dicitur *trabali clavo* figeret, » h. e. firmissimum efficeret. Petron. c. 75 : « Nosti, quod semel destinavi, clavo trabali fixum est, » h. e. immutabile est. *Mitsch.* in hanc rem laudat Æschyl. Suppl. 949. — *cuneos manu Gestans*, jam non ad diffindendum, sed ad compingendum et firmius coagmentandum. — *Uncus*, hamus ferreus, cujus usus fuit in lapidibus firmius jungendis, adfuso *liquefacto plumbo*, ne uncus inde dissolvi posset. — *severus*, horrendus, sævus; sic *Eumenidum amnis* apud Virg. Æn. VI, 374, *severus* dicitur; cf. Georg. III, 37. His omnibus autem instrumentis, quæ non sine animi quodam horrore *Necessitatem* præ se ferre conspicimus, nil nisi vim Fortunæ indomitam et insuperabilem designari, vix est, quod moneam.

21. Sensus : *Spes* et *Fides* te *adversam* quoque colunt, nec a te recedunt, quando ex *secunda* in *adversam* mutata potentiorum domos relinquis; sed ceteri, qui tibi *secundæ* tantum adhærent, vulgus infidum, meretrices, parasiti, te *adversam* fugiunt; h. e. veri amici in fortuna adversa fidem, falsi perfidiam probant. — *Spes*, quæ adest Fortunæ adversæ, ut miseros melioris sortis solatio recreet; hinc Ἐλπίδες Τύχης ἑταῖραι apud Macedon, XXXIX, 1, in Anthol. Græc. t. IV, 92. — *rara*, quia raro amici in utraque fortuna fidem præstant; significanter ipsa dea dicitur *rara*, h. e. raros cultores habens. — *albo*, ad candorem animi designandum. — *abnegat* sc. se. — *Utcunque*, quandocunque, tum quoque, quando. —

Utcunque mutata potentes
Veste domos inimica linquis.
At volgus infidum et meretrix retro
Perjura cedit: diffugiunt cadis
Cum fæce siccatis amici
Ferre jugum pariter dolosi.
Serves iturum Cæsarem in ultimos
Orbis Britannos, et juvenum recens
Examen Eois timendum
Partibus, Oceanoque rubro.
Eheu cicatricum et sceleris pudet
Fratrumque! Quid nos dura refugimus

mutata Veste, finge tibi *Fortunam secundam* splendida, *adversam* sordida veste indutam; mutat igitur vestem splendidam cum sordida, quando ut dea adversa apparet. — *cadis Cum fæce siccatis,* postquam ad fæcem usque vinum ebiberunt, h. e. omnes opes consumserunt et devorarunt. Hæc metaphora ex Horatii indole ducta esse et hujus carminis dignitatem non apprime decere videtur. — *dolosi Ferre,* græce, pro: astutiores, quam ut ferant; sic infr. Sat. I, 4, 12, *piger ferre,* pro: nimis piger, quam ut ferat. — *jugum,* h. e. inopiam, tanquam jugum et onus. Comparant Pind. Nem. X, 147: παῦροι δ' ἐν πόνῳ πιστοὶ βροτῶν καμάτου μεταλαμβάνειν. — *pariter,* omnes *similiter* dolosi.

29. Jam, captata quasi Fortunæ per hymnum in ejus potentiam decantatum benevolentia, subjungit preces pro Cæsare. — *ultimos Britann.* Sic ex veteri opinione, ultimam oræ occidentalis insulam esse Britanniam, apud Catullum quoque *Britanni* dicuntur *ultimi;* et *extremi,* Virg. Æn. VIII, 727; Luc. VII, 541. — *Examen,* apposite a nova apum sobole translatum ad exercitum recens ex juvenibus conscriptum. — *Eois Partibus,* terræ orientali, Arabiæ Felicis populis; cf. Argum. supr. ad Carm. XXIX. — *Oceano rubro,* maris Indici, ab ortu solis rubescentis, accolis.

33. *Eheu cicatric. et sceler.* etc. Hæc subita ad bella domestica conversio, et dira malorum, quæ illa protulerunt, exsecratio, ad votum, ut bellum a patria ad barbarorum vincendorum terras avertatur, egregie ducit. — *sceleris,* cf. supr. I, 2, 29. — *Fratrumque,* copiosius in hanc sententiam Lucan. II, 286: « domini per viscera ferrum Exegit famulus; nati maduere paterno Sanguine... in fratrum ceciderunt præmia fratres. » — *nos dura Ætas,* nos duri in hac ætate, nullo pudoris sensu inde revocati, impii. Sic infr. Epod. 16, 9: « Im-

Ætas? quid intactum nefasti
Liquimus? unde manum juventus
Metu Deorum continuit? quibus
Pepercit aris? O utinam nova
Incude diffingas retusum in
Massagetas Arabasque ferrum.

pia perdemus devoti sanguinis ætas. » — *quid intactum nefasti,* nihil non *nefasti* nefarie attigimus quod adeo tangere nefas erat, h. res sacras violavimus, polluimus. — *diffingas,* recudendo in aliam formam fingas, retractes. — *Massagetas,* nobilem Scythiæ gentem, Parthis conterminam. —Egregie bellorum civilium atrocitatem et diuturnitatem poeta declarat per arma *retusa* atque hebetata in civibus, quæ adeo *incudi* reddenda sunt, ut usum in bello iterum præstarent adversus hostes, de quibus supra vv. 31 et 32. Ornatius quam in hujus libri Od. 2, v. 22.

Analysis. Quantum ars et ingenium magni poetæ in simplice aliqua sententia exornanda valeat, id ex hoc et huic similibus Horatii carminibus optime intelligi potest. — Conscripserat Augustus U. C. DCCXXVI duos exercitus eo consilio, ut alterum ipse contra Britannos duceret, alterum duce Ælio Gallo in Arabiam mitteret. Horatius igitur jam preces in hoc carmine pro felicissimo utriusque expeditionis eventu facturus, vulgarem sententiam : « O Fortuna, serva Cæsarem cum exercitu contra Britannos profecturum, et fac ut arma a bellis domesticis ad domandas gentes barbaras convertantur, » Fortunæ potentiam celebrando ita amplificavit, ut carmen exiret splendidissimum. — Si quis cogitaverit quam sæpe felix bellorum exitus a Fortunæ favore et arbitrio pendeat, is, poetam in coacervandis summæ hujus deæ potentiæ imaginibus tam multum et copiosum fuisse, non adeo mirabitur. — Optime totius hujus carminis finem ita constitui posse puto, si illud dixeris « Hymnum in Fortunam, quem ad hujus deæ favorem, Augusto contra Britannos profecturo conciliandum, pia mente cecinerit. » Sic argutiis, quibus onerarunt hoc carmen nonnulli interpretes, facile supersedere possumus.

CARMEN XXXVI.

AD PLOTIUM NUMIDAM.

Felicem ex Hispania reditum gratulatur.

Et ture et fidibus juvat
Placare et vituli sanguine debito
Custodes Numidæ Deos,
Qui nunc, Hesperia sospes ab ultima,
Caris multa sodalibus,
Nulli plura tamen, dividit oscula,
Quam dulci Lamiæ, memor
Actæ non alio rege puertiæ,

1. *Fidibus*, inter sacrificandum enim ad tibiam et lyram cani solebat; infr. IV, 1, 21: « Illic plurima naribus Duces thura, lyræque et Berecynthiæ Delectabere tibiæ Mistis carminibus, non sine fistula. » — *Placare Deos* generali notione accipiendum pro: sacra eis offerre, gratias agere sacrificiis. Sic in Aurel. Victor de Pompeio: « Et quum mari feliciter uteretur, Neptuni se filium confessus est, eumque bobus auratis et equo placavit. » — *vituli sanguine debito*, hostia, quam poeta ex voto, quo diis pro felici Numidæ reditu se obligaverat, nunc debebat. Infr. Epist. I, 3, 36: « Pascitur in vestrum reditum votiva juvenca. » — *Custodes*, tutelares. — *Numidæ*, cognomen nobilis gentis Plotiæ et Æmiliæ, quod majorum aliquis ob rem quandam in Numidia præclare gestam accepisse videtur. — *ultima*, remotissima, ut infr. II, 18, 5, *ultima Africa*. — *dividit oscula*. *Oscula dividere*, modo huic, modo alii osculum dare, ut supr. I, 15, 15, *carmina dividere*. — *memor Actæ non alio rege puertiæ*, suaviter recordans, se una cum eo sub unius ejusdemque magistri vel custodis auspiciis pueritiam transegisse, et simul cum eo togam virilem induisse; a teneris igitur Numidæ et Lamiæ amicitia coaluerat. — *rege*, reges enim puerorum vocabant magistros Romani, qui apud Græcos ἄνακτες, παιδώνακτες dicebantur. — *mutatæ*, prætextæ nempe in puram.

Mutatæque simul togæ.
Cressa ne careat pulcra dies nota:
Neu promtæ modus amphoræ,
Neu morem in Salium sit requies pedum:
Neu multi Damalis meri
Bassum Threicia vincat amystide:
Neu desint epulis rosæ,
Neu vivax apium, neu breve lilium.
Omnes in Damalin putres
Deponent oculos; nec Damalis novo

10. *Cressa ne car. pulc. di. not.* Dies, quem hodie celebramus, lætissimus nota alba insigniatur, h. e. in numerum felicissimorum dierum referatur; dies feliciores apud Romanos nota alba, vel albo lapillo, infeliciores autem nota nigra vel atro lapillo notatos fuisse, satis notum est; cf. *Bent.* — *Cressa,* h. e. alba a creta, quæ ex insula Creta vel apportata, vel pro Cretica terra habita fuit. — *Neu promtæ mod. amph.* neve modus in promendis ex cella vinaria amphoris servetur, h. e. largius hodie vinum afferatur. — *Salium,* Saliorum, Martis sacerdotum, qui ex Numæ instituto secundum Liv. I, 20, « per urbem ire canentes carmina cum tripudiis solemnique saltatione jussi sunt. » — *multi Damalis meri,* puella, quæ largiter vino se ingurgitare solebat, ut apud Ovid. Met. XIV, 482, « nimiique Elpenora vini; » fuit Damalis haud dubie libertina vel puella inhonestior, quia honestioribus vel ingenuis virginibus haud interesse licebat potationibus. — *Bassum,* insignem inter sodales potatorem. — *amystide,* h. e. uno spiritu et haustu poculum exhauriendo; *amystis* est vox græca, Hesychio interprete: συνεχὴς πόσις; hinc apud Anacreonta, XXI, 2, πίνειν ἀμυστί; vocatur hæc avidius uno haustu vinum absorbendi ratio *Thracia,* a nota Thracum vinolentia; laudant Callimach. Fragm. (*Bentl.* CIX, p. 481, edit. *Ernest.*) Καὶ γὰρ ὁ Θρηϊκίην μὲν ἀνήνατο χανδὸν ἄμυστιν ζωροποτεῖν. — *apium vivax,* diu viridem colorem suum servans. — *breve,* breve tempus florens, ut *brevis rosa,* infr. II, 3, 13. — Ceterum florum usus in lætis conviviis notissimus; cf. infr. carm. XXXVIII, et multa in hanc rem congesta a *Fulv. Ursin. in Append. ad Ciaccon. de Triclin.* p. 263 seqq.

18. *Deponent,* suaviter amantes, qui obtutum in puella figunt, vel uno obtutu in ea hærent; *deponere in puellam* dicuntur *oculos,* et quidem *putres,* h. e. amore tabescentes, libidine natantes, lascivos; cf. supr. ad I, 19, 8. Comparant Theocrit. I, 90. Καὶ τὺ δ' ἐπεί κ' ἐσορῇς τὰς παρθένος, οἷα γελῶντι, Τάκεαι ὀφθαλμώς. — *nec*

Divelletur adultero,
Lascivis hederis ambitiosior.

Dam. novo Divell. adult. Lasc. hed. ambitios. nec Damalis ab novi amatoris, i. e. redditi Numidæ, amplexibus, quibus arctius hedera se implicabit, per alium se divelli patietur. — *Lasciv. heder.* Similiter Noster arctos complexus cum hedera ubique se implicante comparat, infr. Epod. 15, 5 : « Arctius atque hedera procera adstringitur ilex, Lentis adhærens brachiis. » Cf. Catull. LXI, 34, 35; *hedera* autem, ob ejus amplexus cum lasciviorum amplexibus comparata, ipsa suaviter dicitur *lasciva*. — *ambitiosior*, magis brachiis suis ambiens, h. e. arctius et tenacius inhærens atque se implicans. Claudian. Fescen. XIV, 19, non feliciter imitatur.

Analysis. Numida quodam e gente Plotia, Horatii familiari, ex Hispania Romam reverso, confecta a U. DCCXXX Augusti in Cantabros, cui interfuisse videtur, expeditione, poeta cum ipsi, tum ejus amicis, e quibus Lamiam honoris caussa nominat, felicem reditum gratulaturus, sodales, mactata pro servato amico hostia, potationi, saltationi, amoribus, et omnibus, quibus jucundissimi dies transigi solent, liberius indulgere jubet voluptatibus. Quam egregie poeta in hoc carmine præ lætitia de recepto amico exultans, mollissimi in amicitia amoris sensus expresserit, quivis ipse sentiet. Compara cum hoc carmine Catull. IX; Juven. Sat. XII; et infra lib. II, Od. 7.

CARMEN XXXVII.

AD SODALES.

Ad indulgendum genio, ob Actiacam victoriam mortemque Cleopatræ, eos hortatur.

Nunc est bibendum, nunc pede libero
Pulsanda tellus; nunc Saliaribus

1. *Nunc* cum vi ter repetitum; — hoc die, si quo alio, ubi lætissimus de Cleopatræ morte nobis accidit nuncius, potationi et saltationi indulgendum est; — imitatus est Noster, ut observant interpretes, similis argu-

Ornare pulvinar Deorum
Tempus erat dapibus, Sodales.
Antehac nefas depromere Cæcubum
Cellis avitis, dum Capitolio
Regina dementes ruinas,
Funus et Imperio parabat
Contaminato cum grege turpium
Morbo virorum, quidlibet impotens

menti carmen Alcæi, cujus primos versus servavit Athenæus, X, 8 : « Νῦν χρὴ μεθύσκειν, καί τινα πρὸς βίαν πίνειν, ἐπειδὴ κάτθανε Μύρσιλος. — *nunc Saliaribus*, etc. Hic dies, si quis alius, lautas epulas diis in templis apponendas, h. e. lectisternium, sive supplicationem exigebat. In supplicationibus enim, ubi diis vel ob res præclare in bello gestas, vel ob felicem quemdam rerum eventum publice gratiæ agebantur, lautiores epulæ in eorum templis apponi, et circa eas strati lecti, sive pulvinaria, quibus dii ad cibos capiendos discumberent, collocari solebant, quod dicebatur *lectisternium*; itaque *ornare pulvinar deorum Saliaribus dapibus* jam erit : magnificas epulas diis in eorum templis apparare; *pulvinar* pro templo, ubi pulvinar positum est; sic apud Ciceronem in Cat. III, 10 : « Quia ad omnia pulvinaria supplicatio decreta est »; et sic Livius, XXIV, 10, s. fin. « Et supplicatio omnibus Deis, quorum pulvinaria Romæ essent, indicta est. » Peculiarem libellum *de sacris pulvinaribus* scripsit *J. David Ellrod, Altorf.* 1726, 4. — *Saliares dapes* de epulis lautis et opiparis, quibus se invitare solebant Martis sacerdotes, Salii; hinc παροιμιακῶς apud Cicer. ad Attic. V, 9 : « epulari Saliarem in modum »; quod apud nos olim bene proverbiali hac locutione redderetur : *repas de chanoines*. — *tempus erat*, explicant pro : tempus est; quod non opus videtur; cogita poetam jam initio supplicationis facto sodales suos allocutum esse : *nunc tempus erat*, nunquam magis fas fuit, quam nunc, etc.

5. *Cæcubum* pro vino generosiore, supr. I, 20, 9. — *Cellis avitis*, ubi vinum ab avis conditum servantibus; Ovid. Art. Amat. II, 695 : « mihi fundat *avitum* Consulibus priscis condita testa merum. » Similiter *testam paternam* dixit Tibull. I, 10, 48. — *dementes*, dementiam et insanum furorem ejus, qui eas parat, prodentes. — *Funus*, h. e. interitum; rem Horatius, ut poeta, auget; non proprie enim imperium Romanum ad interitum vocatura, sed imperii Romani tantum sedem Alexandriam translatura erat Cleopatra; Propert. III, 11, 31, 32 : « Conjugii obsceni pretium Romana poposcit Mœnia, et addictos in sua regna patres. Cf. Dio L. VII. — *Contam. cum grege turp. Morbo vir.* in comitatu suo habens catervam virorum turpi morbo infamium; in-

Sperare, fortunaque dulci
Ebria: sed minuit furorem
Vix una sospes navis ab ignibus;
Mentemque lymphatam Mareotico

tellige spadones, sive eunuchos, cf. inf. Epod. IX, 13. Cum contemtu autem istam catervam vocat *gregem* et quidem *contaminatum*, h. e. impurum vel fœda libidine pollutum; *virorum morbo turpium*, h. e. turpiter eviratorum; nam *morbus* ut νόσος apud Græcos, passim de corporis vitiis, nisi quis *morbum* de eo, quo libidinosi laborant, accipere malit; hinc apud Catull. LVII, Mamurra et Cæsar, pathici, dicuntur *morbosi*. Hoc enim sensu Tacitus, Annal. XV, 37, de Neronis cum libertino Pythagora conjugio: « Uni ex illo contaminatorum grege denupsisset. » Cf. *Bent.* ad h. l. — *quidlibet impotens Sperare,* impotente animo (h. e. præter modum, temere) sperans omnia; *impotens,* animi cupiditati temperandæ impar; Livius, 6, 11: « animi ingenio vehemens et *impotens.* » — *dulci,* refer ad dulcem illam spem, quam de Romano imperio, tanquam amoris mercede, accipiendo ab Antonio (Flor. IV, 11), fovebat Cleopatra. — *Ebria,* quia spes, quam imbiberat, dulcissima, ejus mentem, ut nimius potus, perverterat; similiter Græci: μεθύων, Theocrit. XXII, 98: μεθύων ἔρωτι.

13. *Vix una sospes navis ab ign.* Hoc intelligendum est de classe Antonii, quam totam pæne in pugna Actiaca combustam esse constat; ipsa Cleopatra enim vano timore externata sub pugnæ statim initio cum sexaginta navibus aufugerat, quam mox navi prætoria (ad quam spectare videtur *una navis sospes ab ignibus*) secutus est Antonius; vid. Dio L. XXXIII, p. 439; Flor. IV, 11, 8. — *Mentemque lymphatam Mareotico... Remis adurgens.* Sensus: et Cæsar celeri cursu ab Italia fugientem Cleopatram persecutus, vanum ejus timorem, quo pugnæ se subduxerat, in verum ad Alexandriam mutavit; *vanum timorem,* qui *vero* opponitur, expressit Noster per *mentem lymphatam Mareotico. Lymphatus* (νυμφόληπτος) proprie dicebatur, qui Nympham aquaticam conspicatus aquam timeret; dixit enim Ovid. Her. IV, 47: « quas Dryades Faunique bicornes numine contactas attonuere suo. » Unde deinde de eo, qui vel subito terrore offusus, vel mente alienatus, vel furore correptus esset, vid. *Cuper. Observ.* III, 12. Jam vero quum Cleopatra, vix pugna navali ad Actium commissa, ita alienata esset animo, ut nulla adhuc urgente necessitate statim fugam capesseret, ille terror vanus salse ad ejus vitam luxuriosam simul notandam *menti lymphatæ Mareotico,* h. e. offusæ et externatæ vino Mareotico, sive ejus ebrietati, tribuitur; cf. *Bentl.* Poteris quoque, si malueris, simpliciter dicere quos canis rabiosus momorderit, eos lympham fugere et horrere, et inde *lymphatum* pro *furioso* poni. — *Mareoticum,* vinum nobilis-

Redegit in veros timores
Cæsar, ab Italia volantem
Remis adurgens; accipiter velut
Molles columbas, aut leporem citus
Venator in campis nivalis
Hæmoniæ; daret ut catenis
Fatale monstrum: quæ generosius
Perire quærens, nec muliebriter
Expavit ensem, nec latentes
Classe cita reparavit oras.

simum, ad Mareotidem paludem super Alexandriam natum: cf. Athen. I, cap. 60; et *Heyn.* Virg. Georg. II, 91.

17. *Volantem.... Remis adurgens,* premens, proxime insequens eam volantem ab Italia quo tetenderat; primum nempe Cæsar Liburnas naves fugientem Cleopatram premere jussit, deinde post aliquod temporis intervallum ipse eam ad Alexandriam usque persecutus est.—*accipiter velut,* sc. premere solet.—*Molles,* timidas; primas lineas hujus comparationis duxit Homerus, Il. XXII, 139: Πηλείδης δ' ἐπόρουσε... Ἠΰτε κίρκος ὄρεσφιν, ἐλαφρότατος πετεηνῶν, Ῥηϊδίως οἴμησε μετὰ τρήρωνα πέλειαν. Cf. Virg. Æn. XI, 721, ubi plura tam Græcorum quam Latinorum poetarum in hanc rem exempla conduxit *Cerda.* — *nivalis Hæmoniæ,* Thessaliæ, ab antiquo rege *Hæmone,* quæ nunc a tempore, quo lepores in campis venator indagare solet, *nivalis* dicitur. — *daret ut catenis,* eo scilicet consilio, ut ex more solemni *catenata* ante currum triumphalem duceretur. — *Fatale monstrum,* horrendæ et inauditæ cupiditatis mulierem, fato quodam a diis iratis Romano imperio immissam, quam graviter! Similiter Cicero Catilinam ob dira ejus consilia *monstrum* et *prodigium* vocat in *Cat.* II, 1. « Dedecus Ægypti, Latii feralis Erynnis » audit Cleopatra apud Luc. X, 59. — *generosius,* nobiliore et honestiore mortis genere, quam quod se captivam maneat. — *Expavit ensem;* arreptum enim telum, quo vim sibi illatura erat Cleopatra, quum Proculeius eam ad Cæsarem abductum venisset, vix vi ex ejus manibus extorqueri potuit, ut narrat Plutarch. in Vit. Anton. p. 952.—*nec latentes Classe cita repar. oras,* h. e. nec, ut mortem effugeret, occultiora, quibus lateret, loca cita classe parare, h. e. assequi studuit. —*reparare* pro simplice *parare,* ut supr. I, 31, 12, *vina reparata* pro: *parata.* In quo quidem verbi *reparare* usu quum essent, qui non acquiescere possent, emendando locutionis insolentiam tollere studuerunt; *Bentleius* quidem ingeniose tentabat *penetravit oras,* ut *Illyricos sinus penetrare* pro: in sinus Illyr.

Ausa et jacentem visere regiam
Vultu sereno, fortis et asperas
Tractare serpentes, ut atrum
Corpore combiberet venenum;
Deliberata morte ferocior;
Sævis Liburnis scilicet invidens

penetrare apud Virg. Æn. I, 143.— *Lambert. Bos* in *Animadv.* p. 36, *ire paravit oras*, ut *ire Afros* pro : in Afros apud Virg. Ecl. I, 65. — Nostra denique ætate satis audacter *Wakefield : repedavit oras.*

25. *Jacentem,* periculi imminentis metu dejectam, afflictam; sic *jacentem* (h. e. afflictum, miserum) *solari* apud Ovid. Trist. I, 8, 13, et Pont. III, 3, 77, et sæpe alibi. — *Vultu sereno,* ad lætitiam composito, quo animi magnitudinem et fortitudinem prodebat. Præclara vero oppositio est in *ausa vultu sereno* et *jacentem regiam.* Ad rem v. Dio, I, 1, 5. — *Tractare* sc. manibus, ut ad morsus lacesseret; *asperas* refer ad asperam serpentum iram et sævitiam; sic infr. III, 2, 10, hostis timendus et sævus cum *aspero tactu leone* comparatur. — Serpentes autem sive aspides illas fixisse dentes suos venenatos in Cleopatræ brachio, ex adumbrata cum aspidibus ejus brachio implicitis imagine, quam Augusto, in triumphum invecto, præportatam esse tradunt, intelligi potest; v. Propert. III, 9, 53 : « Brachia spectavi sacris admorsa colubris », et ibi *Burm.* — Ceterum, mortis per aspidum morsus conscitæ genus apud Ægyptios haud infrequens; sic Demetrium Phalereum in Ægypti regno, aspide ad corpus admota, vita privatum esse narrat Cicero in Orat. p. C. Rabir. Postum. c. 9.

27. *Atrum,* mortiferum, exitiosum. Sic *atra lues, fames, cura,* et simil. Virg. Georg. II, 130; Æn. II, 221. Ut *pallida* mors *pallentes* artus facit, sic *atrum* venenum corpora *nigra* reddit. —*corpore combiberet,* inficeret corpus veneno, quod vix admissum prompta lue totum sanguinem occupat. Dum *corpus* in genere nominat, videtur in medio relinquere, cui membro serpentem illa fortiter admoverit; nisi verba (v. 26, *asperas tractare fortis*) ad eorum sententiam traxeris, qui Cleopatræ brachium ab aspide lacessita admorsum statuunt.

29. *Deliberata morte ferocior.* Sic Dido, Æn. IV, 475, ubi, « decrevitque mori, tempus secum ipsa modumque exigit, et.... consilium vultu tegit, ac spem *fronte serenat.* » Sic Amphiaraus, Stat. Theb. VII, 699, « certus et ipse necis; vires fiducia leti Suggerit; inde viro majoraque membra, diesque lætior. »

30. *Sævis Liburnis scilicet invid. Privata deduci superbo Non hum. mulier triumpho,* h. e. invidens scilicet hostibus hanc gloriam, ut *mulier non humilis* (h. e. modo regina) nunc privata in splendidum triumphum de-

Privata deduci superbo
Non humilis mulier triumpho.

duceretur.—*Sævis Liburnis,* navibus illis parvis et velocioribus, qualibus Liburni inprimis piratæ mare olim infestaverant; jam vero quum Augustus, vel potius Agrippa egregia earum opera non solum Antonii classem, ex grandioribus et ob molem suam minus agilibus navibus instructam, vicisset, sed iisdem etiam ad persequendam Cleopatram usus esset, cum dilectu pro: hostibus infestissimis, ponuntur. — *invidens,* indignata, nolens ob superbiam navibus Liburnis hunc honorem tribuere, ut iis Romam duceretur.— *Privata deduci,* ut privata (h. e. perdito regiæ dignitatis honore) duceretur; opportune Cl. *Mitsch.* affert locum e Zenob. Cent. V, p. 121, edit. *Schott.* ἡ δὲ Κλ. αἱρουμένη μᾶλλον ἐντίμως ἀποθανεῖν, ἢ ἐν ἰδιωτικῇ τάξει ἐπὶ θεάτρου ἀτιμασθῆναι, ἀνελεῖν ἑαυτὴν ἐμέλλησεν. — *Non humilis mulier,* mulier generosæ indolis, quod regina mori mallet, quam regno exuta, victoris triumphum ornare. — *triumpho,* tertio casu pro : ad triumphum, non autem sexto pro : in triumpho. Quo sensus errore deceptus interpres *Galiani,* ratus scilicet reginam non potuisse in triumpho per Romæ vias navibus duci, aliquid in his versibus mutandum et sic jungendum esse censuit : Deliberata morte, ferocior sævis Liburnis, quam sævi Liburni; quæ sententia insolentior neminis assensu innititur.

Analysis. Quo gravius fuit periculum, quod Romano imperio moliebatur Cleopatra, eo lætior Romanis debebat esse nuncius de morte, quam Cleopatra, quum anno post pugnam Actiacam (DCCXXIV) capta esset ab Augusto Alexandria, aspidis ad corpus admotæ morsu, ne in triumphum duceretur, ibi conscivit. — In hujus publicæ igitur lætitiæ societatem dum poeta sodales suos evocat, et quomodo Cleopatra, ad Actium primum ab Augusto victa, deinde usque eo redacta fuerit, ut violenta morte periret, sublimiore spiritu enarrat, alia quasi agens, Augusti, ut statoris Romani imperii, laudes in hoc carmine celebrat.

Eminet hoc carmen vividissima rerum expositione, affectuum vi, elocutionisque ornatu splendido. In exprimendo Cleopatræ charactere sensum plane Romanum secutus est poeta; evertendæ enim reip. Romanæ consilium non poterat, quin Romano civi, qui Capitolii arcem æternam caputque imperii orbis terrarum haberet, temerarium, insanum, infandum etiam videretur.

Compara cum hoc carmine infr. Epod. 9; Virg. Æn. VIII, 675; et Prop. III, 11, et IV, 6. Vide etiam nost. edit. Livium, t. VIII, p. 379; fragm. Lib. CXXXIII. « Cleopatra, quum ab Augusto capta indulgentius de industria tractaretur, identidem dicere solebat : οὐ θριαμβεύσομαι, non *deducar triumpho.* » Ed.

CARMEN XXXVIII.

AD PUERUM.

Apparatum convivii sibi minime sumptuosum placere.

PERSICOS odi, puer, adparatus;
Displicent nexæ philyra coronæ;
Mitte sectari, rosa quo locorum
Sera moretur.
Simplici myrto nihil adlabores
Sedulus curæ; neque te ministrum
Dedecet myrtus, neque me sub arta
Vite bibentem.

1. *Persicos odi adpar.* De Persarum luxu et magnificentia in apparandis conviviis vid. Athen. IV, 10 et 12; Val. Max. IX, 1; Ælian. V. H. XIV, 34. — *nexæ phil. coronæ,* coronæ convivales ex variis floribus per philyram connexæ, quæ inde dicebantur *sutiles;* de *philyra* Plin. H. N. XVI, 14, s. 25 : « Inter corticem ac lignum tenues tunicæ multiplici membranula, e quibus vincula, tiliæ vocantur, tenuissimæ earum *philyræ,* coronarum lemniscis celebres, antiquorum honore. » — *Mitte,* noli. — *Sera moretur,* ubi serioris anni tempore, quo ceteræ defloruerint, adhuc floreat, exquisite!

5. *Simpl. myrto nihil adlab. sed. curæ.* Sensus : Nolo, ut ex sedulitate et ex ministerii tui bene administrandi cura alios flores simplici myrto adjungas; pro *sedulus curæ* vulgo legitur : *sedulus curo ;* sed quum dura loquendi ratio : *curo nihil adlabores,* indigna esse videatur Horatio, dedi, quod *Bentleius* ex Cod. Bodleiano protulit : *Sedulus curæ* pro : sedulus in rebus quæ curæ cordique alicui sunt, sive, pro : sedula cura. — *ministrum* sc. vini. — *Dedecet myrtus,* nam pocillatores quoque sertis coronari solebant. — *sub arta Vite,* sub denso umbraculo e vitibus contexto; sic Virg. Eclog. IX, 42, « lentæ vites umbracula texere » dicuntur. — *bibentem* et *ministrum* suaviter opponit.

Analysis. Ut ostendat poeta, se conviviorum simplicitate magis quam splendido eorum apparatu delectari, puerum, cui convivii apparandi curam demandaverat, coronam convivalem haud ex floribus undique studiose conquisitis, sed ex simplice myrto, nectere jubet. Oratio tersa et comta, simplex tamen munditiis, quasi verita, ne, ipsa operosiore cultu, carminis argumento repugnare videretur.

QUINTI
HORATII FLACCI
CARMINUM
LIBER SECUNDUS.

CARMEN I.

AD ASINIUM POLLIONEM.

Monet ut, omissis quas scribit tragœdiis, ad perficiendam belli civilis historiam totus incumbat.

Motum ex Metello consule civicum,
Bellique causas, et vitia, et modos,
Ludumque Fortunæ, gravesque
Principum amicitias, et arma

1. *Mot. ex Met. cons. civ.* Pollio nempe, quum a societate illa, quam U. C. DCXCIV, Q. Cæcilio Metello Celere, Lucio Afranio Coss. tres viri principes, Cæsar, Pompeius et Crassus, contra rempublicam inierunt, primam bellorum civilium originem repeteret; inde quoque eorum historiam detexere exorsus est. — *motus civicus,* seditio, quæ inter cives movetur, jam pro initio belli civilis. — *bellique causas,* simultatem ortam inter Cæsarem et Pompeium, multorum ambitionem, odia, libidines, etc. Vid. Suet. c. 29 et 30 in Julio Cæsare. — *vitia,* temere, a Pompeianis inprimis, capta consilia. — *modos,* refer ad omnem rationem, qua bellum pro cujusque partis consilio et viribus gestum est. — *Ludumque Fortunæ,* fortuitos rerum eventus; in hoc enim bello præter solitum, vicissitudinibus quasi ludere ac jocari fortuna visa est; quum Pompeius toties terra marique victor, magnus cognomine, tandem fugerit, et miserabiliter occisus vix sepulcro, externa in regione, potitus sit; Cæsar vero, Pompeii victor, mox

Nondum expiatis uncta cruoribus,
Periculosæ plenum opus aleæ,
Tractas, et incedis per ignes
Suppositos cineri doloso.
Paullum severæ Musa tragœdiæ
Desit theatris: mox, ubi publicas
Res ordinaris, grande munus
Cecropio repetes cothurno,

in Curia ipse fuerit interfectus. — *amicitias Principum*, initam inter Cæsarem, Pompeium et Crassum societatem. — *gravis* dicitur, scil. reipublicæ. « Tu caussa malorum, facta tribus dominis communis Roma. » Lucan. I, 84. — *uncta*, h. e. polluta, ut infr. Epod. 5, 19, « ova turpis ranæ sanguine *uncta*. » — *Nond. exp. cruor.* perpetrata enim in bello civili civium cædes ad graviora et piaculis expianda referebatur scelera; hinc supra Noster de bellis civilibus, I, 2, 29: « Cui dabit partes scelus expiandi Jupiter? » — *Peric. plen. opus al.* opus periculosissimum, rem arduam moliris. Omnibus qui motus civiles adhuc recentes narrant, timendum est ne aut rerum veritas lædatur, aut vera enarratione multorum odia moveantur. *Alea* est proprie ludus talorum, qui periculosus et incertus vulgo est; unde ad quamvis rem ancipitem significandam vox accipitur. — *incedis*, etc. idem facis ac si incederes per cineres qui tegerent suppositum ignem: quod nempe sine gravi periculo fieri nequit. Similiter Propert. I, 5, 5: « Et miser ignotos vestigia ferre per ignes. »

9. *Paul. sev. Musa trag. Desit theatris.* Sileat interea Musa tua tragica; cesset et intermittatur paululum, quo tragœdiis scribendis de theatris egregie mereris, studium. — *ubi Res publicas ordinaris*, ubi res, quæ ad bella civilia spectant, digesseris, et earum nexum ex ordine descripseris; vel ad exquisitius loquendi genus: postquam rempublicam composueris, h. e. postquam historiam tuam ad illa usque tempora produxeris, quibus respublica est composita. Facere enim dicuntur poetæ et historiarum scriptores, quod describunt. Male certe Juvencius et Dacierius hæc verba, *publicas res ordinaris*, non de rerum enarratione, sed de vera reipublicæ administratione intelligunt; qui sensus universo carminis tenori repugnare omnibus facile videbitur. — *grande munus Cecropio repetes cothurno*, tragici poetæ partes de integro sustinebis; *repetere grande munus*, ad grave tragœdias scribendi studium redire; *Cecropio cothurno*, sublimiore, quem illud exigit, spiritu. *Cecropius*, Atticus; fuerunt autem nobilissimi tragœdiarum scriptores Attici, sive Athenienses, Thespis, Sophocles, Æschylus, Euripides. — *cothurnus*, calceus altior, quo in tragœdiis ute-

Insigne mæstis præsidium reis,
Et consulenti Pollio curiæ,
Cui laurus æternos honores
Dalmatico peperit triumpho.
Jam nunc minaci murmure cornuum
Perstringis aures: jam litui strepunt:
Jam fulgor armorum fugaces
Terret equos equitumque vultus.
Audire magnos jam videor duces
Non indecoro pulvere sordidos,

bantur, pro ipsa tragœdia, vel subliniore scribendi genere, uti *soccus,* calceus humilior, pro comœdia, vel humiliore scribendi genere; infr. in Epist. ad Pis. « carmina prope socco digna », et v. 280 de Æschylo, « Et docuit magnumque loqui, nitique cothurno. » Et hinc Virgilius, Pollionem Sophocli æquiparans, ejus « carmina sola Sophocleo cothurno digna » esse ait, Eclog. VIII, 10. — *Insigne mæstis... peperit triumpho,* pro vulgari: o Pollio, vir consultissime, et victoriarum gloria clarissime. — *præsidium reis,* docta structura, pro: præsidium reorum, qui reis præsidio ades, eos egregie defendis. — *consulenti curiæ,* senatui de rebus gravioribus deliberanti. — *Dalmat. triumpho,* Pollio, de Parthenis proprie, populo Illyrico, contra quos missus fuerat ab Antonio, triumphum egit. Dio XLVIII, 41; Appian. de B. C. V. 75, p. 1135. qui quidem triumphus honorificentiore nomine dictus est *Dalmaticus.*

17. Sequitur locus longe pulcherrimus. Jam nunc oculis suis subjecta esse ait poeta, quæ Pollio pro insigni, qua polleat, dicendi arte adumbraturus sit. Tribuit igitur ei laudem, in qua summa historiarum scriptoris virtus cernitur. — *Perstringis,* feris, impellis. — *Terret equos equitumque vultus,* equi nempe armorum fulgore consternantur, et equitum vultus periculo imminente pallescit. — *Audire magnos jam videor duces,* etc. Sensus: jam auribus percipere mihi videor voces et jussa, quibus magni et egregii duces milites ad pugnam exhortantur, et sic præsens quasi cognosco quomodo præter invictum Catonis animum totus terrarum orbis subactus sit. — *Aud. mag. jam vid. duc.* explicant fere: Jam audire mihi videor te recitantem de magnis ducibus, etc. sed sic omnis hujus loci vis tollitur; lector enim Pollionis de bellis civilibus historiæ non legere de pugnis, sed in ipsa pugna simul versari sibi videtur; audit cornuum murmur et lituorum strepitum, videt consternatos equos; auribus igitur percipere quoque sibi videtur ipsas ducum militibus imperantium voces. — *Non ind. pulv. sord.* decori enim est viro forti pulvis in pugna collectus; hinc supr.

Et cuncta terrarum subacta
Præter atrocem animum Catonis.
Juno et Deorum quisquis amicior
Afris inulta cesserat impotens
Tellure, victorum nepotes
Rettulit inferias Jugurthæ.
Quis non Latino sanguine pinguior

I, 6, 15, « Meriones pulvere Troio niger » dicitur. *Et cuncta,* etc. verbum *audire* jam non in propria significatione repetendum; sed vel pro: *cognoscere, intelligere, videre,* accipiendum, vel ejusmodi verbum ex noto loquendi genere, quod *zeugma* dicitur, supplendum est. — *Præter atroc. anim. Cat.* præter Catonem, virum pervicacissimum, qui, quum mori, quam tyranni vultum adspicere, mallet, manum sibi Uticæ intulit. Vid. Cicer. Offic. I, 31; Vell. II, 49; ac inprimis Senec. de Provid. 2, et Epist. 95, unde optime *atrocis animi* notionem h. l. constituas. *Atrocitas* scilicet omnino in consilii suscepti perseverantia ostenditur, maxime tum, ubi tempora incidunt, quæ ut sententiam mutes, suadere videantur.

25. Catonis sibi necem inferentis memoria, ad horum temporum miserabiles casus revocatur poeta, et tot civium Romanorum internecionem dolet; vulgarem autem hanc sententiam egregie ad veteris religionis doctrinam adumbravit; Junonem enim et ceteros Africæ deos ἐπιχωρίους, sive tutelares, qui cedere olim debuerant cladibus, quas Romani in bello Jugurthino et bellis Punicis intulerant Afris, jam auctores facit insignis illius cladis, qua collectus a Q. Scipione exercitus, ultimum libertatis defendendæ præsidium, ad Thapsum (Byzacii oppidum) ad internecionem cæsus est; — olim quidem, ait, Juno et ceteri dii Afris propitii, *impotentes* (quia fati necessitati resistere non poterant), *inulta terra* excedere coacti sunt; sed nunc *nepotes* eorum qui vicerunt, tanquam piacula, Jugurthæ manibus obtulerunt, quem indignis opertum catenis Marius in triumphum duxerat. — *cesserat,* loca vastata vel captas urbes dii deserere putabantur; vid. *Cerda* ad Virgil. Æn. II, 351. — *Rettulit,* significanter pro: obtulit; *referre* enim notionem vicis reddendæ simul complectitur, uti *gratiam referre* in malam partem pro: vicem reddere, dici solet. — *inferias,* refer ad inhumanum illum priscæ antiquitatis morem, ex quo captorum sanguine placari solebant in bello cæsorum manes; de quo vid. ad Virg. X, 519. Similiter Lucan. IV, 788: « Excitet invisas diræ Carthaginis umbras Inferiis fortuna novis, ferat ista cruentus Hannibal, et Pœni tam dira piacula manes. »

29. *Quis non Lat. sang.* etc. vulgarem sententiam: ubinam est in toto terrarum orbe locus, quem Romani cives non sanguine suo maculaverint? splendide exornavit poeta. — *sang.*

Campus sepulcris impia prælia
Testatur, auditumque Medis
Hesperiæ sonitum ruinæ?
Qui gurges, aut quæ flumina lugubris
Ignara belli? quod mare Dauniæ
Non decoloravere cædes?
Quæ caret ora cruore nostro?
Sed ne, relictis, Musa procax, jocis,
Ceæ retractes munera Næniæ:
Mecum Dionæo sub antro
Quære modos leviore plectro.

ping. Campus. Similiter apud Virg. Georg. I, 491, de bellis civilibus *campi pinguescere* dicuntur; cf. *Mitsch.* — *audit. Medis Hesp. son. ruinæ*. Et quis non percepit (quod ex verbo *testatur* eliciendum est) fragorem corruentis imperii Romani, Medis adeo (h. e. Parthis, Romano nomini infestissimis) auditum? — *quæ flumina*, fluvii enim passim a poetis præliorum testes adhiberi solent; cf. infr. IV, 4, 38; Catull. LXIV, 358; Tibull. I, 7, 11; Virg. Eclog. V, 21. cogitare autem licet de præliis ad Rhodanum, Padum et Iberum commissis. — *Daun. cæd.* h. e. sanguis cæsorum civium Romanorum; *Daunia*, sive Apulia, pro tota Italia. — Terras, quæ bella civilia senserunt, recenset Florus, IV, 2, § 6: « Si locum et spatium (sc. *inspicias*, quod ex antecedentibus repetendum) ubi commissum est, intra Italiam; inde se in Galliam Hispaniamque deflexit, reversumque ab occasu, totis viribus in Epiro Thessaliaque consedit; hinc in Ægyptum subito transiliit; inde respexit Asiam; inde Africæ incubuit; postremo in Hispaniam regyravit, et ibi aliquando defecit. »

37. *Ne munera Ceæ Næniæ retract*. ne canas nænias, θρήνους, carmina lugubria et miserationem moventia, qualia olim cecinit Simonides *Ceus* (insula Cea oriundus). *Simonideas lacrimas* flebiles illos et miserabiles Simonidis elegos vocat Catull. XXXVIII, 8. De laudibus quæ Simonidi, ut poetæ, tribuuntur, vid. *Wesseling.* ad Diodor. Sic. t. I, p. 412. — *munera næniæ*; pro: næniam vel nænias; *munus*, ut sæpe, inservit periphrasi. — *Musa procax*, proterva, petulans, jocosa, quæ ideo jocos, ipsi proprios, relinquere non debet. — *Dionæo sub ant.* sub antro Veneri dicato, nota imagine. Vid. Ovid. Amor. III, 18, 3: « Nos, Macer, ignava Veneris cessamus in umbra. » Venus a nonnullis Jovis et Diones, nimphæ maritimæ, filia dicebatur. — *leviore plectro*, levius feri lyram, leviores cantus mecum modulare, remissioris argumenti carmina mecum meditare. Senec. Agam. 329; et Stat. Silv. IV, 5, 57.

Analysis. C. Asinius Pollio, vir consularis, quem belli pacisque artibus pariter, ac litterarum ingeniique, quo præclarum tragœdiarum scriptorem se præstitit, gloria inter Romanos excelluisse satis constat, quum jam eo contulisset studia sua, ut belli civilis historiam scriberet, Horatius eum in hoc carmine ad illud opus strenue perficiendum non sine magna ejus laude adhortatur atque excitat. Sententiarum nexus est fere hic : Bellorum civilium originem, ab eo inde tempore quo Metellus consul fuit, repetendam, et rationem qua illa gesta sunt, enarrare aggressus es, Pollio. Est sane tanti, ut tamdiu, donec ultimam manum suscepto operi imposueris, animum paulisper a tragœdiarum scribendarum studio avertas. Quam vivis coloribus omnia in illa bellorum civilium descriptione expressa erunt! Jam nunc ipsis pugnis, quas descripturus es, interesse mihi videor! Jam nunc adumbrata fortissimorum ducum imago animo meo obversatur! Jam nunc mente percipio, quomodo totus terrarum orbis præter atrocem animum Catonis subactus, et quanta strages in Africa edita sit! Quis campus enim Romanorum civium sanguine non pollutus est? In quam terram fama de bellorum civilium calamitate non penetravit? Quem gurgitem, quem fluvium, quod mare non commaculavit civium cædes? Sed quo me abripi patior ego, qui non gravioris sed levioris tantum argumenti carmina canere possum! — Ceterum, quum bellorum civilium historiæ, in XVII libris a Pollione expositæ, alii quoque scriptores (e. g. Tacit. Ann. IV, 34; Sueton. Cæs. 30, et de Cl. Gramm. 10; Appian. de B. C. p. 479) tam honorificam mentionem injecerint, profecto eam non ætatem tulisse maxime dolendum est. — Pollionis autem laudes inprimis complectuntur quarta et octava Ecloga Virgilii, qui illi æque atque Horatio amicus et patronus exstitit.

Carminis incessus multum gravitatis habet; in singulis doctrina et ornatus admirabilis; imagines rerum lectissimæ, ita ut inter perfectissima Horatii carmina, illud adnumerandum censeam. Quæ tamen virtutes prave interpretibus intellectæ, plura super poetæ consilio pepererunt opinionum monstra, quæ, quum justa explicatione profligare studuerimus, ulterius hic exagitare nihil attinet.

CARMEN II.

AD CRISPUM SALLUSTIUM.

Contemptum pecuniæ laudat.

Nullus argento color est avaris
Abdito terris, inimice lamnæ,
Crispe Sallusti, nisi temperato
Splendeat usu.
Vivet extento Proculeius ævo
Notus in fratres animi paterni:

1. Sensus : Nullum pretium habet argentum, quod avaris hominibus abditum est in terra; hinc invisa tibi est, Crispe Sallusti, pecunia, quæ non sapienter in usum convertitur. — *Nullus arg. color est,* splendore suo, h. e. pretio, caret argentum. — τὸ *avaris* omnes quos vidi interpretes ad *terris* trahunt, et *avaram terram* explicant de ea, quæ avari instar argentum conditum custodiat; equidem *avaris* in casu tertio et *terris* in casu sexto positum esse arbitror, ita, ut *avaris argentum abditum terris* sit, argentum, quod avaris hominibus abditum est, vel quod avari abdere in terra solent. *Avaris* scilicet opponitur Crispus Sallustius, qui, ut paulo post dicitur, *avidum spiritum domare* didicerat.— *inimicus lamnæ,* qui nihil curat pecuniam ; *lamna* pro *lamina,* argentum in laminas procusum, jam cum contemtu quodam pro : pecunia. —*temperato* sc. ad eum, qui tenendus est, modum, h. e. recto. Commode cum sententia hujus loci contendunt Pind. Nem. I, 44 : Οὐκ ἔραμαι πολὺν ἐν μεγάρῳ πλοῦτον κατακρύψας ἔχειν· Ἀλλ' ἐόντων, εὖ τε παθεῖν καὶ ἀκοῦσαι, φίλοις ἐξαρκέων.

5. Itaque gloria, quam liberalitate in fratres sibi comparavit Proculeius, semper vigebit, et apud posteros celebrabitur. — *Notus... paterni animi,* pro vulgari : notus paterno animo. — *C. Proculeius Varro Murœna,* eques Romanus, et intimus Augusti amicus, tam pio liberalique in fratres (L. Licinium Varronem Murænam, et M. Terentium Varronem Murænam, secundum Masson. Vit. Horat. p. 304) bonis suis in bellis civilibus exutos animo fuisse dicitur, ut patrimonii sui partem de integro æquis partibus cum

Illum aget penna metuente solvi
Fama superstes.
Latius regnes avidum domando
Spiritum, quam si Lybiam remotis

iis divideret. — *extento ævo,* pro vulgari : apud posteros ; extendit enim ævum, qui gloriam virtute partam ad posteros propagat ; similiter Virg. Æn. X, 468, « famam extendere factis, » et Æn. VI, 807, « virtutem extendere factis » dixit. — *aget,* extollet, evehet, per populos circumferet. Prop. III, 1, 9 : « Quo me fama levat terris sublimis, » et Claudian. I, 34 : « Illum fama vehit trans æquora. » — *penna metuente solvi Fama,* ad famæ æternitatem designandam tribuuntur Famæ, ut deæ alatæ, *pennæ metuentes solvi,* quæ sibi cavent ne solvantur, h. e. quæ nunquam solvuntur, nunquam languescunt, nunquam volatui desunt ; sic passim *metuere,* ut Græcorum φυλάττεσθαι, periphrasi τοῦ *non* vel *nunquam* inservit. Virgil. Georg. I, 246 : Arctos Oceano metuentes æquore tingi. » Nonnulli legere volunt : « penna *haud* metuente solvi, » quod omnem difficultatem tolleret ; hujus autem lectionis fides non tam certa ac confirmata nobis visa est quæ contra omnes fere MSS. acciperetur. — *superstes,* ad Famam refertur, quod proprie ad Proculeium referri debebat.

9. Multi interpretes per *spiritum avidum* universe cupiditates intelligunt et ita explicant : Si animum tuum a cupiditatibus refrænes, si cupiditatibus imperes, latius erit regnum tuum, quam si universum orbem possideas. Hic autem sensus et ab odæ argumento, quod avaritiæ tantummodo vituperatio est, alienus videtur, et cum sequenti strophe minime concordat, in qua ad crescentem semper habendi cupiditatem alluditur. Quod si vero *avidum spiritum* de cumulandarum divitiarum cupiditate interpreteris, sententia loci erit : Qui spiritum pecuniæ avidum domat, divitias non per se expetendas censet ; is latius regnat, ditior est, quantulæcunque ipsius opes sint, quam si avarus sit et immensas opes possideat ; nam avarus, quantascunque congesserit opes, tantum abest, ut aliquando expleatur, ut ejus sitis (quod per allegoriam in sequenti strophe exprimitur) potius nova usque cum ipsa pecunia incrementa capiat, sicque nunquam ejus fructum iste percipiat. Eamdem sententiam variis modis expressam passim reperias. Seneca Hercul. Fur. 166 : « Nullo fine beatus componit opes, gazis inhians, et congesto pauper in auro est. » Claudian. III, 196 : « Teneas utrumque licebit Oceanum, laxet rutilos tibi Lydia fontes, Jungantur solium Crœsi Cyrique tiara ; nunquam dives eris, nunquam satiabere quæstu. Semper inops, qui plura cupit. » — *Latius regnes. Regnum* et *regnare* passim de agrorum possessionibus ; Virg. Eclog. I, 70 : « Post aliquot, mea regna videns, mirabor aristas ? » cf. Georg. III, 476. — *Libyam,* Africam, ubi latifundia sua habebant Romanorum ditissimi. — *remot. Gad.*

Gadibus jungas, et uterque Pœnus
Serviat uni.
Crescit indulgens sibi dirus hydrops,
Nec sitim pellit, nisi causa morbi
Fugerit venis, et aquosus albo
Corpore languor.
Redditum Cyri solio Phraaten
Dissidens plebi numero beatorum

Gades, insula prope fretum Gaditanum, pro Hispania vel Hesperia, quæ terra Romanis fuit remotissima; hinc supr. I, 36, 4, *Hesperia ultima*. — *jungas*, simul possideas; eamdem sententiam variavit Noster, infr. III, 16, 39 seqq.: « Contracto melius parva cupidine Vectigalia porrigam, Quam si Mygdoniis regnum Alyattei Campis continuem. » — *uterque Pœnus*, Afer et Hispanus, veteris et novæ (in ora Hispaniæ Orientalis maritima) Carthaginis incolæ.

13. Avarus enim, qui semper plura appetit, similis est hydropico, cujus sitis, quamdiu causa morbi in venis sedet, nunquam expleri potest. Similiter crescentem avarorum cupiditatem cum hydrope comparat Ovid. Fast. I, 211: « Creverunt et opes, et opum furiosa cupido; Et, quum possideant plurima, plura volunt. Sic quibus intumuit suffusa venter ab unda, Quo plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ. » Eamdem invenias comparationem avari cum hydropico in Polyb. Hist. L. XIII, 1. — *indulgens sibi*, obsequendo bibendi cupiditati. — *dirus hydrops*: morbus crudelis, lethifer. — *Nec sit. pellit*, sedat, restinguit. Morbo adeo tribuit poeta quod ægroti proprium erat. — *aquosus albo Corpore languor*, aqua intercus, qua corpus tam pallore quam languore afficitur.

17. Sapiens longe aliter, ac plebs, de felicitate, quæ virtute paritur, judicat; nec Phraaten ideo, quod in regnum Parthicum restitutus sit, in censum beatorum refert; idemque probans solum recte dici posse regem, et summis virtutis præmiis dignum esse, qui nulla plane divitiarum cupiditate et invidia tangatur, rectius populum de humana felicitate judicare docet. — *Redditum Cyri solio Phraaten*. Phraates, rex Parthorum, quum insolentius et crudelius se gessisset, a suis expulsus, sed idem deinde, Scytharum auxilio, quod imploraverat, sustentatus, U. C. DCCXXX in regnum restitutus est; v. Dio LI, 18. — *Cyri solio*, imperio Persico, pro Parthico, ut sæpe Persæ pro Parthis; supr. I, 2, 22, et 21, 15. — *beatorum*, Senec. Epist. 45: « Beatus non is est, quem vulgus appellat, ad quem magna pecunia confluxit; sed ille, cui bonum omne in animo est, erectus, excelsus, et mirabilia calcans. » Nota ultimam hujus verbi syllabam ad versum sequent. elidendam, ut justa metri sapphici servetur mensura.

Eximit Virtus, populumque falsis
Dedocet uti
Vocibus; regnum et diadema tutum
Deferens uni propriamque laurum,
Quisquis ingentes oculo irretorto
Spectat acervos.

—*Virtus* personam doctoris, sive sapientis, virtutis præceptis imbuti, induit. Eodem colore Senec. Ep. 94: « Inducenda est in occupatum locum Virtus, quæ mendacia contra verum placentia exstirpet, quæ nos a populo, cui nimis credimus, separet, et sinceris opinionibus reddat. » — *popul. falsis,* etc. et populum deponere jubet falsas, quas de felicitate humana imbiberit, sententias. Hunc vulgi de vera felicitate errorem notavit hoc versu *Voltaire,* I Disc. en vers: « *Être heureux comme un roi,* dit le peuple hébété. » — *diadema,* insigne regii honoris. — *tutum,* sine curis; quod eripi nequit. —*propriam,* perennem, æternam; Cic. post Red. in Senat. 4: « Si illud... perenne ac *proprium* manere potuisset; » et sic perennes et æternæ deorum voluptates *propriæ* dicuntur apud Terent. Andr. V, 5, 4. Infr. Sat. II, 6, 5: « Nil amplius oro, Maia nate, nisi ut propria hæc mihi munera faxis; » ubi plura vid. in not. — *oculo irretorto,* qui cumulos auri atque argénti ita prætereundo aspectat, ut ne oculos quidem flectat ac retorqueat. Rursum irretortus oculus dici potest, non invidus; invidi enim obliquis et limis oculis ea solent aspicere quibus invident. Irretortum etiam interpreteris, si visum est, rectum, id est, qui auro adeo non commovetur, ut ejus fulgore non perstringatur, nec oculos flectere cogatur.

Analysis. Agit poeta in hoc carmine de vera, quæ ex divitiarum vel contemtu vel liberali usu comparetur, gloria, eo consilio, ut eam Crispo Sallustio, sapientius quibus ille abundabat divitiis uso, vindicet. Proculeii igitur, immortale liberalitate sua in fratres nomen nacti, laudato in hanc rem exemplo, tam miseram conditionem eorum, quorum plura habendi cupiditas in dies, ut hydrops, crescat, quam summam felicitatem et potentiam eorum, qui, exstirpata plane ex animo plura habendi cupiditate, sibi imperare et fortuna sua uti didicerint, describit. — Fuit autem Crispus Sallustius, clarissimi historiarum scriptoris ex sorore nepos, non solum a divitiarum augendarum (nam vivebat splendidissime), sed etiam honorum (noluit enim ultra ordinem equestrem assurgere) studio alienissimus. Nobilissimi inprimis sunt *horti Sallustiani,* quos præclaris antiquitatis monumentis instructos Imperatores postea obtinuisse constat. — In sententiam hujus carminis comparant Theocrit. XVI, 22 seqq.

CARMEN III.

AD Q. DELLIUM.

Moderate ferendam esse utramque fortunam, et inprimis hilariter vivendum, quum omnibus impendeat moriendi conditio.

ÆQUAM memento rebus in arduis
Servare mentem, non secus in bonis
Ab insolenti temperatam
Lætitia, moriture Delli,
Seu mæstus omni tempore vixeris,
Seu te in remoto gramine per dies
Festos reclinatum bearis
Interiore nota Falerni.

1. *Æquam memento*, etc. *Mens æqua*, quæ fortuna adversa haud de statu suo dejicitur, sed in ea sibi constat, eamque patienter fert. — *rebus in arduis*. *Res arduæ*, quæ difficultatibus haud facile superandis nos impediunt, res dubiæ et periculosæ. — *Ab insol. temper. lætit.* h. e. ita ratione se regi patientem, ne insolentius in re secunda se gerat, nimiæque se dedat lætitiæ. Cl. *Mitsch.* comparat Grotii Excerpt. trag. p. 909, ubi Incertus : Ἀγαθὸς ἀνὴρ λέγοιθ' ὁ φέρων εὖ τ' ἀγαθὰ, Ἀγαθὸς ἂν εἴη Χ' ὁ φέρων καλῶς κακά. — *moriture*, si quidem moriturus es. Nota hujus verbi vim, in quo præcepti a poeta dati causa ac ratio continetur. — *Seu mæst. omni temp.* etc. Ita jungendum est : O Delli, moriture, qui moriturus es, seu mæstus vixeris, seu, etc. Cf. allatum in hanc sententiam a *Mitsch.* epigramma IV, Antiphanis in Anth. Græc. tom. II, p. 188, et Epigr. Incert. DXXVI, Anth. Græc. t. IV, p. 229. — *in remoto gramine*, in prato a conspectu hominum remoto, h. e. secreto. — *bearis Inter. nota Fal.* exhilaraveris optimo Falerno. — *nota*, de cado, notam sive titulum, quale vinum contineat, præ se ferente ; qui quidem nunc dicitur *interior*, quia vinum nobilius et præstantius continebat, ideoque in interiore cellæ vinariæ parte, ut festis tantum diebus inde promeretur, reconditum atque repositum fuit. Ani-

Qua pinus ingens albaque populus
Umbram hospitalem consociare amant
Ramis, et obliquo laborat
Lympha fugax trepidare rivo:
Huc vina, et unguenta, et nimium brevis
Flores amœnos ferre jube rosæ,
Dum res et ætas et Sororum
Fila trium patiuntur atra.
Cedes coemtis saltibus et domo,
Villaque, flavus quam Tiberis lavit;

madverte quomodo poeta more suo hic etiam jucundam vitam per compotationem in amœna regione significet. V. I, 1, 21 seqq.

9. Sensus : Ubi pinus et populus hospitaliter communem umbram sufficiunt, rivusque intentiore cursu festinat; eo affer vina, unguenta et rosas, ibique, dum fata sinunt, indulge lætitiæ. Alii autem hos versus jungere volunt cum præced. hoc modo: reclinatum bearis, Qua pinus, etc. Quum in utraque lectione sensus vel minime differat, lector viderit. — Fuit autem hic locus, quem tanta arte Noster descripsit, amœnissimus haud dubie in villa Dellii, cujus mentio fit v. 18. — *alba*, populi frondes internæ albæ sunt; ideoque hæc arbor alba dici potest, inprimis ei, qui sub ipsa recubans non nisi internas frondes videt. — *hospitalem*, benigno quasi eos, qui illuc deveniunt, hospitio excipientem; cf. Virg. Georg. IV, 24. — *consociare amant Ramis*, implicitis invicem ramis ex mutui quasi amoris affectione jungunt; similiter fere supr. I, 25, 4, *amat janua limen* pro: janua amanter quasi cum limine consuescit, amanter limini adhæret. — *umbra hospitalis*, quæ grato suo refrigerio nos invitat. — *laborat trepidare*, cum labore et intentiore nisu per tortuosos rivi sinus flexusque festinat; *trepidare* simpliciter pro : festinare ; cf. infr. Epist. I, 10, 21, et sexcenties alibi. — *brevis rosæ*, h. e. breve tempus florescentis, ut supr. I, 36, 16, *breve lilium*. — *res*, præsens rerum conditio.— *Sororum*, Parcarum, quæ simpliciter *sorores* dici solent. — *Fila patiuntur*. « Dum superest Lachesi, quod torqueat, » dixit Juvenal. III, 27. — *atra*, ornat, ut rerum infernarum epitheton ; nihil amplius.

17. *Cedes coemtis saltibus*, morte tibi recedendum erit a coemtis saltibus, etc. *saltibus*, h. e. pascuis, in quorum possessione spectabantur antiquitus divitiæ; sic *saltus* (h. e. pascua) *depascere* apud Ovid. Fast. V, 233. Cf. infr. Epist. II, 2, 177. — *coemtos* dicit, h. e. plures, continuos. — *Villaque*, intellige cetera ædificia et possessiones, quæ præter

Cedes; et exstructis in altum
Divitiis potietur hæres.
Divesne prisco natus ab Inacho,
Nil interest, an pauper et infima
De gente sub divo moreris,
Victima nil miserantis Orci.
Omnes eodem cogimur: omnium
Versatur urna serius ocius
Sors exitura, et nos in æternum
Exsilium impositura cymbæ.

domum, ubi habitabat dominus, ad villam pertinebant. — *lavit,* alluit; *lavere* antique, ut infr. III, 4, 61, et 12, 9.—*Cedes;* cujus verbi repetitio monet hanc sortem non posse vitari.

21. *Divesne prisco nat. ab Inacho,* antiquissima stirpe oriundus; *Inachus,* antiquissimus Argivorum rex. — *sub divo moreris,* in terra sub cælo degas, pro simpl. vivas; cum delectu autem posuit *morari,* ad vitæ brevitatem designandam, quia breve tantum tempus in hac vita commorantur homines. — *Vict. nil mis. Orci,* es et manes tamen victima immisericordis Orci; vel: destinatus tamen es Orco inexorabili; morti enim destinati, tanquam victimæ, crine absciso, diis inferis consecrabantur; vid. supr. ad I, 23, 20.—Rex Orci, Pluto, apud Homerum quoque Iliad. IX, 158, audit ἀμείλιχος ἠδ' ἀδάμαστος, unde Virgilius Georg. IV, 470, eidem *corda* tribuit *nescia humanis precibus mansuescere.*—Pro *moreris* ingeniose *Wakefieldius* tentat: *moraris,* quod deleta distinctione cum *Victima* conjungit, ut sit: vivis tamen victima certa nil miserantis Orci.

25. Expende ornatum vulgaris sententiæ: moriendum est sine discrimine omnibus. *Omnes eodem cogimur,* aurea nempe virga Mercurii ψυχοπομποῦ; cf. supr. I, 10, 8 et 24, 16 seqq.—*Omnium sors versatur,* quatitur (πάλλεται) in *urna;* cogita de urna illa fatali, quam *Necessitas* (Ἀνάγκη, Μοῖρα) eo consilio in Orco versare atque concutere fingitur, ut, cujuscunque hominis sors inde exsiliat, ei moriendum sit; vid. *Gronov.* ad Herc. Fur. 191. Sic infr. III, 1, 14 seqq. « æqua lege Necessitas Sortitur insignes et imos; Omne capax movet urna nomen. »—*serius ocius,* similiter Propert. II, 28, 58, « longius aut propius. »—*exitura*... *exire* (ἐξορούσειν, ἐκθορεῖν) proprie de sortibus, quæ excidunt, vel exsiliunt.—*impositura cymbæ* sc. Charontis, *in ætern. exsilium,* ut avehamur *illuc, unde* (Catull. III, 12) « negant redire quemquam; » vel, ut Virgil. Æn. VI, 425, loquitur, in « ripam irremeabilis undæ. » *Æternum;* versus hypermeter. —Alii *exitium;* sed pessime.

Analysis. Hujus carminis sensus et idearum nexus fere hic esse videtur fruere, o Delli, vitæ commodis, quandoquidem mortis conditio omnibus pr ponatur; quibus quidem ut recte fruaris, neve tibi ipse fructum vitæ interc pias, animum tuum adversus utramque fortunam firmatum tene atque i compositum, ut nec secundis rebus nimium efferaris, neve adversis dep maris. Docte vero idearum hanc seriem invertit poeta, et ab hac gnome, qu omnis felicitatis fundamentum haberi debet, exorsus, ad primariam carmin sententiam de sectandis vitæ deliciis transit, quam mortis conditione omn bus proposita confirmat.

De quo quidem ad jucundioris vitæ fructum spectante præcepto, sæpi nova arte a Nostro repetito, compara supr. lib. I, carm. 4 et 9.—Fuit aute Q. Dellius homo varius et inconstans, *bellorumque civilium*, ut vocatur Messala apud Senec. Suas. I, 6, *desultor;* de quo vid. Vell. Paterc. II, 84 et Dion. XLIX, 39, ibique *Fabricium*.

CARMEN IV.

AD XANTHIAM PHOCEUM.

Non est cur Xanthias erubescat quod ancillam amet, quum mul magni viri idem fecerint.

Ne sit ancillæ tibi amor pudori,
Xanthia Phoceu! Prius insolentem
Serva Briseis niveo colore
Movit Achillem:

1. *Ne sit*, etc. ne erubescas, quod ames ancillam tuam. Dicti enim contemptim isti homines Romanis *ancillarioli*, Senec. de Benef. I, 9; Martial, 12, 58, 1.—*ancillæ*, servæ, haud dubie in bello captæ, ut suspicari licet ex v. 15. — *Xanth. Phoc.* hominem græcum ejus nomen prodit. — *prius insolentem*, etc. jam olim et antiquitus ferocem Achillis animum cepit et vicit servæ Briseidis venustas; alii τὸ *prius* ad *insolentem* trahentes explicant: invictum et indomitum adhuc amore; sed sic nullus hujus sententiæ cum præcedente est nexus. Horatius voluit dicere: Non est, quod ancillæ amoris te pudeat; haud *novus enim ille est*, immo *antiquissimi* heroes jam ei in-

Movit Ajacem Telamone natum
Forma captivæ dominum Tecmessæ:
Arsit Atrides medio in triumpho
Virgine rapta,
Barbaræ postquam cecidere turmæ
Thessalo victore, et ademtus Hector
Tradidit fessis leviora tolli
Pergama Graiis.
Nescias, an te generum beati
Phyllidis flavæ decorent parentes:

serunt. *Insolens* bene designat imtem nec facile pervincendum Achilanimum. *Briseis*, quæ capta in edæ sortitione Achilli contigerat; notissima, vid. Hom. Iliad. II, 0.—*niveo colore*, pulcra, formosa; *vit*, ita affecit, ut amori resistere n posset. Terent. Eunuch. III, 5, , « in hac commotus sum » pro: s forma captus sum. — Prorsus ad jus loci sententiam Ovid. Am. 2, 11: « Thessalus ancillæ facie Briidos arsit, Serva Mycenæo Phœbas ata duci.... Quod decuit reges, cur ihi turpe putem? »

5. *Tecmessæ*, Teleutantis sive euthrantis, principis Phrygii, filiæ, b Ajace in expeditione quadam captæ: ide Ajacem Sophoclis.)—*Arsit: arere aliqua* pro: ardere ob aliquam epius; infr. III, 9, 5; IV, 11, 33, t sic supr. I, 4, 19, *calere aliquo*.—*trides*, Agamemnon. — *medio in riump.* in ipso Trojæ excidio, quum ictor urbem ingrederetur; vocem *riumphus* paulo audacius ad gloriosum victoris in urbem expugnatam ingressum transtulit.—*virgine rapta*, capta Cassandra. —*Barbaræ turmæ*, Phrygiæ sive Trojanæ copiæ; *barbarus* et *barbaricus* sæpe apud poetas pro: *Phrygius*; vid. Cerd. ad Virg. Æn. II, 504, et quos ibidem laudat *Burmannus*.—*Thessalo victore*, intellige Achillem, a cujus fortitudine, qua præter multos alios Hectorem, summum Trojanorum præsidium, morti dedit, pendebat Græcorum victoria. — *ademtus*, e medio sublatus, occisus. — *leviora tolli*, græce pro: ad tollendum, ut leviore opera tolli possent; obversatus Nostro videtur Homerus, ubi Iliad. XXIV, 243, Priamus ad Trojanos: Ῥηΐτεροι γὰρ μᾶλλον Ἀχαιοῖσιν δὴ ἔσεσθε, Κείνου τεθνειῶτος, ἐναιρέμεν.—*fessis* sc. bello, in decem annos extracto, Virg. Æn. II, 13 et 109.

13. *Nescias, an*, pro vulgari: fortasse. — *beati*, potentes, nobiles. — *flavæ*, pulcræ, a parte pulcritudinis in flavis crinibus positæ.—*te gen. decor.* annon parentes habeat quorum filiam non solum amare, sed etiam uxorem ducere non te pudeat.—*Regium certe genus*; subaud. *est*; aut potius in

Regium certe genus et penates
Mæret iniquos.
Crede non illam tibi de scelesta
Plebe dilectam; neque sic fidelem,
Sic lucro aversam, potuisse nasci
Matre pudenda.
Brachia et vultum teretesque suras
Integer laudo: fuge suspicari,
Cujus octavum trepidavit ætas
Claudere lustrum.

accusat. cum verbo *mæret* conjungas; quod idem sensus est.— *iniquos;* alii ita explicant: mæret penates, deos tutelares adeo iniquos, adeo immites, ut Phyllida in servitutem redigi permiserint. Simplicius autem mihi videntur hic *penates* pro domo intelligi, et *iniquos* ad iniquam sortem referri qua nobilioris gentis puella ad servilem conditionem detrusa fuerat, in aliena domo servitutis causa habitare coacta fuerat. — *scelesta*, pravis moribus, servili indole, quæ omnia ad privatam utilitatem refert. Hinc *vulgus mobile, infidum, malignum,* Od. I, 37, 28; II, 16, 40. Vulgo explicant, humilem, abjectam: refragrante et loquendi usu et idearum nexu; poeta enim sic argumentatur: Phyllis quæ tam ingenuis moribus, tam generosa indole prædita est, e plebe nata esse nequit, quippe quæ scelesta est. — *dilectam,* sc. illam, quam *diligis,* non de plebe oriundam esse; nonnulli legunt *delectam,* quod eodem redit, sed minus placet.— *sic fidelem,* tibi animo vere deditam, meretrices autem perjuræ. Vid. Od. I, 28. — *lucro aversam,* alienam, abhorrentem a lucro, quo solo inductæ meretrices amorem simulant.—*Matre pudenda,* non ad mores, sed ad conditionem referendum; matre ancilla, libertina. Suetonius in Vitell. 2: « Sive ille stirpis antiquæ, sive *pudendis* parentibus et avis, eques certe Romanus. »

21. *Teretesque suras,* earum enim forma apud servas inprimis, brevioribus tunicis usas, in oculos incurrebat. —*Integer,* omnis amoris expers, ab omni amore liber et vacuus; ut infr. III, 7, 23. —*fuge suspicari,* sc. me tibi in hoc amore esse rivalem.— *Cujus octavum trepid. ætas Claud. lust.* quum ætas mea clausit octavum lustrum, quadraginta annorum spatium exegit, absolvit. — *trepidavit,* eleganter de cursu ætatis, fuga temporis, quod senescentibus præsertim mirum in modum festinare videtur.

Analysis. Turpitudinem, quam ancillarum amore contrahere sibi apud Romanos putabantur homines ingenui, elevare studet Horatius in hoc car-

mine. Tantum enim abest ut amorem, quo Xanthiam Phoceum ancillam suam Phyllidem sectari inaudiverat, turpem et pudendum habeat, ut potius laudatis summorum virorum, qui ancillas amaverint, exemplis Xanthiæ amorem vel maxime probet; præcipue quum Phyllidem nobili loco natam esse, tam ex iis, quæ ipse profiteatur, quam ex ejus ingenio et moribus, liberalem educationem prodentibus, satis colligi possit. — Denique ne forte laus, quam Phyllidi tribuit, suspicionem aliquam apud Xanthiam moveat, se jam in ea ætate constitutum esse ait, ubi juvenilis ille in amore æstus deferbuerit. — Similiter fere ancillariolorum causam perorat Ovidius Am. II, 8, 9, seqq. — Male Baylius et contra morem reprehendit hoc venustum carmen (Diction. V. Briseis), cujus lepores et gratiam non intellexit.

CARMEN V.

Amicum hortatur, ut Lalages amore abstineat, donec sit matura viro.

NONDUM subacta ferre jugum valet
Cervice; nondum munia comparis
Æquare, nec tauri ruentis
In Venerem tolerare pondus.

1. Puella, nondum libidini exercendæ matura, comparatur cum juvenca, tam jugum, quam libidinem tauri in se ruentis adhuc detrectante. —*ferre jugum,* jugum nempe ferunt boves adultiores, et quia bos vel juvenca, quæ jugum fert, conjugatum sibi socium habet, id translatum est ad amantes, qui amoris vinculo rite conjuncti inde dicti sunt *conjuges* (σύζυγες), et eorum conjunctio sive societas *conjugium:* hinc supr. I, 33, 11, Venus « animos sub juga ahenea mittere, » pro: conjungere, dicitur. — *Cervice subacta,* adacta, ut jugum subeat, h. e. domita; inde puella quoque nullius adhuc amore se vinci passa, vel nullum adhuc virum experta, dicta est *indomita,* παρθένος ἀδμής, Hom. Odyss. VI, 109 et 228. Hinc apud Catullum LXVIII, 118, Protesilaus cum Laodamia, puella adhuc integra, primum conjugio conjunctus, « indomitam jugum ferre docuisse » dicitur. — *munia comparis æquare,* eadem in opere faciendo præstare, quæ præstat eidem jugo submissus. — *tauri ruentis;* hinc Græcis, quorum sensum et ingenium haud offendebant hæ a bobus ad amantes translatæ locutiones, puella conjugii adhuc expers dicta est ἀταύρωτος, Aristoph. Lysistrat. 217; Æschyl. Agam. 254. — *In Venerem,* συνουσίαν.

Circa virentes est animus tuæ
Campos juvencæ, nunc fluviis gravem
Solantis æstum, nunc in udo
Ludere cum vitulis salicto
Prægestientis. Tolle cupidinem
Immitis uvæ: jam tibi lividos
Distinguet Auctumnus racemos
Purpureo varius colore.

5. Imago juvencæ, in pascuis lascivientis et cum vitulis ludentis, mores certe teneræ puellæ, unice adhuc lusibus cum æquálibus suis deditæ, suaviter exprimit. — Colorem Nostrum duxisse aiunt ex Anacr. LXI, Πῶλε Θρηϊκίη—Νῦν δὲ λειμῶνάς τε βόσκεαι. Κοῦφά τε σκιρτῶσα παίζεις. Similiter Theocrit. XI, 21, Galateam μόσχω γαυροτέραν vocat. Cf. infr. III, 11, 9. — *juvencæ*, puellarum comparatio cum juvencis sæpe apud Græcos obvia; cf. Euripid. Hec. 526; Androm. 511, 1167. pariter infra II, 8, 21, *juvenci* de adolescentibus.—*solantis* pro: refrigerantis, exstinguentis; Cl. *Mitsch.* affert locum Claudiani XVII, 196: « Ille vel Æthiopum pluviis solabitur æstus; » scilicet *solari* ponitur pro: levare, quia, quos solamur, levare studemus. —*Prægestientis*.... *prægestire* exprimit lætitiæ sensus, quos jam, ante rei, quam cupide exspectamus et appetimus, fructum, percipimus. Sic apud Catull. XLVI, vss. 7 et 8, prætrepidare: « Jam mens prætrepidans avet vagari; Jam læti studio pedes vigescunt. » Vide nost. ibi not. Ed.

9. *Tolle cupidinem*, etc. Sensus: abstine a puella immatura, et cupidinem usque ad ejus maturitatem, quæ non procul abest, comprime. — Non perstat, ut debebat, poeta in una allegoria, sed ad novam ab immitibus uvis ductam transit; quæ quidem colorum varietas et imaginum in una eademque re adumbranda diversitas displicere debet rem ad normam recti pulcrique æstimantibus.—Ceterum puellarum, viro nondum tempestivarum, vel in amore adhuc crudarum, cum immaturis fructibus comparatio haud infrequens est apud veteres poetas. Theocrit. XI, 21, de Galatea φιαρωτέρα ὄμφακος ὠμᾶς; contra puellæ viro maturæ et plenis annis nubiles cum *uvis maturis* comparantur; sic Catullus XVII, 16, puellam adultiorem *uvis nigerrimis* (h. e. maturis) *diligentius adservandam* esse ait, et hinc puellæ *nondum nubiles* Græcis ὄμφακες, *nubiles* πέπειροι dictæ sunt; plura in hanc rem collegit diligentia Cl. *Mitsch.*—*jam tibi lividos distinguet*, etc. pro vulgari: brevi maturabit.—*Auctumnus* dicitur *varius*, quia et ipse variis coloribus distinctus est (repræsentatur ille infr. Epod. II, 17, « capite mitibus pomis decoro »), et variis coloribus fructus distinguit. — *Distinguet lividos racemos purpureo color.* h. e. variabit et imbuet jam

Jam te sequetur; currit enim ferox
Ætas; et illi, quos tibi demserit,
Adponet annos: jam proterva
Fronte petet Lalage maritum,
Dilecta, quantum non Pholoe fugax;
Non Chloris, albo sic humero nitens,

nigrescentes racemos purpureo colore; sive: purpureum colorem uvis jam nigrescentibus inducet.— *lividos*, subnigrum enim colorem habent uvæ maturescentes. Sil. Ital. VII, 208, « *liventes* sole racemos; » Propert. IV, 2, 13, « Prima mihi variet *liventibus* uva racemis. »

13. Ad priorem allegoriam redit; sensus: Brevi non amplius Lalage te fugiet, sed sponte te sequetur; nam ætas, ubi illa adhuc ferocem se præbet, celeriter transit, et quos de tuorum annorum serie demserit, eos illius annorum summæ explendæ adjiciet; brevi amplexus tuos ultro petet, et quidem tantum tibi amata, quantum nunc nec aspera Pholoe, nec pulcra Chloris, nec Gnidius Gyges ab aliis amatur. — *currit enim... ætas.* Anacreon IV, 8, τρόχος ἅρματος Βίοτος τρέχει κυλισθείς. Cicer. Tuscul. I, 31: « veniet tempus, et quidem celeriter; volat enim ætas. » — *Ætas ferox*. Vulgo explicant: fugit, elabitur ætas ferocis puellæ, ætas qua virgo *ferocem* et tactus viriles aversantem se præstat, ita ut h. v. *ætas* non generaliter tempus, sed in restricto sensu ætatem puellæ significet. Quomodo autem ætas puellæ alii annos demere potest? Mihi igitur non omnino probanda videtur illa explicatio et potius epitheton *ferox* ad ipsam ætatem, generaliter sumptam, tempus scilicet, quam ad virginem referendum putabo; et ita intelligam; ætas ferox, i. e. quæ ferociter, omnia obstacula superat, quæ *fert omnia* (Virg. Ecl. 9, 51), mox auferet puellæ superbiam, eamque ad amorem adducet, dum illi annos quos tibi demserit, adjiciet. — *et illi, quos tibi demserit, apponet annos*, ætas *apponet*, adjiciet, tribuet illi annos quos tibi *demserit*, quos tibi demi, subtrahi, decedere animadvertes; h. e. puella ad id ætatis perveniet, in quo anni nulla amplius incrementa capiunt, adeoque ad summum pubertatis florem; scilicet ætas humana annorum incrementa capere, annis eo usque crescere dicitur, donec ad summum vigorem pervenerit. — *jam proterva fronte petet maritum*; hoc ad juvencæ imaginem referendum. Sollicitabit ad amorem *maritum*, h. e. quemvis amatorem, honesta voce ut passim: ipsa adeo juvenes sectabitur, amatores conquiret. — *Dilecta*, tantum dilecta erit, quantum non, etc. a pluribus amasiis diligetur, quam Pholoe, Chloris et Gyges. — *fugax*, superbe amatores tractans, aspera. Arrogantiam ejus notat supra I, 33, 6. — *albo sic hum. nit. ut pur.* etc. cujus humeri ita candore nitent atque splendent, uti nocte sublustri imago lunæ in mari repercussa splendere solet.

Ut pura nocturno renidet
Luna mari; Gnidiusve Gyges,
Quem si puellarum insereres choro,
Mire sagaces falleret hospites
Discrimen obscurum solutis
Crinibus, ambiguoque vultu.

Exsplendescentis autem pulcritudinis, præcipue in albo colore spectatæ, cum lunæ in aquis repercusso fulgore comparatio passim apud veteres poetas obvia.—*Gnidius,* ab ejus patria, Gnido, vel Cariæ, vel Cypri urbe, sic dictus.

21. *Quem si puellarum choro,* etc. Sensus : quem si puellarum turbæ immisceres, ejus a puella discrimen, quod soluti crines et vultus venustas obscurum et ambiguum reddunt, ne sagacissimi quidem (*mire sagaces*), qui eum nondum norunt (*hospites*) animadverterent. — *Discrimen me fallit,* exquisitius pro : ego non animadverto discrimen, *obscurum,* haud facile oculorum acie assequendum; *solut. crin.* crines enim solvere solebant quum pueri tum puellæ delicatiores; cf. infr. III, 20, 14; IV, 10, 3; Epod. XI, 28.—*ambiguo,* h. e. dubitationem, utrum puer, an puella sit, movente. Simillime autem, ut jam observavit Cl. *Mitsch.* Hermaphroditum describit Lucian. D. D. XXIII, ὁ δὲ θῆλυς, καὶ ἡμίανδρος, καὶ Αμφίβολος τὴν ὄψιν· οὐκ ἂν διακρίναις, εἴτ' ἔφηβός ἐστὶν, εἴτε καὶ παρθένος. — Horum versuum idea suavis et eleganter expressa. Cf. Anacr. ap. H. Stephanum, Carm. Lyr. p. 530. Ovid. Metam. VII, 322; IX, 711. Juven. XV, 136. Auson. Epigr. 107 : « Dum dubitat Natura marem faceretne puellam, Factus es, o pulcher, pæne puella, puer. » Hoc distichon ex Horatianis verbis, *ambiguo vultu,* derivatum videtur.

ANALYSIS. Lalages, puellæ adhuc teneræ, nulloque dum amoris contactæ igniculo, potiundæ cupiditate flagrantem amicum quemdam (incertum est, utrum se ipsum, an alium alloquatur), reprimere hoc carmine conatur poeta, hortaturque eum, ut exspectet, donec ad nubilem coætatem perveniat, quæ tum votis ejus ultro satisfactura sit. Quæ per totum fere carmen regnant notiones græcæ, facile eo ducunt, ut illud, nisi plane e græco versum, græcis saltem floribus contextum statuere liceat.

CARMEN VI.

AD SEPTIMIUM.

Amicum invitat, ut secum in Tiburtinam regionem secedat.

Septimi, Gades aditure mecum, et
Cantabrum indoctum juga ferre nostra, et
Barbaras Syrtes, ubi Maura semper
Æstuat unda :
Tibur, Argeo positum colono,
Sit meæ sedes utinam senectæ!
Sit modus lasso maris et viarum
Militiæque!

1. *Gades* (nunc *Cadix*); cf. supr. ad II, 2, 11. — *aditure mecum*, qui non dubitares adire mecum, mei causa, loca remotissima et periculosissima. Ad fidem enim in amicitia probandam referebatur paratus amici amicum in remotissimas terræ partes comitandi animus; Catull. XI, 1 : « Furi et Aureli, comites Catulli, Sive in extremos penetrabit Indos », etc. Cf. infr. Epod. II, 11 seqq. et laudata in hanc rem a Cl. *Mitsch.* exempla. — *Cantabr. Cantabri*, populus Hispaniæ Tarraconensis bellicosissimus (infr. II, 11, 1 : « Quid bellicosus Cantaber », etc.), jam semel ab Augusto U. C. DCCXXIX et iterum DCCXXXI victus, denique ab Agrippa DCCXXXIV perdomitus; vid. Dio LIV, 11. Hinc *Cantabrum* Noster dixit « indoctum juga ferre nostra », non ita se domari patientem, ut juga nostra ferre discat; h. e. ditioni nostræ se subjicere nolentem ; quapropter infr. III, 8, 22 : « Cantaber, sera domitus catena. » — *Barb. Syrt.* cf. supr. ad I, 22, 5; *barbaras* refer ad feros accolarum mores. — *Maura unda*, mare Africum, ab extrema Africæ regione, Mauritania (nunc *Maroc*).

5. *Argeo posit. colono*, a Tiburno, Catillo et Cora, fratribus, qui coloniam Argivam eo deduxerunt, conditum ; cf. supr. ad I, 18, 2. *Ponere*, pro : condere, fundare, passim ; sic « urbs alieno loco posita » apud Liv. IV, 48 ; cf. Virgil. Æn. IV, 212. — *modus*, locus ubi modus ponitur, ter-

Unde si Parcæ prohibent iniquæ,
Dulce pellitis ovibus Galæsi
Flumen et regnata petam Laconi
Rura Phalantho.
Ille terrarum mihi præter omnes
Angulus ridet, ubi non Hymetto
Mella decedunt, viridique certat
Bacca Venafro:

minus; — *lasso mar. et viar. Milit.* mihi itinerum maritimorum et terrestrium, adeoque ipsius militiæ, pertæso; *lassus alicujus rei* græce pro: aliqua re. — Sane, si verba Horatii spectas, eum in armis consenuisse putes, quamvis breve tantum tempus ea sub Bruto (cf. carm. sequ.) secutus est. Sed poetæ, otio et mollioris vitæ generi adsueto ac *solibus apto* (Ep. I, 20, 24), brevis quoque militia debebat esse molestissima.

9. *Unde si Parcæ*, etc. Sensus: quodsi autem sors iniquior ab agro Tiburtino me prohibet, in agrum Tarentinum me conferam; *ager Tarentinus* primum designatur per Calabriæ fluvium *Galæsum* (nunc *Galaso*), Tarentum præterfluentem, deinde per *Phalanthum*, quem coloniam *Partheniarum* (h. e. hominum vago concubitu ex innuptis matribus prognatorum, vel potius, ut erudite docet Cl. *Manso, Sparta* Vol. I, Pars I, p. 229, et P. II, p. 270 seqq. ab muliebri ignavia, qua militiam contra Messenios detrectaverant, opprobrii causa sic dictorum) e terra Laconica Tarentum deduxisse, et pulsis veteribus incolis ibi regnasse tradunt; Justin. III, 4; Strabo, VI, p. 426. — *flumen dulce ovibus*, quum propter læta ad utramque fluminis ripam pascua, tum propter umbrarum jucunditatem. — *oves* dicuntur *pellitæ*, quia oves in his regionibus, ne sentibus et dumetis corrumperetur earum lana præstantior, pellibus velari solebant; Colum. VII, 2; Varro, R. R. II, 2; Aus. Popma, in libello de instrumento fundi, c. 5. Idem adhuc fieri solet. — Ceterum similiter Tarentum describit Martial. VIII, Epig. 28, 4: «Tibi floruit herba Phalanti, Qua saturat Calabris culta Galæsus aquis.»

13. *Ille terrarum Angulus*, illa terra, ubi quis suaviter delitescere potest in otio et securitate. — *mihi ridet*, mihi placet. Infr. Epist. I, 7, 44: «Mihi jam non regia Roma, Sed vacuum Tibur placet, aut imbelle Tarentum.» — *præter omnes*, sc. terras sive terrarum angulos, h. e. loca secretiora et a strepitu hominum remotiora. — *ubi non Hym. Mella deced.* ubi mella non cedunt iis, quæ apes in monte Hymetto colligunt; ubi æque bonum atque in monte Hymetto mel conficitur; de mellis Tarentini bonitate vid. Varro apud Macrob. Sat. II, 12; cf. infr. III, 16, 33. — *decedere*, ut passim *concedere*, pro simplice:

Ver ubi longum tepidasque præbet
Jupiter brumas; et amicus Aulon
Fertili Baccho minimum Falernis
Invidet uvis.
Ille te mecum locus et beatæ
Postulant arces: ibi tu calentem
Debita sparges lacrima favillam
Vatis amici.

cedere. Virg. Eclog. VIII, 88 : « Perdita nec seræ meminit decedere nocti, » pro : cedere tenebris, h. e. non sera nocte sub divo manere, sed redire in stabulum. — *virid. certat Bacca Venafro,* et ubi oliva certat olivis in Campaniæ urbe, Venafro, nascentibus. *Certare alicui* pro vulgari : *certare cum aliquo* passim. — *Venafrum* pro olivis Venafranis, ut *Hymettus* pro melle Hymettio; *viridi,* apte ad terram, ubi olivæ virent, designandam.

17. *Tepidas,* mites; infr. Ep. I, 10, 15 : « Est, ubi plus tepeant hiemes? » — *Jupiter,* qui, ut supr. I, 12, 15 dicitur, « variis horis mundum temperat. » *Aulon,* mons agri Tarentini, ubi vinum optimum nascebatur; Mart. XIII, 125 : « Nobilis et lanis et felix vitibus Aulon, Det pretiosa tibi vellera, vina mihi; hinc dicitur *amicus fertili Baccho,* h. e. quem amat Bacchus feracissimus. Sil. 12, 526 : « Allifanus Iaccho Haud inamatus ager. » Stat. Silv. III, 5, 107 : « Ceraque non molli juga Surrentina Lyæo. » — *minim. Falern. Inv. uvis,* uvæ nempe, quas Aulon gignit, quia nihil a Falernarum uvarum bonitate recedunt, minime opus habent, ut iis invideant. Imitatus Horatium est Statius, Silv. II, 2, 4 : « Qua Bromio dilectus ager, collesque per altos Uritur, et prælis non invidet uva Falernis. »

21. *Beatæ arces,* colles tam amœnitate quam fertilitate sua beantes; — *Postulant,* impellere omnino nos debent, ut eo secedamus; gravius igitur pro vulgari : vocant, invitant. — *calentem favillam,* cineres cremati corporis adhuc tepidos. — *Debita lacrima,* non unguentis, ut alias mos ferebat (vid. Tibull. I, 3, 7), sed piis amici lacrimis cineres suos spargi cupit. — *Vatis amici,* significantius pro vulgari : meam. Cl. *Mitsch.* comparat Inscr. apud Fabrett. p. 64, et Flettw. p. 320, sed vitiose scriptam. Emendatius hoc Epigramma exhibuit *Jacobs* in Anthol. Græc. DCCXV, 6, 7; t. IV, p. 273, sic : Μέμνεο κῆν ζωοῖς ἐμέθεν, καὶ πολλάκι τύμβῳ Σπεῖσον ἀπὸ βλεφάρων δάκρυ ἀποιχομένῃ.

Analysis. Septimium, quem, ut spectatæ fidei amicum, remotissima quæque secum loca aditurum esse sibi persuasum habet, rogat poeta, ut nunc in

agrum Tiburtinum vel Tarentinum, ubi reliquam vitæ partem transacturus sit, se comitetur, et, si supremum diem ibi obierit, piis lacrimis cineres spargendo justa sibi persolvat.

Exsplendescit hoc carmen naturali quadam nec longe quæsita pulcritudine, imaginum varietate admirabili; mollissimoque sensu, qui per totum carmen regnat, ipsi adflati videntur numeri.

CARMEN VII.

AD POMPEIUM.

Ob amici reditum in patriam lætatur.

O sæpe mecum tempus in ultimum
Deducte, Bruto militiæ duce,
Quis te redonavit Quiritem
Dis patriis Italoque cælo,
Pompei, meorum prime sodalium?

1. *Tempus in ultimum Deducte*, qui sæpe mecum in ultimum tempus deductus es, in extremum vitæ discrimen adductus es. *Tempus ultimum* est, ubi rerum nostrarum tam misera conditio est, ut salutem ac vitam desperemus. Ita *supremum tempus* dicitur Catullo L. XIV, 181; *extremum tempus*, *ib*. 169; uti *extrema tempora*, Cic. ad Div. X, 12. Nota quam veros ac vividos sensus exprimat hæc exclamatio, et quam bene, in desideratissimi amici reditu nec opinato, communia pericula ante communes voluptates poeta revocaverit. Nihil enim firmiorem amicitiam constituit, nihil arctius homines inter se conjungit, quam eorumdem periculorum societas; et nostro e pectore elabi potest voluptatum, nunquam autem miseriarum memoria.—*Bruto militiæ duce*, dum uterque sub Bruto militaremus. —*redonavit*, reddidit, restituit, ecquo felici fato redditus es dis patriis; redonantur enim quos jam perditos putabamus. — *Quiritem*, omnis, quo ante civis Romanus gaudebas, juris de integro participem; in jus Quiritium restitutum. — *prime sodalium*, vel amicissime, propter et periculorum et voluptatum societatem, vel antiquissime.

Cum quo morantem sæpe diem mero
Fregi, coronatus nitentes
Malobathro Syrio capillos.
Tecum Philippos et celerem fugam
Sensi, relicta non bene parmula;
Quum fracta Virtus, et minaces
Turpe solum tetigere mento.

6. *Diem Fregi,* partem de die gravibus ac seriis rebus destinato demsi, demtamque compotationi dedi; decurtavi diei spatium, noctique illud adjeci, quod fit compotatione tempestivius constituta. Vide ad I, 1, 20.—*morantem,* qui tardius ire videbatur convivaturis.—*Malobathro,* unguento e malobathri foliis expresso; *malobathrum* proprie frutex odoratus, in Indiæ paludibus nascens, ex cujus folio convoluto conficiebatur unguentum nobilissimum, quod et ipsum *malobathrum,* Latinis *foliatum* (Mart. XI, 28) dictum est; vid. Plin. XII, 26; XIII, 1.—*Syrio,* ex India in Syriam, et inde a mercatoribus Romam deportato; fuit igitur, ut supra I, 31, 12, dicebatur, *merx Syra.*

9. *Tecum Philipp. et celer. fug. Sensi,* quale fuerit illud summum vitæ discrimen, quod se una cum Pompeio subiisse versu primo ait, disertius nunc poeta declarat. — Expertus sum, inquit, una tecum infelicem illam pugnam ad Philippos, Macedoniæ urbem, ubi, quum fortiter pugnantes non amplius sustinere possent vim hostium, et vultus in terram prostratorum minas adhuc et iram in victorem exprimerent, mihi, ut salutem in celeri fuga quærerem, parmula parum honorifice abjicienda fuit. *Sentire* passim de calamitatibus, sive malis, quibus bello graviter afficimur. Liv. IX, 37: « Vastationem sub Ciminii montis radicibus jacens ora *senserat;* » et XLV, 28: « Quæ quisque Persei bello privatim ac publice *sensisset.* » Senec. OEdip. 472: « *Sensere* terræ te Dacûm feroces. » Cf. infr. III, 4, 43; IV, 4, 25; IV, 6, 3. — *et celer. fugam,* ad mala nempe, quæ in pugna Philippensi senserit, celeriter inde aufugiendi necessitatem refert; rei igitur magis describendæ hæc adjecta esse puta.— *non bene,* parum decore, turpiter. Omnibus satis notum, quanto dedecori apud veteres esset, scutum in prælio reliquisse. Alcæus quoque et Archilochus arma in prælio se amisisse fatentur. —*fracta Virtus,* fortitudo, quæ vi majore ita deprimitur et contunditur, ut resistere ei non valeat. —*sol. tetig. mento,* pro vulgari: ceciderunt, ad terram prostrati sunt; ducta videtur hæc loquendi ratio ex Hom. Il. II, 418: Πρηνέες ἐν κονίῃσιν ὀδὰξ λαζοίατο γαῖαν. Unde latinis poetis *mordere humum, terram petere ore,* pro cadere, occidi, frequentata. Gallice, *mordre la poussière.*—*Turpe,* sanguine turpiter pollutum. — *minaces* bene adumbrat milites, qui forti animo ceciderunt, et cæsi adeo vultum torvum et minacem præ se fe-

Sed me per hostes Mercurius celer
Denso paventem sustulit aere :
Te rursus in bellum resorbens
Unda fretis tulit æstuosis.
Ergo obligatam redde Jovi dapem,
Longaque fessum militia latus
Depone sub lauru mea, nec
Parce cadis tibi destinatis.
Oblivioso levia Massico

runt; Cl. *Mitsch.* in h. r. affert locum Flori, I, 18, ubi de Romanis in bello cum Pyrrho occisis : « Omnium in manibus enses, et relictæ in vultibus minæ, et in ipsa morte ira vivebat; » nisi forte *minaces* simpliciter de militibus fortioribus, mortem hosti minitantibus, explicare præstet.

13. Sensus : Sed me tum bona fortuna ex medio belli periculo eripuit; te vero in idem vehementior impetus abripuit. — Quod bona fortuna factum est, id tribuit Mercurio, quum propter ejus in vicibus muneris hujus obeundis dexteritatem et celeritatem (hinc dicitur ὠκύπους apud Euripid. Hel. 247), cf. supr. I, 10, 13, tum quia *virorum Mercurialium* (infr. II, 17, 29), h. e. poetarum, custos est. — *paventem*, viribus diffisum, suaviter hoc adjectum. — Poeta autem facetissime se adsimulat heroibus Homericis, qui passim vel a deo, vel a dea quapiam, *denso aere*, h. e. nube circumfusi, et sic præliis erepti esse finguntur. — *resorb. Unda fretis æst.* belli impetus comparatur cum impetu undæ marinæ, omnia fluctibus æstuosis secum abripientis ; *resorb. fretis æst.* h. e. te iterum maris æstu sorbens, quem jam semel sorbuerat; Cl. *Mitsch.* cum Nostro contendit Eurip. Heracl. 428. Infr. Epist. II, 2, 47 : « Civilisque rudem belli tulit æstus in arma. »

17. *Ergo*, etc. Sed et hæc nova effugisti pericula; ex his quoque servatus es, ergo, etc. — *obligatam*, h. e. debitam ; nam vota, quibus Jovi, si salvus ex hoc bello evaderet, *se obligaverat*, nunc solvere debebat ; — *dapem*, antique pro : dapes, h. e. sacras epulas. — *sub lauru mea*, quæ haud dubie in impluvio, vel quod Virgil. Æn. II, 512, et VII, 59, de ejusmodi lauru ait, *ædibus in mediis*, ubi seri et nutriri antiquitus solebant arbores, consita fuit. Alii cum Sanadone accipiunt singularem numerum *lauru* pro plurali *lauris*, sc. bellicis, intelliguntque hoc ab Horatio facete dictum, post humilem fugæ confessionem ; ex his autem quæ sequuntur de cadis et ciboriis, laurum hic potius proprio sensu quam per metaphoram usurpari judicabo.

21. *Levia cibor. Ciborium*, genus poculi, speciem fere eorum, quibus Ægyptii usi esse dicuntur, referentis ; Ægyptiis nempe calyx fabæ cujusdam

Ciboria exple; funde capacibus
    Unguenta de conchis. Quis udo
        Deproperare apio coronas,
Curatve myrto? quem Venus arbitrum
Dicet bibendi? Non ego sanius
    Bacchabor Edonis: recepto
        Dulce mihi furere est amico.

(quam *colocasiam* sive *cyamum* fuisse aiunt), poculorum, quæ *ciboria* appellabant, usum præstabat; cf. Schol. ad h. l. Paulo capacius illud poculi genus fuisse, ex usu, cui id poeta nunc destinat, facile apparet. *Levia,* polita, adeoque splendentia. — *exple Massico,* imple vino Massico, cf. sup. ad I, 1, 19. — *Oblivioso,* curas abigente et oblivioni tradente; hinc Alcæo apud Ursin. p. 101, vinum dicitur οἶνος λαθικηδής, et λήθη ὀδύνης apud Incert. Auct. Ep. LXXIX, 8, in Anthol. Græc. t. IV, p. 133. — *capacibus,* quæ magnam vim unguentorum contineant, ita ut convivarum capilli sint *perfusi liquidis odoribus,* ut Noster, I, 5, 2. — *conchis,* vasis unguentariis, ad formam conchæ effictis. — *Quis* sc. convivarum. — *Deproperare,* festinanter conficere. — *quem Venus arb. Dicet bib.?* Per *Venerem* intellige talorum jactum optimum; *jactus optimus* nempe, quum unusquisque quatuor talorum, quibuscum ludebatur, aliud latus ostenderet, *Venereus; pessimus* contra, quum omnes tali idem latus ostenderent, *Canis* dicebatur. Legant tirones, quæ accurate de talorum lusu exposuit *Ernesti* in *Clav. Cic.* scil. voce *talus.* Vide etiam Lucian. Amor. t. II, p. 415. — *arbitr. bibendi;* confer supr. ad I, 4, 17. — *Dicet,* designabit. Similiter Virg. Géorg. III, 125: « Quem legere ducem pecori et dixere maritum. » — *Edonis,* Thraciæ populo, pro ipsis Thracibus, effrenata in compotationibus licentia satis notis; cf. supr. ad I, 18, 9. — *Dulce mihi furere est,* expressit notissimum illud Anacreontis XXXI, θέλω, θέλω μανῆναι.

Analysis. Quo gravior fuit sollicitudo, qua Horatius de Pompeio sibi amicissimo, qui post prælium Philippense novis belli tempestatibus se exposuerat, perturbatus fuit, eo major fuit lætitia, qua ille de insperato primi sodalium reditu perfusus est. Cui quidem poeta nunc liberius indulturus, diem festum, tam sacris, quas Jovi Pompeius voverat, epulis, quam hilari potatione celebrandum, hoc carmine indicit. — De Pompeio Grospho equite Romano, Pompeii Magni, ut videtur, liberto, copiose egit ad h. l. *Sanadonius.* — Similiter fere lætitiam suam de felici Plotii Numidæ reditu expressit Noster supr. I, 36.

CARMEN VIII.

AD BARINEN.

Se Barinæ juranti nunquam crediturum, quum ipsius perjuria non modo non pœna, sed etiam novi lepores sequantur.

Ulla si juris tibi pejerati
Pœna, Barine, nocuisset unquam;
Dente si nigro fieres, vel uno
Turpior ungui;
Crederem. Sed tu simul obligasti
Perfidum votis caput, enitescis

1. *Juris pejerati*, h. e. perjurii; quemadmodum enim *jus juratum* apud Ennium pro jurejurando, ita *jus pejeratum* pro perjurio ponitur, scilicet *jus pejeratur* ab eo qui, quod juris vel officii sibi impositum est, se id exsecuturum esse perfide juravit. —*Dente si nigro*, etc. nam secundum religionem, quæ veterum animis insidebat, vitia, quæ quis corpore traxisset, vel morbi, vel alia repentina mala ad mendaciorum, perjuriorum, vel fraudis cujusdam commissæ pœnas referebantur. Unde Ovid. Amor. III, 3: « Esse deos credamne? fidem jurata fefellit, Et facies illi, quæ fuit ante, manet; Quam longos habuit nondum perjura capillos, Tam longos, postquam numina læsit, habet. » Ad hanc etiam religionem referendum illud Theocrit. Eclog. IX: « Μήκετ' ἐπὶ γλώσσας ἄκρας ὀλοφύγδονα φύσῃς. » — *Turpior ungui*; quam ingeniose ac delicate poeta, dum Barinen incusare videtur, ejus pulcritudinem laudat, ipsam tam perfectam declarando, ut ne ungui quidem peccet! — *Crederem*, sc. fidei jurejurando interposito mihi datæ.

5. *Simul oblig. Perf. votis cap.* h. e. simul ac jurasti; nam qui jurat, *obligat*, obstringit, obnoxium facit *caput suum*, h. e. se, *votis*, exsecrationibus, in se ipsum, si fallat, jactis. — *perfidum*, apposite pro: tuum; *perfidum caput* autem pro: te. —

Pulcrior multo, juvenumque prodis
Publica cura.
Expedit matris cineres opertos
Fallere, et toto taciturna noctis
Signa cum cælo, gelidaque Divos
Morte carentes.
Ridet hoc, inquam, Venus ipsa; rident

enitescis, ut versu sequente : *prodis*, significantius pro : es. — *juvenum publica cura prodis*, brevi gravitate pro : tam pulcra et venusta appares, ut, quicumque te incedentem conspiciunt juvenes, statim curam tui, sive amoris flammam animo concipiant; scilicet *puellæ* dicuntur *curæ*, quia curas injiciunt. Sic, ut unum saltem ex multis ponam exemplum, Propert. II, 25, 1, Cynthiam suam « pulcherrimam curam, dolori suo natam, » appellat.

9. *Expedit;* quum non modo non pœna, sed nova pulcritudo tuam perfidiam sequatur, non modo non times jurare et pejerare, sed etiam tibi utile esse videtur per sanctissimas res jurare. — *matris ciner. opert. Fallere*, falso jurare per conditos matris cineres; de more per parentum ossa jurandi cf. Propert. II, 16, 15 : « Ossa tibi juro per matris et ossa parentis, » et ibi *Burman*. Pejerantes igitur per rem, quæ maxima pietate et religione ab iis coli debebat, gravioris sceleris culpam sibi contrahebant. — *Signa cum cælo;* simil. Virgil. Æn. IX, 429 : « Cælum hoc et conscia sidera testor. » Suaviter signa *taciturna noctis* in jurejurando amatorio memorata; nam illud factum innuunt noctis tempore, condicta amatori hora, ubi « sidera furtivos hominum vident amores. » Cat. VII, 8. — *gelida morte carentes*, immortales.

13. *Ridet hoc, inquam, Venus*, etc. Nihil, inquam, nocent tibi perjuria; nam ipsa Venus, Nymphæ et Cupido ea rident. Positam igitur ab initio sententiam, *impune pejerare amantes*, ad quam τὸ *inquam* referendum est, ulterius exsequitur. — *Ridet hoc* (ejusmodi perjurium) *Venus;* apud Tibull. III, 6, 49, ipse Jupiter : « Perjuria ridet amantum Jupiter, et ventos irrita ferre jubet. » Ceterum in sententiam τοὺς ἐν ἔρωτι ὅρκους μὴ δύνειν οὔατ' ἐς ἀθανάτων (ut apud Callimach. Epigr. XXVI, 3, dicitur), cf. Ovid. Art. I, 631, et plura ad h. l. ab interpretibus allata exempla. — *Simplices*, non ad externum Nympharum cultum, sed ad nativam earum animi simplicitatem retulerim; nymphæ sc. non iracundæ, mites; quo sensu Virg. Eclog. III, 9 : « Et quo, sed faciles nymphæ risere, sacello. » — *ferus*, sævus. — *Semper ard. acuens sagit. Cote cruenta;* de hac Cupidinis, sagittas acuentis, in gemmis quoque expressa imagine laudant *Lippert. Dactyl.* Mill. I, 798. Adde *Winckelmann* in Opp. t. I,

Simplices Nymphæ, ferus et Cupido,
Semper ardentes acuens sagittas
Cote cruenta.
Adde, quod pubes tibi crescit omnis,
Servitus crescit nova; nec priores
Impiæ tectum dominæ relinquunt
Sæpe minati.
Te suis matres metuunt juvencis;
Te senes parci; miseræque nuper

p. 71; VII, p. 499. *Sagittæ* dicuntur *ardentes*, quia ignem, quo imbutæ sunt, amantium pectoribus injiciunt. Τόξα ἔμπυρα, πυρίπνοα, πυριπνείοντες ὀϊστοί; cf. Cl. *Mitsch.* — *acuens*, sic apud Philodemum Epigr. XV, 3, in Anthol. Græc. t. II, p. 74 : Ἀλλ' ἤδη θοὰ τόξα νέοι θήγουσιν Ἔρωτες. — *Cote cruenta*, cogita Cupidinem sagittas acuere obtusas, et sanguine, in cotem destillante, adhuc madentes; nisi *cruentus*, ut sæpe alibi, jam est sævus, crudelis, atrox.

17. *Adde, quod pubes tibi crescit omnis, Serv. crescit nova.* Adde quod omnis pubes, juventus, quidquid est juvenum crescit, succrescit, adolescit tibi, in tui gratiam, ut tuo se submittant imperio; hinc ornate adjicitur, *servitus crescit nova*, novorum amatorum, qui tibi serviant, tibi crescit copia, nova servientium cohors paratur. Apposite enim juvenis qui totum se puellæ mancipat, ei servire dicitur, ut apud Græcos δουλεύειν. Eo sensu Tibull. IV, 5, 3 : « Te nascente novum Parcæ cecinere puellis Servitium, et dederunt regna superba tibi. » Intelliges etiam, si malueris, cum iis qui simplicius explicant : Adde quod plures, quam ante, ex juventute ad te confluunt, et ideo augetur numerus eorum qui tibi serviunt. Prior autem sensus exquisitius aliquid spirat. — — *priores*, veteres amatores. — *Impiæ*, perfidæ, perjuræ. — *dominæ*, sic dictæ, quod servitutem imponit.

21. *Juvencis suis*, filiis suis; *juvencus* de adolescente, ut supr. II, 5, 6, *juvenca* de puella, ubi vide notata. —*Te senes parci*, sc. ne formæ tuæ illecebris eorum filios capias, et sic fundos illorum male disperdas.—*miseræ*, h. e. misere et perdite amantes, δυσέρωτες; eodem sensu infr. III, 7, 10, Chloe *misera* dicitur. — *tua ne retardet Aura maritos*, h. e. ne formæ tuæ lenociniis maritos ad libidinem tecum exercendam pellicias. — *Aura* de odore, quem juvencæ, equæ (Virg. Georg. III, 250 : « Nonne vides, ut tota tremor pertentet equorum Corpora, si tantum notas odor attulit auras »), et alia animalia, ad libidinem proclivia, emittunt, et sic mares ad coitum alliciunt. Quemadmodum igitur Horatius paulo ante adolescentes appellavit *juvencos*, ita nunc Ba-

Virgines nuptæ, tua ne retardet
Aura maritos.

rinen comparat cum *juvenca* (cf. sup. carm. 5, v. 6), et quod juvencæ proprium est, ei tribuit. Quam quidem inhonestioris rei imaginem, licet veram, non ex nostræ ætatis ingenio dijudicandam esse admonemus.

ANALYSIS. Haud nescium poeta in hoc carmine se profitetur auræ fallacis, qua varia et mutabilis puella *Barine* in amore nunc sibi adspiret. Quamvis igitur Barine jurejurando tandem firmiorem ei in amore constantiam promiserat, tamen, quum illa jam sæpe pejeraverit, nec ulla usquam adhuc corporis parte perjurii pœnam dederit, immo, quasi per sanctissimas obtestationes fefellisse ei prosit, novis insuper formæ lenociniis aucta, multo plures, quam ante, in amorem suum pellexerit, se nullo modo, ut ejus verbis fidem habeat, adduci posse ait.

Notandum qua arte, quam ingeniosa et exquisita ratione Barinen laudet poeta, qui, dum eam perfidiæ incusat, ejus pulchritudinem mirum in modum extollit, eique omnem juventutem servire declarat.

CARMEN IX.

AD VALGIUM.

Ut mortem Mystæ pueri tandem flere desinat, hortatur.

NON semper imbres nubibus hispidos
Manant in agros; aut mare Caspium

1. *Non semper*, ad vim, quam particula *semper* in hoc carmine habet, præcipue advertendum est; poeta enim ideo tantum carpit Valgii luctum, quod assidue et *semper* ei huc usque indulserat; hinc *non semper*, *non usque*, *non menses per omnes*, *non omnes annos*, et *tu semper*, sibi respondent. — *Non semper man. imbr. nubibus* pro : e nubibus; in eamdem sententiam supr. I, 7, 16, Notus « non imbres perpetuos parturire » diceba-

Vexant inæquales procellæ
Usque; nec Armeniis in oris,
Amice Valgi, stat glacies iners
Menses per omnes; aut Aquilonibus
Querceta Gargani laborant,
Et foliis viduantur orni.
Tu semper urges flebilibus modis
Mysten ademtum; nec tibi Vespero

tur. — *hispidos*, h. e. squalidos, uti agri sunt tempore pluvioso. — *inæquales*, sive quia procellæ inæqualiter, vario, turbido et inconstante impetu decidunt; sive quod mare inæquale reddunt.—*Vexant*, perturbant, concitant; Ovid. Her. XIX, 126 : « An mare, ab inviso privignæ nomine dictum, *Vexat* in æquoream versa noverca deam? » — *Armeniis in oris*, mari Caspio vicinis. — *Valgi*, Valgius ille, ad quem est hoc carmen, fuit poeta epicus notissimus, de quo loquitur Noster in lib. I, Serm. X; et dixit Tibull. IV, 1, 130 : « Est tibi, qui possit magnis se accingere rebus, Valgius; æterno propior non alter Homero. » — *iners*, immobilis, apposite ad glaciei naturam designandam ; *iners* enim dicitur quod torpet, sine motu et actu jacet; hinc *bruma* quoque *iners* infr. IV, 7, 12; *terra iners*, III, 4, 45.— *Gargani*, Apuliæ montis (nunc *Monte S. Angelo* in *Capitanata*), qui crebris tempestatibus infestari solet; cf. infr. Epist. II, 1, 202. — *Aquilonibus laborant*, ita Aquilonibus impelluntur, ut vix se tenere possint; *laborare* eleganter dicitur, qui vim, impetum, onus, etc. vix sustinere potest; sic supr. I, 9, 4, *silvæ*, nivis oneri sustinendo impares, *laborantes* dicebantur; ubi cf. not.—*viduantur*, spoliantur.

9. *Urges*, gravius pro vulgari: prosequeris; similiter *lacrimis urgere* dixit Propert. IV, 11, 1 : « Desine, Paulle, meum lacrimis urgere sepulcrum. » — *flebilibus modis*, simpliciter, si velis, lamentis, querelis; at accipi etiam possunt flebiles modi de *miserabilibus elegis* quales supr. I, 33, 2, Tibullus decantasse dicitur; fuit enim Valgius non solum poeta epicus, sed etiam elegiacus, ut patet ex notis Servii et Philargyrii ad Æn. Posteriorem hunc sensum confirmant v. 18 et 19 : « et *potius* nova *cantemus* Augusti tropæa, etc. » — *Mysten*, ex eo nomine, quod græcum esse videtur, nonnulli conjiciunt Mysten non Valgii natum fuisse, sed puerum ab eo adamatum, sententiamque suam confirmant verbo subsequente *amores*, quod in plurali numero de amore paterno nusquam intelligi posse aiunt, et epitheto *mollium* (infr. v. 17) quod patri filii mortem deflenti minime convenire putant. Alii vero ex allatis Nestoris et Priami exemplis colligunt Mysten Valgii natum fuisse, adduntque Nostrum exquisitioris ingenii

Surgente decedunt amores,
Nec rapidum fugiente Solem.
At non ter ævo functus amabilem
Ploravit omnes Antilochum senex
Annos; nec impubem parentes
Troilon, aut Phrygiæ sorores
Flevere semper. Desine mollium
Tandem querelarum: et potius nova

fuisse, quam ut parentum de natorum morte dolorem cum Amasii de amiculo mortuo desideriis misceret. Viderit lector sagacissimus. — *Vespero surgente... fugiente Sol.* Veneris stella sub vespere surgente, solis ortu occidente, h. e. vespere et mane, noctu dieque; nam *sidus* Veneris, quod vespere *Hesperus*, idem mane mutato nomine *Lucifer* vocatur; vid. *Wernsdorf.* ad Poet. Minor. t. III, Excurs. V, p. 508, 9. — *rapidum,* ad celerem et rapidum solis cursum referendum. — *decedunt amores,* ex animo Mysten tuum, quem in deliciis habebas, dimittis; *amores* passim in honestiore sensu de iis quos pie amamus et in deliciis habemus; Virg. Eclog. VII, 21: « Nymphæ, noster amor, Libethrides, etc. » h. e. quas pie colimus.

13. *Senex ter ævo* (h. e. tribus ævis, γενεαῖς) *functus,* qui tres hominum ætates vixit, nempe Nestor; *ævum,* γενεά, hominum ætas, triginta ferme annorum spatio circumscribi solet; scriptores tamen in constituendo annorum, quibus γενεά absolvatur, numero inter se discrepant; vid. quos laudat *Alberti* ad Hesych. t. I, p. 814, n. 18; *Larcher.* in Nott. ad Herod. lib. II. De *Nestore* vid. Hom. Il. I, 250. — *Antilochum,* filium Nestoris, in pugna ad Trojam, dum patrem præsenti vitæ periculo ereptum venerat, occisum; cujus cædem, breviter Homero Odyss. III, 111, IV, 187, commemoratam (cf. Pindar. Pyth. VI, 28 seqq.), celebrarunt poetæ, qui plura, ad bellum Trojanum spectantia, latius post Homerum executi sunt, nominatim Quint. Calab. II, 243 seqq. — *amabilem;* filius enim, cui pater vitæ suæ salutem acceptam refert, profecto *amabilis* est. — *parentes,* Priamus et Hecuba. — *Troilon,* in pugnis illis Trojanis, quas in tabulis depictas non sine magna admiratione Carthagine deprehendisse Æneas dicitur apud Virgilium, repræsentata quoque fuit cædes Troili, infelici conatu et imparibus viribus cum Achille congressi; vid. Virgil. Æn. I, 474 seqq. ubi lege quæ Illustriss. *Heyne* in Excurs. XVII erudite de *Troilo* disserit. — *Phrygiæ sorores,* Cassandra, Creusa, Polyxena.

17. *Desine querelarum,* græce (λῆγε γόων, ὀδυρμῶν, vid. Lambin.) pro: desine queri, vel (ut Ovid. Met. VI, 218, dixit), *desine querelas.* — *mollium,* mollioris animi dolorem exprimentium. — *Tandem,* longiores

Cantemus Augusti tropæa
Cæsaris, et rigidum Niphaten,
Medumque flumen, gentibus additum
Victis, minores volvere vortices;
Intraque præscriptum Gelonos
Exiguis equitare campis.

querelas incusat. — *nova Aug. Cæs. tropæa, et rigid. Niphat.* etc. novas, quas Augustus ab Armeniis, Parthis et Gelonis reportavit, victorias. — Rem, ut poeta, auget. Justo bello enim nullum horum populorum proprie perdomuit Augustus, sed *Armeniis,* qui per *rigidum Niphaten* designantur, U. C. DCCXXXIV misso in eorum terram exercitu, Tiberio duce, regem tantum Tigranem, pulso Artaxia, præposuit; vid. Dio LIV, 9; Sueton. Tib. c. 9; Vellei. II, 94; Tacit. Annal. II, 3. A *Parthorum* (pro quibus *Medum flumen* positum est) rege autem, Phraate, eodem anno, signa, Crassi clade amissa, recepit; vid. Dio LIV, 8. *Gelonos* denique, gentem Sarmaticam, quum in Romanorum fines trans Istrum incursionem fecissent, misso Lentulo, trans flumen repulit; vid. Flor. IV, 12. —*Niphatem,* montem Armeniæ, qui vel a frigore, vel a saxis et rupibus, quibus cinctus est, vel a duro accolarum ingenio (ut supr. II, 6, 3, *barbaræ Syrtes,* infr. IV, 5, 26, *Germania horrida*), *rigidus* dicitur. — Sed Cl. *Mitscherlich.* proclivior est *Niphaten* explicare de fluvio, cujus nomen, licet nulli veterum Geographorum commemoratum, Tigris fortasse in ea Armeniæ parte, ubi mons Niphates situs fuit, gesserit; quæ quidem opinio seriorum certe poetarum, sc. Lucani, Silii et Juvenalis, qui *Niphatis* fluvii mentionem faciunt, testimonio nititur; vid. *Mitsch.* — *Medum flumen,* Euphraten puta. — *minores volvere vortices,* minus, ut domitum, se extollere, lenius et moderatius fluere. Notum illud phantasma quo poetæ fluminibus adfectus varios tribuunt. Huc pertinet, quem laudant, locus Virgil. Æn. VIII, 726 : « Euphrates ibat jam mollior undis, extremique hominum Morini, etc. » — *Parthi* nempe, hujus fluvii accolæ, desinebant hoc anno altiores spiritus trahere. — *Intra præscriptum,* intra præscriptos terminos. — *equitare,* pro vulgari : se tenere, moris, quo Geloni equis vecti circumvagari et incursiones facere solebant, respectu habito.

Analysis. *T. Valgium Rufum,* immodicas de amatissimi sibi Mystæ morte querelas dies noctesque repetentem, duabus præcipue rationibus, ut tandem illis modum ponat, permovere studet. Primum enim reputare eum secum jubet, quomodo in rerum natura quoque non semper mala tempestas,

vel hiems, vel venti sæviant; deinde ante oculos ei ponit exemplum Nestoris et Priami, qui, quamvis eundem de carissimorum filiorum morte dolorem susceperint, tamen non semper, ut ille, in eo defixi permanserint.—Tum, ut habeat, quo animum suum cummaxime exhilarare possit, novas Augusti victorias, carminibus secum celebrandas, tanquam optimum tristitiæ remedium ei proponit; quæ quidem ingeniosa ad Augusti laudes canendas conversio efficacissima sane ad ejus gratiam captandam esse debuit.

CARMEN X.

AD LICINIUM.

Medium vitæ statum laudat.

Rectius vives, Licini, neque altum
Semper urgendo, neque, dum procellas
Cautus horrescis, nimium premendo
Litus iniquum.
Auream quisquis mediocritatem
Diligit, tutus caret obsoleti

1. *Rectius*, prudentius, adeoque felicius.— *neque altum Semper urg.* etc. Dum neque in altum semper navis tuæ cursum dirigis, neque securitatis causa litori, ipsi non satis fido, nimium adhæres; h. e. demta rei imagine: si neque nimio animi fervore ad altiora abreptus, neque nimio timore ad humiliora depressus, mediam inter utrumque viam ingressus fueris. *Semper*, refer ad ferventius, quo quis semper agitatur, studium; sc. quo longius procedis, eo longius semper progredi tendis. — *neque, dum procellas*: dum altum mare procellarum metu vitas. — *premendo*, propius accedendo ad litus. — *iniquum*, asperum sc. saxis, scopulosum, adeoque infestum, periculosum navigantibus.

5. *Auream quisquis mediocritat.* In hanc sententiam Cl. *Mitsch.* comparat Loll. Bass. Epigr. VI, 3, in Anthol. Græc. t. II, p. 148: Αἱ μεσότητες ἄρισται, ὅπη δέ γε πράξιες ἀνδρῶν. Καὶ μάλα μέτρον ἐγὼ τἄρκιον ἠσπασάμην. Τοῦτ' ἀγάπα, φίλε Λάμπι, κακὰς δ' ἔχθαιρε θυέλλας. — *Diligit*, ἀγαπᾷν, eligere, sequi. — *tutus*, sc.

Sordibus te cti caret invidenda
Sobrius aula.
Sævius ventis agitatur ingens
Pinus; et celsæ graviore casu
Decidunt turres; feriuntque summos
Fulmina montes.
Sperat infestis, metuit secundis
Alteram sortem bene præparatum
Pectus. Informes hiemes reducit
Jupiter, idem
Submovet. Non, si male nunc, et olim
Sic erit: quondam cithara tacentem

ab egestate.—*caret obsoleti Sordibus tecti*, non opus habet habitare in domo sordida et longioris temporis injuria male adfecta.— *Sobrius*, νήφων, continens, sibi temperans.—*aula*, ædibus splendidis ac regiis, propter quas in hominum invidiam incurrat. Cl. *Mitsch.* comparat Sotad. apud Stob. in Floril. Grot. p. 427 : Ὁ πένης ἐλεεῖται, ὁ δὲ πλούσιος φθονεῖται, ὁ μέσος δὲ βίος κεκραμένος δίκαιος ἐστίν. Αὐτάρκεια γὰρ πρὸς πᾶσιν ἡδονὴ δικαία. Cf. Pallad. Ep. CXXIV in Anthol. Græc. t. III, p. 140.

9. Vulgarem sententiam : « Noli igitur ultra mediocritatem assurgere; nam quo quis in altiore loco est positus, in eo majore periculo versatur, » allegoricis imaginibus pulcre exornavit. — *Sævius;* alii legunt *sæpius*, quam lectionem, licet vulgatam, posthabeo. — *celsæ grav. casu Decid.* Claud. in Ruf. I, 22 : « Tolluntur in altum, Ut lapsu graviore ruant. » Cf. *Mitsch.* — *summos montes*, summa montium cacumina, τὰ ἄκρα. Ad imitationem Nostri dixit Senec. in Agam. 93 : « Feriunt celsos fulmina colles. » —*Fulmina* : sic Rob. Steph. Dac. et alii : sed longe plures *fulgura*.

13. *Sperat infest. metuit sec.* etc. Sensus : animus virtutis præceptis bene munitus et confirmatus neque in rebus infestis desperat, neque in secundis, timens quippe fortunæ inconstantiam, insolentius se gerit; scit enim utriusque fortunæ eamdem, ac tristioris et lætioris anni temporis vicissitudinem esse, etc. — *alteram*, contrariam.—*Informes*, quia tristem formam naturæ inducunt.—*Jupiter*, cf. supr. I, 12, 15, et II, 6, 17. — *idem Submovet.* Pellit adeoque serenitatem reducit. Cl. *Mitscherl.* affert locum ex Fragm. Comici apud Grot. in Exc. p. 913 : Χειμὼν μεταβάλλει ῥᾳδίως εἰς εὐδίαν.

17. *Non, si male nunc, et olim Sic erit.* Notissimi in hanc sententiam sunt versus Theocriti, IV, 41 et 43 :

Suscitat Musam, neque semper arcum
Tendit Apollo.
Rebus angustis animosus atque
Fortis adpare : sapienter idem
Contrahes vento nimium secundo
Turgida vela.

Θαρσεῖν χρὴ, φίλε Βάττε· τάχ' αὔριον ἔσσετ' ἄμεινον. Χὠ Ζεὺς ἄλλοκα μὲν πέλει αἴθριος, ἄλλοκα δ' ὕει. —*quond. cithara tacent. Suscitat Musam,* etc. Non semper tendit arcum Apollo, sed idem citharam quoque interdum pulsat, h. e. non semper tristem et iratum, sed serenum quoque placidumque nonnunquam vultum præ se fert Apollo. *Tendere* nempe *arcum* Apollo fingitur, quando ira commotus sagittis suis pestem et calamitatem immittit; Hom. Hym. in Apoll. 3, et Iliad. I, 59. At *arcum suum,* ut in Carmine Sæculari, 33, dicitur, *condit,* quando *mitis placidusque* apparet. *Tacentem Musam suscitare* pro vulgari : intermissa carmina retractare; de græco loquendi genere *Musam suscitare,* ἐγείρειν, ἐρεθίζειν, etc. vid. *Mitsch.* — *quondam,* nonnunquam, interdum. Virgil. Æneid. II, 367 : « Quondam etiam victis redit in præcordia virtus. »

21. *Animosus adpare,* bene præparatum pectus, ut v. 14 dicebatur, ostende; animi robur et constantiam proba. — *Contrahes vento nimium sec. Turgida vela.* Carminis exitus bene ejus initio respondet; vulgarem sententiam : « Fortuna secunda tibi arridente compesce animum tuum, » pariter imagine a navigatione ducta extulit. Nam nautæ quoque si prohibere volunt, ne longius auferatur navis secundi venti afflatu, contrahere debent vela nimium vento turgentia; τὸ *nimium* aptius ad *turgida* quam ad *secundo* refertur. Infr. Epist. II, 2, 201 : « Non agimur tumidis velis Aquilone secundo; Non tamen adversis ætatem ducimus austris. » Exempla de locutione nautica: *vela contrahere,* ad impetum animi cohibendum translata, ex utriusque linguæ scriptoribus collegit *Mitsch.* inter quæ illud Ovid. Trist. III, 4, 32 : « Propositique memor contrahe vela tui. » Vid. Senec. Ep. XIX; Prop. III, 7, 30, etc.

ANALYSIS. Quum Horatius Licinium Varronem Murænam, Proculeii (de quo vid. supr. ad II, 2, 5) ac Terentiæ fratrem, hominem varium, ambitiosum, seditiosum, et, quicquid suaderet vehementioris animi impetus, cupide appetentem, jam id agere intellexisset, ut non solum meliorem sortem (nam bonis suis proscriptione exutus fuerat) sibi pararet, sed etiam ad honores altissimos adscenderet; præceptis saluberrimis ei in hoc carmine consulere, eumque a temerariis istis ad rectiora consilia avertere studet. Itaque primum

ei auctor est, ut inter altiora et humiliora viam mediam, eamque ad felicioris vitæ fructum tutissimam, ingrediatur; deinde eum ejusmodi animo, qui in rebus adversis meliorem sortem speret, in secundis iniquiorem timeat, adeoque adversam fortunam fortiter ferat, in secunda autem minime se efferat, sapienter se munire jubet. — Sed Licinius, uti ex Dione LIV, 3; Vellei. II, 91, discimus, amicorum consiliis haud se regi passus, detecta, quam cum Fannio Cæpione ad Augustum opprimendum inierat, conjuratione, temeritatis suæ pœnas tandem dedit gravissimas.

CARMEN XI.

AD QUINCTIUM HIRPINUM.

Omissis curis inutilibus, genio indulgendum.

QUID bellicosus Cantaber, et Scythes,
Hirpine Quincti, cogitet Hadria
Divisus objecto, remittas
Quærere; nec trepides in usum

1. *Quid bellicosus Cantaber,* vid. supr. ad II, 6, 2. — *cogitet,* moliatur, minetur; scriptum igitur hoc carmen est ante annum DCCXXXIV, quo demum Cantabri ab Agrippa, et Scythæ a Lentulo perdomiti sunt. — *Divisus,* sejunctus et interclusus ab Italia. — *objecto,* tanquam obice et propugnaculo; Virg. Æn. X, 377: « Ecce maris magno claudit nos objice pontus; » significantius igitur pro: interjecto. — *remittas Quær.* cave quæras, *omitte* et *fuge,* ut alibi Noster, quærere; noli ejusmodi curis te cruciare. — *nec trepides in usum Posc. ævi pauca;* vulgo jungunt: *nec trepides ævi* (quod explicant: ævi causa) *pauca poscentis in usum;* equidem malim: *nec trepides in usum,* nec sis sollicitus, quod attinet ad res, quæ sint in usum, h. e. quod attinet ad res necessarias *ævi,* vitæ, *pauca poscentis;* et sic *trepidare in usum* eodem modo dictum esse videtur, ut infr. II, 13, 14, « cavere sibi in horas, » ubi vid. — *in usum* et *ad usum esse,* de rebus, quibus vita sustentatur; infr. Epist. I, 12, 4: « Pauper enim non est, cui *rerum* suppetit *usus.* » Liv. VII, 26: « Aqua etiam præter cetera *usui* (in usum) deficiente. » Idem, XXII, 2: « Nec ubi consistere coactis necessaria ad *usus* deessent. » Cf. *Burm.* ad Quinctilian. Decl. 138, p. 281, et *Gronov. de Pec. Vet.* II, 7, p. 108. — *Poscentis pauca,* ævi

Poscentis ævi pauca. Fugit retro
Levis Juventas, et Decor; arida
Pellente lascivos Amores
Canitie facilemque Somnum.
Non semper idem floribus est honor
Vernis; neque uno Luna rubens nitet
Vultu: quid æternis minorem
Consiliis animum fatigas?
Cur non sub alta vel platano, vel hac

scilicet, quod exiguo contentum est.

5. *Fugit retro,* pro vulgari: cito elabitur. Nexus idearum est: Quorsum trepidas, sollicitus es de rebus necessariis vitæ, quæ tam paucis indiget, et quæ tam rapide effluet. Juventas enim recedit, venitque senectus. —*Levis;* nonnulli contra versus Alcaici mensuram primam h. v. syllabam corripiunt, intelliguntque levioribus jocis et amoribus aptæ, protervæ. Producta autem prima syllaba, *levem* seu *lævem* intelligi malim, teneram, imberbem, quod opponitur senectuti aridæ, rugosæ. Dixit enim Tibul.: « Cui lævia fulgent ora, » h. e. imberbia; et ipse Noster, IV, 6, 28: « levis Agyieu, » quatenus æterna est Phœbo juventas. — *Decor,* juvenilis nitor, honor, vel ut Virgil. Æn. IV, 558, loquitur, « membra decora juventæ. » — *arida,* sicca, macilenta, rugosa.— *Pellente lasc. Amor. Can.* Tibul. I, 1, 71: « Jam subrepet iners ætas, nec amare decebit, Dicere nec cano blanditias capite. » — *facilem,* ut infr. III, 21, 4, quem dormiturus facile capit.

9. *Non semper idem floribus est honor Vernis.* Eodem plane colore Tibul. I, 4, 28: « Transiit ætas Quam cito! nam segnis stat remeatque dies. Quam cito purpureos deperdit terra colores! Quam cito formosas populus alba comas! » Hanc sententiam copiosius, ut ferebat carminis pastoritii indoles, exsecutus est Theocritus Id. XXIII 28 seqq.: Καὶ τὸ ῥόδον καλόν ἐστι, καὶ ὁ χρόνος αὐτὸ μαραίνει. Καὶ τὸ ἴον καλόν ἐστιν ἐν εἴαρι, καὶ ταχὺ γηρᾷ. Λευκὸν τὸ κρίνον ἐστὶ, μαραίνεται δ', ἁνίκα πίπτῃ. — Καὶ κάλλος καλόν ἐστι παιδικὸν, ἀλλ' ὀλίγον ζῇ. Cl. *Mitscherlich* comparat Strat. Epigr. LXXIII, 3, 4, in Anth. Græc. t. III, p. 88: Ἄνθος γὰρ καὶ κάλλος ἴσον χρόνον ἐστὶ λαχόντα. Ταῦτα δ' ὁμοῦ φθονέων ἐξεμάρανε χρόνος. Ubi plura in hanc sententiam suppeditat *Jacobs. in Animadv.* V. II, P. III, p. 114. — *rubens,* lucens; *rubens nitet* ornatius pro simplice: lucet. *Rubere* de lunæ splendore passim; infr. Sat. I, 8, 36; Propert. I, 10, 8. — *æternis min. Cons. anim.* h. e. animum ad brevioris temporis spatium tibi concessum, quam ut ille æquare, vel ad exitum perducere possit consilia *æterna,* h. e. in remotissima tempora, quasi æternum victurus sis præcepta.

Pinu jacentes sic temere, et rosa
Canos odorati capillos,
Dum licet, Assyriaque nardo
Potamus uncti? Dissipat Evius
Curas edaces. Quis puer ocius
Restinguet ardentis Falerni
Pocula prætereunte lympha?
Quis devium scortum eliciet domo

14. *Sic temere,* hic, ubi forte fortuna in hanc pinum, sub qua considere licet, incidimus, nullo alius arboris delectu habito. Similiter apud Virg. Æn. IX, 329, tres famuli, quum in loco, qui ante pedes fuerat, forte fortuna procubuissent, « temere inter tela jacuisse » dicuntur, et sic « temere sub armis strati » milites apud Liv. X, 43. — *Canos,* canescere certe incipientes, adeoque de fugientis ætatis usu utrumque eo gravius monentes. Comparant Anacr. XXXVI, 9 : Πολιαὶ στέφουσι κάραν. Δὸς ὕδωρ, βάλ' οἶνον, ὦ παῖ. — *odorati,* significanter de iis qui serto, suaves odores spirante, capillos coronant. — *Dum licet,* apprime de iis quibus jam capilli canescere incipiunt.—*nardo,* unguento pretiosissimo veteribus habito. Vid. Plin. XII, 12. — *Assyria,* v. supr. ad I, 31, 12, et ad II, 7, 8.—*Evius,* Bacchus, v. supr. ad I, 18, 9. —*Dissipat Curas.* Cl. *Mitsch.* affert locum ex Athenæo, II, 1, p. 35 (est ille ex Cypriis carminibus) : Οἶνόν τοι, Μενέλαε, θεοὶ ποίησαν ἄριστον (quam vocem omisit *Mitsch.*) Θνητοῖς ἀνθρώποισιν ἀποσκεδάσαι μελεδῶνας.—*edaces,* γυιόκορους μελεδῶνας, quæ, ut Catull. LXVI, 23, loquitur, « penitus medullas exedunt. »

18. *Quis puer,* etc. hic poeta Baccho et Venere instinctus jubet ambobus Divis litandum ; vocat pueros ad refrigeranda Falerni pocula, et meretricem Lyden adducendam ; et tanquam ad verba præsto adessent, dat uni mandatum ; *dic, age,* etc. Sic puerum increpat Tibul. III, 6, 57 : « cessas, o lente minister,... i, nobis prona funde Falerna manu. »—*Restinguet,* refrigerabit.—*ardentis* (αἴθωνος), h.e. fervidioris, ut infr. Epod. XI, 14 ; nam φλὸξ οἴνου (ut Euripid. Alc. 761 loquitur) θερμαίνει. Huc pertinet locus Meleagr. Ep. CXIII, 3, in Anthol. Græc. t. I, p. 33 : Τοὔνεκα σὺν Νύμφαις Βρόμιος φίλος. Ἢν δέ νιν εἴργῃς Μίσγεσθαι, δέξῃ πῦρ ἔτι καιόμενον.. — *prætereunte lympha ;* nonnulli explicant : admixta aqua e vicino fonte petita ; præstat autem, meo quidem judicio, sic intelligere : immersis in currenti rivo poculis. Non dubitandum enim quin Romani, ut nos etiam recentiores, vinum in rivulis immergerent, donec refrigesceret, præsertim quum temere sub platano vel pinu compotarent, ubi rarissime nix et glacies in promptu sunt.

21. *Devium,* in urbis recessu vel angiportu, ubi meretrices latere solebant, habitans ; hinc apud Ovidium

Lyden? eburna, dic age, cum lyra
Maturet, in comptum Lacænæ
More comam religata nodum.

quoque Trist. III, 7, 30, « devia femina » de meretrice. — *eliciet domo,* domo evocatam arcesset. Eadem fere, quæ Horatius, jussa dat Anacr. IV, 13 seqq. : Ἐμὲ μᾶλλον, ὡς ἔτι ζῶ, Μύρισον, ῥόδοις δὲ κρᾶτα Πύκασον, κάλει δ' ἑταίρην. — *dic, age,* etc. apprime turbatum lætitia poetæ animum decet, quod τῷ *quis* certam statim personam substituit, puerum alloquendo. — *eburna cum lyra,* leviores enim puellæ sub causa psallendi compotationibus interesse solebant.— *in comptum Lacænæ,* etc. De h. l. quot capita, tot fere sententiæ. Alii « incomptam comam religata nodum; » alii: « incomptum comam religata nodum. » Quomodo autem duos accusativos h. v. *religata* regeret? Nonnulli : « incomptam comam religata nodo, » quod rectius et ad normam magis; non autem pulcra esse videtur coma incompta nodo religata. Malim igitur cum J. *Bond.* et Cl. *Mitsch.* legere : « in comptum nodum religata comam, » h. e. habens comam religatam compto nodo, quod omnem tollit difficultatem. — *More Lacænæ,* more puellarum Lacænarum, quibus, etsi non exquisitus, aliquis tamen cultus fuit.

Analysis. Quinctio Hirpino, variis, ut videtur, curis se maceranti, eandem, quam sæpe aliis amicis, consilii sui medicinam poeta affert. Monet enim eum, ut vanas, tam de bellis externis, quam de rebus in futurum usum necessariis, curas ex animo ejiciat, vitæque potius brevitate ante oculos sibi posita una secum, dum licet, hilaritati et potationi indulgeat. Quod quidem ut eo magis fiat, ipse statim consilio, quod dedit, perficiendo instat. Locus amœnus, quo potent, deligitur; vinum Falernum affertur; et psaltria Lyde, facilitate sua in amore satis nota, arcessitur.—Audimus igitur Horatium non solum inter ambulandum cum Quinctio in loco amœno canentem, sed eundem inter canendum quoque videmus agentem; quod quidem totius rei scenam ita ante oculos sistit, ut suaviter delusi ei interesse videamur. —Ad eundem Quinctium, de quo nihil aliunde constat, scripta quoque est infra Epistola decima sexta libri primi.—Ceterum poetæ quum artem, tum ubertatem in unius ejusdemque sententiæ pertractatione admiraturum comparasse juvabit supr. lib. I, carm. 4, v. 9; v. 11; lib. II, v. 3; infr. lib. IV, v. 7; Epod. v. 13.

CARMEN XII.

AD MÆCENATEM.

Se celebrandis magnis rebus imparem, nihil nisi Licymniæ pulcritudinem canere posse profitetur.

Nolis longa feræ bella Numantiæ,
Nec durum Hannibalem, nec Siculum mare
Pœno purpureum sanguine, mollibus
Aptari citharæ modis :

1. Sensus et sententiarum nexus est fere hic : Quemadmodum vix cupias, ut vel bellum Numantinum, vel bella Punica, vel Lapitharum cum Centauris pugnam, vel Gigantomachiam, poeta tenuis canat; ita nec cupere potes, ut ego simillimum argumentum, res gestas nempe Augusti, lyra mea, mollioribus modis tantum apta, celebrem ; tu ipse enim multo melius soluta oratione tam prælia Augusti quam ejus triumphos expones. — Expende qua arte simplicem sententiam : « Nolis Augusti victorias a poeta tenui celebrari » exornaverit, allatis aliis argumentis gravioribus, quæ a poeta tenui tractari non possint. — *longa bella Num.* — *Numantia,* Hispaniæ Tarraconensis urbs olim nobilissima, quæ, quum plures annos (in annorum numero scriptores inter se discrepant) fortissime Romanis restitisset, tandem a Scipione Africano minore deleta est ; vid. Flor. II, 18 ; Vellei. II, 4, 2 ; Strabo, III, p. 246. — *feræ,* referendum fortasse eo, quod ejus incolæ, ut tradit Florus l. l. « in ultimam rabiem furoremque conversi, duces suos seque patriamque, ferro et veneno subjectoque undique igni, peremerunt. » — *durum,* aut sævum et reformidandum, aut laboris, famis, caloris frigorisque patientissimum ; de Hannibalis ingenio est locus classicus apud Liv. XXI, 4 ; designatur autem per Hannibalem bellum Punicum secundum. — *Sicul. mare Pœno purpur. sang.* intellige tres nobilissimas illas pugnas navales, quibus Carthaginienses in bello Punico primo ad Siciliam victi sunt a Romanis, C. Duillio, Regulo et Luctatio Catulo ducibus. — *mollibus Aptari cith. mod.* cani ad citharam, qua *molliores modi* tantum (carmina amatoria puta) deducuntur, h. e. cani a poeta, res le-

Nec sævos Lapithas, et nimium mero
Hylæum; domitosve Herculea manu
Telluris juvenes, unde periculum
Fulgens contremuit domus
Saturni veteris. Tuque pedestribus
Dices historiis prælia Cæsaris,
Mæcenas, melius, ductaque per vias
Regum colla minantium.
Me dulces dominæ Musa Licymniæ

rioris argumenti tractare solito. Infr. Epist. I, 3, 13 : « fidibusne Latinis Thebanos *aptare modos* studet, auspice Musa? »

5. *Nec sæv. Lapith.* argumentis, in insigni Romanæ virtutis gloria versantibus, adeoque recentioribus, subjungit antiquiora, fabulas nempe, non nisi a sublimioris spiritus poetis tam olim pertractatas, quam nunc et in posterum pertractandas. Fabula de Lapitharum cum Centauris pugna vel ex Ovid. Met. XII, 220 seqq. satis nota; cf. Virg. Georg. II, 457; Apoll. II, 5, 4, et ib. *Heyne*. — *nim. mero Hyl.* Centaurum, qui, quum nimium vino accensus Hippodamiam attrectavisset, pugnæ auctor fuisse traditur. De quo Virg. Georg. II, 457 : « Et magno Hylæum Lapithis cratere minantem. » — *Telluris juvenes* (γηγενεῖς), Gigantes, cælum et Jovem adortos, sed Hercule in partes vocato domitos (Apollod. I, 6, 1; cf. infr. II, 19, 21). — *unde*, a quibus, quorum conatu. — *contremuit*, cum tremore timuit. — *Fulgens domus Saturni*, Olympus, cælum. — *veteris*, πρεσβυτάτου μακάρων, ut Chronus appellatur ab Orph. Lapid. XVIII, 31. — Bene cum Nostro Cl. *Mitscherl.* comparat Virg. Cul. 26 seqq. : « Tibi namque canit non pagina bellum, Phlegra Giganteo sparsa est quo sanguine tellus; Nec Centaureos Lapithas compellit in enses,.... Mollia sed tenui percurrere carmina versu. »

9. *Tuque*, etc. Cl. *Mitsch.* hæret in subnexa particula *que*, eamque orationis nexum turbare putat; sed bene se res habet; hic enim est nexus idearum : Ego non possum celebrare res Augusti; non hæc lyram jocosam et amatoriam decent. Nihil igitur proficies hortando, ut tantas res canam; et tu, potius tu (gallice : *et d'ailleurs vous-même*), canes prælia Cæsaris. — *historiis pedestribus*, Mæcenatem vere conscribendæ Augusti historiæ manum imposuisse, fidem facit Plin. VII, 45. Ceterum, quod supra ad Od. I, 1, 29, dixi, Mæcenatem non fuisse poetam, quum ex aliis, tum ex hoc carmine satis apparet. — *ducta Regum colla*, pro vulgari : reges collo (h. e. catenis collo annexis) ductos. — *minantium*, præclare ad rem! de publica ignominia iram et indignationem vultu præ se ferentium.

13. *Me dulces dominæ*, etc. Ordo

Cantus, me voluit dicere lucidum
Fulgentes oculos, et bene mutuis
Fidum pectus amoribus:
Quam nec ferre pedem dedecuit choris,
Nec certare joco, nec dare brachia
Ludentem nitidis virginibus, sacro
Dianæ celebris die.
Num tu, quæ tenuit dives Achæmenes,

est : Musa voluit me dicere dulces cantus dominæ Licymniæ. Nonnulli volunt Licymniam illam fuisse non Horatii amicam, sed Liciniam Terentiam, inter omnes venustissimam, et amanti jamjam Mæcenati uxorem ducendam. Quibus libenter assentior, quamvis mihi repugnet Horatium, exquisitissimi judicii poetam, de Mæcenatis, viri in imperio potentissimi, amici sui, sponsa, levia illa ac parum reverentia extremorum versuum dixisse; quos vide et ad eos notata.—*luc. Ful.* ὄμματα μαρμαίροντα, in quibus, ut ejusmodi oculos describit Tibull. IV, 2, 6, « Accendit geminas lampadas acer Amor. » — *lucidum* pro: lucide, ut *dulce*, vel *perfidum ridens* (infr. III, 27, 67), et plura ejusmodi.

17. Sequitur pulcherrima puellæ mira cum suavitate et concinnitate saltantis descriptio. —*Quam nec dedecuit,* per λιτότητα pro : quam egregie decuit; de ejusmodi puella suavissime Tibul. IV, 7 : « Illam, quidquid agit, quoquo vestigia movit, Componit furtim, subsequiturque decor. » — *ferre pedem;* saltantium enim ars præcipue in scito concinnoque pedum motu vel incessu cernitur. — *certare joco;* varii cogitari possunt lusus, quibus saltantes invicem se excipiunt et jocose inter se certant. — *dare brachia;* quod quoque, quum saltantes brachia inter se nectunt, vel manus invicem sibi porrigunt, cum lepore quodam fieri debet. — *Ludentem,* h. e. saltantem ; *ludere,* ut παίζειν apud Græcos, sæpe pro : saltare, sive choreas ducere.—*nitidis,* eleganter comtis et ornatis. — *sacro Dianæ celeb. die,* plures quotannis dies, Dianæ sacri, a virginibus, præcipue choreas ducendo (Propert. III, 28, 60), tam in urbe, quam in agris, magna cum lætitia celebrari solebant.

21. *Num tu,* etc. h. l. inducti sunt interpp. in eam opinionem, ut Licymniam Mæcenatis uxorem fuisse arbitrarentur, dicentes : Quo modo Mæcenas crinem Licymniæ tam pretiosum haberet, ut eum omnibus divitiis anteponeret, si Licymnia non sua, sed Horatii amica foret? Qui vero dissentiunt, ita explicant, sed male! Hic scilicet poeta amatorio delirio abreptus aliquem omisit idearum nexum, quem ita restitues : Annon enim, si Licymniam, si omnes ejus illecebras nosceres, ut ego nosco, ipsius crinem omnibus thesauris pluris faceres? etc. —*dives Achæmenes,* primus Persa-

Aut pinguis Phrygiæ Mygdonias opes,
Permutare velis crine Licymniæ,
Plenas aut Arabum domos,
Dum flagrantia detorquet ad oscula
Cervicem; aut facili sævitia negat,
Quæ poscente magis gaudeat eripi,
Interdum rapere occupet?

rum rex, in universum pro regum Persarum opulentia.—*Ping. Phryg. Mygdonias opes*, h. e. opes, quas Mygdones in opimis Phrygiæ campis possident. *Mygdones*, antiquus Thraciæ populus, qui Phrygiæ partem occupavit. Ad septemtrionalem Phrygiæ plagam Mygdones collocat Strabo, XII, p. 861. — *Permutare crine opes*, exquisitiore ratione pro vulgari : crinem permutare opibus, vel cum opibus.— Cum Horatio Cl. *Mitsch.* comparat Pallad. Epigr. I, v. 1 seqq. in Anth. Græc. t. III, p. 114.—*Plenas Arab. domos*, intellige « beatas, » ut supr. I, 29, 1, Hor. loquitur, « Arabum gazas. » Infr. Epist. I, 7, 36 : « nec Otia divitiis Arabum liberrima muto.»

25. *Det. Cerv.* obsequiose inflectit caput ad osculandum te. —*flagr.* hominis amore flagrantis. —*facili*, facile se vinci patiente, simulata. — *Quæ poscente magis*, etc. Negat oscula, quæ sibi eripi magis gaudeat, quam ille (nempe amans) qui oscula poscit. Alii ita explicant : Quæ magis gaudeat eripi a poscente, quam a se ipsa concedi. Quæ explicatio eodem ferme redit, nec rejicienda mihi videtur. — *Interdum rapere occupet*, prior rapiat oscula, osculetur nec poscentem. Plaut. Stich. I, 2, 32 : « ferre adversum hominem occupemus osculum. » Nota quanta colorum veritate, quanta descriptionis felicitate amatoriam artem Horatius expresserit. Ad h. l. imit. Gallicus poeta Bolæus, in Artis Poeticæ lib. II : « Vante un baiser cueilli sur les lèvres d'Iris, Qui mollement résiste, et par un doux caprice, Quelquefois le refuse, afin qu'on le ravisse. »

Analysis. Rogatus a Mæcenate, ut carmine epico Augusti celebraret victorias, se, ut poetam rebus ludicris tantummodo tractandis aptum, has partes sibi demandatas sustinere posse negat. Itaque, non dubitans, quin ipse Mæcenas multo melius res gestas Augusti pedestri oratione enarraturus sit, nunc canit, quas Musa eum canere jubet, laudes Licymniæ. — Compara omnino supr. I, 6, ubi pariter, dum Agrippæ et Augusti laudibus canendis se imparem esse simulat, eas hac ipsa simulatione vel maxime extollit. Eadem arte in celebrandis Augusti laudibus usus est Propertius II, 1.

CARMEN XIII.

IN ARBOREM,

cujus casu pæne oppressus fuerat.

Ille et nefasto te posuit die,
Quicunque primum, et sacrilega manu
Produxit, arbos, in nepotum
Perniciem, opprobriumque pagi.
Illum et parentis crediderim sui
Fregisse cervicem, et penetralia

1. *Ille et nefasto*, etc. Junge: *Quicunque* te, *arbor, primum* posuit, *ille te posuit et die nefasto, et manu sacrilega produxit*, etc. — *nefasto;* apud Romanos alii dies fasti dicebantur, ii scilicet quibus lites agi fas erat; alii nefasti, quibus forum clausum, nec Prætor, seu Judex Urbanus fari poterat. Nefastus dies sæpe pro infausto accipiebatur. Sic apud Liv. VI, 28: « Ne quæ terra sit nefasta (infausta, inominata) victoriæ suæ. ». Vide autem Virg. Georg. I, 276, de diebus infaustis. — *posuit. Ponere arborem,* pro: serere, plantare, passim apud scriptores rusticos; apud Ovidium quoque, Fast. III, 139, sic *posita arbor* dicitur; et hic *statuere arborem,* vers. 10. — *sacril. manu,* impia, scelerata, h. e. sceleratissimus is fuit, qui te posuit et produxit in hunc finem ut posteris exitio esses. — *Produxit,* pro: educavit, vel, quod idem, eduxit. — *opprobr.* dedecus; ut toti pago opprobrio esses, quod casu tuo hominem innocentem, dominum et vatem sacrum oppressura esses.

5. *Illum et parentis,* etc. Imo, qui te male ominatam arborem plantavit, ut in immerentis domini caput aliquando caderes, is vel patrem occidisse, vel nocturna hospitis cæde domum suam polluisse, vel venena miscuisse, vel, quod usquam gentium nefandum scelus concipitur, perpetrasse videtur, pro simplice: is gravissima quæque commisisse videtur scelera. — *cervicem fregisse*, sc. laqueo; similiter « gulam laqueo frangere » dixit Sallustius, Cat. c. 55. — *nocturno cruore*, sanguine tempore noctis hausto, pro: cæde nocturno tempore insidiose perpetrata; de *hospitii*, cui tuendo Jupiter ξένιος præerat,

Sparsisse nocturno cruore
Hospitis; ille venena Colcha,
Et quidquid usquam concipitur nefas,
Tractavit; agro qui statuit meo
Te triste lignum, te caducum
In domini caput immerentis.
Quid quisque vitet, nunquam homini satis
Cautum est in horas. Navita Bosporum
Pœnus perhorrescit, neque ultra
Cæca timet aliunde fata;
Miles sagittas et celerem fugam
Parthi; catenas Parthus et Italum
Robur: sed improvisa leti
Vis rapuit rapietque gentes.
Quam pæne furvæ regna Proserpinæ,

sanctitate res nota. — *Colcha* pro : Colchica, Medeæ Colchicæ inprimis veneficiis, ut longe efficacissima, nobilitata. — *triste,* ob tristes effectus, damnosum, exitiosum. — *lignum,* contemptim. — *caducum* pro: cadens, vel: casurum, ut infr. III, 4, 44, *fulmen caducum,* quod decidit, vel dejectum est; et sic sæpe alibi.

13. Dum periculi, quod incautum eum pæne oppresserat, cogitatione poetæ animus intenditur, facilis erat ad communem de incerto cujusque fato sententiam progressio. — *In horas,* in tempus futurum, h. e. quod attinet ad pericula, quavis hora, quovis temporis momento, nobis imminentia; *in,* ut supr. II, 11, 4, positum fere pro : *quod attinet ad horas,* ad fata quavis hora nobis instantia. — *Navita Pœnus,* mercator Phœnicius. — *Bosporum,* Thracium nempe, per quem navigantes in Pontum Euxinum deferuntur. — *perhorrescit,* præcipue ob petras Cyaneas, a Bosporo Thracio exeuntibus magna circumspectione, ne naufragium ibi patiantur, evitandas. — *neque ultra Cæca timet aliunde fata,* neque præterea, quæ in aliis locis (*aliunde*) ei immineant pericula, timet, quia *cæca* sunt, h. e. latent, nec prævideri possunt. Cic. Agr. II, 14 : « Cur hoc est tam obscurum et *cæcum?* »

17. *Celerem fug. Parthi.* Parthus enim in celeri, quam simulabat, fuga, quum telorum in hostem retro post terga jaciendorum esset peritissimus, *militi Romano* maxime timendus fuit. — *Robur,* vires Romanas; non carcerem, ut *Doëring,* et alii.

21. Expende ornatum, quem sim-

Et judicantem vidimus Æacum;
Sedesque discretas piorum; et
Æoliis fidibus querentem
Sappho puellis de popularibus;
Et te sonantem plenius aureo,
Alcæe, plectro dura navis,
Dura fugæ mala, dura belli!
Utrumque sacro digna silentio

plici sententiæ : « Quam pæne ego arboris ictu periissem, » vel : « Quam pæne arboris ictu delatus fuissem ad inferos, » paravit poetæ ingenium. — *furvæ*, ut *luridus*, *niger*, *pallidus*, etc. rerum infernarum epitheton. — *regna Proserpinæ videre*, ut « nigrum Tartarum videre » apud Virgil. Æn. VI, 134, et apud Hom. Il. XV, 252 : Νέκυας καὶ δῶμ' Ἀΐδαο ὄψεσθαι. — *judic. vidim. Æacum*. Cl. *Mitsch.* comparat Antip. Sid. I, 4; Anthol. Græc. t. II, p. 5 : Μίνω θᾶσσον ἐποψόμεθα. — *Sedesque discretas pior.* sedes piis assignatas, campos Elysios.

28. *Sappho quer. puellis de pop.* Sensum amoris, quo puellas populares deperiit, mollioribus carminibus exprimentem, h. e. carmina amatoria, ᾄσματα, canentem; ad hæc Sapphus carmina spectare videtur Fragm. apud Hephæst. p. 24, et apud Athen. XIII, p. 571. Alii Sappho ideo de puellis popularibus nunc queri volunt, quod hæ Phaonem ab illa misere amatum in amorem suum pellexerint. — *Æoliis*, h. e. Lesbiis, nam Lesbus tota fere ad Æoliam pertinet. Similiter infr. IV, 9, 12, Sappho *puella Æolia* dicitur. Ceterum ut Hor. Sappho, ita Simonid. XLIX, 9, 10 (Anth. Græc. t. I, p. 69), Anacreontem apud inferos canentem inducit. — *Et te son. plen. aur. Alc. plect.* et te, Alcæe, graviore carminis genere cantantem duros labores, quos in navigatione, exsilio et bello exantlaveris. —Tangit igitur argumenta ab Alcæo in carminibus suis tractata. — *Sonare plectro mala*, facere, ut sonent vel resonent plectro mala, pro simplice : mala canere. — *plenius*, gravius, fortius. Ipsa Sappho apud Ovid. Heroid. XV, 30, se cum Alcæo, patriæ lyræque consorte, comparans, illum *grandius sonare*, at se *blandissima carmina* dicere ait. — *aureo*, epitheton ornans; sic, ut observat Cl. *Mitscherl.* Pindar. Pyth. I, 1, χρυσέαν φόρμιγγα, et Nem. V, 44, χρύσεον πλᾶκτρον, Apollini tribuit. — *dura navis mala*, intellige tempestates marinas.—*fugæ*, exsilii, in quod a civitatis suæ tyrannis, Myrsilo et Pittaco, expulsus fuerat Alcæus. — *dura belli*, bellum Mitylenæis cum Atheniensibus gestum puta, quod Alcæo inprimis, qui ex eo male abjectis armis aufugisse perhibetur (Herodot. V, 95), plenum periculosæ aleæ opus fuisse videtur.

29. Abreptus phantasiæ vi poeta, se plane ad inferos delatum, Alcæum-

Mirantur Umbræ dicere; sed magis
Pugnas et exactos tyrannos
Densum humeris bibit aure vulgus.
Quid mirum? ubi illis carminibus stupens
Demittit atras bellua centiceps
Aures, et intorti capillis
Eumenidum recreantur angues;

que et Sappho in media umbrarum turba canentes audire se opinatur. — *Mirantur utrumque dicere,* cum admiratione tam Sappho quam Alcæum audiunt canentes, *digna sacro silentio,* carmina tam egregia, ut digna sint quæ summo silentio auscultentur. — *sacro,* tanquam in re sacra, ubi, quicunque adsunt, linguis favere debent. — *Densum humeris vulgus,* en præclaram rei imaginem! omnes ac singulæ Umbræ (hinc *vulgus* dictæ sunt) undique accurrunt. et tam arcta turba circa Sappho et Alcæum præ cupiditate eorum carmina audiendi condensantur et agglomerantur, ut humeris invicem se premant terantque; cf. Virg. Georg. IV, 473 seqq. — *aure bibit,* cupide audit. Propert. III, 6, 8: « suspensis auribus ista bibi. » — *magis,* grandioris enim spiritus carmina magis percellunt audientium animos. — *pugnas,* h. e. Alcæum, pugnas, quibus tyranni exacti sunt, canentem; cecinit igitur bella civilia. a Mitylenæis contra tyrannos mota, quorum ipse dux factus est. — *exactos tyrannos,* ad eos præter Pittacum et Myrsilum plures, qui rerum potiri cuperent, pertinuisse ex Strab. XIII, p. 917, intelligi potest.

33. Quid mirum? Umbras delectari carminibus, quibus Cerberus adeo et Furiæ delectantur! — Compara omnino cum Nostro Virg. Georg. IV, 471 seqq. ubi eadem vi apud inferos canens inducitur Orpheus; nec utriusque poetæ imitatores Ovid. Met. X, 41 seqq. Senec. Herc. OEt. 1065 seqq. et Boeth. Consol. Philos. III, metr. 12, 29 seqq. contulisse pigebit. — *centiceps,* in capitum, quas Cerbero affixit antiquitas, numero discrepant poetæ; vulgo tria tantum ei capita tribuuntur, ut infr. II, 19, 31; sed πεντηκοντακάρηνος ille apparet apud Hesiod. Theog. 312. Hor. Cerberum sistit ἑκατοντακάρηνον, haud dubie Græci cujusquam poetæ exemplum secutus; Cl. *Mitsch.* opportune in hanc rem affert verba Tzetzæ ad Lycophr. 678: ὁ κύων τοῦ Ἅιδου, ὃς ἔχει ἑκατὸν κεφαλάς. Alii etiam τὸ *centiceps* ad anguium, quibus Cerberi cervix horruisse dicitur, capita referunt. — *stupens illis carminib.* cum stupore admirans illa carmina; observa vim in *illis* h. e. tam præclaris, divinis. — *Demittit aures,* uti enim canes minaces et stomachabundi aures arrigere, ita iidem eas, quando suaviter afficiuntur, demittere solent. — *et intorti capillis Eumen. recr. ang.* angues, quos Furiæ capillis implexos

Quin et Prometheus et Pelopis parens
Dulci laborum decipitur sono :
Nec curat Orion leones,
Aut timidos agitare lyncas.

gestant, graviter pro ipsis Furiis dulci cantu deliniri dicuntur. In ejusdem rei imagine Virgil. l. l. 483, *Eumenides* dixit « cœruleos implexas crinibus angues. » — *Prometheus*, ergo secundum antiquiorem, quam Horat. secutus est, fabulam, Prometheus in Orco quoque æternis laboribus exerceri fictus est; vid. Aristot. Poet. c. 17; nam vulgo eum Caucaso affixum, ubi aquila continuo cor ejus renascens exedat, sceleris, quo ignem cælo subduxerit, pœnam luere tradunt. — *Pelopis parens*, Tantalus, de quo omnia in vulgus nota. — *Dulci labor. dec. sono*, cantus dulcedine ita se decipi et abripi patitur, ut laborum suorum immemor sit. — *decipitur laborum*, græce dictum (κλέπτεται τῶν πόνων), pro : deceptus obliviscitur laborum. — *Orion*, is enim venationem, cujus studiosissimus in vita fuerat, apud inferos quoque (quia, ut dicitur apud Virg. Æn. VI, 655 : « cura... eadem sequitur tellure repostos ») exercebat; *Orionis*, apud inferos venantis, imaginem jam adumbravit Hom. Odyss. XI, 571 seqq. Quo magis autem Orion venatione delectabatur, et ei exercitationi indulgebat, eo major carminum, quibus audiendis ab ea se detineri passus est, vis esse debuit.

Analysis. Quid senserit et cogitaverit Horatius, feliciter e præsente vitæ periculo, quod ei in villa sua forte ambulanti ab inopinato arboris casu imminuerat (cf. infr. II, 17, 27; III, 4, 2; III, 8), servatus, id enarrat in hoc carmine. Primum igitur, quo rapere in ejusmodi casu homines solet affectus vehementior, ei, qui istam arborem tam infausto omine posuisset, tanquam homini omnium scelestissimo diras imprecatur; deinde, quod res ipsa jam suggerebat præceptum, neminem ab inproviso mortis genere satis sibi cavere posse, graviter exemplo suo confirmat; denique Orci, ad quem pæne delatus fuisset, imaginem, mira arte ad Alcæi et Sapphus inprimis laudes celebrandas adumbratam, animo suo repræsentat. Fingit nempe, Alcæum et Sappho apud inferos quoque ita placere carminibus suis, ut non solum omnes Umbræ ad ea audienda catervatim confluant, sed eorum dulcedine Cerberus et Furiæ suaviter demulceantur, atque ii qui Tartaro inclusi pœnas scelerum luunt, intermisso labore suo cupidi ab ore cantantium pendeant: quo nihil profecto cum ad utriusque gloriam, tum ad universam poeseos laudem celebrandam fingi a Nostro potuit sublimius.

CARMEN XIV.

AD POSTUMUM.

Vitæ brevitas; mortis necessitas.

EHEU! fugaces, Postume, Postume,
Labuntur anni: nec Pietas moram
Rugis et instanti Senectæ
Adferet, indomitæque Morti;
Non, si trecenis, quotquot eunt dies,
Amice, places inlacrimabilem
Plutona tauris, qui ter amplum
Geryonen Tityonque tristi

1. *Eheu;* egregie hac interjectione poeta animum brevitatis vitæ cogitatione commotum molliterque affectum initio statim ostendit; nescio quid solemne in hoc nomine repetito *Postume* insit, quo admonemur grave aliquid a poeta jam tractandum esse. —*Labuntur,* celeriter fluminis instar (quod proprie *labi* dicitur) currunt. —*nec Pietas,* etc. nec sacrificiis efficere poteris, ut rugæ et instans senecta atque mors tardius te occupent atque opprimant. — De senecta nos opprimente Cl. *Mitsch.* comparat Mimn. IV, 4; Anal. Brunck. t. I, p. 61. — *indomitæ,* nullo pietatis genere se mitigari patienti, sævæ, inexorabili; similiter Græcis Θάνατος, vel Ἀΐδης ἀδάμαστος, ἀμείλιχος.

5. *Non,* etc. Nunquam hoc efficies quamvis Plutona places, h. e. placare tentes sacrificiis. — *trecenis tauris,* tribus hecatombis.—*inlacrimabilem,* ad lacrimas, h. e. ad miserationem se permoveri non patientem, ἄδακρυν; infr. Epist. II, 2, 179: « Si metit Orcus Grandia cum parvis *non exorabilis* auro. » In sententiam hujus loci Cl. *Mitsch.* comparat Æschyl. Fr. Niob. p. 642. *Stanl.* —*ter amp. Geryon.* τρισώματον vel τρικάρηνον; nam tria capita sive tria corpora Geryoni, Chrysaoris et Callirrhoes filio, ab Hercule perdomito, ad insignem ejus corporis molem designandam, tributa esse satis notum est. « Forma tricorporis Umbræ » dicitur Virgilio, Æn. VI, 289. — *Tityonque,* Terræ filium, ob vim, quam Latonæ inferre ausus est, vel Jovis fulmine, vel Apol-

Compescit unda, scilicet omnibus,
Quicunque terræ munere vescimur,
Enaviganda, sive reges,
Sive inopes erimus coloni.
Frustra cruento Marte carebimus,
Fractisque rauci fluctibus Hadriæ;
Frustra per auctumnos nocentem
Corporibus metuemus Austrum:
Visendus ater flumine languido
Cocytus errans, et Danai genus
Infame, damnatusque longi
Sisyphus Æolides laboris.
Linquenda tellus, et domus, et placens

linis sagittis confixum, et ad Tartara, ubi ei, ut Virgil. Æn. VI, 596, canit, « per tota novem jugera corpus porrigitur, » detrusum; posuit autem Geryonem et Tityon, vastissimi corporis homines, tanquam illustria humanæ fragilitatis exempla. — *Comp. unda*, inclusum tenet unda Stygis. Notus Virgil. locus Georg. IV, 478: « Quos circum limus niger et deformis arundo Cocyti tardaque palus inamabilis unda Alligat, et novies Styx interfusa coercet. » — *omnibus, Quic. terræ mun. vesc.* pro vulgari: mortalibus. Nota est Homerica *mortalium* circumscriptio: Οἳ ἀρούρης καρπὸν ἔδουσι. — Pro *munere Wakefieldus* dedit *munera;* non raro certe casus quartus τῷ *vesci* jungi solet; vid. *Broukhus.* ad Tibull. II, 5, 64; nec negari potest, pluralem sententiæ accommodatiorem esse singulari. — *reges,* divites, beati, potentes; cf. supr. I, 4, 13, et infr. II, 18, 32.

13. Mortis fugiendæ causa frustra bello et navigatione abstinebimus; frustra auctumni tempore gravem aerem, morborum causam, evitabimus; pro vulgari: a morte nulla nos tutos præstabit prudentia. — *Marte cruento,* μιαιφόνῳ, αἱματόεντι. — *per auct. noc. Corpor. met. Austr.* hinc infr. Sat. II, 6, 19: « Auctumnusque gravis, Libitinæ quæstus acerbæ; » et eadem de causa infr. III, 23, 8, auctumni tempus *grave,* h. e. valetudini perniciosum, dicitur. Huc pertinet Bion. VII, 13: Οὐκ ἐθέλω φθινόπωρον, ἐπεὶ νόσον ὥρια τίκτει.

17. *Flumine lang. errans,* lente circa Tartarum fluens. — *Danai gen. Infame,* filiæ Danai sponsorum cæde infames, res nota. — *Sisyphus Æol.* notissimam Sisyphi, apud inferos ingens saxum in verticem volventis, fabulam enarrat Homer. Odyss. XI, 592 seqq.

21. *Linquenda tellus;* hic enu-

Uxor: neque harum, quas colis, arborum
  Te, præter invisas cupressus,
    Ulla brevem dominum sequetur.
Absumet hæres Cæcuba dignior
Servata centum clavibus: et mero
  Tinget pavimentum superbum
    Pontificum potiore cœnis.

merat poeta res omnes propter quas vitam diligere debebat Postumus, quas tamen amittet. Nota cum vi repetitam particulam *et*. — *placens*, sc. morum suavitate, amabilis, dulcis; comparant Lucret. III, 907 seqq.: « At jam non domus accipiet te læta, neque uxor Optima, nec dulces occurrent oscula nati Præripere... omnia ademit Una dies infesta tibi tot præmia vitæ. » — *neque harum*, harum quibus tantopere delectaris; maximam vim habet *harum, quas colis*. — *invisas*, sic dictas quia sepulcris vulgo impendentes, nihil nisi mortem significant. — *brevem*, cujus dominium breve est, μινυνθάδιον.

25. *Absumet hæres*, etc. Eamdem sententiam expressit Hor. infr. Sat. II, 3, 122: « Filius aut etiam hæc libertus ut ebibat hæres, Dis inimice senex, custodis? » — *dignior*, sc. vini Cæcubi possessione, quia illud non centum clavibus servaturus, sed bibiturus est. — *centum clavibus*, pro diligentissime. — *et mero Tinget pav. superb. Pontificum potiore cœnis*, et merum ipso illo, quod in cœnis pontificum bibi solet, præstantius, tam profuse apud eum bibetur, ut pavimentum adeo eo madeat. — *Tinget pavim.* de ejusmodi profuso vini usu similiter Cic. Philipp. II, 41: « Natabant pavimenta mero, madebant parietes. » — *superbum*, splendidum, magnificum, tessellato quippe opere in beatiorum domibus ex marmore factum. — *potiore Pontific. cœnis*, meliore et nobiliore, quam quod in cœnis Pontificum bibitur; sacræ epulæ enim, quas Pontifices apparabant, tam lautæ et opiparæ fuerunt, ut locum darent proverbio. Mart. XII, 48, 12: « Non Albana mihi sit comissatio tanti, Nec Capitolinæ, Pontificumque dapes. » Quod fere ad nostrum illud antiquum et vulgare proverbium redit: *repas de chanoines*.

Analysis. Vitæ præceptum, ab ejus brevitate ductum, quod ad bona, quæ cuique contigerint, sapienter, dum licet, percipienda iterum iterumque amicis suis commendat Horatius (ut *Dellio* supr. II, 3; *Quinctio* II, 11, ubi cf. argum. et *Torquato* infr. IV, 7), *Postumo* quoque impertit. Itaque eum ad celerem temporis fugam animum advertere, moriendi necessitatem nulli omnino homini neque sacrificiis avertendam, neque prudentia evitandam,

secum reputare, bonisque, quæ hæres profusius absumturus sit, ipsum perfrui jubet.

Regnat in hoc carmine mollior quidam affectus, quam in cæteris ejusdem argumenti, sedatiorque quædam gravitas, ad sententiarum vim egregie attemperata. Elocutio docta atque ornata, numerique suaves ac concinni; ut omnino inter præstantiora Nostri carmina hoc referendum videatur.

Quis fuerit Postumus, vix certis argumentis evincas; nam neque *Julius Florus*, ad quem infr. duæ epistolæ lib. I, 3, et II, 2, scriptæ sunt, neque ille Postumus, ad quem apud Propertium III, 12, elegia exstat, idem fuisse videtur.

CARMEN XV.

In sui sæculi luxum.

Jam pauca aratro jugera regiæ
Moles relinquent: undique latius
Extenta visentur Lucrino
Stagna lacu; platanusque cælebs
Evincet ulmos: tum violaria, et

1. *Jam,* brevi inde tempore. — *regiæ Moles,* amplissima, et regio splendore in altum educta ædificia, qualia tum in villis suis exstruere solebant beatiores. Hinc illud, quod in villa sua habebat Mæcenas, similiter quoque infr. III, 29, 10, vocatur « moles propinqua nubibus. » — *undique visentur,* ubique conspicere licebit. — *Stagna,* intellige piscinas marinas, sive maris particulam, quam ditiores, *jactis in altum molibus* (ut infr. III, 1, 33, dicitur), ideo a mari secluserant, ut quovis anni tempore piscium ibi haberent copiam; locus classicus de hoc luxus Romanorum genere est apud Varr. R. R. III, 17; cf. Tibull. II, 3, 45; Cic. Attic. I, 16, 17. — *latius extenta Lucrino lacu,* lacus Lucrini ad Baias in Campania magnitudinem superantia; vocantur hæc *stagna* infr. Sat. II, 5, 44, *cetaria.* — *platan. cæl. Evincet ulmos,* platanis, non utilitatis sed voluptatis causa consitis, cedere debebunt ulmi; scilicet ulmi ei præcipue in Italia inserviebant usui, ut vites cum earum trunco jungerentur, unde vites *ulmis maritari* dicuntur; Columell. V, 6. Itaque *platanus,* quæ non commode adhiberi posset jungendis cum ea vitibus (pulchre pro: inutilis), jam dicitur *cælebs.*

5. *Tum... tum,* porro... porro. —

Myrtus, et omnis copia narium,
Spargent olivetis odorem
Fertilibus domino priori:
Tum spissa ramis laurea fervidos
Excludet ictus. Non ita Romuli
Præscriptum et intonsi Catonis
Auspiciis, veterumque norma.
Privatus illis census erat brevis
Commune magnum: nulla decempedis

violaria, loca violis consita. — *Myrtus*, in plurali nominativo quartæ declinationis, ut, ad versus mensuram, secunda syllaba longa sit. — *omnis copia narium*, omnis copia quæ naribus inservit, parata est, h. e. florum suaveolentium multitudo.—*Spargent odorem*, eleganter pro vulgari: florebunt, erunt, conspicientur.—*olivetis*, pro: in olivetis. Nostrum, ut jam observavit Cf. *Mitsch.* ante oculos habuisse videtur Quinct. Instit. Orat. VIII, 3: « An ego fundum cultiorem putem, in quo mihi quis ostenderit lilia et violas... quam ubi plena messis. aut graves fructu vites erunt? Sterilem platanum, tonsasque myrtos, quam maritam ulmum et uberes oleas præoptaverim? »

9. *Tum spissa ramis laurea ferv. Excludet ictus*, porro lauri eo tantum fine ponentur, ut sub spissis suis ramis ambulantes a solis æstu defendant; h. e. lauretis porro delectabuntur homines. — *ictus*, sc. solis; sic *ictus, verbera solis*, Lucret. V, 486, 612; *tela diei*, id. passim.

11. *Non ita Rom. Præscr. et int. Cat. Ausp. veter. norma;* huic quidem insano luxui, secundum vivendi normam, a Romulo, Catone et aliis veteribus præscriptam, nemini olim indulgere licuit. — Commode autem ad priscos mores commendandos Catonis antiquioris, tam morum, quam censuræ severitate satis noti, mentionem facit, qui, quia priscorum morum observantissimus haud ad ætatis suæ morem barbam tonderi passus est, *intonsus* vocatur, ut supr. I, 12, 41, « Curius... incomtis capillis. » —*Auspiciis*, exemplis, præceptis quæ dant ii qui duces et auspices haberi debent.

13. *Priv. illis census erat brevis, comm. magn.* bonorum privatorum tum parva, sed communium lata fuit possessio; *census* pro bonis, quæ censu æstimantur; hinc bona tenuia infr. Epist. I, 7, 56, « tenuis census. » —*nulla decempedis*, etc. non ampliores, ut nunc, a privatis hominibus ad decempedarum mensuram exstrui solebant porticus, quæ septemtrionem exciperent, h. e. septemtrionem versus sitæ essent, scilicet ut solis æstum ibi vitarent molliores homines.—*decempedis metata*, passive (ut apud Liv. XLIV, 7, « *metarique* sub ipso tem-

Metata privatis opacam
Porticus excipiebat Arcton:
Nec fortuitum spernere cespitem
Leges sinebant, oppida publico
Sumtu jubentes et Deorum
Templa novo decorare saxo.

plo... jussit »), ad mensuram decempedarum facta. — *privatis*, sc. hominibus; τὸ *privatis* haud cum aliis ad *decempedis*, in casu sexto positum, referendum, sed in casu tertio accipiendum esse existimo. — *opacam*, quia Arctos, sive Septemtrio loca ad se versa opaca reddit.

17. *Nec fortuit. spern. cesp. leges sineb.* Sensus: nec secundum leges, quæ tum vigebant, hominibus privatis domos in agris exstruere licebat ex magnis lapidibus, quibus oppida tantum et deorum templa publico sumtu decorari jubebantur, sed casas ex cespite fortuito.—*fortuitum,* vulgarem quemque, in quem forte incidimus; ubique forte obvium.—*cespitem* hinc apud Virg. Ecl. I, 69, de ejusmodi casa: « tuguri congestum cespite culmen.»—*oppida,* intellige publica oppidorum ædificia, muros, et alia, quæ ad externum oppidorum vel splendorem vel amplitudinem pertinent. — *Sumtu publico*, h. e. magno, qui rempublicam deceret.—*novo,* aliunde quæsito et recens exciso; *saxum novum* opponitur *cespiti fortuito*. Nimirum in agris Romanorum, ubi ante casæ humiliores ex cespite constructæ steterant, nunc amplissima ex lapidibus quadratis vel marmore surgebant ædificia.— *novo saxo;* vel cujus non frequens usus erat, quia privatis ædibus non adhibebatur; vel quod ad veterum templorum reparationem educebatur. Cæterum privatas ædes earumque triclinia Deorum templis æquata queritur Manilius, V, 507: « nunc jam luxuriæ pars, et triclinia templis concertant. » adde Lucan. X, 111. et seqq.

Analysis. Ad luxum, qui tum Romam immigraverat, pertinebat ea inprimis magnificentia, quæ ab hominibus privatis in amplissimorum ædificiorum, piscinarum, non ad communem utilitatem, sed ad solam voluptatem spectantium, usu atque possessione ponebatur. In hoc insanum igitur per luxum atque libidinem pereundi perdendique omnia studium nobiliore indignationis affectu Horatius in hoc carmine invehitur, veterumque Romanorum severiore disciplina, frugalitate et continentia ante oculos posita, quantum a majoribus suis nunc degeneraverint Romani, ostendit.

CARMEN XVI.

AD GROSPHUM.

Animi tranquillitatem non opibus aut honoribus, sed eorum contemtu comparari.

Otium Divos rogat in patenti
Prensus Ægæo, simul atra nubes
Condidit lunam, neque certa fulgent
Sidera nautis;
Otium bello furiosa Thrace;
Otium Medi pharetra decori,
Grosphe, non gemmis, neque purpura venale, neque auro.
Non enim gazæ, neque consularis

1. *Otium* in latiore sensu, tam de securitate, pace et quiete, quam de animi tranquillitate positum; itaque notio cuique sententiæ apta inde elici debet. Nota cum vi repetitam vocem illam *otium*, ut intelligatur quam repetitis votis homines otium cupiant. —*patenti*, ubi latissime patet, alto, ubi nec ulla dignoscendæ viæ ratio, nec ullum refugium est; auget periculi notionem.—*Prensus*...*prendi* et *deprendi* proprie de nautis, qui subita tempestate in mari opprimuntur; vid. *Bentl.* supr. ad I, 14, 10.—*certa*, ad quæ nautæ navis cursum tuto dirigere possunt; tuta. Tibull. I, 9, 10: «Ducunt instabiles sidera *certa* rates.» —*bello furiosa*, bellandi cupiditate, tanquam furore quodam, se agitari patiens; bellicosissima; hinc Euripid. Hecub. v. 1090, Thraces Ἄρεϊ κάτοχον γένος dixit. —*Medi*, Parthi. *pharetra decori*, sagittiferi.—*non venale*, quod non parari potest; sed nunc intelligit Hor. per *otium* animi tranquillitatem ut satis docent sequentia.

9. *Non enim*, etc. nam neque divitiæ, neque honorum insignia, curas ex animo pellere valent.—*consularis submov. lict.* suaviter *lictor consularis*, qui Consuli in viis præire, et plebis ibi *tumultuantis* turbam *sub-*

Submovet lictor miseros tumultus
Mentis, et Curas laqueata circum
Tecta volantes.
Vivitur parvo bene, cui paternum
Splendet in mensa tenui salinum;
Nec leves somnos Timor, aut Cupido
Sordidus aufert.
Quid brevi fortes jaculamur ævo
Multa? quid terras alio calentes

movere solebat, jam non *mentis tumultus submovere,* h. e. non ea quæ turbas in animo movent, sive curas abigere posse dicitur. Cl. *Mitsch.* in hanc sententiam comparat Senec. Ep. 94: « Non est, quod tibi tranquillitatis tuæ fastidium faciat ille, sub illis fascibus, purpura cultus: non est, quod feliciorem judices, cui submovetur, quam quem lictor semita dejicit. »—*Curas volantes;* curæ alatæ et alibi occurrunt, v. c. in Theognideis, v. 707: « φροντιδές ἀνθρώπων ἔλαχον πτερὰ ποικίλ' ἔχουσαι. » — *circum tecta laqueata,* intellige tricliniorum inprimis tecta, quæ *laqueata* vel *laquearia* et *lacunaria* dicuntur, quod eorum *lacus,* vel *lacunæ* auro, opere cælato et picturis exornatæ atque distinctæ fuerunt; ejusmodi *tecti laqueati,* vel *lacunaris* descriptio est apud Joseph. A. VIII, 3, 2, ubi tabulæ tecti dicuntur fuisse ἐξεσμέναι εἰς φατνώματα καὶ προσκόλλησιν χρυσοῦ.

13. *Parvo,* re modica.—*paternum,* tanquam pars patrimonii, *splendet salinum,* ad externam enim munditiem salinorum inprimis bene politorum splendor pertinebat; vid. *Meurs.* ad Lycophr. v. 135. Comparant Pers. III, 25: « rure paterno Est tibi far modicum, purum et sine labe salinum. »— *in mensa tenui,* hinc infr. Sat. I, 3, 13, « sit mihi mensa tripes et Concha salis puri, etc. »—*leves,* molles, faciles.—*Sordidus,* refertur ad sordidam avaritiam.

17. *Quid brevi fortes jaculamur ævo Multa?* cur *fortes,* tanto cum nisu, tantopere *jaculamur,* appetimus multa, cur magnis consiliis tanta cum intentione imminemus, cur cogitationes nostras extendimus, quasi æternum victuri simus *brevi ævo,* quum tamen brevissima nostra vita sit, in tam brevi, exiguo vitæ spatio; *jaculari aliquid* pro: omne studium in aliquid dirigere, ut Græcorum τοξεύειν τὶ, dictum est; vid. *Mitsch.* — *quid terras alio cal. solè mut.?* Ex antiqui sermonis simplicitate, quæ cuique regioni cælum suum, adeoque et solem et sidera sua adsignat, ducta hæc loquendi forma. Sic Virg. Georg. II, 512: « alio patriam quærunt sub sole jacentem; » hic igitur terræ alio sole calentes pro terris aliis, externis, longinquis accipiendæ sunt. Jam autem

Sole mutamus? patriæ quis exsul
Se quoque fugit?
Scandit æratas vitiosa naves
Cura; nec turmas equitum relinquit,
Ocior cervis, et agente nimbos
Ocior Euro.
Lætus in præsens animus quod ultra est

mutamus longinquas terras docta brevitate dictum videri potest pro vulgari: mutamus terras nostras terris longe dissitis, h. adimus alias terras. Simplicius quoque *mutare terras* accipi poterit pro aliam ex alia adire terram, terras remotas pererrare, animi inquieti æstu continuo circumagente. Sic *urbes mutare* in Senecæ l. c. Lucrec. IV, 460: « cælum, mare, flumina, montes Mutare, et campos pedibus transire videmur. » — *quis exsul patriæ Se fugit?* quis patriam fugiens animi simul curas fugit? h. e. quem discedentem e patria non curæ animi comitantur? *se fugere* ut infr. Sat. II, 7, 113, *se vitare*. Ad rem ac verba Seneca Ep. 104: « quid prodest mare trajicere et urbes mutare? si vis ista, quibus urgeris, effugere, non alibi sis oportet, sed alius; » et mox: « nullam tibi opem feret iste discursus: peregrinaris cum affectibus tuis et mala te tua sequuntur. » Atque de Tranquill. II: « aliud ex alio iter suscipitur, et spectacula spectaculis mutantur, ut ait Lucretius: *hoc se quisque modo semper fugit.* Sed quid prodest, si non effugit? sequitur se ipse, et urget gravissimus comes. » — *exsul patriæ,* recte, ut Ovid. Metam. IX, 409: « exsul mentisque domusque; » ut Petron. Fragm. V, ciconiam *hiemis exsulem* vocat. Itaque non admitto lectionem, licet ingeniosam, quæ sic locum hunc distinxit: « quid terras alio calentes sole mutamus patria? » Nam si nodus ibi latet, non sic solvitur, sed discinditur. Ed.

21. *Scandit æratas,* etc. nemo, cui semel adhæret Cura, eam effugere potest; est enim velocissima, et ubique homines comitatur; si quis aufugere vult navi, navem simul conscendit; si quis equo, sedet illa post equitem. — *æratas,* rostra navium *ære* inprimis munita fuisse constat. — *vitiosa,* quæ animum vitiat, conficit, vel quia e prava libidine et vitiis oritur. — *turm. equit.* explicant vel de militia vel de itinere terrestri; et navali opponunt: equidem per *navem* et *equites* simpliciter celerrime fugiendi modum designari existimo; hinc infr. III, 1, 40, « atra Cura post equitem sedere » dicitur; quod Bolæus Noster feliciter imitatur: « Le chagrin monte en croupe, et galope avec lui, » Ep. V. — *agente nimbos oc. Euro.* Cl. *Mitsch.* comparat Hom. Iliad. XII, 156: νιφάδες — Ἅς τ' ἄνεμος ζαὴς, νέφεα σκιόεντα δονήσας, Ταρφειὰς κατέχευεν ἐπὶ χθονί.

25. *Quod ultra est,* futuram sortem, τὰ πόῤῥω. — *amara lento temp.*

Oderit curare, et amara lento
Temperet risu. Nihil est ab omni
Parte beatum.
Abstulit clarum cita mors Achillem,
Longa Tithonum minuit senectus:
Et mihi forsan, tibi quod negarit,
Porriget Hora.
Te greges centum Siculæque circum
Mugiunt vaccæ; tibi tollit hinnitum

ris. præclare pro vulgari: tristia moderate vel lento æquoque animo ferat; vir constans enim mediis in malis ridet, et dum hoc risu placido animum *lentum*, h. e. qui malis haud afficitur, prodit, suaviter *amara risu lento temperare*, h. e. mitigare, dicitur. Cl. *Mitsch.* Horatium contendit cum ignoti cujusdam poetæ Epigr. DXXXI, Anth. Græc. t. IV, p. 230: Ὁ τον πολυστένακτον ἀνθρώπων βίον Γέλωτι κεράσας Νικαεὺς Φιλιστίων.—*Nihil est ab omni parte beat.* laudant Theognid. v. 1159: Οὐδεὶς γὰρ πάντ' ἐστὶ πανόλβιος, et Euripid. Fr. Sthenob. I: οὐκ ἔστιν ὅστις πάντ' ἀνὴρ εὐδαιμονεῖ, etc.

29. Jam Achillem et Tithonum exemplo affert neminem esse omnino beatum. — *cita,* maturior, quæ fuit Achilli a fato constituta; unde ille apud Homerum μινυνθάδιος, ὠκύμορος dicitur. Tithono contra vita multo longior visa est, ita ut neuter sua sorte fuerit omnino contentus. Sic mihi fortasse continget felicitatis genus, quo frui tibi non licebit; respexisse inprimis videtur, ut ex v. 37 seqq. colligas, animum paucis contentum, poeseos facultatem et pectus ultra vulgus sapiens.— *Hora,* quæ tempus futurum, et fata futuri temporis subministrat; alias *Horæ,* ut deæ, anni vicissitudines dispensare finguntur; cf. IV, 7, 8.

33. *Te greges centum,* etc. Tu es multorum gregum, armentorum et equarum nobilium possessor, vestesque geris bis colore purpureo tinctas; h. e. tu es longe ditissimus; antiquitus enim, ut satis constat, in magnorum gregum armentorumque possessione spectari inprimis solebant magnæ divitiæ, unde homines beatiores dicuntur apud Homerum Iliad. IX, 154, ἄνδρες... πολύῤῥηνες, πολυβοῦται. —*Te circum mugiunt,* eleganter pro vulgari: tu habes, tu possides, etc. *Siculæ vaccæ,* Grosphus, ut in armentis suis nobilioris stirpis vaccas haberet, haud dubie arcessi jusserat *Siculas,* præstantia sua ob egregia in Sicilia pascua insignes. — *tibi tollit hinnitum* pro vulgari: tibi est. — *Apta quadrigis,* tam generosa, ut quadrigis in certamine curuli aptari s. jungi possit; *equarum* autem præcipuum in certaminibus curulibus usum fuisse, vel ex Virg. Georg. I, 59 constat. — *lanæ bis Afro murice*

Apta quadrigis equa; te bis Afro
Murice tinctæ
Vestiunt lanæ: mihi parva rura, et
Spiritum Graiæ tenuem Camenæ
Parca non mendax dedit, et malignum
Spernere vulgus.

tinctæ, bis succo muricis infectæ; *murex*, e cujus succo parabatur color purpureus, dicitur *Afer*, quod ille ad Africæ, Phœniciæ, et Laconiæ litora capi solebat; hinc *murex Gætulus* infr. Epist. II, 2, 181; *Tyrius* Epod. XII, 21; *Sidonium ostrum* Ep. I, 10, 26.—De vestibus bis colore purpureo tinctis, sive dibaphis vid. *Rub. de Lat. Clav.* II, 14.

37. *Mihi parva rura*, etc. obversatum Nostro esse Bacchylidæ carmen, cujus Fragm. servavit Athen. XI, p. 500 (Anthol. Græc. c. XIII, t. I, p. 88), jam monuit Cl. *Mitsch.* — *parva rura*, intellige agellum Sabinum.—*Spirit. Graiæ ten. Camenæ*, tenuem ad modos Græcorum poetarum canendi facultatem.—*Parca non mendax*, sors mihi nascenti a Parcis, veridicis illis deabus, assignata; Parcæ enim nascentibus non solum sortem prædicere, sed etiam destinare dicuntur. Comparant cum Nostro Pind. Ol. VIII, 38; Nem. IV, 66.—*Spernere*, sc. dedit, h. e. concessit mihi hoc, ut spernerem.—*malignum*, invidiosum.

Analysis. Ne aptus partium nexus in hoc carmine, quod veræ sapientiæ præcepta tradit, desideretur, sententiarum progressionem ita apud animum nostrum informemus: omnes quidem otium, tam corporis quam animi tranquillitatem, vitam adeo curis molestiisque vacuam exoptant, sed non veram viam, qua ad eam pervenitur, ineunt. Honorum divitiarumque, quæ eam efficere somniant, inexplebili cupiditate laborant, nec intelligunt, animum ita curis, corpus autem laboribus continuo fatigari, quibus tamen se levatos quam maxime cupiant. Immo vero tranquillitatis veræ unice capax est animus sorte sua qualicunque contentus, in qua tanto lubentius acquiescit, quum recordetur, nullius hominis conditionem ab omni parte beatam esse posse, et huic bonum aliquod contingere, quo alteri carendum sit; eidemque contra negari, quod alteri contigerit. Illustrat hoc poeta Tithoni et Achillis, tum etiam suo et Grosphi exemplo.

Oratio hujus carminis numerosa et docta; imagines vividæ, sententiarumque in brevitate vis præcipua.

CARMEN XVII.

AD MÆCENATEM.

Mæcenatem, de morborum et senectutis incommodis querentem, consolatur; quo mortuo negat se velle vivere.

Cur me querelis exanimas tuis?
Nec Dis amicum est, nec mihi, te prius
Obire, Mæcenas, mearum
Grande decus columenque rerum.
Ah! te meæ si partem animæ rapit
Maturior vis, quid moror altera?
Nec carus æque, nec superstes
Integer. Ille dies utramque

1. *Exanimas,* gravius pro: crucias, maceras, ut alias: *enecare.*—*querelis tuis,* sc. de propinqua tibi morte. Constat autem, Mæcenatem sæpe multumque cum adversa valetudine conflictatum esse; Plin. VII, 52: «Quibusdam perpetua febris est, ut Cilnio Mæcenati.»—*Nec Dis amicum, nec mihi, te prius,* etc. nec diis, nec mihi placet, te prius mori; diis nempe displicere debebant Mæcenatis, cui longior vita destinata erat, de propinqua morte querelæ, et Horatio eædem debebant esse tristissimæ, quum tanta pietate eum amaret, ut ne morte quidem ab eo se disjungi passurus esset. —*amicum est,* græce: φίλον ἐστί, placet, vid. *Lambin.* ad h. l. — *columen,* ut Græcorum βάθρον, ἔρεισμα (vid. *Hemsterhus.* ad Lucian. Timon. c. 50), de eo, in quo omnis posita est spes et fiducia; cf. *Cerda* ad Virg. Æn. XII, 59.

5. *Partem animæ,* h. e. *dimidium animæ,* ut supr. Hor. I, 3, 8, vocat Virgilium.—*Maturior vis,* vis leti, mors ante constitutum vitæ terminum accelerata; ipsi enim dii, ut v. 2 dicebatur, Mæcenatem ante diem mori nolebant. Videtur igitur poeta maturioris mortis causam, in nimiam, qua corporis sui vires conficiat Mæcenas, sollicitudinem, non sine reprehensione aliqua transferre.—*moror,* sc. in his terris.—*altera,* ego animæ pars altera. —*Nec carus æque,* si quidem non

Ducet ruinam. Non ego perfidum
Dixi sacramentum : ibimus, ibimus,
Utcunque præcedes, supremum
Carpere iter comites parati.
Me nec Chimæræ spiritus igneæ,
Nec, si resurgat centimanus Gyges,
Divellet unquam. Sic potenti
Justitiæ placitumque Parcis.

æque ac antea, quum tu, pars mei melior, superesses carus mihi futurus sim; vitam non amplius jucundam ducam.—*nec superstes integer,* sublata nempe altera animæ parte.—*utramque* (pro utriusque) *ducet ruinam,* communi casu utrumque detrudet ad inferos, pro vulgari : utrumque ex hac vita auferet, utrique parabit interitum.—*sacramentum,* jusjurandum, quod milites, se nunquam formidinis causa signa deserturos esse, dabant, bene jam transferetur ad fidem, quam Horatius Mæcenati, se ipsi ne morienti quidem defuturum esse, dederat.—*perfidum,* quod fallerem.—*ibimus, ibimus,* geminatum, graviter asseverantis est.—*Utcunque,* quandocunque, ut supr. I, 35, 23; promissum illud poetæ ad amicum eventus non fefellit; mortuus est enim Mæcenas inclinante anno u. c. 746, post eum autem Horatius, eodem anno V Kal. Dec. Sepultus est Esquiliis juxta Mæcenatis tumulum. Vide Vitam Horatii a Suetonio scriptam et ejusdem vitam per annos digestam, nostræ Edit. t. III, p. 23. — *suprem. carp. iter,* similiter, ut observavit Cl. *Mitsch.* loquitur Sophocl. Antig. 818 : Ὁρᾶτέ με..... τὰν νεάταν ὁδὸν στείχουσαν, νέατον δὲ φέγγος λεύσσουσαν ἀελίου; et Simmias Rhod. IV, 4; Anthol. Græc. t. I, p. 137 : ᾤχεο γὰρ πυμάταν εἰς Ἀχέροντος ὁδόν. — *Carpere,* apprime de iis qui ultro ac libenter iter suscipiunt.

13. *Me nec Chimeræ,* etc. nihil omnino, nec Chimæra, igneum spiritum efflans, nec Gyges centimanus (ἑκατόγχειρ), me in Orcum te comitantem a societate tua divellere poterunt. — Scilicet in Orcum descensuri incidere debebant in duo ista monstra, Chimæram et Gygen, una cum aliis in Orci vestibulo stabulantia; vid. Virg. Æn. VI, 285 seqq.—de *Chimæra* vid. supr. ad I, 27, 24.—*resurgat,* mole sua se levet, et contra me assurgat; prostratus enim jacebat Gyges in Tartaro, quo cum aliis centimanis Jovis fulmine dejectus fuerat.—*Sic potenti Justit. placit. Parcis,* hæc nostra ne morte quidem dirimenda societas deorum voluntate decreta est.—*Parcas* nascentibus fata decernere et adsignare, in vulgus notum; cf. carm. antec. v. 39. Præclare autem in Parcarum consiliis et societate, ut dea πάρεδρος, apparet *Justitia,* Δίκη, quæ a summa, qua res humanas moderatur, potestate *potens* dicitur.

Seu Libra; seu me Scorpius adspicit
Formidolosus, pars violentior
Natalis horæ; seu tyrannus
Hesperiæ Capricornus undæ;
Utrumque nostrum incredibili modo
Consentit astrum. Te Jovis impio
Tutela Saturno refulgens
Eripuit, volucrisque Fati
Tardavit alas, quum populus frequens
Lætum theatris ter crepuit sonum:

17. Sub quibuscunque tandem, tam faustis quam infaustis, sideribus ego natus sum, mirifice certe illa cum iis, sub quibus tu natus es, consentiunt; uterque enim, jam semel ex præsente vitæ periculo servatus, simillimam sortem expertus est; ergo (nam hæc conclusio inde elici debet) uno eodemque quoque die simul moriemur. —De veterum superstitione vitæ exitum ex ea, quæ sub hora cujusque nascentis esset constellatio, sive ex horoscopo conjiciendi cf. supr. ad I, 11, 2. — Consensus autem siderum, sub quibus Horatius et Mæcenas nati esse dicuntur, ponendus est in singulari stellarum tam faustarum quam infaustarum conjunctione, qua factum est, ut vis salutaris unius vim noxiam alterius infringeret.

17. *Libra*, stella salutaris, at *Scorpius* et *Capricornus* mali ominis sidera. — *me adspicit*, mihi nascenti radiavit et adhuc radiat. — *Formidolosus*, cujus ipse adspectus formidine implet. —*pars viol. nat. horæ*, una infestiorum genituræ meæ stellarum.— *Capricornus* dicitur *tyrannus Hesperiæ undæ*, quod tam ortus quam occasus ejus procellas comparare putabatur; similiter supr. I, 3, 15, *Notus* dicitur *arbiter Hadriæ*.

22. *Tutela Jovis*, sidus tutelare, Jupiter, *refulgens impio Saturno te eripuit*, contra impii Saturni sidus fulgens, periculo, quod illud tibi portendebat, te eripuit; exitiosum Saturni sidus apposite jam dicitur *impium*, impiæ nempe Saturni in liberos sævitiæ, adeoque causæ, qua ei adversetur filius, respectu habito. Ceterum totum hunc locum expressit Persius V, 45 seqq. « Non equidem hoc dubites, amborum fœdere certo Consentire dies, et ab uno sidere duci. Nostra vel æquali suspendit tempora libra Parca tenax veri, seu nata fidelibus hora Dividit in Geminos concordia fata duorum : Saturnumve (ut bene *Mitsch.* pro : *Saturnumque*) gravem nostro Jove frangimus una. »—*volucr. Fati tardavit alas*, ornate pro : Fatum celeri volatu te petens repressit.—*quum pop. freq. læt. theat. ter crep. son.* publici illius plausus, quo Mæcenas a

Me truncus illapsus cerebro
Sustulerat, nisi Faunus ictum
Dextra levasset, Mercurialium
Custos virorum. Reddere victimas
Ædemque votivam memento:
Nos humilem feriemus agnam.

gravi morbo recreatus, quum primum in theatrum prodiisset, a frequente populo exceptus est, meminit quoque supr. I, 20, 3.

27. *Truncus*, sc. arboris; cf. supr. II, 13; *sustulerat* pro: sustulisset; sic passim indicativus plusquam perfecti pro conjunctivo in latina lingua poni solet. — *Faunus*, villa enim Sabina, ubi Horatius exstinctus pæne fuerat arboris casu (cf. supr. II, 13, 10), in peculiari Fauni tutela fuit; vid. supr. I, 17. — *virorum Mercurialium*, poetarum; Mercurius enim *curvæ lyræ parens* supr. I, 10, 6; ab eodem se servatum profitetur in pugna Philippensi, Od. VII hujus libri.

30. *Reddere*, proprium verbum de sacrificiis ac muneribus quæ ex voto diis persolvuntur. Propert. II, 21, 59: « Tu quoniam es, mea lux, magno demissa periclo, Munera Dianæ debita redde choros. » — *Nos humilem feriemus agnam*, nos agna cæsa sacrum faciemus Fauno humile, tenue, pro re tenui nostra; tu vero splendidissimum debes, quum et ditior sis et salus tua majoris pretii. — *humilem*, suaviter *agna* ab humilitate et tenuitate ejus, qui eam offert, ipsa *humilis* dicitur.

Analysis. Quanto amore Mæcenatem complexus fuerit Horatius, tam expressus in hoc carmine ob iteratas ejus de instante sibi morte querelas dolor, quam ratio, qua vanas istas querelas compescere studet, luculenter ostendit. Itaque Mæcenatem de vitæ, nondum secundum deorum voluntatem exactæ, fine eo magis desinere tandem queri jubet, quum ille utrique communis futurus sit; se enim post ejus mortem diutius in hac vita morari nolle, sed pro sacramento, quod illi dederit, indissolubili plane societatis vinculo una cum eo mortis iter ingressurum esse; huc accedere mirum quemdam siderum, sub quibus uterque natus sit, consensum, summamque fortunæ, qua jam semel uterque mortis periculo ereptus sit, similitudinem; non igitur nunc de morte, sed potius de votis, utrique pro vitæ servatæ beneficio reddendis, cogitandum esse.

CARMEN XVIII.

Se parvo contentum esse; insanos illos qui ædificandis domibus et comparandis divitiis finem non faciunt, de morte jam instante non reputare.

Non ebur; neque aureum
  Mea renidet in domo lacunar;
Non trabes Hymettiæ
  Premunt columnas ultima recisas
Africa; neque Attali
  Ignotus hæres regiam occupavi;

1. Vulgarem sententiam: « Equidem non possideo, quibus divites superbiunt, » enumerando quædam, quibus enormem opulentiorum luxum et magnificentiam sugillaret, egregie exornavit.—*Non ebur,* ad externum enim in potentiorum domibus splendorem varia, inprimis ex ebore facta, utensilia pertinebant.—*aureum lacunar;* vid. supr. ad II, 6, 11.—*renidet,* splendet, refulget. Obversatus Horatio videtur Bacchylides XI, 11, 12, Anth. Gr. t. I, p. 84: Χρυσῷ δ' ἐλέφαντί τε Μαρμαίρουσιν οἶκοι.—*trabes,* quæ ex transverso columnis imponuntur et tectum ferunt.—*Hymettiæ,* h. e. e marmore Hymetti montis in Attica, excisæ; — de *Hymettii* marmoris nobilitate vid. Strab. IX, p. 613; quod primum a L. Crasso Romam advectum esse narrat Plin. XXXVI, 3. Ceterum quod trabes, quæ alias fuerunt ligneæ, nunc e pretioso marmore factas esse memorat, id quoque ad Romanorum luxum, quem carpit, referendum. Laudant de his trabibus, lapideis quoque et marmoreis, Vitruv. III, 2 et 3; Plin. XXXVI, 8; Plin. Paneg. 54.—*Premunt columnas,* superimpositæ sunt columnis. —*ultima recisas Africa,* factas e marmore in remotiore Africæ parte exciso, h. e. Numidico, subnigro et variis maculis distincto.

5. *Regiam Attali,* immensas Attali, regis Pergamenorum, divitias, pro quibusque aliis ingentibus divitiis.—*hæres ignotus,* nemini, ut hæres legitimus, notus; alienus, hæredipeta, vulturius. — *occupavi,* justo hæredi

Nec Laconicas mihi
  Trahunt honestæ purpuras clientæ.
At fides et ingeni
  Benigna vena est; pauperemque dives
Me petit. Nihil supra
  Deos lacesso; nec potentem amicum
Largiora flagito,
  Satis beatus unicis Sabinis.
Truditur dies die,
  Novæque pergunt interire Lunæ.

præripui; carpit autem nefandam ætatis suæ hominum, testamentorum subjectionibus aliisque malis artibus aliena bona sibi vindicandi, cupiditatem. —*Nec Lacon. mihi trahunt honestæ purp. clientæ*, nec vestem e lana, purpura tincta, quam mihi clientæ honestiores traxerunt, confectam gero, h. e. non purpura fulgeo, non summorum magistratuum insignibus ornatus incedo; *honestæ clientæ*, intellige matronas ingenuas, quæ lanam patrono suo trahendo, tanquam officiorum quodam genere, ejus gratiam sibi conciliare student; ceterum quod *honestæ* vocantur, quum lanificium servarum alias opus esset, id ad patroni nobilitatem augendam vel maxime facit; *Laconicas*, fuit enim purpura *Laconica*, h. e. e murice, prope oram Laconiæ capto, infecta, ob colorem lucidiorem inprimis nobilis; Plin. IX, 36; XXI, 8; XXXV, 6.

9. *At fides*, apud Bacchylid. l. I: ἀλλὰ θυμὸς εὐμενὴς, Μοῖσά τε γλυκεῖα; vitæ probitatem et integritatem, quam sibi, ut poetæ, alias quoque tribuit (cf. supr. I, 22, 1), commode nunc opponit, quam paulo post describit, divitum improbitati: *ingeni benigna vena*, ingenium ex fonte largo affluens, h. e. ingenii vis largior; *vena* passim pro: fonte; similiter infr. Art. Poet. 409, « dives vena. » — *supra*, præterea, ulterius. — *potentem amicum*, intellige Mæcenatem. Scilicet l. V, od. 17: « nec si plura petam, tu dare deneges. » — *beatus unicis Sabinis*, unico agello Sabino; fere ut v. 1, 31, « satis superque me benignitas tua ditavit. » Blande autem admodum hæc ad Mæcenatem est conversio, ejusdemque liberalitatis commemoratio, nec studiose anquisita, nec ambitiose facta.

15. Nexus sententiarum est fere hic: dum enim considero, quomodo dies die trudatur, et novæ semper Lunæ intereant; nihil in futuræ vitæ usum molior; sive: reputans enim mecum cursum vitæ humanæ celerrimum, parum equidem de vita futura sum sollicitus.—Cl. *Mitsch.* comparat Ammian. XXVI, 12; Anth. Græc. t. III, p. 98: Ἠὼς ἐξ ἠοῦς παραπέμπεται, εἶτ', ἀμελούντων Ἡμῶν, ἐξαίφνης

Tu secanda marmora
Locas sub ipsum funus, et sepulcri
Immemor, struis domos;
Marisque Baiis obstrepentis urges
Submovere litora,
Parum locuples continente ripa.
Quid? quod usque proximos
Revellis agri terminos, et ultra
Limites clientium
Salis avarus; pellitur paternos

ἥξει ὁ πορφύρεος, cf. infr. IV, 7, 9 seqq. — *Locas*, sc. redemtoribus. — *sepulcri*, nota quam bene opponuntur sepulcrum quod mox divitem illum compescet, et domus illæ, quas in funere jam proximo deserat, quas ne vivus ipse omnes habitare potest. — *Maris Baiis obstrep. urges Subm. litora*, etc. et quasi tibi non sufficiant possessiones in terra continente, litori adeo maris, Baias alluentis, ulterius promovendo unice intentus es, h. e. in litore sinus Baiani mare adeo summo cum studio ædificiis occupas; *urges submovere*, pro: summo cum studio submoves. — *Parum locuples cont. ripa*, similiter fere infr. III, 1, 36, « dominus terræ fastidiosus; » notat autem, ut passim alibi, insigne illud luxus genus, quo Romanorum ditissimi tam voluptatis, quam possessionum suarum amplificandarum et prolatandarum causa pretiosissima in ipso maris litore jactis in altum molibus exstruerent ædificia, sive prætoria, quorum in ipso sinu Baiano exstructorum mentionem quoque facit Virgil. Æn. IX, 710 seqq. ubi cf. *Cerda* et *Heynius*; huc refer eorum piscinas, vel vivaria, de quibus supr. II, 15, 3; infr. III, 1, 33 seqq.

23. Locus sequens mira arte ad indignationem contra improbas divitum cupiditates excitandam adornatus. — *Quid? quod*, pro vulgari: immo. — *proximos revellis agri terminos*, terminos revellendo et ulterius promovendo præter jus et fas vicini agri partem tibi vindicas, quod proprie: *movere terminos* dicebatur. — *clientium*, indignum sane facinus, si patronus, quos defendere contra injuriam debebat, ipse fallit; hinc jam in Legg. XII Tabb. « Si patronus clienti fraudem faxit, sacer esto. » — *Salis*, pudendæ audaciæ et insolentiæ notionem habet. — *pellitur paternos*, etc. imago pulsæ divitum vi ab agello suo pauperis familiæ, deos patrios et sordidos natos in sinu gestantis, egregie ad miserationem movendam adumbrata. Horatium ante oculos habuit Quinctilianus Decl. XIII, 2: « Postquam proximos quosque revellendo terminos ager locupletis latius inundavit; æquatæ solo villæ, et excisa patria

In sinu ferens Deos
  Et uxor, et vir, sordidosque natos.
Nulla certior tamen
  Rapacis Orci fine destinata
Aula divitem manet
  Herum. Quid ultra tendis? Æqua tellus
Pauperi recluditur
  Regumque pueris: nec satelles Orci
Callidum Promethea
  Revexit auro captus. Hic superbum
Tantalum, atque Tantali
  Genus coercet; hic levare functum

sacra, et cum conjugibus parvisque liberis, respectantes patrium larem, migraverunt veteres coloni.»—*sordidos,* squalidos, quales fere sunt, quorum parentes cum inopia conflictantur.

29. *Nulla certior tamen,* etc. Junge: *Nulla tamen aula manet divitem herum certior rapacis Orci fine destinata,* h. e. locorum inferorum destinatis cuique finibus; pro vulgari: mors tamen divites istos et injustos homines manet certissime. Pro *fine* tres Codd. *Cruquiani* et unus apud Bentl. *Zulichemianus* offerunt *sede.* Sed hæc lectio habuit fortasse auctorem, qui frustra de grammatica esset sollicitus. Nam *finis* non raro apud optimos quosque scriptores in genere fœminino ponitur.—Ceterum in eandem sententiam exstat Ammiani Epigr. XIV, Anth. Gr. t. III, p. 95, ubi avarus quidam, vicinorum terminos movere ausus, de futura ejus apud inferos paupertate admonetur: Κἂν μέχρις Ἡρακλέους στηλῶν ἔλθῃς παρορίζων (h. e. quod Noster dixit, «proximos agri terminos revellens»), Γῆς μέρος ἀνθρώποις πᾶσιν ἴσον σε μένει.—*Rapacis,* sic apud Callim. Ep. II, 6, Ἀΐδης ἁρπακτήρ.

32. *Quid ultra tendis?* cur spem vanam ultra vitæ terminum prorogas? cur rebus intentus es, quibus tibi morituro frui non licet?—*Æqua tellus paup. reclud. regumque pueris,* aliter eandem sententiam expressit supr. I, 4, 13.—*recluditur,* sc. sepeliendis.—*satelles Orci,* Charon, qui similiter Leonidæ Tar. LIX, 1, Anth. Gr. t. I, p. 169, Αἰδέω λυπηρὸς διήκονος dicitur.—*Callidum,* ποικίλον, αἱμυλομήτιν.—*Revexit auro captus,* fabulam de hoc callido consilio, quo Prometheus Charontem, ut se reveheret, auro corrumpere tentavit, haud dubie tractavit poeta Græcus, quem Hor. secutus est.—*superbum,*

Pauperem laboribus
Vocatus atque non vocatus audit.

divitem.—*Tantali genus*, Pelopem, Atreum, Agamemnonem, Orestem. — *hic levare*, etc. Junge: *hic vocatus levare*, h. e. ut levet. — *Vocatus atque non vocatus*, κἄκλητος, ἀκλητί.

Analysis. Dum poeta insanum illum luxum, cui labente tum vetere disciplina in magnificis inprimis exstruendis ædificiis indulgebant opulentiores, in hoc carmine ridet atque exagitat, se ut hominem, paucis contentum, et ingenii sui facultatibus aliis carum atque dilectum, multo divitibus feliciorem prædicat.

Exsplendescit hoc carmen summo imaginum vigore; oratio exquisite comta, numerorumque harmonia suavissima; ut illud adeo inter consummatissima totius antiquitatis monumenta facile posuerim. Compara supr. II, 15, ubi eadem fere indignatione in ætatis suæ luxum invehitur.

CARMEN XIX.

IN BACCHUM.

Bacchum in remotis carmina rupibus
Vidi docentem, (credite posteri!)
Nymphasque discentes, et aures
Capripedum Satyrorum acutas.

1. Vividissima enthusiasmi vis, quo exultat poeta! scilicet Bacchi laudes jam celebraturus, se quasi ab ipso Baccho ad hoc commotum et impulsum fuisse, quo augustior rei sit species, jactitat. — *rupibus remotis*, sc. ab hominum conspectu et frequentia; solis; *carmina docentem*, choragi quasi, carmina præcipientis, partes sustinentem. Sic Bacchus canens apparet apud Euripid. Bacch. 150 seqq. cf. Orph. H. LII, 5, et sic pariter Silenus Satyris et Nymphæ cuidam carmina præcinit apud Virgil. Eclog. VI. — *credite posteri!* quasi rei tam novæ et inauditæ fidem derogaturi sint posteri. — *Nymphas-*

Evoe! recenti mens trepidat metu,
Plenoque Bacchi pectore turbidum
Lætatur. Evoe! parce, Liber,
Parce, gravi metuende thyrso!
Fas pervicaces est mihi Thyadas,
Vinique fontem, lactis et uberes
Cantare rivos, atque truncis
Lapsa cavis iterare mella :

que, de Nymphis, ut Bacchi comitibus, plura Græcorum poetarum loca excitavit Cl. *Mitsch.* hinc Bacchus infr. III, 25, 14, « Naiadum potens » dicitur.—*Capriped.* similiter Græcis Satyri dicuntur αἰγίποδες, τραγόποδες. —*acutas*... *acuere* enim quasi aures dicuntur, qui cupide et magna cum attentione aliquid auribus imbibunt. Similiter infr. Sat. II, 5, 95, « aures substringere. » Graviter et ad ridiculum fere errasse mihi videntur, qui hoc epith. *acutas* tantum ad formam aurium Satyrorum referunt. Ed.

5. *Evoe!* jam sentiens se Bacchi numine agitari, exclamat, ut Bacchico furore correpti exclamare solebant; qua quidem exclamatione ad furentis speciem præ se ferendam nihil a Nostro nunc adhiberi potuit accommodatius.—*recenti mens trep. metu,* mens horrore recens immisso tremiscit et quatitur. —*Plen. Bacchi pect.* infr. III, 25, 2 : « Quo me, Bacche, rapis tui Plenum ; » Ovid. Fast. VI, 535 : « Fitque sui toto pectore plena dei. » — *turbidum* pro : turbide ; mixta nempe lætitia fuit cum timore et animi perturbatione.—*Evoe!* jam, cum vi majore Bacchum in se ruentem sentit, iterum bacchantis more exclamat; deumque, quasi pectus nequeat eum ferre et capere, ut sibi parcat, implorat. Eodem redit illud Virg. Æneid. VI, 78 : « .... magnum si pectore possit Excussisse deum. »—*gravi metuende thyrso*, injecto enim thyrso furorem simul injicere putabatur Bacchus; a qua graviore thyrsi vi ipse thyrsus nunc dicitur *gravis;* apposite in hanc rem Cl. *Mitsch.* laudat Ovid. Amor. III, 1, 23 : «Tempus erat thyrso pulsum graviore moveri; » cf. eundem III, 15, 17; Trist. IV, 1, 43.

9. *Fas... est mihi cantare*, pietas in deum, a quo agor, a me exigit, ut cantem, etc.—*Thyadas*, sic dictas a græco θυῶ, *ruo furentis instar.* — *pervicaces,* pervicaciter in furore perstantes. — *Vinique fontem*, etc. recenset quædam munera, Bacchi beneficio ejus sacra colentibus concessa, ex aureæ ætatis, ad quam illa referebantur, ingenio æstimanda. Scilicet Thyades thyrsis suis e terra aquam, vinum et lac, ex arboribus autem mel elicuisse dicuntur; laudant in hanc rem Euripid. Bacch. 142 seqq. Ῥεῖ δὲ γάλακτι πέδον, ῥεῖ δ' οἴνῳ, ῥεῖ δὲ μελισσᾶν νέκταρι. — *iterare*,

Fas et beatæ conjugis additum
Stellis honorem, tectaque Penthei
Disjecta non leni ruina,
Thracis et exitium Lycurgi.
Tu flectis amnes, tu mare barbarum:
Tu separatis uvidus in jugis
Nodo coerces viperino
Bistonidum sine fraude crines.

iterum iterumque laudare; quæ gesta sunt celebrare; nihil amplius.

13. *Honorem*, insigne honoris, nempe coronam; *conjugis*, Ariadnes, *beatæ*, ut deæ; dii enim *beati*, μάκαρες; quamvis enim a Theseo fuisset relicta, deinde Baccho juncta est connubio; de Ariadne inter deos relata vide Propert. lib. III, 15, 8, et ibi *Broukh.*—*additum stellis*, de Ariadnes corona stellis inserta vid. Ovid. Fast. III, 459 seqq. Met. VIII, 180; Manil. Astron. I, 323; V, 252, et Hygin. II, 5.—*tectaque Penthei*, etc. ad Bacchi potentiam, quam cantaturus est poeta, declarandam, divinas illas pœnas refert, quas ille a sacrorum suorum contemtoribus, Pentheo et Lycurgo, expetiisse, et Penthei quidem (Echionis et Agaves filii, regis Thebarum) domum, ruptis vinculis, quibus ibi constrictus tenebatur, disjecisse (cf. inprimis Euripid. Bacch. 633); Lycurgum vero, regem Edonorum, Thraciæ gentis, quod Baccho infestissimus omnes vites per totum regnum exscindi jusserat, in tantum furorem immisisse dicitur, ut filium suum Dryantem interficeret, et ipse sibi falce crura amputaret; vid. *Heyn.* ad Apollodor. III, 5, p.576.—*Non leni*, gravi.

17. *Tu flectis amnes*, tu fluviorum cursum pro lubitu moderaris et cohibes; respicit autem Orontem et Hydaspen, quos Bacchus thyrso percussos retro flexisse, et sicco pede transiisse traditur; vid. Nonni Dionys. XIII, 123 seqq. — *tu mare barbarum*, sc. flectis, quod jam pro: domas.—*barbarum*, h. e. Indicum, victoriarum ex India reportatarum respectu habito; hinc, ut jam observavit Cl. *Mitsch.* Bacchus apud Senec. Herc. Fur. 409, « domitor rubri maris » dicitur. — *uvidus*, sc. vino: ut *madidus*, sæpius (βεβρεγμένος, ὑγρός); sic infr. IV, 5, 39: « dicimus integro Sicci mane die, dicimus uvidi. » — *separatis*, secretis, remotis. — *Tu nodo coerces viper. Biston. sine fraude crines*, tu viperas *sine fraude* (h. e. quas potentia tua reddit innoxias) mulierum bacchantium crinibus implicas; sive: tua potentia fit, ut bacchantes sine noxa tractent serpentes, eosque crinibus suis innectant; *Bistonidum*, mulierum Thraciarum, sive Baccharum; *Bistones* enim populus Thraciæ, ubi præcipue orgia celebrata esse satis

Tu, quum parentis regna per arduum
Cohors Gigantum scanderet impia,
Rhœtum retorsisti, leonis
Unguibus horribilique mala :
Quamquam, choreis aptior et jocis
Ludoque dictus, non sat idoneus
Pugnæ ferebaris ; sed idem
Pacis eras mediusque belli.
Te vidit insons Cerberus aureo

constat. Ceterum de more, quo bacchantes tam comam quam corpus serpentibus incinxerint, vid. *Voss.* et *Muret.* ad Catull. LXIV, 259, ubi de bacchantibus : « Pars sese tortis serpentibus incingebant. »

21. Sensus : Te quoque insignem fecit virtus bellica, cujus quidem, quum in pugna illa, qua Gigantes Jovis regnum affectabant, leonis forma indutus unum eorum Rhœtum de cælo deturbares, egregium documentum edidisti ; quamvis enim choreis, jocis et ludo aptior, quam pugnis esse videbaris, idem tamen in pugna illa pacis bellique arbiter extitisti. — *per arduum*, per aerem, δι' αἰθέρος. — *impia*, mortalis enim contra deum assurgens impium scelus committit. — *Rhœtum*, unum e Gigantibus. — *leonis unguib. horrib. mala*, sequitur Noster eos, qui Bacchum in leonem conversum contra Gigantes pugnare tradunt. Similiter Bacchus contra latrones pugnans apud Hom. Hym. in Bacch. v. 44, leonis speciem induisse fingitur.

25. *Choreis apt. et jocis lud.* designatur, ut bene observat *Müsch.* Bacchus χορευτὴς, ἐγερσίγελως et φιλοπαίγμων. — *sed* pro : tamen, ut passim post, *quamvis*. — *Pacis eras med. belli*, tam pacis et mollioris otii amans, quam bello strenuus ; vel : utrique tempori aptus, æque idoneus mollibus deliciis pacis ac tumultibus belli. — Sin autem huic explicationi τὸ *eras* obstare videtur, et *pacis eras medius* necessario quoque ad ea, quæ Bacchus in illa pugna præstitit, referendum putes ; Bacchum ideo *medium pacis bellique* dictum esse intelligere poteris, quod arbitrium pacis bellique, h. e. pugnæ illius tam componendæ quam continuandæ, a solo ejus auxilio et interventu pendebat ; nisi Bacchus intervenisset, vult dicere, diutius illa pugna durasset ; quo quidem nihil ad ejus virtutem bellicam declarandam dici potuit gravius. *Medius* igitur, ut apud Græcos μεσίτης, est arbiter, vel, ut hac voce utar, mediator ; eodem sensu Virgil. Æneid. VII, 536 : « .... paci medium se offert. »

29. Vulgarem sententiam : « Tibi, ut insigni deo, apud inferos adeo magnus honor statuitur, » egregie exornavit. — Fingit nempe Cerberum, belluam alias sævissimam, Bacchi ad inferos venientis adspectu adeo percussum esse, ut caudam movendo co-

Cornu decorum, leniter atterens
Caudam; et recedentis trilingui
Ore pedes tetigitque crura.

miter ei adblandiretur, et quum ille jam inde recederet, pedes et crura ejus lambendo summæ reverentiæ amorisque signum ederet.—*Te vidit,* nimirum tum, quum Bacchus Semeles repetendæ causa ad inferos descendisset; v. Apollod. III, 5, 3; Hygin. Fab. 251. —*insons,* jam innoxius et mitis, qui alias esset immitissimus. — *aureo cornu decorum,* de Bacchi cornibus, antiquo illo roboris insigni, præter *Spanhem. de Us. et Præst. Num.* Diss. VII, t. I, p. 392, et *Burm.* Sicul. t. II, t. 12, copiose disputavit *Broukh.* ad Tibull. II, 1, 3.—*aureo,* hinc Bacchus χρυσόκερως.—*trilingui,* jam Cerberus est triceps, τρίκρανος, qui supr. II, 13, 34, dicebatur *centiceps;* ubi cf. not. —*recedentis ore pedes tetig. crura;* imago suavissima! Cerberus, qui alias ex Orco recessuros devorasse fingitur (Hesiod. Theog. 771), nunc Bacchum inde recedentem lambit, et triplici lingua mulcet. Ed.

Analysis. Bacchi laudes carmine sublimiore celebraturus fingit rem ad altiorem spiritum animo concipiendum aptissimam. In ipsum Bacchum poeta incidit; videt et audit eum in rupe remota Nymphis et Satyris carmina præcinentem; stupet attonitus, sentit dei præsentiam, ejus numine impletur, furit, et ipsius dei, qui in ejus pectus descenderat, ut fas erat, laudes canit. Canit igitur primum tam summa, quibus ille pios sacrorum suorum cultores mactet, beneficia, quam graves pœnas, quibus idem sacrorum suorum contemtores, ut Pentheum et Lycurgum, afficiat; deinde maximam, qua sævissima quæque domet, potentiam; tum insignem virtutem, qua Jovi in ancipiti contra Gigantes prælio adfuerit; denique divinum a Cerbero ei apud inferos præstitum honorem. —Si varios hujus carminis colores et sublimitatem, ad quam poeta in *hoc hymno in Bacchum* eniti studet, spectaveris, ei Græci cujusdam poetæ carmen ex genere dithyrambico, ut infr. III, 25, obversatum esse, vix dubites; huc pertinere videtur Pratinæ ὑπόρχημα apud Athen. XIV, 2, p. 617, quod jam per partes cum Hor. comparavit Cl. *Mitscherlichius.*

CARMEN XX.

AD MÆCENATEM.

Sibi ipse immortalitatem promittit poeta.

Non usitata, non tenui ferar
Penna biformis per liquidum æthera
Vates : neque in terris morabor
Longius : invidiaque major
Urbes relinquam. Non ego pauperum
Sanguis parentum, non ego, quem vocas

1. *Non usitata penna*, h. e. penna paucissimis concessa, volatu quo pauci mecum certaturi sunt. — *non tenui*, valida, quæ adeo alte enititur, et satis virium habet ad se sustentandum. Omnino ad gloriæ magnitudinem ac perennitatem refer, quam poeta sibi auguratur. — De commento alarum usu gloriam per loca remotissima dissipandi commode afferunt locum Theognid. 231, Σοὶ μὲν ἐγὼ πτέρ' ἔδωκα, σὺν οἷς ἐπ' ἀπείρονα πόντον Πωτήσῃ, κατὰ γῆν πᾶσαν ἀειρόμενος Ῥηϊδίως, πολλῶν κείμενος ἐν στόμασι.—*biformis vates*, ego, cui ut poetæ, binæ formæ, tam hominis, quam cycni, concessæ sunt.—*invidiaque major*, et majore gloria elatus, quam ut invideri mihi amplius possit ; ultra invidiam elatus.

5. *Non ego paup. sang. parent.* omnes fere explicant : non ego sum parentum pauperum sanguis ; mihi autem τὸ *non ego* in hoc versu, haud secus ac in sequenti, τῷ *obibo* referendum potius videtur et cum *Mitscherlichio* intelligere malim : ego, etsi sanguis pauperum parentum, ego, qui nunc vix in ullo honore sum, quippe paupertate atque humili genere depressus, tamen non obibo. Nota cum vi repetitum *non ego*. De *pauperibus parentibus*, vid. lib. I, Epist. 20, 20 : « me libertino natum patre et in tenui re, etc. » — *Sanguis*, de prole et propagine passim. Virg. Æn. VI, 836 : « Projice tela manu, sanguis meus, » ubi vid. *Cerda*. Cf. infr. III, 27, 63.—*Non ego, quem voc. Dilecte, Mæcenas, obibo*, non ego, quem tu, Mæcenas, appellare soles : O dilecte Horati, quem dilecti nomine dignaris, morti ero obnoxius. Alii male ita

Dilecte, Mæcenas, obibo,
Nec Stygia cohibebor unda.
Jam jam residunt cruribus asperæ
Pelles; et album mutor in alitem
Superne; nascunturque leves
Per digitos humerosque plumæ.
Jam Dædaleo ocior Icaro
Visam gementis litora Bospori,
Syrtesque Gætulas canorus
Ales Hyperboreosque campos.
Me Colchus, et qui dissimulat metum
Marsæ cohortis Dacus, et ultimi

jungunt : dilecte Mæcenas, ut *quem vocas* nihil jam significet.—*Nec Stygia cohib. unda,* non me Styx novies interfusa coercebit, includet.

9. *Jam jam resid. crur. asperæ pelles;* jam incipit corporis mei in cycnum mutatio; jam pellis aspera h. e. squammosa vel rugosa, ut cæterarum avium aquaticarum, residit, adhærescit cruribus, crura vestit. — *album alitem,* cycnum. — *Superne,* quod ad superna corporis membra, ad superiorem corporis partem attinet, nonnulli legunt *superna.* Ita ut neutrum plurale sit; sub. secundum : sed minus commode ob asperiorem pronunciationem quæ oritur ex prima syllaba sequentis vocis ; tum quod ultima syllaba in *superne* sit brevis, teste Lucret. lib. VI, 543 : « terra superne tremit.... » et 696 : « tecta superne timent... » — *leves* refer ad splendidum pennarum cycnearum nitorem, et candidum levorem.

13. Sensus : jam summa velocitate in terras longissime a nobis distantes volabo.—*Jam Dædaleo ocior Icaro;* Horatius hic se cum Icaro jam comparat non in eo quod ad infelicem ejus casum attinet, sed ideo quod primus mortalium Icarus pennas induerit et per aera volaverit; ipse autem Horatius alter post eum sit volaturus quo tamen se ociorem futurum profitetur, quia non factitias, sed nativas alas sit habiturus.—Hanc lectionem *ocior* retinuimus, quæ omnibus fere recepta est editionibus; servato autem hoc verbo per necessariam elisionem versus mensura offenditur ; quidam cum *Bentleio* legunt *tutior,* quod et difficultatem mensuræ tollit, et feliciorem sensum præstare nobis videtur. — *gementis,* refer ad sonitum, quo fluctus ibi franguntur.— *Bospori,* intellige Bospori Thracii accolas; *Gætulas,* Libycas ; *Gætulia* enim pars interioris Libyæ.—*Hyperb. campos,* extremas Septentrionem versus terras ; cf. Plin. IV, 12.

17. *Marsæ cohortis,* Marsi enim, quum fortissimis Romani exercitus mi-

Noscent Geloni : me peritus
Discet Iber, Rhodanique potor.
Absint inani funere næniæ,
Luctusque turpes et querimoniæ :
Compesce clamorem, ac sepulcri
Mitte supervacuos honores.

litibus adnumerarentur, vel maxime hosti timendi fuerunt. — *dissimulat metum*, dum revera timet, fingit tamen non timere, quia in rebellando pervicax, iterum contra Romanos arma sumit, quamvis ab iis sæpe victus, et in fines suos repulsus fuerit. Ed. — *Dacus*, cf. supr. ad I, 35, 9, ubi *asper* dicitur. — *Geloni*, cf. supr. ad II, 9, 23. — *Iber*, Hispanus, a fluvio Ibero. — *peritus*, sc. literarum, in quarum studio Romanos imitabantur Hispani ; testes Seneca, Lucanus, Martialis, etc. ex hac regione oriundi. — *Discet*, cantibus meis attentas aures præbebit. — *Rhodani potor*, Gallus ; nam fluviorum accolæ ita a poetis designari solent, ut ex iis bibere dicantur ; cf. infr. IV, 15, 21.

21. *Absint inani fun. næn.* etc. ad illud Ennii apud Cic. Tusc. I, 15, « Nemo me lacrimis decoret, neque funera fletu Faxit : cur? volito vivu' per ora virum. » — *funere inani*, ubi corpus in cycnum mutatum non sepeliri potest. — *turpes*, vultum deturpantes. Ovid. Art. Am. I, 535, 4, « Clamabat, flebatque simul, sed utrumque decebat ; Nec facta est lacrimis *turpior* illa suis. » — *querimoniæ ;* ad pompam exequialem pertinent etiam *querimoniæ* et *clamor*, lamenta et ejulatus in funeribus vulgaribus instituti. Ed. — *sepulcri mitte supervacuos honores*, noli cogitare de tumulo in honorem meum exstruendo, quum ille, qui corpus meum tegere non potest, nec nomini decus addere, supervacuus sit.

Analysis. Immortalem nominis sui gloriam (ut alii poetæ, v. c. Ovidius Amor. I, 15) vaticinatur in hoc carmine Horatius. Ornatum autem ad vulgarem sententiam : « Nominis mei gloria per totum terrarum orbem semper celebrabitur » efferendam ab egregie in hanc rem ficta imagine petit. Non amplius, canit, in his terris morabor ; nec, ut ceteri mortales, obibo, sed transformatus in alitem enitar ad æthera ; jam sentio me fieri cycnum, jam totum terrarum orbem, ut remotissimi quique populi me noscant, pervolitabo ; nolite igitur me, ut fato suo perfunctum, vel luctu persequi, vel vano sepulcri honore decorare. — Quum cycnus Apollini sacer sit, et ob ejus cantum suavissimum (ut arbitrabantur veteres) ipsi poetæ passim *cycni* appellentur (cf. supr. ad I, 6, 2), sane, cur præ ceteris alitibus in cycnum potissimum mutari voluerit poeta, nemo non intelligit.

QUINTI
HORATII FLACCI
CARMINUM
LIBER TERTIUS.

CARMEN I.

Non opibus aut honoribus, sed animi tranquillitate vita beata efficitur.

Odi profanum volgus et arceo;
Favete linguis; carmina non prius

1. Verbis solemnibus ad audientiam sibi faciendam exorditur poeta; argumenti nempe, quod in hoc carmine tractaturus est, gravitatem cum re sacra comparans utitur illis formulis, quibus alias sub sacrorum initiis uti solebant sacerdotes, profanis quidem, ut eos inde arcerent, ἑκὰς, βέβηλοι! vel ἑκὰς, ἑκὰς, ὅστις ἀλιτρὸς (Callim. H. Ap. 2), « Procul, o procul este, profani » (Virgil. Æn. VI, 258), pro quo Noster dixit: « Odi profanum volgus et arceo; » initiatis vero, ut sacro silentio iis interessent, εὐφημεῖτε, « Favete linguis! » (linguas cohibendo, h. e. tacendo) acclamantes; apposite igitur ad has formulas jam se non vatem vel poetam, sed *Musarum sacerdotem* profitetur. — *Favete linguis*: apud veteres in religione erat quasdam voces infaustas et mali ominis esse, ita ut, in sacrificiis, aut aliis solemnibus rebus, qui adessent, non nisi faustas voces fari monerentur, quod dicebatur: *favere linguis*, unde Ovid. « Postera lux oritur, linguis animisque favete: Nunc dicenda bono sunt bona verba die », et Cicer. Divin. III: « omnibus rebus agendis, quod bonum, faustum, felix, fortunatumque esset, præfabatur: rebusque divinis, quæ publice fierent, ut faverent linguis imperabatur. » Quum autem propter hoc jussum: *favete linguis*, populus, ne quæ vox infausta excideret, omnino sileret, verba: *favere linguis* pro *silere* usurpata sunt. — *carmina non prius audita*, h. e. nova, quasi

Audita Musarum sacerdos
Virginibus puerisque canto.
Regum timendorum in proprios greges,
Reges in ipsos imperium est Jovis,
Clari giganteo triumpho,
Cuncta supercilio moventis.
Est, ut viro vir latius ordinet
Arbusta sulcis; hic generosior

nemo ante eum præcepta tam salubria cecinerit; primus enim poetarum Latinorum Horatius de philosophia morali carmina cecinit. Nisi forte hæc quoque verba ad formulam quandam solemnem referenda sint, ubi *nova* a mystis promittebantur præcepta, qualia nunquam fando audivissent.— *Virginibus puerisque canto*, vel ab eorum choro in cantibus solemnibus recitanda, vel ab iis audienda diligentius, quibus esse possunt utiliora, et quorum ætas facile ad virtutem fingi et erudiri potest.

5. Reges quidem in his terris super alios elati sunt, et timentur ab iis, quibus imperant; sed iisdem timendus est Jupiter, qui eorum pariter, ut olim Gigantum, frangere potest superbiam; errant igitur (nam hoc ad sententiam supplendum est), qui reges inter feliciores homines referunt, præcipue ob ea, quæ v. 14 seqq. dicuntur. —*in proprios greges*, h. e. populum eorum potestati subjectum; *grex* antique pro populo; hinc *reges* ποιμένες λαῶν; in sententiam laudant Pind. Ol. I, 181, τὸ ἔσχατον κορυφοῦται βασιλεῦσι.— *Reges in ipsos*, comparant Call. H. in Jov. 75 et 79 80; Philisc. in Thebanis apud Stob. Florileg. Grot. p. 233.—*giganteo triumpho*, domitis enim Gigantibus triumphans quasi Ζεὺς Γιγαντολέτωρ curru suo invectus dicitur; cf. *Mitsch.* — *Cuncta superc. moventis*, primas lineas hujus sublimioris ad summam Jovis potentiam designandam imaginis duxit Homerus Il. I, 528–30: « Ἦ καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων... μέγαν δ' ἐλέλιξεν ὄλυμπον. » In eadem exprimenda multos imitatores nactus; vid. ad Catull. LXIV, 204–6.

9. Sunt porro alii, qui vel divitiis, vel gloria, vel gratia apud populum super alios se extollunt, sed omnes illi pariter, ut infimi, ad mortem destinati sunt. — *Est, ut*, ἔστιν ὡς, ἔστιν ὅπως, fieri solet ut, etc. est sane hæc humanæ sortis diversitas, ut, etc.—*Viro vir lat. ordinet arbusta sulcis*, alius ampliora alio possideat latifundia; *arbusta sulcis ordinare* est: arbores, oleas, vites, etc. ejusmodi intervallo inserere sulcis (ὄγμοις, vid. *Hermann.* in Comment. Soc. Phil. t. II, p. 289), sive scrobibus, ut congruo ordine invicem se excipiant; serebantur autem arbores fere in *quincuncem*, cujus adumbratam figuram vid. in *Gesn. Thesaur. s. v. quincunx*, et apud *Voss.* ad Virg. Georg. II, 277. —

Descendat in Campum petitor;
Moribus hic meliorque fama
Contendat; illi turba clientium
Sit major: æqua lege Necessitas
Sortitur insignes et imos;
Omne capax movet urna nomen.
Destrictus ensis cui super impia
Cervice pendet, non Siculæ dapes

latius, per latiorem terræ tractum, per latissimum fundum ordinet. Alii dictum volunt pro sulcis per latiora intervalla factis, quod et longius quæsitum esse et minorem vim habere mihi videtur. — *generosior*, generis nobilitate clarior. — *in Campum*, sc. Martium in quo populus dabat suffragia. *Descendere* e situ regionis dictum: campus enim Martius erat depressior. — *petitor*, sc. honorum. — *illi turba clientium*, etc. Tertius candidatus multis clientibus nititur. — *Moribus hic mel. fama*, alius vitæ honestate et meritorum gloria insignior; intellige hominem *novum*, qui *generoso* opponitur. — *Contendat*, explicant: certet cum reliquis de obtinendo magistratu; equidem *contendat* simpliciter pro: petat (sc. magistratum) positum puto. Sic Cicero Verr. II, 13: « Magistratus ille summa ambitione *contenditur*. »

14. *Æqua*, quæ est eadem omnibus. — *Necessitas*, dea (Ἀνάγκη, Μοῖρα), quæ apud inferos urnam capaciorem, in quam uniuscujusque hominis sors conjecta fuisse dicitur, eo consilio versare fingitur, ut cujus sors inter versandum exsiliat, ei statim moriendum sit; vid. Plato de Republ. X, t. VII, p. 336, edit. Bipont. — *insignes*, nobiles, qui in sede excelsa vivunt. — *imos*, ignobiles, obscuro et humili loco natos. — *urna movet*, omnium nomina, dum ipsa concutitur, versatur. — *capax*, nota miram vim hujus epitheti quo ostenditur omnium mortalium nomina in urna contineri. In hanc sententiam cf. sup. I, 4, 13; II, 3, 26; II, 18, 32.

17. Huc accedit, quod homines potentiores ob assiduas quibus anguntur, curas parum suavitatis e vitæ suæ deliciis percipiunt, immo ne quietum quidem somnum capiunt. —*Destrict. ensis cui super impia Cervice pend.* Vulgarem sententiam: « Qui semper de imminente sibi periculo trepidat, ei, etc. » expressit imagine nudi ensis, cervici alicujus impendentis; de qua re nota est historia Damoclis, quam narrat Cicero Qu. Tuscul. V, 21. — *Destrictus ensis*, ensis nudatus. Legunt alii *districtus*, quod minus placet, quia *destringere* est: aliquid ex aliquo loco stringere vel trahere; *distringere* autem: huc, illuc, vel in diversas partes trahere.—*impia Cervice*, h. e. super cervice hominis, cui mens recti non est conscia.—*Siculæ dapes*, exquisitissimæ, qualibus se

Dulcem elaborabunt saporem,
Non avium citharæque cantus
Somnum reducent. Somnus agrestium
Lenis virorum non humiles domos
Fastidit, umbrosamve ripam,
Non Zephyris agitata Tempe.
Desiderantem, quod satis est, neque
Tumultuosum sollicitat mare,
Nec sævus Arcturi cadentis
Impetus, aut orientis Hædi:
Non verberatæ grandine vineæ,

invitare solebant tyranni Siculi; hinc epulæ lautissimæ proverbiali locutione dictæ sunt *Siculæ*, seu *Syracusanæ;* hoc epithetum etiam simpliciter ideo positum videri poterit, quo ad Damoclem Syracusanum alludatur. — *Dulc. elaborab. sapor.* ita ejus palatum afficere valebunt, ut earum suavitatem sapiat; quam pulcre et significanter *elaborabunt* pro : parabunt, excitabunt, positum sit, suus quemque sensus docebit. — *Somnum reducent,* efficere poterunt, ut Somnus in domos potentiorum, unde recesserit, redeat, vel in eas se reduci patiatur. Cogitandum enim est de deo Somno.

21. Quanto beatiores contra tenuioris sortis homines, qui nihil nec metuunt, neccupiunt! Quantam animi tranquillitatem sua ipsis præstat innocentia! —*Somnus agrestium,* etc. junge: *Lenis Somnus humiles domos virorum agrestium* (h. e. casas rusticas) *non fastidit,* non transit, sed intrat. — *umbrosamve ripam* leniter strepentis aquæ. Eadem de re Virgil. Georg. II, 470 : « Mollesque sub arbore somni Non absunt. » — *Tempe,* pro quavis valle amœna. In sententiam Cl. *Mitscherl.* comparat Senec. Herc. OEt. 644-47, Epist. 90, et Menand. apud Stob. Florileg. Grot. p. 391.

25. Qui non plura, quam quibus ad vitam sustentandam opus est, desiderat, is omnibus illis curis, quibus divites, exempli gratia mercator, ob tempestatum in mari pericula, et arbustorum dominus, ob iniquam aeris temperiem, sollicitantur, liber atque vacuus est. —*Nec sæv. Arcturi cad. Impetus, aut,* etc. nec impetus, h. e. vis vehementior sævæ tempestatis, quæ occasum Arcturi, aut ortum Hædi (pro : Hædorum) sequi solet. *Arcturus,* stella in cauda Bootæ, quæ secundum vulgares rationes astronomicas, IV. Cal. Nov. occidit. — *Hædi,* duæ stellæ in lævo brachio Erichthonii, cujus ortus in prid. Non. Octob. incidit.

29. *Non verber. grand. vineæ,* vineæ grandine pulsatæ, fructu de-

Fundusve mendax, arbore nunc aquas
 Culpante, nunc torrentia agros
  Sidera, nunc hiemes iniquas.
Contracta pisces æquora sentiunt
Jactis in altum molibus; huc frequens
 Cæmenta demittit redemtor
  Cum famulis, dominusque terræ
Fastidiosus : sed Timor et Minæ

cusso. — *Fundus mendax,* fidem fallens, non reddens quod ei creditum est; similiter infr. Epist. I, 7, 87, « spem mentita seges » ; cui opponitur « segetis certa fides » infr. III, 16, 30. De quo loquendi genere e re pecuniaria ad agriculturam translato vid. *Stat.* et *Broukh.* ad Tibull. II, 6, 21, et *Heins.* ad Val. Flacc. I, 69. — *arbore nunc aquas culpante,* etc. Dum arbor (intellige inprimis oleam, cf. inf. Epist. I, 8, 5), quæ lepide jam insimulatæ perfidiæ causam apud dominum perorare fingitur, sterilitatis culpam modo in nimias pluvias, modo in nimium æstum, modo in verni frigoris iniquitatem confert. — *torrentia Sidera,* intellige Sirii inprimis sidus, sub cujus ortu arbores nimio solis æstu torreri solent; hinc vitium, quod inde trahunt arbores, *sideratio* (ἀστροβολία) dicitur. Plin. XVII, 24 : « Proprium siderationis est, sub ortu canis siccitatum vapor, quum insitæ ac novellæ arbores moriuntur. » Comparant cum Nostro Philemon. apud Stob. Floril. Grot. p. 403 : Πάνυ μόλις, ὥσπερ τὸ κατὰ χρέος κεφάλαιον, ἐκτίει (sc. ἡ γῆ) τὸ σπέρμα, τοὺς τόκους, ἀνευρίσκουσ' ἀεὶ πρόφασίν τιν' αὐχμὸν ἢ πάχνην, ἵν' ἀποστερῇ.

33. Divites quidem, ut habeant quo se recreent, magnifica in maris littore, dum vastis in altum demissis molibus fundamenta jaciunt, ædificia moliuntur, et piscinas marinas cum iis jungunt, etc. — Has piscinas egregie designat sic : *Contracta pisces æquora sentiunt,* h. e. pisces sentiunt se in angustiore maris spatio inclusos esse; de quo luxus genere, in quod graviter invehitur Sen. Epist. 89, cf. supr. ad II, 18, 20, ubi divites « domos struendo maris littora submovere » dicuntur. — *sentiunt,* infr. Epist. I, 1, 84 : « lacus et mare *sentit* amorem Festinantis heri, » etc. —*redemtor,* manceps (*entrepreneur*), infr. II, 2, 72 : « Festinat calidus mulis gerulisque *redemtor.* » — *Frequens cum famulis* pro vulgari : cum frequente famulorum, h. e. operariorum, turba ; per *cæmenta* (dicta quasi pro : *cædimenta,* a cædendo, ut *ramenta* pro : *radimenta,* a radendo) intellige lapides cæsos, sed rudes et informes.—*dominus,* qui simul adest, ut operi strenue perficiendo instet.— *terræ fastidiosus,* ita dicitur, quod possessionibus suis in continente non contentus est; ut supr. II, 18, 22 : « parum locuples continente ripa. »

37. *Minæ,* quasi deæ, quæ periculorum minis, vel malorum instantium

Scandunt eodem, quo dominus: neque
Decedit ærata triremi, et
Post equitem sedet atra Cura.
Quod si dolentem nec Phrygius lapis,
Nec purpurarum sidere clarior
Delenit usus, nec Falerna
Vitis, Achæmeniumve costum:
Cur invidendis postibus et novo
Sublime ritu moliar atrium?

terrore homines exagitant.—*Decedit triremi; Boettig.* bene cum Nostro comparat Menandrum apud Plutarchum de Tranquill. p. 466.—*ærata,* epitheton ornans, ut supr. I, 16, 21. —*Post equitem,* quando dives, aiunt, corporis animique recreandi causa equo circumvehitur; sed cf. supr. ad II, 16, 22, ubi *Cura* « turmas equitum non relinquere » dicitur.—*atra,* infr. de *cura* Sat. II, 7, 114: « Nam comes atra premit, sequiturque fugacem. » Omnibus notum ad h. l. imitationem dixisse Bolæum, epist. V: « Un fou.... en vain monte à cheval pour tromper son ennui, Le chagrin monte en croupe, et galope avec lui. »

41. *Dolentem,* de divitiis nihil dominum, vel ægrotantem vel curis se excruciantem, juvantibus infr. Epist. I, 2, 47: « Non domus et fundus, non æris acervus et auri Ægroto domini deduxit corpore febres, Non animo curas. » — *Phrygius lapis,* marmor Synnadicum, ad Phrygiæ oppidum, Synnada, excisum, de cujus præstantia et colore vid. Plin. XXXV, 1; Strabo, IX, p. 437, et XII, p. 865. —*purpurarum sidere clarior usus,* doctiore ratione pro vulgari: usus purpurarum clariorum sidere, h. e. lucido colore siderum splendorem superantium; comparant Lucret. II, 47-51. — *Falerna vitis,* vinum Falernum; similiter supr. I, 10, 10, *vites Falernæ* pro vino Falerno.— *costum* et *costus* eximii odoris unguentum, quod exprimebatur ab ejusdem nominis frutice, qui in Indiæ insula Patale nascitur; vid. Plin. XII, 12.— *Achæmenium,* Parthicum vel Persicum (a Parthorum rege, *Achæmene*) ideo ita dictum, quod *costum* a mercatoribus ex India in terram Parthicam, et inde, ut merx Parthica, Romam advehebatur; similiter supr. I, 31, 12, unguenta Indica *merx Syra* dicta sunt: ea semper vino apponuntur in conviviis. Ed.

45. *Invidendis,* tam superbis et magnificis, ut invidiam aliorum moveant; similiter fere *aula invidenda* supr. II, 10, 7. — *novo ritu,* ad novas architectonicas regulas descriptum. — Atrium primus erat locus ædium, et quasi aditus ad reliquam domum: pro tota domo hic sumitur. — *operosiores,* tantum curarum mo-

Cur valle permutem Sabina
Divitias operosiores?

lestiarumque creantes; vel: cum tanta laborum curarumque molestia conjunctæ. In sententiam commode Cl. *Mitsch.* comparat Menand. apud Stob. Flor. Grot. p. 389 : Κρεῖττ ἐστὶ... μὴ πόλλ' ἀηδῶς, ὀλίγα δ' ἔχειν, πενίαν δ' ἄλυπον μᾶλλον, ἢ τον πικρόν.

Analysis. Præceptum illud e philosophia Stoica depromptum: « hominum felicitatem, neque in potentia et honorum splendore, neque i gnarum divitiarum possessione, sed in animo tranquillo, et in eo, quod est, acquiescente, ponendam metiendamque esse; » jam nova in hoc ca sententiarum gravitate, novaque, quam sibi ut sacerdoti Musarum tri auctoritate, proponit atque commendat. Nexus sententiarum est fere Gravioris argumenti carmen, quod ego cantaturus sum, attento animo p pite: Reges, divites, nobiliores, et alii vel gloria, vel gratia populi emine male vulgo in censum feliciorum hominum referuntur; manet enim eos solum æqua moriendi necessitas, sed iidem quoque, dum vivunt, miseris agitantur. Hinc fit, ut medias inter curas nec lautissimarum epularum s tate delectentur, nec avium citharæque cantu ad somnum invitentur. Q major igitur est, nil, nisi quod satis est, desiderantis felicitas; is nec ma tempestatibus, nec ortu casuve siderum minacium, nec grandine, nec n pluvia nimiove solis æstu, sterilitatis causis, perturbatur. Videmus nunc dem divites immensis sumtibus magnifica in maris litore, ut ibi se recre exstruere ædificia; sed timor et tristes curæ ibi quoque ab iis haud reced immo eos, sive navi, sive equo vectos, ubique sequuntur atque premunt. Q si igitur nec præstantissimi marmoris, nec nobilissimæ purpuræ, nec optimi, nec unguentorum pretiosissimorum usus quicquam ad curas averte valet, cur ego tam stultus sim, ut villulam Sabinam cum ædificiis ma ficis, vitæ jucunditatem autem et tranquillitatem cum divitiarum mol curisque permutem?—Sic ea, quæ super hujus carminis sententiis, ut pa inter se cohærentibus, a pluribus disputata sunt, vana et nihili esse f apparet.

Eximias hujus carminis virtutes, quum admirabili tractationis artifi tum elocutionis vi, ornatuque splendidissimo proditas, facillimo unusquis observabit negotio.

CARMEN II.

Pueros a teneris annis ad militarem civilemque virtutem et pietatem informandos esse docet.

ANGUSTAM, amici, pauperiem pati
Robustus acri militia puer
Condiscat; et Parthos feroces
Vexet eques metuendus hasta:
Vitamque sub divo et trepidis agat
In rebus. Illum ex mœnibus hosticis
Matrona bellantis tyranni
Prospiciens, et adulta virgo,

Robustus, h. e. firmi robusti corporis, durus; opponitur puero molliter educato et ferendis laboribus impari; possis quoque jungere: *robustus acri militia*, h. e. factus per acrem et strenuam militiam robustior. *Angustam pauperiem*, duriorem sortem, qua rebus in angustum contractis contentus esse debet miles. *amice pati*, græce: ἀγαπητῶς φέρειν, h. e. lubenter sive promto paratoque animo ferre; quod enim fit *amice*, id quoque promto paratoque animo fieri solet. Tamen legendum *amici*; quamvis plures manuscripti habeant *amice*.—*Vexet*, premat et fortiter invadat. — *eques*, sc. adversus Parthos equitatu pugnandum erat. — *metuendus hasta*, ornatius quam hastatus. — *sub divo*, sub aere, in castris, ut soli ac frigori corpus assuescat. — *trepidis in rebus*, vitam agat in rebus trepidis, periculosis, in summo discrimine, ne animus ad subita belli expavescat. *Res trepidæ* adeo in bello sunt, ubi res in summum discrimen adductæ sunt, maxime quæ nec opinantes opprimunt ac percellunt. Ita Livius, Silius et alii. Hoc loco particulam *et* tollere vult Doëring; non video autem qua de causa. Hæc enim particula quamdam vim habere mihi videtur; vitam enim agere oportet non solum sub divo, quod fieri possit sine magno discrimine, sed *et*, sed etiam in rebus trepidis, periculosis, quod multo gravius est.

6. Junge: *Matrona* (honestius pro: uxor) *et adulta virgo* (pro: filia nubilis) *bellantis tyranni prospiciens*

Suspiret : eheu ! ne rudis agminum
Sponsus lacessat regius asperum
Tactu leonem, quem cruenta
Per medias rapit ira cædes.
Dulce et decorum est pro patria mori :
Mors et fugacem persequitur virum,
Nec parcit inbellis juventæ
Poplitibus timidove tergo.
Virtus, repulsæ nescia sordidæ,
Intaminatis fulget honoribus ;

illum (h. e. tam egregiæ fortitudinis militem) *suspiret :* (suspirando in hæc verba erumpat) : *eheu ! ne,* etc. — *Prospiciens,* ut Antigone e mœnibus Thebanis apud Eurip. Phœnis. 90 ; cf. Hom. Iliad. III, 154 ; Hes. Scut. Herc. 241. — *rudis agminum,* pugnandi inter agmina, sive artis bellicæ imperitus.— *asperum tactu leonem,* Romanum leoni accessu difficili in pugna simillimum ; viri fortis autem cum leone comparatio frequentissima ; sic apud Diotimum Ep. IX in Anthol. Gr. t. I, p. 186 : Οὐδὲ λέων ὧς δεινὸς ἐν οὔρεσιν, ὡς ὁ Μίκωνος, etc. Cl. *Mitsch.* laudat Sil. Ital. VII, 401, ubi de Hannibale : « Jam cernes Libycum hunc vallo adsultare leonem. » — *cruenta ira,* sævus impetus ; *ira* de rabie, qua furunt leones, passim ; cf. supr. I, 16, 15, et Lucret. III, 297.

13. Necte sententias fere sic : sapienter autem faciunt, qui forti animo vitæ periculum pro patria subeunt ; dulce enim et decorum est pro patria fortiter dimicando mortem oppetere, a qua nec ignavi ac fugientes e prælio immunes sint. — Comparant notissimum illud Tyrtæi : Τεθνάμεναι γὰρ καλὸν ἐπὶ προμάχοισι πεσόντα Ἄνδρ' ἀγαθὸν περὶ ᾗ πατρίδι μαρνάμενον.— *Mors et fugacem persequitur virum,* ad illud Simonidis : Ὁ δ' αὖ Θάνατος ἔκιχε καὶ τὸν φυγόμαχον. — *Nec parcit Poplitibus,* hostis enim, fugientem hostem persecutus, ejus poplitibus inprimis cædendis intentus fuit ; hinc Numidæ apud Livium, XXII, 43, « terga ferientes et poplites cædentes stragem ingentem fecisse » dicuntur ; Virgil. Æn. IX, 762 : « Principio Phalarim, et, succiso poplite, Gygen Excipit. » Cf. Æn. X, 699.

17. Præter virtutem bellicam est alia, qua imbuendi sunt pueri, ea nempe, quæ *repulsæ nescia sordidæ, Intaminatis fulget honoribus ;* ad hanc virtutem, quam *civilem* dixeris, refer vitæ honestatem, integritatem, prudentiam, sapientiam et rerum civilium administrandarum scientiam ; in quibus omnibus si quis factus est conspectior, is nunquam in petendis honoribus contumeliosam repulsam fert ; in iis fungiendis autem semper

Nec sumit, aut pònit secures
Arbitrio popularis auræ.
Virtus, recludens immeritis mori
Cælum, negata tentat iter via;
Cœtusque vulgares et udam
Spernit humum fugiente penna.
Est et fideli tuta silentio
Merces: vetabo, qui Cereris sacrum

dignitatem suam tuetur.—*Intaminatis fulget honoribus,* quia neutiquam auræ popularis arbitrio, sed virtutis suæ præsidio nixus tam suscipit quam deponit magistratus. Sic mihi quidem hic locus, in cujus sensu explanando adeo laboratum est, satis expeditus videtur. — *sordidæ;* ad vim hujus epitheti maxime adverti debet; potest enim in petendis honoribus vir bonus quoque repulsam ferre, sed non *sordidam* et contumeliosam, quam ii tantum ferunt, qui malis artibus ad summos honores enituntur; *sordida* igitur exempli causa fuit repulsa, quam in consulatus ambitu tulit vir pessimi ingenii Catilina; *non sordida,* quam Cato, vir justissimus, tam in præturæ quam consulatus petitione expertus est. — *secures* pro *fasces,* et hoc pro summo magistratu. *Sumere* et *ponere fasces* proprie de iis dicebatur qui consulatum aut præturam inibant aut relinquebant, sicut in lege Julia: « Prior fasces sumit. » — *arbitrio popularis auræ;* is enim qui, non sua virtute, sed aura populi magistratum assecutus est, eum ex metu populi amittit. De ejusmodi homine Noster lib. I, epist. 16: « Qui dedit hoc hodie, cras, si volet, auferet: ut, si Detulerit fasces indigno, detrahet idem. Pone, meum est, inquit; pono tristisque recedo. »

21. Est hæc illa virtus, quæ cultores suos a terra in cælum evectos immortalitatis præmio afficit. — *negata tentat iter via,* plenius pro: negatam viam, vel negatum iter tentat, h. e. via, ceteris vulgaris conditionis hominibus haud patente, ad cælum enititur. Cf. Virg. Æn. VI, 130. — *Cœtusque vulgar.* ignobilioris vulgi turbam. Cic. de Senect. 23: « O præclarum diem, quum ad illud divinum animorum concilium cœtumque proficiscar, quumque ex hac *turba* et *colluvione* discedam. » — *udam,* humoribus squallentem, vel udis nebulis obductam; hinc apud Val. Flacc. I, 10: « Eripe me populis et habenti nubila terræ. » — *fugiente penna,* dum celeri volatu ad cælum tendit.

25. Hæc pars odæ ad religionem pertinet, cujus officia informandæ juventuti non minus utilia sunt, quam bellica et civilis virtus quam antea laudavit poeta. Notat autem unam pietatis partem, maxime apud Græcos insignem, nempe silentium de sacris mysteriis.— *vetabo, qui Cereris,* etc. cavebo mihi, ne perfidus vel impiæ

Volgarit arcanæ, sub îsdem
Sit trabibus, fragilemve mecum
Solvat phaselon. Sæpe Diespiter
Neglectus incesto addidit integrum:
Raro antecedentem scelestum
Deseruit pede Pœna claudo.

istius in rebus arcanis enuntiandis levitatis homo, exempli causa, qui Cereris mysteria evulgarit, una mecum vel habitet, vel naviget; h. e. in perfidi vel perjuri hominis societate equidem esse nolo.—*Cereris arcanæ sacrum*, sacra Eleusinia; in quibus cum summa religione reticenda essent arcana: hominem temere res arcanas effutientem comparat poeta cum isto scelesto, qui aliquid ex illis sacris vulgaverit. — *sub iisdem trabibus*, ὁμωρόφιος, ὁμότοιχος; apposite in hanc rem Cl. *Mitsch.* laudat Callim. H. in Cer. 118: Δάματερ, μὴ τῆνος ἐμοὶ φίλος, ὅς τοι ἀπεχθὴς Εἴη, μηδ' ὁμότοιχος. — *fragil. mecum Solvat phas. phaselus*, navicula qua Ægyptii inprimis utebantur, longior et angustior, a *phaselo* (gallice: *fève*) cujus formam fere referebat; jam pro quovis navigii genere; epitheton *fragilis* phaselo inprimis, ex terra tosta quippe confecto, bene convenit; hinc *phaseli fictiles* dicuntur Juvenali XV, 127. In sententiam Cl. *Mitsch.* comparat Eurip. Electr. 1334.

29. *Sæpe Diesp. Negl. inc. add. integ.* Jupiter enim *neglectus*, h. e. hominum impietate læsus, sæpe innocentem scelesto addere, h. e. innocentem, si in societate scelesti est, una cum eo punire solet. Valuit hæc de pœnis divinis jam apud antiquissimos populos opinio, ideo inprimis, ut homines ob detestabile, quod scelesti apud alios sibi contrahunt, odium a sceleribus committendis deterrerentur, propagata; locus classicus de communi illa veterum opinione est apud Euripid. Sept. c. Thebas, 606 seqq. — *Diespiter*, Jupiter; cf. supr. I, 34, 5. — *Raro antec. scel. Deseruit pede Pœna claudo.* Vulgarem sententiam: « scelestus enim justam pœnam effugere non potest » aptissima imagine expressit; Pœna nempe, ut Dea (Nemesis, Δίκη) tamdiu scelestum claudo vel tardo pede subsequi fingitur, usque dum eum assecuta est. Notissimum est illud Tibulli, I, 9, 4: « Sera tamen tacitis Pœna venit pedibus; » « lentoque irrepunt agmine pœnæ. » Stat. Theb. V, 60. Multa in hanc sententiam exempla e Græcis inprimis poetis congessit Cl. *Mitsch.*

ANALYSIS. Quum Romani a priscæ disciplinæ severitate paulatim in mollitiem, luxum et alia vitia degenerassent; poeta, primam hujus mali labem a perversa educandi ratione repetendam esse censens, graviter populares suos monet, ut antiquas gentis Romanæ virtutes recolendo pueros suos inprimis

fortitudini, *sapientiæ* et *religioni* per silentium de sacris arcanis servandum designatæ, mature assuefaciant. Jam vero quum sententiæ laxiore, ut carminis lyrici ferebat indoles, in hoc quoque carmine inter se nexæ sint vinculo, id adeo nonnullis fraudi fuit, ut, quum ratio, qua eas inter se conciliarent, non suppeteret, hoc carmen ex tribus diversis aliis conflatum esse statuerent. Sed bene se res habet. Sententiæ ita fere se excipiunt: Si antiquam gentis nostræ gloriam amplius tueri volumus, relictis rebus omnibus, pueros nostros mature in perferendis belli laboribus exercere, ad mortis pro patria susceptæ decus inflammare, ab ignaviæ autem dedecore deterrere, et sic eos metuendos hostibus nostris reddere debemus. Sed præter fortitudinem est alia virtus, ad cujus studium mature adducendi sunt pueri, quæ, quum minime ad auræ popularis arbitrium se accommodet, sed semet ipsam suo ipsius tueatur præsidio, neque in petendis honoribus ignominiosam repulsam fert, neque in iis fungendis contumeliæ cujusdam nota contaminatur, immo immortalitatis præmio afficitur. Ad hanc accedat Deorum observantia, quæ maxime apparet in servando de sacris mysteriis silentio. In quarum virtutum commendatione quis non sentit generosiorem spiritum, quo suos amicos vere Romanus accendere cupit?

CARMEN III.

Justitiæ et constantiæ laus; Romuli apotheosis.

Justum ac tenacem propositi virum,
Non civium ardor prava jubentium,
Non vultus instantis tyranni
Mente quatit solida, neque Auster,

1. *Just. ac ten. proposti virum*, virum probum, et in iis, quæ semel bona et honesta esse intellexit, inconcusso animo persistentem; laudat igitur eam tantum constantiam, quam vir justus in rebus justis probat. — — *ardor*, furor. — *prava*, intellige res novas, seditiones, et quicquid pravi cives contra civitatis salutem et incolumitatem moliuntur. — *jubentium*, imperantium, imperiose postulantium. — *vultus*, minax nempe et torvus. — *Mente quatit solida*, ita impellere et concutere valet, ut mens ejus *solida*, h. e. immobilis, de statu suo dejiciatur. Bene ad rem comparant illud Juvenal. VIII, 79: « Phalaris licet imperet ut sis Falsus, et admoto dictet perjuria tauro. »

4. *Neque Auster, Dux inquieti*

Dux inquieti turbidus Hadriæ,
Nec fulminantis magnâ Jovis manus :
Si fractus illabatur orbis,
Inpavidum ferient ruinæ.
Hac arte Pollux et vagus Hercules
Enisus, arces attigit igneas :
Quos inter Augustus recumbens
Purpureo bibit ore nectar.

turbidus Hadr. etc. Nec rerum physicarum violentia, sævæ tempestates, et fulminum jactus. — *turbidus*, sc. ira; h. e. truculentus. Sic Turnus apud Virg. Æn. IX, 75 : « Huc *turbidus* atque huc Lustrat equo muros », et Æn. X, 763, Mezentius : « At vero ingentem quatiens Mezentius hastam, *Turbidus* ingreditur campo. » Similiter Claudiano de Rapt. Proserp. II, 308, *Auster* dicitur *truculentior*, — nisi quis, *turbidus* pro : turbulentus, turbas concitans, explicare malit. — *Auster dux Hadriæ;* cf. supr. I, 3, 15; et sic *Capricornus,* supr. II, 17, 19, « tyrannus Hesperiæ undæ » dicitur. — *magna manus*, h. e. valida, potens. Similiter de Jove Ovid. Met. I, 595 : « Sed qui cælestia *magna* Sceptra manu teneo; » et Sil. Ital. VII, 371, de ipso Jove fulminante : « Cælone exciderint, et *magna* fulmina dextra Torserit omnipotens; » plura vide apud *Burmann.* ad Ovid. Eleg. in Drus. 224. — *Si fractus ill.* etc. nec, si cælum ruat, ejus ruina perterrebitur. Comparant Theogn. v. 849, et Strab. VII, p. 462. Ceterum hunc locum, ut observat *Mitsch.* in suam rem vertit Senec. Quæst. Nat. VI, 32, et Thyest. 358.

9. *Hac arte*, hac inexpugnabili animi in proposito susceptoque consilio perseverantia. — *Pollux*, sc. cum fratre *Castore*. — *vagus,* refer ad errores quibus totum pæne terrarum orbem pervagatus esse Hercules dicitur. Euripid. Herc. Fur. 1196 : Οὐκ ἄν γ' εἰδείης... Πολυπλαγκτότερον θνατῶν. — *enisus ; eniti* proprie de iis qui cum nisu ad altiora tendunt. Male in multis codicibus legitur innixus. — *arces attigit igneas,* divini honoris in cælo particeps factus est; de Herculis divinitate vid. *Mitsch.* ad h. l. — *Quos inter Aug. recumb.* etc. h. e. inter quos Augustus, eadem arte ad cælum evectus, jam Deus et Deorum mensæ consors, nectarque bibens, divino honore exsplendescit. Ex Dione LI, 20, satis enim constat a senatu Augusto vivo divinos honores decretos fuisse; unde Noster infr. Od. III, 5, 2 : « Præsens divus habebitur Augustus, » et Epist. II, 1, 15 : « Præsenti tibi maturos largimur honores, Jurandasque tuum per nomen ponimus aras. » — *Cum diis epulari,* vel *deorum mensæ et epulis adhiberi*, priscum loquendi genus pro : *inter deos ut deum versari,* vel *deorum socium esse ;* sic *Hercules,*

Hac te merentem, Bacche pater, tuæ
Vexere tigres, indocili jugum
Collo trahentes. Hac Quirinus
Martis equis Acheronta fugit,
Gratum eloquuta consiliantibus
Junone Divis : « Ilion, Ilion

ut deus, infr. IV, 8, 30, « Jovis epulis interesse » dicitur; cf. Hom. Odyss. XI, 603; Virgil. Eclog. extr. Æn. I, 79. Scite autem poeta, ut Augusto divinitatem virtute partam adserat, eum inter eos deos epulari fingit, quos, ut prisco sermone apud Cicer. de Legg. II, 8, dicitur : « Endo cælo merita locaverunt; » ad hos autem inprimis Hercules, Dioscuri, Bacchus et Quirinus referri solent; cf. infr. IV, 8, 30 seqq. Cicero l. l. et Sil. Ital. XV, 77 seqq. — *purpureo ore,* refer ad insignem, quem ut deus nunc vultu præ se ferebat, splendorem ; sic Venus apud Virgil. Æneid. I, 590, Æneæ, ut eum deo similem redderet, « *purpureum* juventæ lumen adflasse » dicitur. Scilicet *purpureus* passim additur rebus vel personis insigni pulchritudine vel splendore conspicuis. Cf. *Mitsch. os purpureum* de eo, cui nectaris purpurei color inter bibendum adfundatur, argute magis quam vere explicat.

13. *Te merentem,* dignum, qui in cælum eveharis, te præbentem ; Ovid. Trist. V, 3, 19, de Baccho : « Ipse quoque æthereas *meritis* invectus es arces, Qua non exiguo facta labore via est. » — *tuæ tigres vexere,* Bacchus enim post Indiam perdomitam (cf. supr. II, 19, 17) ut victor triumphans curru tigribus juncto ductus (Sil. Ital. XV, 79-81 : « Quid, cui, post Seras et Indos Captivo Liber quum signa referret ab Euro, Caucaseæ currum duxere per oppida tigres ? ») et hac triumphali specie ad cælum quoque evectus esse fingitur. Similiter Ariadne apud Propert. III, 17, 8, Bacchi « lyncibus in cælum vecta » traditur. — *indocili,* bene ad tigridum, quas Bacchus condocefecerat, feritatem designandam. — *Martis equis,* Ovid. Fast. II, 498, de *Romulo* in cælum vecto : « Hinc tonat, hinc missis abrumpitur ignibus æther; Fit fuga : Rex *patriis* astra petebat *equis.* » Cf. Met. XIV, 805-28. — *Acheronta fugit,* observent tirones poetæ artem et copiam, qua vulgare illud : *in cœlum evehi* et *deum fieri,* variaverit. *Boettig.* comparat Theoc. XVII, 47 : Ἀχέροντα πολύστονον οὐκ ἐπέρασεν.

17. Nexus : Romulus autem deus factus est tum, postquam Juno in consilio deorum hæc ceteris diis grata verba pronunciaverat : *Ilion, Ilion,* etc. Junge : *Fatalis incestusque judex et mulier peregrina Ilion, Ilion, cum populo et duce fraudulento, mihi castæque Minervæ, ex quo Laomedon deos mercede pacta destituit, damnatum, vertit in pulverem ;* h. e. Troja, quæ mihi et Minervæ ad perfidiæ a Laomedonte commissæ pœ-

Fatalis incestusque judex
Et mulier peregrina vertit
In pulverem, ex quo destituit Deos
Mercede pacta Laomedon, mihi
Castæque damnatum Minervæ
Cum populo et duce fraudulento.
Jam nec Lacænæ splendet adulteræ
Famosus hospes; nec Priami domus

nam a populo Trojano et ejus rege expetendam tradita et devota fuerat, nunc eversa et deleta est bello, quod Paris per raptum Helenæ concitaverat. — *gratum*, ceteris diis qui non amplius sua de Romulo in cælum recipiendo consilia Junonem moraturam videbant. — *consiliantibus*, qui consilium habebant, ut deliberarent. Sic Tacitus, Hist. II, 53 : « Rediere omnes Bononiam consiliaturi. » — *Ilion, Ilion*, cum magna vi repetitum hoc nomen. — *Fatalis*, δύσπαρις, αἰνόπαρις, in fatum (h. e. perniciem) patriæ electus. — *incestus*, ob turpe, quo Helenæ raptu tam hospitii quam conjugii sanctitatem polluit, flagitium. — *judex*, invidiose pro : Paris, nunquam enim ex Junonis animo excidit, ut canit Virgil. Æn. I, 27, « Judicium Paridis, spretæque injuria formæ. » — *mulier peregrina*, contemtim pro : Helena, quia male audire solebant mulieres peregrinæ, ξέναι. — *ex quo destituit Deos Merc. pacta Laom.* de perfidia, qua Laomedon Neptunum et Apollinem mercede, quam iis de commodata sibi in reficiendis Trojæ muris opera promiserat, defraudasse dicitur, res nota ; vid. Homer. Iliad. XXI, 443 seqq. hinc Virgil. Æneid. IV, 542 « Laomedonteæ perjuria gentis. » — *destituit*. *Destituere* eleganter de iis, qui fidem in re promissa fallunt, vel qui non dant quod se daturos esse promiserunt ; Cic. p. Rosc. Amer. 40 : « Roscius socios suos induxit, decepit, *destituit*. » — *damnatum*, devotum, destinatum, sc. ad pœnas, quibus se obligarant hac fraude Trojani, exigendas. Virg. Æn. IV, 699 : « Stygiumque caput *damnaverat* Orco. » — *Cum pop. et duce fraudul.* fraus enim aliqua commissa *immeritis* quoque *nepotibus* (ut supr. I, 28, 30, dicitur) *nocere* putabatur. — *duce fraudulento*, rege Priamo, qui, quasi fraus, a patre admissa, ad filium quoque pertineat, *fraudulentus* dicitur.

25. Hic aliquandiu in ultionis memoria cum voluptate morari Juno videtur. — *splendet*, sc. forma et externo cultu ; Paris enim fuit admodum formosus, θεοειδής (Hom. Il. III, 16), εἶδος ἄριστος (Hom. l. l. v. 39), et externi nitoris studiosior ; hinc supr. I, 15, 14, curam inprimis in *cæsarie pectenda* posuisse dicitur ; cf. Hom. l. l. 54, 55. — *Lacænæ adulteræ*, in casu tertio accipiendum : Helena haud amplius cultum Paridis et for-

Perjura pugnaces Achivos
Hectoreis opibus refringit:
Nostrisque ductum seditionibus
Bellum resedit. Protinus et graves
Iras, et invisum nepotem,
Troia quem peperit sacerdos,
Marti redonabo: illum ego lucidas
Inire sedes; ducere nectaris
Succos, et adscribi quietis
Ordinibus patiar Deorum;
Dum longus inter sæviat Ilion
Romamque pontus: qualibet exsules
In parte regnanto beati,

mam miratur, pulcritudinis ejus splendore capitur.—*Famosus* malam in partem hic sumitur; sic Sueton. Claud. 16: « Corruptelis adulteriisque famosam. »—*Hect. opib.* Hectoris virtute; *Boettig.* comparat Senec. Troad. 124-129. Quam ornate pro: Hector e familia Priami perfida ob Laomedontem, jam non reprimit, retundit aciem Achivorum fortiter pugnantium; jam non defendit Ilium.

29. *Nostrisque ductum sedition. Bellum resedit.* Bellum adversus Trojanos ductum, productum in decem annos, nostris seditionibus, dissidiis, dum alii nostrum pro Trojanis, alii pro Achivis staremus (cf. Iliad. Hom. passim; Virgil. Æn. X, 7 et seqq. Ovid. Trist. I, 2, 5), tandem *resedit*, compositum, finitum est: imagine a subsidentibus maris procellis desumta. —*Protinus,* jam nunc, jam hinc in posterum. — *invisum nepotem*, Romulum Junonis ex Marte nepotem, ipsi autem Junoni invisum quia ex sacerdote Trojana, sc. Ilia, natus erat. —*Marti redon.* donabo et concedam Marti, h. e. ab ira et odio invisi mihi nepotis in Martis gratiam absistam.

33. *Lucid. sedes,* Olympum, δώματα αἰγλήεντα. — *ducere;* cf. supr. ad I, 17, 22. — *quietis Ordin. Deor.* pro vulgari: *ordinibus deorum quietorum;* nam in quiete et tranquillo otio pars divinæ felicitatis spectari solebat; hinc apud Sil. Ital. XV, 57: « Atque idem (*Deus*) exemplar lenis mortalibus ævi, Imperturbata placidus tenet otia mente. »

37. *Dum*, modo, dummodo. — *longus,* epitheton ornans. — *inter sæv. Ilion Rom. pontus,* gravius pro vulgari: Romam ab Ilio dividat, disjungat. - *exsules,* posteri Trojanorum a terra patria exclusi.—*regnanto;* hæc imperativi forma in legibus ac judiciis tantummodo usurpabatur; qua utentem Junonem inducit poeta

Dum Priami Paridisque busto
Insultet armentum, et catulos feræ
Celent inultæ: stet Capitolium
Fulgens, triumphatisque possit
Roma ferox dare jura Medis;
Horrenda late nomen in ultimas
Extendat oras, qua medius liquor
Secernit Europen ab Afro,
Qua tumidus rigat arva Nilus;
Aurum irrepertum, et sic melius situm,
Quum terra celat, spernere fortior,

quasi supremam fati Romani arbitram. — *Dum Priami Parid. busto Insultet arment.* etc. Vulgarem sententiam : « Dummodo loca illa, ubi Troja stetit, sola et vasta maneant; vel : dummodo nemo ibi, ubi Troja stetit, novam urbem moliatur, » egregia regionis incultæ et desertæ descriptione exornavit; qui enim in agris, ubi alta mœnia et tecta antea surgebant, armenta errare conspiciunt, et in locis, hominum frequentia antea celebribus, ferarum latibula animadvertunt, eorum oculis viva sane penitus eversæ urbis imago obversatur; cf. infr. Epod. XVI, 10 seqq. et *Mitsch.* ad h. l. Jam vero, quum maxima contumelia affici putarentur sepulti, si quis petulantius eorum sepulcris insultaret, facile apparet, quanto odio Juno, optans, ut *Priami Paridisque busto insultet armentum,* quum in omnes veteres Trojanos, tum in Priamum Paridemque inprimis flagraverit. — Sic apud Euripid. Electr. 327, Ægisthus contumeliose Agamemnonis busto insultat (ἐνθρώσκει τάφῳ); cf. Hom. Iliad. IV, 177. — *celent,* sc. ibi *inultæ,* nullis hominum insidiis ibi expositæ. — *possit dare jura,* tam potens fiat, ut jura det. — *triumphatis,* de quibus triumpharunt.

48. *Horrenda,* fortitudine sua timenda; ut supr. I, 28, 4, « *horribilis* Medus », et infr. Sat. II, 5, 62, « *horrendus* Parthis juvenis. » — *medius liquor,* intellige fretum Gaditanum, Africam Europamque interfluens. Laudant illud veteris poetæ apud Cic. de Nat. D. III, 10 : « Europam Libyamque rapax ubi dividit unda. » — *tumidus,* apte de fluvio nimia aquarum copia intumescente, et super ripas in agros se effundente. Designat autem poeta terras, ad quas usque tum temporis victricia Romanorum arma pervenerant, remotissimas; victoriarum inprimis, quas ex Hispania et Ægypto reportaverat Augustus, in ejus laudem et gloriam respectu habito : quod vel tirones sentient.

49. *Aurum irrepert.* quod terra celat, quod non reperitur nisi quæratur. — *spernere fortior,* quæ majorem

Quàm cogere, humanos in usus
Omne sacrum rapiente dextra.
Quicunque mundo terminus obstitit,
Hunc tangat armis, visere gestiens,
Qua parte debacchentur ignes,
Qua nebulæ pluviique rores.
Sed bellicosis fata Quiritibus
Hac lege dico, ne nimium pii,
Rebusque fidentes, avitæ
Tecta velint reparare Trojæ.
Trojæ renascens alite lugubri
Fortuna tristi clade iterabitur,
Ducente victrices catervas
Conjuge me Jovis et sorore.

fortitudinem ostendit in spernendo auro, quam in eo cogendo, etc. — *cogere*, exquisitissime dictum. Vim enim naturæ inferre videtur qui metallum visceribus terræ reconditum effodit. — *Omne sacrum rap. dext.* dextra quæ rapit sanctissima quæque; quippe quum auri cupiditas et sacra fames impellat hominum manus ad rapienda et spolianda omnia sacra, ad res sanctissimas violandas. Teles quoque apud Stobæum XCI p. 516, 34, ad mala, quæ divitiarum cupiditate proferuntur, sacrilegia refert, διὰ κέρδος, aiens, ἱερὰ συλᾶται. — *humanos*, profanos, ex opposit. τοῦ *sacrum*.

53. *Quicunque mundo terminus obstitit*, quicunque terminus orbi terrarum objectus est, h. e. quæcunque in extremo terrarum termino posita est regio; alii legunt: *mundi*, non ad veterum codicum fidem. — *tangat*, attingat. — *Qua parte debacchentur ignes, Qua*, etc. regionem, ubi aut solis æstus, aut nebularum pluviarumque vis sæviat, h. e. regionem, aut zonæ torridæ aut zonæ frigidæ subjectam; de zona *torrida* et *frigida* cf. supr. I, 22, 17 seqq. ubi similiter fere de zona frigida: « Quod latus mundi nebulæ malusque Jupiter urget. » Vid. Virg. Georg. I, 235.

58. *Nimium pii*, nimio pietatis in metropolin studio ducti; ad reparandas enim urbes eversas earum veteres incolæ *pietatis* officio teneri putabantur. — *Rebusque fidentes*, potentia freti opibus confisi, rerum successu nimis elati.

61. *Trojæ renascens fortuna*, exquisitius pro: Fortuna Trojæ renascentis; sensus: Quam sortem jam semel a Græcis experta est Troja, eandem illa infausto omine de integro exstructa iterum tristi clade experietur; *renascens*, ut *Pergama recidiva*

Ter si resurgat murus aheneus,
Auctore Phœbo; ter pereat meis
Excisus Argivis; ter uxor
Capta virum puerosque ploret. »
Non hæc jocosæ conveniunt lyræ:
Quo Musa tendis? Desine pervicax
Referre sermones Deorum, et
Magna modis tenuare parvis.

apud Virg. Æn. IV, 344. — *alite lugubri,* vid. supr. Od. I, 15, 5: « Mala ducis avi domum. » — *Ducente catervas,* similiter Juno « ferro accincta agmen vocare » fingitur apud Virgil. Æn. II, 513. — *Conjuge me Jovis et sorore,* nota cum quanta vi his verbis strophe finiatur, et quanta inde gravitas deæ minis addatur. Laudant notissimum illud Virgilii, Æn. I, 47: « Ast ego, quæ divum incedo regina, Jovisque Et soror et conjux. » Ibid. VIII, 308. Cf. Hom. Iliad. XVI, 432.

65. *Ter si resurgat:* mira δεινότης in triplici repetitione h. v. *ter.* — *murus aheneus,* murus, non jam ex lapidibus, ut antea, sed ex ære constans. Hinc infr. Epist. I, 1, 60: « Hic murus aheneus esto, Nil conscire sibi, nulla pallescere culpa. » Firmissima quæque enim poetæ *ferrea* vel *ahenea* faciunt; similiter « mœnia Cyclopum educta caminis » de regia Plutonis apud Virg. VI, 630. — *auctore,* h. e. conditore; Virgil. Georg. III, 36: « Trojæ Cynthius auctor; » cf. supr. ad v. 22. — *uxor capta... ploret.* Cf. Hom. Iliad. IX, 589 seqq.

69. Subita poetæ ad se, vel Musam suam conversio, et repente compressus impetus, quo se temere ut poetam tenuem ad rem graviorem enarrandam abripi passus sit, mirifice totius carminis sublimitatem auget. Similiter a gravioris rei tractatione Musam suam revocat supr. II, 1 extr. — *pervicax,* ut supr. l. l. *procax* de Musa, quæ temere et audacius aliquid molitur, et pervicaciter in proposito persistit. *Magna modis tenuare parvis,* sublimia carmine tenui ad humilitatem deprimere.

Analysis. Nonnulli sunt clarissimi interpretes, inter quos *Dacierius, Vanderbourg,* etc. qui hanc oden ideo secreto Mæcenatis jussu scriptam fuisse putent, ut Augustus deterreretur a consilio quod olim Jul. Cæsar inierat, quodque successor Cæsaris et filius adoptivus credebatur repetisse, migrandi Alexandriam vel Ilium, translatis simul opibus imperii, exhaustaque delectibus Italia; quam rem narrat Suetonius in Vita Cæsaris cap. 79. Hanc sententiam confirmant Junonis apud Divos concione, præsertim v. 37 sqq. et 58 et

seq. contenduntque, resecta illa interpretatione non nisi splendentibus pannis contextum carmen videri. Alii vero inter quos, *Juvencius, Wetzelius, Mitscherlichius, Doeringius,* silentio freti scriptorum qui Vitam Augusti tradiderunt, hanc opinionem, ut mere hypotheticam, rejiciunt, voluntque hoc carmen non nisi ad ethicam spectare. Hæc mihi magis placet sententia; quam qui mecum probaverint, sic contextam idearum seriem videbunt: Justitiam et constantiam, quæ nulla omnino vi et potentia concuti et a proposito abduci potest, ut eas virtutes, quibus jam olim summis priscæ ætatis heroibus, Dioscuris, Herculi, Baccho et Romulo divinus in cælo honor partus sit, popularibus suis exercendas commendat. In qua quidem harum virtutum commendatione quamvis totius carminis summa ponenda est, poeta tamen, ut carmini suo majorem quum dignitatem tum sublimitatem pararet, digressioni, quam Romuli suppeditabat exemplum, multo longius, quam ipsi argumento, immoratus est. Fingit nempe Junonem, expiato tandem, quo illa gentem Trojanam adhuc ejusque posteros persecuta fuerat, odio, quum Dii in solemni consilio de Romulo in cœtum Deorum recipiendo deliberarent, in hanc fere sententiam ceteris Diis gratissima verba fecisse: « Troja, cujus perfidiam ulciscendi mihi atque Minervæ partes datæ sunt, versa est per Paridem et Helenam in pulverem, nec perjura domus Priami amplius Græcis resistit; ipsum bellum denique, tam diu dissensu nostro extractum, compositum est; jam non amplius graves iras in Trojanorum nepotes exercebo; jam in Martis gratiam concedam, ut Romulus, quem ille e Trojanæ originis sacerdote, Ilia, procreavit, deorum ordinibus adscribatur; immo concedam, ut Romani, dummodo eorum imperium per longum mare a terra Trojana sejunctum maneat, et loca illa circa Priami et Paridis bustum vasta et inculta jaceant, in quacunque alia regione beati regnent, floreant, de victis populis triumphent, et nominis sui gloriam ad remotissimas terras extendant. Multo fortiores tamen illi se præbebunt, dum spretis divitiis paupertati et parcimoniæ apud eos honor fuerit. Ne multa! totus terrarum orbis Romanorum subjiciatur imperio, modo illi in æternum veterem Trojam reparandi abjiciant consilium! Trojam enim recidivam vel denuo surgentem iterum bello petam, eamque vel munitissimam funditus iterum evertam. « Hac Junonis oratione exposita, poeta, percussus quasi audaciæ, qua deorum sermones retulerit, cogitatione, repente carmen finit. — Quod ad longiorem poetæ digressionem, male a nonnullis reprehensam, attinet, in ea ipsa, qui sensum pulcri habet, hujus carminis excellentiam ponendam esse facile sentiet. Scilicet poetæ, ut lectores suos in re sterili quoque delectent, studiose ea, in quibus adumbrandis et exornandis ingenii sui vim artemque ostentare possunt, arripere carminibusque suis inserere, inprimis vero, quo nihil ad lectorum animos detinendos efficacius est, personas tam agentes quam loquentes inducere solent. Felicissime igitur poetam artificio illo in hoc carmine usum esse dixerim. Quis est enim, quem in eo non capiat gravissima Junonis oratio? et quis in aliis poetæ nostri digressionibus longioribus, v. c.

infr. III, 5 et 27, ea, quæ Regulus et Europa loquuntur, sine summa delectatione et admiratione legere potest? Dicebam ab initio, hoc carmen in laudem justitiæ et constantiæ scriptum esse. Quid? si totum hoc carmen poetam eo inprimis consilio, ut *Augustum Deorum ordinibus tanquam Deum insereret*, scripsisse dicamus? Est enim hæc poetarum lyricorum ars, ut sæpius rem ipsam, quam carmine celebraturi sunt, breviter tantum et obiter quasi tangant, eam vero cum ceteris carminis sententiis tam sollerter conjungant, ut eo magnificentius illa exsplendescat. Jam vero quid in Augusti laudem brevius simulque gravius et splendidius dici potuit, quam quod v. 11, 12, « Quos inter Augustus recumbens Purpureo bibit ore nectar, » de ejus divinitate dictum est? Ampliores certe Augusti laudes ne amplissimum quidem carmen complecti poterat!

CARMEN IV.

AD CALLIOPEN.

Commemorat magna Musarum in se beneficia; eas quoque Augusti animo vim temperatam injecisse ait, qua reipublicæ hostes vicerit.

Descende cælo, et dic age tibia
Regina longum Calliope melos,
Seu voce nunc mavis acuta,
Seu fidibus citharaque Phœbi.

1. *Descende cælo;* comparant Alcmanis Fragm. apud Hephæst. p. 22: Μῶσ' ἄγε Καλλιόπα θύγατερ Διὸς, Ἄρχ' ἐρατῶν ἐπέων, ἐπὶ δ' ἵμερον ὕμνῳ καὶ χαρίεντα τίθει χορόν. — *cælo,* Musæ enim in cælo quoque inter ceteros deos versari finguntur, hinc Ὀλυμπιάδες dicuntur Hom. Iliad. II, 491, et Ennio: « Musæ, quæ pedibus magnum pulsatis Olympum. » — *Regina,* ut dea, vel quia est, ut illa Hesiodo Theog. 79 dicitur, προφερεστάτη ἁπασέων. — *longum,* explicant: longe duraturum, æternum; et sic fere *longus somnus* infr. III, 11, 38; sed nihil impedit, quo minus *longum melos* de carmine ampliore et copiosiore explicetur; quo longius enim et uberius Musa canebat carmen, eo major poetæ illud audientis debebat

Auditis?.... an me ludit amabilis
Insania?.... Audire, et videor pios
Errare per lucos, amœnæ
Quos et aquæ subeunt et auræ.
Me fabulosæ, Vulture in Appulo,
Altricis extra limen Apuliæ,

esse delectatio. — *acuta,* acutos et claros sonos edente, h. e. *clarisona,* ut ejusmodi vocem appellat Catullus LXIV, 321.

5. *Auditis?* Poeta, quasi vocata e cælo jam ad eum descenderit Calliope, videt et audit, quæ divino numine pleni audire et videre sibi videntur; quærit igitur e circumstantibus : *auditis?* scilicet canentem Calliopen. — *amabilis Insania,* dulcis furor; timet tamen poeta, ne grato errore decipiatur. — *pios,* novem doctis sororibus sacros, nec nisi piis earum alumnis adeundos. — *amœnæ quos et aquæ sub. et aur.* ad locorum enim amœnitatem pertinent transeuntes aquæ et auræ mitioris flatus.

9. Ad nectendas inter se sententias supple fere hæc : Scilicet a prima pueritia singulari ego fruor Musarum tutela et benevolentia; nam *fabulosæ palumbes texere nova fronde me puerum ludo somnoque fatigatum in Vulture Appulo,* quum evagatus essem *extra limen altricis Apuliæ.* — Rem narrat, quæ sibi admodum puero acciderit. Quum lusisset nempe aliquando extra domum patriam, in regione adjacente, cum æqualibus; in monte Vulture, ubi præ lassitudine somno oppressus fuerat, inter medias sævas bestias salvus et incolumis inventus est. — Quum statim alia, quibus vere Horatium expositum fuisse constat, subjungantur, vitæ pericula, non totam rem, ut *Bœttigerus* autumat, ad simile quoddam Pindari de pueritia sua commentum finxisse, sed ea tantum, e quibus se tum a Musis servatum esse appareat, affinxisse videtur. Rem veram igitur re ficta de palumbibus, quæ Horatium, ut futurum poetam, lauro et mirto Musarum jussu contra sævas bestias texisse dicuntur, egregie in Musarum laudem exornat. — *palumbes fabulosæ,* de quarum ministerio sæpe in fabulis fit mentio; sic *columbæ* Jovi ambrosiam attulisse finguntur apud Hom. Odyss. XII, 62. — *Vult. in App. Altr. extr. lim. Ap. lud. fat. som.* h. e. quum extra Venusiam, quæ alma in Apulia mihi est patria, me ita fatigasset ludus puerilis, ut somno opprimerer in Vulture, monte Appulo. — *Vultur,* seu *Vulturnus* mons Apuliæ in Lucaniam procurrens; adjecisse autem poeta ideo videtur *Appulo,* ut eam montis partem designaret, quæ ad Apuliam referebatur. — *Altricis Apuliæ,* terræ patriæ, *Venusiæ,* inter Apuliam et Lucaniam sitæ. — *limen,* intellige eos natalis soli terminos, ultra quos, ut teneræ adhuc ætatis puer, non evagari debuerat. — *Ludo somnoque fatig.* proprie quidem non somno fatigamur, sed labore aliquo defatigati eo opprimimur;

Ludo fatigatumque somno
Fronde nova puerum palumbes
Texere: mirum quod foret omnibus,
Quicunque celsæ nidum Acherontiæ,
Saltusque Bantinos, et arvum
Pingue tenent humilis Forenti;
Ut tuto ab atris corpore viperis
Dormirem et ursis; ut premerer sacra
Lauroque collataque myrto,
Non sine Dis animosus infans.
Vester, Camenæ, vester in arduos
Tollor Sabinos; seu mihi frigidum

itaque τὸ *oppressum*, quod simul in voce *fatigatum* latet, inde elici debet, ut apud Homerum Il. XII, 98, καμάτῳ ἀδδηκότες ἠδὲ καὶ ὕπνῳ.—*Fronde* sc. lauri et myrti, ut ex v. 19, apparet.—*nova*, recens nata, viridi; sic *novæ frondes* apud Ovid. Art. Am. I, 299: Fast. III, 138; et sic passim *novi* flores, *nova* herba, rosa, etc.

13. *Mirum quod foret omnibus*, etc. quod omnes Vulturni accolas in stuporem dedit, quum viderent, *ut*, h. e. quomodo, *dormirem*, etc. testes autem hujus rei facit incolas trium oppidorum, in montis Vulturni vicinitate sitorum, *Acherontiæ, Bantiæ* et *Forenti*.—*Acherontia*, quod in loco arduo, nidi instar in celsa arbore, exstructa fuit, *nidus celsæ Acherontiæ* vocatur; ad quam rei similitudinem Cicero quoque (Orat. I, 44). Ithacam « Nidulum in asperrimis saxis affixum » appellat.—*Salt. Bantin.* Bantiam, saltibus cinctam. — *Forenti* (nunc *Forenza*) oppidi in valle siti, unde illud *humile* dictum est. — *ut premerer* eleganter pro: uti contegerer. — *collata*, congesta; finge tibi palumbes laurum et myrtum e locis remotioribus attulisse. —*Non sine Dis*, (οὐκ ἀθεεί) sub Musarum tutela.—*animosus*, impavidus, qui in loco ursis et viperis infestato dormire non timerem.

21. Quocunque me confero, mihi adestis comites, et me ut vestrum alumnum et cultorem vestro fovetis et tegitis præsidio.—Ad quam quidem sententiam exornandam sponte Horatio nunc ea inprimis agrorum loca occurrere debebant, in quæ sæpius ex urbe animi recreandi causa secedere solebat. — *in arduos tollor Sabinos*, ubi villam suam habebat Horatius; cf. supr. II, 18, 14. *tollor* significanter pro: proficiscor, quia in loca ardua proficiscentes per acclivia tolli debent. —*frigidum Præneste*, hoc quoque Latii oppidum (nunc *Palestrina*) in loco edito situm fuit, unde illud *altum*

Præneste, seu Tibur supinum,
Seu liquidæ placuere Baiæ.
Vestris amicum fontibus et choris,
Non me Philippis versa acies retro,
Devota non exstinxit arbor,
Nec Sicula Palinurus unda.
Utcunque mecum vos eritis, libens
Insanientem navita Bosporum
Tentabo, et arentes arenas
Litoris Assyrii viator.

dicitur Virgil. Æn. VII, 682, cf. Strab. V, p. 348, et ob id ipsum Nostro : *frigidum*. — *Tibur supinum* (nunc *Tivoli*) in colle leniter assurgente positum, vel, (quod Livius I, 3, de Alba-Longa dixit) in montis dorso porrectum; de voce *supinus* in hac significatione vid. *Bentl.* infr. ad Epod. I, 29. — *liquidæ* refer ad naturam aquarum, quarum salubritatis causa Baiis, oppido in Campania amœnissimo, Romani, ut satis constat, frequenter commorari solebant.

25 *Vestris amic. font. et choris*, pro vulgari : me poetam ; ut supr. I, 26, 1 : « Musis amicus, etc. » — *Philipp. versa acies retro*, clades illa fusi ad Philippos exercitus; servatam autem in pugna illa funesta vitam, quam supr. II, 7, 13, Mercurii tribuit custodiæ, jam causæ suæ inserviens Musarum tutelæ se debere ait. — *Devota*, exsecrabilis, « nefasto scilicet die (ut supr. II, 13, 1-2, dicitur), posita et sacrilega manu producta ». — *Palinurus*, tempestas, qua olim ad promontorium Palinurum oppressus et ad summum vitæ discrimen adductus fui. — *Palinurus*, notum in ora Lucaniæ prope Veliam promontorium, naufragiis inprimis, quæ crebro ibi ad latentes scopulos fieri solebant, infame, ab Æneæ gubernatore, *Palinuro*, ita dictum. Virg. Æn. VI, 381. — *Sicula unda*, latiore sensu pro : mari Tyrrheno, cujus pars certe Siciliam præterlabitur. Ceterum hujus periculi, cui poeta in mari expositus fuerit, nulla alibi fit mentio.

29. In vestro comitatu periculosissima quæque loca tam mari quam terra securo animo adibo, nec ullius barbaræ gentis sævitiam timebo. — *Utcunque*, quandocunque, dum; *insanientem*, ob ventorum furorem, quo mare ibi concitari solet. — *Bosporum*, de Bosporo Thracio, navigantibus infestissimo, cf. supr. ad II, 13, 15. — *Tentabo*, eleganter pro : audacter adibo; *tentare*, enim eleganter dicuntur, qui res periculosas cum audacia et fiducia quadam suscipiunt. — *arentes arenas*, arenosa deserta. — *Lit. Assyrii viator*, h. e. iter pedestre faciens per arenarum acervos in Syria; *litus* enim jam, ut Græcorum θὶν, de arenarum cumu-

Visam Britannos hospitibus feros,
Et lætum equino sanguine Concanum;
Visam pharetratos Gelonos
Et Scythicum inviolatus amnem.
Vos Cæsarem altum, militia simul
Fessas cohortes abdidit oppidis,
Finire quærentem labores,
Pierio recreatis antro:

lis, sive coacervata arenæ copia; vid. *Bœtt.* et *Mitsch.* ad h. l. *Assyrii* pro Syrii, ut sæpe. Designari autem a poeta putant *Syriæ Palmyrenæ solitudines,* de quibus vid. Plin. V, 24, 26.

33. *Britan. hospit. feros,* nam si verum est, quod Acron ad h. l. observat, Britanni immolare solebant hospites. — *lætum equino sang. Concan.* de hoc barbaro more, quo Concani, Cantabriæ in Hispania Tarraconensi populus, sanguinis equini potu delectati esse dicuntur, nihil quidem aliunde constat; sed quum Scythæ, quibuscum multa teste Strabone III, p. 165, communia habuere Cantabri, secundum Virg. Georg. III, 464, « Lac concretum cum sanguine equino » potaverint, vel inde, quod Hor. de Concanis memorat, admodum fit probabile. — *Gelonos,* gentem Sarmaticam, amnem Borysthenem accolentes, *pharetratos,* similiter ad eorum feritatem designandam Virgilio, Æn. VIII, 725, dicuntur *sagittiferi.* — *Scythicum amnem,* h. e. Tanaim, pro Scythis, ejus accolis.

37. In vestro, o Musæ, consortio Augusti quoque animus ex finiti belli laboribus reficitur; h. e. Augustus, perfunctus belli laboribus, animi recreandi causa, literarum studia tractat. Delicatissima prorsus ingenii ratione, vates Musas ideo erga se beneficentissimas declarat ac profitetur, quod Augustum recreaverint. De opera in litterarum studiis ab Augusto posita testis est Suetonius Oct. c. 84, 85. — *altum,* longe super alios elatum, excelsum; Ovid. ex Pont. II, 3, 63. — *Simul,* postquam. — *oppidis,* sc. coloniarum, quæ præmii loco post bellum adsignari solebant militibus; eleganter autem emeriti milites *oppidis abdi* dicuntur, quod ibi militiæ officiis liberi adeoque a publica quasi luce remoti in otio delitescebant; similiter infr. Epist. I, 1, 5, gladiator rude donatus *agro abditus latere* dicitur; nec dissimili ratione apud Ciceronem Arch. 6: « Litteris se abdere » dicuntur, qui, fugientes quasi lucem publicam, in umbra et otio litteris tantum sibique vivunt. — *Pierio antro,* quem Musæ amant, et artibus suis erudiunt, is una cum iis in amœnis recessibus (qualis inter alios Musis fuit in antro quodam Pieriæ, montis in Macedonia) versari et earum cantibus delectari fingitur. — *lene consilium,* spectat ad clementiam qua post bella civilia inprimis prudenter Augustum potentiam suam temperasse constat; respicitque præsertim ad se

Vos lene consilium et datis, et dato
Gaudetis almæ. Scimus ut impios
Titanas immanemque turmam
Fulmine sustulerit caduco,
Qui terram inertem, qui mare temperat
Ventosum, et urbes, regnaque tristia,
Divosque, mortalesque turbas
Imperio regit unus æquo.
Magnum illa terrorem intulerat Jovi

poeta, qui Bruti et Cassii partes secutus, ab Augusto ingratiam receptus est. In hac porro voce *consilium* duæ ultimæ syllabæ in unam coalescunt, et legendum est, *consiljum,* ut constet versus. —*Gaudetis,* dum Augustum studiose, quæ datis ei consilia, exsequi videtis.

42. Sententiarum nexus fere hic est: injecta est a Musis ea Cæsari prudentia, ea vis bene temperata, qua sola res bene geri possunt; scimus enim ut hostes facile armatus vicerit. Hic scilicet poeta, sub imagine Jovis Gigantes debellantis, Augustum adumbrat hostes suos profligantem; nonnulli etiam volunt sub Gigantum nominibus, Brutum et Cassium significari, hancque sententiam non repudiaverim; qua tamen admissa non possum non Horatium turpissimæ adulationis arguere, qui has partes quas secutus erat, hos viros quibus ducibus pugnaverat, ipse damnare et contumeliis persequi non dubitet; victoris sibi gratiam conciliaturus, et suam cum Bruto et Cassio societatem quasi expiaturus, eos victos mortuosque suis quoque ictibus percutiendo. — Comparant cum h. l. Pind. Pyth. VIII, de pœnis, quæ temeritatem et insolentiam maneant, pariter Gigantum exemplo usum; inprimis autem huc pertinet Pind. Pyth. I, 25. Ceterum, quod Illustrissimus *Heynius* in Not. ad Apollod. p. 67, observat, geminam de Titanum et Gigantum pugna fabulam seriores inprimis poetas ob magnam, quæ inter utramque intercedit, similitudinem ita inter se confudisse, ut pæne in unam conflueret, id in permixtis Titanum Gigantumque nominibus hic quoque tenendum est. — *impios,* impio ausu contra deos adeo assurgentes. — *immanem,* immani corporum mole se jactantem. — *caduco,* decidente, dejecto, ut supr. II, 13, 11, *lignum caducum :* pro *caduco* præter omnem quidem necessitatem et Vett. Libb. auctoritatem, sed admodum ingeniose et præclare ad rei imaginem tentabat *Bentleius : corusco.*—*inertem,* h. e. immobilem ; similiter Noster terram *brutam* dixit supr. I, 34, 9, ubi confer not.— *regna tristia ,* Tartara.— *æquo ,* miti et justo. — *unus ,* solus Jupiter, rex unicus. Hoc verbo mihi videtur vates imperium unius commendare; Augustum unum reipublicæ imperare debere innuens , haud secus ac Jupiter unus orbi imperat.

49. *Terror, intul.* Supra II, 12, 7:

Fidens juventus horrida brachiis,
Fratresque tendentes opaco
Pelion imposuisse Olympo.
Sed quid Typhoeus, et validus Mimas,
Aut quid minaci Porphyrion statu,
Quid Rhœtus, evolsisque truncis
Enceladus jaculator audax,

« unde periculum Fulgens contremuit domus Saturni veteris. » — *horrida*, refer ad externam Gigantum speciem, sive ad prodigiosa eorum corpora, multis brachiis horrentia; tribuuntur enim iis vel centum, vel mille adeo manus (Ovid. Fast. V, 37), unde dicti sunt πολυπήχεες, ἑκατόγχειρες. — *Fidens brachiis*, ut apud Homerum Il. XII, 135, χείρεσσι πεποιθότες.—*Fratresque*, Otus et Ephialtes, Aloidæ, qui, ut Virgilius quoque Georg. I, 281 seq. de his *conjuratis fratribus* canit: «Ter sunt conati imponere Pelio Ossam Scilicet, atque Ossæ frondosum involvere Olympum». Cf. Æn. VI, 580. Adnumerantur autem nunc Otus et Ephialtes Gigantibus, quod his similia moliti sunt. Inter Gigantes Ephialtes quoque apparet apud Apollodor. I, 6, 2.

53. *Sed quid Typhoeus, et*, etc. Sed ne Gigantum quidem ferocissimi Typhoeus, Mimas, Porphyrion, Rhœtus et Enceladus vim et potentiam Minervæ, Vulcani, Junonis et Apollinis sustinere potuerunt.—*Typhoeus*, gr. Τυφωεύς, (horrendæ figuræ monstrum, vid. Hesiod. Theog. 821, Apollodor. I, 6, 3.) quem alii post Gigantomachiam demum a Jove, quem stolide petierat, dejectum, et, Sicilia ei imposita, perdomitum esse narrant, jam uti, apud Pindarum Pyth. VIII, 20, inter Gigantes apparet.—*Mimas* inter Centauros quidem commemoratur apud Hesiod. Scut. Herc. v. 186; sed idem inter Gigantes quoque occurrit apud Euripid. Jon. 215. Cf. Claud. Rapt. Proserp. III, 347.—*Porphyrion*, Gigas, terribili forma et sævitia inter ceteros princeps, unde Pindaro l. l. v. 22. βασιλεὺς Γίγαντων appellatur. — *minaci statu*, terribili, quo ad pugnam procedebat, gradu; *status* in re gladiatoria de gradu, vel eo pedes sistendi modo, quo quis in pugna se adversario opponit; *minaci* refer ad terribilem vastissimi, quo Porphyrion imminebat, corporis adspectum. — *Rhœtus*, cf. supr. ad II, 19, 23. — *Enceladus*, diversus quidem a Typhoeo, sed cui pariter, ut illi, in pugna contra Deos Sicilia, sive Ætna superinjecta esse fingitur; Virg. Æn. III, 578. Quint. Calab. XIV, 582. Laus vero de hoc monstro devicto tribuitur Minervæ; vid. Apollod. I, 6, 2, Euripid. Herc. Fur. 908. — *evolsisq. truncis jacul. audax*, docte pro, truncos arborum radicitus evulsos ad cælum audacter jaculans. Δρῦς ἐμμένας adversus Deos jactas memorat Apollod. l. l.— *sonantem ægida*, h. e. clypeum, cujus ipso sonitu terrorem incutiebat Minerva. Per Minervam hic significatur

Contra sonantem Palladis ægida
Possent ruentes? Hinc avidus stetit
Volcanus, hinc matrona Juno, et
Nunquam humeris positurus arcum,
Qui rore puro Castaliæ lavit
Crines solutos, qui Lyciæ tenet
Dumeta natalemque silvam,
Delius et Patareus Apollo.
Vis consilî expers mole ruit sua:
Vim temperatam Dî quoque provehunt
In majus; îdem odere vires
Omne nefas animo moventes.

prudentia ac *vis temperata* quam leni consilio Musæ Augusto injecerant. — *Possent,* efficerent, valerent.

58. *Hinc*, ex parte Minervæ. — *avidus,* vel perpetuo Vulcani epitheto, ex natura ignis; vel avidus pugnæ; Æneas quoque apud Virg. Æn. XII, 430, pugnandi cupiditate flagrans *avidus pugnæ* dicitur. — *matrona*, ad Junonis dignitatem refer. « Si torus in pretio est, dicor matrona tonantis. » Ovid. Fast. VI, 33. — *Nunquam humeris*, qui semper arcum gestat. — *Qui rore puro*, etc. Jam Apollinem, ut ejus laudem, sicut Jovis v. 45-48, amplificet, a locis, quibus ille præerat, vel ubi præsens numen suum declarabat, uberius ut solent poetæ, designat. — *Castal.* — *Castalia,* fons in Parnassi jugo, Apollini sacer; fit autem hujus fontis, ubi ut pulcher juvenis promissos crines lavisse dicitur, ideo inprimis mentio, ut simul eum Musarum præsidem celebret; similiter Apollo infr. IV, 6, 26: « amne Xantho crines lavisse» fingitur. —*Lyciæ dumeta,* intellige Pataram, oppidum Lyciæ, (unde statim ille *Patareus*) ubi Apollo, ut observat Servius ad Virgil. Æn. IV 144, sex hiemalibus mensibus commorari solebat, uti sex mensibus æstivis in insula Delo, quæ per *silvam natalem* designatur, unde *Delius.* — Per *dumeta* autem intellige regionem dumetis, vepribus, et virgultis obsitam. Ceterum cum h. l. opportune comparant Pind. Pyth. I, 74.

65. *Vis consil. exp. mole ruit sua.* Comparant in hanc sententiam Eurip. ap. Stob. Floril. Grot. p. 207: «Ῥώμη ἀμαθὴς πολλάκις τίκτει βλάβην», et Pindar. Pyth. VIII, 19: « Βία δὲ καὶ μεγάλαυχον ἔσφαλεν ἐν χρόνῳ.» —*temperatam* sc. consilio.—*îdem odere vires*, Cl. *Mitsch.* comparat Euripid. Hel. 909: «μισεῖ γὰρ ὁ θεὸς τὴν βίαν.» cf. eundem Orest. 705. —*vir. Omne nefas animo moventes,* h. e. eos, qui

Testis mearum centimanus Gyges
Sententiarum, notus et integræ
   Tentator Orion Dianæ,
      Virginea domitus sagitta.
Injecta monstris Terra dolet suis,
Mæretque partus fulmine luridum
   Missos ad Orcum: nec peredit
      Impositam celer ignis Ætnam;
Incontinentis nec Tityi jecur
Relinquit ales, nequitiæ additus

vires haud consilio temperant, sed temere iis confisi nefanda quævis moliuntur.

69. Sensus: Vera esse, quæ dixi, probant exempla eorum, qui jam olim stolidæ temeritatis et impiorum ausorum pœnas dederunt, ut Gyges, Orion, Tityus et Pirithous. — *mearum sententiarum* pro vulgari: eorum, quæ dixi et monui. — *Gyges*, centimanus, Cæli et Terræ filius, qui cum fratribus suis *Cotto* et *Briareo* a patre in Tartara detrusus, et inde a Jove reductus ei in perdomandis Titanibus auxilio adfuisse perhibetur, (vid. Hesiod. Theog. 617, seqq.) jam, ut Briareus apud Virg. Æn. X, 565, seqq. cum Gigantibus permiscetur; cf. supr. ad 43 seqq. — *Orion*, notus venator, (vid. supr. II, 13, 39) qui, cum libidinose sollicitasset Dianæ pudicitiam, ab ea sagittis confossus esse dicitur; vid. *Hygin.* Fab. 195 et *Heyn.* Not. ad Apollod. p. 53. — *notus*, famosus. — *Tentator*, ut *tentare*, (Græcis πειρᾶν, vid. *Hemsterhus.* ad Lucian. Dial. D. 6, T, I, p. 217) de eo, qui pudicitiam puellis eripere tentat. — *integræ*, intactæ.

73. In duabus ultimis strophis validissima significatur Augusti potentia, qua factiones omnes in æternum opprimuntur. — *Injecta monstris suis*, superinjecta monstrosis suis filiis. — *partus*, eos, quos peperit; quod voces antecedentes *monstris suis* magis explicat. — *luridum*, pallidum, perpetuum rerum infernarum epitheton. — *nec pered. imposit. ignis Ætnam*, h. e. nec ignis, (quem vel Typhoeus vel Enceladus ex Ætnæ cavernis evomere credebatur) consumere valet Ætnam ei impositam, pro vulgari: nec unquam e locis, ad quæ detrusi scelerum suorum pœnas luunt, se expedire vel liberari possunt.

77. *Tityi*, cf. supr. ad II, 14, 8; *incontinentis*, a turpi libidine haud se temperantis. — *ales, nequit. addit.* *Custos* vultur, cui id datum est negotii, ut tanquam appositus custos, adsidue adsit Tityo, et ejus jecur exedendo perpetratæ nequitiæ pœnas ab eo exigat. — *Pirithoum*, Ixionis filium,

Custos : amatorem trecentæ
Pirithoum cohibent catenæ.

quem una cum Theseo ad inferos Proserpinæ inde rapiendæ causa, descendisse, et ibi, ut temeritatis suæ pœnam exsolveret, a Plutone saxis alligatum esse narrant ; vid. Apollodor. II, 5, 12, et ibi *Heyn*. cf. Diod. Sic. IV, 63. De Pyrithoi supplicio vid. etiam Æneid. VI, 621.

Analysis. Quod in Analysi carminis antecedentis monitum est de arte et sollertia, qua poetæ lyrici sententiam, in qua totius carminis finis ponendus est, breviter tantum tangere, in ceteris vero ad eam accommodandis et referendis liberius exsultare solent, id in hoc quoque carmine recte dijudicando teneri debet. Nam, si quid video, totius hujus carminis, ut ita dicam, cardo vertitur in *laude*, quam poeta *Augusti ingenio litterarum studiis exculto* tribuit. Jam vero quum poetæ Musas doctrinæ magistras faciant, adeoque earum laus cum laude doctrinæ arcto vinculo conjuncta sit; Horatius, Augusti doctrinam et sapientiam laudaturus, hanc opportunam in laudes Musarum excurrendi occasionem cupide amplexus est. Exordiens igitur hoc carmen incalescit statim Musarum cogitatione ; advocat Calliopen, ut sibi carmen canat; sentit appropinquantis Musæ præsentiam, audit dulcissimos ejus modos, et hac dulci insania plenus in ipsis Musarum lucis sibi errare videtur ; dum stupet attonitus, reputare secum incipit, quæ sibi a prima pueritia Musæ præstiterint ; narrat igitur, quomodo non solum puer olim in monte Vulture dormiens defensus ab iis contra sævas bestias, sed ex tribus aliis quoque vitæ periculis peculiari earundem tutela servatus fuerit. Quibus narratis animo adsurgit, et ubique vel apud quosque populos feros et barbaros se tutum ab omni periculo sub Musarum præsidio fore prædicat. Tum ad ea, quæ Augustus Musarum favori debeat, transiens, quomodo ille militiæ laboribus fessus non solum in earum consortio recreetur, sed ab iis quoque sapientiore consilio regatur et sustentetur, breviter exponit. Ut eo magis autem appareat, quantum præstet potentia consilio et prudentia temperata stultitiæ et temeritati eorum, qui nimium viribus suis confisi præ se contemnunt omnia, Gigantum et aliorum, qui graves audaciæ suæ pœnas dederunt, exempla proponit, sub quorum imagine hostes ab Augusto debellatos adumbrare velle videtur.

Sic in hoc quoque carmine, super cujus consilio tam multa disputata sunt, amice omnia conspirare existimo.

CARMEN V.

Augustum laudat quod a Parthis Romanorum vexilla receperit. Invehitur in Romanos milites qui se olim Parthis dediderant; hinc sumit occasionem Regulum celebrandi.

Cælo tonantem credidimus Jovem
Regnare: præsens divus habebitur
Augustus, adjectis Britannis
Imperio, gravibusque Persis.
Milesne Crassi conjuge barbara

1. *Cœlo tonantem*, etc. Sensus: Quemadmodum credere solemus, Jovem regnare in cælo, quod ibi movet tonitrua; ita nunc Augustus, quod potentia sua Britannos et Persas Romanorum imperio adjecit, tanquam præsens deus regnum suum in terris habere credetur.—De eo, quod. Hor. ad Augusti majestatem et potentiam magnifice extollendam bipartitum quasi ei cum Jove regnum, huic quidem in cælo, illi in terris adsignat, cf. supr. I, 12, 57, 8, et ibi not.—*credidimus*, ἀορίστως, pro: credere solemus.—*tonantem*, per tonitrua enim regnum suum declarare putabatur Jupiter; hinc supr. Hor. l. I: « Tu gravi curru quaties Olympum,» pro vulgari: tu regnabis in cælo.—*præsens Divus*, qui se conspiciendum præbet in terris, qui præsentia sua in terris numen suum declarat; opponitur enim *Jovi in cœlo regnanti*. — *adject. Britann. imper. gravibusq. Pers.* Rem auget, ut poeta; nam neque Britanni, neque graves Persæ (h. e. Parthi, Romano nomini infestissimi, cf. supr. I, 2, 22), tum vere et plane in Romanorum potestatem redacti fuerant.

5. Vix rem de remissis nunc a Phraate signis Romanorum militaribus et captivis tangere poterat poeta, quin ejus animum simul de ignominia ista Romanæ gloriæ inusta subiret indignatio. Huic igitur primum morem gerit, et postquam gravius in eos, quorum ignavia tam turpiter contaminata sit vetus Romanorum gloria, invectus est, opportune in rem suam illustre Reguli exemplum tractat.—Hæc omnia quo magis ad antiquæ virtutis studium excitandum spectant, eo suavius Augustum, cujus gratiam satis aperte poeta in hoc carmine captat, delectare debebant.—*Milesne Crassi conjuge barb. Turpis mar. vixit?*

Turpis maritus vixit? et hostium,
  Prô Curia, inversique mores!
    Consenuit socerorum in armis,
Sub rege Medo, Marsus et Appulus
Anciliorum, et nominis, et togæ
  Oblitus, æternæque Vestæ,
    Incolumi Jove, et urbe Roma?
Hoc caverat mens provida Reguli,

Hoccine a se impetrare potuerunt milites Crassi, ut in captivitate apud Parthos patriæ suæ plane obliti ignominiosum cum feminis barbaris inirent conjugium? Interpretes jungunt; *maritus barbara conjuge*, et explicant: maritus barbaræ conjugis, vel ad *barbara conjuge* supplent: ducta; neutrum fert latinitas; junge: *turpis conjuge barbara* h.e. infamis et ignominia affectus barbara conjuge; sic supr. I, 37, 10, viri fœdo morbo infames dicuntur: «viri morbo *turpes*.» *vixit*, observa hujus verbi vim pro: vivere potuit, nec mortem potius ejus modi vitæ ignominiosæ prætulit? — *Prô Curia inversiq. mor.* Ah! quam turpiter antiqua Senatus Romani auctoritas, et antiquus Romanæ virtutis honor pollutus est! Cui non in mentem venit illud Ciceronis: «o tempora, o mores!» — *Socerorum in armis;* alii legunt *in arvis;* prior autem lectio majorem vim habere mihi videtur. — *Medo,* Parthico. — *Marsus et Appulus,* ergo ii adeo milites, quorum fortitudinis laus apud exercitum Romanum alias fuit maxima; hoc nomine supr. II, 20, 18, laudatur *Marsa cohors;* et Virgil. Georg. II, 167. Marsos *genus acre virum* vocat. — *Anciliorum,* h. e. imperii, quod *ancilia* æternitatis suæ pignora haberet; e duodecim autem illis scutis, quæ a græca voce ἀγκύλος ob incurvatam et sinuatam eorum formam dicta sunt *ancilia*, unum imprimis, quod Numa ab Egeria sibi missum esse finxerat, ideo a Romanis religiosissime cultum esse constat, quod, ubi illud esset, ibi summa imperii fore putabatur. — *togæ*, quam antea ut Romanus, tanquam Romanæ dignitatis et libertatis insigne, gesserat. — *Incolumi Jove et urbe Roma* præcipue quum sub Jovis tutela Capitolium et urbs incolumitate sua adhuc gaudeat; — per *Jovem* designatur Jupiter Capitolinus, et is pro ipso *Capitolio* dictus est.

13. *Hoc caverat mens prov. Reguli,* etc. Sensus et nexus: Ejusmodi dedecus (*hoc*), quod nempe reductis in patriam ignavis militibus admittitur, prudenter olim averterat Regulus, dum captivos neutiquam in patriæ damnum redimendos, sed sine omni miseratione hosti relinquendos esse censuit. — Rem notam de Regulo Cic. Offic. I, 13, breviter narrat sic: «Regulus primo bello Punico captus a Pœnis quum de captivis commutandis Romam missus esset, jurassetque se

Dissentientis conditionibus
Fœdis, et exemplo trahenti
Perniciem veniens in ævum,
Si non periret immiserabilis
Captiva pubes. « Signa ego Punicis
Adfixa delubris, et arma
Militibus sine cæde, dixit,

rediturum ; primum ut venit, captivos reddendos in senatu non censuit : deinde quum retineretur a propinquis et amicis, ad supplicium redire maluit, quam fidem hosti datam fallere. » — Quod ad comparationem captivorum nunc sponte a Phraate remissorum cum iis, quorum vel commutandorum vel redimendorum causa Romam a Carthaginiensibus missus fuerat Regulus, attinet, fuit quidem non una eademque utrorumque conditio, sed una eademque causa, qua justam utrique contra se moverant indignationem. Neutri enim ut homines ignavi turpem captivitatem honestæ morti, sed ut viri fortes honestam mortem turpi captivitati præferre debuerant. — *Hoc,* ne hoc fieret, scilicet ne unquam spe redemptionis pudendam captivitatem morti decoræ Romani milites præferrent. — *mens provida Reguli,* prudens consilium Reguli, providentis nempe, quam perniciosa futura sit reipublicæ ignavorum militum redemtio. — *Dissent. condition. Fœd. et exemplo,* etc. dum fœdas de redimendis captivis conditiones dissuaderet, easque, tanquam exemplum, vim perniciosam apud posteros habiturum, rejiciendas esse censebat. — *Fœdis*, æquiores quoque illas conditiones, quas de captivis vel commutandis, vel redimendis Carthaginiensium nomine nunc ferebat Regulus, ideo vocat, *fœdas*, quod omnes, qui non mortem captivitati prætulerint, fœdæ ignaviæ milites habet, et proinde quasque de his redimendis latas conditiones, ut rem fœdam et pessimi exempli, damnat. Sed ne forte Regulum fœdæ istius captivitatis, de qua sermo est, consortem ita loqui et suadere mireris, imperatoris fortunam non a sola ipsius, sed a communi militum virtute pendere, cogita. Nam si fortissimum ducem Regulum secuti fuissent milites, quis eum non una cum illis in media hostium agmina irrupturum, et honestam pro patria mortem longe fœdæ captivitati antepositurum fuisse sibi non persuadeat ? — *Si non periret,* si redimeretur, nec potius periret, h. e. repudiata eorum redemtione hostium arbitrio relinqueretur. — *immiserabilis*, absque miseratione, indigna cujus quisquam misereretur.

18. Singulare prorsus poetæ artificium est, quo obliqua oratio subito erigitur ad rectamque convertitur; quo sane ad commovendos animos vix efficacius quidquam cogitari poterat. — *Signa et arma adfixa delubris,* veteres enim, ut satis constat, spolia hostium ut ἀναθήματα in templorum fastigiis suspendere solebant. — *sine*

Derepta vidi: vidi ego civium
Retorta tergo brachia libero;
Portasque non clausas, et arva
Marte coli populata nostro.
Auro repensus scilicet acrior
Miles redibit! Flagitio additis
Damnum: neque amissos colores
Lana refert medicata fuco;

cæde, graviter de militibus ignavis, qui nec hostem cædunt, nec ab eo cæduntur, sed sine cæde statim hosti se dedunt. — *civium tergo libero*, pro vulgari: tergo liberorum civium; quod autem Regulus se liberos cives Romanos manibus in tergum revinctis vidisse ait, id quum contumeliosissimum haberetur, ad Romanorum animos exacerbandos egregie accommodatum est. Nota cum magna vi repetitum *vidi, vidi ego*.—*Portasq. non claus. et arva coli* vulgarem sententiam: « et Carthaginienses, nihil Romanos curantes, in summa securitate vivere, » apta securitatis imagine adumbravit; ubi enim urbis alicujus incolæ hostem non timent, ibi apertis portis libere et secure agris colendis operam dare solent. Infr. in Epist. ad Pis. 199: « apertis otia portis ». — *populata Marte nostro*, Regulus enim ante ignominiosam illam cladem, quam militum suorum ignavia accepit, splendide Carthaginienses vicerat, et eorum agros usque ad Carthaginis fere muros depopulatus fuerat.

25. *scilicet*, eleganter hac particula utuntur, qui, quod ita esse, vel futurum esse, vel fieri omnino posse negant, cum sarcasmo quodam adfirmant. — *Auro repensus*, exquisitius pro: auro appenso redemtus. — *Flagitio additis damnum* h. e. flagitium ab ignavis militibus in patriam commissum augebitis damno, si eos redimitis. — *Damnum*, autem tam in redemtionis pretio, quod perdatur, quam in timenda ab hoc pravo exemplo antiquæ virtutis corruptela ponendum est. — *Neque amiss. col. Lana ref. med. fuco*, *Nec*, etc. Vulgarem sententiam: « Quemadmodum lanæ tinctæ non restitui potest pristinus color vel candor, ita nec virtus in animum semel corruptum redit; » vel brevius: « non elui potest ex animo vitium, quo semel ille imbutus, vel infectus est, » egregie poeta exornavit. — *medicata*. *Medicare*, ut φαρμάσσειν apud Græcos, passim pro: tingere, inficere; sic *medicatum vellus ahenis* apud Ovid. Rem. Am. 707.— *fuco*. *Fucus* (φῦκος) herba marina, cujus succo lana, purpura tingenda, primum imbui solebat, ut sic tam accipiendo quam firmiter tenendo colori purpureo præpararetur; vid. *Bœttig.* ad h. l. et quos laudat *Gesn.* ad Quint. p. 634, et *Beckmanni Beitræge zur Geschichte der Erfind.* T. I, p. 336 seqq. Eodem sensu *vene-*

Nec vera virtus, quum semel excidit,
Curat reponi deterioribus.
Si pugnat extricatà densis
Cerva plagis, erit ille fortis,
Qui perfidis se credidit hostibus;
Et Marte Pœnos proteret altero,
Qui lora restrictis lacertis
Sensit iners, timuitque mortem.
Hic, unde vitam sumeret, inscius,
Pacem duello miscuit. O pudor!
O magna Carthago, probrosis
Altior Italiæ ruinis! »
Fertur pudicæ conjugis osculum,
Parvosque natos, ut capitis minor,

num infr. Epist. II, 1, 207 : « Lana Tarentino violas imitata *veneno.*» — *refert*, denuo, ostendit, recipit. — *amissos colores*, candorem puta. — *Curat repon. deterior.* redire cupit in pectora eorum, qui deteriores facti sunt; sententia: Qui semel a veræ virtutis studio recesserunt, et ignavia se corrumpi passi sunt, ii nunquam ad bonam frugem se recipient, sed pro perditis habendi sunt. — *Curat reponi*, pro vulgari : se reponi patitur.

31. *Si pugnat extricata*, etc. Sensus : Si fieri potest, ut cerva retibus expedita timiditatem suam deponat, et forte animal evadat; tum fieri quoque posse crediderim, ut milites nostri ignavi, qui se capi et vinciri passi sunt ab hostibus, evadant viri fortes, et novo prælio Carthaginienses vincant. — *se credid. hostibus* sc. deditione.—*Marte altero*, altero prælio.— *restrictis*, retortis.(cf.v. 22.) et in tergum vinctis. — *iners*, de homine lenti animi, qui contumelia non afficitur.

37. *Hic, unde vit. sum. inscius*, ignavus iste, qui omnem salutis spem in sola virtute et armis ponendam esse haud didicerat.—Romanus enim miles sentire debebat, ut Æneas apud Virg. Æn. II, 353, 4 : « Moriamur, et in media arma ruamus : Una salus victis; nullam sperare salutem. » — *Pacem duello miscuit*, dum iste, ubi pugnare debebat, de vita sibi condonanda cum hoste egit. — *probrosis Altior Italiæ ruinis*. Carthago, dum imperium Romanum probrosa militum ignavia destruitur, eo altius caput suum extollit.

41. *ut capitis minor*, ut homo, qui captivitate non solum liberi civis jura amisit, sed servus adeo factus est; dicebantur ejusmodi homines *deminuti capite*, (vid. Liv. XXII, 60, ubi Manlius captivos, ut redimerentur, ab

Ab se removisse, et virilem
Torvus humi posuisse vultum;
Donec labantes consilio patres
Firmaret auctor numquan alias dato,
Interque mærentes amicos
Egregius properaret exsul.
Atqui sciebat, quæ sibi barbarus
Tortor pararet: non aliter tamen
Dimovit obstantes propinquos,
Et populum reditus morantem,
Quam si clientum longa negotia

Hannibale missos, ut « deminutos capitis, abalienatos jure civium et servos Carthaginiensium,» haud redimendos esse censet) et ipsa eorum conditio *capitis deminutio,* quæ fuit triplex; *maxima* quidem, ut Reguli nostri *capitis deminutio*, quum cives captivitate vel alio modo non solum civitatem et libertatem perderent, sed adeo servi fierent; *minor* vel *media*, quum civium tantum jus amitterent; *minima,* quum, pristinæ familiæ jure amisso, adoptione in aliam transirent. —*Ab se removisse,* ne ut servilis conditionis homo eos quasi contaminaret osculando, vel contingendo.—*viril. Torv. humi pos. vult.* en præclaram magni Romani imaginem! Regulus, ipse captivus, ne captivi redimantur, Senatui Romano auctor, quum senatores de capiendo consilio fluctuare et cunctari videt, generosius indignatur, et hanc indignationem jam non verbis, sed vultu humi dejecto viriliter prodit!

46. *nunquam alias dato*, quale nullus unquam in suam ipsius perniciem tam generoso animo dedit. — *Egregius,* h. e. egregii et singularis exempli.

49. *Atqui scieb. quæ sibi barb. Tort. par.* Cic. Offic. III, 27: « Nec vero ignorabat, se ad crudelissimum hostem, et ad exquisita supplicia proficisci. » Respicit scilicet Noster crudelissima illa supplicia et tormenta, quibus Regulus, quum Carthaginem reversus esset, affectus et necatus esse traditur; quorum descriptionem lege apud Sil. Ital. VI, 539, seqq.— Extitere autem post *Palmerium* in *Exercit. ad App.* (cf. edit. *Schweigh.* Vol. III, p. 392.) plures, qui vulgarem de Reguli suppliciis narrationem in dubitationem vocarent, et totam rem ad invidiam contra Carthaginienses augendam confictam esse contenderent; vide inprimis, quæ docte et copiose de hac re disputavit Cl. *Ruperti* ad Silium Italicum l. l. p. 395 seqq.— *non aliter,* eadem vultus serenitate. — *Quam si client.* etc. quam si, ut causarum aliquis patronus, causa tandem, quam non sine magna molestia pro clientibus suis defendendam sus-

Dijudicata lite relinqueret,
Tendens Venafranos in agros,
Aut Lacedæmonium Tarentum.

ceperat, dijudicata, animi sui reficiendi causa in amœnissimam quandam regionem rusticatum iret. — *longa* et proinde eo molestiora et majore cum tædio conjuncta. —*Venafr. in agros,* in Campania sitos, pro quaque alia amœniore regione. — *Lacedæmon. Tarent.* cf. supr. II, 6,11,12.

Analysis. Laus Augusti, in qua extollenda hoc quoque carmen versatur, jam ea inprimis, quæ U. C. DCCXXXIV, sub ejus imperio facta sunt, complectitur. Illo anno scilicet Phraates, rex Parthorum, solo rumore, se bello ab Augusto petitum iri, ita perterritus esse traditur, ut ad gratiam apud Augustum ineundam captivos et signa militaria (quæ Crasso et Antonio ducibus perdiderant Romani), jam sæpius frustra repetita, nunc sponte remitteret. Quod quum Augusto esset gloriosissimum, et pro insigni de Parthis victoria tam ab ipso, quam ab omnibus Romanis haberetur, vid. Dio LIV, 8. Horatius *Augustum, tanquam præsentem Romanæ gentis deum*, qui jam tum gráves Persas imperio adjecerit, in hoc carmine celebrat. Jam vero quum simul *Britannorum imperio adjectorum* mentionem faciat, in eundem annum incidere videtur, quod de Britannia, jam tum maximam partem per dynastarum quorundam studia Romanorum imperio adjecta, scribit Strabo IV, p. 138, οἰκείαν σχεδὸν παρεσκεύασαν τοῖς Ῥωμαίοις ὅλην τὴν νῆσον. Totam enim insulam sub Claudio demum in Romanæ provinciæ formam redactam esse satis constat. —Unde ornatum et gravitatem carmini suo peteret, non longe circumspiciendum fuit poetæ. Graviter enim, quod ipsius rei ferebat narratio, pudendam istam militum Romanorum ignaviam et impietatem in patriam, qua non eripi sibi solum passi essent signa militaria, sed conjugio adeo in captivitate apud Parthos se junxissent cum mulieribus barbaris carpenti et abominanti sponte ea, quæ Regulus olim de captivis judicaverat, succurrere debebant. Itaque ut Reguli de captivis judicium eo attentius ex ipsius quasi ore audiatur, sistit eum in consilio senatus Romani præsentem, et ea ipsa, quæ missus a Carthaginiensibus contra eos suasisse dicitur, verbis gravissimis pronunciantem; quo nihil ad animos priscæ virtutis et patriæ amore inflammandos fingi et adhiberi a Nostro potuit efficacius.

CARMEN VI.

AD ROMANOS.

In corruptos sui sæculi mores invehitur.

Delicta majorum immeritus lues,
Romane, donec templa refeceris,
Ædesque labentes Deorum, et
Fœda nigro simulacra fumo.
Dîs te minorem quod geris, imperas :
Hinc omne principium, huc refer exitum.

1. *Delicta majorum*, ab impiis patribus, in bellis civilibus inprimis, contra Deos et patriam perpetrata.— *immeritus*, h. e. innocens, integer; nam *Diespiter neglectus*, ut supr. 2, 30, dicitur : « sæpe incesto addidit integrum.» ubi cf. not. et supr. I, 28; 30.—*templa refeceris*, infr. Sat. II, 2, 104-5 : « quare Templa ruunt antiqua Deûm ? cur, improbe, caræ Non aliquid patriæ tanto emetiris acervo?» *Ædes Deorum*, intellige delubra, quæ passim cum templis conjungi solent. — *labentes*, præ vetustate desidentes et ruinam minantes, quoniam earum reficiendarum nulla adhuc habita fuerat ratio. — *Fœda nigro fumo*, fœde inquinata et decolorata fumo, sc. quem flamma thuris, quod in templis adolebatur, sursum mittebat; ritus igitur ille, quo Deorum simulacra stato quotannis die lavari solebant, intermissus fuerat; de quo *Spanhemius* ad Callimachi Hymn. in Lavacr. Pall. erudite more suo disputat.

5. *Dîs te min. quod ger. imp.* nam tum demum, quum Deorum potentiæ te submittis, h. e. deos pie colis, firmum, quod tenes, erit imperium, sententia gravissima! in quam Cic. de Harusp. Resp. 9 : « Pietate ac religione, atque hac una sapientia, qua Deorum immortalium numine omnia regi gubernarique perspeximus, omnes gentes nationesque superavimus.» et Camillus apud. Liv. V, 51 : « Intuemini horum deinceps annorum vel secundas res, vel adversas : invenietis omnia prospere evenisse sequentibus Deos, adversa spernentibus.»—*Hinc omne princip. huc refer exit.* in omnibus rebus tam suscipiendis quam

Dî multa neglecti dederunt
Hesperiæ màla luctuosæ.
Jam bis Monæses et Pacori manus
Non auspicatos contudit impetus
Nostros, et adjecisse prædam
Torquibus exiguis renidet.
Pæne occupatam seditionibus
Delevit urbem Dacus et Æthiops:
Hic classe formidatus, ille
Missilibus melior sagittis.

perficiendis Deorum habenda est ratio. — *refer* per zeugma proximo nomini *exitum* accommodatum est, ad *principium* supple: repete.—*neglecti* cf. supr. 2, 30, *Hesperiæ luctuosæ,* infelici Italiæ.

9. *Jam bis Monæses et Pacori man.* etc., bis nempe Romani a Parthis fusi sunt; primum quidem duce Crasso, quem majore exercitus Romani parte interemta (vid. Vell. Pat. II, 46), vicit dux Orodis, *Monæses,* qui vulgo ab historiarum scriptoribus *Surena* appellatur; fuit scilicet *Surena*, ut recte hanc difficultatem historicam jam expedierunt Interpp., titulus, quo summus dux apud Parthos insigniri solebat; deinde duce Antonio, cujus exercitus, postquam ejus legatus Didius Saxa a Pacoro, regis Orodis filio fortissimo, antea victus fuerat, vid. Dio XLVIII, 24, seqq. sub ipsius deinceps imperio pæne deletus est; vid. Dio XLIX, 24, seqq. —*Non auspic. cont. impet.* temeritatem nostram, qua inauspicato et præter Deorum voluntatem Parthos aggredi ausi sumus, graviter ulta est Pacori manus.—*inauspicatos* Crasso certe multa prodigia, quæ funestas hujus belli clades portenderent, oblata esse dicuntur; vid. Val. Max. I, 6, 11; Flor. III, 11. — *et adjec. prædam torquib. exig. renidet,* et Parthus animi sui voluptatem, quod prædam Romanis detractam exiguis torquibus suis adjecit, læto risu declarat; per *prædam* intellige torques ampliores et pretiosiores, quales Romanos, equites inprimis, gestasse constat; cf. Sil. Ital. XV, 256. — *renid.* verbum *renidere* hominis suaviter ridendo os diducentis speciem bene pingit; cf. ad Catull. XXXIX, 2.

13. *seditionibus,* bellis domesticis. — *Dacus,* refer ad bellum, quod Romano imperio, ad se et Cleopatram transferendo, paravit Antonius; in ejus exercitu enim fuerunt, quos sibi adjunxerat (vid. Dio LI, 22), *Daci,* gens bellicosissima et Romanis infestissima; cf. supr. I, 35, 9.—*Æthiops,* per Æthiopes (licet ad *Æthiopiæ* quoque proprie sic dictæ terminos potestatem suam prorogavit Antonius, vid. Plutarch. in vit. Anton. p. 945.)

Fecunda culpæ sæcula nuptias
Primum inquinavere, et genus, et domos:
  Hoc fonte derivata clades
    In patriam populumque fluxit.
Motus doceri gaudet Ionicos
Matura virgo, et fingitur artubus:
  Jam nunc et incestos amores
    De tenero meditatur ungui.

jam designantur Ægyptii, quod satis docent verba sequentia: *Hic classe formidatus* h. e. timendus horrendæ magnitudinis classe illa, quam contra Romanos Cleopatram instruxisse constat; cf. Virg. Æn. VIII, 688, seqq. — *melior*, exercitatior, præstantior.

17. Notat et perstringit nunc poeta libidinosam Romanorum vitam, ad quam perstringendam periculi, a flagitiosa Antonii et Cleopatræ consuetudine Romano imperio imminentis, commemoratione commode sibi viam muniverat. — *Fecunda culpæ sæc.* ætas nostra, tanquam fecunda flagitiorum mater, h. e. flagitia, ætate nostra increbrescentia; similiter « sæculum bonis artibus ferax » dixit Plinius Ep. IV, 15, 8. — *nuptias*, matrimoniorum jura et sanctitatem. — *genus* h. e. liberos, qui, quod parentes vitia sua iis inserunt, *inquinari* dicuntur; in sententiam, vitia parentum in liberos propagari, veterum scriptorum exempla congessit ad h. l. *Mitsch.* — *domos*, familiarum propaginem, nepotes. Sic *domus Assaraci* apud Virgil. Æn. I, 284, de ejus propagine, Romanis. — *in patriam populumque*, pro vulgari: in salutem quum publicam tum privatam; sic *Bentleii*, de otiosa ejusdem notionis repetitione solliciti, correctio, *Inque patres populumque* haud necessaria est. — *derivata fluxit*, elegantius pro vulgari: derivata est. Ceterum de insigniter aucto apud Romanos mœchorum numero queritur quoque Catullus Carm. CXIII.

21. *Motus Ionicos* h. e. lascivos. Iones enim quum ad vitam molliorem et libidinem procliviores essent, eorum protervi et ad libidinem excitandam compositi mōres in proverbium abierunt; hinc Ἰωνικὴ ὄρχησις h. e. lasciva saltatio, apud Athen. I, 19, p. 22, et διακινεῖν Ἰωνικῶς apud Aristoph, Concion. 915, et Thesmoph. 170, ubi Scholiast. τὸ Ἰωνικῶς explicat ἁβρῶς, τρυφερῶς. — *Motus* pro saltatione, ut *moveri* pro saltare, cf. infr. ad Epist. ad Pis. 214. *doceri* sc. a pantomimis, histrionibus, vel *lateris artificibus*, ut ejusmodi nequitiæ magistros appellat Ovid. Art. Am. III, 351, ubi vid. *Burm.* — *gaudet*, vi libidinis nempe a parentibus insitæ stimulante. — *matura virgo*, nubilis, adulta, quæ ad eam ætatem pervenit, in qua saltatio non jam puerilis lusus est, sed pe-

Mox juniores quærit adulteros
Inter mariti vina; neque eligit,
Cui donet impermissa raptim
Gaudia, luminibus remotis;
Sed jussa coram non sine conscio
Surgit marito, seu vocat institor,
Seu navis Hispanæ magister,
Dedecorum pretiosus emtor.

riculosa quædam voluptas qua virginis sensus inflammantur. —*fingitur artubus,* fingit pedes ad istos motus et componit. Quidam legunt : *fingitur artibus*, h. e. se componit ad eas artes, quibus libidinosos ad libidinis fructus apud se capiendos pelliciat.— *artibus* est casus tertius. — *de tenero ungui,* ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων. Egregie ad rem Cl. *Mitsch*. cum Nostro comparat Epigramma Automedontis Anth. Græc. t. II, carm. 5, p. 191, (edit. *Jacobs.*) ubi Asiatica saltatrix sic describitur :« Τὴν ἀπὸ τῆς Ἀσίης ὀρχηστρίδα, τὴν κακοτέχνοις Σχήμασιν ἐξ ἁπαλῶν κινυμένην ὀνύχων, Αἰνέω, οὐχ ὅτι πάντα παθαίνεται, οὐδ' ὅτι βάλλει Τὰς ἁπαλὰς ἁπαλῶς ὧδε καὶ ὧδε χέρας. » cf. Anim. *Jac.* Vol. II, P. II, p. 129.

25. *Mox*, conjux nempe facta.— *juniores*, juniores et robustiores suo marito. — *quærit,* ne exspectat quidem, sed petit ipsa, quod summum depravationis in femina est. — *Inter mariti vina,* in compotatione, cui maritus interest. — *neque eligit,* neque curat quem adulterum sumat; hoc ad augendam infamiæ notionem. — *Cui donet imperm. Gaud*. cui furtim sui copiam faciat. — *Gaudia*, de libidinis fructu passim. —*raptim,* raptim, ne maritus forte interveniat, commodo temporis momento utens.—*luminibus remotis*, tenebræ enim alias furtivos amores celare solent.

29. *Coram non sine conscio mar.* coram convivis nec inscio marito; ejusmodi maritus apud Juven. I, 55: « ad calicem vigilanti stertere naso » dicitur. — *institor,* cui a mercatore id datur negotii, ut merces ostiatim venales circumferat, mercatoris administer; jam vero quum temporibus liberæ reipublicæ ipsa mercatura honesto cive Romano indigna haberetur, nec nisi a fæce plebis libertinisque exerceretur; mulier sane, institoris adeo libidini morem gerens, turpissimi flagitii culpam contrahere debebat; hinc Noster infr. Epod. XVII, 20, contumeliose de Canidia :« Amata multum nautis et institoribus. » — *Seu navis Hispan. magister,* seu ipse mercator; ideoque sine omni discrimine, sive famulus, sive dominus se ei offerat adulterum. —*magister navis,* alias est navarchus, sed quum h. l. *instori* opponatur, ipse dominus navis, naviculator vel mercator intelligendus est.—*Hispanæ,* pro quavis navi mer-

Non his juventus orta parentibus
Infecit æquor sanguine Punico,
Pyrrhumque, et ingentem cecidit
Antiochum, Hannibalemque dirum :
Sed rusticorum mascula militum
Proles, Sabellis docta ligonibus
Versare glebas, et severæ
Matris ad arbitrium recisos
Portare fustes, sol ubi montium
Mutaret umbras, et juga demeret
Bobus fatigatis, amicum
Tempus agens abeunte curru.

catoria; mercatores enim Romani in Hispania inprimis quæstum facere solebant. — *Ded. pret. emtor,* pretium magnum pro turpi libidine solvens.

33. Ejusmodi flagitiosis parentibus haud orta est olim illa pubes, quæ in bello Punico primo mare Siculum Carthaginiensium sanguine infecit, et Pyrrhum, Antiochum, Hannibalemque vicit, sed prognata est rur: a robustis parentibus, qui eam mature duros in agris labores sustinere docuerunt, etc. — *Infecit æquor sanguine Punico,* tres nobilissimas illas pugnas navales respicit, quibus Carthaginienses in bello Punico primo a Romanis ad Ægates ducibus Duilio et Lutatio Catulo splendide victi sunt ; cf. supr. II, 12, 3. — *Pyrrhum*, Epirotarum regem, et Tarentinorum socium, a Curio et Fabricio perdomitum. Flor. I, 18. — *Antiochum*, regem Syriæ, a Romanis, quos ab Hannibale sollicitatus bello petierat, primum mari duce Æmilio Regillo, deinde terra ab Acilio Glabrione et Corn. Scipione debellatum. — *ingentem,* ad ejus nominis et potentiæ magnitudinem designandam. — *Hannibalem dirum*, similiter infr. IV, 4, 42, Hannibal ob diras iras, quas contra Romanos conceperat, *dirus Afer* vocatur.

37. *Mascula,* robusta, valida. — *Versare glebas ligonibus,* ornate pro vulgari : fodere, quod Virgilius in loco illo de veteri Italiæ disciplina suavissimo Æn. IX, 608, simili ornatu dixit *terram rastris domare*. — Opportune Cl. *Mitsch.* in Analect. ad Horat. p. 705, cum Nostro comparat Columell. de Re R. L. I, Præf. § 17. — *Sabellis* h. e. Sabinis ; apud Sabinos enim severa illa disciplina, de qua sermo est, vel maxime viguit ; cf. Virgil. Georg. II, 167 seqq. *fustes*, sarmenta ad alendum domestici foci ignem. — *severæ Matris ad arbitr.* en egregium severæ disciplinæ exemplum, ubi ad matris adeo nutum ita exercentur filii ! — *sol ubi mutaret*

Damnosa quid non imminuit dies?
Ætas parentum, pejor avis, tulit
Nos nequiores, mox daturos
Progeniem vitiosiorem.

umbras, etc. tempore vespertino, nocte appetente; quod vulgare, ut decebat magnum poetam, suavissimis et dulcissimos vitæ rusticæ sensus excitantibus adumbravit imaginibus; — *Mutaret umbras*, sole enim decedente umbræ, ut Virgilius loquitur, crescunt, majoresque de montibus cadunt. —*juga dem. bobus fatigatis*, hinc Græcis tempus vespertinum dictum est βούλυσις, βουλυτός; Theocrit. VII, 56; Hom. Il. XVI, 779, cf. *Mitsch.* — *amicum tempus agens abeunte curru*, h. e. jucundum, quando sol decedit curru suo, h. e. occidit, tempus adducens, sc. rusticis, a peracto opere diurno tum requiescentibus. —*agens*, similiter apud Virgilium, Ecl. VIII, 17: « Lucifer almum diem agere » pro: adducere, ἐπάγειν, dicitu

45. *Damnosa quid non immin dies?* sed quid temporis processu n corrumpitur?—*Damnosa dies?* tempus injuriosum, damno afficiens attenuans omnia.—*pejor avis*, mul deterior quam ætas illa, qua parent nostri vixerunt. — *nequiores*, a tiquissimam illam opinionem, h minum tam corporis robur, qu animi integritatem, magis magisq unaquaque ætate corrumpi, in s tempora poeta accommodavit. Lauda in hanc sententiam Arat. Phæno 123; et Hom. Odyss. II, 276. cæt rum miram poetæ virtutem in co cinna, qua hanc sententiam elocut est, brevitate facile observabunt h manitatis studiosi.

Analysis. Ad licentiores, quibus tum temporis præcipites in pernicie agi cœperant Romani, mores, pertinebat inprimis deorum contemtus et vi libidinosior. Ab hac igitur perniciosissima morum corruptela dum popular suos avocare studet in hoc carmine poeta, primum deos, quorum cultum adh neglexerint, non solum variarum, quas jam experti sint, calamitatum aucto fuisse, sed eosdem multo graviora mala, nisi refectis eorum templis ad pr stinum pietatis exercitium redierint, iis immissuros esse ostendit: deind ut flagitiorum, quibus libere nunc polluantur, turpitudinem iis ante ocul ponat, tam inhonestas, quibus puellæ a tenera inde ætate ad libidinem j venes pellicere soleant, artes, quam infamia, quæ licentius nunc a nupt admittantur, describit adulteria; denique, ut cum pudore intelligant, qua tum a majorum suorum indole et virtutibus degeneraverint, breviter, qual illi nati et educati fuerint, commemorat. — Augusti quidem in toto hoc ca

ne nulla facta est mentio, sed quum illud eo ipso tempore scriptum esse leatur, quo Augustus ad Deorum cultum, qui tum frigebat, in civium animis fovendum « ædes sacras, ut scribit Sueton. Aug. c. 30, vetustate collapsas, t incendio absumtas refecit,» et, ad compescendam liberæ Veneris licentiam, em *Italiam de adulteriis* et legem *Papiam Poppæam de maritandis ordiius*, etc. dedit; Horatium, ut in aliis carminibus Augusti virtutem *bellam*, ita in hoc virtutem ejus *civilem* celebrare voluisse, haud improbae est.

CARMEN VII.

AD ASTERIEN.

De amatoris absentia mærentem consolatur.

Quid fles, Asterie, quem tibi candidi
Primo restituent vere Favonii,
Thyna merce beatum,
Constantis juvenem fide,

1. *Quid fles*, etc. junge, *quid fles gen.* — *quem*, etc. Sensus : Cur lori adeo indulges, Asterie, ob gis tui absentiam, qui, simul ac sub ris initio serenitatem reducentes rabunt Zephyri, usus in mercaturæ e negotiis successu prosperrimo, ut ctatæ fidei amator in amplexus tuos ibit! — *candidi*, cælum candidum i e. serenum reddentes; sic *Notus bus* supr. I, 7, 15, ubi vid. not. *Iapx albus* infr. III, 27, 19. — *Thyna*, Bithynia advecta. — *Thyni* et *Bithyni* antiquitus quidem ita inter se ferebant, ut per illos, qui oram nto proximam, per hos autem, qui eriorem Ponti regionem incolerent, signarentur : vid. Herodot. I, 28; sed deinde universi illi populi simpliciter *Bithyni* vocati sunt; unde Claudian. in Eutrop. II, 246 : « Thyni Thraces arant, quæ nunc Bithynia fertur. » — *Bithynia* autem, quum et ipsa variarum rerum copia abundaret, et complures aliæ merces ex tota Asia eo conveherentur, mercatura, quæ ibi a multis populis exercebatur, maxime fuit nobilis : vid. Voss. ad Catullum, XXIII, 7, et, quem laudat Cl. *Mitsch.* Eustath. ad Dionys. Perieg. 793. — *beatum*, divitem, locupletatum. — *fide*, antique pro : *fidei*. — Sic Ovid. Met. III, 341 : « Prima fide vocisque ratæ tentamina sumpsit, » et Virgil. Georg. I, 208 : « Libra die somnique pares ubi fecerit horas ».

Gygen? Ille Notis actus ad Oricum
Post insana Capræ sidera, frigidas
Noctes non sine multis
Insomnis lacrimis agit.
Atqui sollicitæ nuntius hospitæ,
Suspirare Chloen, et miseram tuis
Dicens ignibus uri,
Tentat mille vafer modis.
Ut Prœtum mulier perfida credulum
Falsis impulerit criminibus, nimis

5. *Notis*, tempestate. — *Oricum*, oppidum Epiri ad sinum Ionicum, portu instructum. — *Post sidera Capræ*, post ortum vel occasum sideris Capræ. Est autem *Capra* sidus in sinistro humero Erichthonii, sive Aurigæ, cujus tam ortus (IV Cal. Octobr.), quam occasus (Cal. Jan.), tempestatem concitare putabatur; hinc illud sidus dicitur *insanum*, h. e. tempestatum furorem portendens; similiter supr. III, 1, 27: « sævus Arcturi cadentis Impetus, aut orientis Hædi. » —*frigidas*, solas et viduas, ubi deest tori socia, quæ membra frigida tepefaciat. In Ovid. Her. I, 7: « Non ego deserto jacuissem frigida lecto » et A. A. III, 70: « Frigida deserto nocte jacebis anus. » — *multis lacrimis*, desiderio tui prorumpentibus.

9. *Atqui sollicitæ*, etc. nexus: Et tamen, si vellet, non frigidas noctes ageret, nec desunt quæ eum, a te remotum solarentur; nam hospes Chloe eum sollicitat per nuntium, etc. — *hospitæ*, apud quem diverterat.—*sollicitæ*, perdite amantis, amore ægræ. Sollicitudo omnino amori propria, maxime ubi haud mutuus est, vel ab alio interceptus. Ita *Galli amores* dicit *sollicitos* Virg. Ecl. X, 6, et Ciris *æstus sollicitos*, Cir. 340. Notum est illud Ovidii: « Res est solliciti plena timoris amor. » —*nuntius*, rei cujusdam administer, internuntius. — *Suspirare*, vehementius et suspiranda desiderare, sc. Gygen. cf. Illustr. *Heynii* Observ. ad Tibull. I, 6, 35. — *miseram*, efflictim amantem; *tuis ignibus*, Gyge tuo, cujus amore tu teneris, veteres enim poetæ amantem ignem amatæ vocabant; sic Virgilius, Ecl. III, 66: « At mihi sese offert ultro meus ignis Amyntas. » — *mille modis*, quavis arte et quibusque machinis *tentat* sc. Gygis fidem.

13. Quum internuntius ille Gygen ad furtivos Chloes amores non permovere posset pelliciendo, mutata ratione id efficere studet terrendo. Ut igitur eum doceat, quam graviter spreti amoris injuriam ulcisci soleant mulieres, inter alia Anteæ, sive Sthenobœæ Hippolytesque ei ante oculos ponit exemplum, quarum illa Bellerophontem, hæc Peleum pæne ob spretos amores pessumdederit. — *mulier perfida*, uxor in maritum suum per-

Casto Bellerophonti
Maturare necem, refert.
Narrat pæne datum Pelea Tartaro,
Magnessam Hippolyten dum fugit abstinens;
Et peccare docentes
Fallax historias movet;
Frustra: nam scopulis surdior Icari
Voces audit adhuc integer. At, tibi
Ne vicinus Enipeus
Plus justo placeat, cave:
Quamvis non alius flectere equum sciens
Æque conspicitur gramine Martio,
Nec quisquam citus æque
Tusco denatat alveo.

fida; fabulam narrat Hom. Iliad. VI, 155 seqq. cui illa *Antea*, aliis *Sthenoboea*, appellatur. — *impulerit maturare necem*, græce pro: ut maturaret necem. — *nimis casto*, cui castitas sua pæne exitiosa fuisset.

18. *Hippolyten*, Acasti, Magnesiæ regis (unde *Magnessa*) conjugem, de cujus ira, qua Peleum, quod oblatam incesti amoris conditionem repudiaverat, perditumivit; Pind. Nem. IV, 92 seqq. — *abstinens*, castus. — *historias movet*, eleganter pro: excitat, laudat, profert; sic apud Ovid. Art. Am. II, 275: « Sol mala exempla movere, » pro: in lucem proferre, dicitur. Alii; *pellax, monet.* — *peccare docentes*, quæ doceant, ne quis oblatum a muliere adulterium repudiet.

21. *Scopulis surdior Icari* sc. maris. Cl. *Mitsch.* comparat Senec. Hippol. 580: « Ut dura cautes undique intractabilis Resistit undis, et lacessentes aquas Longe remittit, verba sic spernit mea. » Laudant quoque Euripid. Med. 28: « ὡς δὲ πέτρος, ἢ θαλάσσιος Κλύδων, ἀκούει νουθετουμένη φίλων. » Apposite inprimis Philodem. XX, 5, 6; Anthol. Græc. t. II, p. 75: « Τοῦτ' ἐβόων αἰεὶ, καὶ προὔλεγον· ἀλλ' ἴσα πόντῳ Ἰονίῳ μύθων ἔκλυες ἡμετέρων. » Similia vide apud *Valckenar.* ad Euripid. Hippol. p. 196. C. — *integer* sc. castitate sua; supr. II, 4, 22: « Brachia, et vultum, teretesque suras *Integer* laudo. »

26. *Æque sciens equum flectere*, qui æque sciat equum flectere; ad gymnasticas exercitationes, quibus pueri ingenui operam dabant in Campo Martio, pertinebat inprimis studium in equitandi natandique arte atque scientia positum; cf. supr. I, 8, 6, seqq. Eadem in eadem re habet

Prima nocte domum claude; neque in vias
Sub cantu querulæ despice tibiæ:
Et te sæpe vocanti
Duram, difficilis mane.

Tibull. I, 4, 71: « Hic placet angustis quod equum compescit habenis; Hic placidam niveo pectore pellit aquam. » — *Tusco alveo,* Tiberi ab Etruria delabente.

29. *Prima noct. domum claude,* idem præceptum ad aditum amatoribus intercludendum inculcat Ovidius Amor. II, 19, 38: «Incipe jam prima claudere nocte domum.»—*Sub cantu querulæ tib.* quando ad querulos tibiæ sonos Enipeus παρακλαυσίθυρον canit.—*difficilis,* χαλεπή, aspera.—*mane,* te semper præbeas, etc.

Analysis. Asterien, de longiore amatoris sui, Gygis, quæstus faciendi causa in Asia peregrinantis, absentia, cjusque in amore perfidia misere se excruciantem, bono animo esse jubet in hoc carmine Horatius, dum ei non solum oppidum, ubi nunc ille detineatur, indicat, sed etiam summæ ejus in amore constantiæ, quod ibi ab alia puella petitus ediderit, specimen refert. Monet igitur eam, ut ipsa potius Gygi suo se in amore constantem præbeat, nec fenestram ad nequitiam Enipeo cuidam, qui nunc eam sectetur, aperiat.

CARMEN VIII.

AD MÆCENATEM.

Mæcenatem ad epulas data occasione invitat.

Martiis cælebs quid agam Calendis,
Quid velint flores, et acerra turis

1. *Martiis calend.—Martiæ Calendæ* sacræ erant conjugiorum præsidi, Junoni, quam pie hoc die matronæ venerari, et pro conjugii felicitate sacra ei instituere solebant; unde hic dies sub *Matronalium* nomine celebrabatur. Locus classicus de *Matronalibus,* est apud Ovid. Fast. III, 170, seqq. cf. Tibull. III, 1, 1. — *Quid agam cælebs,* quid mihi conjugii ex-

Plena, miraris, positusque carbo in
Cespite vivo,
Docte sermones utriusque linguæ.
Voveram dulces epulas et album
Libero caprum, prope funeratus
Arboris ictu.
Hic dies anno redeunte festus
Corticem adstrictum pice demovebit
Amphoræ, fumum bibere institutæ
Consule Tullo.

perti in mentem venerit, diem festum celebrare velle, quem non nisi conjugii consortes celebrare solent.—*Quid velint flores,* etc. res singulas, quibus sacra solemnia apparabantur, enumerando vulgarem sententiam : « cur ego tam operose sacra parem, » egregie exornat. — *flores,* florum in sacris usus notissimus; in *Matronalibus* quoque matronæ flores Junoni ferre, ejusque caput floribus cingere debebant; Ovid. Fast. l. I. 253.—*acerra,* arcula, in qua tus adolendum condebatur.—*cespite vivo,* in ara graminea, qualis pro foco ignem recipiente a privatis exstrui solebat.—*Docte sermon. utriusque linguæ,* litterarum tam græcarum quam latinarum cognitione instructe, pro vulgari : Vir Eruditissime; nihil amplius; simpliciter Mæcenatem *doctum* appellat infr. Epist. I, 19, 1; placendi nempe studio sæpius Hor. doctrinæ laudem Mæcenati vindicat; cf. supr. II, 12, 10.—*sermones* (λόγους, μύθους) scripta, litteras.—*Libero,* vitam e præsente mortis periculo servatam, quam supr. III, 4, 27; *Musarum* et II, 17, 28 *Fauni* tutelæ tribuerat, nunc tribuit Baccho, ipsi quoque tam poetarum patrono (cf. I, 1, 29) quam agresti et hortorum pomorumque deo; vid. quem laudat Cl. *Mitsch.* in Anal. ad Horat. Carm. p. 705, Pindari locum apud Plutarch. Sympos. Qu. IX, 14, p. 745, A. (Fr. *Heyn.* p. 96.) —*Arbor,* cf. supr. II, 13.

9. *Hic dies anno redeunte,* etc. Sensus : Hoc die festo quotannis vini Consule Tullo conditi aperietur amphora, h. e. hic dies festus quotannis inter vetusti vini pocula hilariter transigetur. — *Cort. adstr. pice demov.* — *Corticem adstrictum pice demovere amphoræ* est : corticem amphoræ orificio immissum et pice obturatum solvere; cf. supr. I, 20, 3. Laudant Theocrit. VII, 147 : « Τετράενες δὲ πίθων ἀπελύετο κρατὸς ἄλειφαρ. » Cf. Archiloch. V, 2, Anthol. Græc. T. I, p. 41. — *amphora* sive *cadus,* vas figlinum, ore angusto.—*institutæ* quæ, in vini apotheca reposita, edocta est, vel didicit; paulo sublimius pro vulgari : quæ cœpit.—*fumum bibere,* fumum imbibendo maturitatem et

Sume, Mæcenas, cyathos amici
Sospitis centum, et vigiles lucernas
Perfer in lucem: procul omnis esto
Clamor et ira.
Mitte civiles super Urbe curas:
Occidit Daci Cotisonis agmen;

amaritudinem trahere, vel vetustescere; veteres enim, meliorem vini tractandi rationem ignorantes, fumi ope maturitatem et vetustatem ei contrahere studebant; itaque, ut satis notum, vini apothecas habebant in superiore ædium parte, fumo pervia; vid. Columell. de R. R. I, 6, § 20. Accuratissime autem apothecarum vinariarum usum et situm descripsit Galenus de Andit. I, 5, cujus de hac re verba ad Columellæ l. l. apposuit Cl. *Schneiderus* in Comment. p. 44, 45. — *Consule Tullo*, annus enim, quo vinum condebatur, ut satis constat, notari solebat in cado, inscriptis consulum ejus anni nominibus; per *Tullum* autem intelligendus videtur *L. Volcatius Tullus*, qui U. C. DCLXXXVIII, cum *M. Æmilio Lepido* consul fuit; vinum igitur illud, si hoc carmen, ut in Analysi monebimus, ad A.U. DCCXXXIV, referendum est, vetustatem XLVII annorum tum traxerat; nec hæc vini vetustas nimia et insolita fuit: cf. infr. III, 14, 8; III, 21, 1; Epod. XIII, 6; ut visum est iis, qui ætatem hujus vini ad ejus *L. Volcatii Tulli* consulatum referunt, qui in annum DCCXXI, incidit.

13. *Sume, Mæcenas, cyath. amic. sospitis, cent.* veni et sume centum cyathos sospiti amico sacros, h. e. in salutem sospitis amici exhauriendos. —*cyathos amici*, poculum enim, quod in alicujus salutem vel honorem exhauritur, *ejus poculum* dici solet. — *Cyathus* fuit vasculum, sextarii partem duodecimam capiens, quo, in cochleari fere formam effícto, vinum in grandiora pocula infundebatur, vel aqua per id adfusa vinum temperabatur. —*vigiles lucernas*, eleganter pro: nocturnam compotationem. —*Perfer*, protrahe, produc. — *in lucem*, «dum rediens (ut Hor. infr. III, 21, 24, loquitur,) fug. astra Phœbus.» —*esto*, quasi in media compotatione jam versetur, loquitur, ut bibendi magistri, leges convivis præscribentes, loqui solent. —*ira*, altercatio, jurgia.

17. *Mitte civil. super Urbe cur.* omitte curas quas sumis pro civium incolumitate. Hoc ipso anno enim (DCCXXXIV) dum Augustus, in bellum, ad Orientis populos debellandos profectus, ab urbe aberat, Mæcenas Urbi Præfectus fuit; Tacit. Annal. VI, 11; Dio. XLIX, 16. — *Occidit Daci Cotis. agmen*, Dacorum copiæ, quas contra nos duxit eorum rex Cotison, fusæ fugatæque sunt (nempe a Lentulo, vid. Sueton. Octav. 21; Flor. IV, 12); de *Dacis* cf. supr. ad I, 35, 9. — *Medus infestus sibi luctuosis Dissid. armis*. Medi, sibi ipsi infesti, exitiales, dissident inter se, distra-

Medus infestus sibi luctuosis
Dissidet armis:
Servit Hispanæ vetus hostis oræ,
Cantaber, sera domitus catena:
Jam Scythæ laxo meditantur arcu
Cedere campis.
Negligens, ne qua populus laboret,
Parce privatus nimium cavere:
Dona præsentis cape lætus horæ, et
Linque severa.

huntur armis *luctuosis*, quæ luctum movent, bellis civilibus, respicit autem poeta crebras seditiones a Teridatis amicis contra Phraatem *solio restitutum* (vid. ad II, 2, 11) motas. — *Servit*, paret Romanorum imperio. — *Cantaber*, Hispaniæ septemtrionalis gens ferocissima, post multas clades et pugnas ab Agrippa demum perdomita, vid. Dio. LIII, 25; hinc *sera domitus catena* h. e. sero Romanorum ditioni subjectus: cf. supr. ad II, 6, 2. — *Scythæ*, intellige Istri accolas, qui supr. II, 9, 22, *Geloni* vocantur. — *meditantur cedere campis*, nunc id agunt, ut e nostris finibus in suos recedant. — *laxo arcu*, significanter pro: impetu eorum hostiliter nos infestandi represso, nempe a Lentulo; nam qui hostem telorum jactu petere desinunt, arcum *laxant* vel remittunt. Cl. *Mitsch.* comparat τόξα κεχαλασμένα apud Antip. Thessal. XX, 3; Anthol. Græc. T. II, p. 100. — Idem commode laudat Senec. OEdip. 469: « Laxavit victos arcus Geticasque sagittas, Lactea Massagetes qui pocula sanguine miscet. » Cf. Ovid. Fast. V, 593; Trist. II, 227.

25. *Negligens* — *parce* — *nimium cavere*, junge: *privatus parce* (noli) *nimium cavere, ne qua populus laboret*, (ne qua forte re in discrimen vocetur populi salus) *negligens*, securo nec tale quid nunc curante animo. — *privatus*, in hac nocte, in hoc festo tempore te magistratum deponere, te privatum fieri, privati instar vivere sinens, quasi esses privatus; graviter errasse mihi videntur Mitscherlich. et Doëring qui Mæcenatem hic privatum vocari quia principum respectu magistratus ipsi non nisi privati esse videntur. Bentleius omnes interpretes censet ad hunc locum, velut ad scopulum, naufragium fecisse; et sic explicat. Horatius hortatur amicum, ut veniat animo hilari, et a curis *publicis privatisque* expedito: namque rem suam familiarem *privatus* curat ipse Magistratus, etiamsi *præfectus urbis* fuerit. Ed. — *Dona præs. cape lætus horæ*, læto animo fruere bonis, quæ præsens tempus vel hodiernus dies tibi percipienda offert; sive, ut eandem sententiam brevius

Noster supr. I, 11, 8, extulit: *carpe diem*. Multi *rape* voluerunt freti Ciceronis verbis, de Orat. III, 40, laudantis Ennium; sed *nunc non erat his locus;* non *rapienda* sunt quæ *læto* et tranquillo *donata* sunt: *rapiamus*, si fas est, negata aut fugientia; sed capiamus et cum gustu teneamus, quæ nobis propria traduntur. Ed. — *Severa*, res seriores.

Analysis. Mæcenatem ad diem festum Calendis Martiis secum celebrandum invitat Horatius. Sententiarum nexus est fere hic: Invitatus ad diem festum Calendis Martiis apud me celebrandum miraris fortasse, Doctissime Mæcenas, quid sit, quod ego homo cælebs solemni more diem celebraturus sim, quo matronæ tantum maritique pro conjugii felicitate sacra instituere solent. Sed audi causam! Hoc ipso die ego olim in villa mea arboris ictu pæne exstinctus fui. In memoriam igitur hujus diei, quo singulari Deorum cura servatus sum, quotannis ego ex voto suscepto sacram hostiam Baccho mactare, suaves epulas apparare, et interioris notæ vino depromto liberius lætitiæ indulgere soleo. Itaque veni, et in læta compotatione, ad lucem usque producta, multos cyathos in salutem servati amici bibe. Graviores autem de rebus civilibus curas sepone, idque eo magis, quum domitis externis hostibus nihil amplius ab iis reipublicæ timendum sit; immo abjectis curis omnibus, etiam privatis, totum te lætitiæ et voluptati trade, et hanc horam præsentem lucro appone; mecum Genio securus indulge. — Equidem hoc carmen eo tantum consilio a Nostro scriptum et missum ad Mæcenatem esse puto, ut eum non vulgari modo, sed honorificentius et insignitius ad se vocaret, vel ut luderet, uti poetæ, oblata ejusmodi rei opportunitate, ludere solent. Sed longe aliter de eo statuunt Interpretes. Eos quidem, qui Horatium hoc carmen Mæcenati, illius domum intranti et convivii apparatum stupenti, decantasse autumant, jam refutavit Cl. *Mitscherlichius;* cujus tamen, quam ipse de hoc carmine affert, non magis mihi probatur sententia. Putat nempe ille, Horatium ad hoc carmen scribendum impulsum esse eo, quod a Mæcenate, ne celebrandis Calendis Martiis se deridendum propinaret, monitus, et de causis, ex quibus illæ celebrari soleant, magno doctrinæ apparatu (quem vers. quintus innuat) edoctus fuerit; Horatium igitur ei hoc carmine respondere, et veram, ex qua Calendæ Martiæ sibi sacræ sint, causam exponere. — Ceterum hoc carmen U. C. DCCXXXIV, scriptum esse e vv. 17 seqq. colligi potest.

CARMEN IX.

CARMEN AMŒBÆUM.

De præteritis amoribus, eisdemque renovandis.

HORATIUS.

DONEC gratus eram tibi,
Nec quisquam potior brachia candidæ
Cervici juvenis dabat;
Persarum vigui rege beatior.

LYDIA.

Donec non alia magis
Arsisti, neque erat Lydia post Chloen;

1. *Gratus eram tibi,* suavi simplicitate pro: a te amabar.—*potior,* mihi prælatus; eleganter enim, qui potiores vel priores partes apud puellam aliquam habet, *potior esse* dicitur; infr. Epod. XV, 13: « Nam si quid in Flacco viri est, Non feret assiduas *potiori* te dare noctes. » Cf. infr. Sat. II, 5, 76; vid. *Brouckhus.* ad Tibull. I, 5, 5, 68. Sic κρείσσων apud Callim. Epigr. XXVI, 2.—*vigui,* significanter pro tenui: fui, vixi. — *brachia dabat cervici,* circumdabat cervicem tuam, amplectebatur te. — *Persarum rege,* jam veteres summam felicitatem cum regum sorte comparare solebant. Cum delectu autem posuit Persarum reges, quod Persarum reges opulentissimi, et omnium rerum, in quarum possessione vulgo censeri solet humana felicitas, copia instructissimi fuere.

5. *Non alia magis arsisti,* non aliam puellam ardentius amabas; de hac locutione; *ardere aliqua* pro: ardere ob aliquam, cf. supr. ad II, 4, 7; alii legunt *aliam*. Ceterum observa, quomodo Lydia cum Horatio in eadem sententia gravius efferenda certet: Horatius dixerat: « Donec gratus eram, nec quisquam potior, etc. » at Lydia multo fortius: *Donec non alia magis arsisti.* — *neque erat Lydia post Chloen,* neque ego postponebar Chloæ; Horatius simpliciter dixerat: *Nec quisquam potior;* at Lydia ipso nomine adpellat puellam in amore sibi prælatam. — *Multi Lydia nominis* ego puella nobilissima; a nobilissimo

Multi Lydia nominis
Romana vigui clarior Ilia.

HORATIUS.

Me nunc Thressa Chloe regit,
Dulces docta modos, et citharæ sciens :
Pro qua non metuam mori,
Si parcent animæ fata superstiti.

LYDIA.

Me torret face mutua
Thurini Calais filius Ornyti :
Pro quo bis patiar mori,
Si parcent puero fata superstiti.

HORATIUS.

Quid? si prisca redit Venus,
Diductosque jugo cogit aheneo?

scilicet poeta amata, et ab eodem carminibus celebrata ; Lydia autem bis nomen suum pro : ego, repetens, venuste et acerbe monere videtur Horatium, ut illius temporis, quo sæpe Lydiæ nomen in ore habuerit, et amatorum more itentidem repetierit, memoriam recolat. — *Romana Ilia,* in comparatione quoque Horatium vincit Lydia, quæ cum Romæ conditoris matre, Ilia, sese conferens longe Horatio cum rege Persarum comparato adparet augustior.

9. *Regit;* suaviter *regi* dicuntur amatores, qui ad nutum dominæ suæ se componunt; *citharæ sciens,* græce: κιθάρας εἰδυῖα. — *animæ*, Chloæ, *animæ meæ* (ut supra I, 3, 8. Noster loquitur) *dimidio;* cf. supr. II, 17, 5. Eodem blandimento Cicero Ep. ad Div. XIV, 14. Terentiam et Tulliolam *animas suas* vocat.

13. *Me torret face mutua.* — *torreri*, de gravi amoris æstu : cf. supra I, 33, 5; infr. III, 19, 20 ; multo major igitur Lydiæ verbis vis inest, quam Horatii : « Me nunc Thressa Chloe regit. » — *Thurini,* Thurio, Lucaniæ oppido, oriundi.—*bis mori;* Horatius simpliciter *mori* semel dixerat.

17. *Prisca Venus,* pristinus amor. —*Diductosq. jugo cogit aheneo*, pro vulgari : disjunctos firmissimo vinculo conjungat.—*jugo cogit aheneo?* supra quoque I, 33, 10, Venus *animos sub juga ahenea mittere* dicitur, ubi cf. not. et ad III, 5, 1. —*flava,* pulcra, ut sexcenties. — *excutitur,* si jugum, quo nunc Chloe me tenet, excutio, si ejus imperium abjicio. Ea-

Si flava excutitur Chloe,
 Rejectæque patet janua Lydiæ?

LYDIA.

Quamquam sidere pulcrior
 Ille est; tu levior cortice, et improbo
Iracundior Hadria;
 Tecum vivere amem, tecum obeam libens.

dem ratione Virg. Æn. VI: « magnum si pectore possit, Excussisse deum. » —*patet janua Lydiæ*, et janua Lydiæ, quam rejeceram, neglexeram, iterum mihi patet, si me iterum admittere velis. Malim intelligere de janua Horatii, quæ, nunc male *rejectam*, iterum Lydiam admittat. Ed.

21. *Sidere pulcrior* h. e. sideris alicujus splendorem formæ suæ nitore superat; apud Hom. Iliad. VI, 401, Astyanax ἀλίγκιος ἀστέρι καλῷ dicitur; cogitandum inprimis de Luna, cujus splendori passim pulcrarum formarum nitor æquiparatur; sic supr. II, 5, 18, de Chloride: « albo sic humero nitens, Ut pura nocturno renidet Luna mari. » — *cortice*, subere (gallice: *du liége*). — *improbo Iracund. Hadria*, supr. quoque I, 33, 15, Myrtales iracundia cum maris Hadriatici æstu comparatur.—*Tecum*, suaviter, et cum affectu amoris ad mortem usque perseverantis repetitum! Ed.

Analysis. Zelotypia sive obtrectatio inter Horatium et Lydiam gliscere cœperat. Ambo conveniunt. Horatius primum summam, quam, nullo alio adhuc sibi in amore a Lydia prælato, perceperit felicitatem, mollissimi amoris affectu laudare incipit. Respondet Lydia, nec minorem suam, dum sola ab Horatio amata fuerit, felicitatem fuisse, graviter et luculenter ostendit. Tum Horatius, ut urat pungatque Lydiam, novi amoris, cui se nunc deditum esse simulat, mentionem facit. Par pari refert Lydia. Jam mutat rationem Horatius, et pacis conditiones fert. Lydia statim eas accipit; et sic fit mollissimi firmissimique amoris redintegratio.—Quum scena, qua in gratiam cum Lydia redit Horatius, fere sit dramatica, suaviter colloquium inter se et Lydiam ortum ad carminis amœbæi formam et leges composuit; et sic, quod in hoc carmine dulcissimum est, iis, quæ amanter respondet Lydia, se superari passus est.—Ceterum lectores ipsi, non amoris rudes, percipient hujus mellitissimi carminis dulcedinem, quam certatim propinare studuerunt interpretes.

Hanc odam fere ad verbum in scenam transtulit Molierius, Amant. Magnific. act. II, intermed. III, scen. VII, et amborum amantium totiusque chori conclusione felici eleganter absolvit. Ed.

CARMEN X.

AD LYCEN.

Lycen orat, ut posita duritie sibi supplici parcat.

EXTREMUM Tanain si biberes, Lyce,
Sævo nupta viro, me tamen asperas
Porrectum ante fores objicere incolis
Plorares Aquilonibus.
Audis, quo strepitu janua, quo nemus
Inter pulcra satum tecta remugiat

1. *Extremum Tanain si biberes, Lyce,* etc. Sensus : Quamvis, o Lyce, ut mulier fera et barbara viveres in Scythia, et timendæ sævitiæ marito ibi juncta esses ; tamen animum tuum mei, ante fores tuas prostrati, et ventorum violentiæ expositi, subiret miseratio. — *Tanain,* notum flumen in Scythia. — *Extremum,* extremæ, h. e. remotissimæ regionis. Sic infr. Epist. I, 1, 45 : *extremi Indi;* Epist. I, 6, 6 : *extremi Arabes,* et Od. III, 11, 47 : *extremi Numidarum agri;* ut passim apud Nostrum *ultimus,* v. c. supr. I, 36, 4 : *ultima Hesperia;* II, 18, 4: *ultima Africa ;* I, 35, 29 : *ultima Britannia.* — *biberes,* populi enim a fluviis, quos accolunt, ita designantur, ut eos bibere dicantur ; hinc supr. I, 20, 20 : *Rhodani potor;* et infr. IV, 15, 21 : « qui profundum Danubium bibunt. » — *Sævo,* cujus atrox tibi in furtivo amore forte deprensæ extimescendum esset ingenium. — *asperas,* h. e. duras, significanter pro : tuas. — *Plorares me objicere,* exquisitius pro : non sine miseratione et dolore me objiceres, h. e. me, cujus misereret, intromitteres. —*incolis,* perpetuo, tanquam in domicilio suo, in Scythia dominantibus.

5. *Nemus inter pulcra tecta satum,* intellige viridarium in tecti impluvio consitum, quale Noster describit infr. Epist. I, 10, 22 : « Nempe inter varias nutritur silva columnas. » Cf. Tibull. III, 3, 15, et ibi *Heyn.* Laurorum inprimis in impluvio consitarum passim fit mentio. Virg. Æn. II, 512, et VII, 59.—*pulcra,* splendida; unde Lycen honestam matronam, et in re lauta constitutam fuisse probabile fit. — *Ventis,* ventorum, hunc strepitum excitantium, impetu. — *et ut glaciet,*

Ventis? et positas ut glaciet nives
Puro numine Jupiter?
Ingratam Veneri pone superbiam,
Ne currente rota funis eat retro.
Non te Penelopen difficilem procis
Tyrrhenus genuit parens.

et vides, vel sentis, ut glaciet, etc. nam verbum *audis* non in propria significatione repetendum, sed ex noto loquendi genere, zeugmate, aliud verbum rei accommodatum inde eliciendum et supplendum est. Apponam in hanc rem locum huic simillimum Nostr. supr. II, 1, 21-4 : « Audire magnos jam videor duces Non indecoro pulvere sordidos, Et cuncta terrarum subacta, Præter atrocem animum Catonis, » ubi pariter ad *et* non *audire* in propria significatione, sed simile, v. c. *percipere, cognoscere*, suppleri debet. Nihilominus *Bentleius* sibi temperare non potuit, quin facta post *remugiat* interpunctione corrigeret : « *Sentis* et positas ut glaciet, etc. » ut nihil de aliorum super hoc loco argutiis dicam. — *positas*, pro vulgari : jacentes.—*Puro numine Jupiter*, ornatius pro : purus Jupiter, h. e. purus aër; puro enim aëre vis frigoris est acrior et vehementior.

9. *Ingrat. Veneri pone superb.* de Venere, superbiæ ultrice, vid. *Lambin.* ad h. l. Cl. *Mitsch.* laudat XIX, 7, Anthol. Græc. T. IV, p. 10. —*Ne currente rota fun. eat retro,* vulgarem sententiam : ne e summo loco retro veharis, vel præceps agaris ad infimum, (h. e. ne superbiæ tuæ pœnas des,) funis, qui nimia ejus intentione ruptus revolvitur, adumbravit imagine. Intelligendus autem funis ejusmodi, quo per machinam rota instructam, cui ille circumvolvitur, moles quædam in altum attrahitur. Cum ejusmodi igitur fune, rupto nempe nimio rotæ cursu et retro voluto, comparatur sors eorum, qui nimio nisu ad altiora tendentes subito casu ad inferiora retro feruntur. Hinc *funis rumpitur* vel *retro it* proverbiali locutione dictum est in homines superbos, quorum altiores, quos trahunt, spiritus subita fortunæ conversione franguntur.—Livius XLV, 41 : « quum ex summo retro revolvi fortuna consuesset. » Horatius infr. Epist. I, 18, 87, 88, in eandem sententiam imagine a navigatione translata : « Tu, dum tua navis in alto est, Hoc age, ne mutata retrorsum te ferat aura. » —Huc faciunt duo apprime loca, a Cl. *Mitsch.* laudata, Lucian. Dial. Meretr. p. 286, edit. Gesn. « σὺ δὲ πάνυ χαλεπὴ ἀεὶ τῷ ἀνθρώπῳ γεγένησαι· καὶ ὅρα, μὴ κατὰ τὴν παροιμίαν ἀποῤῥήξωμεν πάνυ τείνουσαι τὸ καλώδιον, » et Aristænet. Epp. II, 1, p. 72. Abr. « πείθου μοι καὶ τῆς ἀμετρίας ἀπόσχου, ὅρα, μὴ κατὰ τὴν παροιμίαν ἀποῤῥήξωμεν πάνυ τείναντες τὸ καλώδιον, μηδὲ λάθης λοιπὸν εἰς ἀγερωχίαν μεταβαλοῦσα τὸ φρόνημα· οἶσθα δὲ, ὅσον Ἔρως ἀντιστρατεύειν τοῖς ὑπερηφανοῦσι φιλεῖ. »—*Non te Penel. diffic. proc.*

O, quamvis neque te munera, nec preces,
Nec tinctus viola pallor amantium,
Nec vir Pieria pellice saucius
Curvat; supplicibus tuis
Parcas, nec rigida mollior æsculo,
Nec Mauris animum mitior anguibus.
Non hoc semper erit liminis, aut aquæ
Cælestis patiens latus.

Tyrrhen. gen. parens, quum Etruscæ puellæ alias leviores et a castitatis illius, quam Penelope marito suo Ulyssi probavit, studio alienæ essent (Cl. *Mitsch.* in hanc rem laudat Athen. XII, 3, p. 517); Horatius non sine causa Lycen Etruscæ originis esse commemorat. — *Penelopen difficil. procis*, tam castam, qualis fuit Penelope.

13. *Tinctus viola pallor amant.* pallor, quo præ amore contabescentium os obducitur, cum violarum colore comparatur, luteo illo nempe (unde infr. Epod. X, 16, *pallor luteus*) vel albo; nam violarum, ut Plin. XXI, 6, ait: « plurima genera: purpureæ, luteæ, albæ; » hinc *pallentes violæ* apud Virg. Ecl. II, 47. Cl. *Mitsch.* comparat Calpurn. IX, 41: « Pallidior buxo violæque simillimus erro. » — *vir pellic. saucius*, maritus pellicis amore percussus; scilicet *saucii* dicuntur amantes, sagittarum, quibus pectora amantium a Cupidine sauciari dicuntur, respectu habito; similiter supr. I, 27, 12, felix in amore *beatus vulnere*, et infelix in amore *perire sagitta* dicitur. — *Pieria*, Thessala, a Pieria, Thessaliæ regione. — *curvat*, flectit, pervincere potest, sc. ut amori eorum, qui te sectantur, morem geras. — *supplicibus tuis parcas*, noli tamen committere, ut ego supplex amator ante fores tuas prostratus peream. — *nec rigida mollior æsc.* etc. o tu, quæ nunc es nec mollior rigida æsculo, nec mitior animum Mauris anguibus, h. e. o tu, quæ adhuc durissimo animo amorem meum aspernata es. — *Mauris*, sævioribus enim anguibus scatebat inprimis Mauritania. — *latus*, delecte de se ante januam porrecto. — *patiens erit liminis*, patiens erit accumbere limini operto. — *aquæ Cælestis*, imbrium.

Analysis. A Lyce, quam amabat, non admissus hoc carmen querulum ante ejus januam canit. Primum igitur, ut miseratione sui durum Lyces animum frangat et emolliat, sævæ tempestatis, ante illius fores sibi porrecto perferendæ, exponit injuriam; deinde, ut ab invisa Veneri superbia eam deterreat, subitas Fortunæ vices ei ante oculos ponit; denique, iterum ei exprobrata

summa animi duritie, se laboribus, quos ejus causà subeat, tandem victum non amplius illam curaturum esse minatur. — Est totum hoc carmen παρακλαυσίθυρον, h. e. carmen, ante puellæ januam ab amatore non intromisso flebilibus modis decantatum, cujusmodi carminis particulam jam supr. Noster libri primi carmini vigesimo quinto (v. 8, 9) intexuit; similia παρακλαυσιθύρου exempla jam laudarunt alii, Plaut. Curc. I, 2, 60 seqq. Ovid. Am. I, 6; Propert. I, 16, 17 seqq. in Græcis Theocrit. III et XXIII, et Aristoph. Eccles. 945-67; cf. *Caspar. Sagitt. de Jan. Vett.* c. 37.

CARMEN XI.

AD LYDEN.

Lydem monet, proposito Danaidum supplicio, ut amatori immitis esse desinat.

Mercuri, nam te docilis magistro
Movit Amphion lapides canendo;
Tuque, Testudo, resonare septem
Callida nervis,
Nec loquax olim, neque grata, nunc et
Divitum mensis et amica templis:

1. —*Nam te docil. magist. movit Amph. lapid. canendo,* pro vulgari: namque potes, (sc. modos dicere, quibus durissimi animi Lyde moveatur,) posuit exemplum Amphionis, quem Mercurius, *curvæ lyræ* (supr. I, 10, 6.) *parens*, et lyra donasse, et ejus cantu lapides adeo movere, docuisse traditur; hinc, quum ille in exstruendis muris Thebanis lyra caneret, lapides ejus cantu moti sponte in ordinem suum se composuisse finguntur; vid. Apollod. III, 5, 5; Pausan, IX, 5, p. 921; cf. infr. Art. Poet. 394, seqq. — *te docilis magistro,* edoctus a te magistro. — *Testudo,* apposite pro: lyra, quippe quam ita invenisse dicitur Mercurius, ut primum super testudine (h. e. testa, in quam testudo se recipit, concava) nervos intenderet; locus classicus in hanc rem est in Hom. Hym. in Mercur. v. 47, seqq.—*Callida,* quæ calles; *res. sept. nerv.* hinc λύρα ἑπτάχορδος, ἑπτάτονος, ἑπτάφθογγος.—*Nec loquax olim, neque grata,* quæ, quum olim n ndum nervos inten-

Dic modos, Lyde quibus obstinatas
Adplicet aures;
Quæ, velut latis equa trima campis,
Ludit exsultim metuitque tangi,
Nuptiarum expers, et adhuc protervo
Cruda marito.

tos haberes, nec garrulos sonos edebas, nec cuiquam voluptatem creabas; —*Divit. mensis et amica templ.* hinc illa δαιτὸς ἑταίρη et χοροίτυπος Hom. H. in Merc. v. 31. De lyræ usu in sacrificiis *Boettig*. laudat Dionys. Halic. Ant. Rom. 7, p. 1487, 11.—*obstinatas aures,* auribus jam tribuitur, quod ad Lydes animum referendum est.

9. *Velut equa trima,* similiter Hor. supr. II, 5, 6. Lalagen, puellàm nondum amorum, sed teneræ ætatis adhuc lusibus, et juvenili petulantiæ deditam, cum « juvenca, in udo salicto cum vitulis ludere prægestiente, » comparat, ubi in not. Anacreontis locum LXI, 9, 10, poetæ in hac comparatione obversatum, jam attulimus. — *trima,* trium annorum. — *Ludit exsultim,* σκιρτῶσα παίζει apud Anacr. l. l. *metuitque tangi,* et cavet sibi, ne quis eam attrectet, h. e. nec se attrectari patitur. — *metuit tangi,* ut supr. II, 2, 7: « penna solvi metuens, » ubi cf. not. — *tangere,* de tactu libidinoso in re Venerea, ut passim; similiter *attrectare mulieres* apud Cic. pro M. Coel. 8. et Suet. Neron. 26, hinc supr. *Pallas intacta* pro: integra, casta. — *Nuptiar. expers, et adhuc proterv. crud. mar.* Nonnulli interpretes hæc verba ad *equam* referunt, et rem inhonestam vocabulis honestioribus expressam esse putant, ita ut *expers nuptiarum* sit equa, quæ nondum equum admiserit; per *protervum maritum* autem equus in Venerem ruens designetur; sed quidni jungere quoque liceat: *Quæ, — nuptiarum expers* (nondum ad libidinem proclivis) *et adhuc protervo cruda marito* (repugnans adhùc libidinosi amatoris deliciis) *ludit exsultim metuitque tangi, velut equa trima latis campis,* sc. ludere et tangi metuere solet? — *Nuptiæ* et *nuptias facere* passim de fructu amoris haud legitimi; vid. *Interpr.* ad Petron. c. XXV, ut γάμος et γαμεῖν apud Græcos; vid. *Hemsterhus.* ad Aristoph. Plut. p. 401, 2, et *Schrader.* ad Musæum p. 123, *maritus,* ut passim *conjux*, de quovis amatore vel amica, et *conjugium* de amore haud legitimo. — *adhuc cruda marito,* nondum matura, nondum mollem mitemque se præbens amatori, aspera; translatum a pomis *crudis* h. e. immitibus adhuc et acerbis; hinc supr. II, 5, 10. Lalage, ferocius adhuc amatores rejiciens, cum *immiti uva* comparatur; et Theocrito XI, 21, Galathea eadem de causa φιαρωτέρα ὄμφακος ὠμᾶς dicitur. Nostrum expressit Stat. Theb. VII, 298: « expertem thalami, crudumque maritis Ignibus, ante diem cupido violabit amore improba connubii. »

Tu potes tigres comitesque silvas
Ducere, et rivos celeres morari.
Cessit immanis tibi blandienti
Janitor aulæ,
Cerberus; quamvis Furiale centum
Muniant angues caput *ejus*, atque
Spiritus teter saniesque manet
Ore trilingui.

13. *Tu potes tigres* sc. cantus tui dulcedine flectere, vel mitiores reddere; ejusmodi enim aliquid supplendum est, quum τὸ *ducere* ex noto loquendi genere nomini tantum proximo τῷ *silvas* acommodatum sit; de cantus vi similiter Cicero pro Archia, 8: « bestiæ sæpe immanes cantu flectuntur atque consistunt. » Respicit autem poeta, ut quivis ipse videt, ea, quæ Orpheus lyræ cantu effecisse traditur; hinc quod lyra *silvas comites ducere,* (h. e. arbores adducere, ut lyra canentem tanquam comites sequantur,) et *morari celeres rivos* dicitur, egregie respondet iis quæ supr. I, 12, 9-12, de Orpheo narrantur.

15. *Cessit imman. tibi Janit. aulæ Cerb.* horrendum illum Orci janitorem, Cerberum, vicerunt blanda tua carmina, h. e. ita ceperunt et deliniverunt, ut Orpheo libere Orcum adeundi faceret copiam. — De Orphei in Orcum ad Eurydicen suam inde reducendam descensu et admirabili, quam ejus carmina ibi habuere, vi locus classicus est apud Virg. Georg. IV, 467 seqq. — *immanis* Cl. *Mitsch.* cum *Lambino* ad *aulæ* referendum esse putant; sed ut nihil dicam, *Cerberi* jam magis, quam *aulæ,* immanitatem favere rei, de qua sermo est, Virgilius quoque VI, 418, de Cerbero: « Cerberus hæc ingens latratu regna trifauci Personat, adverso recubans immanis in antro. » — *Furiale,* Furiarum more angues pro crinibus habens; sic *Furialis incessus* de tali, quali Furiæ se inferre solent, apud Liv. VII, 17. Sic Florus cap. XII, lib. 1: « Fidenæ, quia pares non erant ferro, ad terrorem movendum facibus armatæ, et discoloribus serpentum in modum vittis, furiali more processerant. » et cap. XII, lib. 3: « atqui hæc Cæsarem atque Pompeium furialibus in exitium reipublicæ facibus armavit. » — *caput ejus;* τὸ *ejus,* ut nimis tenue et languidum in hac sublimioris carminis oratione, jure meritoque jam *Bentleius* et *Cuningamius* et alii emendatum iverunt; scilicet verbum quoddam cum sequentibus jungendum in hac voce latere videtur, unde *Bentleius* pro *ejus atque* tentabat; *exeatque:* et *Cuningamius, æstuetque;* et *Gesnerus, effluatque;* e quibus, si optio detur, τὸ *æstuetque*, ut Horatio dignissimum, equidem prætulerim: certum est hanc vocem *ejus* ab heroico carmine semper exsulare; neque semel in toto

Quin et Ixion Tityosque vultu
Risit invito; stetit urna paullum
Sicca, dum grato Danai puellas
Carmine mulces.
Audiat Lyde scelus, atque notas
Virginum pœnas, et inane lymphæ
Dolium fundo pereuntis imo,
Seraque fata,
Quæ manent culpas etiam sub Orco.
Impiæ, nam quid potuere majus?

Virgilio occurrere. Ed. Sed vide, quæ de hoc loco disputat V. Cl. *Nækius* in preculiari libello *Bonn.* 1821, quocum tamen ob unam vocem corruptam versus elegantissimos et Horatio dignissimos damnare nolim.—*Ore trilingui*, est igitur jam Cerberus *triceps*, ut supr. II, 19, 31; sed *centiceps*, supr. II, 13, 34, ubi vid. not.

21. *Ixion*; de Ixione, quod Junonis pudicitiam tentare ausus fuerat, ad Tartara detruso a Jove, ibique ad sceleris pœnam luendam rotæ implicito, cf. Virgil. Georg. l. l. v. 484. *Tityosque*, cf. supr. ad II, 14, 8.—*vultu risit invito*, en vim carminum, eos quoque, qui alias a voluptatis sensu alienissimi sunt, suaviter adficientium! Ixion enim et Tityus, auditis Orphei carminibus, non poterant non frontem sollicitam exporrigere, et excitatam voluptatis sensum vultu præferre.—*urna*, non dolium, ut putat *Jani*, cujus v. 27, fit mentio, sed vas, quo aqua hausta in dolium infunditur; itaque hæc ipsa *urna Danaidum* apud Propert. IV, 11, 28 « humeros premere » dicitur.—*Danai puellas*, fabula de quinquaginta Danai filiabus, quæ præter Hypermnestram sponsos suos nocte nuptiali patris jussu occidisse feruntur, in vulgus nota; vid. Apollodor. II, 1.

25. *Audiat*, cum vi; in animum suum penitus admittat, perpendat: Danaidum exemplo admonita Lyde superbiam aliquando exuat.—*scelus*, necatorum sponsorum, eisque inflictas pœnas, aquæ in pertusum dolium infundendæ.—*notas*, famosas, infames, ut supr. III, 4, 7, *notus Orion*.—*et*, particula explicativa: nempe, scilicet.—*inane lymphæ Dol. fundo pereunt. imo*, elegantissima dolii perforati circumscriptio; tale enim semper inane est aquæ, quod illa infusa non in eo continetur, sed imo fundo perit, h. e. transfluit. Ad hoc pertusum Danaidum dolium spectat proverbium: εἰς τετρημένον (vel τετρυπημένον Lucian. Dial. Mort. XI, 4), πίθον ἀντλεῖν.—*fata*, pœnas; *sera*, ipse explicat: *quæ manent culpas sub Orco*.—*etiam* sc. post mortem.

30. *Impiæ*, detestandæ, exsecrabiles. Magna vis in repetito *impiæ*.—

Impiæ sponsos potuere duro
Perdere ferro.
Una de multis, face nuptiali
Digna, perjurum fuit in parentem
Splendide mendax, et in omne virgo
Nobilis ævum.
Surge, quæ dixit juveni marito,
Surge, ne longus tibi somnus, unde
Non times, detur: socerum et scelestas
Falle sorores,
Quæ, velut nactæ vitulos leænæ,

quid majus? nam ecquod gravius scelus admittere potuere? ita appellare istas scelestas consentaneum est. — *potuere*, cum emphasi, sustinuere, haud reformidarunt, ut in Prop. II, 25, 9: « Lynceu, tune meam potuisti tangere curam?» —*duro*, immiti, ad scelus adhibito; ut enses impii, horrendi, sic Tibull. I, 10, 1, *artem* cudendi ferri *immitem* vocat.

33. *Una*, Hypermnestra.—*perjurum patrem*, quod fidei et pietatis, quam ut socer generis suis debebat, sanctitatem contaminavit. — *Splendide*, cum insigni honestioris animi gloria; causa enim, ex qua fidem perjuro patri datam, se sponsum occisuram esse, fefellerat Hypermnestra, fuit honestissima, sponsi nempe innocentis salus. Hinc Pindarus quoque Nem. X, 10, hanc Hypermnestræ fraudem probat. Cl. *Mitsch.* in hanc rem profert, quod de mendacii, in bonæ rei finem adhibiti, honestate præcipit Sophocl. Philoct. 110. Cum suavi loquendi genere autem *splendide mendax*, (ubi adjectum rei repugnat, oxymoron appellant) comparant huic simillimum: *gloriose mentiri* apud Cicer. p. Mil. 27, et *gloriosum scelus* apud Senec. Ep. 95. Sic in Hierosol. liber. Torq. Tass. cant. II, st. 22, de Sophronia sacrum quoddam mahumetanorum simulacrum a se subreptum, ut cæteros christianos incusatos salvaret, simulante: « Magnanima menzogna, or quando è il vero Si bello che si possa a te preporre? » — *Surge, quæ dixit*, etc. vide quantam gravitatem toti huic carmini conciliat Hypermnestræ oratio! de qua quidem poetæ nostri lectores suos in mediam rem abripiendi arte cf. supr. Anal. III, 3.—*juveni marito*, Lynceo. *longus somnus*, quo, ut Virgil. Æn. X, 746, canit, in *æternam clauduntur lumina noctem*, pro: morte, ut supr. I, 24, 5, *perpetuus sopor*. Eadem ratione Ovid. Heroid. XIV, 73: « Surge, age, Belide, de tot modo fratribus unus; Nox tibi, ni properas, ista perennis erit. » — *unde*, a quibus.

41. *Vitulos*, apposite ad compara-

Singulos, eheu! lacerant: ego illis
Mollior, nec te feriam, neque intra
Claustra tenebo.
Me pater sævis oneret catenis,
Quod viro clemens misero peperci;
Me vel extremos Numidarum in agros
Classe releget.
I, pedes quo te rapiunt et auræ,
Dum favet nox et Venus: i secundo
Omine; et nostri memorem sepulcro
Scalpe querelam.

tionem juvenum, quos ipse Venusinus Noster *juvencorum* nomine et imagine supr. II, 8, 21, designat. In rei comparationem passim apud Homer. et alios obviam inter alia laudant Eur. Iphig. in Taur. 297. Senec. Thyest. 738. — *Singulos,* suum quæque. — *lacerant,* non modo occidunt, sed etiam cum voluptate jugulant.—*intra claustra tenebo,* intra thalamum retinebo. Nam mox tibi mortem sorores inferrent.

45. *Me pater sævis, oneret cat.* et vere Danaus, uti narrat Apollodor. II, 1, 4: «καθείρξας αὐτὴν ἐφρούρει.» — *clemens,* humanitatis sensu tacta. — *I, pedes quo te rapiunt et auræ,* similiter infr. Epod. XVI, 21: « Ire, pedes quocunque ferent, quocunque per undas Notus vocabit, aut protervus Africus. » — *rapiunt,* celeriter hinc te auferunt; gravius est igitur quam: ferunt. — *Venus,* amantium patrona. — *et nostri memor. sepulcro scalpe querelam,* quam eleganter! pro vulgari: et sepulcri mei monumento tristem in memoriam nostri amoris insculpe titulum.

Analysis. Ut in carmine antecedente Lycen, ita in hoc poeta Lyden, puellam pariter adhuc asperam et ferocius amatorum blanditias respuentem, mitiorem et sibi procliviorem reddere studet. In partes igitur vocat tam lyræ inventorem, Mercurium, quam ipsam lyram, enarransque, quomodo dulcissimo ejus cantu Orpheus non solum sævas bestias mitigaverit, arbores acciverit, et fluviorum cursum inhibuerit, sed apud inferos quoque Cerberum adeo suaviter demulserit, et Ixionem Tityumque recreaverit, mira arte ad fabulam Danaidum in hoc carmine sibi tractandam delabitur, utpote consilio suo Lyden ab animi duritie deterrendi et mollioris animi sensu imbuendi accommodatissimam. Cardo enim totius carminis vertitur fere in his: « O

testudo.... Dic modos, Lyde quibus obstinatas applicet aures.... Audiat Lyde scelus atque notas Virginum pœnas, etc. » Quod si tenemus, neutiquam de nexu hujus carminis cum *Homio* et aliis laborabimus, immo poetæ in adornandis et scite inter se nectendis iis, quæ primariæ carminis sententiæ egregie respondent, artem et ingenium admirabimur. — Tractatio hujus fabulæ admodum lyrica, elocutionisque ornatus ac dignitas admirabilis.

CARMEN XII.

AD NEOBULEN.

Miseram Neobules sortem dolet, patrui objurgationibus propter cujusdam adolescentis amorem vexatæ.

Miserarum est, neque Amori dare ludum, neque dulci
Mala vino lavere; aut exanimari metuentes

1. *Miserarum est*, sc. puellarum conditio. — *Amori ludum dare*, significantius pro vulgari: amare; nam qui amant, ludo jocoque sæpe sunt Amori, vel ludibrium ei debent; hinc supr. I, 33, 11, 12. Venus: « impares Formas atque animos sub juga ahenea *Sævo* mittere cum *joco* » dicitur. — Simplicius quoque accipi poterit *dare ludum* pro: indulgere, ut in illo Plaut. Bacch. Act. V, sc. 10: « Ego dare me ludum meo gnato institui, ut animo obsequium Sumere possit. Æquum, esse puto, sed nimis nolo desidiæ Ei dare ludum. » — *Mala vino lavere*, (antique pro *lavare*, ut supr. III, 4, 61) curas vino diluere; « Siccis omnia nam (ut Noster supr. I, 18, 3, 4, loquitur) dura Deus proposuit; neque Mordaces aliter diffugiunt sollicitudines. » Ceterum quum per vini potum a poetis sæpe nil nisi hilarioris et jucundioris vitæ fructus designari soleat, jam non de compotationibus, (quamvis leviores inprimis puellas iis interfuisse constat, cf. supr. II, 11, 21, infra III, 14, 21.) sed in universum de vitæ hilaritate cogitandum est. — *aut exanim.... Patruæ verbera linguæ*, h. e. aut ex altera parte eas, quæ amori et vitæ hilaritati indulgent, dum patrui objurgationes iis metuendæ sunt, angi et sollicitari. — *Patruæ verb. ling.* convicia et opprobria patrui. Similiter Cicer. ad Div. XV, 16, *convicio verberare* dixit. Patruorum autem, ut hominum querulorum, et fratrum liberos inprimis assiduis objurgationibus increpantium et castigantium, passim fit mentio; cf. *Torrent.* ad h. l. et quos laudat *Ernestius* in Clav. Cic. s. v. *patruus*; hinc pro-

Patruæ verbera linguæ. Tibi qualum Cythereæ
Puer ales, tibi telas, operosæque Minervæ
Studium aufert, Neobule, Liparæi nitor Hebri,
Simul unctos Tiberinis humeros lavit in undis,
Eques ipso melior Bellerophonte, neque pugno,
Neque segni pede victus; catus idem per apertum
Fugientes agitato grege cervos jaculari, et
Celer alto latitantem fruticeto excipere aprum.

verbiali locutione severus morum censor et castigator *patruus* dictus est; infr. Sat. II, 3, 88 : « Ne sis patruus mihi. »

3. *Tibi qualum Cyther.* etc. vide, quam egregie poeta vulgarem sententiam : « *tu amas Hebrum* » exornat, dum Neobulen, quæ, Hebro conspecto, opus statim, quod tractat, intermittere, et oculis animoque in eo solo morari fingitur, viva imagine, ut perdite amantem, nobis repræsentat! Comparant dulcissimos in hanc rem versus Sapphus (*Anal. Brunck.* I, p. 56.) « Γλυκεῖα μᾶτερ, οὔτοι δύναμαι κρέκειν τὸν ἱστὸν, Πόθῳ δαμεῖσα παιδὸς Ῥαδινὰν δι' Ἀφροδίταν, » et Incerti Epigr. LIX, 3, 4. Anth. Græc. T. IV, p. 129. — *qualum*, calathum, sive canistrum vimineum, in quo mulieres pensa sua reponere solent. — *ales* pro : alatus; ut infr. IV, 11, 26, *Pegasus ales.* — *Minervæ studium*, artes muliebres, quibus præest earum inventrix et magistra, Minerva, unde illa *operosa*, h. e. gnava, industria, Græcis Ἐργάνη dicitur. — *nitor Hebri*, pulcher Hebrus, ut supr. I, 19, 5, *Glyceræ nitor;* scilicet Hebri nitor eam maxime percellit, simul ac, quotiescunque e Tiberinis undis emergit. — *Liparæi*, e Lipara, Æoliarum insula una, oriundi. — *unctos*, sc. oleo, quo quidem in natationis quoque exercitatione inungi solebant juvenes; hinc infr. Sat. II, 1, 7 : « ter uncti Transnanto Tiberim, somno quibus est opus alto. » — Ceterum de gymnasticis juvenum Romanorum exercitationibus cf. supr. I, 8, 5, seqq. et ibi not. — *Bellerophonte*, Pegasi domitore. — *neque pugno*, qui pugilatu et cursu excellit. — *catus*, doctus, sciens, ut supr. I, 10, 3. — *agitato*, a canibus puta. — *grege;* similiter Virg. Æn. I, 185, congregatorum cervorum agmen *armenta* vocat. — *excipere*, verbum venatorum ut Græcorum ἐκδέχεσθαι, de venatoribus, qui in insidiis collocati feras inopinatas opprimunt; vid. *Burm.* ad Phædr. Fab. I, 11, 6, et ad Val. Flacc. VI, 422.

Analysis. Neobules, cui patrui minæ et objurgationes, quod formosum quemdam juvenem amabat, extimescendæ erant, miseram sortem dolet. Sententiarum nexus hujus brevioris carminis, super cujus consilio mira com-

menti sunt interpretes, est fere hic: Miseræ profecto sunt puellæ, quæ nec amant, nec vino curas abigunt; at miseræ quoque sunt illæ, quæ quidem amant, sed metu et sollicitudine, qua patrui severitatem et jurgia expavescunt, cruciantur. Ejusmodi puella misera tu quoque es, Neobule, dum Hebrum, tam pulcritudine quam juvenilibus artibus insignem, perdite amas.—Nam quum in verbis: « aut exanimari metuentes patruæ verbera linguæ, » non quasque alias puellas, sed peculiarem Neobules sortem respexisse videatur poeta, ad ea quoque, tanquam causam, quæ miserum ejus amorem redderet, continentia, in constituendo hujus carminis consilio adverti debet. — Ceterum Horatius in hoc carmine non tam Anacreontis (XLVI) sententiam: Χαλεπὸν τὸ μὴ φιλῆσαι, χαλεπὸν δὲ καὶ φιλῆσαι, quam alium quemdam poetam græcum, quem tota hujus carminis indoles et oratio satis aperte prodit, expressisse videtur. — De singulari hujus carminis metro, et diversa, qua illud in Vett. Codd. et Editt. exhibitum et descriptum sit, ratione copiose egit *Jani* in Excurs. I, ad h. l. Sed siluit nova methodus, vulgo dicta *Port-Royal;* Dacerius et Mitscherlichius, qui tantum *difficile* et *ludicrum* vocat. Ed.

CARMEN XIII.

AD FONTEM BANDUSIUM.

O fons Bandusiæ, splendidior vitro,
Dulci digne mero, non sine floribus,

1. *Bandus.* — *Bandusia*, ut Acron ad h. l. observat, « est agri Sabinensis regio, in qua Horatii ager fuit. » Fons igitur, quem noster celebrat, ibi scatens, vocatus est *Bandusius*, e quo, ut infr. Epist. I, 16, 12-14, discimus, originem suam traxit rivus *Digentia*. — *splendidior vitro*, limpidissimus. Ovid. Heroid. XV, 157: « Est nitidus vitreoque magis perlucidus amni; » ubi plura in hanc rem dedit *N. Heinsius;* passim autem, quæ perlucida sunt, cum vitro comparantur; unde *vitreus*, (Græcis ὑάλινος, ὑαλόεις) pro: splendidus, perlucidus; cf. supr. I, 17, 20. — *Dulci digne mero*, digne, cui dulce vinum libetur; *non sine floribus*, flores æque, ac vinum libatum, ut rem sacram, fontis aquæ inspersos esse puta. Cl. *Mitsch.* in hanc rem laudat Varronis locum de L. L. V, 3: « Fontinalia feriæ erant fontibus dicatæ, quibus et *coronæ in fontes conjici* et putei coronari solebant. » Haud ipsi quidem fontis aquæ, sed Nymphæ, quæ domum suam in hoc fonte habere putabatur, hos divinos honores factos esse, vix monere attinet; hinc supr. I, 7, 12, fons Albunea *domus Albuneæ*, sc. Nymphæ, voca-

Cras donaberis hædo,
Cui frons turgida cornibus
Primis et Venerem et prælia destinat
Frustra; nam gelidos inficiet tibi
Rubro sanguine rivos
Lascivi suboles gregis.
Te flagrantis atrox hora Caniculæ
Nescit tangere: tu frigus amabile
Fessis vomere tauris
Præbes, et pecori vago.
Fies nobilium tu quoque fontium,

tur. Nymphæ igitur fontis Bandusii jam munera spondet, quæ alias diis agrestibus offerri solebant; de *vino* Cl. *Mitsch.* laudat Leonid.Tar.Carm. XXXV, Anth. Gr. T. I, p. 163, et de *floribus* eumdem Carm. XXX, l. l. p. 161. —*Cras donaberis,* sacrum tibi fiet. — *Cui frons turgida corn. primis et Vener. et prœlia destinat,* suavissima hædi annui vel anniculi circumscriptio; id ætatis enim hædus, quum prima cornua in ejus fronte turgescere incipiunt, ad prælia et Venerem proclivis fit; pro vulgari autem: *Quem fr. turg. corn. prim. et Veneri et prœliis destinat,* h. e. ad Venerem et prælia proclivem reddit, inversa loquendi ratione dixit: *Cui f. t. c. p. Venerem et prœlia destinat.* — Ceterum simili suavitate Hor. infr. III, 22, 7, *annuum verrem,* et IV, 2, 57, *vitulum* describit.—*Frustra* sc. ætas eum Veneri et præliis destinat. — *nam gelidos inficiet tibi rubro sang.* etc. expende ornatum vulgaris sententiæ: nam in tui honorem ille immolabitur. —Aram igitur prope fontem exstructurus erat poeta. De ejusmodi aræ inscriptionibus, v. c. *Fontis Genio*, vel: *Fonti Divino. Aram. Posuit.* vide quos laudat *Bœttig. Gruter.* p. XCIV, 3, 6. *Fabretti* c. VI, p. 432, 4, 5, 7. — *inficiet,* h. e. imbuet; hostiæ sanguinem fonti immissum esse puta. —*tibi,* in tui honorem.

9. *Atrox hora flagrantis Caniculæ,* æstas sub Caniculæ ortu sæviens. — *Canicula* tam de *Sirio*, quam de *Procyone, Antecane,* intelligi potest; vid. *Salmas.* ad Solin. p. 308, cf. infr. III, 29, 18.—*hora* de quovis anni tempore: *horæ Septembres* infr. Epist. I, 16, 17, *horæ brumales* apud Ovid. Met. IV, 299; cf. supr. I, 12, 16.— *atrox*, vehementissimus, ferventissimus.— *ne scit tangere* pro: non tangit; *nescire* sæpius apud poetas inservit periphrasi τοῦ *non.* — *frigus amabile,* gratam umbram, refrigerium. —*vago,* erranti, pascenti.

13. *Fies nobilium fontium* græce pro: unus nobilium fontium; exempla de hoc loquendi genere dedit *Jani*

Me dicente cavis impositam ilicem
Saxis, unde loquaces
Lymphæ desiliunt tuæ.

in Art. Poet. p. 187. — Per *nobiles fontes* intellige v. c. Hippocrenen, Dircen, Arethusam, etc. — *me dicente cavis impos. ilic.* etc. dum ego carminibus meis te celebro; pro tenui *te* suaviter poeta ipsius fontis e saxis cavis, quæ superimpendens ilex inumbrat, prosilientis situm et speciem adumbrat; comparant Theocrit. VII, 137: « τὸ δ' ἐγγύθεν ἱερὸν ὕδωρ Νυμφᾶν ἐξ ἄντροιο κατειβόμενον κελαρύσδει. » — *loquaces lymphæ desiliunt* similiter Noster infr. Epod. XVI, 48: « montibus altis Levis crepante lympha desilit pede. » Nota quam concinne ac exquisite descriptum paucissimis verbis hujus fontis caput; ita ut cuivis hos versus legenti non statim ob oculos obversari non possit lympha illa cum strepitu desiliens e cavo saxo, cui ilex ramosa super impendet umbramque sufficit.

Analysis. Ut fontem limpidum et umbrosis arboribus consitum, Bandusiæ, non procul ab ejus villa in Sabinis, scaturientem, æternitati consecret; solemne, quod vinum libando, flores spargendo, et hædum mactando in ejus honorem crastino die instituturus est, indicit sacrificium. — Poetas græcos exemplo suo in celebrandis et consecrandis fontibus amœnis Nostro præivisse, vel e versu 13: « Fies nobilium tu quoque fontium » manifestum est.

CARMEN XIV.

IN AUGUSTI EX HISPANIA REDITUM.

Herculis ritu, modo dictus, o Plebs,
Morte venalem petiisse laurum,

1. *Herculis ritu*, etc. Sensus: Augustus, o plebs, qui modo ad Herculis exemplum forti animo pro victoria ab hostibus reportanda vitæ discrimen adiisse dicebatur, jam victor ex Hispania in urbem redit. — *Herculis ritu*, Augustus, ut remotissimorum populorum victor, apposite cum Hercule, tam victoriis quam erroribus suis per totum terrarum orbem insi-

Cæsar Hispana repetit Penates
Victor ab ora.
Unico gaudens mulier marito
Prodeat, justis operata Divis,
Et soror clari ducis, et decoræ
Supplice vitta
Virginum matres, juvenumque nuper
Sospitum. Vos, o pueri, et puellæ

gni, comparatur; hinc Virgilius quoque in Anchisæ de futuris Augusti victoriis super populis remotissimis vaticinio Æn. VI, 802 : « Nec vero Alcides tantum telluris obivit. » Hæc Augusti autem cum Hercule comparatio jam multo magis quadrat, quod Hercules quoque, Geryone in Hispania occiso, iter suum in Italiam flectebat. — *modo,* paulo ante; refer ad expeditionis celeritatem; vix Augustus bellum incepisse putabatur, quum jam inde victor rediret. — *Morte venal. petiisse laurum,* quam præclare pro vulgari : hostium vincendorum causa vitæ periculum subiisse. *laurus morte venalis,* victoria, quæ vita emi debet, h. e. victoria, cujus impetrandæ causa vitam aliquis contemnere debet; simili elegantia *honorem vita emere* dixit Virgilius Æn. IX, 206.

5. *Mulier,* Livia.—*unico,* præstantissimo, egregio; qui in re nota exempla desiderat, adeat *Heins.* ad Ovid. Met. III, 454. — *Prodeat,* solemni pompa nempe, de qua *prodire* proprie. —*operata Divis,* ut Diis operetur, h. e. vota pro salute mariti suscepta nunc sacro faciendo exsolvat. — *operata* passim pro præsente *operans* a poetis ponitur; Tibull. II, 1, 9, *Omnia sint operata Deo* pro : *operentur;* et sic apud Virgil. Georg. I. 335; Ovid. Art. Am. III, 411, et 635; Am. II, 7, 23, et sæpe alibi. — *justis,* qui se justos præbuerunt, quum imperatorem victorem ab Hispania reduxere. — *soror clari ducis,* Octavia. — *matres supplice vitta decoræ,* h. e. vitta, ut decet supplicatum euntes, redimitæ; sic infr. Epod. II, 17: « quum decorum (h. e. pulcre redimitum) mitibus pomis caput Auctumnus arvis extulit; » et apud Ovid. Fast. II, 503 : « Romulus trabea decorus, » h. e. ornatus.—*Supplice,* ad personam, quæ vittam gerit, referendum. — *Virginum,* nuptarum nempe, quarum mariti salvi ex bello redierant; sic supr. II, 8, 23, novæ conjuges *virgines nuper nuptæ,* et apud Virg. Eclog. II, 6, 47, Pasiphaë Minoi nupta *virgo infelix* dicitur. — *nuper,* ex bello recentissimo Cantabrico.

10. *Vos, o pueri, et puellæ jam virum expertæ, male ominat. parcit. verbis,* Sensus : Vos ipsi, o juvenes mariti, et nuptæ puellæ, ne amplius jacite male ominata ista verba, quibus raptum iri tristi bello vestrum conjugium augurabamini; immo (hoc enim inde elici debet) in pristinam

Jam virum expertæ, male ominatis
Parcite verbis.
Hic dies vere mihi festus atras
Eximet curas: ego nec tumultum,
Nec mori per vim metuam, tenente
Cæsare terras.
I, pete unguentum, puer, et coronas,
Et cadum Marsi memorem duelli,

amoris mutui felicitatem nunc restituti bona verba facite.—Hæc quidem ratio, qua hunc locum vexatissimum expedire studui, facillima, et tam rei, quam verbis accommodatissima mihi visa est. Recepi autem antiquam lectionem: *et puellæ Jam virum expertæ*, h. e. nuptæ. Poeta scilicet, ut eo magis appareret, jam de puellis nuptis sermonem esse, consulto addidit: *Jam virum expertæ*, quamvis alias ipsæ nuptæ vel conjuges simpliciter *puellæ* appellari solent; sic v. c. Penelope in Epistola ad maritum suum Ulyssem apud Ovid. Her. I, 115, *se puellam* vocat, et infr. III, 22, 2, *puellæ utero laborantes*. — At longe aliter de hoc loco sentiunt interpretes recentiores, qui, lectione: *Vos, o pueri, et puellæ Jam virum expertes*, quæ *Cuningamii* debetur ingenio, in textum recepta, de pueris, qui patribus, et de puellis, qui maritis suis in bello privatæ sint, agi autumant. Sed, ut nihil dicam, quod recte jam monuit *Gesnerus*, importuno plane loco sic rei tristissimæ jam mentionem fieri, ipse usus loquendi huic explicationi repugnat. *Puella* enim *viri expers* ea demum recte ita dicitur, quæ cum viro non consuescit, vel, ut cum Virgilio Æn. IV, 550 loquar, *vitam thalami expertem* degit, non ea, quæ viro orbata est. Et quis *pueros expertes*, ne voce quidem *patrum* adjecta, de pueris, qui patribus suis in bello privati sint, recte accipiat? Nec melius procedit ratio eorum, qui *puellas jam virum expertes* de innuptis interpretantur, ita ut τὸ *jam* pro: nunc adhuc, positum sit. Profecto si Horatius *jam virum expertes* scripsisset, haud dubie nuptias, quæ consuetudinis cum marito huc usque exsortes vixerint, intellexisset. Donec igitur non meliora afferentur, antiquam lectionem servandam esse existimo. — *male ominatis*, alii, ut hiatum vitent, *male nominatis* legunt, quod ad sensum idem est non tam simplici ratione.

14. *Tumultum*, civiles dissensiones. —*mori per vim*, nec metuam mortem violentam obire vel per hos civiles tumultus, vel per bellum externum. Vide Lib. IV, Od. XV: « Custode rerum Cæsare, non furor Civilis, non vis eximet otium. » — *I, pete*, etc. Jam festi hujus diei lætitiam præcipit poeta effusiori hilaritati intentus,

Spartacum si qua potuit vagantem
Fallere testa.
Dic et argutæ properet Neæræ
Myrrheum nodo cohibere crinem;
Si per invisum mora janitorem
Fiet, abito.
Lenit albescens animos capillus
Litium et rixæ cupidos protervæ.

quo artificio rerum descriptio mire animatur. — *Et cadum Marsi mem. duelli*, exquisite pro : vinum anno, quo bellum Marsicum sæviit, conditum adeoque vetustissimum; de *bello Marsico*, a Marsis, præcipuis ejus auctoribus, ita appellato, vel, uti idem vocari solet, *Italico* seu *Sociali*, quod U.C.DCLX, usque ad ann. DCLXII; insigni atrocitate de civitatis jure gestum est, vid. Flor. III, 18. Videtur autem vinum bello Sociali natum præstantia sua inprimis nobile fuisse, quum Juvenalis quoque V. 31 : « uvæ bellis Socialibus calcatæ » cum laude mentionem fecerit; cf. ibi Cl. *Rupert.* in *Comment.* ad h. l. — *memorem*, qui suo titulo memoriam hujus belli revocet; mos enim Romanis erat in amphoræ operculo inscribere nomina consulum sub quibus in amphoram vinum fuerat infusum. — *Spartacum si qua potuit vagant. fall. testa*, si qua ratione fieri potuit, ut circumvagantem Spartacum lateret vino illo impleta amphora ; de *Spartaco*, perniciosissimi illius in Italia belli, (U. C. DCLXXIX.) quod *Servile* appellari solet, concitatore, res nota; vid. Vell. II, 20; Flor. III, 20. — *qua* sc. ratione, pro : forte. Sic in Virg. Æn. VI : « ... si qua fata aspera rumpas. » — *vagantem*, per Italiam, atque diripientem omnia.

21. *Dic et argutæ properet*, etc. plane uti supr. II, 11, 21, seqq. ubi pariter ad hilare convivium arcessi jubetur psaltria, Lyde, quæ ad psaltriarum levitatem et causam simul, ex qua illæ advocari solebant, indicandam *scortum* ibi vocatur. — *argutæ* h. e. canoræ; notissimum est illud Virgilii : « argutos interstrepit anser olores; » similiter apud Græcos in laudem passim dicitur λαμυρὸς et λάλιος; vid. *Ruhnken.* ad Hermesian. Eleg. v. 78. — *properet nodo cohibere*, festinantius in nodum colligat; cf. supr. l. l. v. 24. — *Myrrheum*, h. e. *myrrha*, ut Virg. Æn. XII, 100, de coma dixit, *madentem;* minus bene alii a myrrhæ colore ad fuscum crinis colorem referunt. — *invisum*, difficilem nempe. Hac prævisione satis docet poeta se bene hunc janitorem novisse, repulsamque ab eo non semel expertum esse.

25. *Lenit albescens*, etc. quam præclare! in hanc fere sententiam : juvenilis enim ille calor, quo ejusmodi

Non ego hoc ferrem calidus juventa,
Consule Planco.

moras non tulissem, deferbuit, et ætate mitigatus est. — *ferrem* pro: tulissem. — *Consule Planco* U. C. DCCXII, collega M. Æmilio Lepido; fuit igitur Horatius sub Planci consulatu juvenis annorum ferme XXIII; quæ prorsus ætas cupidinis ignibus ardere solet.

Analysis. Quum Augustus, Cantabris perdomitis, ex Hispania victor in urbem rediret (U. C. DCCXXX, vid. Dio LIII, 28), diem festum poeta tam publice Augusti conjugi, sorori et aliis matronis nuptisque puellis, quam sibi privatim celebrandum, hoc carmine indicit. Lætitiam autem suam de felici Augusti reditu expressurus est ita, ut, dum illæ solemni pompa ad supplicationem prodeant, ipse privatim inter vini vetustioris pocula, et inter amoris lusus (ad quos arcessi jubetur Neæra, psaltria), summa hilaritate hunc diem transigat.

Animatur totum hoc carmen effrenioris gaudii enthusiasmo, omninoque illud exemplo esse potest, qua arte argumentum per se admodum vulgare tractari nobilitarique possit. Exordium grave, utpote publicos familiæ Augusti, totiusque populi lætitiæ sensus manifestans; levior contra exitus, suos privatos exponens.

CARMEN XV.

AD CHLORIN.

Ut jam vetula petulantiæ et libidini modum constituat.

Uxor pauperis Ibyci,
Tandem nequitiæ fige modum tuæ,

1. *Pauperis*, tam ad sortem Chloridis humiliorem, quam ad causam, quæ illam ad quæstum meretricium adegerit, indicandam. — *nequitiæ*, inexhaustæ libidini. — *Famosis laboribus*, infami, quo quæstum corpore adhuc fecisti, libidinis exercitio. —*Maturo propior funeri*, morti, cui

Famosisque laboribus:
Maturo propior desine funeri
Inter ludere virgines,
Et stellis nebulam spargere candidis.
Non, si quid Pholoen satis,
Et te, Chlori, decet; filia rectius
Expugnat juvenum domos,
Pulso Thyas uti concita tympano.
Illam cogit amor Nothi
Lascivæ similem ludere capreæ:

pro ætate tua matura es, vicinior; hinc infr. in Epist. ad Pis. v. 115, *maturus senex*. Cl. *Mitsch.* opportune in hanc sententiam comparat Nicarch. Epigr. XII, 4; Anth. Græc. t. III, p. 61: « Ἀλλ' ὅτι ταύτην Οὐκ ἄνδρα ζητεῖν νῦν ἔδει, ἀλλὰ τάφον. » Idem laudat Aristoph. Vesp. 1355. — *ludere,* delicias facere, amantium more jocari. Eodem sensu infra IV, 13, 4, de Lyce vetula: « Fis anus, et tamen... ludisque et bibis impudens.» — *Et stellis nebulam spargere;* cœtui puellarum te immiscendo, tanquam nebula appares inter stellas candidas, lucidas, puellas formosas; docte adhibita venustarum virginum cum stellis comparatione.

7. *Si quid Pholoen satis,* sc. ut puellam in ætatis flore constitutam. — *Expug. juv. dom. Pulso Thyas uti concita tympano;* Chloris igitur lasciviorum puellarum more adhuc comissari, et furore Bacchico quasi percita juvenum domos effringere solebat; unde apud Plaut. Mil. glor. act. IV, sc. 6, scortum Acrolonteium: « Durare nequeo, Quin eam intro. — Mil. Occlusæ sunt fores. — Ac. Effringam »; et Senec. Nat. Quæst. IV, præf. « Adulationi nos opponere, non claudere ostium, et quidem sic quemadmodum opponi amicæ solet, quæ si impulit, grata est; gratior, si effregit. » Cum Bacchis autem haud raro comparari solent furibundæ mulieres, vetulæ inprimis, libidinis furore agitatæ; vid. *Mitsch.* — *tympano,* ejusmodi *tympani* figuram ex marmore profert *Sponius Miscell. Erud. Antiqu.* Sec. I, Art. 6. Fuse de ejus in sacris usu disputat *Perizon.* ad Æl. IX, 8.

11. *Amor Nothi,* amor quem in Nothum experitur. — *Lascivæ sim. ludere capr.* capreæ more se lasciviorem et proterviorem gerere. Comparant Dionys. Per. 843: « Παρθενικαὶ, νεοθηλέες οἷά τε νεβροὶ, Σκαίρουσι. » — *Te lanæ prope nob. Tons. Lucer.* Multum sane fellis et acerbitatis habet hæc lanificii, ad quod, tanquam ad proprium vetularum opus, Chloridem amandat, commendatio. Similiter vetulæ pristinæ levitatis pœnam lanificio luere jubentur apud Tibull. I,

Te lanæ prope nobilem
  Tonsæ Luceriam, non citharæ, decent,
Nec flos purpureus rosæ,
  Nec poti vetulam fæce tenus cadi.

6, 77 : « Ast, quæ fida fuit nulli, post victa senecta, Ducit inops tremula stamina torta manu. » Illo scilicet vili opere vitam sustentare vulgo cogebantur meretrices, amissis per ætatem illecebris. Inprimis huc spectat a Cl. *Mitsch.* laudatum Epig. Incert. Auct. LXXXII, Anth. Græc. t. IV, p. 134 : « Ἡ τὸ πρὶν αὐχήσασα πολυχρύσοις ἐπ' ἐρασταῖς, Ἡ Νέμεσιν δεινὴν οὐχὶ κύσασα θεὸν, Μίσθια νῦν σπαθίοις πενιχροῖς πηνίσματα κρούει. Ὀψέ γ' Ἀθηναίη Κύπριν ἐληΐσατο. » — *Luceriam,* oppidum Apuliæ, lanæ præstantia ob egregia, quæ ibi erant, pascua nobile. — *flos purpur. rosæ,* coronæ convivales, e rosis nexæ, quæ Chloridis canos parum deceant. — *poti fæce tenus cadi,* psaltrias inprimis, quæ interesse solebant comissationibus (cf. carm. anteced. v. 21), mulieres vinolentas fuisse, operose ad h. l. docet *Mitsch.* — *fæce tenus,* ἐς τρύγα, cf. supr. I, 35, 27. Pessime nonnulli codices, *sed poti vetula;* quasi ad *fæce* pertineret, et quasi Chloridem ab amore ad amphoram ablegando amarior et vetulæ aptior foret irrisio. Ed.

Analysis. Quum Chloris, licet jam anus facta, ambitiose tamen et proterve inter puellas adhuc nitere, et juvenes, ut olim, amoris sui illecebris irretire studeret; poeta ei in hoc carmine, ut modo tandem nequitiæ posito, et partibus, quas olim egerit, filiæ suæ Pholoæ traditis, in lanificio potius, quod magis deceat vetulam, operam suam et studium ponat, non sine amaro risu dat consilium. — Similiter Noster supr. I, 25, *Lyden,* et infr. IV, 13, *Lycen,* ut vetulas, inepte amoribus adhuc deditas, contumeliose traducit. — Ceterum in hoc tractato argumento græci cujusdam poetæ vestigiis Nostrum institisse, ex totius hujus carminis indole satis certo colligi potest.

CARMEN XVI.

AD MÆCENATEM.

Inclusam Danaen turris ahenea,
Robustæque fores, et vigilum canum
Tristes excubiæ munierant satis
Nocturnis ab adulteris:
Si non Acrisium, virginis abditæ

1. Ad vulgarem sententiam exornandam : « Nihil tam munitum esse, quod non auro expugnari possit, » primum utitur exemplo Danaes, quam ne firmissimis quidem munimentis satis tutam ab adulterorum auro præstare potuit Acrisius. Suaviter autem Venerem et Jovem risisse fingit, quum Acrisium vana contra auri potentiam moliri viderent. — Acrisius scilicet, rex Argivorum (ut narrat hanc fabulam Apollod. II, 1 seqq.), de vitæ periculo a nepote aliquando sibi timendo divinitus monitus, filiam suam Danaen in æreum thalamum inclusisse, et sic sortis eventum eludere voluisse dicitur. Sed Jupiter, quum in aureum imbrem conversus per *tecta* (διὰ τῆς ὀροφῆς) sive per *tegulam* (Terent. Eun. III, 5, 35) in Danaes sinum descendisset, ex illa procreavit Perseum, qui postea avum suum Acrisium inconsulto et temere disci jactu occidisse traditur; cf. Hygin. Fab. LXIII. — *turris ahenea,* intellige cubiculum vel thalamum, ubi a potioris sexus aditu secludi apud Græcos virgines solebant, munitissimum, e quo poetæ posteriores fecerunt *turrim aheneam* vel *æratam*, Claud. in Eutrop. I, 82. Apollod. l. l. dixit : « Ἀκρίσιος ὑπὸ γῆν θάλαμον κατασκευάσας χάλκεον, τὴν Δανάην ἐφρούρει. » Paul. Silent. Epigr. XVI, 2, appellat illum carcerem χαλκελάτους θαλάμους. Cf. *Mitsch.* et *Boettig.* — *robustæ,* e trabibus roboreis contextæ, h. e. firmæ ; hinc *robur* de loco bene munito in carceribus ; cf. supr. ad II, 13, 19. — *vigilum can.* de canum gynæceis additorum custodia laudant Aristoph. Thesmoph. 423. — *tristes* sc. amatoribus ; similiter Ovidio Art. Am. III, 601, « *tristis* custodia servi » dicitur. — *munierant satis,* muniissent satis, tutam præstitura fuissent, nisi, etc. Hac orationis forma usus quoque est Virgil. Æn. VIII, 522, 23 : « Multaque dura suo tristi cum corde putabant », et diutius multa dura secum reputaturi fuissent, « Ni signum cælo Cytherea dedisset aperto. »

5. *Si non Acrisium,* etc. Hic ingeniosissimum carminis hujus initium

Custodem pavidum, Jupiter et Venus
Risissent: fore enim tutum iter et patens
Converso in pretium Deo.
Aurum per medios ire satellites,
Et perrumpere amat saxa potentius
Ictu fulmineo: concidit auguris
Argivi domus, ob lucrum

expende, in quo poeta curiosos illos custodiæ apparatus describit, adhibitosque in auxilium canes, fores, æs, excubias memorat, quibus majus nihil ab hominibus in custodiam excogitari potest; quorum tamen omnium inutilitatem brevi illa admodumque concinna loquendi ratione declarat : *Si non Jupiter et Venus*, etc. Nota etiam venustissimam rei imaginem : Jupiter et Venus, de cælo terras despectantes, in cachinnos solvuntur, dum operosa Acrisii in filiæ pudore custodiendo adspiciunt molimina, quippe quæ nihil profutura scirent, si auro sibi aditum pararent. Unde suavissima oritur figurarum complexio; hinc Acrisii metu et pavore exanimati; illinc Jovis et Veneris trepidantem Acrisium deridentium. —*fore enim* sc. bene norant, vel : probe gnari.—*tutum*, haud interclusum a custodibus; liberum; securum. — *pretium* apposite pro : aurum. Hoc vocabulo enim res, quæ in fabula latet, adulterum nempe viam sibi ad Danaen, custodibus auro vel pretio corruptis, aperuisse, simul innuitur. Ovid. Am. III, 8, 30 : « Jupiter admonitus, nihil esse potentius auro, Corruptæ *pretium* virginis ipse fuit; » et hinc apud eumdem Met. IV, 610, Danae Perseum « pluvio auro » concepisse dicitur. Euripides ita in Dan. 30 ; et Asclepiad. XXVI, 6. Ed.

9. Loca similia de *auri potentia* vid. apud Interpp. Huc pertinet inprimis sententia, quam de auri, munitissima quæque penetrantis, vi eidem Danaes fabulæ subnectit Paul. Silent. l. c. 4: Χάλκεα νικᾷ τείχεα καὶ δεσμοὺς χρυσὸς ὁ πανδαμάτωρ. —*per medios satellites,* eos scilicet corrumpendo.— *amat,* φιλεῖ, non simpliciter pro : solet, ut explicant; sed habet simul adjunctam notionem voluptatis, qua aurum in vi sua ostendenda, tanquam in proprio sibique jucundissimo negotio, versatur. — *saxa,* munitissima quæque.— *auguris Argivi,* Amphiarai, cujus interitus, et omnis, quæ eum secuta est, familiæ suæ clades, ab aureo monili, quo se corrumpi passa fuerat ejus uxor et Adrasti soror, Eriphyle, repetenda fuit. Nam quum ille fati, quod, ut vates, sibi in bellum Thebanum profecturo instare animo præceperat, evitandi causa se occultasset; ab ipsius uxore, aureo monili, quod per Polynicem ei oblatum fuerat, sollicitata, proditus et ad illud bellum protractus est. Quo ubi terræ haustu periisset, ejus filius Alcmæon matris fraudem cæde ultus est; ipse autem ob idem monile aureum,

Demersa exitio: diffidit urbium
Portas vir Macedo, et subruit æmulos
Reges muneribus: munera navium
Sævos illaqueant duces.
Crescentem sequitur cura pecuniam,
Majorumque fames. Jure perhorrui
Late conspicuum tollere verticem,
Mæcenas, equitum decus.

quum illud ab uxore, quam repudiaverat, Alphesibœa repeteret, ab ejus fratribus occisus est; vid. Apollod. III 6, 2; Hygin. Fab. LXXIII. — *Concidit Demersa exitio* exquisitius pro: demersa est exitio, h. e. corruit et exstirpata est.

13. *Diffidit urb. Portas vir Mac.* Fabulis adjungit res historica fide et experientia confirmatas. — *vir Mac.* Alexandri M. pater, Philippus, qui, ut Cicero ait ad Attic. I, 16: « Omnia castella expugnari posse dicebat, in quæ modo asellus auro onustus adscendere posset. » Hinc idem apud Val. Max. VII, 2, ext. 10: « Majore ex parte mercator Græciæ, quam victor, » dicitur; cf. Diodor. Sic. XVI, 54. — *diffidit*, gravius pro: perrupit, expugnavit. — *subruit*, significantius pro tenui : vicit; *subruere* enim, quod proprie de eo, qui machinis vel operibus muros destruit, dicitur, apposite transfertur ad eum, qui auro et muneribus, tanquam machinis, alterius potestatem subvertit. — *Munera nav. Sævos illaq. duces.* Refertur ad Menodorum vel Menam, qui muneribus corruptus a Pompeio, cujus classi præfectus fuerat, ad Augustum, et ab eo vicissim ad illum defecisse traditur; vid. Dio XLVIII, 45, et XLIX, 1. — *Sævos*, h. e. fortes.

17. Nexus: Quantacumque autem sit divitiarum vis, neutiquam tamen eæ, propter innumera mala quibus possessorem suum affligunt, expetendæ sunt. Etenim tantum abest, ut possidentem sui felicem præstent, ut eum potius gravissimis curis continuo premant ac obruant. Miseria ista cernitur in cura, studio, cupiditate augendarum opum quæ sequitur, comitatur crescentem pecuniam. — *Crescentem seq. cura pec.* cf. in hanc sententiam supr. II, 2, 13. Notissimum est illud Juvenal. XIV, 139: « Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit. » Cl. *Mitsch.* laudat Paul. Sil. LXXV, 3; Anth. Gr. t. IV, p. 71: « Πλοῦτον ἔχειν ἐθέλω τὸν ἐπάρκιον, ἡ δὲ περισσὴ Θυμὸν ἀεὶ κατέδει χρυσομανὴς μελέτη. » — *Majorum* sc. bonorum; *majora*, τὰ μείζονα, πλείονα; ut ἵμερος πλεόνων apud Theocrit. XVI, 65. — *Jure*, non immerito propter causas supra dictas. — *perhorrui*, gravius pro: nolui. — *Late conspic. tollere vertic.* divitiarum gloria explendescere; *verticem tollere* (ὑψαυχενεῖν) dicuntur, qui vana gloria super alios se efferunt, eosque præ se contemnunt;

Quanto quisque sibi plura negaverit,
Ab Dîs plura feret. Nil cupientium
Nudus castra peto, et transfuga divitum
Partes linquere gestio,
Contemtæ dominus splendidior rei,
Quam si, quidquid arat impiger Appulus,
Occultare meis dicerer horreis,
Magnas inter opes inops.
Puræ rivus aquæ, silvaque jugerum

cf. supr. I, 18, 13.—*equitum decus,* similiter supr. I, 20, 3, Mæcenatem *clarum equitem* appellat.

21. *Quanto quisq. sibi plura neg. Ab Dîs plura feret.* Quo minor alicujus est divitiarum cupiditas, eo major a diis ei concedetur felicitas; h. e. qui sorte sua contentus vivit, multo divite avaro est ditior. Nam, ut Cicero ait Paradox. VI, 3 : « Non esse cupidum, pecunia est.... contentum vero suis rebus esse, maximæ sunt certissimæque divitiæ;.... rebus suis contenti satis esse putant, quod est; nihil appetunt, nulla re egent, nihil sibi deesse sentiunt, nihil requirunt. » —*Nil cupient. Nudus castra peto,* ego, qui nullas divitias possideo, (*nudus*) faciam cum iis, qui pariter a divitiarum possessione abhorrent. — *et transfuga div. Partes linq. gestio,* et lubens volensque me a divitum partibus sejungo. Usus est Noster locutionibus, quæ similiter alias a militia ad philosophorum sectas vel disciplinas transferri solent. — Senec. Epist. 2 : « Soleo et in aliena *castra* transire, nec tanquam *transfuga,* sed tanquam explorator. » — *Cont. dom. splend. rei, Quam si, quidquid arat,* etc. Sententiam in antecedentibus positam amplificat et exornat magis; sensus : Multo majori mihi cedit honori, quod rem tenuem et ab aliis contemtam meo imperio subjicere didici, quam si res ampla me suo subjiceret imperio; h. e. tenuitate mea contentus longe beatior sum divite, qui magnas inter opes multa adhuc desiderat. — Alii verba : *Contemtæ dominus splendidior rei,* explicant : « divitias contemnendo locupletior sum dominus, quam si, » etc. Sed quum *contemta res* opposita sit amplissimorum latifundiorum messibus, nec Horatius divitiarum, quas contemserit, dominus fuerit, *rem contemtam* de ea, quæ ab aliis contemnitur, h. e. parva, tenui, explicare præstat; *splendidior,* quod is, qui paucis contentus est, sapientiæ gloria magis effulget; *quidquid arat,* quidquid frumentorum ex cultis agris colligit. — *Magnas inter opes inops;* similiter Senec. Herc. Fur. 166, avarum divitem « pauperem congesto in auro » dixit; cf. *Mitsch.* infr. Epist. I, 2, 56 : « semper avarus eget. » Unde Quinct. Inst. Or. VIII, 5 : « Nam deest avaro, tam quod habet, quam quod non habet. »

29. Ecce me Sabino meo agello

Paucorum, et segetis certa fides meæ,
Fulgentem imperio fertilis Africæ
Fallit sorte beatior.
Quamquam nec Calabræ mella ferunt apes,
Nec Læstrygonia Bacchus in amphora
Languescit mihi, nec pinguia Gallicis
Crescunt vellera pascuis;

opulentiorem altero, latissimas in Africa possessiones habente! Egregie poeta suum felicitatis ex mediocritate sensum subjunxit, quo dilucidius propositæ sententiæ veritatem ostenderet. Jam in agri Sabini descriptione mirifice placet amœnitatis ejus habita ratio, qua divites, soli lucro intentos, minime tangi videas. Eadem fere de isto prædicat Serm. II, 6, 1 : « Modus agri non ita magnus, Hortus ubi et tecto vicinus jugis aquæ fons, Et paulum silvæ. » — *Puræ rivus aquæ*, breviter describit villam suam in Sabinis, ubi fluebat rivus *Digentia*, e fonte Bandusio (cf. supr. III, 13, 1) desiliens. — *silvaque juger. Pauc.* infra quoque Hor. Sat. II, 6, 2, 3, præter « vicinum aquæ fontem... paulum silvæ » sibi contigisse ait. — *segetis certa fides meæ*, ager fertilis, qui certa fide, quod ei creditum est, cum fœnore reddit; de loquendi genere e re pecuniaria ad agriculturam translato vid. supr. ad III, 1, 30. — *Fulgent. imp. fert. Afr.* eum, qui divitiarum splendore conspicuus latifundiis suis in fertili Africa imperat; *imperium*, ut regna apud Virg. Eclog. I, 70, de agrorum possessionibus; cf. supr. ad II, 2, 9. — *Fallit sorte beatior*, possessorem latifundiorum agellus meus sorte beatior ὤν latet, h. e. homo ditissimus ignorat agellum meum beatiorem esse, beatiorem domino sortem præstare quam fertilis Africæ imperium. Illa per notissimum hellenismum explicatio omnem de hoc loco tollere difficultatem mihi videtur, novamque interpunctionem inutilem efficere, qua Wakefieldius et Doëring ad sequentem strophen volunt referre hæc verba, *sorte beatior*. Ed.

33. *Quamquam nec Cal. mella ferunt apes*, quamvis non agros in Calabria possideo, ubi apum mihi quæstuosum esse possit mellificium; notum inprimis præstantia sua fuit mel Tarentinum; cf. supr. ad II, 6, 14. — *Læstrygonia amphora*, in qua vinum Formianum conditum est, ut supr. I, 9, 7, *diota Sabina*; designatur autem vinum Formianum a *Læstrygonibus*, regionem ad oppidum *Formias* in Campania incolentibus; vid. Hom. Odyss. X, 82. — *Languescit*, veterascit, ut « molle merum, » I, 7, 10, et « vina languidiora » III, 21, 6. — *pinguia*, qualia oves *pingues* (ut infr. IV, 12, 9, vocantur) gerunt, crassiora et melioris notæ lana obsita puta. — *Gallicis pasc.* Columell. VII, 2, 4 : « Gallicæ oves pretiosiores habentur, earumque præcipue Altinates. » Mart. libr. XIV, Epig. 155, lanas Cisalpinas Altini, post

Importuna tamen Pauperies abest;
Nec, si plura velim, tu dare deneges,
Contracto melius parva cupidine
Vectigalia porrigam,
Quam si Mygdoniis regnum Alyattei
Campis continuem. Multa petentibus
Desunt multa. Bene est, cui Deus obtulit
Parca, quod satis est, manu.

Apulicas et Parmenses laudat. Ed.

37. *Importuna tamen Paup.* molestis et importunis curis hominum animos de rebus, unde vivant, crucians (χαλεπή).—*parva vect. Vectigal* jam, ut passim, de privatorum hominum reditibus; sic infr. Sat. II, 2, 100; et sic « tenue vectigal » de modicis reditibus apud Cic. Paradox. VI, 3: « Non intelligunt homines quam magnum vectigal sit parcimonia... Capit ille ex suis prædiis sexcenta sestertia, ego centena ex meis; illi aurata tecta etc. infinite concupiscenti, non modo ad fructum ille est sumptus, sed etiam ad fœnus exiguus; ex meo tenui vectigali, detractis sumptibus cupiditatis aliquid etiam redundabit. Uter igitur est ditior? cui deest, an cui superat? qui eget, an qui abundat? » Per *parva vectigalia* igitur designat modicum suum in Sabinis agellum. — *melius porrigam,* sapientius extendam; nam qui sorte sua contentus est, ditissimo est ditior; *porrigere* pro: propagare, dilatare, extendere; ut infr. IV, 15, 15: quod præclare opponitur *contracto.*—*Alyattei,* regis Lydiæ, Crœsi patris. — *Mygdoniis,* Phrygiis; cf. supr. ad II, 12, 22. — *continuem,* continuo vel perpetuo tractu possideam; *continuare agros* dicuntur, qui totum tractum ita agris suis occupant, ut omnia eorum rura inter se juncta sint, et uno tenore procurrant; Cic. Agr. III, 4; Liv. XXXIV, 4. — *Desunt multa,* qui concupiscunt, egere se profitentur. Cicer. Parad. VI, 1: « Qui innumerabiles cupiditates habet, hunc quomodo ego appellabo divitem, quum ipse etiam egere se sentiat? » Cum totius loci sententia *Boettigerus* comparat Alph. Mityl. Epigr. IV, Anth. Gr. t. II, p. 116, ad quod cf. *Jacobs. Animadv.* Vol. II, P. I, p. 345. — *Bene est* sc. ei; felix est is, cui Deus obtulit, etc.

Analysis. Quod sæpius Horatius probatum ivit, vitæ humanæ felicitatem non in magnarum opum possessione, sed in animo, non plura, quam quibus ad vitam honeste transigendam opus est, appetente, positam esse; id semetipsum exemplo proponens novis sententiarum luminibus in hoc quoque carmine probat. Sententiarum nexus est hic: Auro nihil esse potentius, satis

quidem constat. Auro enim in turrim aheneam, quæ Danaen contra adulteros munire debebat, penetravit Jupiter; auro in perniciem mariti sui se corrumpi passa est Eriphyle; auro urbes expugnavit et vicinos reges de gloria et potestate secum æmulantes suppressit Macedonum rex, Philippus; auro denique navium duces ad perfidiam adducti sunt. Verumenimvero quo quis est opulentior, eo majore plura habendi cupiditate agitatur. Jure meritoque igitur a divitiarum splendore abhorrui, et tranquillo animo in re modica et contemta acquiescere, quam curis gravioribus in re lauta macerari, malui. Ignorat enim latifundiorum possessor dulcissimam illam voluptatem, quam equidem ex puro rivo, paucorum jugerum silvis, et agelli mei fertilitate percipio; immo multo illo sum beatior: quamvis enim neque ex melle in Calabria quæstum facio, neque in Campania vinum Formianum condo, neque greges in præclaris Galliæ Cisalpinæ pascuis alo; rerum necessariarum tamen haud ego laboro inopia. Contracta autem plura habendi cupidate intra exiguos agrorum meorum fines latius mihi regnare videbor, quam si continuos in Asia tractus possideam. Qui multa petunt, nunquam exsatiari possunt. Multo felicius igitur et tranquillius vivunt in re modica constituti.

Omnino hoc carmen perfectissimis Horatiani ingenii monumentis, quum propter nobilissimarum sententiarum vim, tum propter lyricam earumdem tractationem accensendum esse, facile quisque, rei intelligens, largietur.

CARMEN XVII.

AD ÆLIUM LAMIAM.

De procella posterum diem contristatura Lamiam monet, invitatque ad genio indulgendum.

ÆLI, vetusto nobilis ab Lamo,
Quando priores hinc Lamias ferunt
Denominatos, et nepotum
Per memores genus omne fastos:

1. *Vetusto ab Lamo,* Neptuni filio, antiquissimo Læstrygonum, populi in Campania, rege; Hom. Odyss. X, 81. — *Quando,* siquidem, quandoquidem, ut sæpe apud Nostrum. — *priores,* gentis tuæ majores. — *hinc Lamias Denominatos,* a Lamo Lamias appellatos; fuit enim apud Romanos hoc nobilitatis studium, ut a nominis, quo quis antiquitus, præcipuè in bello Trojano, insignem gloriam consecutus fuisset, similitudine gentis suæ origi-

Auctore ab illo ducis originem,
Qui Formiarum mœnia dicitur
Princeps, et innantem Maricæ
Litoribus tenuisse Lirim,
Late tyrannus: cras foliis nemus
Multis et alga litus inutili
Demissa tempestas ab Euro
Sternet, aquæ nisi fallit augur

nem repeterent; vid. Virg. Æn. V, 117-123. — *et nepotum per memores*, etc. Sic construe: Si quidem ferunt *genus omne nepotum* sic appellatum fuisse *per fastos*. Alii, sublata omni post hoc verbum *fastos* interpunctione, *ducit* pro *ducis* legere volunt, et *genus* non in accusativo casu, sed in nominativo accipientes, ita explicant: Quando genus nepotum per fastus memoratum ducit originem ab illo auctore, etc. Quæ lectio, licet ingeniosa, mss. cod. satis confirmata non mihi videtur. Ed. — *Per mem. fastus*, per tabulas, in quibus gentis Lamiæ stemma memoriæ est proditum; de utraque forma *fastus* et *fasti* vid. *Drakenb.* ad Sil. Ital. II, 10. — *memores*, rerum memoriam renovantes et propagantes, ut infr. IV, 14, 4; et sic « memor fama » apud Ovid. Fast. II, 380, et « memores tabellæ » apud eumdem Met. VIII, 744; cf. supr. I, 13, 12. — *ab illo* h. e. tam claro; sæpius enim aliquis, cujus laus et gloria notissima est, simpliciter *ille* vocari solet. — *Formiarum mœnia*, Hom. l. l: « Λάμου αἰπὺ πτολίεθρον, Τηλέπυλον, Λαιστρυγονίην. » Nomen postea demum a Lacedæmoniis huic urbi (quam Plin. H. N. III, 5, « antiquam Læstrygonum sedem » vocat) inditum esse *Hormiarum*, vel *Formiarum*, διὰ τὸ εὔορμον, propter portus commoditatem, docet Strabo, IV, p. 161; cf. *Torrent.* — *inn. Mar. Lit. ten. Lir.* h. e. et præter Formias agrum Minturnensem sub ditione sua habuisse; *ager Minturnensis* designatur per fluvium *Lirim* (cf. supr. ad I, 31, 7), qui illum transit, et per paludes Minturnenses in mare effunditur. Jam vero quum *Marica*, nympha, Fauni uxor et Latini mater (Virg. Æn. VII, 47), ut dea tutelaris a Minturnensibus magna religione in luco, ad ipsum flumen Lirin ei consecrato, coleretur, *Liris Maricæ litoribus* doctius pro: agro Minturnensi, *innare* dicitur. Similiter Minturnensium regio describitur apud Lucan. II, 424, et Mart. XIII, 83. — *Late tyrannus*, εὐρυκρείων, ut « populus late rex » apud Virg. Æn. I, 21.

9. *Cras foliis nemus*, etc. Cras, si fides habenda est cornicis augurio, tam in silvis quam in mari tempestas sæviet. — *Demissa*, in æthere nempe concitata et inde demissa. — *sternet*, consternet, sparget, operiet. — *alga*, apud Homerum quoque Iliad. IX, 7, in tempestatis descriptione Boreæ et

Annosa cornix. Dum potis, aridum
Compone lignum: cras Genium mero
Curabis et porco bimestri,
Cum famulis operum solutis.

Zephyri impetu *alga* e mari in litus ejecta esse dicitur. — *inutili,* hinc apud Virgil. Eclog. VII, 42: « projecta vilior alga. » — *cornix augur aquæ;* Cl. *Mitscherl.* laudat Arat. Diosem. 1022: « Χειμῶνος μέγα σῆμα καὶ ἐννεάγηρα κορώνη νύκτερον ἀείδουσα. » Ovid. Am. II, 6, 34: « pluviæ graculus augur aquæ. » Virg. Georg. I, 388: « Tum cornix plena pluviam vocat improba voce »; et Plin. l. XVIII, c. 38: « Et quum terrestres volucres contra aquas clangores dabunt perfundentes sese, sed maxime cornix. » — *Annosa,* plures enim hominum ætates cornicem vivere tradunt tam veteres quam recentiores historiæ naturalis scriptores.

13. *Dum potis, aridum Compone lignum,* para igitur lignum aridum, dum illud aridum adhuc parare licet. — *Genium mero Cur. et porco bim.* merum libando et hostiam, bimestrem porcum, mactando, honorem facies Genio, h. e. lætum institues convivium; hilaritati enim indulgentes se facere putabant, quod Genio, h. e. peculiari cujusque vitæ addito custodi, gratum esset; unde *Genio litare, Genium placare,* etc. *Curare* igitur *Genium* pro: Genio operari, vel sacra facere; et hoc pro: hilaritati indulgere. Cf. infr. ad Pis. v. 210. — *bimestri,* duos menses nato. — *Cum famulis operum sol.* « Luce sacra » enim, ut canit Tibull. II, 1, 5, « arator requiescere, et suspenso vomere grave opus cessare » solet.

Analysis. Horatius, cornicis augurio de procellosa tempestate posterum diem contristatura monitus, Lamiæ suo, ut illum diem epulis transigat, auctor existit. Subito et sine omni artis studio hoc carmen a nostro exaratum esse tam res, quam ejus brevitas satis docet. In eo autem amœnum Horatii ingenium cum amicis facete jocantis reperias. Summam enim Lamiæ exspectationem, quam exordio fecerat, stemmate ejus ab antiquissimo usque Lamo ducendo, reique veritatem partim levibus, partim gravioribus argumentis asserendo, aliquantisper suspensam, ita demum extremis vv. explicat, ut crastinum diem Genio convivalique hilaritati dandum pronuntiet.

Fuere nonnulli interpretes, qui hujus Odæ exordium graviter reprehenderent, et quatuor versus, 2-5, ut Horatio indignos censerent ejiciendos esse; sed boni illi, si cogitassent poetam ea tantum scripsisse, ut vetustam Lamiæ gentem celebraret, et se convivam offerret, non ita severam censoris personam induissent. Ed.

CARMEN XVIII.

AD FAUNUM.

Faune, Nympharum fugientum amator,
Per meos fines et aprica rura
Lenis incedas, abeasque parvis
Æquus alumnis:
Si tener pleno cadit hædus anno,
Larga nec desunt Veneris sodali
Vina crateræ, vetus ara multo
Fumat odore.
Ludit herboso pecus omne campo,

1. *Nympharum fugient. amator;* nota est Fauni, ut ceterorum deorum agrestium, salacitas. Fugere nymphæ dicuntur, propter deformitatem deorum illorum agrestium, quos cornibus frontem armatos, villis turpibus horrentes, et pedibus hircinis incedentes poetæ simulant: sed malim intelligere de grata protervitate et *facili* nympharum *sævitia*, quæ, ut Galatea Virgiliana, lacessunt amatorem, *fugiunt* ad *salices, et se cupiunt ante videri.* Ed.—*Aprica,* soliex posita; a frigoribus defensa. Ed.—*Lenis,* mitis, placidus. — *Æquus parvis alumnis,* propitius tenero gregis fœtui, agnis nempe et hæduleis; sic « dulces alumni » pariter de tenera gregis subole infr. III, 23, 7. Qui *parvos alumnos* de ruris vernulis explicant, rem, cujus nullibi alias fit mentio, Fauno tribuunt. Imo, qui Faunalia celebrabant, Faunum, ut gregis servatorem, venerari solebant.

5. *Si tener pleno cadit hæd.* etc. addit ex solemni precantium formula conditionem, sub qua deum preces suas exauditurum esse sperat.—*anno pleno,* integri anni exacto tempore, pro vulgari: quotannis. — *Veneris sodali crat.* suaviter *cratera,* e qua vinum libatur, *Veneris sodalis* vocatur; Bacchus enim et Venus conjunctim vires suas exserere solent. Cf. Cl. *Mitsch.* qui inter alia laudat Lucian. Amor. 12, t. II, p. 410 (edit. Gesn.): « Τερπνοτέρα γὰρ Ἀφροδίτη μετὰ Διονύσου, καὶ τὸ παρ' ἀμφοῖν ἡδὺ σύγκρατον. »—*vetus,* bene ad aram, tanquam pietatis, jam longis inde annis Fauno exsolutæ, monumentum, designandam.

9. *Ludit,* præ lætitia exsultat, παίζει. — *Festus,* diem festum in hono-

Quum tibi Nonæ redeunt Decembres:
Festus in pratis vacat otioso
Cum bove pagus:
Inter audaces lupus errat agnos:
Spargit agrestes tibi silva frondes:
Gaudet invisam pepulisse fossor
Ter pede terram.

rem tuum celebrans. — *vacat*, solutus est operum, ut sub fine carminis antecedentis dicitur. — *Inter audac. lupus errat agnos*, hinc supr. I, 17, 9, « hædulea » sub Fauni præsidio « Martiales lupos haud metuere » dicuntur; ducta rei imago est ab aurea ætate, qua greges, omni a sævis bestiis metu vacui, libere et secure circumerrasse finguntur; cf. infr. V, 16, 51. Plura in hanc rem collecta loca dabit *Cerda* ad Virgil. Eclog. IV, 22. — *Spargit tibi silva frondes*, silva in adventus tui honorem spargit folia. Quod sub initio mensis Decembris pro anni tempore sponte faciebat silva, id suaviter in Fauni honorem data opera fecisse fingitur. *Folia* enim in vias *spargendi* mos (φυλλοβολία) antiquitus ad externi honoris, diis præstandi, significationem pertinebat; vid. *Cerd.* ad Virg. Eclog. V, 40. — *agrestes*, quales nempe in agris, quos Faunus transit, arbores gerunt. — *Ter pede terram pepul.* refer ad tripudia et saltationes in agris. — *invisam*, cum delectu ad ingenium fossoris, cui terra ob graves, quos ei inter fodiendum parit, labores sæpe *invisa* fit; jucunda voluptatis post labores oppositio.

Analysis. Hunc hymnum in Faunum ipso Faunalium die inter sacrificandum poeta cecinisse putandus est; in cujus prima quidem parte pie precatur Faunum, ut porro, si sacra ejus rite instituat, placidus agris suis adesse, et tenero pecudis fœtui tutela sua præesse velit; in altera vero summam, cui homines pecudesque Nonis Decembribus in toto pago vacent, describit lætitiam.—Ceterum bis sacra quotannis Fauno, ut deo, in cujus peculiari tutela esset pecus, Romanos fecisse, primum quidem Idibus Februariis (Ovid. Fast. II, 193, « Idibus agrestis fumant altaria Fauni »), deinde Nonis Decembribus, ut ex hoc carmine v. 10, discimus, apud eos, qui de festis Romanorum exposuerunt, cognoscere licet.— De Fauno gregibus incolumitatem præstante cf. supr. I, 17.

CARMEN XIX.

AD TELEPHUM.

Eum jocose hortatur, omissa nimia de veteribus historiis cura, ad ea potius intendat animum, quæ ad jucunde vivendum pertinent.

Quantum distet ab Inacho
  Codrus, pro patria non timidus mori,
Narras, et genus Æaci,
  Et pugnata sacro bella sub Ilio:

1. *Quantum distet ab Inacho Codrus*, quot annorum numerum tempus illud inde ab antiquissimo Argivorum rege Inacho usque ad Codrum, ultimum Atheniensium regem, præterlapsum efficiat, et quid rerum intra hoc temporis spatium gestum sit. Inachi regnum incidit ferme in ann. a. Christ. MDCCCLVI, Codrus vero vitam pro patria deposuit MLXVIII; cf. *Meurs. de Regn. Attic.* III, 16; effluxerunt igitur ab Inacho usque ad Codrum circiter DCCC. — *pro patria non timid. mori,* græce μὴ δειλὸς θανεῖν vel μὴ ὀκνῶν θανεῖν, pro vulgari: non timens, sed sponte suscipiens pro patria mortem; de nobilissimo mortis genere, quo civitati suæ victoriam de hostibus paratum ivit Codrus, res in vulgus nota; vid. Justin. II, 6; Vell. Pat. I, 2; Cic. Tuscul. I, 48; Val. Max. V, 6. — *Narras*, enarras, exponis; non quidem, ut Cl. *Mitsch.* censet, confabulando cum amicis jam de convivio deliberaturis, sed domi potius historiam græcam diligentius secundum temporis rationes digerendo et litteris consignando; quis enim Telephum tam ineptum hominem fuisse statuat, ut doctrinæ suæ copias importuno tempore exponendo aliis molestiam crearet? aut quis Horatium hoc carmen vel temere inter loquendum effudisse, vel re transacta demum illud composuisse sibi persuadeat? Immo poeta, qua Telephum appellavit, ratione, id tantum, ut ejus animum a severo historiæ studio ad hilare convivium revocaret, spectasse videtur. — *genus Æaci,* gentem ex Æaco, OEnopiæ rege, prognatam, Peleum, Telamonem, Achillem, Teucrum et Ajacem, etc. — *sacro,* ad Homerum, cui Ἴλιος, quum plurium

Quo Chium pretio cadum
  Mercemur, quis aquam temperet ignibus,
Quo præbente domum et quota
  Pelignis caream frigoribus, taces.
Da Lunæ propere novæ,
  Da noctis mediæ, da, puer, auguris
Murenæ: tribus aut novem
  Miscentur cyathis pocula commodis.

deorum cultus ibi vigeret, passim ἱρὴ dicitur; et hinc apud Virgil. Æn. II, 241, Ilium *Divûm domus* vocatur.

5. *Chium cadum,* ad præstantiora enim vina *Chium* quoque a Romanis referebatur; vid. Athen. I, p. 28. — *Mercemur,* communi igitur sumtu, sive de symbolis convivari volebant. — *temperet ignibus,* calefaciat; ante cœnam enim, ut satis constat, lavatum ire solebant Romani. — *Quo præbente domum*, etc. quis domum convivio nostro suppeditet; et quota hora ad focum, ubi nihil mihi curandum sit acre frigus, conveniam, de hac re ne verbum quidem facis, h. e. id præ historiæ, in quo defixus es, studio nihil moraris; Sat. I, 5, 38: «Muræna præbente domum, Capitone culinam.»—*Pelignis,* qualia in montosa Pelignorum regione sæviunt.

9. *Da Lunæ propere,* etc. porrige, o puer, festinantius poculum, quod in novæ Lunæ, mediæ Noctis et auguris Murenæ honorem ebibatur. Genitivi *Lunæ*, *Noctis* et *Murenæ* pendent ab omisso nomine *poculum*, quod dici solet *ejus,* in cujus honorem illud exhauritur; cf. supr. ad III, 8, 13. Poeta scilicet lætitiæ, quam præcipit, sensu abreptus jam sibi versari videtur in hoc convivio, et in *mediam* jam noctem producto, ibi sane *Luna* et *Nox*, sponte ut deas convivis venerandas se offerre debebant. — *Miscentur,* dant omnes codd. *Doëring* cum paucis; *miscentor,* tanquam symposiarchi more imperet. Sed hic notat, non jubet Hor. tantum vini aqua temperati in pocula majora infundi, quantum novem vel tres cyathi capiunt: *novem* quidem cyathos decernit iis, qui largius vino se invitare solent, poetis scilicet, in quibus ipse fuit: *tres* vero iis quos Gratiæ, quarum cultores sunt, modestiæ et temperantiæ in bibendo fines transilire vetant. Quid autem jam significat *pocula misceri Cyathis?* an poculum ac cyathus idem est, et intelligendum, pocula poculis miscentur? At illud sensu caret. Explicationem igitur Turnebii et Torrentii admittere non recusem, qua omnis difficultas tollitur. Pocula scilicet vasa ipsa fuere quæ ori exhaurienda admovebantur; cyathus autem vasculum minus capax, quo utebantur, quasi mensura, ad implenda pocula. Hic igitur notat Horatius tres aut novem cyathos in poculum infundi, ut uno haustu bibantur. Ed.—*commodis,* modicis, nec nimis parvis, nec nimis magnis. — *adtonitus,* furore poetico

Qui Musas amat impares,
Ternos ter cyathos adtonitus petet
Vates: tres prohibet supra
Rixarum metuens tangere Gratia,
Nudis juncta sororibus.
Insanire juvat, cur Berecynthiæ
Cessant flamina tibiæ?
Cur pendet tacita fistula cum lyra?
Parcentes ego dexteras
Odi: sparge rosas: audiat invidus
Dementem strepitum Lycus,
Et vicina seni non habilis Lyco.
Spissa te nitidum coma,
Puro te similem, Telephe, Vespero,

correptus, ἐμβρόντητος, μουσόληπτος. —*tres supra,* ultra tres. — *Rixarum metuens,* verens, ne rixarum causa fiat immodicus vini usus. — *Gratia, juncta sororibus,* Gratiæ sororio vinculo inter se junctæ. — *Nudis: nudus* quidem, ut Græcorum γυμνὸς, passim de eo, qui leviter amictus est, dicitur, sed *Gratiæ* in antiquis monumentis vere nudæ apparent.

18. *Insanire juvat,* ut supr. II, 7, 28: «dulce mihi est furere.» Notissimum est illud Anacreontis XXXI, θέλω, θέλω μανῆναι. — *Berecynthiæ,* Phrygiæ, a monte Berecyntho in Phrygia, ubi præcipue in Cybeles sacris *tibiæ* usus fuit; uti autem *tibia* graviorem, (vid. *Hemsterhus.* ad Lucian. D. D. XII, T. I, p. p. 233,) ita *fistula,* cujus statim mentio fit, leniorem et acutiorem sonum edidit. Quid discriminis inter *tibiam* et *fistulam* fuerit, docuerunt *Bulengerus de Theatro,* II, 23, et *Laurentius* in Thesaur. Græv. T. VIII, p. 1466. — *Parcentes ego dext. Odi,* non ferre possum, qui cunctantur et moras nectunt; suaviter autem iis, qui operæ rei cuidam impendendæ parcunt, *parcentes dexteræ* tribuuntur. — *sparge rosas,* cf. supr. ad I, 36, 15. — *audiat strepit.* Comparant Cic. p. Rosc. Am. 46: «cantu vocum et nervorum et tibiarum nocturnisque conviviis tota vicinitas perstrepit.» — *Dementem,* qualem convivarum excitat lascivia et dementia. — *non habilis,* haud apta et congruens; ætate enim adhuc florens cum juvenibus potius quam cum sene marito consuescere cupiebat; quo magis igitur Lycus de juvenili conjugis suæ levitate erat sollicitus, eo molestior convivarum in vicinia lascivientium strepitus ejus auribus accidere debebat, et movere invidiam.

25. Nexus: At te, o Telephe, ut

Tempestiva petit Rhode:
Me lentus Glyceræ torret amor meæ.

juvenem formosum, amat Rhode, pariter in flore ætatis constitua.— *nitidum,* exsplendescentem, conspicuum. — *similem Vespero,* pulcri juvenis cum Vesperi vel Luciferi splendore comparatio passim apud poetas obvia; exemplorum copiam vid. apud *Cerd.* ad Virg. VIII, 589, cf. supr. II, 5, 19, et III, 9, 21. — *Tempestiva,* ὡραία, πέπειρος. « Jam matura viro, (ut Virgil. Æn. VII, 53, loquitur) jam plenis nubilis annis; » et sic *matura virgo* supr. III, 6, 22. — *lentus Glyceræ amor,* h. e. Glycera se duram et lentam in amore mihi præbens; similiter supr. I, 13, 8, *lentis ignibus macerari* dicitur; ubi cf. not. Tibull. I, 4, 81 : «Heu! heu! quam lento Marathus me torquet (rectius: *torret*) amore. »

Analysis. Instat poeta maturando, quod in novi auguris Murenæ honorem cum sodalibus suis instituturus est, convivio. Pars hujus sodalitii est Telephus, doctrinæ inprimis, ut videtur, laude conspicuus, et eo ipso forte tempore in ordinanda et enarranda historia græca occupatus. Hunc igitur poeta jam mittere rerum doctarum et abstrusarum disquisitionem, et id potius, quod ad convivium apparandum spectet, agere jubet. Mox, quasi in medio convivio jam versetur, et in eo symposiarchi partes agat, leges bibendi proponit, et quot quisque pocula in Lunæ, Noctis, et auguris Murenæ honorem sumat, edicit. Tum moræ impatiens, ut tibia statim, fistula et lyra canatur, rosæ spargantur, et strepitus, quem non sine invidia morosus quidam senex Lycus cum conjuge sua adhuc adolescentula in vicinia audiat, ab insanientibus convivis excitetur, vehementius imperat. Denique ut amorum quoque in hilari convivio celebrando fiat mentio, Telephi felicitatem, quod ille sponte a Rhode petatur, prædicat; de suo autem infortunio, quod Glyceræ sibi in amore paret asperitas, queritur.—Quum sine dubio felicior rei cujusdam eventus in causa fuerit, ex qua Horatius lætiora cum amicis suis celebraret convivia, ut supr. I, 36, *Numidæ,* et II, 7, *Pompeii Vari* faustus in patriam reditus, et I, 37, lætus *de Cleopatræ morte* nuncius; vix dubitari potest, quin poeta convivii, ad quod *Telephum* in hoc carmine evocat, celebratione lætitiam suam Murenæ de augurata nuperrime ei delato declarare voluerit. Quo concitatiore autem affectu ille hoc convivium accelerat, eo magis, quanta ejus de novis Murenæ honoribus fuerit lætitia, cognoscitur. De Telepho cf. supr. I, 13, 1. Ceterum Cl. *Mitscherlichius* colores suos Horatium in hoc carmine ex Ionis Chii Epigr. II, Anth. Gr. t. I, p. 94, duxisse existimat; sed similitudo illa, quam Ionis Chii carmen cum hoc carmine habet, in simili tantum ad bibendum, saltandum et canendum exhortatione cernitur, nec, quid inde Horat. expresserit, adparet.

CARMEN XX.

AD PYRRHUM.

Ne puerum Nearchum suæ amasiæ eripere tentet.

Non vides, quanto moveas periclo,
Pyrrhe, Gætulæ catulos leænæ?
Dura post paullo fugies inaudax
Prælia raptor:
Quum per obstantes juvenum catervas
Ibit insignem repetens Nearchum,
Grande certamen, tibi præda cedat
Major, an illi.

1. *Moveas* h. e. amoveas; ut supr. I, 10, 10: « boves per dolum amovere. »—*leænæ,* Ovid. Met. III, 547: « Utque furit catulo lactente orbata leæna. » — *Gætulæ*, ut supr. I, 23, 10. *Gætulus leo,* ubi cf. not. — *post paullo*, mox, statim ubi raptos sibi cubiculo catulos leæna animadvertet. — *inaudax* nove pro: timidus, haud dubie quod apud græcum poetam, quem Noster expressit, erat ἄτολμος. — *per obstantes juvenum catervas*, volunt esse amatores puellæ, quos ea spernat, ut quæ Nearchum solum sequatur, atque in hoc solo votorum summam defigat; hosque leænæ persequenti obstare aiunt, quod eorum intersit Nearchum ab ea abstrahi. Mihi potius videntur juvenes, continuata allegoria venatorum turmæ comparari qui Pyrrhum comitantur, eique ita auxiliantur ut, dum catulos amoveat, leænam ipsi arceant.—*insignem* sc. forma; *ibit repetens* pro: ibit, ut repetat; vel: repetitum; ut supr. III, 14, 6: « Prodeat justis operata Divis » pro: ut operetur. — *Grande certamen,* per apposionem hæc verba accipienda in accusativo; sc. qui grandis certaminis causa futura est. Sic apud Sil. Ital. IV, 391: « *Ultima* restabat fusis jam *palma* duobus Virbius; » *ultima palma* Virbius dicitur, qui jam unus devincendus supererat, ut palma pararetur. — *tibi præda cedat Major, an illi;* omnes fere intpp. Hanc vocem *major* pro adverbio *magis*, *potius* usurpari volunt; quum autem hæc explicatio cuivis sermoni latini perito absona non videri non

Interim, dum tu celeres sagittas
Promis, hæc dentes acuit timendos,
Arbiter pugnæ posuisse nudo
Sub pede palmam
Fertur, et leni recreare vento
Sparsum odoratis humerum capillis:
Qualis aut Nireus fuit, aut aquosa
Raptus ab Ida.

possit, aliam et simplicissimam et latinæ linguæ mire accommodatam proponere non dubitem. Scilicet hic *major* non nisi pro positivo, vel potius pro superlativo sumitur, usitatissima loquendi ratione; exempli gratia, Cels. III, 23 : « inter notissimos morbos est etiam qui Comitialis, vel *major* nominatur ; » intellige igitur Nearchum hic maximam prædam dici.

9. *Interim, dum tu celeres sagitt. Prom.* Atqui v. 3, ut *inaudax raptor dura leænæ prœlia* fugiturus esse dicebatur? scilicet non statim ab initio, sed, ut ibi additur, *post paullo.* — *Arbiter pugnæ*, Nearchus, βραβευτὴς, a cujus arbitrio stetit victoria. — *palmam sub pede posuisse*, nihil curasse, utri palmam daret, h. e. utrum puellam Pyrrho, an Pyrrhum puellæ præferret; plane ut illa mulier in cyatho caprarii apud Theocrit. I, 33, seqq. « πὰρ δέ οἱ ἄνδρες Καλὸν ἐθειράζοντες ἀμοιβαδὶς ἄλλοθεν ἄλλος Νεικείουσ' ἐπέεσσι· τὰ δ' οὐ φρενὸς ἅπτεται αὐτᾶς. » — *sub pede poni* vel *pedibus subjici* (Virg. Georg. II, 492), dicitur, quod contemnimus, nihil curamus, susque deque habemus. — *nudo*, ad morem, quo pueri delicatiores non calceati, sed soleati incedebant, referunt; mihi quidem in epitheto *nudo*, quod ad ornatum pertinet, haud urgenda videtur significationis proprietas. — *sparsum odoratis humerum capillis*, h. e. humerum, super quo capilli unguentis delibuti defluebant. Horat. imitatur Ovid. Fast. II, 509 : « Ibat odoratis humeros perfusa capillis Mæonis. » — *leni recreare vento*, flabello vel tabella adhibita; *flabellum* enim vel *tabella* (vid. *N. Heins.* ad Ovid. Art. A. I, 161), ad instrumenta pertinebat, quæ mollioribus ad corpus curandum inservirent; exempla in hanc rem vid. apud *Mitsch.* Jam vero quod Nearchus certamini, ipsius causa inter Pyrrhum et puellam exorto, ita adesse dicitur, ut corpus suum interea vento per flabellum facto refrigeret, id incuriosum ejus de utriusque amore animum egregie declarat. — *Nireus* Hom. Iliad. II, 673 : « Νιρεὺς, ὃς κάλλιστος ἀνὴρ ὑπὸ Ἴλιον ἦλθε. » — *Raptus ab Ida*, Ganymedes, de cujus historia in vulgus notum. — *aquosa*, quod multi fontes in monte Ida scatebant. Ovid. Met. II, 218 : « celeberrima fontibus Ida. » Ἴδη πολυπίδαξ, πιδήεσσα.

Analysis. Pyrrho, jam id agenti, ut puerum, quem amabat, formosissimum, Nearchum, puellæ cuidam, simul ejus amore flagranti, præreptum eat, periculum, quod hoc temerario ausu subeat, accommodata rei imagine ante oculos ponit. Puellam enim illam, si Pyrrhus Nearchum ab ea abstraxerit, leænæ instar, cui quis catulos eripere tentet, in raptorem sævituram, et amatum sibi puerum feroci animo per obstantes juvenum catervas ab eo repetituram esse ait; victoriam autem hujus certaminis eo magis fore ambiguam, quum ipse puer, pugnæ arbiter, Pyrrhusne an puella superior evadat, in nullo plane ponat discrimine. — Ad græci cujusdam poetæ exemplum hoc carmen ab Horatio concinnatum esse, unusquisque facile sentiet. Lineas quasdam adumbratæ in hoc carmine imaginis animadvertisse sibi visus est in Platonis Charmide t. V, p. 141; Bipont. *Schneiderus* in *Animadv. in Anacr.* p. 107, a *Mitscherlichio* laudatus.

CARMEN XXI.

AD AMPHORAM.

Jocose eam admonet, ut vinum vetustum in Corvini gratiam effundat, unde occasione oblata, vini laudes commemorat.

O nata mecum consule Manlio,
Seu tu querelas, sive geris jocos,

1. *O nata mecum consule Manl. pia testa*, h. e. o testa, quæ vinum contines natum eodem, quo ego natus sum, anno, *L. Manlio Torquato*, et *L. Aurelio Cotta* Coss. (U. C. DCLXXXIX.) — *nata* non ad *testam*, sed ad vinum, quod testa continet, referendum. Cum Cruquio et Gesnero, Dacierius graviter errasse mihi videtur, qui testam natam proprie intelligit, formatam scilicet e terra figlina eodem anno quo natus est Horatius, notatumque fuisse in amphoris contendat annum, quo factæ sint. Quorsum enim hic Horatius amphoræ ipsius vetustatem memoraret, quum contra præcipua laus vini sit vetustas? Ed.—*Seu tu querelas*, etc. sive vino, quod capis, hæc vis insita est, ut potores reddat querulos; sive ea, ut illos ad jocos et hilaritatem proclives faciat; sive ut apud alios rixarum, apud alios insani amoris incitamentum fiat; sive ea denique, ut facili somno opprimat. Virtutes et effecta vini pro bibentium ingeniis,

Seu rixam et insanos amores,
Seu facilem, pia testa, somnum,
Quocunque lectum nomine Massicum
Servas, moveri digna bono die;
Descende, Corvino jubente
Promere languidiora vina.
Non ille, quamquam Socraticis madet

modoque in bibendo servato varia ac multiplicia suaviter ita declarat poeta, ut ea ipsa vino ingesta amphoraque contenta dicat, quasi illa rixas, jocos, amores utero inclusos habeat. Opportune Cl. *Mitsch.* cum hoc loco comparat Eveni Parii Carm. XV; Anth. Græc. T. I, p. 99: « Βάκχου μέτρον ἄριστον, ὃ μὴ πολὺ, μηδ' ἐλάχιστον· ἔστι γὰρ ἢ λύπης αἴτιος, ἢ μανίης. — Εἰ δὲ πολὺς πνεύσειεν, ἀπέστραπται μὲν Ἔρωτας, Βαπτίζει δ' ὕπνῳ γείτονι τῷ θανάτου. » — *pia testa; piam* testam hic vocari volunt alii, utpote quæ eodem anno quo poeta nata, quodam pietatis vinculo cum eo teneatur, quod multo longius quæsitum mihi videtur. Alii *piam* testam explicant benignam, munificam, qui sensus simplicior est. *Piam* tamen intelligere malim, quæ jam pietatem meam erga Messalam testatura es. Ed.

5. *Quocunque lectum nom. Massicum serv. moveri digna bono die*, digna es, quæ læto et festo die protraharis, in quemcunque denique finem et usum tu vinum ex uvis, in Companiæ monte Massico lectis, expressum servas. Hæsere in hoc loco interpretes: nonnulli explicant, cujuscunque consulis nomen, seu Manlii, seu alterius inscriptum geras, cujuscunque ætatis sis; insulsa post memoratum versu primo Manlii consulatum dubitatione ac sententia. Mihi autem videtur simplicius ita intelligere: quacunque de causa, in quemcumque usum servas vinum lectum, electum, eximium, etc.

7. *Descende,* cella enim vinaria in superiore ædium parte fuit; vid. supr. ad III, 8, 11. — *languidiora*, vetustiora, leniora, mitiora; hinc vinum, quod veterascit, supr. III, 16, 35, *languescere* dicitur. — *Corvino jubente promere* sc. me. Jocose nempe Corvinus Horatium vina languidiora promere jussisse videtur, tum, quum ille, ut suspicati sumus in *Analy.* se apud Horatium cœnare velle promitteret. Sed fortasse Horatius toto hoc carmine nihil aliud, nisi se die quodam *bono* sive læto in Corvini honorem depromto vino optimo una cum illo hilaritati indulgere velle, declarare voluit. Et sic *Corvino jubente* erit: dum summus erga Corvinum amor jubet, etc. alii virgulam post h. v. *jubente* posita, ita jungunt: descende promere, etc.

9. *Quamquam Socraticis madet sermonibus,* quamquam Socratica philosophia, cui deditus est, imbutum habet animum; philosophiam Socraticam per *sermones Socraticos* desi-

Sermonibus, te negliget horridus:
Narratur et prisci Catonis
Sæpe mero caluisse virtus.
Tu lene tormentum ingenio admoves
Plerumque duro: tu sapientium
Curas et arcanum jocoso
Consilium retegis Lyæo:

gnat, quia Socrates sermones inprimis cum discipulis suis serendo philosophiam docere solebat. — *madet*, cum delectu pro: imbutus est, vini nempe, quo quis *madere* dicitur, respectu habito; *madere* enim et *madidus* de rerum scientia quoque, qua quis largiter instructus est, dici solet. Laudant Martial. I, 40, 3: « Si quis Cecropiæ madidus Latiæque Minervæ Artibus, » et VII, 69, 2: « Cujus Cecropia pectora dote madent. » — *te negliget horridus*, tetrico philosophorum vultu aspernabitur. — *horridus*, difficilis, asper, morosus. — *prisci Catonis virtus*, nonnulli volunt hic Catonem Uticensem intelligi, quem vino plus justo indulsisse multi perhibent ac præcipue Martial. II, 89, 1. Quisquis autem hoc epitheton *prisci*, omissis argutiis, intelligere voluerit, Catonem Censorium hic ab Horatio designari sentiet, qui licet magnam morum severitatem præ se ferret, a vino non abhorruisse insimulatus est ab adversariis. Nota h. v. *caluisse*, ex præcipuo vini effectu, qui calorem corpori simul et animo addit. Ed.

13. *Tu lene torment. ingenio admoves plerumque duro*, tu haud raro tanquam lene durioribus ingeniis emolliendis adhiberis remedium, h. e. tu facis, ut duriora ingenia mitescant. — *lene tormentum admovere duro ingenio* h. e. leni ratione vim admovere duro ingenio, sc. ut fiat mitius et mollius; quod gallice dicimus: *faire une douce violence*. Hinc infr. in Epist. ad Pis. v. 435 de vino: « Reges dicuntur multis urgere culullis, Et torquere mero, quem perspexisse laborant, » et Epist. I, 18, 38: « Commissumque *teges*, et vino *tortus* et ira. » Amiciss. *Jacobs* in *Animadv. ad Anthol. Græc.* T. II, p. 29, hunc locum comparat cum Asclepiad. Carm. X, 1, T. I, p. 146. Similiter infr. III, 28, 4: « munitæ sapientiæ vim adhibere » pro: vino indulgere; et sic apud Sil. Ital. XI, 287. Bacchi munera *duram mentem laxare* dicuntur. Ceterum comparant quoque Bacchylid. X, 1; Anth. Gr. T. I, p. 84: « Γλυκεῖ' ἀνάγκα σευομένα κυλίκων θάλπησι θυμόν. » — *tu sapient. curas et arcan. jocoso cons. retegis Lyæo*, explicant de philosophis, quos vinum disertos faciat, et *curas* de eorum meditationibus, *consilium* vero de eorum placitis et decretis interpretantur. Sed ut prætermittam, usum loquendi repugnare plane huic explicandi rationi, quis unquam tandem philosophos, ut patefaciant,

Tu spem reducis mentibus anxiis
Viresque; et addis cornua pauperi,
Post te neque iratos trementi
Regum apices, neque militum arma.
Te Liber, et, si læta aderit, Venus,
Segnesque nodum solvere Gratiæ,

quæ commentati sint, quæve statuant, vini demum haustu impelli dixit? Imo per *sapientes* poeta mihi designare videtur eos, qui alias, quibus curis agitentur, quæve secum volvant, prudenter et caute animo premunt et tegunt, inter vina vero animum aperiunt, et (ut Hor. infr. Epist. I, 5, 16, de ebriis loquitur) *operta recludunt*. — *jocoso*, efficiente, ut quis jocosus et hilaris fiat.

17. *Tu spem reducis mentibus anxiis*, hinc infr. IV, 12, 19, vinum *spes novas donare*, et Epist. I, 15, 19: « cum spe divite in venas animumque manare, » et Epist. I, 5, 17: « spes ratas esse jubere » dicitur. Cl. *Mitsch.* in Anal. p. 708, comparat Pindari fragm. quoddam, in Excerpto L. XI. Athenæi apud Casaubon. Animadvv. XI, c. 4, p. 782, legitur. — *Viresque*, cf. Homer. Iliad. VI, 261; et IX, 702. — *addis cornua pauperi*. — *cornua* pro robore, in quo quis fiduciam ponit; hinc *cornua sumere* proverbiali locutione dicuntur, qui nimia in viribus suis fiducia posita ferociores fiunt. Passim in sacris Hebræorum libris eadem usurpatur loquendi ratio: « cornua peccatorum confringam, » Psalm. LXXIV, 11, et « cornu ejus exaltabitur in gloria, » id. CXI, 9. Horatium imitatus est Ovid. Art. Amat. 1, 238: « Tum veniunt risus; tum pauper cornua sumit; Tum dolor et curæ, rugaque frontis abit. » et Amor. III, 11, 5: « domitum pedibus calcamus amorem, venerunt capiti cornua sera meo. » Ad sententiam facit Macedon. XXI, 1, 2, in Anthol. Græc. T. IV, p. 86: « Ἀνέρες, οἷσι μέμηλεν ἀπήμονος ὄργια Βάκχου, Ἐλπίσιν ἡμερίδων ῥίψατε τὴν πενίην. » — *Post te*, sc. post te haustam, munere tuo recreatus; similiter supra I, 18, 5, *post vina*. — *iratos regum apices*, iratorum regum potentiam. *Apex*, qui alias est insigne sacerdotum, jam pro diademate vel insigni regiæ dignitatis ponitur. — τὸ *iratos*, quod ad *regum* referri debet, exquisitiore ratione ad *apices* poeta retulit; ut Ovid. Amor. III, 6, 36: « Cornua si tua nunc ubi sunt, Acheloe, requiras, Herculis irata (pro vulgari *irati*) fracta querere manu. »

21. *Te — producent*, paulo audacius pro: convivium, quod tuo munere celebrabitur, in multam noctem protrahent. — *Liber*, tanquam *lætitiæ dator*, ut Bacchus vocatur apud Virg. Æn. I, 734. — *læta*, propitia. — *Gratiæ*, tanquam decoris et honestatis in conviviis magistræ et custodes. — *Segnes nodum solvere* græce pro: ad nodum solvendum; h. e. quæ non facile, quo invicem inter se nexæ sunt, solvunt vinculum; hinc junctis

Vivæque producent lucernæ,
Dum rediens fugat astra Phœbus.

manibus inter se nexæ apparent Gratiæ in vett. monumentis. — *Vivæ*, lucentes, *vigiles* dicuntur, supr. III, 8, 14. — *Dum rediens fugat astra Phœbus*, comparant Propert. IV, 7, 85 : « Sic noctem patera, sic ducam carmine, donec Injiciat radios in mea vina dies. »

Analysis. M. Valerio Messalæ Corvino, qui Horatio se die quodam apud eum cœnaturum esse promisisse videtur, quale vinum in ejus honorem hoc die sibi lætissimo suppeditaturus sit, hoc carmine indicat. Testam nempe, quæ vinum Massicum uno anno secum natum servet, depromturus, et sic, quanti Messalam suum faciat, probaturus est. Quo quidem vino satis commendato in universam vini laudem (cf. supr. I, 18) digreditur, et ipsius Messalæ laudes scitissime cum illa conjungit. — De Messala, viro tam rerum gestarum gloria, quam doctrinæ laude nobilissimo, copiose disputat illustr. *Heynius* in *Observ.* ad Tibull. I, 3, 1.

Magnas hoc carmen virtutes et colorem vere lyricum habet, sive sententiarum conversionem, ad finem usque servatam, copiosamque varietatem, sive elocutionis ornatum, numerorumque spectes venustatem.

CARMEN XXII.

AD DIANAM,

Cui pinum villæ suæ imminentem consecrat.

Montium custos nemorumque, Virgo,
Quæ laborantes utero puellas

1. *Montium cust. nemorumque*, Precata enim Diana fuerat a Jove patre : « Δὸς δέ μοι οὔρεα πάντα, » Callimach. Hym. in Dian. v. 18, unde dicta illa est οὐρεία; vid. *Spanhem.* ad Callim. l. l. Supr. I, 21, 5 : « læta nemorum coma » dicitur. Catull. XXXIV, 10 : « Montium domina ut fores, Silvarumque virentium. » — *Virgo* honorifice pro : Diana, ut supr. I, 12,

Ter vocata audis, adimisque leto,
Diva triformis:
Imminens villæ tua pinus esto,
Quam per exactos ego lætus annos
Verris obliquum meditantis ictum
Sanguine donem.

22, perpetuæ enim virginitatis honore gaudebat Diana. — *labor. utero*, h. e. uteri, dum partum edituræ sunt, doloribus laborantes.—*puellas*, juvenes uxores, cf. supr. III, 14, 10. Horatium imitatus est Ovidius Amor. II, 13, 18: « Tuque laborantes utero miserata puellas; » ad munera Dianæ autem pertinet quoque obstetricis munus, unde illa: *Diana Lucifera, Lucina*, (cf. infr. V, 5, 5), *Juno Lucina* (Catull. carm. laud. v. 13: « Tu Lucina dolentibus Juno dicta puerperis).» Græcis: φωσφόρος, εὔλοχος, λοχεία, ὠκυτόκος, μογοστόκος, Εἰλείθυια, dicta est. — *adimis leto*, mortis periculo eripis. — *triformis*, (τρίμορφος, τριπρόσωπος) in cælo nempe *Luna*, in terris *Diana*, apud inferos *Hecate*; hinc Virg. Æn. IV, 511: « tria Virginis ora Dianæ, » ubi vid. *Cerd.*

5. *tua*, tibi sacra, ut *tua quercus* apud Virg. Æn. X, 423. — *Quam verris sanguine donem*, ad quam verrem immolem. — *per exactos annos* pro vulgari: quotannis, ut supr. III, 18, 5: *pleno anno*. — *obliquum meditantis ictum*, oblique et a latere, ut solent apri, dum transcurrunt, ictum inferre meditantis; apud Homerum quoque Iliad. XII, 148, aper δοχμὼς ἀΐσσειν dicitur; simili arte Noster supr. III, 13, 14, *hœdum annuum*, et IV. 2, 52, *vitulum* circumscribit.

Analysis. Laudatis breviter Dianæ virtutibus, pinum poeta, ad quam verrem ei quotannis immolaturus est, solemni more ejus cultui consecrat. — Flosculos illos, quos e Græciæ hortulis decerpsit Horatius, hoc carmen redolere, facile, qui nares suavissimo illorum odori adsuetas habent, sentient.

CARMEN XXIII.

AD PHIDYLEN.

Dii puris manibus et conscientia vitæ bene actæ sunt colendi.

Cælo supinas si tuleris manus
Nascente Luna, rustica Phidyle,
Si ture placaris et horna
Fruge Lares, avidaque porca;
Nec pestilentem sentiet Africum
Fecunda vitis, nec sterilem seges
Rubiginem, aut dulces alumni
Pomifero grave tempus anno.
Nam, quæ nivali pascitur Algido

1. *Supinas*, manibus enim sursum expansis antiquitus precari solebant; hinc ὑπτιάσματα χειρῶν apud Æschyl. Prometh. 1004, cf. Interpretes. — *Nascente Luna*, novilunio, vel Calendis cujusque mensis; cogitandum scilicet de temporibus antiquioribus, ubi annus ad lunæ cursum in duodecim adhuc menses descriptus fuit; laudant Caton. de R. R. c. 143.—*horna*, hornotina, (ὡραίᾳ) hujus ipsius anni primitiis. — *Lares*, Tibull. I, 3, 34: «Redditaque antiquo menstrua tura Lari.»—*avida*, refer ad vorandi aviditatem.

5. *Pestilentum Africum*, vitibus enim inprimis pestifer vel noxius habebatur Africi vel Austri flatus, v. Pallad. II, 13; cf. *Bœttig.* — *Rubiginem*, vitium, quod segeti nimio solis æstu contrahitur; gallice: *la nielle*;— at *uredo* de eo vitio dicitur, quo seges frigore usta corrumpitur. cf. *Bœttig.* — *sterilem*, sterilitatis causam. — *dulces alumni*, hædi, agni; supr. III, 18, 3, dicuntur *parvi alumni*.—*Pomifero anno*, autumno. —*grave*, valetudini ob aëris gravitatem perniciosum. Liv. III, 6: «Grave tempus et forte annus pestilens;» et cap. 8: «seu *graviore* tempore anni jam circumacto;» et XXV, 26: «tempore autumni, et locis natura *gravibus*;» et hinc infr. Sat. II, 6, 19: «*gravis* autumnus.»

9. Sensus: Lautiores enim, vel

Devota quercus inter et ilices,
Aut crescit Albanis in herbis,
Victima, pontificum secures
Cervice tinget. Te nihil attinet
Tentare multa cæde bidentium
Parvos coronantem marino
Rore Deos fragilique myrto.
Immunis aram si tetigit manus,
Non sumtuosa blandior hostia,

porcos, vel boves, pontificibus pro publica salute convenit mactare victimas; tu vero non opus habes multis victimis deorum tibi conciliare gratiam, dummodo corollam e rore marino et myrto nexam exiguis Larium simulacris imposueris. — *Algido*, cf. supr. ad I, 21, 6. — *Devota*, sc. ad sacrificium; *devoti* autem ad sacrificium *porci*, ut docet Cato de R. R. II, 1, 20, *sacres*, *boves* autem *opimi* appellabantur. — *Albanis in herbis* h. e. pascuis circa Albam Longam. — *Cervice*, sanguine ex icta cervice prorumpente. — *tinget*, maculabit, inficiet; Propert. IV, 1, 111: « Idem Agamemnoniæ ferrum cervice puellæ Tinxit. » Virgil. Georg. III, 492: « Ac vix suppositi *tinguntur sanguine* cultri. » Ovid. Trist. IV, 6: « Quam cui tela suo *sanguine tincta* rubent. »

15. Observa doctam duarum sententiarum complexionem ita disjungendam: nihil necesse est, minime consentaneum est te istos pontifices imitari; satis erit, abunde deos venerata eris, corona ipsis oblata. Ed. — *nihil attinet*, non opus est, non convenit, *te tentare*, h. e. lacessere, sollicitare, sc. ut tibi faveant. — *Parvos deos*, deorum Larium enim simulacra exigua forma effingi solebant; cf. Tibull. I, 10, 17. Colorem, ut observat *Mitsch.* e Nostro duxit Juvenal. IX, 137: « O parvi nostrique Lares, quos ture minuto, Aut farre, et tenui soleo exorare corona. »

17. *Immunis aram si tetigit manus*, etc. junge: *Si manus immunis* (sc. sceleris, h. e. pura) *tetigit aram*, ea jam sæpius *mollivit* (placavit) *aversos Penates Farre pio et saliente mica*, (mola salsa) *non blandior sumtuosa hostia*, æque blanda, ac si pro farre pio et saliente mica obtulisset sumtuosam hostiam. Sensus igitur: Qui pura et integra mente ad aram accedit, is farre pio et saliente mica æque ac sumtuosa hostia (parvo munere æque ac magno) iratos deos placat. — *Immunis*, purus, innoxius, integer sceleris; Ovid. Heriod. XIV, 18: « Non piget *immunes cædis* habere manus; » Vell. Pat. II: « *immunis* delictorum paternorum. » Sic apud Plin. l. XXVI, chap. 2: « oculis immunibus » subaud. *mali* vel *malo*. — Ceterum eamdem sententiam Ovid. ex Pont. IV, 8, 39, 40, sic extulit: « Nec, quæ de parva Dis pauper libat acerra, Tura minus,

Mollivit aversos Penates
Farre pio et saliente mica.

grandi quam data lance, valent. » — *Mollivit*, non *Mollibit*, (vetuste pro *Molliet;*) quamvis hoc multi ferant: unus *Mollirit:* primum prætuli, quia *præteritum* ponitur in significatione *præsentis*, mollire solet; et ea poetis usitatur enallage. Ed. — *far pium*, pio animo oblatum. — *saliente mica*, qui in igne subsilit ac crepitat. Tibull. III, 4, 10: « farre pio placant et saliente sale. » Virg. Æn. V, 745: « farre pio. » Ed.

Analysis. Phidylen, rusticam, de victimarum suarum tenuitate, ut videtur, sollicitam, bono animo esse, eamque, modo parva diis, pietatem ejus et innocentiam potius quam sacrificiorum splendorem et amplitudinem respicientibus, obtulerit munera, tam agrorum incolumitatem, quam pecudis salubritatem, sperare jubet.— En præclaram de deorum mente sententiam! in cujus quidem tractatione poetam quemdam græcum Nostro præivisse, vel nomen *Phidyle* docere potest.

CARMEN XXIV.

Sæculi sui vitia insectatur, et quomodo corrigantur, edocet.

Intactis opulentior
Thesauris Arabum et divitis Indiæ,
Cæmentis licet occupes
Tyrrhenum omne tuis et mare Apulicum,

1. *Intactis opulent.* etc. Ornatum vulgaris sententiæ: « Licet sis ditissimus, mortem tamen effugere non potes; » tirones expendant. Mortis autem commemoratione sæpius Horatius divitiarum cupidos a stultitia sua deterrere studuit; cf. supr. I, 4, 13; II, 18, 17 seqq. III, 1, 9 seqq. — *Intactis*, nondum attrectatis, integris adhuc; frustra enim ipsi Romani jam sæpius Arabiæ Felicis thesauris et rerum pretiosarum copiis manus injicere tentaverant; cf. supr. I, 29. Propertio quoque II, 8, 20, *intacta* dicitur Arabia.—*cæmentis*, jactis villarum marinarum per cæmenta fundamentis; cf. supr. III, 1, 35. — *Tyrrhenum*, mare inferum; *Apulicum*, mare superum. — *Si figit adamantinos*, etc. vulgarem sententiam: si violentia sua te invadit dira Necessitas, haud ei te subducere poteris, h.

Si figit adamantinos
Summis verticibus dira Necessitas
Clavos, non animum metu,
Non mortis laqueis expedies caput.
Campestres melius Scythæ,
Quorum plaustra vagas rite trahunt domos,
Vivunt, et rigidi Getæ;
Immetata quibus jugera liberas
Fruges et Cererem ferunt,
Nec cultura placet longior annua :

e. si annos a Fato tibi destinatos expleveris, moriendum tibi erit; splendide exornavit poeta. Dea *Necessitas*, h. e. *Fatum*, Ἀνάγκη, Μοῖρα, *clavos adamantinos* h. e. firmissimos validissimosque, vel *trabales* (ut supr. I, 35, 18, vocantur) manu gestare, eosque rebus vel personis, quas domare vel potestati suæ subjicere vult, infigere fingitur. Cum his clavis igitur *Necessitas* apparet apud divites morti destinatos, fixisque illis in summis eorum verticibus mori eos adigit. — *adamantinos*, res dicuntur *adamantinæ*, quæ sunt inexpugnabilis firmitatis, ut supr. I, 6, 13, *tunica adamantina*. — *Summis verticibus*. — *summus* est epitheton ornans, nihil amplius. — *metu* sc. mortis. — *Mortis laqueis;* retibus mors implicat homines, satis antiqua notione. Stat. Silv. V, 1, 155 : « Furvæ miseram circum undique leti Vallavere plagæ. » Ed.

9. Multo feliciorem in campis vitam vivunt Scythæ et Getæ, dum communi agrorum cultu contenti, haud curis illis et cupiditatibus, quibus divites, agitantur. — *Campestres*, qui in aperto campo vivunt, errantes, vagi ab urbium et villarum domicilio abhorrentes. — *melius* h. e. sapientius, ut supr. I, 10, 1: « rectius vivere. » — *Quorum plaustra vagas rite trah. domos;* Justin. II, 1, de Scythis: « Uxores liberosque secum in plaustris vehunt, quibus, coriis imbrium hiemisque causa tectis, pro domibus utuntur; » unde illi Græcis dicti sunt ἁμάξοικοι, ἁμαξόβιοι. — *rite*, ut fert eorum mos et vitæ ratio. — *rigidi*, duriori vitæ adsueti, ut infr. Epist. II, 1, 25 : « *rigidi Sabini.* » Ceterum Getarum vitæ simplicitatem et frugalitatem laudat Strab. VII, p. 302. — *Immetata jugera*, vivebant igitur Scythæ et Getæ ut homines aureæ ætatis, qua ut Tibull. I, 3, 43, loquitur, nullus adhuc lapis in agris fixus fuit, qui *certis finibus arva regeret*. Cf. Virgil. Georg. I, 126, et ibi Interpretes. — *liberas fruges*, fruges quibus omnes libere, promiscue utuntur. — *Nec cultura plac. long. annua*, agro enim, quem per unum annum coluerant, relicto, vagas domos suas in alium transferebant. — *Defunctumq.*

Defunctumque laboribus
Æquali recreat sorte vicarius.
Illic matre carentibus
Privignis mulier temperat innocens:
Nec dotata regit virum
Conjux, nec nitido fidit adultero:
Dos est magna parentium
Virtus, et metuens alterius viri
Certo fœdere castitas,

laborib. Æquali recr. sorte vicarius, et ut is, qui annuis laboribus perfunctus est, se recreare possit, ejus vices æquo jure alius suscipit. — *Vicarius æquali sorte*, vices alterius, ut sors æqualis postulat, suscipiens. Cum hoc Scytharum Getarumque vivendi more egregie conveniunt, quæ Cæsar B. G. IV, 1, de Suevis narrat: « Centum pagos habere dicuntur, e quibus quotannis singula millia armatorum bellandi causa educunt. Reliqui, qui domi manserint, se atque illos alunt. Hi rursus anno post in armis sunt: illi domi remanent. Sic neque agricultura, nec ratio atque usus belli intermittitur: sed privati ac separati agri apud eos nihil est, neque longius anno remanere uno in loco incolendi causa licet. »

17. Morum sanctitatem et vitæ integritatem, quam apud Scythas et Getas vigere ait, jam consulto perversis, quibus Romani se corrumpi passi fuerant, opponit moribus. — *Illic matre carent. Privign. mulier temper. innocens*, explicant: apud eas gentes noverca privignis pocula miscet sine noxa, h. e. non veneno inficit pocula; sed *temperare alicui* simpliciter pro: pocula alicui miscere, vix usus loquendi fert, nec quisquam ita locutus est; ut nihil de voce *innocens* pro: sine noxa vel damno, dicam. Itaque non dubito, quin *temperare privignis* jam sit: temperanter et leniter tractare privignos, mitem se præbere privignis, iis parcere; et sic fere Cicero pro Balbo 27, *temperare amicis*; Verr. II, 2, *hostibus*; Verr. I, 59, *sociis* dixit. —*Nec dotata regit virum*, laudant in hanc sententiam Plaut. Men. V, 2, 18: « Ita istæ solent, quæ viros subservire sibi postulant, dote fretæ; » et in Asinaria: « Argentum accepi, dote imperium vendidi. — Nam quæ indotata est, in potestate est viri; Dotatæ mactant et malo et damno viros. » Cf. eumdem Aul. III, 5, 60. Notum est in hanc sententiam illud Juv. S. VI, 460: « Intolerabilius nihil est, quam femina dives. » — *nitido* h. e. pulcro, nihil amplius, sic *nitidæ virgines* supr. Od. II, 12, 19.—*fidit*, fidenter et temere se committit. — *Virtus*, ad quam filios suos a teneris conformare student parentes; alii de parentum in liberos propagata virtute accipiunt; ad sententiam plura veterum scriptorum loca comparavit Cl.

Et peccare nefas, aut pretium emori.
O quisquis volet impias
Cædes et rabiem tollere civicam,
Si quæret Pater Urbium
Subscribi statuis, indomitam audeat
Refrenare licentiam,
Clarus postgenitis, quatenus, heu nefas,
Virtutem incolumem odimus,
Sublatam ex oculis quærimus invidi.
Quid tristes querimoniæ,
Si non supplicio culpa reciditur?

Mitsch.—*castitas certo fœdere* pro: certi fœderis h. e. conjugii, quod semper certa fide constat.—*Et pecc. nef. aut pretium emori*, et dos est, vel dotis loco apud eas gentes habendum est, quod earum filiæ τὸ *peccare* (adulterari, ἁμαρτάνειν) *nefas* esse ducunt, *aut*, si ad adulterium committendum sollicitantur, τὸ *emori* (mortem) pro pretio habent, h. e. mori, quam adulterium committere malunt.

25. Jam cum nobili indignatione ad indomitam ætatis suæ licentiam se convertit, et quomodo ista a viro, æternam sibi apud posteros de servata patria gloriam paraturo, refrenanda sit, ostendit. — Quod suspicatur *Boettigerus*, Horatium hac severioris disciplinæ commendatione velificatum esse gratiæ Augusti, qui tum forte condendis illis legibus, quas postea tulit, v. c. legi *Juliæ de adulteriis*, legi *Papiæ Poppææ de maritandis ordinibus*, operam dederit, admodum probabile est. — *rabiem civicam*, de bellis civilibus, ut passim *furor civium*. — *Si quæret Pater Urbium*, etc. si hujus gloriæ appetens erit, ut nomen suum aliquando sub titulo: *Pater Urbium* statuis incidatur. — *Urbium*, pro: urbis, ut *statuis* pro: pro: statuæ. —Nondum quidem tum Augustus, quem Hor. innuisse putant, ex publico Senatus consulto *Patris Patriæ* nomine insignitus fuit, sed populus, ut docent numismata quædam, de quibus egit *Raschius* in *Lexic. Numism.* T. III, P. II, p. 621, 22, jam plures annos ante hunc titulum honorificum ei tribuerat.—*postgenitis*, posteris, τοῖς ὀψιγόνοις. — *quatenus*, quandoquidem, quoniam; infr. Sat. I, 1, 64: « libenter *Quatenus* id facit. » — *Virtutem incolumem*, viros egregios, dum vivunt. — *invidi* tam ad *odimus*, quam ad *quærimus* referendum. Ad sententiam laudant Vell. II, 92: « Præsentia invidia, præterita veneratione persequimur; his nos obrui, illis instrui credimus. » cf. infr. Epist. II, 1, 14.

33. Vanæ sunt nostræ de morum

Quid leges, sine moribus
  Vanæ, proficiunt, si neque fervidis
Pars inclusa caloribus
  Mundi, nec Boreæ finitimum latus,
Duratæque solo nives,
  Mercatorem abigunt? horrida callidi
Vincunt æquora navitæ? . . . . .
  Magnum pauperies opprobrium jubet
Quidvis et facere et pati,
  Virtutisque viam deserit arduæ?
Vel nos in Capitolium,
  Quo clamor vocat et turba faventium,

corruptela querelæ, si non pœnis gravissimis huic malo resistitur; vanæ quoque sunt leges, si ad illas non vivitur, si divitiæ et luxus instrumenta e remotissimis terræ partibus summa cupiditate conquiruntur, paupertati vero nullus honor tribuitur. —*culpa,* morum perversitas. — *sine moribus vanæ,* inutiles, nisi vita ad eas exigitur. —*fervidis Pars incl. calorib. mundi,* zona torrida; cf. supr. I, 22; 21; III, 3, 55. *Bor. finit. lat.* zona frigida. — *Duratæ solo nives,* circumscriptio glaciei; e nive enim, quam frigus in solo jacentem durat, fit glacies. — *Mercatorem abigunt,* arcent a se, absterrent mercatorem. — *callidi,* refer ad artem navigandi, quam ad pericula in mari superanda bene nautæ callent; alii ad lucri faciendi calliditatem referunt. — *Magnum pauperies opprobrium,* etc. Quid leges proficiunt, si ii, qui nullas divitias possident, vehementer a divitibus despiciuntur, et sic ad quævis turpia tam facienda quam patienda adacti a virtutis studio deducuntur?—*pauperies,* facultates modicæ, fortunæ mediocritas ea, unde parce ac sobrie vivitur, quæ in maximo antiquitus honore constituta fuerat. — Comparant Lucian. pro merced. Cond. p. 717: « Πενία πάντα ποιεῖν καὶ πάσχειν ἀναπείθουσα, ὡς ἐκφύγοι τὶς αὐτήν. » — *arduæ,* in arce nempe secundum Hesiodum Ἔργ. 287, seqq. collocatæ, ad quam ejus cultor eniti debet.

45. Quod si igitur ad frugem et antiquam morum simplicitatem redire volumus, divitiarum, tanquam unicæ corruptorum morum causæ, exstirpanda omnino est cupiditas. Exstirpari autem istam posse existimat, si aurum et res pretiosæ quæque vel Jovi Capitolino tanquam ἀναθήματα solemni more offerantur, vel in mare abjiciantur. — *In Capitolium,* ad exemplum Augusti, qui, ut narrat Suetonius Aug. 30, « in cellam Capitolini Jovis sedecim millia pondo

Vel nos in mare proximum
Gemmas, et lapides, aurum et inutile,
Summi materiem mali,
Mittamus, scelerum si bene pœnitet.
Eradenda cupidinis
Pravi sunt elementa: et teneræ nimis
Mentes asperioribus
Formandæ studiis. Nescit equo rudis
Hærere ingenuus puer,
Venarique timet; ludere doctior,
Seu Græco jubeas trocho,
Seu malis vetita legibus alea:

auri, gemmasque et margaritas quingenties HS. una donatione contulerit.» —*Quo clamor vocat et turba favent.* inter faustam populi præeuntis acclamationem. — *in mare proximum*, Tyrrhenum puta; valuit autem jam antiquitus proverbialis illa locutio, qua, qui res quasdam contemnunt et nihil curant, eas se in aquam abjicere velle aiunt. Opportune in hanc rem *Bœttigerus* laudat Lucian. Tim. § 56, p. 173: « Σοῦ δὲ αὐτοῦ χάριν ἐστάλην, ὡς μὴ διαφθείρῃ σὲ τὸ κάκιστον τοῦτο καὶ ἐπιβουλότατον κτῆμα ὁ πλοῦτος, ὁ πολλοῖς πολλάκις αἴτιος ἀνηκέστων συμφορῶν γεγενημένος· εἰ γάρ μοι πείθοιο, μάλιστα ὅλον εἰς τὴν θάλατταν φέρων ἐμβαλεῖς. » — *lapides*, uniones; cf. Catull. LXIX, 4. H. l. imitatus est J. B. Russæus Od. II, 8: « Réservons pour nos tabernacles Cet or, ces rubis, ces métaux; Ou dans le sein des mers avides Jetons ces richesses perfides, L'unique aliment de nos maux. » — *Eradenda cupidinis*, etc. radicitus exstirpanda sunt avaritiæ semina. — *mentes nimis teneræ*, quæ nunc nimis molli et effeminata ratione tractantur.

54. *Nescit equo rudis*, etc. puer Romanus pro molliore, qua nunc educatur, ratione equitandi artis imperitus est.—*rudis*, imperitus.—*Hærere*, insidere. Ad studia autem, quibus pueri Romani in Campo Martio exercebantur, pertinuisse quoque hoc, ut equos adhuc indomitos domarent, satis notum est. Hinc Noster supr. I, 8, 7, de effeminato Sybari: « Gallica nec lupatis Temperat ora frenis. » — — *Venari timet*, venationem refugit; ut supr. I, 8, 8: « timet Tiberium tangere. » — *Græco trocho*, — *trochus* (τρόχος), circulus æneus, rotæ similis, quem pueri ludentes virga ferrea circumagebant, dum valde delectabantur ejus strepitu, quem annexi annulli inter agendum edebant; vid. Mercurial. de Art. Gymn. III, 8. — *Græco*, e Græcia enim in Italiam translatum fuerat hoc instrumentum

Quum perjura patris fides
Consortem socium fallat et hospitem,
Indignoque pecuniam
Hæredi properet. Scilicet improbæ
Crescunt divitiæ: tamen
Curtæ nescio quid semper abest rei.

lusorium; *græcabantur* igitur, ut infr. Sat. II, 2, 11, dicitur, pueri Romani. — *vetita legib. alea*, hinc *de alea* (h. e. lusu, cujus eventus, jactatis nempe talis vel tesseris, in fortunæ positus fuit arbitrio), *condemnatorum* mentionem facit Cicero Phil. II, 23. Videas etiam lib. XI, Pandectarum titulum *de aleatoribus*. Lusus aleæ puniebatur legibus Cornelia, Publicia et Tatia. Ed:

59. *Quum perjura patris fides*, etc. dum turpi fraude pater corradit pecuniam, quam filius profusius dilapidet. — *soc.* socius dicitur, quocum quis in lucro faciendo societatem iniit. —*fallat*, commode laudant Cic. p. Rosc. Amor. 40: « In rebus minoribus socium fallere turpissimum est... Recte igitur majores eum, qui socium fefellisset, in bonorum virorum numero non putarunt haberi oportere. —*Consort.*—Socius dicitur *consors*, qui, quod *sortem* (summam pecuniæ, nos: *Capital*) in medium contulit, jure suo æquam lucri partem postulare potest. —*Indigno*, prodigo nempe. — *pecun. properet.* — *properare pecuniam* eleganter dicuntur, qui diurna nocturnaque opera faciunt tentantque omnia, quibus pecuniam coacervent; hinc *avarus* Juvenali XIV, 117, *properans* dicitur. — *improbæ*, quæ improbo inhonestoque studio colliguntur; hinc infr. Epist. I, 10, 40, avarus dicitur *improbus*; vel simpliciter : magnæ, ingentes. — *rei curtæ*, ejusmodi divitiis, quæ, utut amplæ, *curtæ* tamen et parvæ insatiabilibus earum videntur possessoribus; nam, ut Noster supr. III, 16, 42, « Multa petentibus, desunt multa. » — *Bœttigerus* comparat Euripid. Electr. 943.

Analysis. In effrenatam ditiorum licentiam et luxum, tanquam causam omnis morum corruptelæ, quæ tum Romanos occupaverat, graviter invehitur. Postquam igitur communem moriendi necessitatem opulentioribus ante oculos posuit, et Scythas Getasque, tam libero ubique agrorum cultu, quam morum, qui apud eos vigeant, sanctitate multo felicius vivere docuit, unumquemque, qui æternam de patria ab interitu servata apud posteros sibi parare velit gloriam, indomitæ divitiarum cupiditati inprimis modum ponere jubet. Qua quidem funditus exstirpata, popularibus suis auctor existit, ut

pueros suos, ignavia et animi mollitie nunc diffluentes, severioribus studiis adsuefaciant.

Excellit hoc carmen sententiarum sublimium ubertate, elocutionis dignitate ac vi, numerorumque delecta gravitate. Ediscant illud juvenes, quibus est *incoctum generoso pectus honesto,* ut ait Persius, Sat. II, 74. Ed.

CARMEN XXV.

AD BACCHUM.

Se, Bacchi numine afflatum, Augusti laudes non humili modo cantaturum.

Quo me, Bacche, rapis tui
  Plenum? Quæ nemora, aut quos agor in specus,
Velox mente nova? Quibus
  Antris egregii Cæsaris audiar
Æternum meditans decus
  Stellis inserere et consilio Jovis?

1. Cogita, poetam, carmen audacius in Augusti laudes molientem, Bacchum, qui numine suo ejus pectus impleret, invocasse; audivit poetæ preces Bacchus, adest et ejus pectus intrat, cujus vim sentiens: *Quo me, Bacche, rapis tui plenum?* exclamat. — *tui plenum,* tuo numine, tua vi, perculsum atque attonitum: « Plenum Bacchi pectus » similiter dixit supra II, 19, 6.—*Velox mente nova,* novâ quasi mente donatur, qua velocissime auferri sibi videtur; scilicet ob novas animo ejus objectas rerum species, novos ac sublimiores sensus a deo immissos. — *Quibus antris egregii Cæsaris,* etc. pro vulgari: in quibus antris æternam Augusti inter deos relati gloriam canam? — *audiar meditans* pro: meditabor, et hoc pro: carmen meditando tentabo. — *egregii Cæsaris æternum decus,* egregium (cf. supr. I, 6, 11), et æternæ gloriæ decore insignem Cæsarem. — *meditans inserere,* jam pro meditans canere insertum, deum inter deos consiliantes repræsentâre. — *consilio Jovis,* h. e. inter deos majores qui a Jove in consilium vocantur. Apud nonnullos legas *concilio*, quam lectionem plurimi interpp. rejiciendam esse multis argumentis demon-

Dicam insigne, recens, adhuc
Indictum ore alio. Non secus in jugis
Exsomnis stupet Evias,
Hebrum prospiciens, et nive candidam
Thracen, ac pede barbaro
Lustratam Rhodopen. Ut mihi devio
Ripas et vacuum nemus

strare voluerunt. Ad sensum autem parum refert; licet enim non semper aliud horum verborum pro alio recte sumatur, hic tamen duo ista idem significare mihi videntur; *concilium* scilicet Jovis sane est cœtus Deorum quos Jupiter in *consilium*, in deliberationem vocat. Sic Æneid. X, 2: « conciliumque vocat divum pater atque hominum rex. » Ed.

7. Poeta, tam rei canendæ gravitate, quam Bacchi numine plenus, jam animum sumit, et de insigni carminis, quod cantaturus est, sublimitate cum nobili fiducia loquitur. — *recens,* res recenter ab Augusto gestas.—*Indictum,* quod nullus hactenus poeta celebravit. — *Non secus in jugis,* etc. non aliter enim, non minus vivide moveor, quam Baccha quæ e somno, cui furibunda tandem succubuerat, experrecta et a furore suo per eum recreata oculos circumflectere, et loca, quæ lustraverit, contemplari incipit. —*Evias,* Baccha, ab orgiorum voce *Evoe.* — *Exsomnis,* h.e. somno experrecta, ἔξυπνος. Quod Cl. *Mitsch.* putat, per Baccham exsomnem intelligendam esse eam, quæ somno, audito tympani sono, experrecta, istoque ad novos furores recreata iterum furere incipiat, parum rei accommodatum est. Baccha enim novo furore correpta profecto non loca *prospicit*, nec ea, ut poeta *miratur.* — *stupet,* cum stupore contemplatur loca, in quæ se delatam videt; *Abit* enim *in quiete molli rabidus furor animi,* ut Catullus loquitur in Galliambo v. 38. — *Hebrum,* Thraciæ fluvium, nunc *Mariza.* — *pede barbaro* h. e. pede barbararum, nempe Baccharum Thraciarum; *Thraces* enim, ut *Phryges,* apud poetas Græcos βάρβαροι audiunt. — *Rhodopen,* montem Thraciæ, nunc *Dervent.*

12. *Ut mihi,* etc. quam volupe est posse mirari, etc. verba poetæ præ admiratione exclamantis, et se jam in gratissima loca translatum credentis. —*devio,* in locis absconditis circumvaganti. —*Ripas,* Bacchæ Hebrum prospicientis respectu habito; *ripas* exhibent omnes MSS. et editiones ante Muretum qui primus dedit *rupes;* et quem secuti sunt Heinsius, Dacerius, Sanado, et multi alii: *ripas* rejecerunt, quia nusquam simpliciter et absolute ponitur, nisi mentio fluminis aut aquarum habeatur. *Rivos* scribebat Bentl. scil. *lactis, mellis* et *vini;* quia mox Horat. invocat Naiadum potentem Deum! Sed MSS. servanda lectio *ripas,* quæ multo magis poetica videtur, quam *rupes* et præsertim *rivos.* Ed.—*vacuum,* solum, vastum.

Mirari libet! O Naïadum potens,
Baccharumque valentium
Proceras manibus vertere fraxinos:
Nil parvum aut humili modo,
Nil mortale loquar. Dulce periculum est,
O Lenææ! sequi Deum
Cingentem viridi tempora pampino.

14. *O Naïadum potens,* etc. causa, cur huc actus fuerit poeta, de integro ejus subit animum; iterum igitur appellat Bacchum, et in sublimioris, de quo dixit, carminis nisu persistit. *O Naïadum potens, Bacch.* o deus, in cujus potestate Naïades et Bacchæ sunt; ut supr. I, 3, 1: « Venus Cypri potens, » et infr. Carm. Sæc. 1: « Diana silvarum potens. » Cl. *Mitsch.* comparat Orph. H. LIII, 6: « Ναΐσι καὶ Βάκχαις ἡγούμενε κιττοφόροισι. » — *valent. Procer. manib. vertere frax.* Dicitur enim Pentheum, insequente Agave et Mænadibus, in fraxinum, seu abietem ascendisse; eamque arborem statim a Bacchis eradicatam, et dejectam cum Pentheo fuisse. Unde Euripides in Bacchis: « αἱ δὲ μυρίαν χέρα Προσέθεσαν ἐλάτῃ, κἀξανέσπασαν χθονός. »

18. *Dulce peric. est sequi;* periculosum quidem tam grandia tentare; hoc autem periculum experiri non renuam, immo dulce est, duce Baccho, cui frons semper viridi pampino cingitur, quasi in sequentium solatium et incitamentum. Similiter infr. IV, 8, 33; Bacchus « Ornatus viridi tempora pampino » sistitur.

Analysis. Augusti divinos honores sive ἀποθέωσιν carmine quam maxime sublimi celebraturus, furorem, quem Bacchus poetis dithyrambicis immittere putabatur, pectore concipit Horatius. Bacchi igitur furore plenus, uti Mænas aliqua, in nemora et specus aufertur, ubi in antro quodam sublime et inauditum ante in Augusti, inter Deos relati, laudes carmen dicturus est. Mox paululum ex animi sui tumultu ad se rediens circumspicit, et loca, ad quæ furore percitus delatus sit, miratur. Tum Bacchum appellat, et, quale carmen cantaturus sit, iterum profitetur. Sensu autem dulcis illius furoris, quo, qui Bacchum sequuntur, perfundantur, delinitus subito carmen finit. — Quid assequi poeta hoc carmine dithyrambico (quale fere est supr. II, 19) voluerit, facile apparet. Ostendere nempe voluit, quo ore Augusti laudes celebraturus ruere debeat. Non canens autem illas laudes novo et sublimiore, quod se meditari ait, carmine, tacite iis canendis et uberius enarrandis se imparem profitetur. Quo quidem nihil ad tentatæ rei amplitudinem designandam aptius graviusque a poeta fingi potuit.

CARMEN XXVI.

AD VENEREM.

Rebus amatoriis vale dicit.

Vixi puellis nuper idoneus,
Et militavi non sine gloria :
Nunc arma defunctumque bello
Barbiton hic paries habebit,
Lævum marinæ qui Veneris latus
Custodit. Hic, hic ponite lucida
Funalia, et vectes, et arcus
Oppositis foribus minaces.

1. Cogita poetam ante templum Veneris stare, et inter ipsam armorum suorum dedicationem hoc carmen pronunciare. — *nuper,* adhuc scilicet, antequam Chloes fastidium expertus essem. Ex extremis enim versibus apparet Horatium indignantem potius contra Chloes arrogantiam, quam sponte sua ut pote jam non idoneum militem amoris castra deserere volentem hoc carmen scripsisse.—*militavi,* nam qui amant, Veneris vel Cupidinis castra sequi dicuntur; in vulgus notum est illud Ovidii Amor. I; 9, 1: « Militat omnis amans, et habet sua castra Cupido. » — *non sine gloria,* nota illam rerum præclare in amore gestarum memoriam, quam confirmant et Horatii vita et tot carmina ad res amatorias spectantia. —*arma,* qualia illa fuerint, ipse docet v. 7. — *defunctum bello barbiton* h. e. munere suo, dum mihi militanti h. e. amanti sonabat, perfunctum ; deduxerat nempe ad lyram modos leviores, sive carmina amatoria.—*Lævum mar. qui Vener. latus Custodit* h. e. claudit, ambit, munit; pro vulgari : qui est, vel stat a læva parte templi, in quo Venus *marina* (ἀναδυομένη, cf. Musæ. v. 284) colitur.—*Lævum lat.* Veneris nempe simulacro hic paries, quo arma sua positurus erat, a læva ; templum vero intrantibus a dextra fuisse videtur.

6. *Hic, hic ponite,* etc. alloquitur administros, quos arma jam dedicanda adportare jusserat. —*ponite,* proprie de rebus, quæ dedicantur. Sic Ovid. Amor. I, 11, 26, tabellam verbis, quibus optabat, a Corinna scriptam, se media in Veneris æde *ponere* velle ait.—*Funalia,* funes ceratos, faces, quas juvenes comissabundi præ se fe-

O quæ beatam, Diva, tenes Cyprum, et
Memphin carentem Sithonia nive,
Regina, sublimi flagello
Tange Chloen semel arrogantem.

rebant, vel quibus minabantur fores ac tectum incendere, si vi grassandum puellarum asperitas moneret, unde Ovid. A. A. III, 370 : « nec franget postes, nec sævis ignibus uret. » — *vectes*, quibus puellarum fores effringere solebant amatores. — *arcus oppositis foribus minaces*, quamvis *arcum* ad clausas puellarum fores diffringendas ab amatoribus adhibitum fuisse aliunde non constat, fieri tamen potuisse, ut amatores, summa vi in puellarum ædes irrupturi, sagittarum adeo jactu clausas fores diffinderent, negari nequit. Frustra igitur hic locus sollicitatus esse videtur a *Cuningamo* et *Bentleio*, quorum hic pro *et arcus* paulo audacius : *securesque;* ille *harpas*, pro : *arcus* tentabat. Jan. emendabat *artes* vel *uncos*, non magis feliciter. Sed explicanda potius quam mutanda lectio : malim igitur suspicari *arcus* hic esse instrumenta nobis ignota, quibus portæ frangi, vel aperiri possent; nempe vectium aliud genus aduncum, instar *arcus* curvatum; nam poetice vocari potest *arcus*, quælibet machina arcuata; et ea fortasse quam nostri dicunt, *rossignol de serrurier; croissant de jardinier*. Ed.

9. *O quæ beat. Diva, tenes Cypr.* similiter supr. I, 3, 1. Venus *Diva potens Cypri* dicitur. — *beatam*, divitiis e mercatura, quæ vel maxime in hac insula exercebatur, affluentem; hinc infr. III, 29, 60, *merces Cypriæ*. Eustathius, notante *Mitscherlich*. ad Dionys. Perieg. 508 : « Ὀλβιώτατοι δὲ νησιωτῶν δὲ Κύπριοι διὰ τὸ θαλαττοκρατῆσαι »; qua de causa *Cyprus* antiquitus vocata fuit *Macaria*, Plin. H. N. V. 31. — *Memphin*, in hac urbe Ægypti nobilissima *Venus Hospita* templum habuisse traditur; vid. Herodot. II, 112; Strab. XVII, p. 1161, a. — *carent. Sithon. nive*, in regione non frigida, sed calida sitam. — *Sithonia*, epitethon ornans, ut apud Ovid. Amor. III, 7, 8 : « Brachia *Sithonia* candidiora *nive*, » — *Sublimi flagello tange*, pro vulgari : contunde et frange Chloes superbiam. — *Flagello*, quod nunc Veneri tribuitur, sæpius dii irati sontibus imminere finguntur. Locis a Cl. *Mitsch*. in hanc rem allatis adde Oppian. Hal. II, 14, ubi sapiens diis obtemperare dicitur, Πρὶν χαλεπῇ μάστιγι καὶ οὐκ ἐθέλων ἐλάηται. — *sublimi*, in altum elato; quo gravius enim aliquis flagello cædere alium cupit, eo altius illud ad cædendum extollere solet. — *Semel* tantum ait, quia non omnis amor abiit et adhuc amatæ parcit. Ed.

Analysis. Poeta se amorum, quibus adhuc indulserit, lusibus nunc defunctum esse profitetur. Comparat autem se cum milite emerito; et quemadmodum miles arma post partam sibi per ea in bello gloriam Marti consecrare

solet, ita instrumenta illa, quibus aditum ad puellas sibi aperire tentaverat, tanquam ἀναθήματα solemni more Veneri dedicat. — Videtur autem hujus capti consilii causa inprimis fuisse Chloe, cujus extremo amorum suorum tempore superbiam expertus fuerat; hinc precibus ad illius arrogantiam ulciscendam spectantibus armorum suorum dedicationem peragit. — Ceterum hoc totum carmen ex græco quodam factum esse latinum, nemini facile, græcorum poetarum lectione imbuto, dubium erit.

CARMEN XXVII.

AD GALATEAM.

Galateam a maritimo itinere deterrere conatur, proposito Europæ exemplo.

Impios parræ recinentis omen
Ducat, et prægnans canis, aut ab agro
Rava decurrens lupa Lanuvino
Fetaque vulpes;
Rumpat et serpens iter institutum,
Si per obliquum similis sagittæ

1. Sensus: Omnia illa, quæ infausta esse solent iter aliquod instituturis, impiis eveniant; at faustis, quæ a Diis expetam, ominibus proficiscetur ea, de cujus vita ego sum sollicitus. — *parræ*, qualis avis per *parram* intelligenda sit, non satis liquet. Relatam illam ad eas aves fuisse, quæ voce sua tempestatem portenderent, ex hoc ipso loco intelligitur. — *recinentis*, vocem inauspicatam iterum iterumque repetentis. — *Rava*, ad luporum colorem, qui inter cæsium et flavum medius fere est, referendum; gallice: *roux*. Similiter *lupus* apud Ovidius Met. VI, 528, *canus;* et Met. XI, 772, *fulvus* dicitur. Minus bene alii ad oculorum colorem referunt, ut sit pro: truculenta. — *Lanuvino*, Latii oppido, prope viam Appiam sito in loco acclivi; hinc *lupa* inde *decurrere* dicitur, cujus per viam Appiam transcursus Campaniam et Brundusium versus profecturis male auspicatus fuit.—*Feta,* recens enixa.

5. *Rumpat iter institutum*, malo omine suo ab instituto itinere deterreat. — *per obliquum*, oblique viam trajiciendo. — *similis sagittæ*, de quadam serpentum specie loqui videtur Horatius quos Græci *Acontias*, Latini autem *Jaculos* vocabant, quia

Terruit mannos. Ego cui timebo,
Providus auspex,
Antequam stantes repetat paludes
Imbrium divina avis imminentum,
Oscinem corvum prece suscitabo
Solis ab ortu.
Sis licet felix, ubicunque mavis,
Et memor nostri, Galatea, vivas:
Teque nec lævus vetet ire picus,
Nec vaga cornix.
Sed vides, quanto trepidet tumultu
Pronus Orion. Ego, quid sit ater

vulgo in arboribus stabant, e quibus in transeuntes, sagittæ instar, insiliebant. De his Plin. lib. VIII, cap. 23: « Jaculum ex arborum ramis vibrari, nec pedibus tantum cavendos serpentes, sed et missili volare tormento.» Ed. —*mannos*, equos parvulos, velocitate sua inprimis insignes. — *Ego cui timebo,* etc. Junge: ego, providus auspex, prece suscitabo illi cui timebo, corvum, etc.—*providus auspex,* dum prudenter læta auguria præcipio. — *Oscin. corv. prece suscit. Solis ab ortu,* Deos precabor, ut oscinem corvum ab oriente suscitatum, lætum omen canere jubeant. — *Oscines*, ut satis notum, cantu vel clamore; *præpetes* volatu tantum auguria dabant. — *Solis ab ortu,* ab oriente enim lætioris ominis aves advolare debebant; cf. Sueton. in Vespas. 5, sub fine. — *Anteq. stantes rep. pal. Imbr. div. avis immin.* antequam avis, imminentes imbres divinitus prædicens, stantes paludes repetat, h. e. tempestate nondum per cornicem prædicta; lavando enim et aqua se in paludibus perfundendo cornices inprimis pluviosum tempus prædicere putabantur; vid. Arat. Dios. 217 seqq. Plin. XVIII, 35; Virg. Ge. I, 387. Ed.

13. *Sis licet felix*, etc. Sensus et nexus: Per me igitur, vel per auguria, quæ ego pro te capio, *licet* sane, ut, ubicunque tibi, Galatea, placet, felicem et memorem mei vitam agas, lætisque inde proficiscaris ominibus, etc. — *Sed*, etc. Quamvis autem secunda sint auspicia, non tam ipsis quam mari et ventis credas; vides autem, etc. Ed.—*quanto... tum. Pron. Orion*, quanto tumultu ad occasum ruat Orion, h. e. quanta post Orionis occasum, qui instat, exortura sit tempestas. — *trepidet,* h. e. festinet; cf. supr. II, 4, 23. — *Pronus*, ad occasum vergens, ut supr. I, 28, 21, *Orion devexus*, ubi cf. not. — *Ego, quid sit ater Hadr. novi, sinus*, ipse ego expertus sum, quam periculosum sit

Hadriæ, novi, sinus; et quid albus
Peccet Iapyx.
Hostium uxores puerique cæcos
Sentiant motus orientis Austri, et
Æquoris nigri fremitum, et trementes
Verbere ripas.
Sic et Europe niveum doloso
Credidit tauro latus, et scatentem
Belluis pontum, mediasque fraudes
Palluit audax.
Nuper in pratis studiosa florum, et
Debitæ Nymphis opifex coronæ,
Nocte sublustri nihil astra præter
Vidit et undas.

navigare in mari Hadriatico, quando atri ejus fluctus æstuant; mare enim Hadriaticum tantummodo sinus est. Nisi forte poeta certum quemdam maris Hadriatici in *sinum* exeuntem locum respexerit, qui navigantibus inprimis atræ tempestatis tempore infestus esset. — *Iapyx*, vid. ad I, 3, 4. — *albus*, cælum album, sive serenum reddens; ut supr. I, 7, 15, « albus Notus; » et III, 7, 1, « candidi Favonii. » — *quid Peccet*, in quantam fraudem inducat, quid fraudis fallaci serenitate committat.

21. Oratio ita continuanda erat: Novi etiam motus orientis Austri, etc. Pro hoc poeta, quo periculi magnitudo mirifice augetur, adhibita imprecationis formula: Sentiant, experiantur cum malo suo motus, maris fluctus ab Austro oriente, surgente, excitatos. Usitatum apud Romanos fuit ea hostibus imprecari, quæ a se ipsis avertere volebant. Unde Virgil. Georg. III, 513: « Di meliora piis, erroremque hostibus illum! » Ed.— *Host. uxor. puer.* quod molliores eorum animi impensius in ejusmodi discrimine consternari solent.— *cæcos,* h. e. atros, turbidos, vel potius subito ingruentes, haud prævisos. —*Æquoris fremit.* sic apud Ennium: « Ratibusque fremebat Imber Neptuni.» Ed. — *trementes Verbere,* contremiscentes fluctuum allisu; apud Virg. Æn. III, 423, Charybdis « unda sidera *verberare* » dicitur.

25. *Sic,* pari temeritate et inconsiderantia. — *scatent. Belluis pont.* μεγακήτεα πόντον, Hom. Odyss. III, 158. — *medias*, in medio demum mari vel periculo cognitas.— *audax,* refer ad Europæ temeritatem et inconsiderantiam.—*Nuper,* paulo ante. —*Debitæ Nymphis coronæ,* quam ex voto suscepto Nymphis offerre debe-

Quæ simul centum tetigit potentem
Oppidis Creten : Pater o, relictum
Filiæ nomen, pietasque, dixit,
Victa furore!
Unde? quo veni? Levis una mors est
Virginum culpæ. Vigilansne ploro
Turpe commissum? an vitiis carentem
Ludit imago
Vana, quæ porta fugiens eburna
Somnium ducit? Meliusne fluctus

bat. — *sublustri,* paululum obscura, quippe qua non luna, sed stellæ tantum micant. — *nihil astra præter Vidit et undas.* Comparant Mosch. Europ. v. 129. — *centum pot. opp. Creten,* ἑκατόμπολιν ; infr. V, 9, 29 : « centum nobilem Creten urbibus. » Ovid. Her. X, 67 : « Crete, centum digesta per urbes. » Vid. *Meurs. de Creta,* I, 5, et *Schœn.* de Geograph. Hom. p. 91. — *Pater o;* vividiora jam Europes desideria exprimit poeta, eam ipsam loquentem inducendo. — *o relict. Fil. nomen.* Quam turpiter mihi filiæ nomen patris relictum est! h. e. patris nomen quam turpiter neglexi et parum curavi ego filia! Sic Ovid. Her. X, Ariadne : « Nam pater, et tellus justo regnata tonanti, prodita sunt facto nomina tanta meo. » Comparant Euripid. Med. 166 : « Ὦ πάτερ, ὦ πόλις, ὧν ἀπενάσθην. » — *pietasque Victa fur.* quam turpiter furibundo ausu, quo tauro me credebam, suppressa est, quam patri debebam, pietas! Acron male jungit, *victa dixit.* Ed.

37. Europa, magis magisque nunc fraudem, in quam temeritate sua se induci passa sit, sentiens, querelas et minas jacit, quales suppeditare solet dolor et adfectus vehementior; egregie igitur ad ingenium humanum composita est Europæ oratio. — *Unde?* patrem respicit. — *levis,* nimis levis pœna. — *culpæ,* casus tertius, ad ejusmodi virginum culpam expiandam, quasi ejusmodi virginum flagitium plures mortes, vel graviorem, quam unius mortis pœnam, meruerit. Comparant Propert. IV, 4, 17, de Tarpeia : « Et satis una malæ potuit mors esse puellæ, Quæ voluit flammas fallere, Vesta, tuas? » — *vigilansne,* ita culpam suam detestatur, ut dubitet, an re vera eam commiserit. — *vitiis carentem,* innocentem. Ed. — *imago vana,* falsa species (εἴδωλον) ; sic Venus apud Virgil. Æn. I, 408, quæ falsa specie Æneæ se obtulerat, « falsis imaginibus eum lusisse » dicitur. — *quæ porta fug. eburna Somnium ducit?* Somnia scilicet, ut finxit antiquitas, per duas portas, *falsa* quidem per *eburneam*, *vera* autem per portam *corneam* ex locis inferis emittuntur; vid. Hom. Odyss. XIX, 562,

Ire per longos fuit, an recentes
Carpere flores?
Si quis infamem mihi nunc juvencum
Dedat iratæ, lacerare ferro, et
Frangere enitar modo multum amati
Cornua monstri!
Impudens liqui patrios Penates:
Impudens Orcum moror! o Deorum
Si quis hæc audis, utinam inter errem
Nuda leones!
Antequam turpis macies decentes
Occupet malas, teneræque succus
Defluat prædæ, speciosa quæro
Pascere tigres.

et *Heyn.* Excurs. XV, ad Virg. Æn. VI, 894. —*fugiens*, evolans.— *Meliusne fluctus*, etc. Fierine potuit, ut, quid melius esset, utrum tauro, qui me per longum mare veheret, me committere, an recentes in prato flores carpere, ego non intelligerem?

45. *Infamem*, detestandum; paulo mollius infr. v. 71, Venus, ubi suaviter Europæ iram ridet, eumdem *invisum* vocat. — *mult. amati monstri*, hujus exsecrandi, quem paulo ante in prato blande et amanter attrectabam (Mosch. 93 seqq. Ovid. Fast. 861 seqq.), juvenci. Scilicet uti homines, quos ob nova et inaudita scelera abominamur, *monstra* appellari solent, v. c. *Cleopatra* supr. I, 37, 21; et *Catilina* apud Cic. Cat. II, 1; ita nunc *taurus*, ob scelestissimum, quo ille Europam violenter per mare abstulerat, facinus *monstrum* vocatur.

50. *Orcum moror*, diutius in vita morans non statim ad Orcum descendo; sic *vitam*, *annos*, *mortem*, *fata morari* vel *demorari* pro: diutius in vita morari, passim dicitur; exempla de hoc loquendi genere collegit *Burmann.* ad Virgil. Æn. II, 648.—*Nuda* potest quidem pro: destituta, derelicta ab omni auxilio, accipi, nisi significationis proprietati magis favere videantur sequentia. Europa nempe, si vestibus denudata conspecta fuisset a leonibus, eos multo avidius illius corpus, tenerum adhuc et succis plenum, devoraturos esse existimabat. —*teneræ prædæ*, significantius pro tenui: mihi. — *speciosa*, ego, juvenili corpore adhuc conspicua, pulchra, pinguis, carnosa; *speciosa* opponitur *turpi maciei*. Infr. Epist. I, 16, 45: « Introrsus turpem, *speciosum pelle decora*. »

Vilis Europe, pater urget absens,
Quid mori cessas? Potes hac ab orno
Pendulum zona bene te sequuta
Lædere collum.
Sive te rupes et acuta leto
Saxa delectant, age, te procellæ
Crede veloci; nisi herile mavis
Carpere pensum,
Regius sanguis, dominæque tradi
Barbaræ pellex. Aderat querenti
Perfidum ridens Venus, et remisso
Filius arcu.

57. *Vilis*, pudendo flagitio contaminata.—*Pater urget absens*, his maledictis pater, quem reliqui, me insectatur; hæc audire mihi videor maledicta, quibus pater, quem reliqui, mihi instat. — *urget absens*, suave oxymoron observa; pater absens tanquam præsens perturbato Europæ obversatur animo. — *bene*, nisi in proprium, *bene* certe in hunc usum; de *zonarum* virginalium in suspendium usu vid. *Mitsch.* et *Stanl.* ad Æschyl. Suppl. 456.—*Lædere*, litotes pro: frangere, elidere. — *Sive te rupes et acuta leto Saxa delectant*, aut si præferendum tibi videtur illud mortis genus, quo quis per rupes et saxa se præcipitem dat. — *saxa acuta leto*, h. e. saxa, quorum culmina acuta, eminentia, celerrime mortem afferent. — *te proc. Crede veloci*, h. e. præceps inde rue, et te ventis auferendam committe: ideo *procellæ veloci se credere* significanter pro vulgari: ex loco alto se præcipitem dare. — *nisi her. mavis Carp. pens. Regius sang.* nihil enim feminæ nobiliori tristius accidere poterat, quam servilis conditio; hinc Ariadne apud Ovid. Heroid. X, 89 seqq.: « Tantum ne religer dura captiva catena, Neve traham serva grandia pensa manu. » — *domin. tradi Barb. pellex*, serva enim, quæ simul pellex est domini, multo magis extimescere debet sævitiam dominæ.

66. En solatium inter sævissimos affectuum tumultus subito adductum, tantoque blandius animos feriens ac permulcens! Postquam puellæ affectus in summam ἀκμὴν excreverat, adeoquidem, ut res ad exsequendum parandæ necis consilium spectaret; hoc demum momento Venus, diu misero isto spectaculo maligne lætata, e nube prodit, ac miseram solatur. — *Perfidum ridens Venus*, Venus, cui res in Jovis gratiam suscepta bene cesserat, nunc ridet, et quidem *perfidum* (pro: perfide), h. e. uti illi, qui

Mox, ubi lusit satis: Abstineto,
Dixit, irarum calidæque rixæ,
Quum tibi invisus laceranda reddet
Cornua taurus.
Uxor invicti Jovis esse nescis:
Mitte singultus: bene ferre magnam
Disce fortunam: tua sectus orbis
Nomina ducet.

per dolum et fraudem votorum suorum compotes facti sunt, ridere solent. In risu autem *perfido* egregie expressum est ingenium Veneris, quæ, ut dea χαιρέκακος, e doloribus, quos parat, voluptatem capere solet. Hinc sup. I, 33, 12, *jocus*, qui Veneri placet, *sævus* dicitur. — *remisso Fil. arcu*, suaviter Cupido, qui simul adest, nunc arcum laxatum gestare fingitur; nam, quod ille per arcum adductum et intentum efficere solet, jam effecerat. O suavem picturam! Ed.

69. *Ubi lusit satis*, ubi satis delectata fuerat ludo illo, quem spectandum ei Jovis amor dederat.—*calidæ*, quæ calidum animum, commotum indicat.—*Quum tibi inv.* etc. Quum taurus ille tibi nunc invisus suppeditabit cornua, quæ tum dilaceres, si adhuc placet; jocose pro: quum deus, qui sub tauro latet, se tibi conspiciendum et amplectendum præbebit. — *Uxor*, h. e. pellex, ut passim *conjux*. — *sectus orbis*, separata orbis terrarum pars a tuo nomine Europa appellabitur; quod etiam in solatium esse poterat. Ed.

Analysis. Galateam ab itinere, quod navi in exteras terras susceptura erat, non malorum quidem ominum, sed manifesti, cui iniquiore nunc navigationi anni tempore se exponat, periculi commemoratione deterrere studet. Sententiarum nexus est fere hic: Non malis equidem ominibus te ab itinere, quod meditaris, deterrebo, immo deos venerabor, ut bonis avibus te proficisci jubeant; sed licet aves itineri tuo addicant, cogita, quæso, quam graves hoc ipso, quod instat, anni tempore tempestates in mari oriri soleant. Cave igitur, ne tibi fraudi sit, quam nunc cælum ostendit, serenitas. Sic Europa quoque olim per externam bovis ipsi adblandientis speciem in fraudem inducta est.— Quod supra ad hujus libri carmen tertium de longiore illa, qua Juno loquens inducitur, digressione monuimus, id quoque de Europæ fabula, scite hujus carminis argumento accommodata, valet. Scilicet poeta in Europæ fabula nunc unice temeritatem, qua illa tauro se credidisse fertur, spectavit, quam

cum Galateæ, hiemali tempore navi se commissuræ, temeritate comparat. Quantam suavitatem autem, sublimitatem et dignitatem Horatius huic carmini conciliaverit eo, quod Europam tam agentem quam loquentem induxerit, lectores ipsi sentient. — Cum argumento hujus carminis comparant Propert. I, 8.

CARMEN XXVIII.

AD LYDEN.

De die festo Neptuni in potu et cantu hilariter transigendo.

Festo quid potius die
Neptuni faciam? prome reconditum,
Lyde strenua, Cæcubum,
Munitæque adhibe vim sapientiæ.
Inclinare meridiem
Sentis: ac veluti stet volucris dies,

1. *Festo die Neptuni*, Neptunalia mense Julio, et quidem, ut veteres Fasti et Varro L. L. V, 3, docent, a. d. V Calend. Aug. a Romanis celebrabantur. — *strenua*, græce pro: strenue, h. e. promto paratoque animo, προθύμως. — *Cæcubum*, vid. supr. ad I, 20, 9. — *reconditum*, vinum enim generosius, quale fuit Cæcubum, in interiore quadam cellæ vinariæ parte seponi atque reponi, nec nisi diebus festis et lætioribus inde depromi solebat; hinc idem *Cæcubum*, infr. V, 9, 1, « repostum ad festas dapes, » et *Falernum*, supr. II, 3, 8, « interioris notæ » vinum appellatur. — *Mun. adhibè vim sap.* et sapientiam illam, qua tu munita alias vini potu abstines, hodie vinci patere; pro vulgari: et mecum vino indulge. Facete poeta de Lyde, tanquam de Catone, loquitur, qui vere nonnunquam per vinum sapientiæ suæ vim adhibuisse, h. e. vino indulsisse dicitur; hinc Noster supr. III, 21, 11 et 12, de eo: « Narratur et prisci Catonis Sæpe mero incaluisse virtus; » ubi statim accommodate ad nostrum locum additur: « Tu lene tormentum ingenio admoves Plerumque duro. » In eamdem sententiam apud Plin. XXIII, 1 s. 23, quem laudavit *Boettig.* proverbiali locutione « sapientia vino obumbrari » dicitur. *Porphyrion* autem ad h. l. observat: « Græci aiunt vim sapientiæ adhiberi per vinum. »

5. *Inclinare* sc. in vesperam. —

Parcis deripere horreo
Cessantem Bibuli Consulis amphoram.
Nos cantabimus invicem
Neptunum, et virides Nereïdum comas:
Tu curva recines lyra
Latonam, et celeris spicula Cynthiæ;
Summo carmine, quæ Gnidon
Fulgentesque tenet Cycladas, et Paphon
Junctis visit oloribus:
Dicetur merita Nox quoque nænia.

stet, quasi dies, cujus fuga velocissima est, non properet, ad finem decurrat. Laudant Tibull. I, 4, 28: « Haud segnis *stat* remeatque dies. » — *Parcis deripere*, cunctaris deripere, non deripis; sic passim τὸ *parcere*, ut Græcorum φείδεσθαι, eleganter pro: non, vel nolle ponitur; ut supr. III, 8, 26, « parce nimium cavere » pro: ne nimium caveas, vel: noli nimium cavere. Ovid. Art. Am. III, 457: « parcite credere, » nolite credere. — *horreo*, de apotheca vinaria, sive vini veterario, quod in superiore ædium parte fuit; vid. supr. ad III, 8, 11. — *Cessantem*, suaviter τῷ *parce* respondet; cessante enim Lyde, amphora simul, quæ festinantius ab illa adferri debebat, cessabat. — *Bibuli Consulis amphoram*, vinum, quod Bibulo Consule natum et in ea conditum fuit, continentem; fuit autem M. Calpurnius Bibulus consul U. C. DCXCIV.

9. *Invicem*, carmine amœbæo. — *virides*, h. e. cæruleas; a maris colore, qui diis marinis tribuitur; *cæruleos crines* gerit quoque apud Ovid. Met. V, 432, Nympha Cyane. — *celeris spicula Cynth.* Diana enim cum ejus matre Latona a puellis inprimis coli et hymnis celebrari solebat; cf. supr. I, 21, 11, et Euripid. Hec. 462. — *Summo carmine*, quo carmine a te decantato vicissim nos ambo cantabimus, *quæ Gnidon*, etc. Venerem. De *Venere Gnidia* vid. supr. ad I, 30, 1. — *Fulgentes*, ut supr. I, 14, 19, *nitentes*, ubi vid. not. — *Paphon*, cf. supr. ad I, 30, 1. — *Junctis oloribus*, Venus enim, ut in vulgus notum, ab oloribus, ejus currui junctis, vehitur. Ovid. Met. X, 717. — *Nox*; Nocti, ut deæ, in nocturnis conviviis inprimis et comissationibus divini honores fiebant; cf. supr. III, 19, 10, ubi *mediæ Nocti* vinum libatur. — *nænia*, equidem de carmine molliore explicaverim, quale esse solet, in quo quis animi sui dolorem exprimit; de carmine, quod somni adducendi causa canitur, explicat *Boett.* quem vide. *Nænia* de carmine lætiore infr. Epist. I, 1, 63: « ...nænia, quæ regnum recte facientibus offert. »

Analysis. Diem Neptuno sacrum poeta se hilariter apud amicam suam, Lyden, bibendo canendoque ad multam usque noctem transigere velle declarat. Ut igitur lectorem in mediam rem statim abripiat, Lyden, in cujus domo se jam adesse fingit, festinantius vinum Cæcubum depromere, alterno carmine Neptunum et Nereides secum celebrare, ipsam solam Latonæ et Dianæ laudes ad lyram dicere, et postremo mutuo iterum carmine Venerem et Noctem secum canere jubet. — Per Lyden haud dubie est intelligenda eadem, cujus supra quoque II, 11, 22, ut fidicinæ et meretricis mentio fit. — Argumentum hujus carminis debetur fortasse poetæ cuidam græco, quem Noster imitatus est.

CARMEN XXIX.

AD MÆCENATEM.

Ad hilarem cœnam invitat, suadetque, ut severiores curas Fortunæ Superisque permittat.

Tyrrhena regum progenies, tibi
Non ante verso lene merum cado
Cum flore, Mæcenas, rosarum, et
Pressa tuis balanus capillis
Jam dudum apud me est. Eripe te moræ:
Ne semper udum Tibur, et Æsulæ

1. *Thyrrena reg. prog.* cf. supr. ad I, 1. 1. — *tibi*, in tuum honorem, h. e. ad te honorificentius in villa mea excipiendum. — *lene*, ut supr. I, 7, 19, *molle*, quale est vinum vetustius. — *Non ante verso cad.* quod condidi in cado, qui nunquam antea ad vinum inde effundendum *versus* h. e. inclinatus, et deinde, ut fieri solebat, *inversus* fuit (cf. infra Sat. II, 8, 39); vult igitur significare, cadum illum, quem nunc primum ad vinum inde hauriendum *vertere*, h. e. inclinare, velit, ad singularem usum repositum fuisse. — *balanus*, e glande enim *balano*, sive *myrobalano*, in Arabia inprimis ad avellanæ nucis fere magnitudinem nata, suavissimi odoris unguentum exprimebatur.

5. *Moræ*, omnibus iis, in urbe te morantibus; festina; cogitandum autem non tantum de iis, quibus Mæcenas in urbe delectabatur, sed etiam de curis civilibus, quibus ille nunc

Declive contempleris arvum, et
Telegoni juga parricidæ.
Fastidiosam desere copiam, et
Molem propinquam nubibus arduis:
Omitte mirari beatæ
Fumum et opes strepitumque Romæ.
Plerumque gratæ divitibus vices,
Mundæque parvo sub lare pauperum

quum maxime, ut infr. v. 26 dicitur, « Urbi sollicitus timebat. » — *Ne semper udum Tibur*, etc. ne in easdem semper terras adjacentes e domo tua prospicias. Fuit nempe domus, quam Mæcenas habuit in Esquiliis, tam alte exstructa (unde illa v. 10, « moles propinqua nubibus arduis » vocatur), ut ei inde prospicienti non solum tota urbs, sed vicina quoque oppida, *Tibur*, *Æsula* et *Tusculum*, obversarentur; juncti ei fuere horti splendidissimi, *hortorum Esquilinorum* nomine celebrati. — *udum*, ob rivorum, quibus rigabatur Tiburtina regio, copiam; cf. supr. Od. I, 7, 14. — *Æsulæ declive arvum*. Æsulam, in colle deorsum vergente sitam. — *contempleris*, ne semper e domo tua prospicias, ne usque delecteris, detinearis jucundissimo in amœnas regiones prospectu. — *Teleg. juga parr.* Tusculum, nunc *Frascati*, cujus conditorem faciunt Telegonum, Ulyssis ex Circe filium, qui, quod patrem, cujus ipsius quærendi causa in Ithacam venerat, se inscio, trygonis, piscis marini, radio, sagittæ præfixo, occidisse dicitur, *parricida* audit; vid. *Boettig.* et *Schott.* Obs. Hist. III, c. 17.

9. *Fastidiosam*, egregie ad ingenium hominum, quos rerum, quibus abundant, sæpe capere solet fastidium et satietas. — *Molem propinq. nub. ard.* infr. Horat. Mæcenatis domum simpliciter *altam* vocat, et Sueton. Ner. c. 38: « Mæcenatianam turrim; » alta scilicet palatia, qualia reges vel beatiores incolunt, *turres* appellari solent; cf. *Ernest.* ad locum Sueton. et supr. I, 4, 14. — *beatæ*, omni rerum copia affluentis. — *Fumum*. Nonnulli proprie hoc verbum sumi et vaporem significare e caminis surgentem, Mæcenatique ex alto intuenti necessario videndum, putavere. Hanc autem vocem figurative intelligendam potius putem, ad significandam vanitatem rerum omnium, quas in magnis urbibus videre est. Sic J.-J. Russeus, Emil. lib. IV, in fine: « Adieu, Paris, ville de bruit, de fumée et de boue. » Ed.

13. *Plerumque gratæ divit. vices*, etc. Lubenter sæpe divites vitæ vicissitudinis causa ex urbe in agrum secedere, ibique in humili pauperum domo ad cœnam simpliceem, non in triclinio quodam magnifice adornato, sed in munda mensa appositam, omnes animi curas deponere solent. —

Cœnæ, sine aulæis et ostro,
Sollicitam explicuere frontem.
Jam clarus occultum Andromedæ pater
Ostendit ignem; jam Procyon furit,
Et stella vesani Leonis,
Sole dies referente siccos.
Jam pastor umbras cum grege languido
Rivumque fessus quærit, et horridi
Dumeta Silvani: caretque
Ripa vagis taciturna ventis.

Plerumque, haud raro, ut infr. Sat. I, 10, 15; in Epist. ad Pis. v. 14 et 95. — *sine aulæis et ostro*, refer ad externam tricliniorum magnificentiam; per *aulæa*, ut docet Scholiast. infra ad Sat. II, 8, 54, intelligenda sunt pretiosa vela, quæ sub cameras in triclinio tendebantur, ut, si quid pulveris decideret, ab iis exciperetur (gallice: *dais, baldaquin*); per *ostrum* autem, purpurea vel conchyliata peristromata, sive peripetasmata, quibus lecti tricliniares insternebantur; Virg. Æn. I, 700: « Stratoque super discumbitur *ostro*. » — *Sollicitam*, rugis contractam ob sollicitudinem. — *explicuere* pro: explicare solent; ut sæpe.

17. *Jam clarus occult.* etc. Jam illud anni tempus agitur, quo solis ardor est vehementissimus; pro vulgari: Jam est æstas, quam rure transigere solent beatiores; — æstatem autem, et nominatim mensem Julium a siderum, quæ hoc mense oriuntur, cursu designat. — *Androm. pater*, Cepheus, sidus sub cauda Ursæ minoris, cujus ortus in a. d. VII Id. Jul. incidit. — *occultum ignem Ostendit*, exquisite pro vulgari: oritur. Catull. LXII, 7: « Nimirum OEtæos *ostendit* Noctifer *ignes*. » — *Procyon*, Antecanis, Id. Jul. exoriens. — *furit*, æstu sævit. — *stella vesani Leonis*, in pectore Leonis; *tuber Leonis* vocata, quæ postquam Sol a. d. XIII Cal. Aug. in sidus Leonis transiit, a. d. IX Cal. Aug. oritur. — *vesani*, eodem sensu infr. Epist. I, 10, 17, *Leo* dicitur *furibundus*.

21. *Jam pastor umbras*, etc. Virg. Eclog. II, 8. « Nunc etiam pecudes umbras et frigora captant. » Cl. *Müscherlichius* comparat Epigr. Ἀδεσπ. CCLX, 5, 6; Anth. Græc. t. IV, p. 171: « Χὠ ποιμὰν ἐν ὄρεσσι μεσαμβρινὸν ἀγχόθι παγᾶς Συρίσδων, λασίας θάμνῳ ὕπο πλατάνου Καύματ' ὀπωρινοῖο φυγὼν κυνός. » — *horridi Dum. Silvani*, virgulta et dumeta, quibus præest Silvanus; *horridi* refer ad incultam et horridiorem *Silvani*, ut dei agrestis, formam. — *caretque Ripa vagis taciturna ventis*, nec ad ripam,

Tu, civitatem quis deceat status,
Curas, et Urbi sollicitus times,
Quid Seres, et regnata Cyro
Bactra parent, Tanaisque discors.
Prudens futuri temporis exitum
Caliginosa nocte premit Deus;
Ridetque, si mortalis ultra
· Fas trepidat. Quod adest, memento
Componere æquus: cetera fluminis
Ritu feruntur, nunc medio alveo

ubi omnia tacent, auræ spirant, scilicet, ut fessum solis æstu pastorem recreent.

25. *Tu, civit. quis deceat status,* etc. At tu, Mæcenas, ad civitatem prudenter regendam in urbe manes, dum animum tuum de iis, quæ exteri hostes agitent, nequicquam crucias. Mæcenati quidem, qui hoc anno Urbi præfectus fuit, curæ cordique esse debebat reipublicæ salus et incolumitas; sed nimium ille de exterorum hostium minis sollicitus fuisse videtur; unde Hor. supr. III, 8, 17, eumdem monet: « Mitte civiles super urbe curas, etc. » ubi cf. not. — *Seres,* gens Indica, pro Indis universis. — *Bactra,* urbs primaria in Bactriana Persarum provincia, pro universo Parthorum imperio. — *regnata Cyro,* cf. supr. II, 2, 17. — *Tanais,* fluvius (nunc *Don*), Europam et Asiam dividens, pro ejus accolis Scythis, Parthorum sociis. — *discors,* hic populus igitur, qui ipse inter se dissidebat, multo minus timendus fuit Mæcenati; jam supra Hor. ut vanum Mæcenatis timorem esse ostenderet, de Parthis, III, 8, 19: « Medus infestus sibi luctuosis Dissidet armis. »

29. *Prudens,* sapiente consilio. Quid enim miserius humano genere, si ventura mala certo prævideri possint, quum ipse prorsus incertæ calamitatis metus mentem nostram mire excruciet. — *exitum fut. temp.* fata futura. — *Calig. nocte premit Deus,* in sententiam vel gnomen comparant Theogn. 1037 seqq. Pind. Ol. XII, 13; Eurip. Iphig. Taur. 476; Incert. apud Stob. Flor. p. 409; Juven. VI, 556. — *Ridet,* hominum scilicet istorum stultitiam irridet, ultra quam convenit trepidantium, rerumque futurarum, metu præsentium, fructum abjicientium. — *ultra Fas,* de rebus futuris, quas scire velle nefas est.

32. *Quod adest, memento Comp.* immo, quæ adsunt, recte adhibere et in usum convertere decet; Cicero de Senect. c. 9: « Quod adest, eo decet uti; » ad præceptum Græcorum τὸ παρὸν εὖ θέσθαι, εὖ ποιεῖν. De quo vid. *Hemsterhus.* ad Lucian. t. I, p. 544. — *æquus,* quicquid illud sit, eo contentus; æquo placidoque animo in eo

Pennas, resigno quæ dedit, et mea
Virtute me involvo, probamque
Pauperiem sine dote quæro.
Non est meum, si mugiat Africis
Malus procellis, ad miseras preces
Decurrere; et votis pacisci,
Ne Cypriæ Tyriæque merces
Addant avaro divitias mari.
Tunc me, biremis præsidio scaphæ

ejus munera.—In eamdem sententiam vetus poeta apud Plutarch. de Tranquill. t. VII, p. 855, edit. Reisk. : « Ἡδὺ μὲν, ἄν τι φέρῃς, ὀλίγον δ' ἄχος, ἢν ἀπολείπῃς. » Cl. *Mitsch.* comparat Senec. de Vit. B. X, 20 et 21. — *si celeres quatit Pennas,* si avolat (quatiunt enim pennas avolantes), h. e. si a me recedit. — De Fortuna, dea alata, vid. *Comment. de alat. imagg.* (Gothæ, 1786) p. 30. — *resigno,* reddo ; infr. Epist. I, 7, 34, « cuncta resigno. » *Resignare* translatum e re pecuniaria, ubi est pro : solvere, nempe per attributionem vel perscriptionem, quod ad mensas argentariorum in tabernis fieri solebat. Ad sententiam comparant Senec. de Tranq. 11. — *mea Virtute me involvo,* suaviter de viro sapiente, qui pro pallio, quo philosophi se involvere solebant, virtute sua se involvit. — *probamque Paup. sine dote quæro,* vulgarem sententiam : « Paupertati me adjungo, Paupertatem sector, » suavissima imagine expressit. Fingit nempe, se petere et ambire velle Pauperiem, tanquam puellam, cujus dos (uti supr. III, 24, 21, apud Scytharum campestrium puellas) sola virtus et probitas sit. — Cum toto hoc loco comparat *Boettig.* Lucian. Tim. 36.

57. *Non est meum,* divitiarum autem ego expers non opus habeo. — *ad miser. prec. Decurrere,* ad preces perfugere, quibus deorum moveatur miseratio. — *si mug. Africis Malus proc.* si tempestatis ab Africo concitatæ tempore malus stridorem edat, pro : imminente naufragii periculo; supr. I, 14, 4 : « Et malus celeri saucius Africo, Antennæque gemant. » — *votis pacisci,* sub ea conditione vota suscipere et promittere, *ne,* etc. hinc « preces emaces » apud Pers. II, 3. — *Addant avaro divitias mari,* h. e. divitiis, quas mare insatiabile devorare solet, novum additamentum accedant; pro vulgari : in mari pereant. — *avaro,* insatiabili, ut supr. I, 28, 18, « mare avidum. »

62. Tum ego potius, quando alii deprehensi tempestate, de servandis opibus miserrime laborant, in tali periculo constitutus, æquissimo rerum mearum jacturam animo ferens, nave relicta, in scapham ei adnexam confugiam, per mare turbatum securus navigabo. — *biremis scaphæ,* cymbæ minoris, quæ duobus remis ab uno

Tutum, per Ægæos tumultus
Aura feret, geminusque Pollux.

regitur. Ejusmodi autem cymbæ, ut naufragis essent præsidio, navibus onerariis, ut adhuc fieri solet, annexæ fuere. — *per Æg. tumult.* h. e. per motos in mari Ægeo fluctus; erat autem mare Ægeum, per quod Romam advehi debebant merces Tyriæ et Cypriæ, navigantibus ob crebras tempestates infestissimum. *Boettigero* Horatius eumdem in hoc loco poetam Græcum, e quo apud Lucian. Hermot. c. 28, proverbium, « ἐπὶ ῥιπὸς τὸ Αἰγαῖον διαπλεῦσαι » haustum sit, ante oculos habuisse videtur. — *geminus Pollux,* Castor et Pollux, navigantibus propitii; cf. supr. I, 3, 2.

Analysis. Mæcenatem, ut ad animum ab urbis strepitu et curis gravioribus reficiendum, ad se in villam suam venire, lætoque ibi, quod ei apparaverit, convivio interesse velit, blandis pariter ac gravibus permovere studet rationibus. — Ipsis divitibus ait jucundam sæpe vitæ urbanæ cum rustica commutationem esse, nec raro eos ibi in parva domo animum suum exhilarare; — anni autem, quod nunc adsit, tempus, ubi sol vehementius sæviat, rusticationi inprimis opportunum esse; Mæcenatem igitur semetipsum lætiore vitæ fructu defraudare, quod in urbe, cui nunc præfectus sit, maneat; et, de ejus salute nimium sollicitus, frustra, quæ exteri hostes contra rempublicam moliantur, extimescat; de futuri enim temporis exitu, quem prudenter deus occultet, stulte sæpe trepidare homines, quos in recto potius usu ejus, quod adest, acquiescere deceat; quum rerum humanarum vicissitudo similis fere sit fluminis, modo leniter et placide profluentis, modo magno cum impetu exsurgentis et quæque sibi obvia violenter secum abripientis, cursui; illum solum, cui, libero ab omni cupiditate, se iis, quæ quisque dies tulit, fruitum esse, dicere liceat, vere felicem esse; nec ipsum Jovem semel percepta ei eripere posse; Fortunam quidem mutabilem esse, et modo huic, modo alii se benignam præbere; sed, si forte illa sibi appareat iniquior, virtutem tutum sibi contra eam præstare præsidium, nec pertinere ad se illum timorem, quo naufragii tempore de bonorum suorum jactura mercator expallescere soleat. — Quum argumentum hujus carminis, quod in honestissimi vitæ fructus commendatione versatur, jam per se ita comparatum sit, ut facile cujusque lectoris animum delectet et suaviter deliniat, quid mirum, si tantum illud ab omnibus plausum tulerit, ut in præstantissimis quum Horatii, tum omnis antiquitatis haberetur carminibus! Ceterum observa, quam scite Horatius tam Stoicæ quam Epicureæ philosophiæ vitæ præcepta inter se conjunxerit; et sic neutri utriusque disciplinæ se unice addictum esse in hoc quoque carmine ostenderit.

N. B. Non aliter de hoc carmine sentiebat peritissimus ille poeseos, phi-

losophiæ ac bellorum æstimator et artifex, quem sive in solio regnantem, sive militantem in castris nihil unquam a cultu Musarum deterruit. *Fredericum* dico, qui, quum septembri mense, anno 1757, per Lipsiam transiret, undique victoribus quatuor exercitibus hostiliter prementibus ad summas rerum angustias redactus, atque jam regno spoliandus, et, nisi fortuna regressum haberet, de morte sibi consciscenda certus, a celeberrimo professore (*Gottsched*) petivit, ut sibi præsenti supremam quasi næniam hanc oden in publica schola interpretaretur.... O quales audientium fremitus, lacrimæ, plausus et admiratio, quum de fortuna nunc *manente*, nunc *avolante*, sed *ludum insolentem ludere* semper *pertinaci* carmina solemniter recitata personuerunt! Jam non poeta, neque disertus poetæ interpres, sed solus Rex, vere Rex, utraque fortuna major, mirabundas omnium mentes oculosque in se converterat. Neminem scilicet latebant Gallica carmina quæ ex hoc Horatii fonte deprompta, et suæ sorti speciatim accommodata, tunc amantissimæ sorori et clarissimis Europæ viris ipse constanti animo invictaque manu scripserat. Neque ita multo post sublimes hos ingenii fœtus *animæque magnæ prodigum* consilium incredibiles exceperunt victoriæ, quibus non defuerunt, qui cum eodem Horatio canerent, *Io triumphe!*... Ed.

CARMEN XXX.

Sibi ipse immortalitatem vaticinatur.

Exegi monumentum ære perennius,
Regalique situ pyramidum altius;
Quod non imber edax, non Aquilo impotens
Possit diruere, aut innumerabilis

1. *Exegi,* h. e. erexi, in altum eduxi; minus bene alii explicasse mihi videntur: finivi, complevi ut apparet ex seqq. in quibus carminum suorum monumentum cum veris monumentis comparat. Sic Ovid. Metam. XV, 871: « Jamque opus exegi, quod nec Jovis ira, nec ignes, nec poterit ferrum, nec edax abolere vetustas. » — *Regal. situ pyram.* pro: pyramidibus regio sumtu exstructis; vox *situs* (h. e. structura, positus) rerum exstructarum et in loco aliquo collocatarum periphrasi inservit. — *imber edax,* nam, ut Tibul. I, 4, 18, canit, « Longa dies molli saxa *peredit* aqua, » et sic carm. præced. v. 36, « lapides adesi. » — *impotens,* præter modum furens

Annorum series, et fuga temporum.
Non omnis moriar; multaque pars mei
Vitabit Libitinam. Usque ego postera
Crescam laude recens, dum Capitolium
Scandet cum tacita Virgine pontifex.
Dicar, qua violens obstrepit Aufidus,
Et qua pauper aquæ Daunus agrestium
Regnavit populorum, ex humili potens,
Princeps Æolium carmen ad Italos

atque sæviens; sic apud Catull. IV, 18, « freta impotentia, » procellosa et ventorum furore concitata.

6. *Non omnis moriar.* Supr. II, 20, 6: « Non ego, quem vocas, Dilecte, Mæcenas, obibo, Nec Stygia cohibebor unda. » — *Vitabit Libitin.* haud sepelietur, haud obnoxia erit morti; —habuit nempe *Venus Libitina,* quæ præerat funeribus, templum, in quo tam vendebantur quam locabantur, quæ ad sepulturam, vel funerum apparatum pertinebant. Hinc infr. Sat. II, 6, 19, autumnus gravis « quæstus Libitinæ » vocatur. — *multa pars mei,* Ovid. l. I, 875 : « Parte tamen meliore mei super alta perennis Astra ferar. » — *Usque ego post. Crescam laude,* nova semper apud posteros laude vigebo atque celebrabor. — *Usque recens,* recenter quoque die vigens. — *dum Capit. Scandet cum tac. virg. pont.* donec stabit Capitolium, h. e. in æternum; Capitolii enim æternitatem cuncta portenderant; cf. Liv. I, 55. Pro vulgari : *stabit,* posuit rem, quæ in Capitolio, dum illud stabat, fieri solebat; unoquoque nempe mense (vid. Varr. L. L. IV, p. 15, edit. Bipont.) sacra publica ibi administrabat Pontifex Maximus, solemni pompa a virginibus Vestalibus eo deductus. — *tacita,* refer ad religiosam verecundiam, qua linguis inter sacra favere debebant piæ virgines.

10. *Dicar, qua violens,* etc. Sic junge et explica : Ego, ex humili factus potens, dicar deduxisse primus Æolium carmen ad Italos modos, qua violens obstrepit Aufidus, h. e. Græca carmina intulisse primus in eas regiones per quas Aufidus, etc. h. e. in Italiam; pro Italia enim ponitur hic Apulia, unde oriundus fuit Horatius. — *Aufidus,* Apuliæ fluvius, nunc *Ofanto;* cf. infr. IV, 14, 25. — *obstrepit,* significanter de sonoro violentioris fluvii cursu; hinc Aufidus « longe sonans » dicitur infr. IV, 9, 2. — *Daunus,* antiquus rex Apuliæ, qui a terra, cujus imperium tenebat, *aquæ paupere,* h. e. arida, sicca, *siticulosa* (ut infr. V, 3, 16, Apulia dicitur), lyrica audacia ipse *pauper aquæ* dicitur. — *regnavit populorum agrest.* Græca structura (ἦρξε λαῶν) pro : regnum agrestium populorum tenuit. — *ex humili potens,* ex ignobili factus nobilis : libertino quippe patre natus fuit Horatius, ut ipse pro-

Deduxisse modos. Sume superbiam
Quæsitam meritis, et mihi Delphica
Lauro cinge volens, Melpomene, comam.

fitetur infr. Sat. I, 6, 6; cf. supr. II, 20, 8. — *Æolium carmen*, proprie quidem de iis carminibus, quæ Sappho et Alcæus, ex insula Lesbo, præcipua gentis Æoliæ sede, oriundi cecinere; sed jam in universum de Græcorum poetarum carminibus lyricis; vid. simil. loc. apud Virg. Ge. II, 176.—*Delphica Lauro*, idem poetarum præmium et insigne, *lauream* scilicet *Apollinarem* Pindaro vindicat infr. IV, 2, 9. — *volens* (θέλων) propitia; hinc sæpe « volens propitia » in precationum formulis jungi solent. Liv. I, 16, de Romulo : « Pacem precibus exposcant, uti volens propitius suam semper sospitet progeniem »; cf. Liv. XXIV, 21 et 38.

Analysis. Quod ante Horatium jam alii magni nominis poetæ de gloriæ suæ immortalitate senserunt et professi sunt, id Horatius quoque sentit et profitetur in hoc Epilogo, iis carminibus, quæ tum primum evulgavit, addito, « partam sibi lyricorum poetarum inter Romanos principi gloriam æternam fore, » vaticinans. — Qui Horatium in iis, quæ de nominis sui immortalitate in hoc carmine gloriatur, modestiæ leges migrasse autumant, ii sane magnum antiquitatis poetam ad nostræ ætatis ingenium et mores dijudicant; nec eum, alias modestissimum (ut vel carmen sextum libri primi, et carmen secundum libri quarti satis docent), in hoc vaticinio quoque Græcorum poetarum vestigia pressisse secum reputant. Nobilissimam autem, quam Horatius sumit, superbiam excitasse inprimis videtur exemplum Pindari, similiter fere de carminum suorum æternitate gloriantis in Pyth. VI, 7 seqq.—Ceterum quum Horat. idem fere de nominis sui immortalitate vaticinium jam in ultimo carmine libri secundi ediderit, illudque pariter atque hoc pro epilogo haberi possit; non temere aliquis, Horatium primum duos odarum libros priores, et deinde hunc librum tertium separatim publicasse, inde colligat.—Comparant Propert. III, 2; et, qui Nostrum imitatus est, Ovid. sub fine Metam. lib. XV, 871 et seqq. Addam libenter Nostratem *Le Brun*, qui sextum librum odarum conclusit hoc Horatii carmen feliciter imitando; tom. I, p. 416. Ed.

QUINTI
HORATII FLACCI
CARMINUM
LIBER QUARTUS.

CARMEN I.

AD VENEREM.

INTERMISSA, Venus, diu
  Rursus bella moves. Parce, precor, precor!
Non sum, qualis eram bonæ
  Sub regno Cinaræ. Desine, dulcium

1. *Intermissa, Venus, diu Rursus bella moves,* rursus, o Venus, amore, quo diu animus meus vacuus fuit, me exagitas. Qui amant, suaviter militiam Veneris, *bella moventis,* sequi finguntur; de qua quidem a re militari ad rem amatoriam translata imagine vid. supr. ad III, 26, 2; cf. infr. v. 16. — *Parce, precor, precor!* quasi jam vim numinis in pectus se immittentis sentiat, ut supr. II, 19, 7, de Baccho: « Parce, Liber, parce, gravi metuende thyrso. » — *Non sum, qualis eram,* non jam amplius vigor ætatis superest, amoribus aptissimus. Florem ætatis suæ pulchre poeta a Cinaræ amoribus designat, quos ejus primos jucundissimosque fuisse recte inde colligas. Infr. Epist. I, 1, 4: « Non eadem est mens, non ætas. » ED. — *Sub regno Cinaræ,* quum me regeret Cinara (ut supr. III, 9, 9: « Me nunc Thressa Chloe *regit* ») pro vulgari: quum amarem Cinaram; de nota loquendi ratione, qua *regno* puellarum subjecti esse dicuntur earum amatores, vid. *Burm.* ad Propert. III, 18, 8. — *bonæ,* observa vim hujus epitheti; mollissimo enim animi sensu simpliciter *bonam* vocat, cui olim *immunis* placuerat; cf. infr. Epist. I, 14, 33. Sic Tibull. II, 4, 45: « At bona quæ nec avara fuit, etc. » Cinaram immatura morte obiisse docet. Noster infr. IV, 13, 21: « Breves annos fata dederunt. »

4. Pulchre exornatur amplificaturque præcedentium vv. sententia. Pro

Mater sæva Cupidinum,
Circa lustra decem flectere mollibus
Jam durum imperiis. Abi,
Quo blandæ juvenum te revocant preces.
Tempestivius in domum
Paulli, purpureis ales oloribus,

vulgari : ne me nimis ætate provectum amare cogas, doctius erat : ne me tuo imperio iterum subjicias; juxta pervulgatam Græcis loquendi rationem δμηθῆναι ὑπ' Ἔρωτος, et sim. speciali hanc exornavit idea, a domandis fingendisque equis petita. Quæ eadem jam adhibita est ab Hermesian. El. v. 85. — *Mater Cupidinum,* Venus sic dicta, ut I, 19, 1. — *sæva,* quæ senem amare cogat, vel simpliciter ad significandam amoris vehementiam. — *dulcium,* vel solemni amoris attributo, ἔρως γλυκὺς, ἀγανὸς; vel pro : tenerorum, perpetuo juventutis epitheto, fere ut eadem Ovid. Amor. III, 15, 1, « tenerorum mater amorum » audit. In priore sensu acceptum vides opponi τῷ sæva. — *flectere mollibus Jam durum imperiis,* novis amoribus me emollire velle jam duriorem contra eos factum. — *flectere,* ab equis durioris oris, qui flectendo (supr. III, 7, 25, « flectere equum sciens ») domantur, translatum. — *durum,* utpote annos jam quinquaginta excedentem, *circa decem lustra,* isti imperio minus tractabilem, docilem. — *mollibus imperiis,* imperiis quæ blanda vi animum impellunt, quibus lubenter se submittunt homines, dum amori per ætatem sunt habiles. Similiter est γλυκεῖα ἀνάγκη, *lene tormentum;* III, 21, 13. — *revocant;* alii pro simplice : vocant; ut apud Liv. V 35, « in partem revocare » pro : vocare; sed potius, ut mihi videtur, non sine delectu adhibita reduplicativa, quum scilicet Venus, quæ juvenes reliquerit, ut Horatium *flectere* tentet, *revocari* ad priorem sedem debeat.

9. *Tempestivius,* opportunius; *tempestive* enim, h. e. justo tempore vel opportune veniunt, qui desiderati veniunt; sic *tempestivus* passim de rebus, quæ opportuno vel suo tempore fiunt; infr. Epist. II, 2, 142 : « Tempestivum pueris concedere ludum. » — *Paulli,* intelligendus fortasse est, ut nonnulli suspicantur, *Paullus Fabius Maximus,* quem quidem, quamvis postea demum U. C. DCCXLIII cum *Q. Ælio Tuberone* consul fuit, variis tamen nominibus jam tum inter nobiliores juvenes conspicuum fuisse, e laudibus, quas breviter et παρῳδικῶς quasi, sed admodum dextre huic carmini Hor. intexuit, luculenter apparet. — *purpur. ales olor.* quæ, tanquam ales, curru nitidis oloribus juncto per aerem veheris; cf. supr. ad III, 28, 15, *purpureis* passim de coloribus fulgidis et pulchre nitentibus. — *Comissabere in domum. Comissari* pro : se transferre, ut Græcorum εἰσκωμάζειν; de quo multa exempla collegit *Jacobs.* in Animadv. ad Anthol. vol. II, t. II, p. 205. Comissa-

Commissabere Maximi,
Si torrere jecur quæris idoneum.
Namque et nobilis, et decens,
Et pro sollicitis non tacitus reis,
Et centum puer artium,
Late signa feret militiæ tuæ:
Et quandoque potentior
Largis muneribus riserit æmuli,
Albanos prope te lacus
Ponet marmoream sub trabe citrea.

tiones autem et læta convivia inprimis Veneri et ejus comitibus grata et jucunda sunt; cf. Anacr. VI, 12. — *jecur,* ut aliarum cupiditatum, ita amoris quoque sedem; vid. *Toup.* ad Longin. p. 302, et cf. supr. ad I, 13, 4. — *idoneum,* sc. quod sit idoneum tuis imperiis; quod torreatur amoribus; amando aptius. Ed.

13. *Nobilis,* quum nobili gente ortus sit, h. e. ex illustri Fabia gente. — *decens,* pulcher, amabilis, ut supr. I, 18, 6, « Venus decens, » et passim alibi. — *non tacitus,* litotis pro : disertus. — *pro sollicitis reis,* quoties de reorum salute agitur, ipsis operam impendere ultro gaudens. — Sollicitis, ut mœstis, supr. II, 1, 13, perpetuo reorum epitheto. — *cent. puer artium,* complurium artium scientia imbutus, pluribus artibus simul excellens; nihil amplius. — *Late signa feret,* tuus miles factus, late tua signa circumferet, ubique victoria potietur, omnia expugnabit. Solemne istud de victore exercitu. — *Et quand. pot. Largis munier. ris. æmuli,* et quando se a puella sua iis rivalibus, qui largis muneribus viam ad eam affectaverant, non sine jucunda animi voluptate prælatum esse intellexerit; *quandoque* pro simplice : quando, ut carmine sequente, v. 34. — *riserit,* sc. cum risu viderit, lætatus fuerit, se potentiorem esse muneribus, etc. — *Alb. prope lac.* lacus Albanus (nunc: *Lago di Castel Gandolfo*) fuit in nemore sive luco Albano, de quo vid. Strab. V, p. 240; Liv. V, 15; Virg. Æn. IX, 387. In qua quidem regione amœnissima Paullus villam suam, ut bene observat Scholiastes, habuisse videtur. — *te Ponet marmor.* simulacrum tuum in templo, quod tibi consecraturus est, e marmore exsculptum collocabit. Idem orationis color in Epig. Æneidi præfigi solito (Catal. VI, 9) : « Marmoreusque tibi, dea, versicoloribus alis In morem picta stabit Amor pharetra. » Ita passim Demosthenes χαλκοῦν τινα ἱστάναι, pro statuam æneam alicui erigere. — *sub trabe,* contignatione, tholo : cf. supr. ad II, 18, 3. Docte autem ita declaratur templum Veneri una cum statua ejus consecrandum, cujus magnificen-

Illic plurima naribus
Duces tura, lyræque et Berecyntiæ
Delectabere tibiæ
Mixtis carminibus, non sine fistula;
Illic bis pueri die
Numen cum teneris virginibus tuum
Laudantes, pede candido
In morem Salium ter quatient humum.
Me nec femina, nec puer
Jam, nec spes animi credula mutui,
Nec certare juvat mero,
Nec vincire novis tempora floribus.

tiam ab una ejus parte descriptam exhibet.—*citrea,* lignum *citreum,* quod ex Africa advehebatur, in magno apud Romanos pretio fuisse constat; vid. Plin. XIII, 15, et quos laudat *Mitscherlichius, Salmas.* ad *Tertull. de Pall.* p. 433; *Ciacon. de Triclin.* p. 20.

21. *Illic,* etc. in illo templo, quæcunque te delectant, in honorem tuum instaurabit Maximus. —*plur. nar. Duces tura,* significantius pro vulgari : plurima tura tibi adolebit. — *lyræque et Berecynt.* gratus inprimis Veneri in ejus templo permixtus lyræ, tibiæ et fistulæ cantus esse debebat, quum idem in lætioribus conviviis, quibus et ipsa delectabatur, audiri soleret; cf. supr. III, 19, 18 seqq. Ceterum tam *lyræ* (quæ inde supr. III, 11, 6, « amica templis » dicitur), quam *tibiæ* et *fistulæ*, in sacris usus fuit; de *tibiæ* et *fistulæ* discrepantia vid. supr. ad III, 19, 20. —*Berecyntiæ*, h. e. Phrygiæ. — *Mixtis carminibus*, h. e. concentu, quem mixti inter se lyræ, tibiæ et fistulæ modi efficiunt; infr. V, 9, 5 : « Sonante mixtum tibiis carmen lyra. » —*Illic bis pueri die numen*, etc. in templo illo puerorum puellarúmque chorus hymnos vel alterna carmina in laudes tuas inter saltandum cantabit. — *bis die,* matutino et vespertino tempore, ut in sacris Isiacis apud Tibull. I, 3, 31. — *pede candido,* pulchro, nihil amplius. — *In morem Saliùm,* cf. supr. I, 36, 12. —*quatient humum,* cf. supr. I, 4, 10. — *Me nec,* etc. Me vero amoris jam pertæsum est; notat inter se et Maximum differentiam. — *nec fem. nec puer;* ita jungenda hæc verba cum seqq. : Nec femina nec puer me juvat, nec me juvat certare, etc. — *nec femina nec puer,* nec amasia, nec amasius.— *spes animi credula mutui,* nec sum adeo credulus, ut jam provecta ætate amorem mutuum sperem. — *mutui animi*, animi eodem amoris affectu

Sed cur, heu! Ligurine, cur
Manat rara meas lacrima per genas?
Cur facunda parum decoro
Inter verba cadit lingua silentio?
Nocturnis ego somniis
Jam captum teneo, jam volucrem sequor

perciti, ut supr. II, 12: « Bene mutuis Fidum pectus amoribus. » — *certare mero,* ubi in compotationibus alter alterum largiore vini haustu vincere studet, ut infr. Epist. I, 19, 11. — *novis floribus,* corollis convivalibus e recentibus floribus nexis.

33. Dum alienum nunc animum ab amoris lusibus se habere ait, subito signa, vim novi amoris declarantia, in se animadvertit; nec, Ligurinum, mollem puerum, esse, qui veteres flammas resuscitaverit, dissimulat. — Similis fere locus est apud Tibull. I, 4, 81, ubi poeta medela illa, qua modo aliis in amore succurrere studuerat, se ipsum, novo vulnere saucium, indigere sentit. — *Sed cur, heu! Ligurine, cur,* etc. Nota ter repetitam vocem illam *cur,* qua significatur dubitatio et admiratio poetæ nunc amorem, quem jam in se suppressum crediderat, renasci videntis. — *rara lacrima,* dolor enim aut lætitia large fluentibus lacrimis exprimitur; amoris autem vividior affectus per rarissimas lacrimas, guttatim manantes; sic ipse Nost. supr. I, 13, 7: « Humor et in genas furtim labitur, arguens Quam lentis penitus macerer ignibus. » — *facunda*, quæ mihi dicere volenti nunquam antea defuerat. Cl. *Mitsch.* comparat Meleag. LIII, 1; Anth. Græc. t. I, p. 17: « Αἰεί μοι δύνει μὲν ἐν οὔασιν ἦχος Ἔρωτος, ὄμμα δὲ σῖγα πόθοις τὸ γλυκὺ δάκρυ φέρει. » Apud Dioscorid. Epigr. XXIV, 4; Anth. Græc. t. I, p. 250; ejusmodi lacrima, quam mollior amor exprimit, χλωρὸν δάκρυ vocatur. — *cadit*, h. e. cessat, torpet, deficit; vel, ut Plaut. Mil. Glor. IV, 6, 56, de lingua obmutescente loquitur, *præciditur.* — *Inter verba*, notum illud in amore, sæpissime amanti verba deficere. Sic Dido, Æneæ amore perversa: « Incipit effari, mediaque in voce resistit; » et sic in veteris carminis fragmento Æditui, quod servavit Gellius Noct. Attic. XIX, 9, « verba labris abire » dicuntur. Sic etiam apud Racin. Phædra, act. II, sc. 5, de Hippolyto: « *J'oublie, en le voyant, ce que je viens lui dire.* » — *silentio;* nam, ut infr. Noster, V, 11, 9, « amantem et languor et *silentium* arguit. » — *parum decoro,* parum decenter, sc. jam seniori.

37. Variatis imaginibus vides orationem quoque docte variari a poeta. Ille scilicet, quum interdiu semper Ligurinum præsentem animo habuerit, ipsum quoque in somniis videt, in somniis tenet et sequitur. — *teneo,* sc. amplector. Sic ad Lesbiam Catullus: « ... nec præ me velle tenere Jovem. » — *volucrem,* volantem, celerrimum. — *per gram. Campi Martii,*

Te per gramina Martii
Campi, te per aquas, dure, volubiles.

per aquas, etc. sc. inter cursum et natationem, quibus in exercitationibus pulcherrima membra Ligurinus explicabat. — *volubiles*, aquarum natantis corpore dimotarum fluctus pulchre hoc epitheton exprimit. — *te*, cum vi repetitum facile in memoriam revocabit illud. Virg. Geor. IV, 465: « Te, dulcis conjux, te solo in littore secum, Te veniente die, te decedente canebat. » — *dure*, qui meo amore non moveris.

Analysis. Quemadmodum ultimum libri tertii carmen pro *epilogo* eorum carminum, quæ primum poeta in dias luminis auras emiserat; ita hoc primum libri quarti recte pro ejus haberi potest *prologo*. Valedixerat quidem Horatius jam poesi lyricæ, et barbiton suum, *bello*, ut ipse supr. III, 26, 3, dicit, *defunctum*, in Veneris templo suspenderat; sed bona fortuna, ut denuo illi temperando tractandoque manus imponeret, quum amicorum suorum, tum Augusti inprimis rogatu atque auctoritate, permotus fuit. Quum igitur tam ea, quæ in Augusti gratiam, ut carm. II, IV, V, XIV, XV, seriore ætate cecinerat, quam alia, quæ vel tum, vel jam olim composuerat carmina, nunc in unum fasciculum collecta hoc libro quarto, « ex longo intervallo, » ut Suetonius in poetæ nostri vita testatur, « tribus carminum libris Augusti jussu addito, » publici juris faceret; iis facete hoc carmine prælusit, et qualem se semper poetam leviorem et amoribus tantum aptum (cf. supr. I, 6, 10; II, 12, 4). Talem hic quoque se professus est. Itaque lyram, quæ diu tacita pependerat, nunc increpans, ingeniose se pristinis amoribus incalescere fingit. Hinc se convertit ad Venerem, eamque, ut in juniores potius, quam in se jam quinquaginta ferme annos natum potentiam suam exerceat, obnixe rogat atque obtestatur. Inter juniores autem Deæ inprimis adeundum commendat *Paullum Maximum*, juvenem nobilem, formosum, eruditum et divitem, qui non solum magna cum gloria ejus militiam secuturus, sed eamdem etiam quovis honorum munerumque genere ornaturus atque cumulaturus sit. Verum enim vero, dum Veneris vim et potentiam deprecatur, ecce jam novo Ligurini amore se percussum sentit, nec injecto illi furori resistere valet. Quod quidem in dubium revocari nequit, quamvis CC. VV. Mitsch. Doëring. et Lessing. invenustos et iniquos homines vocaverint, qui nobiscum hanc morum Græcorum ac Romanorum labem, turpemque nostri poetæ libidinem agnoscunt atque detestantur; ut Cicero, in orat. pro Milone, IV, de milite qui tribunum pudicitiæ insidiantem interfecit: « facere probus adolescens periculose, quam perpeti turpiter maluit. Ed.

CARMEN II.

AD JULUM ANTONIUM.

Respondet Antonio, a quo rogatus fuerat, ut, Pindarum imitatus, Augusti victoriam caneret.

Pindarum quisquis studet æmulari,
Jule, ceratis ope Dædalea
Nititur pennis, vitreo daturus
Nomina ponto.

1. *Pindarum;* fuit Pindarus poeta Thebanus, Lyricorum apud Græcos princeps; floruit olympiade septuagesima quinta, ante Christum anno circiter 476.— *quisquis studet,* etc. Quicunque ad Pindari exemplum se carmen aliquod componere posse temere sibi persuadet, is temeritatis suæ, ut olim Icarus, pœnas dabit; h. e. is ob rem tam temere et inconsideranter tentatam se deridendum propinebit; hinc ipse Noster de Titio, Epist. I, 3: « Pindarici fontis qui non expalluit haustus. » Hunc locum spectat Quintil. Inst. Orat. X, 1, 61: « Novem Lyricorum longe Pindarus princeps, spiritus magnificentia, sententiis, figuris, beatissima rerum verborumque copia, et velut quodam eloquentiæ flumine; propter quæ Horatius eum merito credidit nemini imitabilem. » — *Jule,* Julus Antonius, filius Marci Antonii e Fulvia, post necem patris, veniam ab Augusto et eximios honores adeptus, quum deinde nihilominus in eum conspirasset, ejusdem jussu est interfectus. — *cer. ope Dæd. pennis,* alis per artem Dædaleam, non ex cera factis, ut quidam intelligunt, sed cera inter se connexis, ut patet ex Ovid. Metam. Liv. VIII; in quo fuse describitur Dædalearum alarum dispositio. Vide etiam Art. Amandi, II, 45: « Remigium volucres disponit in ordine pennas, Et leve per lini vincula nectit opus; Imaque pars ceris adstringitur igne solutis. » — *ope Dædalea,* auxilio non magis firmo ac tuto, quam quod Icaro filio Dædalus præstitit. Ed. — *pennis niti* significanter pro vulgari: volare, ut apud Virgil. Æn. IV, 252. — *vitreo,* cæruleo, viridi, ὑαλίνῳ; cf. supr. ad I, 17, 20. — *daturus Nom. pont.* notissimum illud Ovidii: « Icarus Icariis nomina fecit aquis, » vel: « Icarus immensas nomine signat aquas. » — *Icari* autem ille cerata-

Monte decurrens velut amnis, imbres
Quem super notas aluere ripas,
Fervet, immensusque ruit profundo
Pindarus ore:

rum pennarum ope in altum se attollendi conatus proverbiali locutione jam pro *quovis temerario ausu* ponitur; quodsi enim cum plurimis Interpretibus rei imagini insistimus, et Pindarum tanquam alitem vel cycnum, in alto volantem, nobis fingimus, quem frustra aliquis ceratis Icari pennis assequi conetur, offendere sane nos debet mutata statim Pindari cum rapido torrente comparatio; hinc consulto poeta in versu primo dixit *Pindarum æmulari*; non: ad Pindarum in alto volantem eniti, quod fere, si ad Pindari volatum accommodare voluisset exemplum Icari, exprimere in versu primo poeta debuerat.

5. Pindarum Lyricorum longe principem, neminique adeo imitabilem dum ostendere vult poeta, ecce magnitudine ejus perculsus transversimque raptus in laudes ejus, tanquam solam hanc exornandam carmine sumpsisset materiam, copiosius exundat, hocque ipso felicissimum sese Pindari imitatorem probat. — *monte decurr. velut amnis;* præclare Pindaricas virtutes, spiritus ejus magnificentiam, beatissimamque et rerum et verborum copiam una imagine poetica, et ipsa Pindarica, et masculo vigore expressa repræsentat poeta. Scilicet solenne Pindaro aliisque poetis phantasmatum ubertatem, copiosum verborum ornatum, sonoram numerosamque orationis volubilitatem flumini comparare. Ita « ῥοὰς Μουσῶν » habes, Nem. VII, 17, et « ἐπέων ῥοὰς » Isthm. VII, 26; sic ipse Demosthenes pro Ctesiphonte de Pythone: « τότε τῷ Πύθωνι τῷ ῥήτορι ῥέοντι καθ' ὑμῶν, » etc. Ed. Sed Horatius haud acquiescens in hac vulgari comparatione impetum illum, quo Pindarus ruit, vel verborum illorum ex profundo ejus ore prorumpentium vim et copiam *rapido torrenti* æquiparat. — Junge *Pindarus fervet, immensusque ore profundo ruit, velut amnis, monte decurrens, quem*, etc. — *Fervet*, h. e. fervore illo et æstu, quo poetæ corripi et agitari solent, concitatur; accommodate ad *amnem*, qui vehementius commotus proprie *fervere* vel *æstuare* dicitur; hinc infr. Sat. I, 10, 62: « rapido *ferventius* amni Ingenium. » — *immens. prof. ore ruit*, Pindarus, cui *os profundum*, στόμα βαθὺ, h. e. os, e quo, tanquam e fonte uberrimo, *immensa* verborum sententiarumque profluit copia, tribuitur, ipse exquisitiore ratione, *immensus profundo ore ruere* dicitur. — *ruit*, exuberat, prorumpit. — Cum Pindari *ore profundo* Cl. *Mitsch.* comparat Cratini Fragm. apud Suid. v. Δωδεκάκρουνον στόμα. Cf. Callimach. H. Apoll. 106. — *imbres Quem super notas aluere ripas*, elegante brevitate pro: qui, non capiens, quibus per imbres auctus est, aquas, super alveum vel justas ripas effunditur; sic supr. I, od. 2, 10: « nota quæ sedes fuerat columbis; » *nota* pro *consueta*. Ed.

Laurea donandus Apollinari,
Seu per audaces nova dithyrambos
Verba devolvit, numerisque fertur
Lege solutis :

9. *Laurea donandus Apollinari,* etc. Pindarus, poeta in quovis carminum genere summus. — Ex ipso autem hoc loco, quæ fuerint illa carminum genera, in quorum quoque Pindarus excelluerit, cognoscere licet; scripsisse nempe illum refert, 1° *Dithyrambos ;* 2° *Pæanas,* s. Hymnos et Encomia ; 3° *Epicinia,* s. laudes Hieronicarum ; 4° *Epicedia,* s. θρήνους, e quibus omnibus *Epicinia* tantum ætatem tulisse sæpe jam doluerunt semperque dolebunt veterum literarum æstimatores. — *Laurea Apollinari* (pro : *Apollinea*) ; ipse Noster supr. III, 30, 14, « Delphica lauro » a Melpomene cingi cupit. — *per audaces dithyr. Dithyrambos* in sacris Bacchicis primum ab hominibus, furore percitis, fero quodam cantu jactatos, et deinde a Laso, Pindari præceptore, cultiore, ut videtur, forma, in scenam introductos esse, satis quidem constat; sed quum perfecta dithyramborum exempla tempus nobis inviderit, de peculiari eorum natura et forma nihil certi statui potest. Regnasse in hoc carminum genere eam inprimis licentiam et audaciam, ut eorum auctores, liberius furori suo indulgentes, haud ad præcepta illa, quæ alias poetarum impetum coercent, se componerent, sed numeros pro lubitu mutarent (hinc « muneris fertur lege solutis »), et ab uno ad aliud versuum genus transilirent; id ex hoc ipso loco Horatiano colligere licet. Ipse Hor. in duobus illis carminibus ad *Bacchum* supr. II, 19; III, 25, concipere quidem dithyrambici poetæ spiritum tentat; sed ambo illa carmina ab externa dithyrambici carminis forma longe recedere videntur. — Quoad nomen *dithyrambi,* alii volunt ex duabus compositum vocibus Syriacis *dithere abhan,* h. e. bipatrem, bisgenitum, quia Bacchus primo ex Semele, deinde ex Jovis femore natus est. Alii vero ex græcis vocibus δὶς θρίαμβος, bis triumphus, quia Bacchus de duabus orbis partibus triumphaverat. — *audaces,* h. e. rejecta omni lege, vel etiam grandia omnia ac sublimia affectantes ; scilicet dithyrambicos poetas multum de nubibus ac meteoris loqui, « περὶ μετεώρων καὶ τῶν νεφελῶν λέγουσι πολλά »; dixit quoque Aristophanes nubibus ali poetas dithyrambicos ; unde proverbiale illud : « Οὐκ ἔστι διθύραμβος ὃς ὕδωρ πίνει. » Ed. — *nova Verba,* intellige nova sententiarum lumina, vel, ut supr. III, 25, 7, Hor. loquitur : « recentia, indicta adhuc ore alio ; » vel jam notas voces inter se connexas et compositas ita ut novæ grandisonorum verborum formulæ viderentur ; scripsit enim Demetrius Phalereus : « Ἐκ συνθέτου ὀνόματος καὶ διθυραμβικοῦ (γίνονται χάριτες); Δέσποτα Πλούτων μελανοπτερύγων ὀνείρων. » — *devolvit,* apposite ad torrentis, cum impetu fluctus suos *devolventis,* imaginem. — *numerisque fertur Lege solutis,* præcipitatur,

Seu Deos, regesve canit, Deorum
Sanguinem, per quos cecidere justa
Morte Centauri, cecidit tremendæ
Flamma Chimæræ:
Sive, quos Elea domum reducit
Palma cælestes, pugilemve equumve
Dicit, et centum potiore signis
Munere donat:

exundat numeris, allegoria iterum a fluvio deducta. Is enim *legem* servat, aquis intra alveum defluentibus; qua *solvitur,* dum exundat. Ed.

12. *Seu Deos regesve canit,* h. e. *Pæanas.* Hinc Serv. ad Virgil. Æn. X, 732 : « Pindarus opus suum, quod et hominum et deorum laudes continet, *Pæanas* vocavit. » Sub *Pæanum* igitur titulo tam *hymnos* quam *encomia* complexus esse videtur Pindarus. — *reges, Deorum Sanguinem,* heroes. — *per quos,* etc. *Theseum, Pirithoum* et *Bellerophontem* puta, quorum priores cum cæteris Lapithis Eurytum et alios Centauros, ob vim libidinosam, *Pirithoi* sponsæ, *Hippodamiæ,* in cœna nuptiali intentatam (cf. supr. ad I, 18, 8); *Bellerophon* vero *Chimæram* (cf. supr. ad II, 17, 13) occidisse feruntur. — *tremendæ Flamma Chimæræ,* Chimæram ignivomam (πυρίπνοον); simillime supr. l. l. « Chimæræ spiritus igneæ. »

17. *Sive, quos Elea dom. reducit Palma cœl.* etc. sive *Epinicia,* quibus eos, qui victoriam e ludis Olympicis reportant, æternitati commendavit. *Elea,* ab urbe Elide, in Peloponneso, ubi agebantur ludi Olympici. Hos pro universis Græciæ ludis memorat poeta tanquam illustriores cæteris, quod vel e splendido Pind. Ol. I, 1, exordio intelligitur. — *cælestes,* ad deos quasi hoc insigni honore evectos; cf. supr. I, 1, 6. Commode laudant Vitr. IX, Præfat. : « Græcorum majores *hieronicis* ita magnos honores constituerunt, uti non modo in conventu stantes cum palma et corona ferant laudes, sed etiam, quum revertantur in suas civitates cum victoria, triumphantes quadrigis in mœnia et in patrias invehantur, e republica perpetua vita constitutis vectigalibus fruantur. — *pugilemve equumve,* aut virum, cui in pugilatu, aut *equum* (κέλητα), cui in certamine equestri victoria contigit; *equus* enim, cum quo quis in certamine equestri victor evaserat, pariter cum victore publicis laudibus celebrari (Theocrit. XVI, 46), et statuis adeo, inscriptionibus, etc. (cf. *Boettig.* ad h. l.) nobilitari solebat; jam vero quum *equi* laus cum ejus moderatoris laude fere conjuncta fuerit, *equus* nunc in universum pro : *victore in certamine equestri* positus est. — *Munere potiore centum signis,* carmine centum statuis præferendo; carmen enim, ut Hor. supr. III, 30, 1, ait, « ære pe-

Flebili sponsæ juvenemve raptum
Plorat, et vires animumque moresque
Aureos educit in astra, nigroque
Invidet Orco.
Multa Dircæum levat aura cycnum,
Tendit, Antoni, quoties in altos

rennius est. » Hic ad narrationem quamdam alludere videtur Horatius, a scholiaste de Pindaro allatam. Scilicet Pytheæ in Nemeis victoris amicos adiisse Pindarum, ut victoriam carmine celebraret; poscenti autem in pretium poetæ tres μνᾶς, respondisse hoc pretio æream effigiem comparari posse; mox vero culpam suam agnovisse, vatique quod petierat dedisse; Pindarum autem odæ exordium sic composuisse : « Οὐκ ἀνδριαντοποιός εἰμ' ὥστ' ἐλινύσοντ' ἐργάζεσθαι ἀγάλματ' ἐπ' αὐτᾶς βαθμίδος ἑσταότ', ἀλλ' ἐπὶ πάσας ὁλκάδος ἔν τ' ἀκάτῳ γλυκεῖ' ἀοιδὰ στεῖχ' ἀπ' Αἰγίνας, διαγγέλλοισ' ὅτι Λάμπωνος υἱὸς Πυθέας, εὐρυσθενὴς νικῇ Νεμείοις παγκρατίου στέφανον. » Nem. V. Ed.

21. *Flebili sponsæ juven. rapt.* etc. sive sortem miseræ puellæ, cui amabilis sponsus præmatura morte ereptus est, carmine miserabili deplorat, h. e. sive *Nænias*, vel *Epicedia*, θρήνους, canit. Posuit autem ex ejus θρήνοις, quibus tristem nobilium ætatis suæ hominum mortem deflesse videtur, unum tantum exemplum insignitius. Cæterum de Pindari θρήνοις vid. Dionys. Hal. t. II, p. 128, et *Schneider*. ad Pindar. Fragm. p. 30 seqq. — *vires animumque*, virtutes masculas, tam in corporis robore, quam in forti animo positas, ἀνδρείαν. —*mores Aureos,* amabiles, decentes, honestos; cf. supr. ad I, 5, 9.—*educit in astra,* immortalitate donat, ut supr. III, 25, 6, « stellis inserere. » Sic Catull. VI, 16 : « Volo te ac tuos amores ad cælum lepido vocare versu. » Ed. — *nigr. Invidet Orco,* pro vulgari : oblivioni eripit; ut infr. IV, 8, 25 : « fluctibus Stygiis eripere. » Cf. Pind. Ol. VIII, 96; Theocrit. XVI, 42 seqq.

25. Ut eo magis se longe Pindaro poetam inferiorem ostendat, aptissima imagine Pindari sublimitatem cum cycno, in altos nubium tractus se levante, suam vero, quam humiliori tantum carminum generi det, operam cum sedulo et operoso apis, succi flores per humum delibantis, studio comparat.—*Multa levat aura,* vulgo explicant : multum levat; sed hoc latet jam in : *Tendit quoties in altos tractus nubium;* immo tam apis, cui levis et exigua tantum ad volandum aura opus est, quam poetæ sublimioris, qui *multo* spiritu agitari debet, respectu habito, *aura* illa, per quam volitando se agitat cycni corpus grandius, proprie et egregie ad rem *multa* dicitur. — *Dircæum cycnum,* Pindarum Thebanum, a notissimo in Bœotia fonte *Dirce*. Sic Anacr. apud Antip. Sidon. Carm. LXXVI, Anth. Græc. t. II, p. 27, κύκνος Τήϊος ap-

Nubium tractus: ego, apis Matinæ
More modoque,
Grata carpentis thyma per laborem
Plurimum, circa nemus uvidique
Tiburis ripas, operosa parvus
Carmina fingo.
Concines majore poeta plectro

pellatur. — Poetarum autem cum cycnis *canoris* (qui a *mutis* distinguendi sunt) comparatio notissima; vid. supr. ad II, 20, ubi ipse Horatius in *album alitem*, h. e. cycnum, se mutari fingit. — *apis Matinæ*, a monte *Matino*, Horatii patriæ, Venusiæ, vicino; apposite igitur apem, in ejus vicinia volantem, designat. — *More modoque*, gnava, qua illa solet, industria. — *Grata carp. thyma per lab. Plur.* infr. Hor. Epist. I, 3, 21, de Julio Floro, ut poeta: « Ipse quid audes? Quæ circumvolitas *agilis* thyma? » De poetis cum apum, flores decerpentium, sedulitate comparatis opportune *Boettig.* laudat locum Platonis in Ione, t. IV, p. 187, Bip.: « Λέγουσι γὰρ πρὸς ἡμᾶς οἱ ποιηταὶ, ὅτι ἀπὸ κρηνῶν μελιῤῥύτων, ἐκ Μουσῶν κήπων τινῶν καὶ ναπῶν δρεπόμενοι τὰ μέλη ἡμῖν φέρουσιν, ὥσπερ αἱ μέλιτται, καὶ αὐτοὶ οὕτω πετόμενοι, καὶ ἀληθῆ λέγουσι, κοῦφον γὰρ χρῆμα ποιητής ἐστι καὶ πτηνὸν καὶ ἱερόν. » Ed. Plura in hanc rem dabunt *Muretus* in Varr. Lect. VIII, 1, et *Mitsch.* ad h. l. — *Grata*; gratissima apibus herba thymus, ex qua mel optimum conficiunt. Columell. IX, 4: « Saporis præcipui mella reddit thymus; » et Pallad. I, 27: « Primi saporis mella thymi succus effundit. » — *per plurimum lab.* apum instar, quæ indesinenter laborant. Se multo labore deficienti ingenio supplere innuere videtur poeta; sic opposito illo *per plurimum laborem*, multæ auræ qua Pindarus aufertur, et in altos nubium tractus evolat, nullo quasi nisu. Ed.—*circa nem. uvidique Tiburis ripas*; ibi enim Musis operari solebat Horatius; hinc carmine sequente v. 10, « aquas. quæ fertile Tibur præfluunt, et spissas nemorum comas, » se nobilem Æolio carmine poetam facturas esse canit. — *uvidi*; cf. supr. ad III, 29, 6, *ripas, Anienis* nempe, *Albulæ*, etc. — *operosa parvus*, accommodate ad apis, quacum se comparat, ingenium et naturam; *parvus*, hoc imaginem ab ape petitam suaviter continuat, et se tenui facultate poetica præditum profitetur modestus poeta. Ed.—*fingo*, uti apis, quæ proprie *mel fingere* (πλάττειν) dicitur. Unde Virg. Georg. IV, 57: « Excudunt ceras et mella tenacia fingunt. » Observent tirones insigne poetæ in verborum, scite ad rei imaginem accommodatorum, delectu studium.

33. *Concines* pro simplice: canes, ut passim. — *poeta*; *Antonius* enim, ut ad h. l. testatur Acron, poetam se

Cæsarem, quandoque trahet feroces
Per sacrum clivum, merita decorus
Fronde, Sicambros:
Quo nihil majus meliusve terris
Fata donavere, bonique Divi,
Nec dabunt, quamvis redeant in aurum
Tempora priscum.
Concines lætosque diés, et Urbis
Publicum ludum, super impetrato
Fortis Augusti reditu, forumque
Litibus orbum.

nobilitavit carmine epico, XII libris composito, et ad exemplum Virgilianæ Æneidos, *Diomedeis* inscripto. —*majore plectro,* grandioris spiritus carmine.— *quandoque* pro: quando, ut carm. anteced. v. 17. — *trahet;* captivi enim vincti trahebantur ante triumphantis currum; sic reges in triumpho « retortis manibus trahi » dicuntur, infr. Epist. II, 1, 191. Cf. supr. II, 12, 11. — *Per sacr. cliv.* qui ducebat in Capitolium; sacrum dicitur propter Capitolium, deorum sedem. Ed.—*Fronde,* lauro.—*Sicambros,* gentem Germaniæ, eas fere trans Rhenum inter Lupiam et Sigam (*Lippe* et *Siege*) tum incolentem terras, quas nunc Ducatus Montensis, Comitatus Marchiæ et pars Cliviæ obtinent. —*feroces,* bellicosos, barbaros; infr. IV, 14, 51, « cæde gaudentes » dicuntur.

37. Hic de Cæsare agitur, maximo et optimo principe. Ed. —*Quo nihil majus mel. terris Fata donav.* idem fere Noster de Augusto infr. Epist. II, 1, 17, prædicat: « Nil oriturum alias, nil ortum tale fatentes; » et Ovid. ex Pont. I, 2, 100: « Alma nihil majus Cæsare terra ferat. » — Pro « exstitit » delecte poeta *fata et Divi donavere terris,* gigni voluere, concessere mortalibus, propter adjunctam summi boni, quo universus orbis recreatur, notionem. — *boni Divi,* θεοὶ ἀγαθοί, ut etiam in num. occurrunt, benevoli; sic infr. IV, 5, 1: « Divis orte bonis. » Ed.—*in aurum priscum,* in priscam aureæ ætatis felicitatem.

41. Præclarum poetæ artificium est, quo Augusti triumphum, dum Antonio canendum injungit, ipse vere celebrat, præformando ei suggerendoque ad illud carmen materiam, quæ ab eo digeratur. Ed.—*Urbis Public. ludum,* vere editos esse illos ludos publicos, quos inter alia pro felici Augusti reditu Senatus populusque Romanus voverat, testatur Dio LIV, 27, nimirum, postquam Augustus, qui *nimium diu,* ut Hor. infr. IV, 5, 2, ait, *abfuerat,* U. C. DCCL Romam rediit. —*forum Litib. orbum,*

Tum meæ (si quid loquar audiendum)
Vocis accedet bona pars: et, o sol
Pulcher, o laudande, canam, recepto
Cæsare felix.
Tuque dum procedis, Io triumphe,
Non semel dicemus, Io triumphe,

ergo non in rebus trepidis tantum et tumultu causarum actiones in foro cessabant (quod dicebatur *justitium*), sed in publica etiam, uti ex hoc loco apparet, lætitia.

45. Varias ab intpp. rationes iniri videas ad vv. 45-52 sententiam explicandam ejusque cum antecedentibus nexum expediendum. Hic autem simpliciter mihi videtur et vv. sensus et idearum nexus: Tu, Antoni, concines lætos dies, festa omnia in urbe, splendidum carmen de Augusti reditu instaurabis; hæ partes enim ad te magnum poetam, non vero ad me humilem pertinent. Attamen, ne videar in tanto omnium gaudio per malevolentiam silere, quum Augustus pompam triumphalem ducet, vocis meæ bona pars accedet ad cæterorum voces; et, si quid loquar quod audiri possit, exclamabo: O sol pulcher! etc. Ed.— *Tum*, sc. quando Augustus feroces Sicambros per sacrum clivum trahet, h. e. quando triumphans Urbem ingredietur. — *si quid loquar audiendum*, si quid, quod accidat omnino ad aures populi, proferre potero.— *bona* h. e. magna; ut infr. Art. Poet. v. 297, et Sat. I, 1, 61. — *o sol Pulcher*, etc. acclamationum formulæ. — *canam*, accinam, acclamabo. — *felix*, sc. ob receptum, redditum Cæsarem. Quoties enim Augustus in urbem, vel post minimam absentiam, revertebat, festa celebrabantur, acclamabatur, canebantur hymni; Sueton. de August. 57: « Revertentem ex provincia, non solum faustis ominibus, sed et modulatis carminibus prosequebantur. » Ed.

49. *Tuque dum procedis*; plurimum in expediendo hoc loco desudaverunt intpp. quorum fere quisque propriam habuit sententiam. Alii enim h. v. *tu* ad solem referunt, isto modo: dumque tu, o sol, procedis, dum cursum diurnum perages, nos clamabimus, etc. Quæ ad solem allocutio et longius quæsita nec ad continuam idearum seriem composita videbitur. Dacierius vero et Juvencius triumphum, tanquam si esset persona, a poeta his verbis compellari putant; nonnulli etiam, rejecta hac lectione *tu*, vel *Dum* cum Heinsio, vel *Is* cum Bentleio supplent, et ad Augustum referunt. Videat lector de iis sententiis, quibus etiam hanc adjiciam, meo quidem judicio, utpote simplicissimam et ad veterum codd. lectionem, anteponendam; scilicet: Dum tu, Antoni, cum Augusto, pro tua dignitate, inter pompam triumphalem procedes, nos humiles, nos turba spectatrix, clamabimus, etc. Nota enim quam sedulo inter se et Antonium differentiam signet Hora-

Civitas omnis, dabimusque Divis
Tura benignis.
Te decem tauri, totidemque vaccæ;
Me tener solvet vitulus, relicta
Matre, qui largis juvenescit herbis
In mea vota,
Fronte curvatos imitatus ignes
Tertium lunæ referentis ortum,

tius, quum præced. stroph. ad Antonium quidem splendidum carmen, ad se vero inter cæteros acclamationes pertinere, in sequenti autem ab Antonio magnificum sacrificium, a se vero humilem victimam deberi dicat; sic, in hac strophe, Antonium in pompa triumphali ad Capitolium cum Augusto processurum, se vero inter vulgus humiliter spectaturum declaret. Ed. —*procedis,* sc. in pompa triumphali; necessitudine autem per uxorem suam Marcellam Augusto junctus proxime ejus currum triumphalem sequi debebat; de quo more vide Ovid. ex Pont. II, 2, 83. *Procedere,* ut supr. III, 14, 6, *prodire,* proprie de iis, qui cum dignitate quadam in pompa solemni incedunt. — *Io triump. Non semel dic. Io triumphe,* hinc milites apud Livium XLV, 38, « triumphum nomine ciere, » h. e. iterum iterumque Io triumphe clamare, dicuntur. — *Civitas omnis,* ego et omnis civitas. — *dabim. Divis Tura benignis,* in aris nempe, hinc illinc per vias die triumphali exstructis.

53. Ab incenso ture naturali ordine defertur poeta ad describenda sacrificia, publice privatimque eo die Diis offerenda; sed revocat iterum generalem sententiam ad se et Antonium, et utriusque sacrum cujusque facultatibus accommodat. — *Te;* tu dives decem tauros totidemque vaccas Diis debes. — *Me;* ego pauper et humilis tenuem hostiam mactabo. Simillimus est exitus, II, 17. Ed.—*solvet,* sc. voto, cui solvendo, si Augustus felix faustusque rediisset in urbem, Antonius et Horatius Diis se *obstrinxerant,* vel *obligaverant,* pro vulgari : tu decem tauros et totidem vaccas, ego vitulum immolabo.— *rel. Matre,* a lacte depulsus. — *juvenescit,* adolescit. — *In mea vota,* sc. solvenda. —*Fronte curv. imit. ignes Tertium lunæ refer. ort.* etc. ostendens in fronte prima cornuum germina, lunæ fere die tertio a novilunio orientis formam falcatam imitantia; comparant *Mosch.* II, 88, et *Claud.* de Rapt. Proserp. I, 128, de vitula : « pedibus quæ nondum proterit arva, Nec nova *lunatæ* curvavit *germina frontis.* » — *Qua notam duxit,* ea corporis parte (haud dubie *fronte*), qua diversi coloris macula notatus est. — *niveus videri,* λευκὸς ἰδέσθαι vel ὁρᾶσθαι; τὸ *videri* græco more abundat, ut supr. I, 19, 8, « lubricus adspici, » ubi cf. not. Sic apud Virgil.

Qua notam duxit, niveus videri,
Cætera fulvus.

Æn. VI, 49, « majorque videri. » — *Cætera* (τὰ δ' ἄλλα), quod ad reliquum corporis colorem attinet. Similis fere tauri illius, cujus formam Jupiter Europæ causa induisse fingitur, descriptio apud Mosch. II, 85 : « Τοῦ δ' ἤτοι τὸ μὲν ἄλλο δέμας ξανθόχροον ἔσκε, Κύκλος δ' ἀργύφεος μέσσῳ μάρμαιρε μετώπῳ. » Cæterum victimarum tam formam quam naturam singulari studio Hor. adumbrare solet; cf. sup. III, 13, 4 seqq. et III, 22, 7.

Analysis. Poeta, ab *Julo Antonio* rogatus, ut gloriosum et felicem Augusti e bello Germanico in Urbem reditum, qui magno desiderio et communi omnium lætitia tum Romæ exspectabatur, carmine quodam Pindarico celebraret, recusat quidem in hoc carmine, quod sibi ab illo demandatum fuerat; sed hac ipsa recusatione, quod se explere posse negat, egregie, ut supr. I, 6; II, 12; et infr. IV, 15 explet. Quid enim paucis illis, quibus a versu 35, usque ad v. 40, omnes Augusti laudes breviter complexus est, gravius, sublimius et magnificentius de illo dici potuit? Totius autem hujus carminis splendor in hac fere pulcherrime collustrata et amplificata conspicitur sententia: « Si hoc mihi sumam, ut, te auctore, Antoni, Pindaricum quoddam carmen in felicem Augusti reditum componam, æque temere agam, ac si ceratis alis, uti Icarus, in altum eniti tentem; Pindarus enim in quovis carminum genere est poeta princeps et summus, nec ulli imitabilis; at ego sum tenuis tantum et humilis poeta. Tu igitur ipse, Antoni, quando Augustus, in cujus præsidio summa Romanorum salus atque felicitas nititur, triumphans in Urbem ingredietur, grandiore spiritu ejus laudes celebrabis, et tum, si vox mea die illo lætissimo inter publicas acclamationes auribus percipi poterit, cum tota civitate iterum iterumque *Io triumphe!* canam; ex voto autem pro Augusto suscepto, uti tu decem tauros et totidem vaccas, ita ego pro rerum mearum modulo vitulum immolabo. » Scriptum fortasse est hoc carmen eo ipso anno, quo Augustus U. C. DCCXXXVIII, inter alios trans Rhenum Germaniæ populos, nomini Romano infestos, Sicambros inprimis, quorum mentio in hoc carmine fit, perdomuisse traditur; vid. Dio LIV, 19 seqq. Quamvis enim Augustus non statim post Sicambros victos, sed U. C. DCCLI, demum Romam redierit, curis quippe ad res in Gallia et Hispania componendas retentus; ejus reditus tamen jam longe ante tam publicis quam privatis votis exspectatus fuerat, vid. Dio l. l. — De *Julo Antonio*, Marci Triumviri e Fulvia filio, præter Dionem LIV, 26, et Vell. II, 100, vide *Gentis Octavianæ Stemma* diligenter a Cl. *Wetzelio* contextum in *Vit. Horat.* III, p. 57.

CARMEN III.

AD MELPOMENEM.

Gratias agit Melpomenæ, pro beneficio lyricæ poeseos ab ea concesso; immortalem inde gloriam sibi comparari.

Quem tu, Melpomene, semel
Nascentem placido lumine videris,
Illum non labor Isthmius
Clarabit pugilem, non equus impiger
Curru ducet Achaico
Victorem, neque res bellica Deliis

1. *Quem tu, Melpom. semel,* etc. Sensus : Quicunque, uti ego, dextris Musis natus fuerit, h. e. cuicunque, ut mihi, nascenti largioris ingenii concessa fuerit facultas ; is in amœno quodam secessu, uti ego in agro Tiburtino, poetæ nobilitatem consecutus facile victorum, vel e sacris ludis, vel e bello redeuntium, supersedebit gloria. Minus autem arrogantiæ atque invidiæ habet sententia generatim proposita, quam si initio statim hac se felicitate poeta extulisset. Ed. — *Nascent. plac. lum. vider.* dignum, in quem nascentem dona tua conferres, habueris. Præivit in hac suavissima imagine Hesiod. Theog. 82 : « Ὅντινα τιμήσουσι Διὸς κοῦραι μεγάλοιο, Γεινόμενόν τ' ἐσίδωσι... Τῷ μὲν ἐπὶ γλώσσῃ γλυκερὴν χείουσιν ἀοιδήν,» etc. Cf. Callimach. Epigr. II, 4 ; et Theocrit. IX, 35. — *placido*, benigno ; omnino enim Dii bona sua cum hominibus communicare solo adspectu suaviter finguntur. Ed.

3. *Labor Isthm.* (πόνος, ἄεθλος), certamen in ludis Isthmicis, quos ad Isthmum Corinthium in Neptuni et Melicertæ honorem institutos esse satis constat. Similiter *Elei labores* apud Stat. Silv. IV, 4, 31, de certaminibus in ludis Olympicis. — *Clarabit pugil.* clarum victorem in pugilatu faciet ; *clarare* jam in prima et propria significatione ; vulgo alias pro : declarare, ostendere, poni solet. — *non equus imp. Curru ducet Ach. Vict.* non in certamine curuli victoriæ laudem ei parabit equorum virtus et velocitas. — *Achaico,* Græco, adeoque de eo, quo certatur in ludis Olympicis. — *res bellica,* rerum præclare in

Ornatum foliis ducem,
Quod regum tumidas contuderit minas,
Ostendet Capitolio:
Sed quæ Tibur aquæ fertile præfluunt,
Et spissæ nemorum comæ,
Fingent Æolio carmine nobilem.
Romæ principis urbium
Dignatur soboles inter amabiles
Vatum ponere me choros;
Et jam dente minus mordeor invido.

bello gestarum gloria. — *Orn. Deliis foliis,* h. e. ut carm. anteced. v. 35, dicitur, « merita fronde (lauro nempe) decorum. » — *regum tum. min.* regum superbiam; cum delectu autem *regum* pro *hostium* posuit, quia nihil *rege* vel *regis* nomine Romanis fuit infestius. — *Ostendet,* sc. triumphum agentem. — *Capitolio,* eo enim per *sacrum clivum* (cf. carm. anteced. v. 35) cum pompa solemni pergebat triumphans.

10. Poeta Musis unice vacabit, et inde nomen quæret. Poeticum studium venuste declaratur secessu poetarum atque otio in amœnissima regione, cujus adspectu sensus ipsorum excitati inflammatique ingenium εὐφαντασίωτον reddunt. — *quæ Tibur aquæ,* etc. jam pro amœnissima regione in genere Tiburtinam memorat, ut *carmen Æolium* lyricum pro universa poesi v. 12 ponitur; vel potius dum Horatius cuivis poetæ quasi accommodat eas res quæ ipsi propriæ sunt, et generali notione quam in exordio de poetis instituit, ad semetipsum transire velle videtur. Scilicet in od. præced. de se ipso : « Circa nemus uvidique Tiburis ripas, operosa parvus carmina fingo; » et III, 30, 13 : « Princeps Æolium carmen ad Italos Deduxisse modos. » Ed. — *spissæ nem. comæ,* nemora spissis frondibus umbram et frigus suppeditantia. Sic Od. I, 1, 30 : « Me gelidum nemus... Secernunt populo, » etc. Ed. — *præfl.* pro : præterfluunt, ut infr. IV, 14, 26. Sic *præfluere* pro : præterfluere, apud Liv. XLIV, 31. — *Fing. Æol. carm. nob.* venusta brevitate in hanc fere sententiam : tam suave et jucundum mihi suppeditabunt otium, ut in poesi lyrica ibi me exercens, poeta evadam nobilissimus. — *Æolio,* lyrico; cf. ad III, 30, 13.

13. Jam apertius loquitur poeta, sibique hanc ingenii poetici laudem ac famam Musarum beneficio inter populares suos contigisse profitetur. Ed. — *soboles Romæ princip.* gens Romana urbem nobilissimam in toto terrarum orbe incolens, pro vulgari : Romani, vel populus Romanus. — *princeps urbium;* similiter infr. IV, 14, 44, « Roma domina; » et Epist.

O, testudinis aureæ
  Dulcem quæ strepitum, Pieri, temperas:
O, mutis quoque piscibus
  Donatura cycni, si libeat, sonum!
Totum muneris hoc tui est,
  Quod monstror digito prætereuntium

I, 7, 44, « regia Roma. » Cl. *Mitsch.* laudat Mart. XII, 8, 1 : « Terrarum Dea gentiumque, Roma, Cui par est nihil, et nihil secundum. » — *dente minus mord. inv.* malevolorum istorum hominum, qui primum carminibus meis obtrectabant, jam pæne vici invidiam; *major* nunc pæne sum (ut supr. II, 20, 4, dicit) *invidia.* Hominibus invidis, vel *Livori* (ut Ovid. Am. I, 15, 1, eum appellat) *edaci,* notissima imagine *dens,* quo infestos sibi petat et mordeat, tribuitur; cf. infr. V, 6, 15; Epist. I, 18, 82. Ovid. Trist. IV, 10, 123 : « Nec, qui detrectat præsentia, Livor iniquo Ullum de nostris *dente* momordit opus. »

17. *Pieri,* o Musa, Melpomene. Musæ scilicet *Pierides* dicuntur a Pierio, monte Macedoniæ ipsis sacro. — *quæ strep. dulc. testud. aureæ temperas,* h. e. quæ ex aurea testudine pro arte, qua illam moderaris et tractas, dulcem sonorum concentum elicis; de elegante usu verbi : *temperare,* apposite Cl. *Mitsch.* laudat Propert. II, 34, 80 : « Tale facis carmen docta testudine, quale Cynthius impositis *temperat* articulis. » — *mutis quoque pisc. Donat. cycni sonum.* Aptissimæ ad Musæ potentiam designandam imagines! De proverbiali locutione, qua quis, qui nihil in medium proferre potest, apud Græcos ἰχθύων ἀφωνότερος; dulcissime canens autem, Κύκνου ἀοιδότερος vel ᾠδικώτερος, dicitur, vid. Interpretes, ad h. l. — *Donatura,* quæ donare vales. — *cycni,* nota correptam h. v. priorem syllabam propter liquidam *n*, ut in *Progne* apud Ovidium; in *Daphne* apud Petronium; et alibi. Ed.

21. *Totum muneris hoc tui est,* totum hoc tibi debeo scilicet quod, etc. — *monstror digito;* publicam famam et admirationem pulchre ita designat poeta, ut se jam a populo prætereunte digitis demonstrari dicat. Vulgaris demonstrationis formula erat *hic est,* οὗτος ἐκεῖνος. Nota Persii, I, 28 : « Pulchrum est digito monstrari, et dicier : hic est. » Martial. V, 13, 3 : « Toto legor orbe frequens, et dicitur : hic est. » Idem IX, 98, 3 : « Quod turba semper in omni Monstramur digito, rumpitur invidia. » Ed. — *Rom. fidicen lyræ,* ut nobilis ille Romanorum poeta, qui princeps Æolium carmen ad modos Italos deduxerim. — *Quod spiro,* ut alii volunt, quodcumque poetici spiritus mihi est, quæ sententia paulo durior forte videbitur. Alii autem cum Dacierio intelligunt, *quod vivo,* quod sum adhuc incolumis ex his, lib. III, 4 : « Vestris amicum fontibus et choris, Non me Philippis versa acies retro, Devota

Romanæ fidicen lyræ :
Quod spiro et placeo, si placeo, tuum est.

non exstinxit arbos, nec Sicula Palinurus unda. » Explicabis etiam, si velis, cum Sanadone : « Quod spiro et placeo, quod spirans placeo, quod vivus adhuc, tamen placeo. » Omnibus scilicet notum et ex historiæ exemplis et ex natura humani animi, quam raro accidat, ut præcellentis ingenii viri meritis honoribus et debita laude vivi fruantur. — *si placeo,* nota poetæ modestiam his verbis præcedentia corrigentis.

Analysis. Poetæ gloriam, qua nulla hominibus contingere possit major et insignior, in hoc carmine pariter, ac supr. III, 30 ; II, 20 ; et I, 1, sibi vindicat Horatius, sed ita, ut generosus ille, quo verticem extollit, animus a stolida superbia sit alienissimus. Omnem enim illum honorem, quo poetarum choro insertus multo majore a populo Romano veneratione suspiciatur, quam si victoriam vel e ludis sacris, vel e bello, retulerit, non sibi, sed Musarum, quæ sibi nascenti arriserint, acceptum refert beneficio. Melpomenen igitur ex illis, ut lyricæ poeseos præsidem, in hoc carmine appellat; eique, dum, « quod spiret, et placeat, si placeat, id totum ejus muneris esse » profitetur, gratissimum animi sensum declarat.— Si quæras, quid illud sit, quod tantam laudem et admirationem huic carmini apud omnes conciliaverit, id a generoso, qui in toto hoc carmine regnat, spiritu et amabili poetæ modestia inprimis repetendum esse, ipse facile senties. Demto enim sententiæ involucro, naturæ, cujus benignitati ingenii sui facultatem adeoque omnem suam felicitatem debeat, poeta in hoc carmine gratias agit. Facile etiam quisque sentiet exquisitæ ac doctæ argumenti tractationi doctam accedere ac nitidam elocutionem, numerorumque admirabilem suavitatem; ut omnino hoc carmen in consummatissimis antiquitatis operibus habere fas sit. Unde Julius Scaliger, severissimus Horatii judex, illud invenisse malle aiebat, quam solium Aragoniæ obtinere. Ed.

CARMEN IV.

DRUSI LAUDES.

QUALEM ministrum fulminis alitem,
Cui rex Deorum regnum in aves vagas

1. *Qualem ministrum*, etc. Nexus et sensus hujus loci, quo Drusi, admodum adhuc juvenis, contra Rhætos pugnantis vigor atque impetus cum juvenis aquilæ et leonis vigore et impetu comparatur, est fere hic: Vindelici Drusum, ut juvenem, tali impetu et vigore contra Rhætos pugnantem viderunt, quali juvenis aquila, cum nido relicto in altum evolavit, mox in ovilia inde et dracones ruit atque demittitur, vel quali timendus juvenis leo capreæ in pascuis conspicitur.— Uti in plurimis comparationibus ea tantum rei comparatæ pars, quam solam respexit quisque poeta, spectanda et ab iis, quæ ad ornatum pertinent, diligenter discernenda est, ita in his duabus comparationibus unice *juvenilis aquilæ et leonis vigor atque impetus* spectari, et cætera omnia ad ornatum referri debent. Dum in notis ad hunc locum, queritur Dacierius impeditum esse carminis hujus exordium, semetipsum fere omnino poetici sensus expertem arguere mihi videtur vir doctissimus, qui non sentiat quantam exordio dignitatem suppeditet magnifica illa periodus, quam bene effusa illa ac nobili bellicosorum animalium descriptione animus legentis suspensus teneatur exspectetque arrectus quem virum cum rege avium et rege ferarum poeta sit comparaturus; ita ut qui carminis initium legerit ad mira omnia de Druso audienda sit paratus. ED.—*Qual. min. fulm. alit. ol. juvent. et patr. vig. nid. lab. popul. insc.* pro vulgari: Qualis esse solet juvenilis et patrius vigor aquilæ, quam (*olim*) forte aliquando primum volatum in aere tentare vidimus.— *ministr. fulm. alit.* causam, ex qua aquila fulmina Jovi ministrare ficta sit, inter alia inde repetunt, quod nulla unquam aquila fulmine tacta fuerit; vid. Plin. X, 3, s. 4, sed rectius fortasse in altissimo, quo ad nubila tendit aquila, volatu hujus commenti causam quæras.—*Cui rex Deor. regn. in aves vagas permis.* Jupiter enim, ut tradunt, regnum aquilæ inter aves datum honorem operæ illius, quam Jovi in Ganymedis raptu præstitisse fertur aquila, præmium esse voluit. Sequitur nempe Hor. eos, qui Jovem in Ganymede rapiendo aquilæ ministerio usum esse narrant; vid. Apollod. III, 12, 2, et ibi *Heyn.* Secundum alios ipse Jupiter in aquilam

Permisit, expertus fidelem
Jupiter in Ganymede flavo,
Olim juventas et patrius vigor
Nido laborum propulit inscium;
Vernique, jam nimbis remotis,
Insolitos docuere nisus
Venti paventem; mox in ovilia
Demisit hostem vividus impetus;
Nunc in reluctantes dracones
Egit amor dapis atque pugnæ:

mutatus est; vide, quem laudat *Boettig. Hemsterhus.* ad Lucian. t. I, p. 210–18. —*flavo,* pulchro, ut supr. II, 4, 14; et III, 9, 19, et sexcenties alibi.

5. *Olim,* primum, quum vix ex ovo exiit, ut *jam* pro, brevi: *mox* pro, deinde: *nunc* pro, denique. Nota mire descripta gradatim his verbis varia aquilæ ætatis incrementa. —*patrius,* quem a patre acceptus est. Ed. — *inscium laborum,* adhuc rudem volandi, ignorantem quo labore avis adhuc implumis, ut est aquila admodum juvenis, in altum se extollat; facile vides opponi *laborum* inscium τοῖς *insolitos docuere* nisus, unde mirum prorsus plurimos intpp. *labores* accipere potuisse de aquilæ certaminibus cum aliis animalibus; quæ sententia ab h. l. plane aliena est, tum multo magis poeticum illustrandæque rei quæ depingitur multo accommodatius alterum. Ed.—*insolitos docuere nisus venti,* h. e. in altum enititur. Graphice et ornate hæc expressit poeta. Aura tollitur, levatur, eaque sustinetur avis, altum petens; hinc præclare venti *docent* aquilam *nisus* *insolitos,* prima volandi conamina, dum ope ventorum, iis sustentatus, in altum primum enititur, volatum experitur. *Nisus,* ut paulo ante *labor,* operosa aquilæ molimina innuit. Ed. —*Verni,* nam aquilarum æque ac milviorum et accipitrum pulli sub veris certe fine nidum relinquere solent; non audienda igitur sunt, quæ vano studio contra h. l. disputat *Jul. Scalig.* Poet. VI, c. 7. —*paventem,* observa artem poetæ, qua, pro tenui, eum; egregie alitis, non sine pavore primum volatum in aere molientis, naturam designat.—*nimbis remotis,* exornant veris notionem, vel etiam ad hujus avis nobilitatem apprime accommodantur, quæ claro et aperto cælo primos nisus tentat. Ed.

9. *Mox,* volandi periculo facto, ubi nidum reliquerit. Nota etiam atque etiam poetæ artem in prodendis aquilæ incrementis subitis, ad majora in dies audenda eam exstimulantibus.—*ovilia,* vel simpliciter oves pascentes, vel septis eas inclusas intellige. Ed.—*dracones,* de aquilis, hostiliter serpentes petentibus, et cum iis confli-

Qualemve lætis caprea pascuis
Intenta, fulvæ matris ab ubere
Jam lacte depulsum leonem,
Dente novo peritura, vidit:
Videre Rhætis bella sub Alpibus
Drusum gerentem Vindelici: quibus

ctantibus, res nota; vid. Plin. X, 4, § 5, et quæ in hanc rem congessit *Cerda* ad Virg. XI, 751.—*reluctantes* (ut *luctans draco* apud Virg. l. l.), dum serpentes scilicet (ut Cic. de Div. I, 47, locum Homeri Iliad. XII, 201, de « aquilæ cum serpente pugna » imitatione exprimens loquitur) « se intorquent, » vel, ut Plin. l. l. ait, « multiplici nexu alas aquilæ ligant, et ita implicant, ut simul decidat.— *Egit;* hic annotandum qua verborum proprietate hic usus fuerit poeta: *propulit, demisit, egit,* quorum primum cum *patrio vigore,* alterum cum *vivido impetu,* tertium cum *amore dapis et pugnæ* jungitur. Ed.

13. *Qualemve*, etc. Suavissima illa imagine capreæ secure pascentis et mox a leone oppressæ, mire designantur Vindelici nec opinanter a Druso oppressi.—*lætis,* ad augendam securitatis et felicitatis notionem. — *Intenta,* sc. dum nihil aliud cogitat, nisi ut pascuis fruatur. Ed.—*matris ab ubere Jam lacte depuls. leon.* h. e. ab ubere matris, adeoque jam lacte, quo adhuc nutritus fuerat, depulsum; τὸ *lacte* ea inprimis vi addidisse videtur poeta, ut juvenem illum leonem nunc famelicum esse significaret; quam quidem qui non ferre possent hujus poeticæ loquendi rationis abundantiam, eam variis, quas proposuerunt, emendationibus tollere studuerunt. Sed sic corrigi etiam debebat locus Tibull. I, 3, 46, « ultroque ferebant Obvia securis ubera lactis oves, » ubi pariter τὸ *lactis,* quod pro: lactea, explicant, abundat; et sic apud Euripid. Orest. v. 1544, γάλακτος παρὰ μαστοῖσιν.— *novo dente,* significanter de juvene leone, qui primum dentes suos sanguine imbuit.

17. *Rhætis* pro: Rhæticis.—*Videre Vindelici,* ab initio enim, cum solos Rhætos aggrederetur Drusus, qualis ille dux esset, Vindelici *viderunt,* sed deinde ejus virtutem quoque *senserunt;* vid. Anal.—*quibus mos unde deduct.*— *Nec scire fas est omnia,* h. e. qui cur ad Amazonum exemplum secures semper in bello gestare soleant, nec perscrutari placuit, nec scire omnia licet. — Turbat sane et deprimit hæc historica quasi observatio poetæ sublimioris spiritum et impetum; sed haud dubie, cur eam adspergeret, graviores causas poeta habuit; sive quod disputari tum multum solebat Romæ de prima moris illius, quo Vindelici securibus in bello uterentur, origine; sive quod Vindelicorum, qui vulgo *securigeri* appellati esse videntur, addere et circumscribere omnino debebat cognomen; sive quod ab Augusto hujus rei in hoc carmine mentionem facere jussus fue-

Mos unde deductus per omne
Tempus Amazonia securi
Dextras obarmet, quærere distuli;
Nec scire fas est omnia: sed diu
Lateque victrices catervæ,
Consiliis juvenis revictæ,
Sensere, quid mens rite, quid indoles,
Nutrita faustis sub penetralibus,
Posset, quid Augusti paternus
In pueros animus Nerones.
Fortes creantur fortibus et bonis:

rat; sive quod ex alia, quam nunc ignoramus, causa, hujus rei commemorationem non facile prætermittere poterat. Ne multa! vix dubitari potest, quin hi versus, quos Cl. *Jani* in peculiari ad h. l. Excursu ut spurios et e margine temere in textum importatos damnat, ab ipso Horatio profecti sint. Exstitisse enim aliquem, qui ingenii sui ostentandi causa ejusmodi sententiam numeris adstrictam textus Horatiani margini allineret, Judæus Apella, non ego, credat.—*sed,* h. e. ut missa igitur faciam, quæ hic commemorare nihil attinet, vel: ne igitur extra oleas vager, sed ad propositum redeam; hac enim fere vi particula *sed* eleganter adhibetur ab iis, qui a digressione aliqua ad propositum se revocant.—*victrices catervæ,* impune certe primum Italiæ, et deinde Galliæ fines, late et satis diu depopulatæ fuerant.—*revictæ,* in vicem vel vicissim victæ, nisi pro simplice: *victæ.*—*Sensere,* gravissima cladi accepta, cum malo suo intellexerunt quanta vis esset bonæ indolis, si bona institutio accesserit. Exquisitam artem poetæ vide, qua magnam Drusi laudum partem haud ambitiose quæsita ratione cum Augusto communicat! Ed.—*quid posset,* quantum efficere valeret.—*mens...indoles,* ingenita animo virtus, animi generosa indoles. — *rite exculta,* splendide pro: bona institutione exculta.—*sub faustis penetralibus,* in Augusti domo, tanquam Dei domicilio formata, propitium Augusti numen experta; nam *rite* ad religionem pertinet. « Innutritum cælestium præceptorum disciplinis » Tiberium in domo Augusti educatum similiter fert Vellei. II, 94, 2.—*animus paternus,* affectu paterno, institutione atque præceptis ostenso.—*pueros Nerones,* Drusum et Tiberium, privignos Augusti, filios Neronis et Liviæ: quorum tutor Augustus ipsos ab infantia in domo sua habuit et educavit. Ed.

29. *Fortes creantur fortibus,* etc. Hæret poeta in amplificanda proximorum vv. sententia, quo magis intelligatur, Nerones, quanquam ingenii dotibus instructissimos (id quod ab

Est in juvencis, est in equis, patrum
Virtus: neque imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.
Doctrina sed vim promovet insitam,
Rectique cultus pectora roborant:
Utcunque defecere mores,
Dedecorant bene nata culpæ.
Quid debeas, o Roma, Neronibus,

ipsorum generis nobilitate facile exspectari poterat), Augusto potissimum debere, quod tales evaserint. Hoc generatim, Pindarico more, poeta extulit: adesse quidem in generosæ stirpis hominibus virtutis materiam, sed doctrina atque institutione opus esse quibus illa fingatur et ad summum perducatur; aliter enim corrumpi atque degenerare. Hoc, quod omnem contactum poeticum refugere videtur, vide quibus poeta illuminaverit coloribus! Ed.—In sententiam, patrum indolem ingenerari filiis, laudat Cl. *Mitsch.* Euripid. in Alcmæ. apud Stob. Grot. p. 363: « Ὡς ἀληθὲς.... Ἐσθλῶν ἀπ' ἀνδρῶν ἐσθλὰ γίγνεσθαι τέκνα, κακῶν δ' ὅμοια τῇ φύσει τῇ τοῦ πατρός. »

30. *Est in juvencis,* etc. animalia quoque indolis suæ generositatem propagant. Martial. VI, 38, 7: « Acris equi soboles magro sic pulvere gaudet; Sic vitulus molli prælia fronte cupit. »

33. *Doctrina sed vim promovet insitam*, sed insitas animi vires (τὸ ἐγγενὲς) elicit et exercere docet institutio. Commode in hanc sententiam laudat *Boettig*. Cic. pro Arch. Poet. 7: « Atque idem ego contendo, quum ad naturam eximiam atque illustrem accesserit ratio quædam conformatioque *doctrinæ*, tum illud nescio quid præclarum ac singulare solere existere. » —Est etiam illud Quint. inst. Or. XII, 2: « virtus, etiamsi quosdam impetus a natura sumit, tamen perficienda doctrina est. » Vid. etiam Eurip. Hec. 600. — *Rectique cultus*, recta disciplina; quatenus animus ea excolitur, ad recta et honesta perducitur. — *roborant*, confirmant, perficiunt naturalem indolem. Cic. Quæst. Tusc. II, 4: « fortes... multo magis adjuvat ratio, quæ quibusdam quasi præceptis confirmat vim fortitudinis. » Et paulo post: « ut ager, quamvis fertilis, sine cultura fructuosus esse non potest; sic sine doctrina animus. Ita est utraque res sine altera debilis. » Ed.—*Utcunque,* quandocunque; *mores defecerunt,* ubi insitæ animo vires (*bene nata*, ut statim Horatius ipse explicat,) non exercentur, ubi studium animi excolendi friget. — *Dedecor. bene nata culpæ*, bona indoles (τὸ εὐφυὲς) vitiis corrumpitur.

37. Celebrata Neronum generosa indole, a majoribus accepta, satis proclivis poetæ ad celebrandas horum virtutes via erat, unde ampla satis de futura juvenum illorum magnitudine judicandi daretur copia. Ed.—*Quid*

Testis Metaurum flumen, et Hasdrubal
Devictus, et pulcher fugatis
Ille dies Latio tenebris,
Qui primus alma risit adorea,
Dirus per urbes Afer ut Italas,
Ceu flamma per tædas, vel Eurus
Per Siculas equitavit undas.

deb. o Roma, Neron. Testis Metaur. flumen, etc. Quomodo salus vestra, o Romani, in antiquæ Neronum gentis virtute reposita fuerit, nobilissima illa pugna, qua Hasdrubal ad flumen Metaurum a C. Claudio Nerone devictus est, testatur; a cujus eventu, uti omnis, quæ Romanis deinceps contigit, secunda; ita omnis, quam Pœni post illam experti sunt, adversa fortuna repetenda fuit. — Rem illam improvisam et inopinatam, quam C. Claudius Nero, Consul, in bello Punico secundo A. U. DXLVI, felicissimo eventu ausus est, narrat Liv. XXVII, 43 seqq. Clam nempe castris, in quibus ille, Hannibali oppositus, se adhuc tenuerat, cum delecta manu relictis, quum e Lucania in Umbriam celeri itinere delatus esset, tanta fortuna ibi ad flumen *Metaurum* (nunc: *Metaro*, vel: *Metro*) adortus est exercitum, quem Hasdrubal fratri suo Hannibali auxilio ducturus erat, ut occidione eum cum ipsius duce occideret; quæ quidem victoria splendidissima quum sola futurarum victoriarum Romanis causa exstitisset, *ille pulcher dies, qui primus fugatis tenebris* (propulso, quod imminebat Romanis, periculo) *alma adorea risit* (*alma victoriæ luce exsplenduit*), eorum, quæ *Roma debeat Neronibus*, testis laudatur. — *Testis*, similiter Catull. LXIV, 358: « testis erit magnis virtutibus unda Scamandri. Ed.» —*adorea;* Plin. XVIII, 3: « gloriam a farris honore *adoream* appellabant;» *adorea* scilicet, *ador* vel *far adoreum* post partam victoriam præmii loco militibus distribui solebat; unde *adorea* pro ipsa victoria ponitur. —*tenebris*, offusa scilicet Italiæ densissima caligine, dum calamitatibus conflictaretur. Cic. pro Roscio Am. 32, de bello civili: « tanquam si offusa reipublicæ sempiterna nox esset, ita ruebant in tenebris, omniaque miscebant. » Valer. Max. V, 2: « funus et tenebras imperio minitari.» Ed.—*ut*, postquam; ab eo inde tempore, quo. — *Afer*, Hannibal: *dirus*, Livius quoque XXI, 4, ad Hannibalis vitia *inhumanam* ejus *crudelitatem* refert. Cf. supr. ad III, 6, 36.—*Ceu flam. per tædas*, sc. furere solet, quod ad notam zeugmatis figuram ex *equitavit* eliciendum est. — *Per Siculas equit. undas*, per mare Siculum concitatissimo impetu ferri solet.—*Eurus* jam *equitare*, ut Zephyrus apud Euripidem Phœniss. 220, ἱππεύειν, ad celerem ejus impetum designandum dicitur. Eadem de causa Zephyrus

Post hoc secundis usque laboribus
Romana pubes crevit, et impio
  Vastata Pœnorum tumultu
    Fana Deos habuere rectos :
Dixitque tandem perfidus Hannibal :
« Cervi, luporum præda rapacium,

apud Catull. LXVI, 54, « Chloridis ales equus » vocatur. Nec alio consilio Euro *equi Eoi* apud Virg. Æn. II, 417, et Aquiloni *equi Thraces* apud Val. Flacc. I, 610, tribuuntur. Huc accedit, quod ἱππεύειν apud Græcos passim de omnibus, qui concitatiore impetu ruunt, dicitur ; exempla ad h. l. dedit *Mitsch.* uti fere supr. III, 1, 40, *eques* de quovis, qui celeri cursu aufertur. Jam vero quum apud Græcos καθιππεύειν, καθιππάζεσθαι χώραν, de eo quoque hoste dici soleat (vide, quem *Boettig.* laudat, *Wesseling.* ad Diodor. Sic. t. I, p. 631), qui feroce impetu populabundus terram aliquam pervagatur, facile apparet, quam apte τὸ *equitare* Hannibali simul, ferociter per Italas urbes ruenti, accommodatum sit; et sic infr. V, 16, 12 ; et 17, 74, is, qui insolentius hosti insultat, *equitis* imagine adumbratur.

45. *Post hoc*, ἐπὶ τοῦτο, post hanc Claudii victoriam. — *secundis labor.* significanter de victoriis, in prospero laborum, quos milites in bello sustinent, successu positis.—*et impio*, etc. et Italia respiravit aliquando, Hannibalis furorem non amplius pertimescens. Quo quidem sensu Romanos statim post Hasdrubalis cladem animatos fuisse, adeo quidem, ut Hannibalem perinde haberent, ac si excessisset Italia, diserte tradit Polyb. XI, 3. Jam restitutam securitatem publicam docte poeta ab effectu, idque ab instauratis per Italiam religionibus designat; in quo augusta admodum species est, aucta insuper apposita Pœnorum, istas calcantium, impietate. Ed. — *tumultu*, de eo graviore bello, quo salus publica subito hostium adventu et impetu in summum discrimen adducitur. — *rectos*, erectos, ἀνωρθωμένους, in pristinum honorem restitutos.

49. *Perfidus Hannibal:* in Hannibale enim, ut severus ejus vitiorum censor Livius XXI, 4 ait, animadvertebatur « perfidia plus quam Punica, nihil veri, nihil sancti, nullus deum metus; nullum jusjurandum, nulla religio. » Poeta autem jam primas potissimum belli Punici secundi causas, nempe *perfide* ruptum ab Hannibale Sagunti oppugnatione fœdus respexisse videtur. Hinc apud Livium quoque XXI, 40, Hannibal *dux fœderum ruptor* appellatur. — *tandem dixit:* Hannibalis, quæ sequitur, oratione nihil profecto ad hoc carmen tam in Neronum, quam in totius gentis Romanæ laudem et gloriam aptius, gravius et sublimius accedere potuit. Eo magis autem Hannibalem sic loquentem inducere poterat poeta, quum vere ille, accepto de funesta Hasdrubalis clade nuncio, « agnoscere se for-

Merses profundo, pulchrior evenit:
Luctere, multa proruet integrum
Cum laude victorem, geretque
Prælia conjugibus loquenda.
Carthagini jam non ego nuntios
Mittam superbos: occidit, occidit,
Spes omnis et fortuna nostri
Nominis, Hasdrubale interemto.»

luerint, sed, ut Ovidius l. l. narrat, sensim sensimque e terra succreverint, transtulit. Eadem ratione Virgil. Ecl. X, 174: « quantum vere novo viridis se subjicit alnus. » Ed.

65. *Merses profundo, pulchrior evenit,* nota imago, qua quis, malis, quibus laborabat, feliciter superatis, comparatur cum eo, qui e profundo mari, ad quod demersus fuerat, bona fortuna emergit; *pulchrior,* virtutis honore insignior. Horatium imitatus est Rutilius Itiner. I, 120: « Flevit successus Hannibal ipse suos. Quæ mergi nequeunt, nisu majore resurgunt, Exsiliuntque imis altius icta vadis. » — *Luctere, multa proruet integrum Cum laude vict.* finge tibi par gladiatorum, quorum alter jam pæne victus alterum jam pæne victorem et integris adhuc viribus, magna cum laude prosternit. Similiter his verbis loquitur Hannibal apud Liv. XXII, 14 init: « cum eo nimirum hoste res est, qui nec bonam nec malam ferre fortunam potest; seu vicit, ferociter instat victis; seu victus est, instaurat cum victoribus certamen. » Idem apud Justin. XXXI, 5: « aliis bellis plurimum momenti habere, priorem aliquam cepisse occasionem loci temporisque, agros diripuisse, urbes expugnasse; cum Romano seu occupaveris prior aliqua, seu viceris, tum etiam cum victo et jacente luctandum esse. » Ed. — *Prælia conjugibus loquenda,* h. e. cæsorum maritorum conjugibus cum luctu memoranda; vel victoria servatorum maritorum conjugibus cum gaudio prædicanda et forte utrisque simul loquenda, cuique ob alterutram causam. Ed.

69. Pulchre subjicitur Romanis post cladem animosioribus Hannibal, eadem accepta, de summis rebus desperans, a quo victoriæ istius magnitudinem mirifice extolli, facile videre est. — *Superbos,* superbe Romanos victos esse referentes. Quam acerba autem hæc pristinæ felicitatis et superbiæ cum præsente fortuna collatæ recordatio! notum autem post cladem Cannensem missum fuisse ad Carthaginem, Hannibalis fratrem, Magonem qui non solum magnificis ac superbis verbis Romanorum cladem senatoribus enarraverit, sed etiam plenos equitibus Romanis detractorum annulorum modios media in curia effuderit. Liv. XXIII, 11. — *occidit, occidit,* magna δεινότης in hac repetitione. — *fortuna nostri Nominis,* rerum nostra-

Nil Claudiæ non perficient manus:
Quas et benigno numine Jupiter
Defendit, et curæ sagaces
Expediunt per acuta belli.

rum, gentis nostræ. Ita acceptum convenit fere iis quæ idem aspecto fratris sui capite quod in Carthaginiensium castra Romani injecerant: « agnosco fortunam Carthaginis. » Liv. XXVII, 51. Etiam Liv. XXVIII, 12: « post Hasdrubalis exercitum cum duce, in quibus spes omnis reposita victoriæ fuerat, deletum, cedendoque in angulum Bruttium cætera Italia concessum, etc. » Vid. etiam Flor. II, 6, 53. Ed.

73. Mitscherlich. et Doëring. usque ad extremum v. continuari Hannibalis orationem, exquisitissimumque poetæ artificium prædicant, quo ipse Hannibal futuram gentis Claudiæ magnitudinem vaticinans inducitur; nec diffitear in hac strophe nullum verbum huic sententiæ repugnare. Ego autem cum omnibus fere intpp. orationem a poeta hic resumi potius putaverim, ut rectius ad privignos Augusti revertatur sermo, et toti carmini quasi clausula imponatur. — *Nil Claudiæ non perficient manus*, h. e. a C. Claudii Neronis gente sperari possunt omnia; per *manus Claudias* intelligit simul C. Claudii Neronis posteros. Ed. — *curæ sagac.* ingenii in capiendis consiliis sagacitas. — *Expediunt per acuta belli*, per ea, quæ in bello periculum intendunt. Sic fere pugna anceps et dubia Græcis ὀξὺς ἀγὼν dicitur. Cl. *Mitsch.* ad hanc loquendi rationem refert δι' ὀξείας δραμεῖν, ἐπὶ τῶν διακινδυνευόντων, quod proverbium est apud Zenob. Cent. III, 13, et ἐπὶ ξυροῦ εἶναι, apud Theocritum, XXII, 6.

Analysis. Insigni illi juvenilis fortitudinis documento, quod *Drusum Neronem*, Augusti privignum, vix XXIII annos natum, in bello contra Rhætos et Vindelicos edidisse narrant, æque insigne Horatius in hoc carmine monumentum posuit. Res scilicet fuit hæc: Rhæti et Vindelici (quorum illi terras ad Alpium radices, ab oriente meridiem versus, a monte Adula ad Julias usque Alpes, vel ad Veronæ et Comi usque fines, eas igitur terras, quas nunc Grisones et Tirolenses, tenent, vid. Strab. IV, p. 318, C; hi vero, proximi Rhætorum accolæ, ea sub Alpibus septemtrionem versus loca, quæ a lacu Bodamico per meridionalem Bavariæ et septemtrionalem comitatus Tirolensis partem ad fluvium OEnum usque porriguntur, incolebant, vid. Strab. VII, 449, A; et *Mannerti German.* p. 610), quum crebras in Galliæ Italiæque agros incursiones facerent, et populationibus suis in dies Romanis infestiores fierent; Augustus, modum tandem eorum ferociæ et insolentiæ ponen-

dum esse ratus, U. C. DCCXXXIX, exercitum contra eos mittendi eique privignum suum *Drusum Neronem* præficiendi cepit consilium. Cui quidem consilio eventus respondebat optatissimus. Drusus enim non solum Rhætos in primo statim prælio, ad Alpes Tridentinas cum iis commisso, fudit fugavitque, (vid. Dio LIV, 22), sed pari quoque fortuna Vindelicos deinde conjunctim cum fratre suo Tiberio, quem adjutorem ei Augustus addiderat, perdomuit; (vid. Vell. II, 98.) Hujus geminæ igitur Neronum de Rhætis et Vindelicis victoriæ gloriam Horatius, uti ab ipso Augusto, Suetonio in Vit. Horat. teste, jussus fuerat, duobus carminibus, celebravit, altero, de quo nunc agimus, in *Drusi*, altero (infra IV, 14) in *Tiberii* laudem composito.—Tria autem potissimum hoc carmen, in quorum tractatione omnis ejus ars et splendor cernitur, continet: 1° egregiæ illius fortitudinis et juvenilis vigoris, quo Drusus in pugna contra Rhætos se conspiciendum præbuerat, descriptionem, sive, in qua omnis hæc descriptio versatur, Drusi cum juvene aquila et leone comparationem; 2° Augusti, tanquam unici earum virtutum, quibus Drusus nunc exsplendescebat, auctoris laudationem; laudat nempe vere paternum Augusti animum, quem ille in privignis suis Neronibus rite educandis probaverat, simulque, quantam vim in omnem animi cultum educatio habeat, breviter ostendit; 3° veteris C. Claudii Neronis, unde originem suam repetebant Nerones, memoriam; quem quidem, quum ex eo inde tempore, quo Hasdrubal, Hannibalis frater, in bello Punico secundo ab eo devictus fuerat, sereno semper vultu Fortuna Romanis affulgere cœperit, et ipse Hannibal (cujus sub fine hujus carminis de Romanorum virtute, vinci omnino nescia, oratione nihil sublimius et Romanis honorificentius cogitari potest), spem omnem, Romanos vinci posse, abjecerit, ut virum egregie de republica meritum multis extollit laudibus. — Consummatissimum sui generis hoc carmen atque omnibus plane numeris absolutum cui non, vel leviter boni pulchrique sensu contacto, admirationem sui injecit atque expressit? Quis quæsitissimis laudibus lyricas ejus virtutes nunquam adsecutus est? et sane quantum ubique sanguinis atque nervorum! Qui nisus! quæ spiritus magnificentia! quæ rerum verborumque majestas! quam divinum tractationis artificium! ut jure mihi contendere posse videar, in illud fastigium hocce eximio opere adductam conspici poesin lyricam, ultra quod evehere eam difficillimum sit, utque adeo locupletissime inde ostendi possit, quam validus ingenio Horatius fuerit et quam mascule maximis bellis et clarissimis canendis ducibus, epici carminis onera, nullis fere Græcorum poetarum adminiculis allevatus, lyra sustinuerit. Ed.

CARMEN V.

AD AUGUSTUM.

Ut tandem in Urbem redeat hortatur, publicamque eo præsente felicitatem celebrat.

Divis orte bonis, optime Romulæ
Custos gentis, abes jam nimium diu:
Maturum reditum pollicitus Patrum
Sancto concilio, redi.
Lucem redde tuæ, Dux bone, patriæ:

1. *Divis orte bonis,* sunt, qui explicent: « o tu, qui propitiis diis, vel secundis deorum auspiciis natus es, » allatis in hanc explicationem iis, quæ supr. IV, 2, 37, de Augusto dicuntur: « Quo nihil majus meliusve terris Fata donavere, *bonique Divi.* » Sed quum *ortus aliquo* dicatur is, qui vel natus est *ex* aliquo, vel originem suam *ab* aliquo repetit, ut carm. seq. v. 32, « pueri claris parentibus orti,» et supr. II, 12, 50, « Jupiter Saturno ortus ; » Ovid. Heroid. XX, 224, « nec... despectis arguor ortus avis ; » vix dubitari potest, quin « *Divis orte bonis* » jam sit : o tu, qui originem ducis a Diis genti Romanæ propitiis. Jam vero quum Augustus per adoptionem in gentem Juliam transiisset, recte ejus genus a Divis repeti poterat. — *Custos,* Deus tutelaris, ut supr. I, 28, 29, Neptunus : *custos Tarenti.* —*Romulæ,* pro : Romuleæ, ut infra Carm. Sæcul. 47, et Virg. Æn. VI, 877. — *jam nimium diu,* Augustus enim quum, Sicambris debellatis, rebus quoque in Hispania et Gallia componendis operam daret, tres ferme integros annos jam Roma abfuit; vid. supr. Argum. ad IV, 2. — *pollicitus Patrum sancto conc.* in senatu igitur, antequam ab urbe proficisceretur, convocato spem maturioris reditus fecisse videtur; *sancto* refer ad venerabilem senatorum dignitatem. Similiter « sanctissimum gravissimumque orbis terræ consilium » senatum appellat Cic. Catil. I, 9, et Virg. Æn. I, 426 : « sanctumque senatum. » Ed.— *redi,* in una hac voce cardo quasi totius hujus carminis vertitur.

5. *Lucem redde tuæ patriæ,* h. e. civium tuorum de absentia tua tristitiam reditus tuus, velut sol tenebras,

Instar Veris enim vultus ubi tuus
Affulsit, populo gratior it dies,
Et soles melius nitent.
Ut mater juvenem, quem Notus invido
Flatu Carpathii trans maris æquora
Cunctantem spatio longius annuo
Dulci distinet a domo,
Votis ominibusque et precibus vocat,

dispellat, pro vulgari: veni, et cives tuos, de absentia tua tristes, exhilara; *lucis* imagine de statu tristi in lætiorem mutato nihil frequentius. Notissimus Lucretii locus de Venere, I, 6 sqq. «Te, Dea, te fugiunt venti, te nubila cæli, Adventumque tuum;... tibi rident æquora ponti, Placatumque nitet diffuso lumine cælum.»—*Instar Veris enim vultus ubi tuus Affulsit,* nam ubi vultus tui splendor, qui veris instar serenat omnia, conspicitur, etc. —*veris* imaginem referre dicuntur, qui omnia, ubi apparent, exhilarant atque serena reddunt; *Boettig.* laudat Theocrit. VIII, 41, « παντᾶ ἔαρ,... Ἔνθ' ἁ καλὰ παῖς ἐπινίσσεται. » Cf. *Mitsch.* ad h. l. et *Jacobs Animadvv.* ad Anth. Gr. vol. I, p. 310. Augusti igitur vultus talem fere jam splendorem præ se ferre dicitur, quali dii præsentiam suam manifestare finguntur; cf. Hom. H. in Cer. v. 277 seqq. —*soles melius* (h. e. pulchrius) *nitent;* in hanc sententiam *Boettig.* comparat Æschyl. Pers. 298.

9. *Ut mater juvenem,* etc. en imaginem dulcissimam! Romani Augusti reditum eodem desiderio et eadem animi sollicitudine exspectant, qua pia mater filii sui, jam anno longius in itinere maritimo morantis, exspectare solet. Comparationem per se suavissimam et ad movendos animos aptissimam vide quam ἐναργῶς exposuerit animaveritque poeta. Augetur desiderii affectus itineris suscepti difficultate atque periculo, vivideque ad cælum expansis in litore matris, vota metu duplicantis, manibus ostenditur. Ed. In eadem adumbranda imagine operam posuit Oppian. Hal. IV, 335 seqq. quem tirones cum Nostro comparent. —*Notus,* adversus enim ille flat nautis, e Bithynia per mare Carpathium in Italiam redeuntibus; quamvis alias *Notus* pro quovis vento procelloso ponitur. —*invido,* vel filii reditum matri invidente, vel inviso, adverso; sic res, quæ votis aliorum obstant, passim *invidæ* dicuntur, ut *paries invidus* apud Ovid. Met. IV, 73, *invida vestis* apud eundem Amor. III, 2, 27. —*Dulci domo,* ex longo itinere enim redeunti nihil domo sua dulcius; hinc Catull. XXXI, 7 seqq. « O quid solutis est beatius curis? Quum mens onus reponit, ac peregrino Labore fessi venimus Larem ad nostrum, Desideratoque acquiescimus lecto.»—*Votis,* quæ mater pro filii reditu nuncupat et suscipit.—*ominibus,*

Curvo nec faciem litore demovet:
Sic desideriis icta fidelibus
Quærit patria Cæsarem.
Tutus bos etenim rura perambulat;
Nutrit rura Ceres, almaque Faustitas;
Pacatum volitant per mare navitæ;
Culpari metuit Fides;

cuncta scilicet præsagia arripiens ex quibus optatum reditum sibi polliceri queat. — *precibus;* præclare omnia cumulat poeta quibus sollicitudinem matris, salvum filii reditum a diis implorantis, ob oculos ponat. — *Curvo nec fac.* omnino ad exspectantium naturam, rei exspectatæ adventum oculis præcipere studentium; hic apprime de parente, tota in filii reditum pendente, nec aliud jam cogitante. Ed.—*icta* ad vehementiorem desiderii affectum designandum. De locutione, qua quis graviore quodam animi affectu, *dolore, malis, furore,* etc. *ictus* dicitur, vid. *N. Heins.* ad Ovid. Trist. II, 818, et *Burm. Sec.* ad Anthol. Lat. t. II, p. 66.—*fidelibus,* retulit hoc epitheton poeta ad *desideriis,* quod ex vulgari ratione ad *patria* referendum erat. — *Quærit,* adesse cupit, reddi sibi optat. cf. supr. III, 24, 32.

17. *Tutus bos etenim,* etc. Nexus et sensus: Nec mirum, patriam tanto tui teneri desiderio; nam sub tuo imperio rediit in illam securitas, fertilitas, faustitas, opulentia, fides, castitas, conjugiorum sanctitas, et legum auctoritas. — In eandem fere de Romanorum sub Augusti imperio felicitate sententiam jam ab aliis laudatus Vellei. II, 89: « Nihil deinde optare a Diis homines, nihil Dii hominibus præstare possunt... quod non Augustus... populo Romano repræsentaverit. Finita bella civilia, sepulta externa, revocata pax; restituta vis legibus, judiciis auctoritas.... rediit cultus agris, sacris honos, securitas hominibus, certa cuique rerum suarum possessio; leges emendatæ utiliter, latæ salubriter, etc. » — *Tutus bos rura peramb.* pacis, quæ per Augustum nobis contigit, beneficio secure in pascuis boves circumvagantur, h. e. non amplius expositi sumus hostium incursionibus; parta nobis per Augustum est securitas; cf. Theocr. XVI, 90 seqq. Minus bene alii de bove arationis opus perficiente cogitant; quum ad arantis bovis incessum accommodari posse hæc vox *perambulat* minime videatur; prior autem explicatio felicitati temporum, *in priscum aurum* fere sub Augusto *redeuntium,* magis convenit. — *nutrit,* sc. per fecundas pluvias, secundam aeris temperiem, etc. — *Faustitas,* infr. Carm. Sæc. v. 59, « beata pleno Copia cornu » —*Pacatum volit. per mare navitæ,* non amplius, ut olim, mare infestant piratæ, viget mercatura; *volitant,* non cum Cl. *Mitsch.* ad lasciviam et audaciam nautarum trahendum, sed ad cursus, quem illi nunc tuti ab omnibus insidiis in mari

Nullis polluitur casta domus stupris;
Mos et lex maculosum edomuit nefas;
Laudantur simili prole puerperæ;
Culpam pœna premit comes.
Quis Parthum paveat? quis gelidum Scythen?
Quis, Germania quos horrida parturit

facere possunt, celeritatem; hinc naves quoque celeriter currentes *volare* (ut Græcis πέτασθαι) dicuntur; Virg. Æn. III, 124; Catull. IV, 3, de Phaselo: « sive palmulis Opus foret *volare*, sive linteo. »—*Pacat. per mare*, hinc Augusto sinum Puteolanum prætervecto nautæ, ut tradit Sueton. Aug. 98, « per illum se vivere, per illum navigare, libertate atque fortunis per illum frui, » acclamasse dicuntur.—*Culpari metuit*, h. e. non culpatur, de quo elegante τοῦ *metuere* usu vid. supr. ad II, 2, 7.—*Fides*, cf. infr. Carm. Sæc. 57.

21. *Nullis polluitur casta domus stupris*. Romani enim, in quorum corruptos mores Noster supr. III, 6, graviter invehitur, libidinis licentia et adulteriis *inquinaverant* huc usque, ut ibi v. 18, ait, *et genus et domos*. Itaque Augustus, « quum hoc fonte, » ut Hor. ibi addit, « derivata clades in patriam populumque fluxerit, » pristinum virtutis Romanæ honorem revocasse dicitur eo, quod per *morem* (veterem disciplinam), et *legem* (legem Juliam de adulteriis), *maculosum nefas* (fœda, quibus conjugiorum contaminabatur sanctitas, adulteria), *edomuit* (exstirpare studuit). Similiter Horatius de Augusto infr. Epist. II, 1, ab initio: « Quum tot sustineas et tanta negotia solus, Res Italas armis tuteris, *moribus* ornes, *Legibus* emendes, » etc. —*Laudantur simili prole puerp*. matres pariunt liberos patri suo similes; prolis enim cum patre similitudo matris castitatem probare putabatur; vid. *Interprett.* ad h. l. Hesiod. Ἔργ. 233 sqq. Theocr. XVII, 44; Catull. LVIII, 225; Martial. VI, 27, 3. Hinc apud quas gentes feminæ communes erant, pueros iis patribus addicare, quorum similes erant, mos fuit. Ed.—*Culpam pœna premit com.* qui in flagitio deprehenduntur, ab iis statim pœna in legibus constituta expetitur.

25. *Quis Parth. pav.* etc. Parthis, Scythis, Germanis et Cantabris ab Augusto perdomitis nulla amplius foras nobis timenda sunt pericula, h. e. pace, otio et securitate per Augustum fruimur.—*Quis Parth. pav.* de victis ab Augusto Parthis vid. supr. III, 5; hinc infr. Carm. Sæc. 53, « Jam mari terraque manus potentes Medus, Albanasque timet secures. »—*quis gelid. Scythen?* Cf. supr. III, 8, 23, ubi: « Jam Scythæ laxo meditantur arcu Cedere campis; » et Carm. Sæc. 55, « Jam Scythæ responsa petunt. » —*Quis, Germ. quos horrida parturit Fetus*, pro vulgari: quis paveat horridos Germanos? De victis per Drusum Germanis vid. Carm. anteced.—*Germania* (ut supr. II, 6, 3, *Syrtes*

Fetus, incolumi Cæsare? quis feræ
Bellum curet Iberiæ?
Condit quisque diem collibus in suis,
Et vitem viduas ducit ad arbores:
Hinc ad vina redit lætus, et alteris
Te mensis adhibet Deum:

barbaræ; et II, 9, 20, *Niphates rigidus*), ab ejus incolarum natura et externo corporum habitu dicitur *horrida;* Tacit. M. Germ. IV: « Habitus corporum... idem omnibus; truces et cærulei oculi, rutilæ comæ, magna corpora; » hinc infr. V, 16, 17, « Nec *fera* cærulea domuit Germania pube. » Qui τὸ *horrida* ad ipsam terrarum in Germania naturam referunt, laudant Tacit. Mor. Germ. c. II, « informem terris, asperam cælo, tristem cultu adspectuque; » c. V: « silvis horridam, paludibus fœdam. » — *quos parturit fetus,* contemtim pro iis, qui ibi nascuntur, quasi horum quoque prodigiosæ formæ hominum terra mater sit. —*Bellum Iberiæ,* h. e. bellum Cantabricum; vid. supr. ad II, 6, 2.

29. Succedunt suavissima tranquillæ atque inter jucundissimos labores actæ vitæ lineamenta, quibus animum post horridarum gentium enumerationem mirifice deliniri sentias. Ex opere autem rustico gratam tantum ejus speciem repræsentat, vini culturam, et ex hac ipsa, genus quoddam, quod nec tædii nec defatigationis offensionem habet. Per culturam autem vini, pro omni agriculturæ genere, hic positam, proditur, ut in multis aliis locis, Horatii indoles, ad bibendum et vitam genialiter agendam mirum in modum proclivis. Ed. — *Cond. diem,* pro vulgari: finit vel exigit diem; similiter Menalcas apud Virg. Eclog. IX, 52, « Soles cantando condidisse, » h. e. exegisse, dicitur; laudant quoque de hac loquendi ratione exemplum Callimachi Epigr. II, 3: « Ἥλιον ἐν λέσχῃ κατεδύσαμεν. » Scilicet *diem condit,* qui eum condi et occidere videt; nam proprie dies conditur, vel sol, qui, dum *in undas se condit* (ut Virgil. Georg. I, 437 loquitur), diem simul inductis tenebris condit; uti fere apud Virg. Æn. I, 437, Vesper « diem componere, » h. e. absolvere diem, et finem ei imponere, dicitur. — *collibus,* in quibus, utpote apricis, vites vulgo ponuntur. — *vitem ducit ad arbores,* h. e. vitem arboris trunco applicat et annectit. — *viduas,* ut supr. II, 15, 4, « platanus cælebs; » hinc vitis arbores, nominatim *ulmos,* Columell. V, 6), et *populos* (infr. V, 2, 10), quibus adjungi præcipue solebant vites, *maritare,* dicitur. — *ad vina,* ad compotationem. — *et alt. te mensis adhibet deum: te multa,* etc. Sensus: et tibi, ut Deo Tutelari, cultum divinum præstat, dum inter precandum vina tibi libat, et, sicut Græci Dioscuros et Herculem, ita te patriis suis numinibus accenset. — Scilicet Romani Augustum, cui, ut tradit Dio LI, 19, jam U. C. DCCXXIV, a senatu tam publicæ quam privatæ li-

Te multa prece, te prosequitur mero
Defuso pateris; et Laribus tuum
Miscet numen, uti Græcia Castoris
Et magni memor Herculis.
Longas o utinam, Dux bone, ferias
Præstes Hesperiæ! dicimus integro
Sicci mane die, dicimus uvidi,
Cum Sol Oceano subest.

bationes decretæ fuerant, ad exemplum Græcorum (qui vel bono Genio, vel Jovi Salutifero, Διὶ Σωτῆρι, vid. *Boettig.* ad h. l. et *Jacobs.* ad Anthol. vol. I, p. 314, vel Herculi, vel aliis Diis Tutelaribus, pocula post cœnam miscere solebant), mensa secunda pariter ut Deum Tutelarem, dum *merum inter preces pateris defundebant,* divino honore prosequebantur. —*alteris,* secundis; Romani enim in conviviis duabus mensis utebantur. Prior scilicet ferculis majoribus onerabatur; quibus comesis, prior mensa tollebatur, ponebaturque altera pomis, uvis ac præsertim vinis generosioribus instructa. In ea convivii parte, quum ea mensa convivantibus oblata fuerat (apud nos: *au dessert*) diis libabatur et canebantur hymni. Ed.—*mensis adhibere Deum,* ut apud Virg. Æn. V, 62, « penates epulis adhibere. » — *Te multa prece,* apposite in hanc ipsam rem Ovid. Fast. II, 635 seqq. « Jamque ubi suadebit placidos nox ultima somnos, Parca precaturæ sumite vina manus, Et, bene nos, Patriæ, bene te, Pater, Optime Cæsar, Dicite, suffuso per sacra verba mero. » — *mero Defuso pateris,* similiter supr. I, 31, 2, « liquorem de patera fundere, » de libatione dicitur. —*Laribus,* jam pro: Penatibus, diis patriis.—*uti Græcia,* etc. uti Græcia Dioscuros et Herculem in virtutum, quas illi designarunt, memoriam inter Deos suos patrios refert.

37. *Longas o utinam, Dux bone, ferias Præstes Hesp.* etc. utinam diu Romanis hac vitæ securitate atque tranquillitate sub faustis tui imperii, Auguste, auspiciis frui liceat! hæ sunt preces, quas mane et vespere fundimus. — *integro mane die,* mane enim dies adhuc est *integer* et solidus, quum nulla adhuc pars ipsius veluti decisa fuit. — *Sicci,* adhuc sobrii, quum nondum ora vino proluimus. Infr. Sat. II, 3, 281: « Libertinus erat, qui circum compita *siccus* Lautis mane senex manibus currebat, » etc.—*uvidi,* vino madidi, βεβρεγμένοι. —*Cum Sol Oc. sub.* nocturnis compotationibus.

Analysis. Quum Augusti reditus post longam ejus absentiam (vid. supr. Argum. ad hujus libri carm. secund.) cupidissime ab omnibus Romæ exspecta-

retur, Horatius in hoc carmine pium illud, quo Augustum suum efflagitaret populus Romanus, tam molli animi affectu expressit desiderium, ut haud sciam, an ullum carmen Noster cecinerit, quod Augusto suavius, dulcius et exoptatius accidere posset. Non enim in desiderii, suavissimis imaginibus adumbrati, descriptione acquievit, sed ejus causas quoque honestissimas scite aperuit. Romanos nempe bene sentire ait, Augustum esse, cui summam, qua nunc fruantur, felicitatem debeant, adeoque tanta erga illum pietate impletos esse, ut eum tanquam Deum Tutelarem divino honore prosequantur, et in ejus incolumitate felicitatis suæ incolumitatem ponant. — Est autem hoc carmen ita comparatum, ut neminem facile reperias, qui mollissimis ejus sententiis et numeris, placidi rivi instar dulcissimo sono decurrentibus, sensu non perfundatur atque deliniatur suavissimo!

CARMEN VI.

AD APOLLINEM.

Quid Apollini debeant Romani memorat; eum precatur ut carmen in ipsius laudem compositum probet ac tueatur; virgines ac pueros ut recte illud recitent, monet.

Dive, quem proles Niobea magnæ
Vindicem linguæ, Tityosque raptor

1. *Dive*, ab hac voce ad vigesimum sextum versum eundum est; quidquid medium, in parenthesi positum puta. —*quem proles Niobea magnæ Vind. linguæ sensit;* Niobe, Tantali filia, et Amphionis conjux, quum se ut septem filiorum et totidem filiarum matrem paulo insolentius de prolis suæ numero et pulchritudine jactasset, imo Latonam, geminorum tantum matrem, præ se contemsisset; hujus magniloquentiæ (*magnæ linguæ*) Apollo ultor exstitisse, et *prolem Niobeam* sagittis suis confixisse traditur; res vel ex Homero Iliad. XXIV, 602; Ovid. Met. VI, 146 seqq. satis nota. — *magnæ linguæ,* linguæ superbæ. Sic apud Græcos, Sophoc. Antig. 123: «Ζεὺς μεγάλης γλώσσης κόμπους ὑπερεχθαίρει.» Tibull. II, 6, 11: «Magna loquor, sed magnifice mihi magna locuto Excutiunt clausæ fortia verba fores.» De Niobe Stat. Theb. III, 192: «magniloquos luit impia flatus Tantalis, innumeris quum circumfusa ruinis Corpora tot raperet terra, tot quæreret ignes.» Ed.—*Tityos raptor,* sc. pudicitiæ, quam Latonæ eripere

Sensit, et Trojæ prope victor altæ
Phthius Achilles,
Ceteris major, tibi miles impar:
Filius quamquam Thetidos marinæ
Dardanas turres quateret tremenda
Cuspide pugnax.
Ille, mordaci velut icta ferro

tentaverat; vid. supr. ad II, 14, 9. — *Sensit,* significantius pro vulgari: expertus est; vid. supr. ad II, 7, 10. —*Trojæ prope victor altæ Phthius Achilles,* sc. sensit te ut Divum, fortissimum quemque sagittis suis domare valentem. Achilles enim, uti Hector apud Hom. Iliad. XXII, 359, prædixerat, Phœbi sagittis interemtus esse dicitur, sive Phœbus ipse sagittas jecerit, vid. Quint. Smyrn. Paralip. III, 61 seqq. sive, ut alii volunt, tela Paridis direxerit; vid. *Interprett.* ad Hygin. Fab. 107. — *Trojæ prope victor,* sublato scilicet, qui Trojæ excidium morabatur, Hectore. De eodem II, 4, 10: « Tradidit fessis leviora tolli Pergama Graiis. » Ed. — *Phthius,* Myrmidones enim, quos in bellum Trojanum duxit Achilles, *Phthiotidis,* regionis in Thessalia, incolæ fuere.

5. In Achille jam per viginti versus hæret poeta. Quam digressionem, licet terribili et effusa illa Achillis pictura extolli Apollinis, qui eum occiderit, erga Trojanos beneficium dicant, licet plurima ex Pindaro et aliis hujusce generis exempla afferant, nimis longam non arbitrari non possum, utpote quæ nimiam inter primam odæ vocem et verbum ad quos vocativus *Dive* referatur, dilationem interponat.

—*Ceteris major,* ceteris quidem Græcis fortior, ἄριστος Ἀχαιῶν. Achillis virtutem insigniter extollit poeta, qua major inde Apollini gloria accedat.— —*Filius quamq. Thet.* etc. Quamvis Achilles ipse, Dea oriundus, omni ope matris suæ defenderetur. Unde major Apollinis gloria, quum non merum mortalem, sed deæ filium interfecerit. — *turres,* murorum scilicet, pinnas et propugnacula, πύργους, στεφάνας, κρόσσας. — *turres quateret Cuspide,* turres cuspide quatere dicitur, qui tam graviter hastæ ictu eas impellit, ut de sede sua moveri incipiant; cogita, sermonem esse de temporibus heroicis, ubi non machinis et operibus muri oppugnabantur, sed hastarum ictibus, magnorum lapidum jactu et manibus adeo convellebantur. — *tremenda,* Homer. Iliad. XIX, 388, Achilli tribuit « ἔγχος βριθὺ, μέγα, στιβαρόν· τὸ μὲν οὐ δύνατ' ἄλλος Ἀχαιῶν Πάλλειν. »

9. Sequens comparatio, qua Achilles in pugna cadens celsæ cujusdam arboris casui æquiparatur, ab Homero inde sæpe a poetis frequentata est; exempla collegit *Cerda* ad Virgil. Æn. V, 448. Respondet nempe ea vastæ illi corporis moli, quam heroibus suis affinxit prisca antiquitas. — *mordaci ferro,* intellige securim, quæ

Pinus, aut impulsa cupressus Euro,
Procidit late, posuitque collum in
Pulvere Teucro.
Ille, non inclusus equo, Minervæ
Sacra mentito, male feriatos
Troas, et lætam Priami choreis
Falleret aulam:
Sed palam captis gravis, heu nefas! heu!
Nescios fari pueros Achivis
Ureret flammis, etiam latentes
Matris in alvo:

paulo audacius ab ejus effectu jam dicitur *mordax*, quasi vulnera per aciem suam arboribus infligat. — *Procidit late*, expressisse videtur Hom. Odyss. XXIV, 39, ubi Agamemnon ad Achillis animam: σὺ δ' ἐν στροφάλιγγι κονίης Κεῖσο μέγας μεγαλωστί. »—*posuitque collum in pulv.* pro tenui: procubuit; Homericum: κάππεσεν ἐν κονίῃσι.

13. *Ille, non*, etc. Sensus: Achilles, nisi eum Jupiter, tuis et Veneris precibus gratificatus, occidendum, Æneam vero ad novos muros melioribus auspiciis exstruendos servandum esse constituisset, neutiquam, ut deinde factum est, per dolum et fraudem, sed aperte Trojam expugnaturus et totam gentem Trojanam radicitus exstirpaturus fuisset. — *inclusus equo, Minervæ Sacra mentito*. De equo illo ligneo, quem viris armatis gravidum Græci, quum reditum in patriam simulassent, dolose tanquam donum vel ἀνάθημα Minervæ reliquisse dicuntur, nota sunt omnia ex Virg. Æn. II; cf. Quint. Cal. XII, 66 seqq. — *male feriatos*, stulte et inauspicato dies festos de Græcorum discessu celebrantes; cf. Virg. Æn. II, 248 seqq. — *lætam choreis*, indulgentem choreis. Suavior hæc ad animum imago, quam si Priami aulam somno vinoque sepultam exhibuisset poeta. Ed. — *Falleret.... ureret* pro: fefellisset, ussisset; ut supr. III, 14, 27, *ferrem* pro: tulissem; ut sæpe alibi.

17. *Sed palam*, sed aperte urbem expugnasset, per oppositionem *equo sacra mentito*. Pro *captis* Cl. *Buttmannus* in Miscell. vol. II, lib. I, p. 48, tentat: *captor;* sed quum sensus nostræ lectionis eodem redeat, equidem vocem idonea auctoritate destitutam Horatio obtrudere nolim.—*grav.* atrox, timendus, βαρύς. — *Nesc. fari puer.* infantes, τέκνα νήπια. — *etiam lat. Matris in alvo*, ejusmodi minas jacit Agamemnon apud Hom. Iliad. VI, 57: « τῶν μή τις ὑπεκφύγοι αἰπὺν ὄλεθρον, Χεῖρας θ' ἡμετέρας· μηδ' ὅντινα γαστέρι μήτηρ Κοῦρον ἐόντα φέροι. »

Ni, tuis victus Venerisque gratæ
Vocibus, Divum Pater adnuisset
Rebus Æneæ potiore ductos
Alite muros.
Doctor argutæ fidicen Thaliæ,
Phœbe, qui Xantho lavis amne crines,
Dauniæ defende decus Camenæ,
Levis Agyieu.

21. *Ni, tuis victus,* etc. nisi Achilles occisus fuisset. Pro hoc, suavissima ad Romani imperii origines, quæ Achillem ante Trojæ eversionem tollendum suaderent, conversione facta: nisi Divum Pater non omnino delendos Teucros statuisset; novam iis in Latio urbem condendam concessisset; quæ caput orbis terrarum futura esset. Condendæ autem Romæ gratia Achillis letum a Jove postulasse Venerem et Apollinem, consensisse eadem de causa Jovem, hoc augendæ Romani imperii dignitati summopere accommodatum. Ed.—*gratæ,* amabilis, dulcis. —*Rebus Æneæ,* pro simplice: Æneæ; vox *res,* ubi singulorum hominum periphrasi inservit, notionem sortis et status, in quo vel sunt, vel qui eos manet, simul complectitur.—*potiore ductos Alite muros,* urbem melioribus auspiciis exstruendam; *muros ducere,* ut apud Virg. I, 423, pro: exstruere, educere.

25. Jam ipsas preces, quas ad Apollinem in hoc carmine facturus est poeta, subjicit. Iterum igitur Apollinem appellat, sed nunc magis in rem suam, ut talem, qualem jam experiri volebat, h. e. ut poetarum patronum et Musarum præsidem.—*Doctor argutæ,* etc. Tu, qui docuisti Thaliam h. e. poeseos lyricæ Musam, vel generaliter omnem Musam; *argutæ,* apprime et canora voce canentis. Sic supr. III, 14, 21: « Dic et argutæ properet Neæræ. » Nonnulli volunt *argivæ Thaliæ,* per oppositionem *Dauniæ* camenæ. Ed.—*qui Xantho lavis amne crines,* qui sedem tuam habes in Lycia, et ibi in fluvio Xantho crines lavare soles. Designatur *Apollo Patareus,* de quo vid. supr. ad III, 4, 64, ubi paulo ante v. 61, pariter de Apolline: « Qui rore puro Castaliæ Crines solutos. »—*Dauniæ defende decus Camenæ,* fac, ut ego in carmine Sæculari canendo lyrici poetæ gloriam et honorem inter Romanos quoque tuear.—*Levis,* imberbis, ad æternam Phœbi juventam designandam. Callimach. Hymn. Apoll. v. 36, 37, « Καὶ κεν ἀεὶ καλὸς καὶ ἀεὶ νέος; οὔποτε Φοίβου Θηλείαις, οὐδ' ὅσσον, ἐπὶ χνόος ἦλθε παρειαῖς. »—*Agyieu,* sic appellabatur Apollo a cultu, quem Athenienses ei, ut deo patrio, sacellis per vias, ἀγυιάς, et ante ædium fores positis, præstabant; vide, quem *Boettigerus* laudavit, *Stanleium* ad *Æs-*

Spiritum Phœbus mihi, Phœbus artem
Carminis, nomenque dedit poetæ.
Virginum primæ, puerique claris
Patribus orti,
Deliæ tutela Deæ, fugaces
Lyncas et cervos cohibentis arcu,
Lesbium servate pedem, meique
Pollicis ictum;
Rite Latonæ puerum canentes,
Rite crescentem face Noctilucam,

chyl. Agam. 1090. Cumulat autem poeta Apollinis cognomina, ut fieri in Hymnis solet.

29. *Spiritum Phœbus mihi,* etc. sequentia poeta, jam preces suas a Deo exauditas esse sentiens, pronuntiat; hic enim quasi immissum jam a Phœbo spiritum accipit hymnumque incepturus est. Nota cum vi bis repetitum h. v. *Phœbus*. Ed.— *Spiritum,* canendi facultatem et impetum.— *artem Carminis,* carminis ad lyræ modos concinnandi scientiam et rationem. — *nomen,* famam poetæ, quæ poetico spiritu et arte carminis paratur. Ed.— *Virg. primæ, puer.* etc. Asserta jam carminum suorum divinitate, poeta ad chorum puellarum puerorumque se convertit, quos, ut modos carminis, ad quod publice in ludis Sæcularibus decantandum e nobilissimis gentibus electi fuerant, se præcinentem audiant, jam præsto adesse fingit; χοροῦ διδασκάλου igitur nunc partes agit, et, quæ choro præcipue observanda sint, præcipit.

33. *Deliæ tutela Deæ,* vos, qui estis pueri puellæque, quos Diana Sospita tutela sua fovet atque custodit. Ad rem Catull. XXXIV, init. « Dianæ sumus in fide Puellæ, et pueri integri. » Nota h. v. *tutela* passive acceptum; alias plerumque in activo sensu: « O tutela præsens Italiæ dominæque Romæ. » Infr. Od. XIV, 43. Ed.—*cohibentis,* facientis ne amplius fugiant, h. e. figentis et prosternentis. Eodem plane modo apud Livium I, 4, « feras subsistere, » h. e. facere ut subsistant, pro: figere dicitur. — *Lesbium servate pedem,* ad carminis Sapphici numeros bene exprimendos attendite; est enim carmen Sæculare Sapphicis numeris compositum.—*meique pollicis ictum,* et ad modos, quos ego vobis ad lyram pollice meo pulsatam præeo.

37. *Rite Latonæ puer. can. Rite crescent. face Noctiluc.* in Apollinis enim et Dianæ laudibus versatur maxime carminis Sæcularis argumentum. —*Rite,* religiose.— *crescentem face,* h. e. lumine; hinc *Diana Lucifera* facem in manu tenens exhibetur in vett. monumentis; hoc ad auctus lunæ referendum.— *Noctilucam,* hoc proprium *Dianæ Palatinæ* cognomen

Prosperam frugum, celeremque pronos
Volvere menses.
Nupta jam dices: ego Dîs amicum,
Sæculo festas referente luces,
Reddidi carmen, docilis modorum
Vatis Horatî.

fuisse videtur; laudant in hanc rem Varron. L. L. IV, 20: « *Luna* dicta Noctiluca in Palatio; nam illi noctu lucet templum. » Græcis quoque *Luna* sive *Diana Lucifera* dicitur: Νυκτιφαὴς, Νυκτιλαμπής. — *Prosperam frugum*, quod attinet ad fruges, h. e. agros frugum fertilitate prosperantem, φερέκαρπον. Vide Catullum, carmen XXXIV, 19, de Diana loquentem: « Rustica agricolæ bonis Tecta frugibus exples. » — *celeremque pronos Volv. menses*, græce, pro: celerem in volvendis mensibus; ut supr. I, 16, 18, « et celerem sequi Ajacem; » III, 12, 12, « celer excipere aprum. » — *pronos*, prono adeoque præcipiti cursu labentes.

41. *Nupta jam dices*, etc. Quod addit Horatius, puellas, si quando conjuges et matres futuræ sint, de honore illo, quo olim in ludis Sæcularibus carmen Horatianum publice decantaverint, jucundissima animi recordatione narraturas esse; id iisdem, ut partes suas nunc bene explerent, haud exiguum incitamentum esse debuit. — *Reddidi carmen*, apposite pro: decantavi; χοροῦ διδάσκαλος enim choro carmen, dum illud docet, *tradit*, chorus autem carmen, dum illud canit, *reddit*.

Analysis. Carmini Sæculari, quod ludis Sæcularibus instantibus Augusti auctoritate canere jussus fuerat Horatius, suaviter hoc carmine præludit. Ostensurus nempe, se canendo illi gravioris argumenti carmini imparem plane esse, nisi divino Apollinis agitetur numine, hoc Hymno præmisso Dei illius favorem sibi conciliare studet. Ad Hymnorum igitur morem et indolem versatur in celebrandis Apollinis laudibus, ab ea præcipue potentia, cui Achilles, Græcorum fortissimus, succumbere debuerit, petitis; ita quidem, ut ab hac ipsa Phœbi potentia fundati imperii Romani causam, adeoque hanc ipsam, qua nunc Romanis ludos Sæculares celebrare liceat, fortunam repetat. Nisi enim Achilles, vult dicere, Apollinis sagittis confossus fuisset, totam ille gentem Trojanam exstirpaturus, nec Æneas, qui novum imperium in Italia conderet, superstes futurus fuisset. His Dei laudibus et de gente Romana meritis opportune ad ejus benevolentiam captandam expositis, precibusque, ut ille dexter atque propitius sibi carmen Sæculare cantaturo adspirare velit, adjectis, ecce poeta jam quati sua pectora divino numine sentit, ad canen-

dum se parat, lyram capit, et, Chorodidascali persona indutus, puerorum puellarumque adstantium chorum diligenter ad Sapphici carminis modos, tam voce quam gestu scite exprimendos, animum advertere jubet.—Tum religioso, ut ita dicam incessu gravitateque concinna ubique sententias procedere videas, masculo orationis vigore probe corroboratas. Ed.

CARMEN VII.

AD TORQUATUM.

Admonet eum de vitæ brevitate; hortaturque, ut eam hilariter transigat.

Diffugere nives: redeunt jam gramina campis,
 Arboribusque comæ:
Mutat terra vices: et decrescentia ripas
 Flumina prætereunt:
Gratia cum Nymphis geminisque Sororibus audet
 Ducere nuda choros.

1. *Mutat terra vices*, pro vulgari: terra mutatur anni vicissitudine, h. e. terra, dum ver pro anni vicissitudine redit, formam hiemalem cum verna mutat. Supr. carm. lib. I, 4, 1: « Solvitur acris hiems grata *vice* veris.» — *decrescentia ripas Flumina præter.* flumina, quæ nivibus liquefactis in tantam altitudinem excreverant, ut supra ripas effunderentur, jam decrescunt, et intra justas, ut ante, ripas fluunt. Flumen intra alveum suum se continens *ripas præterire*, pro: ripas præterlabi, vel inter utramque ripam quiete labi, dicitur.– De adultiore vere hæc intelligenda res ipsa clamat; veris enim initio, quum primum nives solvi incipiunt, magnopere flumina turgescunt, nedum decrescant. Mire autem omnia in h. l. adultum jam ver indicant, scilicet *diffugere nives, redeunt gramina*, etc. Alii de veris ingressu cogitantes totius loci faciem pervertunt, dum exponunt flumina, exigua antea, nunc nivibus aucta, ripas præterire, evagari; quem sensum omnino repellit epith. *decrescentia*. Ed. — *Gratia cum Nymph.* etc. supr. c. I. v. 6: « Junctæque Nymphis Gratiæ decentes Alterno terram quatiunt pede. » Verni temporis amœnitatem suavissimo Gratiarum cum Nymphis saltan-

Immortalia ne speres, monet Annus, et almum
 Quæ rapit Hora diem.
Frigora mitescunt Zephyris: Ver proterit Æstas
 Interitura, simul
Pomifer Auctumnus fruges effuderit: et mox
 Bruma recurrit iners.
Damna tamen celeres reparant cælestia lunæ;
 Nos, ubi decidimus,

tium phantasmate explicat poeta, quo mirifice veris descriptio animatur. Ed. — *nuda,* supr. III, 19, 17, « Gratia, *nudis* juncta sororibus, » ubi vid. not.

7. *Immortalia ne speres, monet Annus,* etc. Sensus: Veris igitur reditus, sive nova anni vicissitudo, et Hora, quæ, quam tulit anni vicissitudinem, eamdem celeriter aufert, de celeri vitæ cursu, adeoque de morte tua te ita monere debent, ut prudenter fruaris, quibus nunc tibi frui licet.— *Immortalia ne speres.* Cl. *Mitsch.* inter alia comparat Incerti Epigr. DCLV, in Anth. Græc. t. IV, p. 256. —*Hora,* Dea, cui anni vicissitudines moderandi partes datæ sunt.— *rapit,* nota h. v. cum summa vi velocitatem temporis omnia auferentis designans. Ed.—*Frigora mitesc. Zephyris,* etc. quatuor anni vicissitudines celeriter invicem se excipiunt; annus celeriter circumagitur, pro tenui: vitæ nostræ cursus est celerrimus; expendant tirones verborum ornatum, et delectissimam in *succedendi* exprimenda notione varietatem. — *Frigora mitesc.* frigus hiemale solvitur flatu Zephyri. Sic supr. I, 4, 1: « solvitur acris hiems, grata vice Veris et Favoni. » Ed.— *proterit,* graviter, et quo caloris vehementia egregie adumbratur pro: pellit, excipit; *proterere aliquem* significanter dicitur is, cui cedere omnino alter debet. Salei. Bass. ad Pis. 138: « ver fugit Æstates; Æstatum terga lacessit Pomifer Auctumnus, nebulis cessurus et undis. » Ovid. Met. X, 164: « repellit Ver hiemem, Piscique Aries succedit aquoso. » Ed.—*Interit. simul,* etc. quæ ipsa quoque e terris statim excessura est, simul ac Auctumnus *fruges effuderit,* vel, ut infr. Epod. 2, 17, dicitur: « decorum mitibus pomis caput arvis extulerit, » pro vulgari: venerit, redierit; *effuderit,* sc. e cornu pleno, quod Auctumno pariter ac Copiæ supr. I, 17, 16, et infr. Carm. Sæc. 60, tribuitur. — *Bruma iners,* ubi et terra quiescit, et opus rusticum friget. Ovid. Pont. I, 2, 26: « Et quod *iners* hiemi continuatur hiems; » hinc χεῖμα δύσεργον apud Bion. VI, 8. In sententiam hujus loci *Boettig.* laudat Senec. Epist. 24, sub fin. « In orbem nexa sunt universa. Fugiunt ac sequuntur.... Æstas in Autumnum desinit. Autumno hiems instat, quæ vere compescitur. Omnia transeunt, et revertuntur. »

13. *Damna tamen celeres,* etc. anni quidem tempora, quæ nunc inte-

Quo pius Æneas, quo dives Tullus et Ancus,
Pulvis et umbra sumus.
Quis scit, an adjiciant hodiernæ crastina summæ
Tempora Dî superi?

rire videmus, exactis certis mensibus redeunt; at nos, ubi semel ad Orcum descendimus, nunquam in vitam restituimur. Simillime Catull. V, 5: « Soles occidere et redire possunt: Nobis, quum semel occidit brevis lux, Nox est perpetua una dormienda. »—*Damna tamen reparant,* etc. Multi doctissimi interp. cum Lambino ita explicant: celer mensium decursus restituit *damna cœlestia*, anni tempora, quæ secundum siderum in *cœlo* cursum decesserant. Quum autem hæc explicatio et longe quæsita esse et nimiis indigere commentariis mihi videatur, alium sensum cum Juvencio prætulerim, minori quidem interp. auctoritate fretum, sed qui et simplicior et cuilibet h. l. remota omni subtilitate, legenti ultro ac perspicue obvius sit, scilicet: tamen luna, quæ celeriter menses evolvit, cito reparat damnum luminis sui cælestis, quod patitur, quum decrescit; brevi enim fit plena, et sic novos menses semper perficiendo novas tempestates reducit. Cui sententiæ sensus apprime accommodari hujus loci verba docent et nostrum sensum confirmant nonnulli post Horatium poetæ. Ovid. Met. I, 11: « nec nova crescendo reparabat cornua Phœbe. » Manil. Astron. II, 95: « et quum *damna* tuas imitantur, Delia, vires. » Sidon. XV, 41: « quid menstrua lunæ Incrementa parent, totidem cur damna sequantur. » Ed.—*ubi decid. quo,* etc. ubi semel delati sumus eo, quo, etc. pro vulgari: ubi semel mortui sumus.—*pius Æneas, div. Tull. et Ancus,* infr. Epist. I, 6, 27: « Ire tamen restat, Numa quo devenit et Ancus; » scilicet ut ostendat, nullum omnino a fatali moriendi necessitate liberum esse, nomina quædam apud Romanos celebratissima ponit, docetque Æneæ et regum exemplo nec pietatem nec divitias adversus mortem prodesse; uti fere supr. I, 28, 7, *Archytas* in hanc rem *Tantalum, Tithonum, Minoa,* et *Pythagoram* laudat.—*Tullus* et *Ancus* dicuntur *dives,* ut reges, quorum felicitas in divitiarum possessione simul poni solet. De his autem regibus Liv. I, 31: « in magna gloria magnisque opibus regnum Tulli ac totam rem Romanam fuisse; » et c. 35: « non urbem tantum rege Anco crevisse, sed etiam agrum finesque. » Obversatus autem Horatio haud dubie est Lucretius III, 1038: « Lumina sic oculis etiam bonus Ancu' reliquit, Qui melior multis quam tu, fuit, improbe, rebus: Inde alii multi reges, rerumque potentes Occiderunt, magnis qui gentibus imperitarunt. » —*Pulvis et umbra sumus,* notissimum est illud Anacreontis (IV, 9) ὀλίγη κόνις κεισόμεσθα. Ovid. Met. VIII, 496: « Vos cinis exiguus gelidæque jacebitis umbræ. » Plura in hanc sententiam vid. apud *Mitsch.*

17. *Quis scit,* etc. Jam multo vividius ad hilariter vivendum Torquatum hortatur poeta, et quasi acrius

Cuncta manus avidas fugient hæredis, amico
Quæ dederis animo.
Quum semel occideris, et de te splendida Minos
Fecerit arbitria;
Non, Torquate, genus, non te facundia, non te
Restituet pietas;
Infernis neque enim tenebris Diana pudicum
Liberat Hippolytum;

urget, ut præsenti tempore fruatur, quum non solum mortem ineluctabilem esse, sed et nos citissime, hodie forsan oppressuram esse doceat. Ed.— *crastina tempora*, diem crastinum, *hodiernæ, summæ*, dierum, quos hodie exegimus, numero; *vitæ summa brevis* supr. I, 4, 15; Anacr. XV, 9 seqq. « Τὸ σήμερον μέλει μοι, Τὸ δ' αὔριον τίς οἶδεν; » Cl. *Mitsch.* in hanc sententiam laudat Pallad. XXIX, 1; Anthol. Græc. t. III, p. 121; Theocr. XVI, 24; Callimach. Ep. XV, 1.— *Cuncta manus avidas fug. hæredis, amico Quæ ded. animo.* Hodie igitur vita tua fruere; hæredi enim tolles ea omnia, in quibus percipiendis ipse animo tuo morem gesseris; cf. supr. II, 3, 20; II, 14, 25.— *amico Quæ dederis animo. Animo aliquid dare* (ψυχῇ τι δοῦναι, χαρίζεσθαι) in rei cujusdam fructu sibi indulgere, destinare sibi aliquid percipiendum; *amico*, græce, φίλῳ, pro vulgari: tuo. Senec. Ep. 65: « Sibi et suo genio præstare » ubi notat Ganeones ita loqui. In sententiam totius loci facit inprimis Epigramma Incerti LXXXI, in Anth. Græc. t. IV, p. 134, quod totum in tironum gratiam apponere juvat: « Πῖνε καὶ εὐφραίνου. Τί γὰρ αὔριον, ἢ τί τὸ μέλλον; Οὐδεὶς γινώσκει. Μὴ τρέχε, μὴ κοπία. Ὡς δύνασαι, χάρισαι, μετάδος, φάγε, θνητὰ λογίζου. Τὸ ζῆν τοῦ μὴ ζῆν οὐδὲν ὅλως ἀπέχει. Πᾶς ὁ βίος τοιόσδε, ῥοπὴ μόνον· ἂν προλάβῃς, σοῦ· ἂν δὲ θάνῃς, ἑτέρου πάντα, σὺ δ' οὐδὲν ἔχεις.

21. *Quum semel occideris*, etc. Te semel mortuum nihil omnino, ne divina quidem numinis cujusdam potentia, in vitam revocare potest. — *et de te splend. Minos Fecerit arbitria*, et Minos in splendido judicum consessu et tribunali suo jus de te dixerit; *arbitria facere*, pro: sententiam in judicio pronunciare; *splendida* refer ad externum splendorem, quo Minos in tribunali suo sedens judicium habere fingitur; uti apud Propert. IV, 11, 19 seqq. cf. Virgil. Æn. VI, 432; Hom. Odyss. XI, 568.—*genus*, hinc Hor. supr. II, 3, 21: « Divesne, prisco natus ab Inacho, Nil interest. » Cf. II, 14, 11, et II, 18, 34. Repetebat nempe *Torquatus* originem suam a *Manlio Torquato*, viro in historia Romana celebratissimo; vid. Liv. VII, 10.— *pietas*: « Non, ut supr. Nost. II, 14, 5, dicit, si trecenis, quotquot eunt dies, Amice, places illacrimabilem Plutona tauris. »

25. *Infernis neque enim tenebris Diana pudicum Liberat Hippolytum;*

Nec Lethæa valet Theseus abrumpere caro
Vincula Pirithoo.

nam ne ipsa Diana quidem pudicum Hippolytum in vitam revocare potuit. De *Hippolyto,* Thesei, Atheniensium regis, filio, frustra a noverca Phædra ad incestum amorem pellecto, vid. Hygin. Fab. XLVII, et ibi *Interprett.* Devotus nempe Hippolytus a patre, apud quem falso a Phædra intentati stupri insimulatus fuerat, quum ad littus maris currum ageret, equis subito marini monstri incursu consternatis, raptatus ac discerptus esse dicitur. Sequitur autem Horatius vetustiorem narrationem eorum, qui Dianam dilecti sibi pueri mortem luxisse quidem, sed neutiquam, quod recentiorum commentum est, ex inferis eum reduxisse, vel ab Æsculapio resuscitatum sub Virbii nomine in nemore Aricino abscondidisse tradunt.—*pudicum,* hinc apud Propert. IV, 5, 5, de lena aliqua: « Docta vel Hippolytum Veneri mollire negantem.»—*Nec Lethæa valet Thes.* etc. Nec Theseus amicum suum Pirithoum a vinculis, quibus a Plutone saxis alligatus in Orco cohibetur, liberare valet. De *Pirithoo* cf. supr. ad III, 4, 80. Vulgo quidem Theseus una cum Pirithoo, quocum ad Proserpinam rapiendam descenderit in Orcum, a Plutone ibi retentus esse traditur; sed fuerunt quoque haud dubie, quos Hor. secutus est, alii, qui Theseum non statim cum Pirithoo, sed serius ad illum ex Orco liberandum eo descendisse, et tum demum a Plutone ibi vinculis constrictum esse fingerent. Nam quod alii putant, cogitandum nunc de eo tempore esse, quo jam Theseus ab Hercule ex Orco reductus fuerit, id rei, de qua sermo est, parum accommodatum est. Poeta enim, nullum omnino ex Orco reduci posse, nunc probare vult.—Vid. Hom. Od. Λ, 630; et Virgil. Æn. VI, 601 et 617. Ed.

Analysis. Est hoc carmen carmini quarto libri primi simillimum. In utroque enim carmine poeta amicos suos, in hoc quidem *Torquatum,* in illo *Sextium,* dum veris reditum iis ante oculos ponit, ad vitæ brevitatem et moriendi necessitatem animum advertere, et hinc sapienter, dum licet, vitæ bonis et jucunditate perfrui jubet.—Qui diligentem hujus carminis cum Nostri I, 4 comparationem instituere volet, facillimo ipsi constabit negotio, proprias utrique, quamquam in eodem argumento occupato, inesse dotes lyricas, fecundumque ac sententiarum variatarum exornatarumque copia instructissimum jure habebit, quod in poeta suspiciat ingenium. Alterius enim quum incessus paulo lætior sit atque hilarior, phantasmatum vigore mire adjutus, huic quidem poeta gravitatem quamdam admiscuit, quo penitius sensuum, quos illud explicat, vis ac veritas in legentium animos descenderet. Ed.—Ceterum in sententiam hujus carminis vid. supr. *Anal.* ad II, 9 et 14, cf. quoque de

veris descriptione infra carmen duodecimum.—Per *Torquatum* haud dubie intelligendus est idem, ad quem infra Epistola quinta libri primi scripta est, nempe *L. Manlius Torquatus,* Consulis, sub quo Horatius natus est, nepos.

CARMEN VIII.

AD CENSORINUM.

Se nihil habere quod in munus amico mittat, nisi carmina; cujus muneris pretium declarat.

DONAREM pateras, grataque commodus,
Censorine, meis æra sodalibus;
Donarem tripodas, præmia fortium
Graiorum; neque tu pessima munerum

1. *Pateras, æra, tripodas,* quum Romani tum temporis rariorum et antiquiorum vasorum et artis operum essent appetentissimi, et in eorum possessione magnificentiæ partem ponerent; *pateræ* autem, *æra* et *tripodes* disertis verbis *præmia fortium Graiorum* a Nostro appellentur; non dubitari potest, quin ea ipsa, quæ olim in Græcorum ludis gymnicis victoribus data fuerunt, aut etiam magnis ducibus, intelligenda sint; sic Plaut. Amph. I, 1, 104: « post ob virtutem hero Amphitruoni patera donata aurea 'st, qui Pterela potitare rex solitus 'st. » Per *pateras* igitur intelligo capaciora pocula, vel phialas, quas ad victorum præmia sive βραβεῖα pertinuisse vel ex Homero disci potest, Iliad. XXIII, 270; cf. Pind. Od. IX, 137; Nem. X, 81.—Per *æra* lebetes, vid. Hom. libr. laud. v. 259, et infr. Sat. III, lib. II: « quo vafer ille pedes lavisset Sisyphus *ære*. »—*grata,* aut jucunda et expetita, vel potius gratum animum testantia. — *tripodas,* varia supellectilis et vasorum tribus pedibus innitentium genera, quæ athletis in victoriæ præmium data fuisse testatur Hom. Iliad. XIX, 264, et Virgil. Æneid. V, 110: « in medio sacri tripodes, viridesque coronæ, Et palmæ, pretium victoribus. » — *commodus,* alii jungunt cum seqq. *meis sodalibus,* sc. benevolus et officiosus erga sodales; jungere autem cum v. *donarem* maluerim, sc. libenter donarem, eodem fere sensu, exquisitiore tamen,

Ferres, divite me scilicet artium,
Quas aut Parrhasius protulit, aut Scopas,
Hic saxo, liquidis ille coloribus
Sollers nunc hominem ponere, nunc Deum.
Sed non hæc mihi vis: nec tibi talium
Res est aut animus deliciarum egens.
Gaudes carminibus; carmina possumus
Donare, et pretium dicere muneri.
Non incisa notis marmora publicis,

ut mihi videtur, loquendi ratione. Ed. —*neque tu pessima ferres,* neque tu ultima, sed optima et rarissima acciperes. — *divite me scilicet artium,* h. e. si mihi suppeterent artis opera; celeberrimorum nempe artificum pictæ tabulæ et statuæ; *artes* pro *artis operibus* passim, ut infr. Epist. I, 6, 17; Virgil. Æn. V, 359. — *Parrhasius,* Ephesius, Zeuxis in arte pictoria æmulus. — *protulit,* ejus ingenium extudit; exquisitissimum verbum tanquam inventor artis, quam perfecisset. Eodem sensu apud Tibull. I, 10, 1: «quis fuit horrendos qui primus protulit enses?» Ed. — *Scopas,* nobilis statuarius; de utroque vid. *Junii Catal.* de *Parrhasio* quidem p. 141, de *Scopa* p. 195. — *Sollers ponere hominem;* græce pro in ponendo homine, vel, hominem ponendi; *ponere* (ut Græcis ἱστάναι) passim de pictoribus; Ovid. Art. Am. III, 401: « Si Venerem Cous nunquam *posuisset* Apelles; » et infr. Art. Poet. 34: « infelix operis summa, quia ponere totum Nesciet. » Cf. *Burmann.* ad Ovid. Met. X, 516.

9. *Sed non hæc mihi vis,* sed penes me ejusmodi rariorum artis operum non est copia, sive: at ego in censum beatiorum illorum, qui illa possident, non venio. — *nec res tibi est egens talium deliciarum,* nec pro beatiore, qua gaudes, rerum conditione cares ejusmodi deliciis. — *aut animus egens tal. delic.* nec appetens es ejusmodi deliciarum; *deliciæ,* de rebus pretiosis et raris, in quarum possessione mirifice aliquis sibi placet. — *Gaudes carminibus,* ad animi tui delicias refers potius carmina. — *pretium dicere muneri,* muneri, nempe carmini pretium, quod habeat, constituere, h. e. carmen, quod tibi mitto, de pretio suo commendare. Quantúm pretii autem tribuendum sit carminibus, sequentibus declarat.

13. Carminibus scilicet æterna magnorum virorum virtutibus apud posteros paratur gloria; sola scilicet immortalitatem nominis præstant et perenniora sunt rerum gestarum monumenta, quam reliqua, quibus virtutis famam ad posteros propagare homines annitantur, utpote quæ temporis injuriis obnoxia sint et angusta terrarum parte contineantur. Rem statim Africani majoris exemplo illu-

Per quæ spiritus et vita redit bonis
Post mortem ducibus; non celeres fugæ
Rejectæque retrorsum Hannibalis minæ,
Non incendia Carthaginis impiæ,

stratam subjicit, quo clarius ejus veritas elucesceret. Ed.—Scipionis enim gloriam non signa marmorea, quibus rerum ab eo gestarum summa incisa sit, (quippe quæ externam tantum defunctorum ducum speciem referunt), non incisus titulus : « Hannibalem per Scipionem celerrime ex Italia fugere coactum esse, » non incisa laus : « Perfidam Carthaginem per Publium Scipionem ferro et igne vastatam esse, » magis, quam Ennii carmina celebrant ! — *incisa notis*, pro vulgari : quibus notæ (h. e. tituli), incisæ sunt. Ad eamdem loquendi formam Livius VI, 29, « tabulam literis incisam » dixit. — *publicis*, refer ad statuas publice, h. e. in publico loco, exstructas. De statuis Scipioni post ejus mortem positis, v. Liv. XXXVIII, 56. — *Per quæ spiritus et vita redit bonis Post mort. ducibus*, nam per signa externa tantum mortuorum species et vultus exprimitur; hinc infr. Epist. II, 1, 248 : « Nec magis expressi vultus per ahenea signa, Quam per vatis opus mores animique virorum Clarorum apparent. » Hinc Cicero quoque in Catil. III, cap. 11 de statuis : « nihil mutum me potest delectare, nihil tacitum, nihil denique hujusmodi, quod etiam minus digni assequi possunt. » — *non celeres fugæ Reject. retrors. Hannib. minæ*, non laus egregii illius facti, quo Scipio, exercitu in Africam trajecto, Hannibalem ad celerem ex Italia in patriam reditum compulit; vid. Liv. XXX, 20; Flor. II, 6, 57. — *Reject. retrors. Hannib. minæ*, post celerem nempe Hannibalis ex Italia fugam ejus minæ, quas de Romæ excidio jecerat, retrorsum in ipsius caput rejectæ sunt; non solum enim a Scipione ad Zamam victus est, sed Carthago adeo post illam victoriam Romanis stipendiaria facta est. — *Non incendia*, etc. plurimum hic laboraverunt interpretes. Quum enim non Africanus major, sed P. Scipio Africanus minor diu post prioris mortem Carthaginem demum deleverit, ut constat, nec in re tam nota errasse potuisse Horatius videretur, quam nunc etiam pueri decennes sciunt, *Bentleius* hunc versum ab aliena manu importatum et omnino ejiciendum credidit; recentiores vero interpretes ut suspectum, vel uncis inclusere, vel asterisco notavere. Denique doctissimus Horatii commentator *Doeringius* pro *incendia*, *stipendia* legi voluit, quum re vera Africanus major vectigal Carthagini imposuerit; vid. Liv. XXXVIII, 53. Quam emendationem satis ingeniosam et latinæ linguæ rationi non repugnantem dixerim. Stipendium enim, licet plerumque illud quod militibus pendebatur significet, sæpe etiam de vectigali, quod victor victis imponit, dicitur. Jul. Cæs. I, 36 : « Æduos sibi... stipendiarios esse factos... si in eo ma-

Ejus, qui domita nomen ab Africa
Lucratus rediit, clarius indicant
Laudes, quam Calabræ Pierides: neque,
Si Chartæ sileant, quod bene feceris,
Mercedem tuleris. Quid foret Iliæ
Mavortisque puer, si taciturnitas
Obstaret meritis invida Romuli?
Ereptum Stygiis fluctibus Æacum

nerent quod convenisset, stipendiumque quotannis penderent; » et c. 44: « stipendium capere jure belli, quod victores victis imponere consuerint. » Ennius etiam apud Varr. de L.L. IV, sub fine: « Pœni stipendia pendunt. » Qui autem hanc emendationem duriorem, et retinendum tamen versum 17 judicabunt; per h. v. *incendia* non Carthaginis universæ incendium et exitum fatalem intelligent, sed tantummodo magnas illas Carthaginis opes flammis suppressas, inter quæ bina castra Syphacis et Hasdrubalis a Scipione incensa (Liv. XXX, 5) crematasque Carthaginiensium quingentas naves (Liv. XXX, 43). H. voc. enim *incendia* pro plurium rerum conflagratione usurpatum fuisse testantur hæc Virg. Æn. lib. II: « Sinon incendia miscet... dant clara incendia lucem.... propiusque æstus incendia volvunt » in quibus separatim, non de universo excidio agitur. Ed.—*qui domita ab Africa*, qui ab Africa perdomita honorifico *Africani* nomine ornatus rediit; *domita Afric.* hinc apud Liv. XXXVIII, 53, « domitor Africæ » vocatur. — *Calabræ Pierides*, carmina Ennii, Rudiis in Calabria nati; ob id ipsum autem, quod ille tam egregius Scipionis laudum præco exstitit, ejus statua juxta duas Scipionum statuas Romæ extra portam Capenam posita esse dicitur; Liv. LVIII, 56. Hinc Ovidius Art. Am. III, 409: « Ennius emeruit, Calabris in montibus ortus, Contiguus poni, Scipio magne, tibi. » — *Si chartæ sileant*, Cic. pro Arch. P. 10: « Nisi Ilias illa exstitisset, idem tumulus, qui corpus ejus (Achillis) contexerat, nomen etiam obruisset. » Cui non etiam in mentem hic veniunt illa Lucani IX, 980: « O sacer, et magnus vatum labor! omnia fato Eripis, et populis donas mortalibus ævum. » Ed. — *quod bene fec. Merced. tul.* imitatus est Noster, ut observat Cl. *Mitsch.* Pindar. Od. X, 109; *Boettig.* comparat Pind. Nem. VII, 20.

22. *Quid foret Iliæ Mavortisque puer*, etc. Quæ, quæso, Romuli esset gloria, nisi divinam ejus originem carminibus suis ab oblivione vindicasset Ennius? Ennium enim in Annalium libro primo furta Martis cum Rhea Silvia, sive Ilia, Romuli et Remi matre, enarrasse, quum ex Ennii Fragm. Annal. lib. I, p. 123, 124, edit. *Hessel.* tum ex loco Ovid. Trist. II, 259, satis apparet. Horatio obversatum esse

Virtus, et favor, et lingua potentium
Vatum divitibus consecrat insulis.
Dignum laude virum Musa vetat mori:
Cælo Musa beat. Sic Jovis interest
Optatis epulis impiger Hercules:
Clarum Tyndaridæ sidus ab infimis
Quassas eripiunt æquoribus rates:
Ornatus viridi tempora pampino
Liber vota bonos ducit ad exitus.

Pindar. Pyth. III, 198, notavit *Mitsch.* —*Ereptum Stygiis fluct. Æac.* etc. loquod Æacus non solum *Stygiis fluctibus* (h. e. oblivioni vel morti, cf. supr. IV, 2, 24, et III, 3, 16) ereptus est, sed etiam in campis Elysiis collocatus judicis honore ibi fruitur, id magnorum poetarum ingenio, favori et eorum carminibus debet; breviter: per poetas quoque immortalitatem nactus est Æacus. —*potentium*, ut qui suis carminibus immortalitatem concilient. —Per *insulas divites* jam intellige *insulas* sive *sedes beatas*, μακάρων νήσους, sub terra, de quibus vid. Virg. Æn. VI, 638, et ibi *Heyn.*

29. *Cælo Musa beat*, cæli munere beat, divinos honores largitur, Deum facit. Augustior hæc rei species quam si dixisset Horatius, nos a poetis edoceri, homines inter Deos fuisse receptos. Ed. Cl. *Mitsch.* comparat Aristotelis Pæan. v. 20, in Anthol. Græc. t. I, p. 111. —*Sic Jovis interest Opt. epulis imp. Hercules*, hinc inter deos relatus est Hercules; de prisco loquendi genere: *deorum mensæ* vel *epulis adhiberi*, pro: inter deos ut deum versari, vid. supr. ad III, 3, 11. —*Clarum Tyndar. sidus ab inf.* etc. per poetarum carmina Dioscuri in cælo lucent, ut dii σωτῆρες, naufragii inprimis pericula avertentes; Theocr. XXII, 17: « Ἀλλ' ἔμπης ὑμεῖς τε καὶ ἐκ βυθοῦ ἕλκετε νᾶας Αὐτοῖσι ναύταισιν ὀιομένοις θανέεσθαι. » Cf. *Hemsterh.* ad Luc. t. I, p. 285. — *Liber vota bonos ducit ad exitus*, Bacchus, divinitatis honore a poetis mactatus, agricolarum preces exaudit; præcipua hæc divinitatis notio. Virg. Ecl. V, 79, de Daphni inter deos numerando: « ut Baccho Cererique, tibi sic vota quotannis Agricolæ facient; damnabis tu quoque votis. » De Baccho, deo agresti, cf. supr. ad III, 8, 6. Observent tirones in triplici divinitatis circumscriptione poetæ artem et ingenium.

Analysis. Post accepta quædam a Censorino munera, vel Saturnalibus hoc carmen ei misisse Horatium vix dubites. Ad munera enim, quibus amici invicem se excipere solebant Saturnalibus, pertinebant quoque libri et

carmina, quæ pauperes inprimis divitibus, vel clientes patronis suis obtulisse constat; vid. Lucian. *Chronosolon.* sive *Legislat. Saturnal.* c. 16, p. 398, t. III, cf. Catull. XIV, 15. — Sententia hujus carminis est fere hæc: Equidem lubenter hodie pretiosissima et rarissima quæque donarem meis sodalibus, et tibi, Censorine, præcipue; sed ego talia non possideo, nec tu iis indiges. Carmina tantum, quibus delectaris, tibi donare possum, nec exiguum illa habent pretium! Ennii enim carminibus Scipioni Africano Majori multo luculentior quam marmoreis monumentis et victoriarum ab Hannibale reportatarum titulis parta est nobilitas, nec, nisi carminibus, res præclare gestæ ad posteritatem propagantur. Æternam suam gloriam Romulus quoque et Æacus, immo divinitatem suam Hercules, Dioscuri et Bacchus poetarum debent carminibus. — De pretio poetarum carminibus statuendo cf. inprim. carm. sequ. Pindar. Nem. VIII, 16, seqq. Theocrit. XVI, 29 seqq. Ovid. Pont. IV, 8, 43, seqq. Cic. pro Arch. c. 9 seqq. et passim. —Quod ad *Censorinum,* ad quem hoc carmen scriptum est, attinet, haud dubie intelligendus est *C. Marcius Censorinus,* L. Marcii Censorini filius, U. C. DCCXLVI, cum C. Asinio Gallo Consul, qui potius, quam ejus pater, Horatii æqualis fuisse videtur; et hic est, quem *virum demerendis hominibus genitum* vocat Vell. II, 102.

CARMEN IX.

AD LOLLIUM.

Carmina sua non interitura; virtutem autem sine carminum ope oblivione deleri ait; et jam carminum suorum auxilium Lollii virtutibus subministrat.

NE forte credas interitura, quæ
Longe sonantem natus ad Aufidum
Non ante vulgatas per artes
Verba loquor socianda chordis.

1. *Ne forte credas,* etc. noli existimare interitura esse mea carmina.— *Longe sonant. natus ad Aufidum,* ego Appulus, cf. supr. ad III, 30 10. —*Verba loquor soc. chordis,* carmina ad citharam temperata et ac-

Non, si priores Mæonius tenet
Sedes Homerus, Pindaricæ latent,
Ceæque, et Alcæi minaces,
Stesichorique graves Camenæ:

commodata, vel ut supr. II, 12, 4, Hor. loquitur, *modis aptata* cano. Nostrum imitatus est Ovid. Met. XI, 5, « Orphea percussis *sociantem* carmina *chordis.* » Similiter fere, ut observat *Mitsch.* hymnum per εὐλογίαν φόρμιγγι συνάορον designat Pindarus Nem. IV, 8.—*Verba,* Pindarica simplicitate de carminibus, ut λόγοι Pyth. V, 63; ῥήματα Nem. IV, 10.—*Non ante vulg. per artes,* per lyricæ poeseos artem primum a me inter Romanos vulgatam; sive per *fides novas,* ut dixit Hor. supr. I, 26, 10; cf. III, 30, 13, et infr. Epist. I, 19, 27.

5. *Non, si priores Mæonius tenet Sedes Hom. Pindar.* etc. Notus in hanc sententiam est locus Ciceronis Orat. I, « Prima enim sequentem, honestum est in secundis tertiisque consistere. Nam in poetis non Homero soli locus est (ut de Græcis loquar), aut Archilocho, aut Sophocli, aut Pindaro; sed horum vel secundis, vel infra secundos. » Cl. *Mitsch.* comparat Antip. XXIV, 6 seqq. Anth. Gr. t. II, p. 101: « εἰ δ' ὕμνων σκᾶπτρον Ὅμηρος ἔχει, Καὶ Ζεύς τοι κρείσσων Ἐνοσίχθονος· ἀλλ' Ἐνοσίχθων Τοῦ μὲν ἔφυ μείων, ἀθανάτων δ' ὕπατος. Καὶ ναετὴρ Κολοφῶνος ὑπέζευκται μὲν Ὁμήρῳ, Ἀγεῖται δ' ἄλλων πλάθεος ὑμνοπόλων. » — *Mæonius*, cf. supr. ad I, 6, 2. —*priores sedes*, primum locum, προεδρίαν. — *latent*, obscuratæ, ingloriæ sunt, nimio Homeri fulgore prægravantur atque obruuntur. Ita Menander « omnibus ejusdem operis auctoribus fulgore quodam suæ claritatis tenebras obduxisse » dicitur Quintil. X, 1, § 72. Ed.—*Camenæ,* sc. lyricæ, carmina lyricorum poetarum; ex his suo judicio potiores percenset poeta. Agmen ducit Pindarus, « novem lyricorum longe princeps, spiritus magnificentia, sententiis, figuris, beatissima rerum verborumque copia, et velut eloquentiæ quodam flumine » ut vere de eo Quintil. X, 1, § 61. Ed. — *Ceæ Camenæ,* Simonides, cujus « præcipua virtus in commovenda miseratione, ut quidam in hac eum parte omnibus ejusdem operis auctoribus præferant » ut idem Quintil. loc. cit. quod idem judicium habet Dionys. Halic. in Cens. SS. Cf. etiam ad II, 1, 38.—*Alcæi minaces,* respicit Alcæi carmina, iræ et acerbitatis in tyrannos, Myrsilum et Pittacum, a quibus e patria expulsus fuerat, plenissima; cf. supr. ad II, 13, 27. — *Stesichor. graves Camenæ;* magna enim ejus carminibus gravitas et dignitas, μεγαλοπρέπεια, tribuitur. De eo Quinct. X, 1, § 62: « Stesichorum quam sit ingenio validus, materiæ quoque ostendunt, maxima bella et maximos canentem duces et Epici carminis onera lyra sustinentem. Reddit enim personis in agendo simul loquendoque debitam dignitatem; ac, si

Nec, si quid olim lusit Anacreon,
Delevit ætas: spirat adhuc amor,
Vivuntque commissi calores
Æoliæ fidibus puellæ.
Non sola comtos arsit adulteri
Crines, et aurum vestibus illitum

tenuisset modum, videtur æmulari proximus Homerum potuisse; sed redundat atque effunditur; quod ut est reprehendendum, ita copiæ vitium est.» E Stesichori carminibus vix quadraginta versus exstant. Ed.

9. *Anacreon,* celeberrimus inter Eroticos poetas, qui suavissime *lusisse* dicitur, quum nonnisi levioris et amatorii argumenti carmina composuerit. Ed.—*spirat adhuc amor,* etc. In Sapphus carminibus adhuc fervent ejus amores, nec tempus exstinxit animi calores, quos illa cum lyra sua communicavit, h. e. ad lyram suam expressit; præclare pro vulgari: Sapphus carmina amatoria, ᾄσματα, vigent adhuc et in suo apud posteros manent pretio. —*Vivuntque,* et semper ardent, nunquam exstinguuntur; egregie ad rem; eleganter enim non tantum ignes, semper ardentes, sed carmina quoque, semper durantia, *vivere* dicuntur. Cf. supra ad I, 32, 3. — *commissi fidibus,* lyræ concrediti, tanquam arcanæ curæ pectoris, quas aliis fateri pudor eam prohiberet. Ed.—*Æoliæ puellæ,* non in casu secundo, sed tertio, pro: ab Æolia puella (vide supr. II, 13, 24) accipiendum.

13. Asserta carminibus immortalitate poeta, ad propositum suum ita progreditur, ut ostendat solis carminibus effici, ut rerum egregie gestarum fama haud in obscuro sit et ad posteros pertineat; hocque sole clarius inde perspici ait, quod egregia facinora obliterata oblivionique tradita sint, quibus laudator suus defuerit. Ed.—*Non sola comtos arsit,* etc. non dubitari potest, ait, quin, præter Helenam, plures feminæ formosi cujusdam et externo splendore conspicui juvenis amore captæ fuerint; cf. inf. Sat. I, 3, 107. —*arsit comtos crines adult.* formosum Paridem deperiit.—*Comti crines,* pars pulchritudinis pro: omni pulchritudine; ad pulchritudinis, qua Paris insignis fuit, partem Homerus quoque Iliad. III, 55, ejus *crines* refert; cf. supr. I, 15, 13. De locutione *ardere aliquem* (Virg. Ecl. II, 1: « Corydon ardebat Alexin »), et *ardere aliquo* vel *aliqua,* pro: ardere ob aliquem vel aliquam, vid. supr. ad II, 4, 7. Alii volunt h. v. *arsit* sensu absoluto sumi, hos autem accusativos *crines, aurum, cultus,* regi a verbo *mirata;* ad sensum parum refert. Ed. —*aurum vestibus illitum* exquisitius pro: vestes auro illitas, h. e. aureis filis vel bracteis discretas; *aurum vestibus illinere* vel *linere,* Græcis πάσσειν, βρέχειν, dicuntur, qui earum stamini subtemen aureum, fila aurea

Mirata, regalesque cultus
Et comites, Helene Lacæna:
Primusve Teucer tela Cydonio
Direxit arcu: non semel Ilios
Vexata: non pugnavit ingens
Idomeneus Sthenelusve solus
Dicenda Musis prælia: non ferox
Hector, vel acer Deiphobus graves

vel aureas bracteas intexunt; vid. *Boettig*. Expressisse autem Noster videtur Euripid. Troad. 991: « ὃν εἰσιδοῦσα βαρβάροις ἐσθήμασι Χρυσῷ τε λαμπρὸν, ἐξεμαργώθης φρένας.» Cf. Iphig. Aul. 73, et Cycl. 180 seqq.— *regalesque cultus*, regium splendorem, opes Phrygias. Ovid. Heroid. XVII, 221: « At fruar Iliacis opibus, cultuque beato. » — *Et comites*, apposite ad rem Ovid. Heroid. XIII, 57-60: « Venerat, ut fama est, *multo spectabilis auro*, Quique *suo Phrygias corpore ferret* opes; Classe virisque potens, per quæ fera bella geruntur; Et *sequitur* regni *pars quotacunque* sui. » — *Helene Lacæna:* non hic sine delectu adpositum hoc epith. *Lacæna;* nam, ut notat Dacierius, Helena simplicissimis Spartanorum vestibus, severisque moribus assueta, Paridis regalem cultum et comitatum ultra modum mirari debuit. Unde apud Ovid. Paridis ad Helenam Epist. 189: « Parca sed est Sparte: tu cultu divite digna. Ad talem formam non facit iste locus. Hanc faciem largis sine fine paratibus uti, Deliciisque decet luxuriare novis. Quum videas cultum nostra de gente virorum; Qualem Dardanidas credis habere Nurus?» Ed.

17. *Primusve,* nec primus; *ve* et *vel* post non, pro: nec; ut in vulgus notum. — *Teucer,* frater Ajacis Telamonii (cf. supr. ad I, 7, 21), sagittandi inprimis arte inter Græcorum fortissimos excellens. Hom. Il. XIII, 313: « ὃς ἄριστος Ἀχαιῶν τοξοσύνῃ. » — *arcu Cydonio,* h. e. Cretico, a Cydone, nobili Cretæ urbe; cf. supr. ad I, 15, 17. Virg. Eclog. X, 59: « torquere Cydonia cornu Spicula. » — *non semel Ilios Vexata,* Trojæ bis captæ frequentior narratio; vid. Interp. ad Hygin. f. 89; et *Burm.* ad illa Propert. III, 1, 32: « Troja bis OEtei numine capta dei. » Scilicet antequam a Græcis obsideretur, et ab Hercule et ab Amazonibus Troja fuerat expugnata; duæ autem istæ priores obsidiones, quum Homerum suum non habuerint, in oblivione fere manserunt. Ad Nostri locum allusit Ovid. Trist. II, 317: «Cur non, Argolicis potius quæ concidit armis, Vexata est iterum carmine Troja meo? » Ed.—*Idomeneus,* dux Cretensium. — *ingens,* vir fortissimus; deo cuidam eum æquiparat Hom. Iliad. III, 230. — *Sthenelus;* cf. supr. I, 15, 24. — *Dicenda Musis,* digna quæ a Musis celebrentur. — *Deiphobus,* Priami

Excepit ictus pro pudicis
Conjugibus puerisque primus.
Vixere fortes ante Agamemnona
Multi : sed omnes illacrimabiles
Urgentur, ignotique longa
Nocte, carent quia vate sacro.
Paullum sepultæ distat inertiæ
Celata virtus. Non ego te meis
Chartis inornatum silebo,
Totve tuos patiar labores

filius, fortitudinis gloria post Hectorem inter Trojanos nobilissimus. — *graves Excepit ictus*, apprime de utriusque morte. Notus enim Hectoris exitus; de Deiphobi autem miserabili morte vid. Virg. Æneid. VI, 494-529. Ed. — *pro pudic. Conjug.* non de Hectoris et Deiphobi peculiariter, sed de Trojanorum conjugibus generaliter intelligendum. Scilicet Hectori quidem conjux Andromache casta fuit; Deiphobus autem non aliam nisi post mortuum Parida, Helenam duxit, quæ minime pudica dici potest. Ed.

26. *Sed omnes illacrim. Urgent. ignot. longa Nocte, carent quia vate sacro.* Sed quum poetarum carmina de iis sileant, omnes æterna nocte et oblivione premuntur, nemine eos ut ignotos plane sibi deflente. Cl. *Mitscherlic.* opportune comparat Pindar. Nem. VII, 18 seqq. « Ταὶ μεγάλαι γὰρ ἀλκαὶ Σκότον πολὺν ὕμνων ἔχοντι δεόμεναι, » et similiter fere Theocr. XVI, 42 : « Ἄμναστοι δὲ, τὰ πολλὰ καὶ ὄλβια τῆνα λιπόντες, Δειλοῖς ἐν νεκύεσσι μακροὺς αἰῶνας ἔκειντο. » — *Urgentur*, premuntur; solenne hoc de spissis tenebris : « Jam te premet nox, » I, 4, 16. Ed. — *ignoti*, deleta ipsorum memoria. — *Paull. sepult. distat inert. Celata virt.* viri enim egregii, quorum memoria, non carminibus celebrata, oblivioni traditur, similiter fere, ut homines inertes, sepulti jacent. Comparant Pind. Nem. IX, 16 : « Τετελεσμένον ἐσλὸν Μὴ χαμαὶ σιγᾷ καλύψαι. » — *inertiæ*, casus tertius pro : ab inertia, ut infr. Sat. I, 4, 48, de comœdia : « Nisi quod pede certo Differt sermoni, sermo merus »; et Epist. I, 18, 4 : « Infido scurræ distabit amicus. » — *sepultæ*, in obscuro latenti, nullo facinore sese prodenti. Proprie homo iners sepulto seu mortuo similis est, quatenus in tenebris vitam desidem agit, nec ullam de se famam post mortem relinquit. Sil. III, 145 : « Quantum etenim distant a morte silentia vitæ? » Ed.

30. *Non ego te meis Chartis inornatum silebo*, etc. non ego laudes tuas in carminibus meis silentio prætermittam, nec committam, ut meritorum tuorum memoriam libere intercipiat invidiosa oblivio. — *Chartis*

Impune, Lolli, carpere lividas
Obliviones. Est animus tibi
Rerumque prudens, et secundis
Temporibus dubiisque rectus;
Vindex avaræ fraudis, et abstinens
Ducentis ad se cuncta pecuniæ;
Consulque non unius anni;
Sed quoties bonus atque fidus

meis, carminibus meis; ut carmine præced. v. 21, « neque, si chartæ sileant. » — *labores tuos*, res præclare a te gestas, cogita inprimis de laude quam ex Galatia, cui U. C. DCCXXIX proprætor ab Augusto præpositus fuit, reportavit Lollius. — *Impune*, pulchre et significanter pro tenui: libere; nam qui virtutes alicujus ab oblivione vindicat, injuriam quasi, quam facere volebat Oblivio, punit et ulciscitur. — *Obliviones carpere;* Oblivio, tanquam persona, *carpit*, extenuat, deterit, abolet virtutis monumenta, rerum gestarum memoriam. Haud dissimiliter Senec. Benef. III, 32: « Eos jam consumpsisset oblivio, nisi illos filiorum gloria e tenebris eruisset. » Ed. — *lividas*, invidas magnitudini rerum gestarum quæsito epitheto. Ed.

34. Et sane dignus es, qui carmine extollaris, cujus ad posteros pertingat memoria; jam seqq. eas explicant dotes quibus Lollius posteris commendari debeat. Ed. — *Est anim. tibi rer. prudens*, animus rebus agendis idoneus, multo rerum usu exercitatus. Ed. — *secundis Temp. dubiisque rectus*, in utraque fortuna æquus, firmus, qui neque in secundis temporibus effertur, neque in *dubiis*, adversis, periculosis deprimitur, adeoque *rectus*, erectus perstat. Ennius apud Cic. de Senect. c. 6: « Quo vobis mentes, *rectæ* quæ stare solebant Antehac, dementes sese flexere? » Ed. — *Vindex* (sc. animus) *avaræ fraudis, et abst. Duc. ad se cuncta pec.* tibi est animus justus et continens, h. e. in te tam justitiæ quam continentiæ laus cadit; justitiam enim exercet, qui fraudem et malas artes hominum avarorum supprimit; continentiam vero, qui pecunia, quæ capit et vincit omnia, se non capi et vinci patitur.

39. *Consulque non unius anni, Sed quoties*, etc. Est tibi animus, qui non per unum tantum annum dignitatem consularem tuetur, sed quotiescunque ille, ut bonus et fidus judex, h. e. bene et vere de eo, quod decet, judicans, honestatem utilitati præferre, dona flagitiosorum nobili cum contemtu repudiare, et virtutis suæ, qua armatus est, præsidio, quicquid veræ gloriæ obstat, fortiter vincere solet. Scilicet e Stoæ præceptis in sapientem cadit regnum, summus magistratus, summæ divitiæ, etc. quatenus neque honorum, neque opum cupiditate animus ejus ducitur, quatenus id solum quod honestum est sequitur, nulla uti-

Judex honestum prætulit utili, et
Rejecit alto dona nocentium
Vultu, et per obstantes catervas
Explicuit sua victor arma.
Non possidentem multa vocaveris

litatis habita ratione. Sic supr. II, 2, in fine : « Regnum et diadema tutum Deferens uni propriamque laurum, Quisquis ingentes oculo irretorto Spectat acervos. » Jam quum consulatus Romæ summus magistratus, isque annuus esset, poeta Lollium ob virtutem istam, non *unius* anni, sed etiam post gestum consulatum, adhuc consulem esse declarat. Plane ut III, 2, 19 : « Nec sumit aut ponit secures arbitrio popularis auræ. » Ed. De *consule animo* plurimum dissensere intpp. Torrentius, Bentleius et Mitscherlichius hunc loquendi modum probavere, dicentes ex ipso explicari poetæ sententiam ; scilicet Lollium, post gestum consulatum, adhuc consulem esse non facto, sed animo; multaque e variis scriptoribus in exemplum afferunt, inter quæ : « His principiis nascuntur tyranni, his *carnifex animus.* » Plin. H. N. VII, 7 : « Ut ille *proscriptor animus,* modo et contumelia furens (M. Antonius), non aliud in censu magis ex fortuna sua duceret. » Id. ibid. 12. Omnia autem a Bentleio collecta exempla fere minime a solito figurarum usu discedere mihi videntur; dum contra non possum non alicujus duritiei arguere hanc metaphoram, qua *animus consul esse* dicitur, et maxime *rejicere dona vultu alto*. Ed. — *Judex ;* hinc liquet Lollium, post consulatum, alios civiles magistratus gessisse, in quibus judicis officio fungeretur. Consularem dignitatem servare dicitur quoties in judiciis fidem ac probitatem suam explicat. Ed. — *honestum præt. utili;* commode in hanc sententiam laudant Cic. Offic. III, 4 : « Qui autem omnia metiuntur emolumentis et commodis, neque ea volunt præponderari honestate, hi solent in deliberando honestum cum eo, quod utile putant, comparare : boni viri non solent. Etenim non modo pluris putare quod utile videatur quam quod honestum, sed hæc etiam inter se comparare, et in his addubitare, turpissimum est. » — *alto vultu,* vultu superbo, qui ne deflecti, ne despicere quidem dignatur, quæ oblata sunt. Ed. — *per obstant. cat. Explic. sua victor arma,* animus, qui virtute sua, tanquam clipeo, bene munitus, fortiter se opponit turpitudini, suaviter fortis militis, vi sibi viam per obstantes catervas facientis, more, omnia quæ ejus virtutem impugnant, vincere dicitur.

45. Lollii temperantiam laudaturus poeta in generalem sententiam orationem inflectit; quæ plane lyrica ratio est, Pindaro frequentissima. Vulgaris continuatio erat : Est animus tibi sorte sua qualicunque contentus; sed iterum deflectitur oratio ad exprimendam Stoicæ virtutis imaginem. Ed. — *Non possidentem multa,* etc. Vid.

Recte beatum: rectius occupat
Nomen beati, qui Deorum
Muneribus sapienter uti,
Duramque callet pauperiem pati,
Pejusque leto flagitium timet;
Non ille pro caris amicis
Aut patria timidus perire.

supr. II, 2, 17: « Redditum Cyri solio Phraaten Dissidens plebi numero beatorum Eximit Virtus. » Ed.—*Deor. muneribus sapienter uti;* mihi videntur h. l. *Deorum munera* media significatione accipienda, h. e. quæcunque hominibus a Diis obtingunt tam prospera quam adversa. Sensus igitur erit: Uti *sapienter,* ut decet sapientem, omnibus quæ a Diis nobis immittuntur, æquo animo bonis frui, et mala tolerare. Ed.—*Duramq. pauperiem pati,* qui pauper est, ille etiam beatus erit, si pauperiem, ceteris duram, fortiter pati noverit, si modica sorte contentus vixerit. Notum Stoicorum dogma: solus sapiens dives. Ed.—*Pejusque letho,* etc. qui nulla vi, nullis minis, ne morte quidem proposita a recto devometur. Cf. init. Od. 3; L. III. Ed.—*Non ille pro caris amicis Aut patria timid. perire,* pro: ille non timet perire, h. e. volens lubensque mortem suscipit; supr. III, 19, 2: « Codrus, pro patria *non timidus mori.* »

Analysis. Quod *Censorino* in carmine præcedente probatum ivit Horatius, « non poetarum tantum, sed eorum quoque, qui ab illis celebrentur, immortalitati consecrari nomina, » id *Lollio* quoque, ejus laudes æternitati traditurus, in hoc carmine probat. Mea, ait, carmina lyrica non interitura sunt. Quamvis enim Homerus primum locum inter poetas occupet, tamen eorum quoque poetarum, qui post eum vixerunt, ut Pindarus, Simonides, Stesichorus, Anacreon et Sappho, haud deleta est memoria; quapropter nec meam ego, qui ad illorum exemplum me composui, deletum iri spero. Per poetarum carmina autem ii simul, qui in illis laudantur, ætatem ferunt. Fuerunt enim sine dubio plures olim non solum mulieres, Helenæ in amoribus simillimæ; sed viri fortes quoque, Teucro, Idomeneo, Sthenelo, Hectore, Deiphobo et Agamemnone haud inferiores; sed quum ii non a poeta aliquo, ut illi ab Homero, carminibus ad posteritatem propagati sint, æterna oblivione sepulti jacent. Itaque, quum ego poeta sim, haud virtutes tuas, o Lolli, oblivione oblitterari patiar; immo, ut carminum meorum, ita *prudentiæ* tuæ, *constantiæ, abstinentiæ, honestatis* et *veræ sapientiæ* æterna apud posteros vigebit

memoria. Horatius igitur, quod scripsit in carmine præcedente ad Censorinum v. 10, 11 : « carmina possumus Donare, et *pretium dicere muneri,* » id in hoc carmine ad Lollium insigni arte repetiit.—Eo ipso anno, quo *M. Lollius Palicanus* cum Q. Æmilio Lepido consul fuit, nempe U. C. DCCXXXIII, vel potius non multo post, hoc carmen scriptum esse, eo magis, ut credam, adducor, quod ille ad hoc usque tempus se dignum omnino iis laudibus, quibus in hoc carmine a poeta ornatur, præstitisse videtur. Ignominiosa enim illa, quæ de ejus ingenio et moribus feruntur, judicia (vid. Vell. II, 97 et 102; Plin. IX, 35, § 58), si qua fides iis habenda sit, haud dubie ad vitam, quam post consulatum gessit, pertinent.

CARMEN X.

AD LIGURINUM.

Eum monet fore ut mox exarescat flos ætatis, et eum arrogantiæ suæ pœniteat.

O crudelis adhuc, et Veneris muneribus potens,
Insperata tuæ quum veniet pluma superbiæ,

1. *O crudelis adhuc,* o tu, qui nunc quidem te durum et asperum mihi præbes, insolenter amores meos rejicis. — *et Veneris muner. potens,* et corporis tui pulchritudine plurimum polles; sive: et pro corporis tui pulchritudine magnam in eos, qui tibi serviunt, exerces potentiam. — *Insp. tuæ quum veniet pluma sup.* quum præter opinionem læves genas tuas, quibus nunc superbis lanugo inumbrabit; *pluma,* lanugo, χνοῦς, πτίλα; hinc Græci pueros lævibus genis adhuc nitentes vocabant ἀπτίλους, λείους. Vid. *Jacobs.* in *Animadv.* ad Anth. Gr. Vol. II, P. III, p. 69; pueri autem molliores, sive cinædi, quibus barba succrescere incipiebat, deserebantur ab amatoribus; hinc apud Martial. I, 32, 5, « teneri vultus *lanugine* sordere » dicuntur; et Stat. Silv. III, 4, 65 : « Ne prima genas lanugo nitentes Spargeret, et pulchræ fuscaret gratia formæ.» Cf. etiam, si tanti videtur, Anthol. Græc. libros : v. c. Automedontis II; Rufini XXXVIII; Eratosth. I, 3; Incerti Ep. XIX; Lucian. Amor. 24, in quibus pæne omnibus locis injecta cito promicantis lanuginis mentione ad obsequium pueros ab amatoribus compelli videas, ut h. l. Ed.—Plurimum tamen

Et, quæ nunc humeris involitant, deciderint comæ,
Nunc et, qui color est puniceæ flore prior rosæ,
Mutatus Ligurinum in faciem verterit hispidam:
Dices, heu! quoties te in speculo videris alterum,
Quæ mens est hodie, cur eadem non puero fuit?
Vel cur his animis incolumes non redeunt genæ?

dissensere in h. l. intpp. Bentleius sc. pro *pluma* legendum esse putat *bruma*, h. e. ultima vitæ tempestas, senectus. Ut nihil dicam de illa contra omnium MSS. fidem emendatione, erravit omnino vir doctissimus, qui arbitratus est non ante senectutem et canescentem barbam amasium ab amatoribus relinqui, dum contra jam in virili ætate hominem omnes illecebras ad pelliciendos amatores amisisse quivis videat, et supra dictis supraque allatis exemplis constet vix ac ne vix quidem ullum amasio, prima barba crescente, amatorem superesse. Dacierius vero h. l. sic explicat: Quum pluma, ala, venerit superbiæ tuæ, h. e. superbia tua evolaverit; quod certe paulo subtilius videtur. Ceterum ad nostrum sensum apprime venit v. s. « in faciem verterit hispidam. » Ed.— *tuæ superbiæ*, tibi superbo. — *quæ nunc hum. invol. comæ*, promissus enim crinis, *cervice*, ut Tibul. III, 4, 27, loquitur, *fluens*, vel, ut Hor. supr. III, 20, 14, « humeris capillis sparsus, » ad formosi pueri veneres pertinet. Cf. infr. V, 11, 28. — *Deciderint*, tonsæ fuerint; de Romanorum more, qui, puberes facti, fluentes antea comas tondebant, ne probroso vitæ generi, amasiorum scilicet, dediti viderentur. Ed.—*Nunc et, qui col.* etc. Junge: et mutatus color, qui nunc est prior flore rosæ puniceæ, Ligurinum verterit in faciem hispidam; h. e. et purpureæ tuæ genæ pilis obductæ et deformes factæ fuerint. — *Ligurinum* pro, te: suaviter nomen, quod tum in ore omnium erat, ponit. — *color*, notissimum est illud Virgilii (Eclog. II, 17): « O formose puer, nimium ne crede *colori*; Alba ligustra cadunt, vaccinia nigra leguntur. » — *hispidam*; alii volunt ad senectutis rugas referri; simplicius autem videtur ad barbam referendum, et v. 2 sensum confirmat. Mollissimi enim homines, ne vultus barba hispidos gererent, et adhuc pueri viderentur, ora pumice lævia efficere conabantur. Ad id Martial. XIV, 205: « Sit nobis ætate puer, non pumice lævis. » Ed.—*te alterum*, te mutatum et ab eo, qui nunc es, diversum, vel speciem tuam a pristina plane diversam. — *Quæ mens est hodie*, etc. Ante oculos Hor. habuit, ut jam Scholiast. Cruqu. observavit, Terent. Hec. I, 1, 74: « Eheu, me miseram! cur non aut isthæc mihi Ætas et forma est, aut tibi hæc sententia? » — *his animis*, nunc mihi longe aliter, ac olim, sentienti, h. e. nunc mihi sapientiori. — *incolumes*, integræ, quales olim erant, roseæ nempe et adhuc læves.

Analysis. Ligurinum, puerum mollem et delicatum, superbe et fastidiose nunc amatores tractantem, de formæ sortisque, quæ eum maneat, mutatione et conditione cogitare, et proinde vanam illam, qua insolenter de forma sua se efferat, deponere jubet superbiam.— Poetam græcum, quem Horatius imitatus est, tam carminis argumentum, quam dictionis forma et elocutio satis luculenter produnt.

CARMEN XI.

AD PHYLLIDEM.

Die natali Mæcenatis invitat eam ad epulas, hortaturque ut, omisso Telepho, in amore Horatii adquiescat.

Est mihi nonum superantis annum
Plenus Albani cadus: est in horto,
Phylli, nectendis apium coronis:
Est hederæ vis
Multa, qua crines religata fulges.
Ridet argento domus: ara castis

1. *Albani,* in vinis generosioribus haberi solebat *vinum Albanum*, in agro Albano natum; cf. infr. Sat. II, 8, 16, et vid. Plin. XIV, 6.—*apium nectendis coronis*, elegantius pro: ad nectendas coronas; ceterum supra quoque II, 7, 24, diem festum in felicem Pompeii reditum celebraturus, « coronas ex *apio* deproperari » jubet. Cf. Theocrit. III, 23, et supr. I, 36, 6. — *vis Multa,* magna copia.— *qua crines religata fulges*, explicant: qua coronata enitescis, nitidior et venustior appares; vel simpliciter: qua coronari soles; sed hederam accipere demum debebat Phyllis apud Horatium; malim igitur explicare pro: qua coronaberis apud me; et sic *fulges* est futurum ab antiquo verbo Lucretiano *fulgere*.

6. *Ridet argento domus,* depromtis vasis argenteis domus resplendet; *ridere* dicuntur, quorum adspectus suaviter afficit. Notissimum est illud Virgilii (Eclog. VII, 55): « Omnia nunc rident. » Magis ad rem Catull. LXIV, vs., 284: « Hos indistinctis plexos tulit ipse corollis, Queis permulsa domus jucundo *risit* odore. » Similiter *renidere* supr. II, 18, 2, et

Vincta verbenis, avet immolato
Spargier agno.
Cuncta festinat manus: huc et illuc
Cursitant mixtæ pueris puellæ;
Sordidum flammæ trepidant rotantes
Vertice fumum.
Ut tamen noris, quibus advoceris
Gaudiis, Idus tibi sunt agendæ,
Qui dies mensem Veneris marinæ
Findit Aprilem:

sic γιλᾷν apud Græcos; vid. *Wesseling. Dissert. Herodot.* p. 183. De splendido festarum epularum apparatu cf. Carm. laud. Catulli, v. 44 seqq. — *ara castis Vincta verbenis,* jam ad hostiam immolandam stat mihi ara verbenis coronata; intellige aram ex cespite constructam. Supr. I, 19, 13: « Hic vivum mihi *cespitem,* hic *Verbenas,* pueri, ponite, » ubi cf. not. Apposite Cl. *Mitsch.* comparat Juvenal. XII, 1: « Natali, Corvine, die mihi dulcior hæc lux, Qua festus promissa Deis animalia *cespes* Exspectat. » — *avet immolato Spargier agno,* jam exspectat, ut immolati agni sanguine imbuatur. Similiter « agnus aram imbuere » dicitur apud Virgil. Eclog. I, 8.

9. *Cuncta festinat manus;* solennis discursantium famulorum in instruendo convivio mentio. Ed.— *huc et illuc Cursit. mixtæ pueris puellæ;* sic apud Virgil. Æn. I, 705, in splendido illo, quod Æneæ apparabat Dido, convivio: « Centum aliæ, totidemque pares ætate ministri, Qui dapibus mensas onerent, et pocula ponant. »

— *flammæ trepidant,* flammæ tremulo motu agitantur (Virgil. Eclog. VIII, 105: « Adspice, corripuit *tremulis* altaria *flammis* »), *rotantes sordidum fumum vertice,* ex ædis culmine nigrum ejaculantes; exquisite pro tenui: flammæ lucent et fumum sursus agunt. — *rotantes,* circumagentes; sic apud Lucret. VI, 201, venti « flammam cavis fornacibus *rotare* » dicuntur. Hoc accipiendum de culinæ flammis, unde intelligatur quanta ciborum in ea coquatur copia. Ceterum de fumi receptaculis, vel caminis, cave h. l. cogites, quæ multo serioris sunt temporis. Ed.

14. *Quibus advoceris Gaudiis,* ad quæ gaudia, ad quem diem festum hilariter agendum voceris. Ed.—*Idus tibi sunt agendæ, Qui dies,* etc. Idus Apriles scilicet una mecum tibi celebrandæ adsunt. Jam quum dies, qui per *Idus* designatur, inter cujusque mensis dies ferme sit medius, eleganter *Idus* mensem *findere,* h. e. dividere dicuntur. — Ipsa vox *Idus* apud Macrob. Sat. I, 15, ab antiquo verbo *iduare* (quod Etrusca lingua *dividere*

Jure solemnis mihi, sanctiorque
Pæne natali proprio, quod ex hac
Luce Mæcenas meus adfluentes
Ordinat annos.
Telephum, quem tu petis, occupavit,
Non tuæ sortis juvenem, puella
Dives et lasciva, tenetque grata
Compede vinctum.
Terret ambustus Phaeton avaras

est) deducitur. — *Veneris marinæ;* Venus enim ἀναδυομένη, cui sacer est Aprilis, hoc ipso mense e spuma maris et e sanguine genitalium Cæli orta esse dicitur. Hoc innuere videtur Ovid. Fast. IV, 61 : « .... Veneris mensem Graio sermone notatum Auguror; a spumis est Dea dicta maris.» Alii volunt mensem Aprilem Veneri sacrum fuisse, quod eo tempore terra sinum aperit et omnia parere incipit. Ed.—*solennis,* in festis habendus.— *sanctiorque,* majori religione colendus, magis celebrandus. — *quod ex hac Luce Mæcenas meus adfluentes Ordinat annos,* quod ab hoc die fautor meus ac patronus Mæcenas vitæ, quos sors benignior ei adfluere sinit, annos numerat, pro tenui : quod hoc die Mæcenas natus est. In sententiam totius loci commode afferunt locum Censorini de Die Natal. c. 3 : « Quum singuli homines suos tantummodo proprios colant natales, ego tamen duplici quotannis officio hujusce religionis adstringor. Nam quum ex te tuaque amicitia honorem, dignitatem, decus atque præsidium, cuncta denique vitæ præmia recipiam; nefas arbitrer, si diem tuum, qui te mihi in hanc lucem edidit, meo illo proprio negligentius celebravero. Ille enim mihi vitam, hic fructum vitæ atque ornamentum peperit. »

21. Occupat poeta, quæ forte Phyllidem detentura sint, quo minus commodam sese ei præbeat, adlatis quæ ei rem persuadeant, argumentis. Ed.— *occupavit,* tibi præripuit.—*quem tu petis,* expetis, cujus amore flagras; ut I, 33, 13 : « me melior quum peteret Venus; » et sæpe alibi. Ed.—*Non tuæ sortis juvenem,* non tui loci juvenem, sed genere et fortuna longe a te distantem.—*Dives et lasciva,* multo te ditior et insignis protervitatis, quæ per juvenilem ætatem miras illecebras habet. Hæc dicta ut melius intelligat Phyllis ab hoc amore demoveri minime posse Telephum. Ed. — *grata comp. vinctum,* similiter supr. I, 33, 14, *Myrtale* poetam « grata compede detinere » dicitur, ubi vid. not. Quum ipsi Telepho hæc vincula sint gratissima, nulla jam spes ejus reducendi superest. Ed.

25. Quam periculosa res sit, majora, quam quæ sibi conveniant, ex-

Spes: et exemplum grave præbet ales
Pegasus, terrenum equitem gravatus
Bellerophontem;
Semper ut te digna sequare, et, ultra
Quam licet sperare nefas putando,
Disparem vites. Age jam meorum
Finis amorum,
Non enim posthac alia calebo
Femina, condisce modos, amanda

petere, Phaetontis ac Bellerophontis exemplo graviter declarat statim poeta. Ed. — *Terret amb. Phaeton avaras Spes*, a rerum ultra sortem nostram positarum cupiditate misera Phaetontis, fulmine Jovis combusti, sors nos deterrere debet. *Phaetontis* fabula vel ex Ovidio Met. II, 1 seqq. satis nota. — *exemplum grave præbet*, hoc jungendum cum conjunctione *ut*, in sequenti strophe. Ed.—*ales*, alatus, ut supr. III, 12, 4, « Cythereæ puer ales, » de amore alato. — *terrenum equitem gravatus Belleroph.* qui non tulit, sed excussit, quo gravabatur, mortalis conditionis equitem, Bellerophontem.—Bellerophon scilicet quum in usu illo, scilicet interficienda Chimæra, ad quem traditus ei a Minerva fuerat Pegasus (vid. supr. ad I, 27, 24), haud acquiesceret, sed per eumdem cælum adeo stulte petiisset; excussus et dejectus ab illo in campos Aleios graves temeritatis suæ pœnas dedit. Vid. *Interpretț.* ad Hygin. Fab. LVII. Bellerophontis exemplo ad homines a votorum temeritate deterrendos usus quoque est, ut observat *Mitsch.* Pindar. Isthm. VII, 60 seqq. cf. Pallad. LXII, 5, 6; Anth. Gr. t. III, p. 127.—*gravatus*, qui gravate ferret, sessorem haud sustineret Bellerophontem, quum cælum petiturum intelligeret. Ed. — *terrenum*, mortalis conditionis quem cælum affectare nefas esset: summa vis in hoc epitheto. Sic « gravari dominos, » Lucan. VII, 284. Ed.

29. *Te digna*, tuæ conditioni accommodata.—*Disparem*, idem, quod v. 22, dixit: *non tuæ sortis juvenem*. In sententiam, qua homines ab amore dispari, h. e. inter homines loco et fortuna sibi dispares juncto, cavere sibi jubentur, vid. Æschyl. Prometh. Vinct. 892 seqq. et Callimach. Epigr. XXXVII; Anth. Gr. t. I, p. 221; Ovid. Her. IX, 32: « Si qua voles apte nubere, nube *pari*. »—*Age jam*, in meo potius amore adquiescas, quem perpetuum tibi polliceor; quapropter da te mihi, ades mihi in celebrando Mæcenatis natali. Ed.—*meorum finis amorum*, o tu, quam unam et solam in posterum amabo; cujus amor solus me irrupta semper in posterum tenebit copula; notum est illud Propertii I, 12, 19: « Mi neque amare aliam,

Voce quos reddas: minuentur atræ
Carmine curæ.

neque ab hac discedere fas est: Cynthia prima fuit, Cynthia finis erit. » — *alia calebo,* alius amorem expetam, nota loquendi ratione sic supr. Od. I, 4, 19: « quo calet juventus Nunc omnis. » Ed.—*condisce mod. amanda Voce quos reddas,* veni et disce, quos ad lyram tibi præibo, modos, ut eosdem amabili voce decantes. — *reddere modos,* cf. supr. ad IV, 6, 43. — *minuentur atræ Carmine curæ;* ad rem Calpurn. XI, 19: « Cantet, amat quod quisque: levant et carmina curas. » Ed.

Analysis. Phyllidem ad diem festum in domo sua tam sacris epulis, quam hilari potatione, secum peragendum invitat. Quæ quidem ut eo magis locum relinquat ejus precibus, primum jam parata et adornata esse apud se omnia, quæ justa diei festi requirat celebratio, enarrat; deinde, ne Phyllis sit nescia, quantis lætitiis advocetur, se Mæcenatis diem natalem, proprio pæne sibi sanctiorem, celebrare velle palam facit; tum, ne Telephi forte amore se retineri patiatur ab hoc læto convivio, illum, quem stulte, ut sorte sibi disparem, petat, ditioris puellæ amoribus nunc vinctum teneri, docet; denique, quo nihil ad capiendum Phyllidis animum gravius addere poterat, se in solo ejus amore nunc acquiescere adfirmat. — Phyllidem, quam sub fine carminis canendi peritam facit, psaltriam, adeoque non honestioris conditionis puellam, fuisse, quam qualis *Lyde* describitur supr. II, 11, 21 seqq. cf. III, 14, 21; III, 28, vix dubitari potest. Sed qui statuit, non proprie Phyllidi, sed Mæcenati, ut ei diem natalem gratularetur, hoc carmen dicasse Horatium, et proinde, quæ ad summam lætitiam exprimendam spectant, ingeniose finxisse; profecto ea, quæ tribuenda sunt poetæ ingenio, haud tribuet ejus moribus. — Magnam hoc carmen virtutem habet a tractationis simplicitate, naturalique, quam orationis haud operosus cultus mire adjuvat, venustate.

CARMEN XII.

AD VIRGILIUM.

Eum ad cœnam collatitiam vocat.

Jam Veris comites, quæ mare temperant,
Impellunt animæ lintea Thraciæ:
Jam nec prata rigent, nec fluvii strepunt
Hiberna nive turgidi.
Nidum ponit, Ityn flebiliter gemens,

1. *Animæ Thraciæ,* venti septentrionales, qui ab Homero inde et aliis antiquis poetis Ioniis, quibus septentrionem versus sita fuit Thracia, appellati sunt *Thracii;* dicuntur autem *Veris comites,* quia sub vere spirare solent Aquilones, sive venti septentrionales; Columell. XI, 2, 21 : « X Cal. Mart. venti septentrionales, qui vocantur Ornithiæ, per dies XXX esse solent; tum et hirundo advenit.» Cf. Aristot. de Mund. c. IV, et ibi *Kapp.* p. 118. Mentionem igitur fecit ejus potissimum venti, cujus flatus veris tempore solet esse creberrimus; Zephyrus enim, sive Favonius, quem alias poetæ in veris descriptione celebrant, multo illo est mutabilior et inconstantior.—*Impellunt lintea,* navigationi repetendæ secundo flatu suo favent, reddunt mare πλώϊμον; navigationis autem, cui de integro sub vere dari solet opera, frequens apud poetas in veris descriptione mentio; cf. supr. I, 4, 2, et quos comparat *Mitsch.* Meleag. CX, 9; Anth. Gr. t. I, p. 32; Marc. Argentar. XXIV, 3, t. II, p. 248. — *nec fluvii strep. Hiberna nive turgidi,* fluvii, jam non nive turgidi, strepere desierunt. Supr. IV, 7, 3: « Decrescentia ripas flumina prætereunt.

5. *Nidum ponit, Ityn flebil. gem. Infelix avis,* per *infelicem avem* intellige *Procnen,* quam alii in hirundinem, alii in lusciniam mutatam esse tradunt. Jam vero quum ad ea, quæ veris reditu oculis subjiciuntur, hirundinis quoque adventum referre soleant poetæ (ipse Hor. infr. Epist. I, 7, 13, « cum Zephyris et hirundine prima; » et hinc « veris prænunciam » illam vocat Ovid. Fast. II, 853; cf. Antip. Sidon. XXXVII, 3; Anthol. Gr. t. II, p. 16, ubi veris tempore pariter fere hirundo πλάσσειν ὑπώροφα οἰκία dicitur; cf. Satyr. Thyill. v. 1 seqq. Anth. Gr. t. II, p. 253),

Infelix avis, et Cecropiæ domus
Æternum opprobrium, quod male barbaras
Regum est ulta libidines.
Dicunt in tenero gramine pinguium
Custodes ovium carmina fistula,
Delectantque Deum, cui pecus et nigri
Colles Arcadiæ placent.
Adduxere sitim tempora, Virgili,

« infelicem avem, Ityn flebiliter gementem, » Interpretes ad unum omnes de hirundine accipiunt. Procne scilicet, filia Pandionis, Atheniensium regis, nupserat Tereo, regi Thraciæ. Ille quum Philomelæ, sorori Procnes, vim attulisset, Procne suum e Tereo filium Ityn epulandum ipsi Tereo apposuit : quo cognito Tereus quum stricto ferro in uxorem involaret, illa conversa est in hirundinem, Philomela autem in Lusciniam. Inde Luscinia, assidua nemorum incola, ibi in secreto injuriam suam dolere, hirundo autem, ædium amans, in eis filium suum quærere dicitur. Quam fabulam felicissime tractavit Ovid. Met. VI, 425 seqq. Ed.—*Cecropiæ domus æternum opprobr.* quæ semper exstitura est familiæ suæ opprobrium, dedecus, ἔλεγχος, ὄνειδος, h. e. quæ nunquam eluere et abstergere poterit maculam, quam genti suæ Cecropiæ crudelissimo facinore adspersit.—*Cecropiæ*, Atticæ; fuit enim *Procne* Pandionis, regis Atheniensium, filia. —*male*, tam crudeliter; Procne enim, ut incestam mariti sui Terei libidinem ulcisceretur, mactatum parvum filiolum Ityn isti epulandum apposuisse dicitur.—*Regum*, Terei. Vulgarius erat, regiam libidinem, quæ nonnisi in regiam h. e. impotentem, sævam dominationem, quæ suo omnia jure agit, cadere potest. Unde *regum* generaliter poeta extulit. Ed.

9. *Dicunt in tenero gramine*, etc. Dulcissima, quæ sequitur, e vita pastoritia adumbrata imago eo magis capere et delectare debebat Virgilium, quo magis ea ad indolem fere eorum carminum, in quibus ille princeps inter Romanos poetas est, data opera, ut videtur, composita et concinnata est. — *in tenero*, quo epitheto suavissime indicatur ver renatum. Ed.—*pinguium*, scilicet quo magis oves pingues sunt, eo magis pastores delectantur, et ideo lætitiam cantibus exprimunt. Ed.—*carmina fistula*, de pastoribus fistula canentibus, vide omnes fere Virgilii Eclogas. Ed.—*Deum cui pecus et nigri colles*, etc. Pana, qui pecorum custodiam gerere et colles incolere dicitur. Virg. Georg. I, 17 : « Pan, ovium custos, tua si tibi Mænala curæ. » Ed. — *Colles*, ut Mænalus, Lycæus, etc. — *nigri*, umbrosi, ut « nigris aut Erymanthi silvis » I, 21, 7. Ed.

13. *Adduxere sitim tempora*, nunc anni amœnitas et solis calor sitim

Sed pressum Calibus ducere Liberum
Si gestis, juvenum nobilium cliens,
Nardo vina merebere.
Nardi parvus onyx eliciet cadum,
Qui nunc Sulpiciis adcubat horreis,

adducere, h. e. bibendi cupiditatem excitare solent. — *Liberum Calibus pressum*, vinum Calenum, ab urbe *Cales* in Campania; supr. I, 20, 9: « uva Caleno prælo domita. » — *ducere*, largius bibere, cf. supr. ad I, 17, 22. — *juvenum nobil. cliens*, o tu, qui juvenum nobilium gratia ac favore frueris, qui nobilibus juvenibus es in deliciis. Per *juvenes nobiles* haud dubie innuit Nerones, Augusti privignos, Drusum et Tiberium; non sine causa autem Horatius Virgilium suum nunc *juvenum nobilium clientem* appellasse videtur; latet enim, nisi fallor, in hac appellatione jocus fere hic: dummodo a te impetrare poteris hoc, ut e fastigio tuo descendas; et juvenum nobilium consortium cum pauperis Horatii societate permutes. — *Nardo vina merebere*, pro unguento nardino, quod tecum attuleris, gratis apud me vinum Calenum bibes; sive: affer tecum unguentum nardinum, quod ego vino Caleno remunerabor. — De *nardi* frutice, e cujus foliis et spicis unguentum exprimebatur, vid. Plin. XII, 12; XIII, 2. — Simili fere joco Fabullum ad cœnam vocat Catullus XIII, ab Horatio tantum discrepans eo, quod Fabullum, quicquid ad bonam et lautam cœnam pertineat, secum afferre jubet, se autem nil nisi unguentum pretiosum dare posse ait.

17. *Nardi parvus onyx eliciet cadum, Qui nunc Sulpiciis accubat horreis*, h. e. allato enim a te vasculo unguentario, nardi pleno, vicissim ego vini Caleni cadum, ex Sulpicii apotheca vinaria depromtum, afferri jubebo. — *onyx*, tam de gemma (quæ ob similitudinem, quam cum digitorum unguibus habet, Græcis ὄνυξ vocata est), quam de marmore, externam onychis speciem referente, sive *alabastrite*, dicitur. Jam quum vascula unguentaria primum quidem ex *onyche*, gemma, deinde ex *onyche*, marmore, conficerentur; factum est, ut quodque vasculum unguentarium, sive ex gemma, sive ex marmore, sive ex quocunque alio lapide excavatum, *onyx* appellaretur. Plin. VIII, 2: « Onyx factum aliquid ex onyche, ut vas unguentarium, potorium. » Vide eumdem XXXVI, 7, et XXXVII, 6. Ed. — *adcubat*, servatur, repositus est. — *Sulpiciis horreis*, in Apotheca Sulpicii vinaria, unde id vinum poeta sibi paraturus erat. De *horreo*, pro apotheca vinaria, vide supr. III, 28, 7. Plurima talia Romæ fuisse horrea, quæ magnam vini, olei et cæterarum rerum copiam asservarent singulatim vendendam, satis verisimile est, atque in his Sulpicii cujusdam apothecam vinariam maxima fama floruisse recte ex h. l. colligas. Porphyrion ad h. l. « Sulpicii Galbæ horrea dicit, hodie-

Spes donare novas largus, amaraque
Curarum eluere efficax.
Ad quæ si properas gaudia, cum tua
Velox merce veni: non ego te meis
Immunem meditor tingere poculis,
Plena dives ut in domo.
Verum pone moras et studium lucri:

que Galbæ horrea vino, oleo similibusque aliis referta sunt. » — *Spes donare novas largus*, græce pro: largus novæ, quam donat, spei; supr. III, 21, 13, de amphora: « Tu spem reducis mentibus anxiis; » et hinc infr. Epist. I, 15, 19, vinum « cum spe divite in venas et animum manare » dicitur. — *amara curarum*, græce, τὰ πικρὰ τῶν μεριμνῶν, pro: amaras curas.

21. *Ad quæ si properas gaudia*, si ad hanc convivii lætitiam properas, ejus particeps esse cupis, si hæc conditio tibi placet, hanc legem accipis. Ed. — *cum tua merce*, cum nardo tuo, quo vinum meum redemturus es. — *non ego meditor*, facete pro: non mihi est animus. — *Immunem*, nihil muneris afferentem, nihil ad compotationem conferentem. — *te tingere meis poculis*, te vino meo madefacere, irrigare, τέγγειν, pro vulgari: excipere. — *Plena dives ut in domo*, quasi apud me, sicuti in beatiorum domo aliqua, magna rerum omnium vinique sit abundantia.

25. *Verum pone moras et studium lucri*; sed posito, cui in commodum tuum intentus es, studio noli morari: vid. Analys. Prætermissis, quas plures ad h. l. effutire sustinuerunt, nugis et argutiis, eorum tantum breviter attingam sententias, qui *studium lucri*, quod Horatius Virgilio tribuit, explicatione emollire studuerunt. Sunt igitur, qui *lucri studium* ad doctos Virgilii labores, sive ad ejus carmina, quibus multum lucri fecerit, referant. Sed qui ex lucri studio Virgilium in scribendis versibus desudasse sibi persuadent, næ illi poetas veteres nostræ ætatis poetis mercenariis æquiparant! Alii, ut *Boettigerus* et *Mitscherl.* moneri voluisse Virgilium arbitrantur, ne ex *lucri* forte *studio* antea computet, quanti constitura sit hæc compotatio; vel, ne diu expendat, uter in hac collatione aliquid lucelli faciat; sed sic Horatius Virgilium, quem ditissimum fuisse constat (vid. Vit. Virgil. in Edit. nost. t. VII, p. 272 et 332), ut hominem sordidissimum notasset. Alii aliter. Equidem per *lucri studium* diligentiorem, quam Virgilius in rebus suis gerendis collocabat, operam et curas designari existimo, præcipue quum ejusmodi diligentia in sensu honestiore semper cum lucro aliquo conjuncta sit, ita ut jam *pone studium lucri* nihil aliud sit, quam quod supr. III, 8, 20, Hor. ad Mæcenatem scribit: « linque severa; » vel quod scri-

Nigrorumque memor, dum licet, ignium,
Misce stultitiam consiliis brevem:
Dulce est desipere in loco.

bit infr. Epist. I, 5, 30, ad Torquatum, quem ad cœnandum apud se invitat, *rebus omissis;* erat Torquatus jurisconsultus, quem Horatius apud se cœnandi causa clientibus deesse, et perinde *lucri studium* deponere jubet. Quis enim verborum proprietatem urgeat in iis, quæ familiares per jocum invicem sibi exprobrant? — *memor nigrorum ignium,* rogi, h. e. mortis. Sic *ignes atros* de rogis, quos cæsis struit Æneas, dixit Virgil. XI, 185: « Huc corpora quisque suorum More tulere patrum; subjectisque *ignibus atris* Conditur in tenebras altum caligine cælum. »—*Misce stultitiam consiliis brevem*, positis nonnunqnam studiis gravioribus hilaritati indulge, sc. studiorum severitatem hilaritate nonnunquam tempera; aperte igitur hæc sententia respondet τῷ *lucri studium ponere.*—*brevem,* quæ tamen non longior sit.—*desipere,* liberius et licentius genio suo indulgere, ut *furere* supr. II, 7, 28, et μανῆναι apud Anacreontem XIII, 12. —*in loco,* h. e. in tempore, ἐν καιρῷ, ut apud Terent. Adelph. II, 4, 8, « pecuniam in loco negligere. » Infr. Epist. I, 7, 57: « Et properare loco (justo tempore), et cessare, et quærere, et uti. »

Analysis. Veris, quod ibat, amœnitate fruiturus jocose et familiariter Virgilium suum ad hilarem compotationem advocat. Dulcissima igitur amœnioris anni temporis, quod sponte ad bibendum invitet, descriptione præmissa, vinum Calenum venturo ad se amico promittit, hac tamen lege et conditione, ut nardum secum afferat, et hac merce redimat quasi promissi vini munera. Ne forte autem hunc lætioris vitæ fructum intercipi sibi patiatur negotiorum curis et administratione, de vitæ, dum licet, fruendæ brevitate eum cogitare, et sic sapienter dulcia interdum seriis miscere jubet.—Admodum familiarem poetæ fuisse eum, quocum tam libere, ut in hoc carmine factum est, jocari posset, nemo non intelligit. Quis autem Nostrum cum magno poeta Virgilio in ejusmodi familiaritate vixisse dubitet, vel, si carminis supr. I, 3, ad Virgilium scripti meminerit, dubitare potest? Jam vero quod v. 25, *lucri studium* ponere jubetur Virgilius, inde eum, non poetam illum, sed, si diis placet, mercatorem quemdam, vel myropolam adeo sive unguentarium fuisse, qui serio contenderent, fuere plures. Sed boni illi si cogitassent, non ad mercatores tantum, sed ad omnes, qui diligentem rerum suarum curam gerunt, honestiore sensu *lucri studium* pertinere; Horatium autem, nisi per jocum potius, qui per totum carmen regnat, amico suo *lucri studium* expro-

bravit, haud dubie honestius quoddam, cui quum maxime intentus esset, *lucri studium* respexisse; profecto neque ex magno poeta mercatorem fecissent, neque tam humiliter de Horatii cum mercatore Romano amicitia sensissent! Vid. not. ad v. 25. — Ceterum quod ad veris descriptionem attinet, compara I, 4, et IV, 7. — Quo anno hoc carmen scriptum sit, non certo satis constitui potest, sed, si tenemus, quod supra in *Analys.* ad hujus libri carm. prim. monuimus, Horatium in hoc libro quarto nonnulla carmina, quæ jam diu ante scripserat, cum aliis, quæ seriore ætate scripsit, carminibus demum publicasse; recte illud ad tempus, quo Virgilius adhuc superstes fuit, referri posse videtur.

CARMEN XIII.

AD LYCEN.

Ejus senectutem et deformitatem irridet.

AUDIVERE, Lyce, Dî mea vota, Dî
Audivere, Lyce. Fis anus, et tamen
Vis formosa videri,
Ludisque, et bibis impudens,

1. *Audivere, Lyce,* etc. Initio statim exsultat poeta; voti compos factus est: voti enim summa erat, ut Lyce cito defloresceret. Nihil læta illa exclamatione acerbius; tum maxima quoque erumpentis gaudii vis in geminato priore commate, maximaque in repetito Lyces nomine irrisio. Ed. —*Fis anus;* nota quantus in hac voce contemptus! Ed. — *et tamen,* nihilominus, quod omnibus de te risum movet. Ed.—*Vis formosa videri* formam adhuc tuam jactas, et facis ea quæ tantum formosas puellas decent. Ed. — *Ludis,* amantium more jocaris, delicias facis. Supr. Od. III, 15, 3: « Maturo propior desine funeri Inter *ludere* virgines. » — *bibis impudens,* qualem fere supr. I, 36, 13, « multi Damalin meri » describit. — *tremulo,* epitheto ad vôcis anilis, deficere incipientis, naturam designandam accommodatissimo; voce præ senio fracta. Alii volunt cantum ob ebrietatem *tremulum* dici; prior autem sensus et simplicior et ad contumeliam magis. Similiter vox anilis apud Ovid. Fast. VI, 400, *tremens* dicitur. Ti-

Et cantu tremulo pota Cupidinem
Lentum sollicitas. Ille virentis et
Doctæ psallere Chiæ
Pulchris excubat in genis.
Importunus enim transvolat aridas
Quercus, et refugit te, quia luridi
Dentes te, quia rugæ
Turpant et capitis nives.
Nec Coæ referunt jam tibi purpuræ,

bull. I, 2, 91 : « Vidi ego qui juvenum miseros lusisset amores, Post Veneris vinclis subdere colla senem, Et sibi blanditias tremula componere voce. Ed. » — *pota,* ebria. — *Cupidin. lentum sollicitas,* Cupidinem minus et minus jam preces tuas audientem advocas; frustra durum Cupidinem precibus tuis frangere et tibi propitium reddere tentas.

6. *Ille virentis,* etc. ille propitius potius adest formosæ et in flore ætatis constitutæ psaltriæ Chiæ. Nota memoratos Chiæ lepores, quo Lycæ durior sit sua deformitas. Ed. — Cupido autem Chiæ propitius dicitur in ejus *pulchris genis excubare*, excubias quasi agere, h. e. vim suam inde, ubi ille sedet, ita exserere, ut, quicunque in Chiæ conspectum veniant, statim ejus venustatis lenociniis et illecebris capiantur. Comparant Sophoc. Antig. 796 : « Ἔρως.... ὃς ἐν μαλακαῖς παρειαῖς νεάνιδος ἐννυχεύεις. » Cf. Pind. Nem. VIII, 3, et plura in hanc rem apud *Mitsch.* — *Importunus,* vetulis sævus, inhumanus, quia earum preces non exaudiat. Licet hujus vocis interpretatio difficillima plurimis visa fuerit, et fere de ea tot sensus, quot capita, hunc sensum, utpote simpliciorem, et, omissis omnibus argutiis, in promptu positum, facile acceperim. Ed. — *transvolat,* præterit. — *aridas Quercus,* vetulas, ex nota imagine. Similiter supr. I, 25, 17, *vetulæ* cum *aridis frondibus, puellæ teneræ* vero cum *virente myrto* et *hedera* comparantur. Cf. *Mitsch.* — *refugit,* cohorrescit fœdo tuo adspectu, fastidit, contemnit te. Ed. — *capitis nives,* lyrica audacia pro : caput canis conspersum. Cl. *Mitsch.* comparat Antip. Thessal. XXI, 5; Anth. Gr. t. II, p. 100 : « Τίθει δέ μιν, ὡς πρό γε τοῖον, Ὡς αὔτις πολιῷ γήραϊ νιφόμενον. » Laudant quoque Epigr. Diogen. Laert. I, 85, p. 53 : « Τῇδε Βίαντα κέκευθα, τὸν ἀτρέμας ἤγαγεν Ἑρμῆς Εἰς Ἀΐδην πολιῷ γήραϊ νιφόμενον. » Hunc locum respexit Quinctil. VIII, 6 : « Sunt et duræ translationes, i. e. a longinqua similitudine ductæ, ut *capitis nives.* » Ed.

13. *Nec Coæ referunt,* etc. Frustra teneræ ætatis annos semel prætermissos restituere tentas tam Coarum vestium quam unionum splendore; h. e. frustra puellari ornatu anilem

Nec clari lapides tempora, quæ semel
Notis condita fastis
Inclusit volucris Dies.
Quo fugit Venus? heu! quove color? decens

ætatem dissimulare studes. In sententiam Cl. *Mitsch.* comparat Epigr. Lucian. VI, 1, seqq. Anth. Gr. t. III, p. 22. Ejusdem argumenti Epigr. Antiphili ex membranis primum protulit *Jacobs.* in *Animadv.* ad Anth. Græc. Vol. II, P. II, p. 412. — *Coæ purpuræ,* vestes Coæ purpura tinctæ. Erant autem vestes Coæ tenuitate ac pelluciditate sua præcipue in puellarum cultu spectabiles; hinc Tibullus II, 3, 55, de Nemesi, quam luxuria fluere cupit : « Illa gerat vestes tenues, quas femina Coa Texuit, auratas disposuitque vias »; et Serm. I, 2, 111: «Cois tibi pæne videre est ut nudam»; quam ob posteriorem causam ex succo ac senili Lyces corpori vestes illæ minime convenirent. Ed. — Dictæ sunt *Coæ,* quod *Cos,* vel *Coos,* maris Ægei insula, bombycum, e quorum tenuissima lanugine illæ conficiebantur, mater fuit; vid. Plin. XI, 23, § 27; VI, 27, § 20, et ibi *Harduin.* — *clari lapides,* uniones, margaritæ; cf. supr. ad III, 24, 48. Legunt alii : *cari,* quod ad sensum idem est, quia magni pretii lapides magnum splendorem habent. Ed. — *tempora, quæ semel Notis cond. fastis Incl. volucr. Dies,* h. e. tempora, quæ semel, postquam volucri dierum cursu præterierunt, ut transacta in fastis notata et memoriæ prodita sunt; ornate pro vulgari : juvenilem ætatem semel transactam. — *fastis,* tabulis, in quibus cujusque anni dies adeoque præteriti quoque dies consignati sunt; dicuntur *noti,* quia ob vulgarem ad dies vitæ inde cognoscendos usum cuique satis noti erant. Hinc Lycæ intelligendum a nemine ignorari posse ejus ætatem, quum quivis eam ex fastis cognitam habere semper queat. Omnem hunc locum de fuco et cultu juvenilem ætatem non referentibus, resumit notissimus ille Racinii nostri versus, in tragœdia cui titulus : *Athalie,* act. II, sc. 5 : « pour réparer des ans l'irréparable outrage. » Ed.

17. *Quo fugit Venus?* etc. amara irrisione, quam simulato dolore (heu) exacerbat, continuat poeta vv. 10 sqq. sententiam ita inflexam, ut ne tantillum quidem pristinæ formæ in Lyce residuum apparere dicat. Quæ ipsa priscæ pulchritudinis recordatio, quum per se magnam ad urendam Lycen vim habet, tum gravior ad animum est, per partes diducta, maxime oratione ad ipsam Lycen conversa, atque interrogationibus præcipitata. Ed. — Cum Nostro contendit Cl. *Mitsch.* Rufin. Epigr. XXXVII, 1, t. III, p. 107: «Ποῦ σοι κεῖνα, Μέλισσα, τὰ χρύσεα, καὶ περίοπτα Τῆς πολυθρυλλήτου κάλλεα φαντασίης,» etc. — *Venus,* amabilis gratia. — *color,* scilicet roseus; cf. supr. Od. 10, 4. — *decens Quo motus?* intellige corporis gestus, quibus multum decoris et gratiæ inest. Ejusmodi in corporis motu et incessu de-

Quo motus? quid habes illius, illius,
Quæ spirabat Amores,
Quæ me surpuerat mihi,
Felix post Cinaram notaque et artium
Gratarum facies? sed Cinaræ breves
Annos fata dederunt,
Servatura diu parem
Cornicis vetulæ temporibus Lycen;
Possent ut juvenes visere fervidi,

centiam et εὐπρέπειαν Sulpiciæ tribuit Tibull. IV, 2, 8 : « Illam, quidquid agit, quoquo vestigia movit, Componit furtim subsequiturque decor. » Ovid. A. A. III, 299 : « Est et in incessu pars non temnenda decoris. » — *Quid habes illius, illius*, etc. Sensus : Quid reliquum tibi est venustissimæ illius speciei, quæ cuique, qui in ejus conspectum venerat, amorem statim inspirabat ; quæ meum quoque mihi eripuerat animum, et quæ, si a Cinara discesseris, præclara, nobilis, et omnibus, quæ placent in puellis et deliniunt, instructa et ornata fuit? — *spirabat Amores*, pro vulgari : ad amorem pelliciebat ; suavissima nempe imagine Lyces forma Amores, qui in juvenum pectora descenderunt, exspirasse et emisisse fingitur. Sic fere πνέειν et προσπνέειν Ἔρωτας apud Græcos ; vid. *Mitsch.* — *Quæ me surpuerat mihi;* Catull. LI, 5 : « Misero quod omnes Eripit sensus mihi. » Similia ex poetis græcis adduxit *Mitscherl.* Horatium imitatus est Auctor Epigr. CCLXVI, lib. III, Antholog. Latin. *Burmann.* t. I, p. 687 : « Ne mihi surripuit contraria flamma sororum, Pulchra Theis oculis, ore nigella Melas. » — *surpuerat*, pro : surripuerat, ut Sat. II, 3, 283 : « Unum me surpite morti. » Ed. — *Felix*, eximia. — *post Cinar.* si unam excipias Cinaram. De eadem Cinara vid. III, 17, 13. Ed. — *artium Gratar.* variæ sunt illæ artes et lenociniorum genera, quibus puellæ gratiam quamdam formæ suæ conciliare student ; ipsa earum *protervitas* supr. I, 19, 7, *grata* esse et *urere* dicitur. Propert. I, 4, 13 : « Ingenuus color, et multis decor artibus. »

22. *Sed Cinaræ breves;* hic breviorem Cinaræ vitam dolere videtur poeta. Ed. — *parem Corn. vetulæ temporibus*, æquævam grandævæ, s. *annosæ* (ut supr. III, 17, 13, *cornix* dicitur) cornici. Martialis quoque X, 67, 5, de vetula : « Jam cornicibus omnibus superstes. » Similiter observante *Mitscherlichio*, Agath. VII, 1, Anth. Gr. t. IV, p. 5, plane γραῦν τρικόρωνον dixit. Plura in hanc rem vid. apud *Rittershusium* ad Oppian. Cyneg. II, 292, et *Rhunken.* Epist. Critic. p. 113. — *Possent ut visere*, pro : viserent. — *fervidi*, qui juvenili

Multo non sine risu,
Dilapsam in cineres facem.

ardore adhuc fervent et amore æstuant; sic suaviter opponuntur vetulæ, quæ fervere desiit. Tibull. I, 6, 81, de tali vetula : « Hanc animo gaudente vident, juvenumque catervæ commemorant, merito tot mala ferre senem. » — *Dilapsam in ciner. fac.* apta imagine pro : Lycen e puella olim fervida et formosa mutatam nunc in frigidam et deformem vetulam; *Mitsch.* comparat Meleag. XLIX, 2; Anth. Gr. t. I, p. 16. — *in cineres;* hinc Martial. III, 93, 19, *Vetustillam,* postquam eam ut mulierem ætate plane confectam satis lepide descripsit, *dementem cineribus suis* (h. e. fœda effœti corporis forma) *virum prurire* adhuc *quærere* ait; cf. Mart. X, 90, 2. Alii legunt *delapsam;* melius autem *dilabi* dicitur de eo quod resolvitur, ut fax in cineres. Sic de Proteo Virgil. Georg. IV, 409: «...ita vinclis Excidet, aut in aquas tenues dilapsus abibit. » Ed.

Analysis. Quemadmodum Horatius supra I, 25, *Lyden,* et III, 15, *Chlorin,* ita in hoc carmine *Lycen,* ut vetulam, et turpiter adhuc juveniles amores sectantem, tanquam in tabula depictam, omnium exponit derisui. — Tempus tandem, quo meritas pristinæ superbiæ pœnas exsolvat Lyce, venisse ait; fieri enim illam, quod jam diu a diis efflagitaverit, nunc anum, et, quamvis deperditæ formæ pigmentis et artibus meretriciis succurrere studeat, quamvis, ut ante, delicias faciat, immodice bibat, et quovis modo ad libidinem exstimulare tentet juvenes, deseri tamen et contemni ab omnibus; puellas enim pulchras tantum et adhuc floridas, qualis Chloe sit, peti ab amatoribus; vetulas et deformes, qualis nunc Lyce sit, susque deque haberi; periisse illius formæ, qua ipse olim captus sit, venustatem, nec eam Cois vestibus et margaritis ab illa reparari posse; immo fata Lycen servasse videri eo, ut anile ejus placendi studium publico juvenibus esset ludibrio. — Nota omnes hujus carminis colores tinctos felle plus quam Archilochio. Quam amarulentum statim in exordio poetæ gaudium a Lyces deformitate pariter atque impudenti lascivia, quæ ei olim imprecata esset, et propter quæ jam contemptui risuique juvenibus esset, conceptum! quam acerba post laudatam Chiæ floridam pulchritudinem turpitudinis istius, per partes expensæ, irrisio, pristinæque, cujus nullum supersit vestigium, formæ recordatio! Illud denique quod Lyce non tam propitiis quam iratis numinibus protecta hac sola de causa ad extremam senectutem perveniat, ut ridendam suam præbeat juvenibus anilem libidinem, ecquam ad animi feminei impotentiam habere putes efficaciam? neque vero hac argumenti tractatione inferiores habendæ sunt elocutionis poe-

ticæ virtutes, a doctrina, copia atque vi commendatissimæ. Ed.—Exstitere haud dubie plura apud poetas græcos ejusmodi contumeliosorum in vetulas carminum exempla, quæ colores Horatio ad adumbratas tam in hoc, quam in duobus superioribus carminibus imagines suppeditasse videntur. — Cl. *Mitsch.* cum hoc carmine comparat Meleag. LXXVII; Anth. Gr. t. I, p. 23.

CARMEN XIV.

AD AUGUSTUM.

Tiberii de Rhetis victoriam celebrat, et Augusti auspiciis ac felicitati acceptam refert.

Quæ cura Patrum, quæve Quiritium,
Plenis honorum muneribus tuas,
Auguste, virtutes in ævum
Per titulos memoresque fastus
Æternet? o, qua sol habitabiles
Illustrat oras, maxime principum:

1. *Quæ cura Patr. quæve Quiritium... Æternet?* Qui unquam Senatus Populusque Romanus tantos honores animo concipere et decernere poterit, quantis virtutes tuæ, Auguste, tam per publica monumenta, quam per annua solemnia, æternitati tradendæ sunt? — *Plenis honor. mun.* h. e. satis amplis honorum ornamentis. —*plenis*, justis, nihil amplius; *honorum* enim *munera* dicuntur jam *plena*, quæ viri magni amplitudinem, quam complecti et celebrare debent, plene complectuntur et celebrant. — *Per titulos*, intellige statuas cum inscriptionibus; cf. IV, 8, 13 seqq. — *fastus*, antique pro *fastos*, h. e. tabulas publicas, in quibus, ut Ovid. Fast. I, 8, loquitur, « quæque dies merito suo notata » est; in *fastis* igitur non solum res præclare ab Augusto gestæ, sed etiam dies festi, in memoriam ejus quotannis celebrandi, notari debebant; hinc dicuntur *memores*, cf. supr. III, 17, 4. — Ovid. Fast. l. l. 9 ad *Germanicum*, Augusti per adoptionem nepotem: « Invenies illic et festa domestica vobis: Sæpe tibi pater (Tiberius) est, sæpe legendus avus (Augustus). » — *o, qua sol*

Quem legis expertes Latinæ
Vindelici didicere nuper,
Quid Marte posses. Milite nam tuo
Drusus Genaunos, implacidum genus,
Breunosque veloces, et arces
Alpibus impositas tremendis,
Dejecit acer plus vice simplici.
Major Neronum mox grave prælium

habitab. Illustrat oras, max. princ. o princeps, cujus potentiam omnes per totum terrarum orbem suspiciunt! Similiter fere Cicero Catilin. IV, 10, de Pompeio : « Anteponatur omnibus Pompeius, cujus res gestæ atque virtutes iisdem, quibus solis cursus, regionibus ac terminis continentur. » — *Quem legis expert. Lat. Vindel. didicere nuper,* quantus ille esset in bello, id experti sunt nuper Vindelici, nondum antea a victore Romano leges sibi præscribi passi. De Vindelicis vid. supr. Od. IV, 4, 18. — *didicere,* plane ut *sensere* supr. IV, 4, 25, de Druso : « Diu lateque victrices catervæ.... sensere, quid.... posset. »

9. *Milite nam tuo*, Drusi igitur laudem cum egregii exercitus, quem ei Augustus commiserat, laude communicat. —*Genaunos, Breunos,* pro Rhætis et Vindelicis ponit duos populos, tam regionis, quam incolebant, vicinitate, quam armorum societate cum illis conjunctos; vide de iis *Mannerti German.* p. 669. — *implacidum genus,* litotis, pro populo in bellis sævissimo; *Genauni* enim, ut tradit Strabo IV, p. 142, non tantum mares quosque inter captivos trucidasse, sed ne potioris sexus fœtui quidem, quem matres in utero gestare eorum vates prædixerant, pepercisse dicuntur. — *Breunosque veloces*; velocitas enim, qua præstant montani, multum in bello militibus campestribus et statariis negotii facessere solet. — *arces Alpibus impos. tremendis,* castella Alpium jugis horrendæ magnitudinis imposita. — *Dejecit,* h. e. deturbavit; apposite tam de montium incolis, quam de castellis in montium jugis exstructis. Similiter Stat. Theb. I, 20 : « Conjurato dejectos vertice Dacos »; et Petron. de mutat. R. R. 208 : « Et periturorum dejecit tela gigantum. » — *plus vice simplici,* h. e. gravi ultionis genere; in plurimis nempe pugnis illatas ab illis injurias gravi vice, h. e. justa et merita pœna ultus est Tiberius; de voce *vice* (cui respondet fere quod nos dicimus : *revanche*) cf. supr. I, 28, 32. Alii intelligunt : non semel, quod multo minorem vim habere mihi videtur. Ed.

14. *Major Neronum,* Tiberius; — *mox;* vid. *Analys.* ad hujus libri carmen quartum. — *Rhætos,* sc. cum Vindelicis et ceteris, qui fœdere illis juncti fuerunt. — *Auspiciis secund.* Augusto *deos suos,* ut v. 33 dicitur,

Commisit, immanesque Rhætos
Auspiciis pepulit secundis:
Spectandus in certamine Martio,
Devota morti pectora liberæ
Quantis fatigaret ruinis:
Indomitas prope qualis undas
Exercet Auster, Pleiadum choro
Scindente nubes: impiger hostium
Vexare turmas, et frementem
Mittere equum medios per ignes.
Sic tauriformis volvitur Aufidus,
Qui regna Dauni præfluit Appuli,

præbente; sub felici Augusti imperio. — *Spectandus,* περίβλεπτος, non sine admiratione contemplandus, admirandus. — *Devota morti pect. lib. Quantis fatig. ruinis,* quantis cladibus conficeret populos liberam mortem servitio præferentes, h. e. pertinaci consilio ad mortem usque pugnantes. — *Devota pectora,* morti enim pro libertate suscipiendæ ita se devovere solebant Germani et populi Celtici, ut, se vitam potius pro libertate deposituros quam se hosti dedituros esse, sacramentum darent.

20. *Indomit. prope qualis undas Exercet Auster, Pleiad. choro scindente nubes,* ruens in hostes eosque reprimens, uti Auster sub Pleiadum ortu in mare procellosum ruere et assurgentes fluctus proturbare solet. — *Exercet,* agitat, retundit, comprimit. Nota scilicet Austri vehementia: « Dux inquieti turbidus Adriæ, » Od. III, 3. — *Pleiadum choro, Pleiades,* septem Atlantis filiæ, inter stellas relatæ, quum in humeris Tauri ita inter se junctæ apparerent, ut chori fere speciem referrent, ab earum positu et inter se junctione *chorus* appellatæ sunt. — *Scindente nubes,* per scissas nubes prodeunte, h. e. oriente. Incidit autem Pleiadum ortus in a. d. X. Cal. Mai. adeoque in tempus quo ventorum flatu serenitas reduci solet. Præclare igitur Tiberius, populos indomitos compescens, cum Austro, mare indomitum compescente et serenitatem reducente, comparatur. — *medios per ignes,* ubi pugnantis vita in summum discrimen adducitur. Sil. Ita. XV, 41: « Per medias volitare acies, mediosque per ignes »; sic διὰ πυρὸς apud Græcos, vid. Euripid. Electr. v. 1182, et ibi *Barnes.*

25. *Sic tauriformis volvitur Auf.* etc. Ducis fortis, in medios hostes se inferentis et magnam stragem inter eos edentis, cum rapido concitati fluminis impetu comparatio jam apud Hom. Il. V, 86, 87, obvia; cf. Virg.

Quum sævit, horrendamque cultis
Diluviem meditatur agris:
Ut barbarorum Claudius agmina
Ferrata vasto diruit impetu,
Primosque et extremos metendo
Stravit humum, sine clade victor;
Te copias, te consilium et tuos
Præbente Divos. Nam, tibi quo die

Æn. X, 603. — *Aufid. Qui regna Dauni præfluit Appuli*, Apuliam præterfluens; cf. III, 30, 10. De voce *præfluere* cf. supr. IV, 3, 10. Dicitur Aufidus *tauriformis*, quia tauri cornua, vel a similitudine, quam fluctuum sonitus cum tauri mugitu habet (Hom. Iliad. XX, 237, μεμυκὼς ἠύτε ταῦρος de Scamandro), vel ab inexpugnabili robore, quod passim cornuum imagine designatur, fluviorum diis tribui solent; cf. *Boettig.* et *Mitsch.* — *sævit*, θύει, æstuat, extumescit. — *horrend. cultis Diluv. meditatur agris*, et horrendo diluvio cultis agris vastationem minatur. — *medit. dil.* ad diluviem immittendam se parat, diluviem immissum it; hoc verbo animus flumini tribuitur, et Aufidus inducitur ut deus, qui consilia et concipit et exsequitur; similiter supr. III, 22, 7, *verres*, ad ictus infligendos paratus, *ictus meditari* dicitur. Ed.

30. *Ferrata*, ferro munita, sublimius pro: armata; sic de Barbaris Claudianus: « Credas simulacra moveri Ferrea, cognatoque viros spirare metallo. » Ed.—*Primosque et extrem. metendo;* Virgil. Æn. X, 513, de Ænea: « Proxima quæque metit gladio »; ubi de locutione a messe ad cædem translata multa exempla ex utraque lingua collegit *Cerda;* cf. *Drakenb.* ad Sil. Ital. X, 147. Jam Homero Il. XI, 67, Græci et Trojani magnam stragem ab utraque parte edentes ἀμητῆρες dicti sunt. Catull. LXIV, 354, de Achille: « Namque, velut densas prosternens cultor aristas, Sole sub ardenti flaventia demetit arva, Trojugenum infesto prosternet corpora ferro. » Ed.—*sine clade vict.* ita ut in nullo prælio unquam cladem experiretur, sed semper hostes vinceret. Hinc Vell. II, 95: « Uterque Rhætos Vindelicosque... majore cum periculo quam damno Romani exercitus, plurimo cum eorum sanguine, perdomuerunt. » Horatium imitatus est Ovid. Trist. II, 173: « Per quem bella geris, cujus nunc corpore pugnas; Auspicium cui das grande, Deosque tuos. » Scilicet quum penes Augustum summum esset imperium, ea quoque bella, quibus ipse nec adesset nec præesset, ejus auspiciis gerebantur.

34. *Nam, tibi quo die*, etc. Nam ab eo inde die, quo victor Alexandream ingressus es, per quindecim abhinc annos prosperrimus omnium, quæ gessisti, bellorum eventus novum semper gloriæ tuæ splendorem addi-

Portus Alexandrea supplex
Et vacuam patefecit aulam,
Fortuna lustro prospera tertio
Belli secundos reddidit exitus,
Laudemque et optatum peractis
Imperiis decus arrogavit.
Te Cantaber non ante domabilis,
Medusque, et Indus, te profugus Scythes
Miratur, o tutela præsens
Italiæ dominæque Romæ:
Te, fontium qui celat origines,

dit. — *Alexandrea supplex*, finge tibi Alexandreæ patronam, ejusdem nominis deam, oleæ ramis velatam Augusto se obviam tulisse, et ad victoris genua prostratam urbem ei tradidisse. Sic passim in numis antiquis *Urbium Patronæ* conspiciuntur; vid. quem laudat *Boettig. Rasch.* in Lex. Numism. t. I, p. 319. — *Portus*, de portu Alexandreæ antiquitus nobilissimo vid. Strab. XVII, p. 1142. — *vacuam aulam*, Augusto enim, Alexandream ingredienti, Antonius et Cleopatra aulam, e qua in Mausoleum confugerant, vacuefecerant. — *lustro tertio*, nam quum bellum cum Antonio et Cleopatra U. C. DCCXXIV (vid. Dio, LI, 19), cum Vindelicis vero et Rhætis U. C. DCCXXXIX finitum sit, interjectum tempus tria lustra, sive quindecim annorum numerum efficit. Ceterum, quum *quo die* recte, ut puto, explicari possit: « ab eo inde tempore, quo, » non opus est cum Interpretibus statuere, Horatium, eodem die, quo olim Alexandrea capta sit, bellum cum Vindelicis quoque confectum esse, designare voluisse, præcipue quum res præclare et feliciter ab Augusto gestæ, quas in versibus sequentibus enumerat poeta, pariter ad illud quindecim annorum intervallum referendæ sint. — *optatum decus*, splendorem ex omnium votis tibi paratum. — *peractis Imper. arrog.* pristinis rebus præclare sub tuo imperio peractis adjecit.

41. *Te Cantab. non ante domab.* supr. II, 6, 2: « Cantabrum indoctum juga ferre nostra »; ubi cf. not. — *Medusque*, cf. supr. III, 8, et ibi *Analys.* — *Indus*, cf. supr. I, 12, 56. — *Scythes*, cf. supr. II, 9, 23, et III, 8, 23. — *profugus*, cf. supr. I, 35, 9. — *tutela præsens*, pro Deo Romani imperii tutelari, qui præsentia sua numen suum declarat, ut supr. III, 5, 2, « Divus præsens, » ubi vid. not. — *domin. Romæ*, cui, ut dominæ, orbis terrarum paret. Similiter *Roma* infr. Epist. I, 7, 44, vocatur *regia;* perpetuo ejus epitheto. Ed.

45. *Te, font. qui celat orig.* etc.

Nilusque, et Ister, te rapidus Tigris,
Te belluosus, qui remotis
Obstrepit, Oceanus, Britannis:
Te non paventis funera Galliæ,
Duræque tellus audit Iberiæ:
Te cæde gaudentes Sycambri
Compositis venerantur armis.

Jam remotissimas devictorum ab Augusto populorum terras, per fluvios eas alluentes, solemni poetarum more designat; per *Nilum* quidem Ægyptum, per *Istrum* Daciam, per *Tigrim* Armeniam.—*fontium qui celat origines*. Nili fontes, quos veteres ignorasse constat, unde Horatius Nilum « fontium origines celare, » Tibull. I, 7, 24, « caput suum occulere » ; Ovid. Amor. III, 6, 40, « patriam tantæ aquæ celare » ait (cf. Ovid. Metam. II, 255; Lucan. X, 190; Plin. V, 9), nostræ demum ætatis hominibus, ut investigatos detegerent, contigit ; vid. *Boettig*. — *rapidus Tigris,* hic Armeniæ fluvius, a cursu ejus rapidissimo, cum *sagittæ* velocitate comparato, ipsum nomen suum *Tigris,* quo Medi *sagittam* insigniverint, accepisse traditur ; vid. Plin. VI, 27 ; Varr. L. L. IV, 20. — Respicere autem Hor. videtur annum U. C. DCCXXXIV, quo rex Tigranes Armeniis ab Augusto datus est ; vid. Dio LIV, 9.—*belluosus,* belluis sive balænis scatens, μεγακήτης ; vid. Pli. IX, 5. De victis *Britannis* vid. supr. III, 5, 3. — *Galliæ non pav. fun.* de forti Gallorum, mortem haud in bellis expavescentium, animo cf. Cæs. B. G. VI, 14 seqq. Ælian. V. H. XII, 23. Lucan. I, 460 : « ... Quos ille timorum Maximus, haud urget leti metus : inde ruendi In ferrum mens prona viris, animæque capaces Mortis : et ignavum rediture parcere vitæ.» Ed.—*audit,* tibi dicto audiens est, tibi paret. — *Sycambri;* cf. supra IV, 2, 36. — *Compositis armis,* armis depositis et reconditis ; bello composito ; pro tenui : victi. Ed.

Analysis. Arcto hoc carmen cum hujus libri carmine quarto cognationis vinculo conjunctum est. Utrumque enim ad celebrandas victorias, quas duo Augusti privigni, Nerones, Drusus et Tiberius, a Rhætis et Vindelicis reportarunt, Augusti jussu ab Horatio compositum est. Superius quidem Drusi, natu minoris, hoc Tiberii, natu majoris, laudes complectitur. (Vide, quæ de omni re ad utrumque Neronem spectante supr. in *Analys*. ad carm. 4, breviter exposuimus.) In utroque autem carmine poeta consulto ita versatur, ut Drusi et Tiberii laudes ab Augusti laudibus, tanquam unico illarum fonte,

derivet, et sic Augustum utriusque carminis monumentum maximum faciat. Supra scilicet Drusi laudes repetit ab Augusti cura vere paterna, quam is in illo educando et ejus animo rite excolendo posuerit; Tiberii vero laudes a benignioris sortis felicitate, qua ei sub Augusti auspiciis egregia virtutis bellicæ rudimenta deponere contigerit. — Sententiarum nexus est fere hic: « Quomodo unquam fieri potest, ut Senatus Populusque Romanus dignos tuis, Auguste, virtutibus honores decernat? Tu enim es per totum terrarum orbem princeps longe maximus! Tuam in bello potentiam nuper experti sunt Vindelici! Nam primum Drusus exercitu, quem ei commiseras, Genaunorum et Breunorum graviter ultus est insolentiam. Mox bellum contra Rhætos confecit, quem Druso adjutorem addideras, Tiberius. Is enim in hostes, velut Auster in indomitas undas, ruens, et omnia, veluti rapidus fluvius, prosternens, insigne in hoc bello fortitudinis specimen edidit. Sed hæc omnia tuis copiis, tuo consilio, tuis denique auspiciis facta sunt! Ex quo tempore autem Alexandria capta bella civilia per te finita sunt, novis semper per quindecim nunc annos imperium Romanum auxisti victoriis; immo totus terrarum orbis tibi subjectus est, et victi populi tuam admirantur potentiam! »—Quanquam hoc carmen ad supra dicti majestatem assurgat, satis tamen nervorum atque dignitatis omnino pro argumenti gravitate habet, tum maxime conspicuum est elocutionis ornatu, numerisque, nunc rapidioribus, nunc remissis, prout postularet argumenti indoles. Ed. — Scriptum hoc carmen esse eo anno, quo Augusti post trium annorum absentiam magno omnium desiderio exspectabatur reditus, ex ejus initio colligi potest.

CARMEN XV.

AUGUSTI LAUDES.

Phœbus volentem prælia me loqui
Victas et urbes, increpuit lyra;

1. *Phœbus volentem prælia me loqui*, etc. Sensus: Quum jam in eo essem, ut carmine sublimiore Augusti prælia et victorias canerem, ecce mihi Apollo adfuit, et, ne temere ego poeta tenuis molirer grandia, graviore lyræ sono me increpando ab hoc conatu revocavit. — Varias mirasque, quas locutio: *lyra increpuit*, protulit, explicationes vide apud *Interpretes*. Alii cum Torrent. et Baxt. jungunt, me volentem *loqui lyra* Phœbus increpuit. Expeditissima sane hæc ratio, et *loqui lyra* satis commode dicitur,

Ne parva Tyrrhenum per æquor
Vela darem. Tua, Cæsar, ætas

ut supr. IV, 9, 4 : « Verba chordis socianda loqui ; » et XII, 9 : « Dicunt... carmina fistula. » Dura tamen hæc si quid judico, propterque ambiguitatem vitiosa verborum trajectio. Præstat igitur multo simplicior, concinnior itemque doctior junctura, *increpuit lyra;* quod Dacer. et Sanad. de lyra Horatio impacta intelligunt. Hoc autem admonitionis genus parum hujus carminis gravitatem ac dignitatem decere videtur. Ed.—Me quidem non pœnitet eorum sententiæ esse, qui Apollinem cum χοροῦ διδασκάλῳ comparatum esse existimant. Quemadmodum enim χόρου διδάσκαλος chorum, quem ad lyram moderatur, vel cantum aliquem perperam incipientem, vel a cantus modis aberrantem, graviore quodam lyræ sono increpat, et sic rectius ei canendum esse significat; ita Apollo Horatium, qui male carmen, cui impar esset, canere inciperet, graviore quodam lyræ sono increpuisse, et sic a temerario ausu revocasse fingitur. Multo igitur suaviore et Apollini accommodatiore imagine expressit Horatius, quod in re simillima apud Virgil. Eclog. VI, 3, de Apolline : *vellere aures,* dicitur : « Quum canerem reges et prælia, Cynthius aurem Vellit, et admonuit : pastorem, Tityre, pingues Pascere oportet oves, deductum dicere carmen. »—Novam autem in hoc loco explicando rationem iniit Cl. *Mitscherlichius.* Is enim fingendum nobis esse autumat, Apollinem, audito quasi poetæ cantu bellico, subito poetæ adstitisse, audientiamque sibi facturum lyram tetigisse, atque tum demum oratione commonefecisse poetam. — Hanc explicationem confirmat hoc loco Ovidii A. A. II, 493 : « Hæc ego quum canerem, subito manifestus Apollo Movit inauratæ pollice fila lyræ... Is mihi, lascivi, dixit, præceptor amoris, » etc. et illis Tibullus, III, 4, 39, de Apolline : « Hanc primum veniens plectro modulatus eburno, Felices cantus ore sonante dedit. Sed postquam fuerunt digiti cum voce locuti, edidit hæc dulci tristia verba modo : » et Apollinis oratio subjicitur. His exemplis illustratam explicationem priore simpliciorem libentius admittam. Ed. —*Ne parva Tyrrhenum per æquor Vela darem,* ne cum parva, qua ego uterer, cymba alto mari me committerem, h. e. ne tenui, quod mihi esset, ingenio audacter tentarem, quæ magna tantum tentare possunt ingenia; sive : ne tentarem, cui impar essem, carmen epicum. Magni scilicet poetæ, qui in re gravi et ampla versantur, in alto mari navigare, sive, ut Virgil. Georg. II, 41, ait, « vela patenti pelago dare » finguntur; at iis, qui res tenues tractant, cymba tantum, haud alto mari committenda, tribuitur. Propert. III, 9, 3 : « Quod me scribendi tam vastum mittis in æquor? Non sunt apta meæ grandia vela rati. » Ovid. Trist. II, 329 : « Non ideo debet pelago se credere, si qua Audet in exiguo ludere cymba lacu. » — *Tyrrhenum,* pro mari quovis immenso.

4. *Tua, Cæsar, ætas,* etc. Observa poetæ artem, qua lectorem in

Fruges et agris rettulit uberes;
Et signa nostro restituit Jovi,
Derepta Parthorum superbis
Postibus; et vacuum duellis
Janum Quirinum clausit; et ordinem
Rectum evaganti frena Licentiæ

mediam rem abripit. Non ait enim : « Ab Apolline igitur a re temere incepta deterritus, felicitatem potius per Augusti victorias nobis partam canam, » sed eam statim canit. —*tua ætas,* ætas quæ sub tuo imperio nobis contigit, h. e. pax per te nobis data. — *Fruges uberes,* ubertatem; supr. IV, 5, 8 : « Nutrit rura Ceres almaque Faustitas. » — *signa nostro restituit Jovi, Derepta Parthorum sup. Postibus.* De signis Romanorum militaribus a Parthis receptis vid. supr. in *Anal.* ad III, 5. Mentionem autem nunc facit horum signorum, quod non solum eorum recuperatio ad Augusti res gloriosissimas referebatur, et certatim poetarum carminibus tum temporis celebrabatur, vid. *Cerd.* ad Virg. Æn. VII, 607, sed etiam quod in illorum recuperatione, h. e. in victis Parthis, Romano nomini infestissimis, vel maxime nitebatur pacis, de qua sermo est, securitas.—*Derepta;* cf. inf. Epist. I, 8, ubi Augustus *signa templorum* Parthorum *refixisse* dicitur. — *nostro Jovi,* Marti quidem Ultori Augustus recuperata a Parthis signa consecrasse traditur; vid. Dio, LIV, 8. Sed quum poeta in universum nunc indicare vellet, signa illa populo Romano restituta esse, posuit deum, sub cujus peculiari tutela custodiri putabatur Romanum imperium; pro vulgari igitur *nobis* multo gravius dixit *nostro Jovi.* — *Postibus,* sc. templorum; supr. III, 5, 18, in oratione Reguli : « Signa ego Punicis Adfixa delubris et arma Militibus sine cæde, dixit, Derepta vidi. » Ed. — *superbis,* magnifice ornatis; Virgil. Æn. II, 504 : « Barbarico postes auro spoliisque *superbi.* — *vacuum duel. Duellum* antique pro : bellum. De *templo Jani* est locus classicus apud Liv. I, 19; unde *Janus* dictus sit *Quirinus,* disci potest ex Macrob. I, 9 : « In sacris quoque invocamus Janum *Quirinum,* quasi bellorum potentem ab *hasta,* quam Sabini *curim* vocant. » Ceterum, quum *templum Jani* ter, ut Suetonius testatur Aug. 22, sub Augusto clausum fuerit, primum quidem U. C. DCCXXV post victoriam Actiacam, vid. Dio LI, 20; secundum DCCXXX, post bellum Cantabricum, vid. Dio LIII, 26; tertium, ut probatum ivit *Masson.* in *Templ. Jan. Reser.* p. 208, U. C. DCCXXXXIV; recte Interpretes hoc carmen ad annum quo tertium Jani templum clausum fuit, referunt. Jam vero quum totum hoc carmen in describenda reductæ pacis felicitate versetur, summa illa de templo Jani clauso lætitia occasionem huic scribendo carmini dedisse videtur. — *vacuum duellis,* quod Jano clauso

Injecit, emovitque culpas,
Et veteres revocavit artes,
Per quas Latinum nomen et Italæ
Crevere vires, famaque et imperî
Porrecta majestas ad ortum
Solis ab Hesperio cubili.
Custode rerum Cæsare, non furor
Civilis, aut vis exiget otium,
Non ira, quæ procudit enses,
Et miseras inimicat urbes.
Non, qui profundum Danubium bibunt,
Edicta rumpent Julia, non Getæ,

vacua bello fuit respublica. — *evag. frena Licent. Injecit;* sic supr. III, 24, 29 : « indomitam refrenare Licentiam. » — *emovit culpas,* recidenda curavit flagitia, exstirpavit. Similiter supr. IV, 5, 22 : « Mos et lex maculosum edomuit nefas. » — *veteres artes,* veterem disciplinam, de qua Livius in Procemio : « Ceterum aut me amor negotii suscepti fallit, aut nulla unquam respublica nec major, nec *sanctior,* nec bonis exemplis ditior fuit. » — *majestas,* gloria et amplitudo. — *ab Hesperio cubili,* ab Oceano, ubi sol conditur, sive, ut prisca sibi fingebat antiquitas, cubitum it, h. e. a solis occasu. Comparant Tibull. II, 5, 57: « Roma, tuum nomen terris fatale regendis,... Quaque patent ortus, et qua fluitantibus undis Solis anhelantes abluit amnis equos. »

17. *Custode rerum Cæsare;* sic supr. IV, 5, 2 : « Optimus Romulæ gentis custos, » et carmine anteced. v. 43, « tutela præsens Italiæ dominæque Romæ » vocatur.—*non furor,* seditio; *furor* et *furere* apud Ciceronem quoque passim de bellis civilibus. — *vis,* violentia; supr. III, 14, 14 : « Ego nec tumultum, Nec mori per vim metuam, tenente Cæsare terras. » — *exiget otium,* pacem ex imperio Romano abiget et expellet. — *inimicat,* ad bellum concitat.

21. *Qui profund. Danubium bib.* Istri accolæ, Germani, Rhæti, Daci, etc. ut supr. II, 20, 20, « Rhodani potores » de Gallis; cf. carm. antec. v. 46.—*Edicta Julia,* quæ Augustus in pacis conditionibus observanda præscripsit victis populis. Nescio quomodo vir doctissimus Dacerius ad id induci potuerit ut *edicta Julia* de legibus ab Augusto latis, sc. Julia sumptuaria, Julia de maritandis ordinibus, Julia de adulteriis, Julia de vi publica et privata, intellexerit; quum hic minime de legibus ad refrænandam civium licentiam latis agi constet, sed de conditionibus quæ victis Augu-

Non Seres, infidive Persæ,
Non Tanain prope flumen orti.
Nosque et profestis lucibus et sacris,
Inter jocosi munera Liberi,
Cum prole matronisque nostris,
Rite Deos prius adprecati,
Virtute functos, more patrum, duces,
Lydis remixto carmine tibiis,

stus imposuerat. Ed. — *Getæ*, ultra *Dacos* quidem Orientem et pontum Euxinum versus ad Istrum sedem suam habebant *Getæ;* vid. Strab. VII, p. 467; sed promiscue a Romanis pro *Dacis* ponuntur; Plin. IV, 12. Fusi illi sunt primum U.C. DCCXXXIV a Lentulo, cf. supr. ad III, 8, 18; debellati vero DCCLIII a Tiberio, vid. Dio LIV, 36. — *Seres*, Seres enim vel Indi, postquam legatos ad Augustum, qui ejus amicitiam peterent, Antiochiam miserant (de qua legatione Augusto honorificentissima vid. Sueton. Aug. 21), pro populis, qui Romano imperio se subjecissent, habebantur. — *Persæ*, Parthi. — *Tanain prope flum. orti*, Tanais accolæ, Scythæ.

25. *Nosque et profestis lucib. et sacris*, etc. Sensus: Nos vero, quibus tanta sub tanto principe securitate et felicitate frui licet, unoquoque die, tam non festo quam festo, una cum uxoribus nostris et liberis, deos ante inter vina solennibus libationibus venerati, egregia bonorum principum facta, et Trojam, unde originem nostram ducimus, et Anchisen, et almæ Veneris propaginem, carminibus ad modos Lydios decantatis ex more majorum celebrabimus! —Nota suavissimam oppositionem: Exteræ gentes nominis tui majestatem reverentur; nos, maximo felicitatis cumulo a te beati ornatique, tenerrimo te amore prosequimur, et tanquam numen beneficum veneramur. Ed. —Molliores sane pii gratique in bonum principem animi sensus ita hic locus spirat, ut ejus lectione vel durioris ingenii hominem suaviter affectum iri existimes. —*profestis*, diebus nempe non festis quoque, h. e. quotidie; unusquisque nempe civis cum suis privatim Augustum ex mente poetæ pie venerari debet; cf. infr. ad Sat. II, 2, 116. — *Inter jocosi munera Liberi*, libationes enim mensis secundis inter vina institui solebant; cf. supr. IV, 5, 33. —*jocosi;* cf. supr. III, 21, 15, ubi vid. not. — *Virtute functos*, virtutis laude, qua muneris sui partibus egregie perfuncti sunt, claros et nobiles, principes egregios. Sic Cic. Tusc. I, 45: « Nemo parum diu vixit, qui virtutis perfectæ functus est munere. » — *more patrum;* convivas enim in epulis apud veteres Romanos « solitos fuisse canere ad tibicinem de clarorum virorum virtutibus » Cicero in Quæst. Tusc. I, 2, ex Catonis

Trojamque, et Anchisen, et almæ
Progeniem Veneris canemus.

Originibus refert. — *Lydis remixto carmine tibiis*, h. e. carmine cum tibiarum, et modos Lydios edentium, cantu invicem se excipiente. Noti apud veteres in arte musica sunt *mod. Dorii, Ionii, Lydii, Æolii, Phrygii;* in quibus *modi Lydii* lætitiæ inprimis exprimendæ adhibiti fuisse traduntur; vid. *Interpr.* ad h. l. — *almæ Progen. Veneris,* adeoque Augustum quoque, quem per adoptionem in gentem Juliam, ab Ascanio deductam, transiisse constat. Infr. carm. sæc. 50: «Clarus Anchisæ Venerisque sanguis.»

Analysis. Felicitatem Romano imperio per Augusti victorias partam celebraturus suaviter poeta fingit, se primum quidem Augusti præliis et victoriis canendis vacare voluisse, sed, postquam ab Apolline de hoc temerario poetæ tenuis ausu monitus fuerit, se inde aversum ad bona potius, quibus nunc Romani, victis ab Augusto externis populis, fruantur, advertisse animum.— Canit igitur, templo Jani nunc clauso, pacata esse omnia; cum cultu agrorum rediisse fertilitatem et rerum abundantiam, pristinoque legibus restituto honore vigere iterum cœpisse veterem illam disciplinam, qua imperii Romani majestas, fama et nomen per totum terrarum orbem dilatum et propagatum sit; nec dubium esse, quin, Augusto rerum custode, domi forisque in posterum bella compressa et sepulta jaceant; proinde Augustum dignum esse, quem quisque cum uxore sua et liberis ut deum tutelarem pie colat, et quovis die tam libationibus quam hymnis rite veneretur. — Comparent tirones hoc carmen cum hujus libri carmine quinto, et poetæ in eadem fere sententia pertractata ingenium et ubertatem cognoscant. — Regnat omnino per totum carmen sedatior spiritus, composita gravitas, æquabilis sententiarum progressio; accedit oratio comta ac decora magis, quam nimio fulgore sensuum vim hebetans; quæ quidem quantam ad carminis argumentum vim habeant, in promtu est animadvertere. Ed.—Ceterum hoc carmen U. C. DCCXXXIV, scriptum esse, ex versu 9, colligi potest, ubi vid. not.

QUINTI
HORATII FLACCI
EPODON LIBER.

CARMEN I.

AD MÆCENATEM.

Se cum eo ad Actiacum bellum proficiscente iturum profitetur.

Ibis Liburnis inter alta navium,
Amice, propugnacula,
Paratus omne Cæsaris periculum
Subire, Mæcenas, tuo?
Quid nos? quibus te vita sit superstite
Jucunda; si contra, gravis?

1. *Ibis Libur. inter alta nav.* etc. Sensus : Ergone certum est, te, amicissime Mæcenas, commune cum Augusto in pugna navali periculum subire paratum, naves Liburnas conscensurum, et inter formidabilem hostium classem navigaturum esse? — Per *naves Liburnas,* de quibus vide sup. ad I, 37, 30, designatur classis Augusti; per *alta navium propugnacula* autem classis Antonii et Cleopatræ, cujus *naves,* ut tradit Flor. IV, 11, « turribus atque tabulatis allevatæ, castellorum et urbium species præ se ferebant; » vid. Dio L. 18. Hinc Virgil. de classe Antonii Æn. VIII, 690 : « Pelago credas innare revulsas Cycladas, aut montes concurrere montibus altos; Tanta mole viri *turritis* puppibus instant! » Cf. Plin. XXXII, 1.—Qui *alta navium propugnacula* de majoribus, quæ in classe Augusti fuerint, navibus explicant, non solum a fide historica recedunt, sed etiam periculi, de quo poeta maxime sollicitus est, magnitudinem nisi tollunt plane, certe elevant et minuunt. — *Paratus,* promptus omnia cum Cæsare subire pericula, in periculi societatem cum Cæsare venire. Ed.

5. *Quid nos? quibus,* etc. Quid ego igitur, te in tam periculosum bel-

Utrumne jussi persequemur otium,
Non dulce, ni tecum simul?
An hunc laborem mente laturi, decet
Qua ferre non molles viros?
Feremus; et te vel per Alpium juga,
Inhospitalem et Caucasum,
Vel occidentis usque ad ultimum sinum,
Forti sequemur pectore.
Roges tuum labore quid juvem meo,
Imbellis ac firmus parum?
Comes minore sum futurus in metu,

lum proficiscente, faciam? ego, cui vita, si te superstite vivitur, jucunda; at, si quid tibi acciderit, gravis et tristis est? — *quibus te vita sit superstite jucunda*, quibus vita jucunda est et futura est te superstite, si superstes sis. Alii ita legendum sentiunt : *quibus, te, vita, si superstite, jucunda*, et explicant : Quibus vita ita demum jucunda erit, si te superstite fuerit, contigerit. Hæc autem emendatio et omnino inutilis est, et in necessitatem difficilioris explicationis adducit. Ceterum jam eamdem expressit sententiam Horatius lib. II, od. 17, v. 5 : « Ah! te meæ si partem animæ rapit Maturior vis, quid moror altera? Nec carus æque, nec superstes Integer?» Ed.—*Utrumne jussi pers. otium, Non dulce, ni tecum simul? An hunc laborem*, etc. Utrumne, quod me facere jubes, domi ego vitam otiosam, non nisi in tua societate mihi jucundam, sectabor? an forti potius animo una tecum belli labores perferam? pro vulgari : Utrumne ego ex tua voluntate domi manebo, an una tecum in bellum proficiscar? — *persequemur otium*, perseverabimus, perstabimus in otio.

12. *Feremus;* magna vis in repetita hac voce; insurgit cum poetæ affectu oratio. Profitetur scilicet Horatius se cum Mæcenate vel longinquiora ac vel maxime periculosa loca petiturum. Tralatitia hæc apud poetas summi amoris significatio; hoc autem loco tanto appositior, quo opportunior ejus in parando itinere mentio. Ed.—*Alp. juga,* ex inviis et periculosis regionibus Alpes ponuntur, propter immensam altitudinem. Ed.—*Inhosp. Cauc.* cf. supr. ad I, 22, 6.—*Vel occidentis usque ad ultim. sinum,* ad extremos usque Occidentem versus Oceani terminos.—*Roges*, etc. quæras forte cujus auxilii tibi futurus sim? Ed.— *labore meo,* mea militia, mea, quam in bello sustinere possum, opera. — *Imbellis ac par. firmus,* ἀπτόλεμος καὶ ἄναλκις. Post suam in Philippica pugna fugam se non bello natum merito ac jure profiteri poterat Horatius. Ed.

17. *Comes minore sum futurus in*

Qui major absentes habet;
Ut assidens implumibus pullis avis
Serpentum allapsus timet
Magis relictis; non, ut adsit, auxilî
Latura plus præsentibus.
Libenter hoc et omne militabitur
Bellum in tuæ spem gratiæ;
Non ut juvencis illigata pluribus

metu, si tecum proficiscar, hoc consequar, quod præsens minori angar sollicitudine. Sic Andromache, Senec. Troad. 515: « levius solet timere qui propius timet. » Ed.—*Qui major absentes habet*, scilicet majora vero semper absentes metuunt. Ed. — *habet*, ἔχει, occupat, occupare solet. Ed. — *Ut assidens implumibus pullis avis*, etc. in hujus loci explicanda constructione multum operæ consumpserunt interpretes, ne sibi ipse contradicere videretur poeta, nam, ut aiebat Scaligerius, non potest avis assidens pullis pullos reliquisse. Quam ut tollant ambiguitatem, alii adhibita post hoc verbum *timet* virgula, ita explicant: ut avis quæ implumes pullos habet, quum juxta eos assidet, timet quidem, multo magis vero timet, quum eos reliquit. Cui sententiæ ingeniosæ quidem et minime fastidiendæ, simpliciorem hanc Dacierii et aliorum explicationem prætulerim: ut avis quæ vulgo assidet, quæ fere semper pullis implumibus incubat, multo magis timet serpentium allapsus iis relictis, si forte eos reliquerit. Ceterum maternam avium sollicitudinem multæ poetarum illustrant comparationes inde desumptæ. Claudian. R. P. III, 141 sqq. « Sic æstuat ales, quæ teneros humili fetus commiserit orno allatura cibos, et plurima cogitat absens; ne fragilem ventus discusserit arbore nidum; ne furtum pateant homini, neu præda colubris. » Adde Æschyl. Theb. 293; Stat. Achill. I, 212. Ed.—*non, ut adsit, auxilî Latura plus præsent.* quamvis, licet præsens sit, iis præsentia sua non magis quam si absit, auxilii latura est. Sic non opus videtur, ut cum *Bentleio* pro: *non, ut adsit, auxilî*, etc. rescribatur; *non, uti sit auxilî*, etc. Explicat nempe *non, uti* pro: non quo, vel: non quod, sed an recte τὸ *uti* ita explicari possit, valde dubito.—*Serpens* avibus, præcipue pullis, infestum animal, infr. in Epist. ad Pis. v. 13, « non ut Serpentes avibus geminentur. »

23. *Libenter hoc et omne milit.* etc. Libenter ego tam in hoc, quam in quovis alio bello militis vicem obibo, modo, id tibi gratum fore, sperare potero; alia, quæ alii spectant, belli præmia, ampliora latifundia, egregia pascua, villas magnificas, nihil equidem moror.—*Non ut juvencis illig. plur. Aratra nitantur mea*, exquisitiore loquendi ratione pro: *Non ut plures juvenci aratris meis illigat*

Aratra nitantur meis;
Pecusve Calabris ante sidus fervidum
Lucana mutet pascua;
Nec ut superni villa candens Tusculi
Circæa tangat mœnia.
Satis superque me benignitas tua
Ditavit: haud paravero,

nitantur, h. e. luctentur, vires in terra per aratrum proscindenda intendant; pro tenui: arent. Pro *meis* Bentleius et Doering legi volunt *mea;* priori autem lectioni vis multo major, meo quidem judicio, inest. Nam quum de magno juvencorum numero loquatur poeta, non sine delectu in phraseos fine addit proprietatis significationem, quasi: juvencis, qui non ad arandos agros conducti, sed omnino mei sint. Ed. — *Pecusve Calabris ante sidus fervidum Lucana mutet pascua*, in egregiis enim Calabriæ et Lucaniæ pascuis numerosos greges et armenta beatiores Romani alere solebant, ita quidem, ut ea ante ortum Sirii circa mensem ferme Junium e Calabria, vehementiori solis æstui exposita (unde *Calabria* supr. I, 31, 5, *æstuosa* dicitur), in saltuosam et frigidiorem Lucaniæ regionem agerent, et sic pascua Calabra cum Lucanis mutarent. Cf. infr. Epist. I, 8, 6. Cf. etiam de hac loquendi ratione: Mutat Calabris Lucana, ad Od. I, 17, 1 notata. —*Nec ut villa candens*, nec ut villa mea Sabina, ex candente marmore, ut villæ ditiorum, exstructa, *tangat*, tam longe extendatur et porrigatur, ut attingat. — *Circæa mœnia Tusculi*, h. e. Tusculum (nunc *Frascati*), cujus conditor, Circes filius, Telegonus, fuisse traditur; cf. supr. ad III, 29, 8.—*superni*, super jugo, ubi illud situm fuit, prominentis: nisi quis pro *superni* cum Bentleio: *supini* legere malit; similiter certe supr. III, 4, 23, *Tibur supinum* vocatur.

31. *Satis superque me benign. tua Ditavit*, Sabinum enim suum Mæcenatis liberalitati acceptum referebat Horatius; hinc ille supr. II, 18, 12: « nec Largiora flagito, Satis beatus unicis Sabinis. » — *haud paravero*, meum non est comparare, congerere divitias. — *avarus ut Chremes*, non Chremetem Terentianum, sed senem illum avarum, qui apud Menandrum, in *Thesauro*, aurum in monumento quodam defodisse fingitur, intelligendum esse, jam Boettigerus ad h. l. monuit. — *ut nepos discinctus*, ut homo negligens et prodigus, qualis fere *Nomentanus* in Satiris describitur.—*Discinctus*, proprie de eo, qui male cinctus laxa tunica incedit, quod desidiosæ et mollioris fere vita signum fuit; hinc *discincti* dicti sunt homines molliores ac luxu diffluentes. Unde Ovid. Amor. I, 9, 41: « Ipse ego segnis eram, discinctaque in otia natus. » Ed.—*nepos*, helluo, rem familiarem per luxum et libidinem perdens

Quod aut, avarus ut Chremes, terra premam,
Discinctus aut perdam ut nepos.

atque dilapidans; haud dubie inde, quod, qui ab avis educantur, vel mollissimo avorum suorum amore fruuntur, haud raro blanda eorum indulgentia corrumpuntur; hoc omnibus notum. Sed Festus sub voce *nepos*: « luxuriosæ vitæ homines *nepotes* appellantur, quod non magis his rei suæ familiaris cura est, quam iis, quibus pater avusque vivunt. »

Analysis. Quum ad ea, in quibus veræ amicitiæ fides spectaretur, referri quoque soleret promtus paratusque vel in remotissimas terras amicum comitandi animus (cf. supr. II, 6, et ibi not.); ejusmodi occasionem, qua Mæcenati fidem suam in amicitia probaret, cupide amplexus est Horatius. Mæcenati nempe jam id agenti, ut, Augustum in bello contra Antonium et Cleopatram secuturus, Brundusium, quo senatores et equestris dignitatis viri evocati fuerant (vid. Dio L, 11), se conferret, poeta, se, quamvis probe gnarum exiguam fore, quam præsentia sua ei in bellum proficiscenti præstare possit, operam, tamen, cum nullibi sine eo jucundam vitam agere possit, et suus de eo metus multo minor in ejus comitatu futurus sit, forti animo per omnes terras ad ultimum earum usque terminum illum secuturum esse, mollissimo animi sensu declarat. In quo quidem capto consilio ne forte lucri studio ductus esse videatur, *αὐτάρκειαν* suam laudando, et se ab omni divitiarum colligendarum studio alienissimum esse, profitendo, integerrimæ amicitiæ laudem sibi vindicat. Ceterum si verum est, quod *Massonus* in Vita Horatii evincere studuit, Mæcenatem anno DCCXXII, quo pugna ad Actium commissa est, Urbi præfectum fuisse, illum a perficiendo, quod primum ceperat, consilio deinde retentum esse statuendum est. Ceterum mollissimum amoris affectum inprimis esse, qui insigne huic carmini pretium faciat, admonitione vix egere arbitror. Ed.—De inscriptione hujus libri *Epodon*, unde illa petita fuerit, et quo sensu accipienda sit, minime inter eruditos convenit. Titulus enim ille, si aliis credas, non nisi ex metro versuum quibus carmina constant, sumptus est. Ed. —Scilicet Iamborum inventor, Archilochus, ejusmodi quoque Iamborum genus invenisse dicitur (vid. Plutarch. de Music. p. 1141), quos ἐπῳδοὺς appellaret, quia in illis, ut Diomedes (p. 482, edit. *Putsch.*) ait, *versuum partes* (h. e. versus breviores) *legitimis et integris versibus* ἐπᾴδονται, h. e. accinuntur, vel, ut Hephæstion de Metr. (p. 70, edit. *Paw.*) docet, ὅταν μεγάλῳ στίχῳ περιττόν τι ἐπιφέρηται. Jam vero quum ipse Horatius Archilochi se imitatorem profiteatur (Epist. I. 19, 23: « Parios ego primus Iambos Ostendi Latio, *numeros animosque secutus Archilochi,* non res et agentia verba Lycamben»);

hic liber Epodon autem ejus juvenilia inprimis et maledicentiora carmina contineat; profecto eorum sententia, qui ipsum illa ad Archilochi exemplum latiore sensu Epodon inscriptione tam insignivisse, quam publicasse, existimant, magnam veritatis speciem præ se ferre videtur;—alii vero, non omnia in hoc libro, sed decem tantum modo carmina illius metri versibus constare dicentes, non hinc *Epodon* inscriptionem, sed simpliciter a duobus vocibus græcis ἐπὶ ᾠδῶν deduci volunt, hoc est *post odas*, quod hic liber multis annis post quatuor priores in lucem editus fuisset. Nihil dicam de mira illa Torrentii sententia, scilicet non *liber Epodon*, sed *liber Epodos* legendum esse, h. e. liber magicus, ex incantationibus quæ in carmine V continentur; fere omnes autem interpretes hoc nomen huic libro inscriptum fuisse non ab Horatio, sed a grammaticis qui ejus carmina ordinarunt, arbitrantur. Quapropter nonnulli, de futili illa disceptatione minime curantes, hunc librum, non *Epodon*, sed simpliciter *quintum Odarum* appellarunt. Nos autem, titulum hunc loco tam diu possesso dejicere non ausi sumus, lectori varias sententias referentes, ut, quam prætulerit, eligat. Ed.

CARMEN II.

Alphius fœnerator, quasi artis suæ pertæsus, laudat vitam rusticam; mox tamen ad ingenium et institutum redit.

Beatus ille, qui procul negotiis,
Ut prisca gens mortalium,

1. *Beatus;* nota quantam vim habet h. v. initio statim positum et quasi ex Alphii pectore erumpens, qui rei fœnebris curis tunc misere confectus, felicitatem omnibus votis vocare videatur. Ed.— *negotiis,* in quæstu faciendo versantibus, et proinde variis curis animum districtum tenentibus. —*Ut prisca gens mortal.* qualis vita antiquissimorum fuit. Illud in genere a poeta tempus designari putem, quo homines ad agros colendos unice studia sua conferrent, nullo necdum habendi ardore, per cupiditates demum excitato, vexati. Majorem vim, dignitatem ac veritatem sententia habet, quam si, ut Dacierius et alii volunt, ad priscam Romanorum vivendi normam illam adstringas; apud quos etsi «*cura rusticationis* (ut Colum. Præf. ad I, 13 ait) gloriæ esset» et «virum bonum quum laudabant (ut ait Cato de R. R. I, 1) ita laudabant, bonum agricolam, bonumque colonum;» quum eorumdem tamen bellicoso finesque dilatandi cupido animo reliqua vix

Paterna rura bobus exercet suis,
Solutus omni fœnore!
Neque excitatur classico miles truci,
Neque horret iratum mare;
Forumque vitat, et superba civium
Potentiorum limina.
Ergo aut adulta vitium propagine

concilies. Ed. — *Paterna rura*, rura non per operosum quæstum comparata, sed a patre jure hæreditario accepta; nec deinde aucta accessionibus et in regni speciem amplificata, qualia divitium Romanorum latifundia Horatii ætate erant, sed qualia accepta sunt servata, ideoque modesta. Eamdem continentiæ laudem expressit I, 1, 11: « gaudentem patrios findere sarculo Agros. » Similiter Claudian. LII, 1: « felix, qui patriis ævum transegit in agris; » et Auson. Id. III, 1: « salve hærediolum, majorum regna meorum, Quod proavus, quod avus, quod pater excoluit. » Ed. — *rura exercet*, elegantius pro: arat. Sic « presso exercere solum sub vomere » apud Virgil. Georg. II, 356. —*suis*, non conductis, sed propriis. — *solutus omni fœnore*, liber ab omni rei fœnebris studio.

5. *Neque excitatur class. miles truci*, etc. qui neque miles e somno ad pugnam excitatur, neque mercator naufragii periculum expavescit, neque rebus forensibus operam dat, neque molesta illa, quibus potentiorum gratiam et favorem sibi colligat, obit officia. — *excitat. class. mil.* classica enim noctu quoque, subito ab hostibus facto impetu, ad milites e somno excitandos canebantur; qua quidem re passim militiæ curæ et molestiæ designari solent; Tibull. I, 1, 4: « Martia cui somnos classica pulsa fugent. » — *truci*, refer ad terribilem classici sonum, quo milites ex somno excutiuntur. — *Neque horret iratum mare*, neque tentat mare, cujus ira semper horrorem incutit, neque se maritimis periculis objicit. De navigantibus autem Bias lepide dixit eos neque inter vivos, neque inter mortuos esse numerandos. Ed. — *Forumque vitat*, vitat lites, quæ in foro judicabantur. Ed. — *superba limina*, intellige magnifica et splendida atria, quæ clientes, salutatum venientes, terebant. Cl. Mitsch. explicat *superba*, ubi superbe clientes tractentur, comparato loco Columellæ Præf. I, 7 seqq. ubi inter alia dicitur: « neque enim roganti, quid agatur intus, respondere servi dignantur. » Ceterum hunc locum Claudianus quoque in rusticæ vitæ descriptione imitatus est LII, v. 7, 8: « Non freta mercator tremuit, non classica miles; Non rauci lites pertulit ille fori. » — Jam nunc cum illis Horatii versibus confer celeberrimum ejusdem tenoris locum in Virg. Georg. II, 461. Ed.

9. Molestis illis, vel ad quæstum,

Altas maritat populos,
Inutilesque falce ramos amputans
Feliciores inserit;
Aut in reducta valle mugientium
Prospectat errantes greges;
Aut pressa puris mella condit amphoris,
Aut tondet infirmas oves;

vel ad gloriæ et honorum studium, spectantibus negotiis opponit ea, quæ miram in agris voluptatem creant. Ut eo magis autem appareat, quanta illorum sit copia et varietas, non ordinem quemdam in iis recensendis servat, sed ea tantum, quæ sponte animo offeruntur, delibat. — *Ergo*, is igitur. — *aut adulta vitium propag. Altas maritat pop.* aut vites novellas annectit populis; vites enim non *ulmis* tantum (vid. supr. ad II, 15, 4), sed etiam *populis* adjungi solebant; vid. Plin. XIV, 1. Idque propter altitudinem, quia vites « naturaliter in sublime procedunt, tum et materias ampliores creant, et fructum æqualiter percoquunt. » Columell. de Arb. VI. Adde eumd. de R. R. V, 6, 4: « vitem maxime populus videtur alere. » Ed. — *adulta vitium propag.* suaviter de novellis vitibus, usque eo adultis, vel tantum roboris nactis, ut in arbusta transponi possent, quod fiebat anno tertio; vid. Plin. XVII, 23, et Columell. de Arbor. VII. — *maritat*, vid. supr. ad IV, 5, 30. — *Inutil. falce amput. Felic. inserit;* et opus insitionis peragit; quod fit, si arborum truncis, unde rami *inutiles* (h. e. steriles, et ex ignobili stirpe procreati) resecti sunt, generosiores et fœcundiores inseruntur; Columell. V, 11: « Tria genera porro insitionum antiqui tradiderunt: unum, quo resecta et fissa arbor resectos surculos accipit, » etc. Cf. Ovid. Rem. Am. 195: « Venerit insitio, fac ramum ramus adoptet. » Cf. Virg. Georg. II, 74 seqq. — *Feliciores*, intellige surculos, e nobiliore stirpe prognatos; hinc *arbores felices*, in quibus melioris notæ poma nascuntur, Liv. V, 24, « nulla *felix* arbor, nihil frugiferum in agris relictum; » et Virg. Georg. II, 81: exiit ad cælum ramis felicibus arbos. » Cf. Claud. X, 66.

13. *Reducta*, sc. in sinus, h. e. curva, ut supr. I, 17, 17; Virg. Æn. VII, 703. — *mugientium*, resonans enim in vastis agris boum mugitus ad ea, quæ rerum agrestium amantes delectant, referri solet. Virg. Georg. II, 470: « *Mugitusque boum*, mollesque sub arbore somni Non absunt. » — *Aut pressa pur. mella cond. amph.* Colum. IX, 15, 3: « Ubi liquatum mel in sujectum defluxit alveum, transfertur in *vasa fictilia*. » — *pressa;* mel congestis favis exprimebatur. — *infirmas*, natura enim sua imbecilles sunt oves; hinc illæ apud Ovidium quoque, Ibis, 44, *infirmum pecus* audiunt.

Vel, quum decorum mitibus pomis caput
Auctumnus arvis extulit,
Ut gaudet insitiva decerpens pyra,
Certantem et uvam purpuræ,
Qua muneretur te, Priape, et te, pater
Silvane, tutor finium.
Libet jacere, modo sub antiqua ilice,
Modo in tenaci gramine.
Labuntur altis interim ripis aquæ,
Queruntur in silvis aves,

17. *Quum decorum mitibus pomis caput Auct. arvis ext.* suavi imagine pro vulgari : tempore auctumni ; *decorum*, exquisite pro : *pulchre* vel *rite redimitum*, ut supr. III, 14, 7 : « *decoræ* Supplice vitta Virginum matres. » — *Auctumnus* vero, uti Bacchus fere, coronam e ramis pomiferis contextam capite gestare fingitur ; vid. *Boettig.* — *insitiva*, ipsius manu inserta ; et hoc sane non sine delectu, quum ii fructus nobis jucundissimi sint, quos nosmetipsi inserendo quasi creavimus. Ed. — *Priape*, Priapo enim, ut hortorum deo, pomorum primitiæ offerebantur ; cf. Catull. XX, 6, 9. — *Silvane tutor fin.* cf. supr. III, 29, 23.

23. Suavissima otiantis rustici in amœnissima regione imago ! desidiam ejus præclare depingunt duæ enuntiationes *modo... modo*, ut I, 1, 22. Ed. — *antiqua*, annosa adeoque patula, umbrosa. — *in tenaci gramine*, quod virore suo recubantem detinet. Ed. — *interim*, dum lentus in umbra, aut in toro gramineo recubat, delectatur aquarum lapsu. Ed. — *Labuntur ripis*, intra alveum suum, ita ut ripæ altiores sint. Forte tamen profundos amnes innuit hoc epitheto, quibus v. 27 tenuiores rivos opponit. Cui sententiæ robur additur Senecæ loco Hyppol. 408 sqq. e Nostro ducto : « hic aves querulæ fremunt... Juvat aut amnis vagi pressisse ripas, cespite aut nudo leves duxisse somnos, sive fons largus citas defundit undas, sive per flores novos fugiente dulcis murmurat rivo sonus. » Ed. — *Fontesque lymphis obstrepunt manant.* fontes aquarum suarum lapsu obstrepunt. Lene murmur docte poeta *lymphis manantibus* designat, nam *manare* de leni cursu aquarum solenne. Nonnulli pro *fontes*, *frondesque* legunt, quam imaginem aquæ inter frondium susurrum ex fonte desilientis multo suaviorem aiunt, et in cujus fidem Propertii IV, 4, 3 afferunt : « Lucus erat felix hederoso consitus antro, multaque nativis obstrepit arbor aquis. » Hanc sane imaginem suavissimam, ipsique faventem Propertii locum omnino fatear, neque tamen ego propter hoc, emendationem, contra codicum fere omnium

Fontesque lymphis obstrepunt manantibus,
Somnos quod invitet leves.
At quum Tonantis annus hibernus Jovis
Imbres nivesque comparat,
Aut trudit acres hinc et hinc multa cane
Apros in obstantes plagas;
Aut amite levi rara tendit retia,
Turdis edacibus dolos;
Pavidumque leporem, et advenam laqueo gruem,
Jucunda captat præmia.

fidem accipere ausim. Ed.—*quod,* h. e. murmur fontium. Ad posteriorem rem poeta retulit quod omnium esset. Ed.— *Somnos invitet,* somnum conciliet. Ovid. Met. XI, 604 : « invitat somnos crepitantibus unda lapillis. » Ed. — *leves ;* supra Od. II, 16, 15, *levem* Horatius somnum vocat, qui facile excutitur ; hic autem *leves somni* dicuntur, qui molles ac placidi sunt et sensim ac sine sensu corpus occupant. Ed.

29. *Quum Tonantis ann. hibern. Jovis Imbres niv. comp.* ornate pro tenui : redeunte hieme ; *annus hibernus* pro anni tempus hibernum ut supra III, 23, 28, *pomifer annus* pro autumno. Ed. — *Tonantis,* aut perpetuo Jovis epitheto ad designandam summi moderatoris majestatem, aut potius de tempestatibus, quæ cum tonitru permixtæ sub hiemis initio in Italia sævire solent, audiendum. Ed. —*comparat,* in aere nempe colligens, collectasque inde demittens.—*multa cane,* multis canibus. Amant in canibus venaticis poetæ feminina, ut pote sagacitate præpollere credita, v. c. Lucret. I, 405 : « canes ut montivagæ persæpe Feraï Naribus inveniunt intectas fronde quietes. » Ed. — *Aut amite levi rara tendit retia, Turdis edac. dolos,* aut turdis strüit insidias, vacat aucupio. — Per *amitem levem* intellige furculam, sive perticam levigatam, cujus ope rete, ex illa suspensum, avibus superinjicitur. — *rara,* filis tenuibus et minus densis contexta. —*Turdis edac. dolos,* ut dolose iis turdos escæ appetentiores capiat ; *dolus* nempe turdis paratur esca vel illecebris appositis, cujus cupiditate allecti in insidias incidunt.— *Turdi,* gallice : *grives.* — *advenam gruem,* aves *advenæ* vel *peregrinæ* opponuntur *vernaculis,* h. e. quæ in regione, ubi natæ sunt, per hiemem quoque manent ; *gruem* ad lautiores Romanorum epulas pertinuisse, apparet infr. Sat. II, 8, 87 ; cf. Plin. X, 23, § 30.— *Jucunda præmia,* dulcissimam structarum insidiarum mercedem, prædam. Ovid. Rem. Am. 207: « Lenius est studium, studium tamen, alite capta, Aut lino, aut calamis, præmia parva sequi. » Propert. III, 11,

Quis non malarum, quas amor curas habet,
Hæc inter obliviscitur?
Quod si pudica mulier in partem juvet
Domum atque dulces liberos,
Sabina qualis, aut perusta solibus
Pernicis uxor Appuli,

46: « Pana tibi comitem de rupe vocato, sive petes calamo præmia, sive cane. » Ed.

37. *Quis non malar. quas amor curas habet,* etc. Quum vocis *amor* latius pateat significatio, in ea explicanda mira fluctuant *Interpretes.* Alphii potissimum rationem habent, qui *amorem* de habendi cupiditate, augendarumque opum studio explicant, quod quidem molestiis suis haud careat, quas tamen in tot ac tantis vitæ rusticæ commodis, illarum tædia longe exsuperantibus, facile ferendas indicet Alphius. Non video autem qua loquendi ratione *amor* de habendi cupiditate intelligi possit. Equidem, quæ simplicissima atque ante pedes est explicationem amplector: in tanta, inquit poeta, utilitatis, quam rustica vita præbet, ubertate delectationisque varietate, quis non obliviscatur omnia illa, quæ hominis pectus perturbant, quis non se subducat amori, qui malas curas habet, h. e. quis non pectus purum ac securum servet, inter illa rusticæ vitæ oblectamenta? amoris cruciatus venandi studio optime discuti abigique satis locuples auctor est Ovid. Rem. Am. 199: « vel tu venandi studium cole; sæpe recessit Turpiter a Phœbi victa sorore Venus. Hunc leporem pronum catulo sectare sagaci.... Aut his, aut aliis, donec dediscis amare, Ipse tibi furtim decipiendus eris. » Ed.

39. *Quod si pudica,* etc. Jam nunc opponit isti amori malas curas habenti, castos et curis carentes pudicæ conjugis affectus. Sensus est: quod si ad hæc omnia accedat hoc, ut communem rerum domesticarum curam gerat pudica materfamilias, quæ marito, ab opere diurno redeunti, accenso in foco igni, quo fessus ille recreetur, amanter prospiciat, oves claudat, mulgeat, et vino horno depromto agrestem cœnam apparet; tum tenuis, quem rus suppeditat, victus me quidem magis, quam epulæ conquisitissimæ sumtuosissimæque, delectaverit.—*in partem juvet domum,* partem eam laborum quæ curandæ rei domesticæ educandisque liberis prospicit. Comparant Euripid. Electr. v. 71 seqq.—*Sabina qualis,* laudatur passim, quæ apud veteres Sabinos viguerit, tam morum sanctitas, quam domesticæ disciplinæ severitas; cf. supr. III, 6, 38, et Columell. Præf. ad Lib. XII, 7-10. —*perusta solibus,* præclare ad patientiam æstivi laboris designandam. Ed.—*Pernicis,* refer ad corporis agilitatem, quæ multa exercitatione paratur; sic apud Liv. LXIV, 34: « corpus *pernicissimum,* » et XXVIII, 20,

Sacrum et vetustis exstruat lignis focum,
    Lassi sub adventum viri:
Claudensque textis cratibus lætum pecus,
    Distenta siccet ubera;
Et horna dulci vina promens dolio,
    Dapes inemtas apparet;
Non me Lucrina juverint conchylia,
    Magisve rhombus, aut scari,

« corpora multa exercitatione *pernicia.* »—Horatium imitatus est Statius Silv. V, 1, 122 seqq. « ...velut Appula conjux Agricolæ parci, vel sole infecta Sabina, Quæ videt emeriti, jam prospectantibus astris, Tempus adesse viri, propere mensasque torosque Instruit, exspectatque sonum redeuntis aratri. »—*Sacrum et vetustis exstr.* exquisitiore forma, pro : ligna in foco exstruat. Eadem ratione Cic. Tusc. V, 21 : « mensæ conquisitissimis cibis exstruebantur. » Cf. Ovid. Met. XI, 120. Ed. —*Lassi sub adv. viri,* scilicet ut *aquam calidam*, qua *fessus* maritus lavetur, *comparet,* uti Tibull. I, 10, 42, disertius in re simillima loquitur.— *Sacrum,* sc. Laribus.—*vetustis* pro : aridis.—*textis cratibus*, gallice, *des claies.* Ejusmodi ovilia cratibus circumdata apud nos frequentissime videntur. Ed.

45. *Pecus lætum,* luxurians saliensque ob bonam corporis habitudinem.— *Distenta siccet ubera*, ornatius pro tenui : mulgeat. — *horna vina,* hornotina, hoc ipso demum anno nata, adeoque non eam assecuta virtutem, quæ ex vetustate oritur. Hoc etiam ad simplicem designandum agricolæ victum, cui non ea est vini copia, ut nonnulla dolia in posteros annos servet. Ed. —*promens dulci dolio*, vinum scilicet servabatur primum in *cupa* sive *dolio* capaciore, unde illud, quando defæcatum fuerat, in amphoras, testas vel cados *defundebatur;* vinum igitur *ex dolio haustum*, vel *doliare,* bibere solebant tenuiores vel pauperiores, *defusum* vero et in apothecis vinariis reconditum beatiores; vid. *Boettig.* et quem *Ernesti* in Clav. Cic. s. v. *dolium* laudat *Abram.* ad Cic. Philipp. II, 27.— *dulci;* hoc epitheton a dolio ad vinum transferendum. Ed.—*Dapes inemptas;* quæ fundus præstat. Simil. Virg. Georg. IV, 132 : « seraque revertens Nocte domum dapibus mensas onerabat inemptis. » Ed.

49. *Conchylia Lucrina*, e lacu Lucrino petita, quæ ceteris ostreis a lautiorum epularum æstimatoribus præferri solebant; cf. infr. Sat. II, 4, 32, et Macrob. II, 11.—*rhombus*, (gallice : *le turbot*) passim inter melioris notæ pisces laudatur; cf. infr. Sat. I, 2, 116; Columell. VIII, 17, 9. — *scari;* piscis ille, quem nos, ut creditur, *sarget*, inter nobilissimos reputabatur. Plinius enim H. N. IX, 17, « scaro principatum datum fuisse »

Si quos Eois intonata fluctibus
Hiems ad hoc vertat mare;
Non Afra avis descendat in ventrem meum,
Non attagen Ionicus
Jucundior, quam lecta de pinguissimis
Oliva ramis arborum,
Aut herba lapathi prata amantis, et gravi
Malvæ salubres corpori;

tradit, eumque Ennius propter optimum saporem, « cerebrum pene Jovis supremi » vocavit. Ed.—*Si quos Eois inton. fluctibus Hiems ad hoc vertat mare;* si forte tempestas, magno cum tumultu in mari Eoo exorta, eorum inde quosdam ad mare vicinum dispulerit; pisces enim illi non nisi ex Asiæ oris usque ad Siciliam reperiebantur; nec ullus in Tuscum mare descendebat, nisi tempestate aliqua totum mare verteretur. Unde Colum. lib. VIII, cap. 16 : « Ut scarus, qui totius Asiæ Græciæque litoribus Sicilia tenus frequentissimus exit, nunquam in Ligusticum, nec per Gallias enavit ad Ibericum mare. » Ed. — *intonata*, forma passiva insolite in neutrum verbum translata, pro : quæ cum fragore immissa est. Ed.

53. *Afra avis*, gallina Numidica, guttata (gall. *la pintade*), vid. *Schneid.* ad Columell. VIII, 2, 2. — *attagen Ionicus* (gall. *le francolin*), est ille adhuc regionum Asiaticarum inprimis indigena; de quo Martial. XIII, 61: « Inter sapores fertur alitum primus Ionicarum gustus attagenarum. » Ceterum cum hac lautitiarum enumeratione conf. Petronii locum, de Mut. R. 33: « ingeniosa gula est: Siculo scarus æquore mersus Ad mensam vivus perducitur, inque Lucrinis Eruta litoribus vendunt conchylia cœnas, Ut renovent per damna famem. Jam Phasidos unda Orbata est avibus, etc.» Ed. — *Jucundior*, cum verbo *descendat* jungendum. Ed. — *lecta;* olivas legendas, h. e. manu decerpendas esse commune præceptum antiquitatis erat, « quod eæ, quæ vapulassent, inarescerent, nec tantum olei, quantum manu strictæ darent. » Varr. I, 55. Hoc tamen loco pinguissimas ac grandiores, quæ conditui adeoque mensis reponerentur, curiosa diligentia lectas innuit poeta. Ed. — *herba lapathi* (gallice : *de l'oseille*), a λαπάζειν, h. e. inanire, sc. alvum ; hinc infr. Sat. II, 4, 29 : « si *dura* morabitur alvus... pellent obstantia conchæ, Et *lapathi brevis herba.* »—*prata amantis,* pratensis, in pratis præcipue et locis udis atque palustribus pascentis; Plin. XX, 21.—*Malvæ salubres corpori gravi,* h. e. alvum adstrictiorem levantes; hinc supr. I, 31, 6. dicuntur *leves;* Mart. X, 48, 7: « Exoneraturas ventrem mihi villica malvas Attulit, et varias, quas habet hortus, opes. »— *Vel agna,* etc. frugalitatem rusticam vel in apparatu epularum paulo læ-

Vel agna festis cæsa Terminalibus,
Vel hædus ereptus lupo.
Has inter epulas, ut juvat pastas oves
Videre properantes domum!
Videre fessos vomerem inversum boves
Collo trahentes languido;
Positosque vernas, ditis examen domus,
Circum renidentes Lares!

Hæc ubi locutus fœnerator Alphius,
Jamjam futurus rusticus,

tiori servatam præclare adjecta ostendunt, quibus raro admodum ac nonnisi festis diebus rusticum indulgere ait; in quo et pietatis rusticæ rationem habitam videas. Ed.—*Terminalia;* festa in honorem dei Termini celebrabantur. Vide de iis Ovid. Fast. II, 639 seqq. Ed. — *cæsa agna,* Ovid. l. c. v. 655: «Spargitur et *cæsa* communis Terminus *agna.*» —*ereptus lupo,* qui adeo, lupi dentibus graviter læsus, aut periit, aut periturus est. Martial. X, 48, 13: «una ponetur cœnula mensa, Hædus inhumani raptus ab ore lupi.» Ed.

61. *Has inter epulas,* etc. Jam dulcissimam illam voluptatem, qua vespertino tempore post peractos diei labores rusticus perfunditur, breviter adumbrat. Concipit nempe animo fœnerator jucundissimum illum sensum, quo rusticus inter epulas agrestes, vel ovium pastarum domum properantium, vel boum cum inverso vomere ad stabulum redeuntium, vel vernarum circa Lares sedentium adspectu afficitur! — *Videre fessos vomerem inversum boves Collo trah. lang.* cf. supr. III, 6, 42, et, quem laudat *Mitsch.* Oppian. Cyneg. I, 138 seqq. —*vomerem invers. collo trahentes,* h. e. aratra vomere inverso suspensa jugo trahentes; Virg. Eclog. II, 66: «Adspice; aratra jugo referunt suspensa juvenci.» — *vernas,* servos domi natos. Ed.—*Positi,* discumbentes vel ut requiescant, vel ut epulis indulgeant. Ed.— *ditis examen domus;* Tib. II, 1, 23: «turbaque vernarum, saturi bona signa coloni.» Ed. — *Circum Lares,* circum Larium icunculas, quas ad focum positas fuisse satis constat. Ed. — *renidentes,* vel rustica munditie; vel potius ignis in foco accensi splendore refulgentes; Mart. III, 58, 22: «Cingunt serenum (lucentem) lactei focum vernæ, Et larga festos lucet ad Lares silva.»

67. *Hæc ubi locutus,* etc. Nihilominus tamen *fœnerator Alphius, hæc locutus, ubi, jamjam futurus rusticus, omnem pecuniam* (ad prædium sibi emendum) *Idibus redegit,* eamdem mutato consilio proximis *Calendis quærit ponere,* (denuo fœnori dare.)—Scilicet *Calendæ* et *Idus* duo

Omnem redegit Idibus pecuniam,
Quærit Calendis ponere.

illi apud Romanos cujusque mensis dies fuere, quibus pecunia vel fœnori daretur, vel fœnori data redigeretur; hinc non *Calendæ* tantum debitoribus, ut Noster infr. Sat. I, 3, 87, dicit, *tristes* fuere, sed etiam *Idus*, ut Catilinæ, cui Cicero in Orat. I, in Catil. c. 6, « fortunarum ruinas proximis Idibus impendere » ait.— *redegit pecuniam*, a debitoribus cum usuris expressam accumulavit, in unum reduxit. Alii pro *redegit*, volunt *relegit;* sed male. Vide Plin. Epist. III, 9: « Jam sestertium quadragies redegi; » Cicer. Divinat. in Q. Cæcilium 17: « Deinde bona vendit, pecuniam redigit; » et infinita alia; dum contra ne ullum quidem exemplum, ubi *relegere pecuniam* dicatur, inveniunt. Quapropter *redegit* libenter accepi. Ed.— *pecuniam ponere* pro: fœnori dare; sic infr. Epist. ad Pis. v. 421: « Dives agris, dives *positis* in fœnore *nummis;* » et sic apud Cic. Verr. III, 70: « quum *posita* esset *pecunia* apud eas societates, unde erat attributa, binis centesimis fœneratus est. » Gallice: *emprunter à deux pour cent par mois*. Sic apud Græcos βάλλειν, καταβάλλειν, τιθέναι, de quibus vide, quem *Mitsch.* laudat, *Taylor.* ad Lys. p. 580. Itaque ille Alphius inter fœneratores notissimus bis per mensem cum sorte centesimas exigebat Calendis et Idibus; et pecuniam quam Idibus receperat, eamdem eo ipso die fœnori ponebat, ut Calendis proximis novam usuram perciperet. Sic apud nos acrius agunt sordidi quidam tocculliones, *qui prêtent à la petite semaine, c'est-à-dire, à cinquante-deux pour cent par an, tandis que l'usurier d'Horace prêtait à vingt-quatre*. Ed.

Analysis. Homines divitiarum colligendarum cupiditate præpediri, quo minus felicioris vitæ jucunditatibus perfruantur, Alphii, fœneratoris cujusdam, exemplo proposito, declarat. Alphium enim, curarum et vitæ suæ molestioris pertæsum, ita de vitæ rusticæ, cui se consecraturus erat, felicitate et jucunditate in hoc carmine loquentem inducit, ut illum omni fœnore nunc plane solutum reliquam vitam in agris transacturum fuisse putasses. Verum enim vero bonus Alphius quoque, qui divitiarum colligendarum cupiditate se transversum agi pateretur, homo fuit. Nam postquam dulcissimam illam voluptatem, quæ in agris vel ex vitium et arborum cultu, vel ex pascentium gregum adspectu, vel ex melle condendo, vel ex ovibus tondendis, vel ex pomis uvisque carpendis, vel ex suavi, quo quis sub arboris umbra ad salientem fontem prostratus fruitur, otio, vel ex venatione, vel ex aucupio etc. percipi possit, ante oculos posuit; postquam domesticam, qua rusticus cum casta sua conjuge vivere solet, felicitatem suavissime descripsit, hominisque agrestis frugalitatem, longe ditiorum opulentiæ præferendam, præclare laudavit; ne

multa,] postquam Alphius feliciorem, quæ in agris ducitur, vitam luculentis coloribus adumbratam animo suo repræsentavit, ecce! qui modo futurus erat rusticus, ad quæstum ex fœnore faciendum redit!—Egregie plane vitæ rusticæ felicitatem in hoc carmine descriptam esse, nemo adhuc negavit; sed qui eam ab homine tam sordido, qualis Alphius fuit, commendatam nollent, fuere plures. Hinc quatuor ultimos hujus carminis versus seriore demum ætate ab Horatio adjectos esse nonnullis statuere placuit. Sed ii omnes, ut nihil dicam, jam versu quarto haud obscure vitæ suæ conditionem designasse Alphium, consilium, cur fœneratorem inprimis vitæ rusticæ nunc laudatorem fecerit poeta, parum perspexisse videntur. Scilicet ut vim illam, qua insatiabilis divitiarum cupiditas pervertere sæpe hominum mentes, et honestissima ex iis pellere soleat consilia, non verbis tantum et sententiis, quod sæpissime Horatius fecit alias, sed etiam vivo quasi exemplo quodam manifestam redderet, aptus, quem intuendum omnibus proponeret, visus ei est dives quidam fœnerator Alphius. Is igitur in hoc carmine partes agit hominis, qui, postquam meliora laudavit probavitque, deteriora sequitur. Vix enim Alphius vitæ rusticæ felicitatis laudes decantaverat, quum statim ad pristinum fœnoris exercendi studium rediret. Sublata autem in hoc carmine Alphii persona, tota hujus carminis gravitas tollitur.—Fœneratoris *Alphii* mentionem quoque facit Columell. I, 7, 2. — Cum nobilissima, quam hoc carmen continet, vitæ rusticæ descriptione cf. infr. Sat. II, 6, 59 seqq. Virgil. Georg. II, 458; Martial. I, Epig. 56; Claudian. C. 52; et alios ibi a *Cerda* et *Heynio* laudatos.

CARMEN III.

AD MÆCENATEM.

Allium detestatur.

PARENTIS olim si quis impia manu
    Senile guttur fregerit,
Edat cicutis allium nocentius.

1. *Parentis olim si quis*, etc. Homini isti omnium scelestissimo, qui aliquando in parricidio deprehensus fuerit, supplicium decernatur id, ut allium cicuta nocentius sumat. Nota quos colores ad augendam sceleris atrocitatem poeta admiscuerit.—*olim*, jam de tempore futuro.—*Edat;* alii: *edit*, ex antiqua subjunctivi forma *edim*, *is*, *it*.— *cicutis*, de cicuta,

O dura messorum ilia!
Quid hoc veneni sævit in præcordiis?
Num viperinus his cruor
Incoctus herbis me fefellit? an malas
Canidia tractavit dapes?
Ut Argonautas præter omnes candidum
Medea mirata est ducem,
Ignota tauris illigaturum juga,
Perunxit hoc Jasonem:
Hoc delibutis ulta donis pellicem,
Serpente fugit alite.

herba illa venenosa, publica Atheniensium pœna invisa, vid. Plin. XXV, 13 s. 95. — *O dura messorum ilia!* sc. quæ perferre valent vim istam allii pestiferam! messoribus ejusmodi moretum, ex allio et aliis contusis herbis confectum, rustica mulier Thestylis parat apud Virgil. Eclog. II, 10: « Thestylis et rapido fessis messoribus æstu Allia serpyllumque, herbas contundit olentes. »

5. *Quid hoc veneni*, quale dixerim ego illud veneni esse, quod, etc. — *viperinus cruor*, qui vim præsentissimi veneni habere putabatur; hinc supr. I, 8, 10, proverbiali locutione: « vitare aliquid sanguine viperino cautius. » — *Incoctus*, coquunt enim et incoquunt herbas venenatas veneficæ; sic *cocta gramina* apud Propert. II, 4, 8, et Medea apud Ovid. Met. VII, 265: « Seminaque, floresque, et succos incoquit acres. » — *me fefellit?* mihi fraudi fuit? — *Canidia*, cujus scelera infr. XVII, 61; et Sat. II, 8, 95, insectatur. — *tractavit*, miscuit. — *malas*, venenatas; *malus*, ut Græcorum κακὸς, sæpe de rebus noxiis et veneno infectis; vid. *Drakenb.* ad Sil. Ital. VIII, 500, et *Burmann.* ad Petron. c. LVIII.

9. *Ut Argon. præter omnes cand. Medea*, etc. Sensus: Allio, sive allii succis Medea, postquam præ ceteris Argonautis ducis eorum pulchritudine capta fuit, Jasonem, ut igneum spiritum taurorum, quos jugo, quod illi nondum experti erant, alligare debebat, perferre posset, inunxisse credibile est. — *Ignota tauris illig. juga*, pro vulgari: tauros illigaturum ignotis jugis; plane ut supr. carm. 2, 25: « Non ut juvencis illigata pluribus Aratra nitantur mea. » Cf. de hac re, quos laudant *Interpretes*, Pind. Pyth. IV, 393; Apollon. Rhod. III, 1041; et Val. Flacc. VII, 463. — *candidum*, pulchrum, formosum, ut sæpe. — *mirata est*, amore ejus, postquam cum admiratione ejus formam contemplata fuerat, capta fuit; cf. supr. I, 4, 19; IV, 9, 15. — *Hoc delib. ulta donis pellicem*; allii quoque succis Medea dona illa nuptialia (pallam et coro-

Nec tantus unquam siderum insedit vapor
Siticulosæ Apuliæ:
Nec munus humeris efficacis Herculis
Inarsit æstuosius.
At, si quid unquam tale concupiveris,
Jocose Mæcenas, precor
Manum puella savio opponat tuo,
Extrema et in sponda cubet.

nam), quibus pellicem (*Creusam* sive *Glaucen*, novam Jasonis conjugem) ulcisceretur, delibuisse videtur; qua re peracta illa curru alatis serpentibus juncto aufugit; habebant nempe venena illa, quibus dona nuptialia inunxisse Medea dicitur, hanc vim, ut Creusam cum tota ejus domo comburerent. Res ex Euripidis Medea satis nota, cf. Hygin. Fab. XXV, et Apollodor. II, 28; cf. infr. 5, 63.—*fugit*, Athenas nempe, vid. Apollodor. I, 9, 28. — *Serpente alite*, h. e. alato, ut supr. *Pegasus ales*, IV, 11, 26.

15. *Nec tantus unquam sid. ins. vapor*, etc. Nec tanto unquam solis æstu sub Sirii ortu arida illa terra Apulia (cf. III, 30, 11) exusta est; nec tanto æstu fortis olim Hercules per vestem a Dejanira acceptam correptus est, quanto ego nunc per pestiferum, quod sumsi, corripior allium! —*siderum vapor*, æstus, qui sævit sub ortu Sirii.—*munus*, vestis, Nessi cruore tincta; vide. Ovid. Met. IX, 130 seqq. — *efficacis*, gravissima quæque effecta reddentis, invicti.

19. *Tale*, suaviter pro allio, quod ne nomine quidem suo præ ejus contemtu appellat. —*Jocose*, ad jocos Mæcenatis amatorios, de quibus statim verba facit poeta, referendum. *Marklandus* rescribendum esse censet: *Jocosa*, ut ad puellam referatur; sed non puella, quæ ob allii fœtorem oscula repudiat, satis commode *jocosa* dicitur.—*Manum savio opponat tuo*; Propert. II, 29, 39: «Dixit et opposita propellens savia dextra Prosilit.» —*Extrema in sponda cubet*, extrema lecti parte a te semota cubet, ne allii fœtorem trahat.

Analysis. Postquam *allium* Horatius inter medios, quibus se misere illo sumto affligi queritur, cruciatus, tanquam herbam, qua nulla unquam a veneficis tractata sit potentior, graviter in hoc carmine exsecratus est, Mæcenatem, ne puellas forte gravi ejus fœtore ab amplexibus suis dimoveat, lepide allio abstinere jubet.—In levius hujus argumenti tractatione, non nisi facetissimum jocum reperias. Quod autem omnes fere interpretes hoc carmen ab Horatio compositum fuisse putent, quum ipse, apud Mæcenatem, allium, quod oderat, imprudens gustasset, nihil tale in toto carmine video. Ed.

CARMEN IV.

In libertum quemdam, divitiis suis superbientem.

Lupis et agnis quanta sortito obtigit,
Tecum mihi discordia est,
Ibericis peruste funibus latus,
Et crura dura compede.
Licet superbus ambules pecunia,
Fortuna non mutat genus.
Videsne, Sacram metiente te viam
Cum bis ter ulnarum toga,

1. *Lupis et agnis quanta*, etc. Quantum lupis cum agnis, tantum tecum mihi intercedit odium, h. e. tu omnium mihi infestissimus es. De lupis et agnis sibi invicem infestissimis Homer. Iliad. XXII, 263: « Οὐδὲ λύκοι τε καὶ ἄρνες ὁμόφρονα θυμὸν ἔχουσιν, Ἀλλὰ κακὰ φρονέουσι διαμπερὲς ἀλλήλοισιν. » — *sortito*, ex affectu et instinctu cuique animalium per sortem fatalem insito. — *peruste*, significanter pro : notate; lora enim, dum terga notant, graviter eadem simul urunt; hinc apud Catull. XXV, 10: « inusta flagella; » Hor. Epist. I, 16, 47: « *loris* non *ureris*. » — *funibus Ibericis*, ex sparto, quod in Iberia s. Hispania nascebatur, tortis; vid. Plin. XIX, 1, s. 2. — *crura*, sc. peruste. — *dura compede*, nequiores præcipue servi tam in ergastulis, quam in opere foras faciendo, compedes gestare solebant.

5. *Licet superbus amb. pecunia*, licet superbo tuo incessu te divitem esse ostentes. — *superbus* tam ad *pecuniam*, qua quis superbit, quam ad *ambules* referendum; *ambulare*, ut Sat. I, 2, 25: « Malthinus tunicis demissis *ambulat*, » de iis, qui incessu dignitatem quamdam affectant. — *Fortuna non mutat genus*, manes tamen semper servilis conditionis homo. — *viam Sacram*, hanc viam enim frequentare inprimis solebat hominum otiosorum turba; cf. infr. Sat. I, 9, 1. — *te metiente*, suaviter jam *viam metiri*, ut paulo ante *ambulare*, dicitur is, qui se non vulgarem hominem esse, ostensurus, incessu dignitatem suam prodere studet; incedit autem ejusmodi homo vanus ita, ut gressus

Ut ora vertat huc et huc euntium
Liberrima indignatio?
« Sectus flagellis hic Triumviralibus,
« Præconis ad fastidium,
« Arat Falerni mille fundi jugera,
« Et Appiam mannis terit;
« Sedilibusque magnus in primis eques,
« Othone contemto, sedet.

ad *mensuram quamdam* dirigere videatur. Vulgarem hanc secuti sumus lectionem *bis ter,* quæ in multis codicibus reperitur; Bentleius autem sic emendavit : *bis trium;* et hanc emendationem multi post eum receperunt doctissimi interpretes, nosque eam ultro probaverimus, quum latini sermonis ratione postulari videatur. Ed. —Toga laxa autem, vel, ut Ovidius Remed. Amor. 680, loquitur, « toga laxo sinu conspicienda, » ab hominibus mollibus, luxuriosis et divitibus, tanquam opulentiæ insigne, gestabatur. Hinc apud Ciceronem in Cat. II, 10, homines molliores « velis, non togis, amicti » dicuntur; et contra Nost. Ep. I, 18, 30 : « Arcta decet sanum comitem toga. »—*Ut ora vert. huc et huc eunt. Liberr. indign.* Ut in via Sacra te hinc illinc transeuntes, converso ad te ore, liberrime indignationem suam prodant? Sequentem orationem : *Sectus flagellis,* etc. apte et graviter poeta in vanum nostrum hominem per viam Sacram transeuntibus suggerit.

11. *Flagellis Triumviralibus,* de triumviris capitalibus, qui suppliciis a damnatis sumendis præerant, vid. *Lipsium* ad Tacit. Annal. V, 9, et *Cort.* ad Sallust. Catil. 55. Eosdem de pœnis servilibus jus dixisse docet *Pignor. de Servis,* p. 13.—*Præconis ad fastidium,* scilicet, quo gravior pœna olim ab isto homine sumta fuerat, eo majori illa fastidio et molestiæ fuit præconi, qui tam pœnæ causam, quam magnum plagarum numerum publice pronunciare debuerat.—*Arat,* possidet, nihil amplius, ut supr. III, 16, 26.—*fundi Falerni,* in Campania, ubi ob regionis cum amœnitatem, tum fertilitatem latifundia sua habebant Romanorum ditissimi.—*mannis* (cf. supr. III, 27, 7), equis Gallicis, parvis quidem, sed velocitate sua nobilibus, quibus beatiores inprimis ad celeriora in villas facienda itinera usi sunt; Lucret. III, 1076 : « Currit agens mannos ad villam hic præcipitanter. » — *Appiam terit,* per viam Appiam vehitur; hæc via enim celeberrima ducebat ad Campaniam et Brundusium. — *Sedilib. magnus in primis eques, Othone cont. sedet,* et in spectaculis, elusa et susque deque habita lege Roscia, tanquam magnus eques prima sedilia occupat. — Lege enim theatrali, quam *L. Roscius Otho* U. C. DCLXXXVI tulit, sancitum fuit, ne quis in quatuordecim gradi-

« Quid adtinet tot ora navium gravi
« Rostrata duci pondere
« Contra latrones atque servilem manum,
« Hoc hoc tribuno militum? »

bus, sive cuneis. orchestræ, in qua senatores sedebant, proximis, sederet, nisi qui eques et equestri censu esset. Sed iste homo, quamvis ut tribunus militum equestri dignitate gaudebat, hactenus tamen legem Othonis *contemnebat*, h. e. cludebat, quod ex mente Othonis plebs et servilis conditionis homines, qualis iste fuit, ab equitibus secerni debebant.

17. *Quid adtinet*, etc. Sensus: Quid expedit tanto apparatu classem instruere, ut latrones et servos vincamus, si servi apud nos ad tribuni militum honores evehuntur? — *ora nav. gravi pond. Rostrata*, h. e. rostra navium gravi æris pondere munita. — *latrones atque serv. manum*. Pompeii nempe exercitus, ad quem debellandum Octavianus U. C. DCCXVIII profectus est, maximam partem tum ex piratis et servis undique collectis constabat; vid. Dio XLVIII, 20; Flor. IV, 8; cf. infr. 9, 9-10. — *Hoc hoc*, maximam indignationis vim habet vox repetita. Ed.

Analysis. Acerbissime poeta in hoc carmine hominis cujusdam, qui e servo tribunus militum factus erat, superbiam et insolentiam traducit. Rem indignam plane et vix ferendam esse ait, quod homo, qui servus olim loris cæsus et compede vinctus fuerit, nunc divitiis locupletatus omnes alios præ se contemnat, superbo gressu in toga laxa per viam Sacram se conspiciendum inferat, amplissima latifundia possideat, curru mannis juncto per viam Appiam volitet, et tribuni militum dignitate superbiens prima sedilia in spectaculis inter equites occupet! — Vulgo quidem hoc carmen : *In Sext. Mænam Pompeii Libertum*, inscribitur; sed recte deleta est hæc inscriptio ab Interpretibus recentioribus. Nam quum de tribuni militum honoribus, quos *Mænas* gesserit, nihil aliunde constet, nec ea, quæ de servilibus pœnis in hoc carmine commemorantur, in eum cadere videantur, infamis denique ejus perfidia, quam vel maxime poeta notaturus fuisset, ne verbo quidem in eo notata fuerit; perperam illud a veteribus Scholiastis ad *Mænam, Pompeii libertum*, relatum esse facile apparet. — Incidit autem hoc carmen, si illud, ut ex versu 19, colligere licet, anno circiter U. C. DCCXVIII, quo exercitum contra Pompeii servilem manum missurus erat Octavianus, scriptum est, in ea tempora, quibus plures omnino, qui infimo loco nati tam bonis, quam honoribus proscriptorum ad se translatis, altius verticem extollerent, exstitisse satis constat. Ejusmodi igitur hominem aliquem, cujus nomen scire nihil attinet, poeta in hoc carmine tanquam in tabula depictum omnium derisui et contemtui proposuit. — Obversatum Horatio esse Anacreontem, Fragm. XXVII (edit. *Fisch.*) *Toupius* in *Epist. Crit.* p. 180, monuit.

CARMEN V.

IN CANIDIAM VENEFICAM.

« At, o Deorum quidquid in cælo regit
« Terras et humanum genus!
« Quid iste fert tumultus? aut quid omnium
« Vultus in unum me truces?
« Per liberos te, si vocata partubus
« Lucina veris adfuit,
« Per hoc inane purpuræ decus precor,

1. Puer, mala, quæ sibi immineant, expavescens, in hæc verba erumpit. — *At, o Deor. quidquid in cælo regit Terras et hum. gen.!* h. e. at per deos immortales, quid sibi vult hic tumultuosus apparatus? — *quidquid Deorum,* nota elegantia, pro: omnes dii. Liv. III, 25: « et quidquid deorum est. » Idem II, 35: « quidquid patrum, » pro: omnes patres. Plura vid. apud *Drakenb.* ad Liv. t. IV, p. 675. — *tumultus,* videbat enim in rebus magicis apparandis huc et illuc discurrere veneficas. — *aut quid,* sc. sibi volunt. — *in unum,* sc. conversi; abrupta oratio egregie ad pueri perturbationem exprimendam adornata est.

5. *Per liberos,* bene pueri animum doloris, quem parentes (cf. v. 101) de ejus interitu suscepturi sint, subit cogitatio; itaque obtestatur Canidiam per maternum ejus, si vere mater sit, animum, ut parentum causa sui misereat. — *si vocata Lucina,* cf. supr. ad III, 22, 3. — *partubus veris,* vere parienti, h. e. nisi forte eos aliis matribus per malas fraudes subduxeris; inter ipsas preces igitur puer notat Canidiæ scelera, quod ad totius carminis consilium referendum est. — *Per hoc inane purp. decus,* per hanc togam prætextam, ingenuitatis meæ insigne, vanum illud, si me non tutum præstare potest a tua violentia; *inane,* quia nulla prætextæ ratione habita vim parabat Canidia; de *prætexta,* ut insigni, quod pueros ingenuos contra injuriam et violentiam muniret, laudant Quinctil. Decl. CCCXL extr. « Ego vobis allego etiam ipsum sacrum *prætextarum,* quo sacerdotes velantur, quo magistratus, quo *infirmitatem pueritiæ sacram* facimus ac venerabilem. » Scelus autem Canidiæ eo, quod ejus furor ne ingenuo qui-

« Per improbaturum hæc Jovem,
« Quid ut noverca me intueris, aut uti
« Petita ferro bellua? »

Ut hæc tremente questus ore constitit
Insignibus raptis puer,
Impube corpus, quale posset impia
Mollire Thracum pectora;
Canidia, brevibus implicata viperis
Crines et incomtum caput,
Jubet sepulcris caprificos erutas,
Jubet cupressus funebres,
Et uncta turpis ova ranæ sanguine,
Plumamque nocturnæ strigis,

dem puero pepercerit, mirum in modum augeri, quilibet ipse sentit. — *Quid ut noverca intueris,* Famigeratissima novercalis in privignos odii infamia; unde cujuslibet immanis sævitiæ processit notatio. Ad nostrum Seneca Excerpt. Controv. IV, 6: « Hic tuus est: quid alterum novercalibus oculis intueris? » Ed. — *aut uti Pet. ferro bellua?* vel ut sæva bestia eum, a quo petita est, intueri solet, torvis nempe et minacibus oculis.

11. *Ut hæc trem. quest. ore,* etc. Sensus et orationis nexus: Postquam puer, hæc ore tremente questus, prætexta ei derepta, ut corpus impube et nudum (per appositionem pro: impubi corpore) cujus adspectus vel impia Thracum pectora flectere posset, constitit; tum Canidia, etc. — *Insignibus,* prætexta cum bulla, collo appendi solita, quam Cicero quoque « ornamentum pueritiæ, indicium atque insigne fortunæ » appellat, Verr. I, 58. Ed. — *brev. impl. vip. Crin. et incomt. cap.* Furiarum more anguineo capillo redimita; hinc venefica Erichto, ad sacra magica se accingens, apud Lucan. VI, 654: « Discolor, et vario Furialis cultus amictu Induitur, vultusque aperitur crine remoto, Et coma vipereis substringitur horrida sertis. » — *incomtum,* sic Tisiphone apud Tibull. I, 3, 69: « Tisiphoneque impexa feros pro crinibus angues. » — *caprif. erut. sepulcr.* ad infaustas enim et infelices arbores, quarum ligna in sacris magicis accendi solebant, pertinebat *caprificus* in sepulcris nata; cf. Propert. IV, 5, 74. — *cupressus funeb.* quia *cupressus* in tumulis poni solebat; hinc supr. II, 1, 5, dicitur: *invisa.* — *et uncta turpis ova ranæ sanguine,* etc. Sic jungendum: Ova et plumam strigis uncta sanguine turpis ranæ.—*uncta,*

Herbasque, quas Iolcos atque Iberia
Mittit, venenorum ferax,
Et ossa ab ore rapta jejunæ canis,
Flammis aduri Colchicis.

At expedita Sagana per totam domum
Spargens Avernales aquas,

polluta, contaminata, ut supr. II, 1, 5, « arma cruore *uncta*. » Infr. Sat. II, 2, 68 : « Neque, sicut simplex Nævius, *unctam* Convivis præbebit aquam ; » et sic *unctæ manus*, Sat. II, 4, 78. — *turpis ranæ*, rubetæ, quæ, quia sanguine venenato, ut vipera, turgere putabatur, sacris magicis inserviit ; Juvenal. VI, 659 : « At nunc res agitur tenui pulmone rubetæ. » — *nocturnæ strigis*, ex noctuarum genere, ob flebilem inprimis vocem, quam noctu e culminibus et in bustis edit, inauspicatæ ; de ejus, uti *bubonis*, in sacris magicis usu vid. Ovid. Fast. VI, 139 seqq. Simile intrimentum magicum habet Senec. Med. 731 sqq. : « ... Mortifera carpit gramina, ac serpentium Saniem exprimit, miscetque et obscœnas aves, Mœstique cor bubonis, et raucæ strigis Exsecta vivæ viscera. » Propert. III, 4, 27, eadem fere enumeratione : « Illum turgentis ranæ portenta rubetæ, Et lecta exsertis unguibus ossa trahunt : Et strigis inventæ per busta jacentia plumæ. » Ed. — *Iolcos*, urbs Thessaliæ, ut omnis Thessalia, venenorum feracissima. — *Iberia*, Ponti regio, Colchis vicina ; intelliguntur igitur venenatæ herbæ, qualibus Medea usa sit. « Has herbas, atque hæc Ponto mihi lecta venena Ipse dedit Mœris, » Virg. Ecl. VIII, 95 ; et Tibull. II, 4, 55 : « quidquid Medea veneni, Quidquid et herbarum Thessala terra gerit. » Feracissimæ autem venenorum proventu hæ regiones habitæ sunt, quoniam ibi superstitio ista maxime viguit. Ed. — *ossa ab ore rapta jejunæ canis*, ossa erepta ori canis famelicæ ; famelicæ scilicet canis saliva venenum quoddam ossibus quos illa vorat inspergit. Lucan. VI, 550 : « Et quacunque jacet nudum tellure cadaver... nec carpere membra Vult ferro, manibusque suis ; morsusque luporum Exspectat, siccis raptura e faucibus artus. » Eadem de causa « extorta dentibus ferarum trunca calvaria » adhibet saga apud Apulei. III. Ed. — *aduri*, non ita uri ut in cinerem redigantur, sed bene trita et commixta imponi flammis, ut coquantur et philtrum fiant. Ed. — *Colchicis*, magicis, quales additis lignis infelicibus accenderit Medea Colchica.

25. *Sagana*, una scilicet ex tribus Canidiæ administris. — *expedita*, succincta ; infr. Sat. lib. I, 8, 23 : « Vidi egomet nigra *succinctam* vadere palla Canidiam. » — *sparg. Avern. aqu.* scil. ad domum lustrandam. *Aquæ Avernales*, ex Averno petitæ. — Hinc Dido, sacra magica ad se amore exsolvendam instituens, apud Virg. Æn. IV, 512 : « Sparserat et latices simulatos fontis Averni ; » et sic *Stygius*

Horret capillis, ut marinus, asperis,
Echinus, aut currens aper.
Abacta nulla Veia conscientia
Ligonibus duris humum
Exhauriebat, ingemens laboribus;
Quo posset infossus puer
Longo die bis terque mutatæ dapis
Inemori spectaculo:
Quum promineret ore, quantum exstant aqua
Suspensa mento corpora:
Exsucta uti medulla, et aridum jecur
Amoris esset poculum:
Interminato quum semel fixæ cibo

lacus apud Propert. IV, 3, 15. — *marinus echinus*, erinaceus: Gall. *oursin* ou *hérisson de mer*. Hinc ducta proverbialis locutio ἐχίνου τραχύτερος. — *aper currens*, a canibus latibulo exagitatus, atque in venatores objectos subsidentesque incurrens; Stat. Th. XI, 530: « Fulmineos veluti præceps quum cominus egit Ira sues, strictisque erexit pectora sætis, etc. » Sil. Ital. I, 421: « Fulmineus ceu Spartanis latratibus actus, Quum silvam occursu venantum perdidit, hirto Horrescit sætis dorso et postrema capessit Prælia. » Nonnulli interpretes pro *currens* legi voluerunt *Laurens*, h. e. e Laurentibus silvis, cum N. Heinsio, vel *furens* cum Bentleio, quia scilicet, ut aiunt, non currendo, sed stando et pugnando apri inhorrescerent. Hanc autem sententiam refellunt allati ex Statio et Silio loci. Ed.

29. *Abacta nulla Veia conscientia;* Veia, altera Canidiæ administra, quæ a re jussa se non abigi et deterreri patiebatur sceleris, quod perpetraret, conscientia. — *humum Exhaur.* scrobem effodiebat. — *ingem. laboribus*, significanter de duriore labore, qui omni virium nisu inter gemitus et anhelitus perficitur; sic fere apud Virgil. Georg. I, 45, « taurus aratro ingemere » dicitur. — *Quo posset inf. puer Longo die bis terque mut. dapis Inem. spect.* ut ibi infossus puer adspectu appositarum epularum, et sæpius per longos dies, ut eo majore earum desiderio maceraretur, mutatarum intabesceret et fame enecaretur. — *die longo*, qui puero fame excruciato longissimus videretur. — *posset inemori*, pro: inemoreretur; *posse* enim sæpe inservit periphrasi. — *aqua Suspensa mento corpora*, viva imagine pro tenui: natantes. — *medulla exsucta*, fame exesa et exsiccata; Ammian. Marcell. XXX, 4: « ad usque ipsas medullas

Intabuissent pupulæ.
Non defuisse masculæ libidinis
Ariminensem Foliam,
Et otiosa credidit Neapolis,
Et omne vicinum oppidum:
Quæ sidera excantata voce Thessala,
Lunamque cælo deripit.

Hic irresectum sæva dente livido
Canidia rodens pollicem,
Quid dixit? aut quid tacuit? « O rebus meis

exsuctus. » — *Amoris pocul.* philtrum. — *quum semel,* h. e. simul ac, ita *ut semel*, infr. Sat. II, 2, 124. — *cibo interminato*, interdicto, ad quem tangendum non admittebatur.

41. *Non defuisse masculæ libid. Ariminensem Foliam,* etc. Sensus: Foliam, Arimino (Umbriæ oppido) ortam, nefandæ libidinis veneficam, operam suam his sacris magicis commodasse, Neapolis et vicinorum oppidorum incolis persuasum fuit; haud dubie, quod in hac præcipue regione multa de Foliæ arte magica circumferebantur. — *masculæ libid.* Græcis ejusmodi femina, quæ ipsa libidini suæ contra leges naturæ satisfacere studet, τριβὰς dicitur; vid. Martial. I, 91; et cf. Juvenal. VI, 310. — *otiosa,* jucundum literarum amantibus otium præbens; de *Neapoli,* studiorum sede, vid. edit. nostr. Poet. min. t. III, Excurs. II, p. 274 et seqq. Ed. Sed Cl. *Mitsch.* ideo nunc Neapolin *otiosam* dictam esse putat, quod Romani, amœnitate regionis invitati, eo secedere soliti fuerint. Idem mihi videtur. Ea de causa Ovid. Met. XV, 711, « Parthenopen in otia natam » dicit. — *voce Thess.* carmine magico mota. — *Lunamque cælo deripit;* Virgil. Eclog. VIII, 69: « Carmina vel cælo possunt deducere Lunam, » ubi fuse de hac re egit *Cerda.*

47. *Hic irresect. dente liv. Canidia rodens poll.* en fœdam corporis spurcitiem, sub qua Canidia carmen magicum decantans inducitur! — *irresectum pollicem,* Furiæ quoque, quarum externum habitum veneficis induunt poetæ, *ungues irresectos* gerunt, uti depictam earum unam nobis dedit *Boettigerus* in præclaro libello: *Furien-Maske* (*Weimar,* 1801) tab. I. Cf. infra Sat. I, 8, 26. — *rodens pollicem,* solitum enim hoc furibundis, ut ungues rodant. Propert. II, 3, 3: « Et sæpe immeritos corrumpas dentibus ungues, Et crepitum dubio suscitet ira pede. » Ed. — *livido,* lurido, carioso, quales vetularum dentes esse solent. — *Quid dixit? aut quid tacuit?* nefanda quæque effata et palam professa est; quod gravius per interrogationem extulit poëta. — *O rebus meis Non infid. arbitræ, Nox,*

« Non infideles arbitræ,
« Nox, et Diana, quæ silentium regis,
« Arcana quum fiunt sacra,
« Nunc nunc adeste : nunc in hostiles domos
« Iram atque numen vertite.
« Formidolosæ dum latent silvis feræ,
« Dulci sopore languidæ,
« Senem, quod omnes rideant, adulterum
« Latrent Suburanæ canes,
« Nardo perunctum, quale non perfectius
« Meæ laborarint manus....

et Diana, etc. Noctem et Dianam sive Hecaten, sacrorum magicorum præsides, veneficarum more invocat Canidia; ut Medea apud Ovid. Met. VII, 192 seqq. « Nox, ait, arcanis fidissima... Tuque triceps Hecate, quæ cœptis conscia nostris, Adjutrixque venis. » Cf. Senec. Med. 740, et Lucan. VI, 695 seqq.—*Non infid. arbitræ*, quæ certam mihi opem fertis, quæ auxilio me vestro nunquam destituitis. Ed.—*quæ silentium regis*, Diana quæ silentium efficis, efficere videris, quum, te lucente, omnia semper sileant; Virg. Æn. II, 255 : « ...tacitæ per amica silentia lunæ. » — *Nunc nunc adeste : nunc in hostiles domos Iram atque numen vertite;* ex antiquo, ait Mitscherl. precandi ritu, pro: mihi propitiæ sitis, ira vestra in hostes ablegata. Sed in quosnam Noctis et Dianæ hostes? per *hostiles domos* haud dubie intelligendæ sunt eæ, quæ ipsi Canidiæ infestæ fuerant; malim igitur de meretricibus, quæ Varum a Canidiæ amplexibus nunc detinerent, cogitare. — *Iram et numen*, h. e. numen iratum, iram numinis.

55. *Formidolosæ*, etc. *formidolosis* al. legunt. Vulgarem sententiam « Adducite mihi senem a meretricibus Suburanis » ita effert : Facite, quæso, o Deæ, ut media nocte Varum, nardo, quo melius et perfectius ego nunquam mihi confecisse videor, perunctum, canes in vico Subura petant, et latratu, de qua re omnes risum tollant, redeuntem persequantur.—*quod omnes rideant*, quid enim senili amore ridiculius? Nota Ovidii, Am. I, 9, 4 : « Turpe senex miles, turpe senilis amor. » Ed. —*Suburanæ canes*, in vico enim *Subura*, sive *Suburra*, nequitiæ suæ officinam habebant meretrices; hinc apud Mart. VI, 66, v. 1 seqq. de præcone puellam vendente : « Famæ non nimium bonæ puellam, Quales in media sedent Subura, Vendebat modo præco Gellianus. » Pers. V, 32 : « Quum blandi comites, totaque impune Subura Permisit sparsisse oculos jam candidus umbo. » — *Nardo pe-*

« Quid accidit? cur dira barbaræ minus
« Venena Medeæ valent,
« Quibus superbam fugit ulta pellicem
« Magni Creontis filiam,
« Quum palla, tabo munus imbutum, novam
« Incendio nuptam abstulit?
« Atqui nec herba, nec latens in asperis

unctum, unguentis meretricibus placendi causa delibutum; hoc ad ridiculum magis. Plaut. Casin. act. II, sc. 3, v. 22: « Vix teneor quin, quæ decent te, dicam. Senecta ætate unguentatus per vias, ignave, incedis. » Melius de philtro alii cum Gesnero, de veneno alii cum Dacierio cogitant, quod Canidia Vari imagunculæ cereæ, quam in manibus teneret, adspersisset. Ed. — *Quale non perfectius*, quale unguentum non efficacius ad Varum adducendum composuerim. Ed.

61. *Quid accidit? cur*, etc. Non uno tenore hæc omnia pronunciasse, sed orationem interdum, ut res ferebat, Canidiam inhibuisse puta. Quum igitur, compressa jam aliquantisper voce Varum, quem ad se rediturum esse speraverat, frustra exspectasset Canidia; tum illa moræ impatiens et indignatione de vano incantationis suæ effectu plena in hæc fere verba erumpit: « Quid tandem accidit, cur minus nunc vim suam exserunt venena alias efficacissima? Atqui ego omnium herbarum venenatarum sum scientissima! Nihilominus Varus indormit nunc omnium pellicum cubilibus, medicamine quasi aliquo, quod mei oblivionem inducat, infectis! » Apud Virgilium quoque Eclog. VIII, venefica ita carmen suum decantat, ut eventum incantationis exspectando in media oratione aliquantisper subsistat; sic enim illa v. 101: « Fer cineres, Amarylli, foras, rivoque fluenti Transque caput jace; nec respexeris: his ego Daphnin Aggrediar; » jam exspectat redeuntem ab urbe Daphnin, qui quum interposita aliqua mora non venisset, tum demum addit: « nihil ille deos, nil carmina curat. » — *cur dira venena Medeæ*, cur venena mea, quæ eadem sunt ac illa quibus usa est Medea, minus valent, minorem solito vim habent? quum scilicet inter omnes veneficas famosissima ac peritissima fuisset, venena Medeæ nomine notantur. Sic Tibull. I, 2, 53, de saga: « Sola tenere malas Medeæ dicitur herbas. » Ed. Cf. etiam Theocrit. II, 15: « Φάρμακα ταῦθ' ἔρδοισα χερείονα μήτε τι Κίρκης, Μήτε τι Μηδείας, μήτε ξανθᾶς Περιμήδας. » — *barbaræ*, Colchicæ. — *superbam pellicem*, Creusam s. Glaucen, ob honorem, quo ab Jasone Medeæ prælata fuerat, magnifice se nunc extollentem; simillime autem supr. Epod. 5, 14, de Medea « Hoc delibutis ulta donis pellicem, Serpente fugit alite, » ubi de hac re cf. not. — *tabo munus imbut.* pallam, quam veneno infectam ut munus nuptiale Creusæ miserat.

67. *Atqui*, etc. Et tamen ego nul-

« Radix fefellit me locis.
« Indormit unctis omnium cubilibus
« Oblivione pellicum....
« Ah! Ah! solutus ambulat veneficæ
« Scientioris carmine.
« Non usitatis, Vare, potionibus
« O multa fleturum caput!

lum in velocissimis venenis conquirendis laborem effugi, omnia tentavi. Ed. —*fefellit me*, fugit meam artis magicæ peritiam. Ed. — *in asperis locis*, ne horrui quidem locos asperos, rupes adire, in quibus herbas invenirem. In his enim, quæ inter rupes nascuntur, virtus præcipua; Lucan. VI, 438: « Thessala quin etiam tellus herbasque nocentes Rupibus ingenuit. » Ed. — *Indormit unctis omnium cubilibus Oblivione pellicum;* sic ordina: indormit cubilibus omnium pellicum unctis oblivione. Sensus est: quamvis omnia tentaverim, nihil tamen promoveo; mei ille plane oblitus est, « nihil ille deos, nil carmina curat » ut Virgil. ait, Ecl. VIII, 103; indormit pellicum cubilibus, earumque amore districtus, me omnino negligit. Cubilia pellicum *uncta oblivione* dicuntur, h. e. oblivionem inducentia, quatenus Varum ita tenent, ut medicamine oblivionem Canidiæ inducente irrigata videantur. *Omnium pellicum* per hyperbolen ponitur quo vividius iram suam exprimat Canidia quæ, quum Varum sciat aliquot meretricum amore detineri, illum multarum, immo etiam omnium meretricum cubilibus indormire dicat. Alii ita explicant: indormit cubilibus suis, unctis oblivione omnium pellicum et mei, oblitus meretricum et Canidiæ. Hæc autem sententia vv. 57, 58 repugnat et multo minorem vim habet, quum sane Canidiæ multo facilius ferendum sit se a Varo contemni, si omnes simul meretrices contemnantur. Ed.

71. *Ah! Ah! solutus amb. venef. Scient. carmine.* Antequam hæc loqueretur Canidia, eam paulisper in meditatione defixam adstitisse, et de causa irriti sui conatus cogitasse existima, qua inventa « Ah! Ah! » inquit, « nunc scio, cur Varus non venerit; ille scilicet scientioris cujusdam veneficæ carmine a vi incantationis meæ solutus nihil mea carmina curat, sed secure et libere circumvagatur. » — *ambulat; ambulare* jam de iis, qui securi et tuti ab omni periculo incedunt; supr. IV, 5, 17: « Tutus bos etenim rura perambulat. » — *Non usitatis, Vare, potion. O multa flet. caput!* etc. Ergo, o Vare, novæ et insolitæ, quam tibi miscebo, potionis vi non sine multis lacrimis ad me recurres, nec te semel mihi advocatum alia saga iterum a me avocare carmine suo valebit. — *multa fleturum; multa* pro: multum; sic plane *multa lacrimans* apud Ennium in Fragment.

Ad me recurres: nec vocata mens tua
Marsis redibit vocibus.
« Majus parabo, majus infundam tibi
« Fastidienti poculum:
« Priusque cælum sidet inferius mari,
« Tellure porrecta super,
« Quam non amore sic meo flagres, uti
« Bitumen atris ignibus. »

Sub hæc puer, jam non, ut ante, mollibus
Lenire verbis impias;
Sed dubius, unde rumperet silentium,
Misit Thyesteas preces:
« Venena magnum fas nefasque; non valent
« Convertere humanam vicem.

p. 124, edit. *Hessel.* quod exstat apud Cicer. de Divinat. I, 20.—*fleturum,* doliturum; infr. Sat. II, 1, 46: « Qui me commorit... *Flebit* et insignis tota cantabitur urbe. » — *mens tua red.* nec mens tua a meo amore iterum expediri poterit. Ed. — *Marsis voc.* pro quibusque carminibus magicis. *Marsi* ut serpentium venenatorum domitores præcipue celebrantur; Aul. Gell. XVI, 11; hinc Virg. Æn. VII, 758: « Marsis quæsitæ montibus herbæ, » ubi vid. *Cerd.* Cf. *Nic. Heins.* ad Ovid. Art. Am. II, 102, infr. 17, v. 29. *Marsa nænia* pariter de carmine magico. — *Majus parabo,* etc. Multo fortius et potentius philtrum tibi parabo, et tibi, quamvis fastidienti, h. e. invito et reluctanti, infundam. — *Priusque cælum sidet,* etc. Et prius totus rerum naturæ ordo invertetur et confundetur, quam fieri poterit hoc, ut non tanta, quanta nunc hoc bitumen, amoris mei flamma corripiaris. — *Bitumen,* de *bituminis* in re magica usu, cf. Virg. Eclog. VIII, 82: « incende *bitumine* lauros. » — *atris,* refer ad atrum fumum, quem bituminis flamma volvit rotatque.

83. *Sub hæc puer;* dum hæc Canidia peragebat, et puer nihil spei sibi relictum esse intelligebat. — *Lenire,* sc. tentavit, aggressus est, vel simpliciter pro: lenibat. — *dubius unde rumperet silent.* præpeditus iræ impotentia, præ ira nescius quibus verbis justam de inaudita veneficarum in se crudelitate iram palam faceret. — *preces Thyesteas,* execrationes, qualibus Thyestes fratrem suum Atreum insectatus est. — *Venena, magnum fas nef. non valent Convert. hum. vic.* Durissimus hic locus interpretl. visus est; alii has voces *magnum fas*

« Diris agam vos : dira detestatio
« Nulla expiatur victima.
« Quin, ubi perire jussus exspiravero,
« Nocturnus occurram Furor,

nefasque appositionem præcedentis verbi *venena* putaverunt. Sed quo idoneo sensu venena magnum fas dici queant, quæ semper nefas putata sint? et, si dici possint, quæ hujus appositionis vis sit ad totam sententiam? Alii vero, inter quos doctissimi Mitscherlichius et Doeringius, explicationem acceperunt, quæ omnem tollit difficultatem. Sensus est : Veneficæ quidem incantationibus suis sanctissima quæque polluere et fanda infandis permiscere valent; sede ædem non valent sortem et pœnam, quæ earum scelera manet, immutare et a se avertere. *Magnum* enim *fas nefasque convertere* est confundere, miscere licitum et illicitum, omnia facinora patrare, ut apud Virg. Georg. I, 505: « Quippe ubi fas versum atque nefas, » et apud Senec. de Ira, II, 8 : « Numquid enim singuli aut pauci rupere legem? undique, velut signo dato, ad fas nefasque miscendum coorti sunt. » Hoc autem sine dubio efficere possunt incantationes. *Convertere* autem *humanam vicem* est efficere, ut pœnæ, quæ malos manent, vitari queant. « Vices enim, ut optime ad hunc locum Porphyrion, appellantur pœnæ, quæ in sceleratos regeruntur, » ut Noster, Carm. I, 28 : « ...Fors et Debita jura vicesque superbæ Te maneant ipsum : precibus non linquar inultis; Teque piacula nulla resolvent. » Et Ovid. Trist. III, 11, 67 : « Humanæque memor sortis, quæ tollit eosdem, Et premit, incertas ipse verere vices. » Græcis idem dicebatur ἀμοιϐὴ, ἀντίποινον. Hæc explicatio et per se probanda esse et apprime cum sequentibus congruere mihi videtur. Puer enim (fere ut apud Virg. Æn. I, 542, Ilioneus : « Si genus humanum et mortalia temnitis arma : At sperate deos memores fandi atque nefandi : ») ita Sagas alloquitur : Vos quidem, venenis fretæ, omnia patrare potestis scelera; at non efficietis ut malis non male sit, et pœnam vobis debitam effugiatis; itaque vos Furiis devovebo, etc. Hoc sensu recepto, non opus est ut Cruquii ceterorumque ad hos versus ineptas argutias moremur, aut hunc locum interpolatum, nec alia ulla medicina, nisi sola spongia sanandum cum Bentleio credamus. Ed.

89. *Diris agam vos;* malis exsecrationibus, quibus pœna a vestris sceleribus expetatur, vos urgebo et persequar. *Agere* pro : urgere, persequi, ut carm. seq. v. 7. Liv. XL, 56 : « Umbræ insontis interemti filii eum diris agitabant. » — *dira detest. Nulla expiatur victima,* ira deorum diris excitata nullis sacrificiis averruncari potest. Hoc apud Veteres in religione fuit; unde Noster supr. I, 28, 33 : « ...teque piacula nulla resolvent; » et Plin. Hist. Nat. XXVIII, 21 : « Defigi diris detestationibus nemo non metuit. » Ed. — *Noct. occ. Furor,* tempore nocturno vobis vexandis et terrendis adero. Uti *Furiæ* sce-

« Petamque vultus umbra curvis unguibus,
« Quæ vis Deorum est Manium;
« Et inquietis adsidens præcordiis,
« Pavore somnos auferam.
« Vos turba vicatim hinc et hinc saxis petens
« Contundet obscenas anus.
« Post insepulta membra different lupi,
« Et Esquilinæ alites;
« Neque hoc parentes, heu mihi superstites!
« Effugerit spectaculum. »

lestos homines, ita puer veneficas persequi vult; sed ipsius *Furoris* personam induet. — Comparant Sueton. Ner. 34 : « Neque tamen sceleris conscientiam.... ferre potuit, sæpe confessus exagitari se materna specie, verberibusque Furiarum ac tædis candentibus.» Dido quoque paulo ante mortem apud Virgil. Æn. IV, 384 : « Sequar atris ignibus absens; Et, quum frigida mors anima seduxerit artus, Omnibus umbra locis adero. » — *Petamque vultus;* Ovid. in Ibin, 145 : « Tum quoque factorum veniam memor umbra tuorum, Insequar et *vultus* ossea larva *tuos.* » — *Quæ vis Deor. est Man.* ea enim potestate fruuntur Dii Manes. Apposite in hanc rem Cl. *Mitscherl.* laudat Val. Flac. III, 386. — *adsidens;* notissimus est locus Ciceronis pro Rosc. Amerin. c. 24, ubi, re, quam poetæ per Furiarum imaginem designare voluerint, exposita, additur : « Hæ sunt impiis *adsiduæ* domesticæque Furiæ, quæ dies noctesque parentum pœnas a consceleratissimis filiis repetant. »

97. *Vicatim*, per omnes vicos, de vico in vicum. — *obscenas,* abominandas, detestabiles.—*insepulta,* grave hoc apud Veteres.—*Post,* ubi saxis peremptæ fueritis. — *different,* huc illuc secum tracta devorabunt. *Differre* proprie est in diversas partes ferre. Virg. Æn. VIII, 642 : « Haud procul inde, citæ Metium in diversa quadrigæ Distulerant. » Ed. — *Esquilinæ alites,* intellige aves famelicas et rapaces, accipitres, milvios, corvos, etc. in regione illa ad montem Esquilinum, ubi supplicia a damnatis sumebantur, circumvolitantes, et projecta occisorum corpora dilaniantes. — *Neq. hoc par. heu mihi superst. Effug. spectac.* Quod quidem pœnarum, a scelestis veneficis expetitarum, spectaculum parentibus meis, heu tristi meo fato superstitibus, accidet gratissimum; h. e. parentes autem mei superstites de hac gratia scelestis veneficis relata gaudebunt. — *heu, mihi superstites!* non tam miserandum fatum suum, quanquam et hoc dolet puer, quam quod, contra naturæ ordinem, parentes ipsi superstites tam crudeli morte sunt afficiendi. Ed.

ANALYSIS. Ad probrosa illa carmina, quibus vetularum amores petulanter Horatius insectatus est, pertinet inprimis hoc, quod in anili Canidiæ libidine diffamanda versatur. E multis, quos insolenter olim tractasse videtur Canidia, amatoribus, unus tantum, ut poeta narrat, ei relictus fuerat, ridiculus scilicet quidam senex *Varus*, et hic ipse alia simul scorta sectans. Ab his igitur quum ejus animum non avertere posset formæ, quam ætas abstulerat, lenocinio, ad artem magicam, qua ei vim faceret, confugere debebat libidine furens Canidia. Hinc, sive ista a superstitiosa plebe vere pro venefica habita, sive, quæ hoc nomine differretur, digna poetæ visa fuerit, nefanda, quæ furiosa anus ad libidinosi senis animum sibi uni devinciendum perpetraverit, enarrantur in hoc carmine scelera. In quibus quum unum præcipue atrocitate superaret cetera omnia, horrendum nempe illud consilium, quo ista ex pueri ingenui, fame enecti, medulla et jecore efficacissimum philtrum conficere instituerit; hujus totius rei scenam in hoc carmine repræsentat, et Canidiam sacra magica cum tribus aliis administris, Sagana, Veia et Folia, adornantem inducit: adest puer, et quum malum sibi a Canidia parari ex truci ejus in se defixo vultu animadvertit, eam, ut sibi parcat, per omnes deos rogat et obsecrat; sed frustra! Canidia miserum puerum, prætexta ei derepta, denudat, sacra magica apparat, et varia, quæ iis adhiberi solebant, accendi jubet. Sagana domum lustrat, et Veia scrobem effodit, quo puer, ad mentum usque ita infossus, ut appositas dapes videre quidem, nec tamen eas attingere posset, in philtri miscendi usum fame pereat. Nec deest huic sacrorum magicorum administrationi Folia, famosa pariter tum temporis venefica. Mox Canidia horrendo carmine rerum magicarum numina, Noctem et Hecaten, appellat, easque, ut Varum sibi adducant, precatur. Quo non veniente, indignatur illa de vano incantationis suæ eventu, et efficaciorem istam ex pueri jecore et medulla comparandam potionem minatur. Puer interim, nulla sui miseratione veneficas tangi sentiens, diras veneficis istis imprecatur, quas ipse poeta Canidiæ in hoc carmine imprecaturus erat.

De sacris magicis consulendi sunt, Theocritus, Idyl. II; Virgilius, Ecl. VIII, et Æn. IV, 504 et seqq. Propertius, III, Eleg. 6, v. 27 et seqq. Tibullus, I, Eleg. 2, v. 43 et seqq. Ovidius, Metam. VIII, 137 et seqq. Seneca Trag. in Medea, act. IV; Lucanus in Phars. VI, 451 et seqq. Apuleius, Metam. III, cap. 53 et seqq. denique noster ipse Horatius, I, Satir. 8. ED.

CARMEN VI.

In Cassium Severum, oratorem maledicum.

Quid immerentes hospites vexas, canis,
Ignavus adversum lupos?
Quin huc inanes, si potes, vertis minas,
Et me remorsurum petis?
Nam, qualis aut Molossus, aut fulvus Lacon,
Amica vis pastoribus,

1. *Immerentes hospites,* maledicus igitur iste homo eorum adeo bonæ famæ, quos lædere nefas fuit, obtrectare solebat. — *canis,* prava ista obtrectandi maledicendique aliis libido passim cum importuno canum latratu comparatur; hinc maledicta aliis ingerentes *latrare,* gr. ὑλακτεῖν, βαΰζειν, dicuntur; vid. *Mitsch.* — Maledicus autem iste similis fere fuit iis canibus, de quibus Cicero in Orat. pro Rosc. Am. c. 20, ait: « Quod si luce quoque canes latrent, quum deos salutatum aliqui venerint: opinor, iis crura suffringantur, quod acres sint etiam tum, quum suspicio nulla sit. » Comparat nempe Cicero in hoc loco malos accusatores cum canibus importuno tempore latrantibus. Martial. II, 61, 5: « Uteris ore aliter, nimiaque ærugine captus, Allatras nomen quod tibi cumque datur. » Idem, V, 60, 1: « Allatres licet usque nos et usque et gannitibus improbis lacessas;.... nos hac a scabie tenemus ungues; » facundia inde canina rabulis forensibus tributa. Colum. præf. 9: « Ne caninum quidem studium præstantius locupletissimum quemque allatrandi, et contra innocentes et pro nocentibus... concessum, intra mœnia et in ipso foro latrocinium. » Ed. — *lupos,* qui non sine periculo a canibus petuntur, adeoque nunc pro iis, qui maledicorum voces facile comprimere possunt. Cl. *Mitsch.* comparat Pind. Pyth. II, 154. — *inanes minas,* quales sunt eorum canum, qui terrent tantum latrando, non nocent mordendo. — *Quin,* cur non potius. — *huc,* in me. — *inanes,* quas nunquam effectus sequitur. Ed. — *si potes* sc. hoc impetrare ab ignavia tua. — *me remorsurum,* me qui vanas tuas minas gravi morsu ulturus sum. Ed.

5. *Aut Moloss. aut fulv. Lacon,* canes Epirotici et Spartani, paulo robustiores, tam pastoribus ad greges a nocturnis furibus et luporum incursu defendendos, quam venatoribus ad feras indagandas et persequendas inserviebant. — *Amica vis pastoribus,* quorum vis in gregum tutelam exercetur, et ideo pastoribus grata est. Ed.

Agam per altas aure sublata nives,
Quæcunque præcedet fera.
Tu, quum timenda voce complesti nemus,
Projectum odoraris cibum.
Cave, cave! namque in malos asperrimus
Parata tollo cornua;
Qualis Lycambæ spretus infido gener,
Aut acer hostis Bupalo.
An, si quis atro dente me petiverit,
Inultus ut flebo puer?

Virgil. Georg. III, 404 : « Nec tibi cura canum fuerit postrema : sed una Veloces Spartæ catulos acremque Molossum Pasce sero pingui : nunquam custodibus illis Nocturnum stabulis furem, incursusque luporum.... horrebis ; » ubi de utriusque canis forma et indole egit *Vossius*. — *aure sublata;* præclare ad pertinaciam et alacritatem declarandam adjecta ; nam timidorum est aurem dimittere. Ed. — *Quæcunque præcedet fera,* pro : agam quamcunque, quæ mihi præcedet, feram, h. e. omnes ante me currentes feras urgebo et persequar.

9. *Tu, quum tim.* etc. Tu contra, voce quidem nemus comples, at nullus istos latratus dignus effectus sequitur; circumspicis enim subito et investigas si quis tibi cibus projiciatur, quo mansuetior fias. Similis sunt coloris illa Martialis, IV, 53, 6 : « Cui dat latratos obvia turba cibos ; Esse putas Cynicum, deceptus imagine falsa. Non est hic Cynicus, Cosme : quid ergo ? canis. » Ed.

11. *Cave, cave!* solennis et gravior hujus de vitando malo admonitionis iteratio. Ed. — *asperrimus,* acerbissimus ; ut infr. Epist. ad Pis. v. 221. — *Parata tollo cornua,* cum armis, quæ in promptu habeo, fortiter exsurgam ; intelligit nimirum iambos, quibus ita se aggressurum esse ait maledicos, uti cornibus suis taurus sibi infestos aggredi solet. Non persistit igitur poeta in allegoria e canibus ducta, sed nova imagine se timendum facit maledicis. — *Qualis Lycamb. spret. infid. gen. Aut acer hostis Bup.* qualem se Lycambæ præbuit Archilochus, quum ille filiam suam jam Archilocho desponsam concessisset alii ; aut qualis iram suam effudit Hipponax in Bupalum pictorem, quod is cum Anthermo Hipponactis imaginem, fœditate insignem, deridendam circulis exposuerat; vid. Plin. XXXVI, 5. Uterque autem poeta, Archilochus quidem Lycamben, Hipponax vero Bupalum et Anthermum, iamborum suorum acerbitate ad restim redegisse dicuntur. — *Inultus,* qui ob infirmitatem suam non ulcisci potest factam sibi injuriam.

ANALYSIS. Contra hominem quemdam maledicum, ignavo pusilloque animo eos tantum, quos se impune rodere posse sciret, petentem, minaciter poeta exsurgit. Comparat autem istum hominem cum ejusmodi cane degenere, qui quosque quidem sibi obvios sine omni discrimine ferociter allatret, sed ipse petitus timide refugiat, vel objecto cibo statim placetur; se vero cum iis canibus generosioribus, qui, quas semel sibi infestas feras petunt, in iis urgendis et persequendis fortiter persistunt. Monet igitur istum hominem, ne temere se lacessat, dum, dempta canis imagine, ejusmodi ei minatur iambos, quales olim Archilochus in Lycamben, et Hipponax in Bupalum vibraverit. Sic Bolæus noster, Sat. VII, de fatuo loquens : « Je le poursuis partout, comme un chien fait sa proie, Et ne le sens jamais qu'aussitôt je n'aboie. » ED. — Vulgo hoc carmen *In Cassium Severum* inscribitur; nihil autem indicat titulum hunc ab ipso Horatio inscriptum fuisse, quum Cassius ipse in hoc carmine appellatus non sit. Fieri potest igitur ut hujus carminis inscriptio veteri cuidam Scholiastæ debeatur, qui, quum apud Tacit. Annal. I, 72, et IV, 21 : Cassium severum hominem maledicentissimum fuisse legisset, se eum, in quem scriptum esset hoc carmen ab Horatio, invenisse putaverit.

CARMEN VII.

AD POPULUM ROMANUM.

Civile bellum detestatur.

Quo, quo scelesti ruitis? aut cur dexteris
Aptantur enses conditi?
Parumne campis atque Neptuno super
Fusum est Latini sanguinis?

1. *Quo, quo scelesti ruitis?* quo tandem rapi vos patimini vestris, o cives, sceleribus? *scelus* (ἄγος) admittunt, et ei expiando se obligant, qui sanguine, in bello civili fuso, inquinantur; hinc supr. I, 2, 29, de bellis civilibus : « Cui dabit partes scelus expiandi Jupiter? » — *enses conditi*, postquam nempe U. C. DCCXVIII, S. Pomp. Antonii jussu occisus fuerat (vid. Dio XLIX, 18; Vell. II, 79), ensibus huc usque in vagina conditis per aliquot annos a bello civili cessatum fuerat.—*campis atque Nept. super*, terra marique; supr. II, 1, 29, de bellis civilibus : « Quis non latino sanguine pinguior Campus, sepulcris impia prælia Tes-

Non ut superbas invidæ Carthaginis
Romanus arces ureret:
Intactus aut Britannus ut descenderet
Sacra catenatus via:
Sed ut, sècundum vota Parthorum, sua
Urbs hæc periret dextera.
Neque hic lupis mos, nec fuit leonibus,
Nunquam, nisi in dispar, feris.

tatur?... quod mare Dauniæ Non decoloravere cædes?»

5. *Non ut superbas,* etc. Non quidem ut Romani sanguinem illum contra hostes externos funderent, et, sicut olim, vel superbam Carthaginem everterent, vel de Britannis perdomitis triumpharent, sed ut Romanum imperium ex voto Parthorum se suis ipsius viribus conficeret.—*superbas,* refer ad Carthaginiensium de potentia sua superbiam. — *invidæ,* summi imperii gloriam Romanis invidentis; hinc «invida Romani imperii æmula» Carthago dicitur apud Sallust. Cat. 10. — *Intact. aut Britann. Intactus* dicitur *Britannus,* quum nondum *adjectus imperio Romano* (vid. supr. III, 5, 3, et ibi not.) integris adhuc viribus resisteret Romanis. — *desc. Sacra caten. via,* vinctus per viam Sacram ante currum triumphantis duceretur, ei inde in carcerem (ubi supplicia a captivis sumebantur) *descenderet.* Laudant in hanc rem locum Ciceronis Verr. V, 30: «At etiam qui triumphant, eoque diutius vivos hostium duces servant, ut, his per triumphum ductis, pulcherrimum spectaculum fructumque victoriæ populus Romanus percipere possit; tamen quum de foro in Capitolium currum flectere incipiunt, illos duci in carcerem jubent; idemque dies et victoribus imperii, et victis vitæ finem facit.» — *secundum vota Parth.* ut optant imperio nostro infestissimi. Notus in hanc sententiam est locus Hom. Il. I, 255: «Ἦ κεν γηθήσαι Πρίαμος, Πριάμοιό τε παῖδες, Ἄλλοι τε Τρῶες μέγα κεν κεχαροίατο θυμῷ, Εἰ σφῶϊν τάδε πάντα πυθοίατο μαρναμένοιϊν.» — *sua Urbs hæc per. dext.* similiter infr. Epod. XVI, 2: «Suis et ipsa Roma viribus ruit.» Liv. in Procem.: «Legentium plerisque.... festinantibus ad hæc nova, quibus jam pridem prævalentis populi vires se ipsæ conficiunt.»

11. *Neque hic lupis mos, nec fuit leonib.* etc. Ejusmodi immane, quo cives in cives sæviunt, ingenium nec lupis nec leonibus esse solet, qui nunquam, nisi in dispar genus, sævi sunt. Hanc sententiam ita amplificavit Plin. Hist. Nat. I, 7: «Leonum feritas inter se non dimicat: serpentium morsus non petit serpentes; ne maris quidem belluæ aut pisces, nisi in diversa genera, sæviunt. At, hercule! homini plurima ex homine sunt mala.» Juven. quoque XV, 160: «...

Furorne cæcus, an rapit vis acrior?
An culpa? responsum date.
Tacent; et ora pallor albus inficit,
Mentesque perculsæ stupent.
Sic est; acerba fata Romanos agunt,
Scelusque fraternæ necis,
Ut immerentis fluxit in terram Remi
Sacer nepotibus cruor.

Quando leoni Fortior eripuit vitam leo?» Et hic etiam in mentem recurret notus ille Bolæi nostri locus, Sat. VIII: « Voit-on les loups brigands, comme nous inhumains, Pour détrousser des loups courir les grands chemins?... L'ours a-t-il dans les bois la guerre avec les ours? Le vautour dans les airs fond-il sur les vautours? A-t-on vu quelquefois, dans les plaines d'Afrique, Déchirant à l'envi leur propre république, Lions contre lions, parens contre parens, Combattre follement pour le choix des tyrans? L'animal le plus fier qu'enfante la nature, Dans un autre animal respecte sa figure. » etc. Ed. — *nisi in dispar*, nisi adversus feras disparis naturæ. Ed.

13. *Vis acrior*, divinitus, velut noxa, immissa mentis cæcitas; θεοβλάβεια. — *culpa* (ἄτη), delicta et scelera, quæ perpetrata a majoribus nepotes luere et expiare debent. Cf. III, 6, 1. — *Tacent*, tacendo mentem suam aperiunt, et se culpæ obnoxios fatentur. Cic. in Catil. I, 8: « Quid est Catilina? ecquid attendis? ecquid animadvertis horum silentium? patiuntur, tacent. » — *stupent*, significanter pro tenui: sunt.

17. *Sic est;* in confesso, palam est Romanos Deorum ira premi et ad exitium suum cogi. Ed. — *Romanos agunt*, urgent et premunt. — *scelusque frat. nec.* scelus, quod Romulus fratris sui cæde commisit. — *Ut immerent. fluxit in terram Remi Sacer nepot. cruor*, postquam sanguis innocentis Remi in terram fluxit nepotibus sacer, h. e. expiandus; sive, postquam Romulus parricidium nepotibus expiandum perpetravit. Bella civilia ab hoc parricidio, tanquam prima Romanæ gentis labe, repetit quoque Lucanus, I, 95: « Fraterno primi maduerunt sanguine muri. » Sed Virgilius, Georg. I, 502, majorum scelera, nepotibus per bella civilia expianda, altius a Laomedontis perjuriis derivat: « satis jam pridem sanguine nostro Laomedonteæ » etc.

Analysis. Scriptum est hoc carmen sine dubio eo tempore, quo, quum, victo Lepido et Sexto Pompeio occiso, sopita aliquamdiu quievissent bella civilia, novum illud, quod U. C. DCCXXI contra Antonium parabat Octavianus,

gliscere inciperet, et ignes doloso cineri suppositi jamjam prorumpere viderentur. Poeta igitur nova, quæ patriæ intendantur, animo concipiens pericula, populares suos a nefando isto bellum civile redintegrandi consilio ita deterrere studet, ut primum mala et damna, quæ bella civilia jam intulerint, iis ante oculos ponat; deinde, quam cæcus iste furor sit, quo se non contra hostem aliquem externum, sed sævis bestiis adeo immaniores contra semetipsos agi patiantur, graviter ostendat; denique fatalium, quæ eorum scelera maneant, pœnarum præsagitione eos percellat. — Animatur totum carmen dramatica rerum adornatione affectui poetæ perquam accommodata, et ita prudenti, ut neutri parti faciat invidiam. Ed.

CARMEN VIII.

In anum libidinosam.

Rogare longo putidam te sæculo,
Vires quid enervet meas?
Quum sit tibi dens ater, et rugis vetus
Frontem senectus exaret;

1. *Rogare longo put. te sæc.* etc. Sensus et nexus: Tune, cujus corpus longa annorum deturpavit series, rogas cur ad rem tecum habendam nulla amplius stimuler libidine? quasi id rogare opus sit, quum sit tibi dens ater, etc. *Rogare te,* plenius: fierine potest ut roges, vel simpliciter pro: rogasne? Sic apud Virg. Æn. I, 37: « Mene incepto desistere victam, Nec posse Italia Teucrorum avertere regem? » Terent. Eun. II, 1, 3: « Satin' hoc mandatum 'st tibi? P. Ah, rogitare? » — *longo sæculo putidam,* in grandi jam ætate, quæ importuna et invisa est amatoribus, constitutam, turpem vetulam. Similis annosæ vetulæ descriptio est in Priapeis carm. LVII, 1: « Cornix et caries vetusque bustum, Turba et putrida facta sæculorum. » — *Vires quid enervet meas?* cur adeo enervis, segnis sim ad Venerem. Ed. — *Quum sit tibi,* jam explicat quid ipsius vires enervet, scilicet anus vetulæ deformitas. Ad sententiam Martial. VI, 23, 3: « Tu licet et manibus, blandis et vocibus instes, Contra te facies imperiosa tua est. » Ed. — *vetus senectus,* senectus, non viridis et cruda, sed ad extremas lineas admota; auget Terent. Eun. IV, 4, 21: « Hic est vetus, vietus, veternosus, senex. » Pariter « veteres senes, » Tibull. I, 8, 50. Ed. — *Frontem rugis exar.* cf. Virgil. Æn. VII, 417: « Obscœnam frontem rugis

Hietque turpis inter aridas nates
Podex, velut crudæ bovis.
Sed incitat me pectus, et mammæ putres,
Equina quales ubera;
Venterque mollis, et femur tumentibus
Exile suris additum.
Esto beata, funus atque imagines
Ducant Triumphales tuum;
Nec sit marita, quæ rotundioribus
Onusta baccis ambulet.
Quid? quod libelli Stoici inter sericos

arat. » — *Hiet,* pateat turpiter ob natium macilentiam. Ed. — *crudæ,* quæ stomachi cruditate et ventris dissolutione laborat. Ed.

7. *Sed,* irrisioni inservit, ut alias *videlicet.* Multo minus, ait, me incitare potest *pectus,* etc. — *mammæ putres, Equina quales ubera,* mammæ resolutæ, flaccidæ, pendulæ, quales equarum sunt. Martial. III, 72, 5 : « Tibi pannosæ pendent a pectore mammæ. » Ed. — *Venter mollis,* languidus, opponitur firmo adhuc et succulento. — *et femur tument. Exile suris addit.* femur gracile, junceum, crassis suris super impositum. Observa concinnam duorum epith. collocationem. Eleganter etiam *additum suris* dicitur *femur,* quasi applicitum et appositum sit; quia nihil deformius, quam pedes genibus et femore crassiores. Ed.

11. *Esto beata,* etc. Sensus : Sis licet dives, et nobilis, nec ulla alia matrona pretiosioribus margaritis ornata incedat ; immo sis docta et philosophiæ dedita ; non minus rigent nervi mei, qui sunt illitterati, h. e. qui non mulierum doctrina, sed earum forma incitantur ; nec minus fascinum languet, quod quidem, quum illud anili tua forma provocari nequeat, alio modo tibi provocandum est. — *imagines Triumphales,* majorum scilicet, quibus triumphi honor contigit, adeoque nobilissimorum virorum imagines. — *funus tuum Duc.* funeri tuo duces præferantur; quod non tantum in nobilium virorum, sed etiam nobilium matronarum funere fieri solebat; vid. Cic. de Orat. II, 58. *Funeris* autem eo acerbius mentionem facit, quum ista anus, ut supr. III, 15, 4, Chloris, « maturo funeri propior » esset. — *rotundioribus,* in baccarum enim rotunditate earum pretium spectabatur; Plin. IX, 35. — *ambulet,* notionem superbiæ et jactantiæ habet; vid. Epod. IV, 5.

15. *Quid? quod;* putasne te magis aptam ad Venerem fore, quod studiosa philosophiæ videaris? Ed. — *libelli Stoici,* facete anum libidinosam Stoicæ philosophiæ studiosam in-

Jacere pulvillos amant :
Illitterati num minus nervi rigent,
Minusve languet fascinum?
Quod ut superbo provoces ab inguine,
Ore adlaborandum est tibi.

ducit! — *amant jacere*, quasi sic jacere sibi placent. — *Illitterati num minus*, etc. Horatius, ut videtur, vult dicere : Num putas nervos ineruditorum hominum, qui minime philosophia aut literis tanguntur, minus, sublato illo librorum apparatu, vel rigere, vel languere. Quid enim libri et doctrina ad libidinem vel excitandam vel comprimendam? *nervi* hic eodem sensu accipiendi, quo infra *fascinum*. Dacierius male dat *illitteratæ* de suo ingenio. Ed.—*fascinum*, de parte qua viri sumus. — *superbo*, superbe vetularum libidines repudiante. —*Ore adlaborandum est tibi;* de turpissimo isto libidinis genere vide Suet. Tib. cap. 44. Ed.

Analysis. In nullo carmine magis pudicitiæ et honestatis leges violasse videtur Horatius, quam in hoc, ubi turpem libidinosæ anus formam pudenda plane protervia descriptam dedit. Quæ quidem protervia licet lectorum cuique, qui non omni honestatis sensu destitutus sit, displicere omnino et nauseam creare debeat, eadem tamen ætatis, qua hoc carmen scriptum est, licentia et ingenio excusari quodammodo posse videtur. Fortasse quoque totius hujus carminis spurcities Archilocho vel alii poetæ græco, quem Horatius expressit, tribuenda est.—Fingit autem poeta, vetulam aliquam ex se quæsivisse, quid sit, quod ad libidinem secum exercendam languere nunc et torpere incipiat? Respondet igitur ei in hoc carmine, et torporis sui causas, ab anili ejus turpitudine petitas, petulanter aperit.

Scilicet hoc carmen pariter et infra duodecimum hujus libri in animo habuit severus pudoris et ingeniorum judex ille Quintilianus, quum, lib. I, cap. 8, § 6, scriberet : « Horatium in quibusdam nolim interpretari ; » et sane cum illo libenter fecissem, nisi jam in præfatione Juvenalis nostri, (vid. pag. IX et X,) hoc quasi crimen editoris cum optimis commune confessus, plurima monuissem, quæ me repugnantem et invitum ad hanc lubricam difficilemque conditionem cogerent : cui quidem ut ignoscant benevoli lectores, iterum atque iterum precor. Ed.

CARMEN IX.

AD MÆCENATEM.

Victoriam Augusti de Antonio et Cleopatra celebrat.

QUANDO repostum Cæcubum ad festas dapes,
Victore lætus Cæsare,
Tecum sub alta, sic Jovi grātum, domo,
Beate Mæcenas, bibam,
Sonante mixtum tibiis carmen lyra,
Hac Dorium, illis Barbarum?
Ut nuper, actus quum freto Neptunius
Dux fugit, ustis navibus,

1. *Repostum Cæcubum ad festas dapes;* similiter supra III, 28, 2, « reconditum Cæcubum; » melioris enim, vel, ut supr. II, 3, 8, dicitur, « interioris notæ » vinum ad lætiores dies celebrandos in cella vinaria reponi et recondi solet. — *sub alta domo,* de turri Mæcenatiana cf. supr. ad III, 29, 6 et 10. — *sic Jovi gratum,* sic enim, quod ipsi Jovi, Romani imperii custodi, gratum sit, faciemus; ex formula solemni οὕτω Διὶ φίλον.— *Beate,* refer ad Mæcenatis opulentiam, præcipue ad altioris ejus in hortis Esquilinis domus, ubi compotatio fieri debebat, possessionem. — *Son. mixtum tib. carmen lyra,* h. e. lyra ad modos Dorios, tibiis vero ad modos Phrygios carmen sonantibus, ita quidem, ut utrumque carmen mixtum sit, h. e. vicissim se excipiat. Similiter supr. IV, 15, 30: « Lydis remixto carmine tibiis. » — *Dorium,* modi *Dorii* fuerunt graves et severi; *Barbari,* h. e. Phrygii (ut « tibia barbara » apud Catull. LXIV, 265, ubi vid. not.) feri et furori injiciendo apti. Vid. Lucian. I, 851. ED.

7. *Ut nuper,* etc. Ut ante quinque annos ejusmodi diem festum inter læta pocula celebravimus, quum exercitus ille, quem e servis et fugitivis collectum, contra nos duxerat S. Pompeius, e freto Siculo fusus fugatusque est, navibus, quas Pompeius reliquerat, ab Augusto combustis. — *actus,* exactus, ejectus. —*freto,* Siculo nempe, ubi pugnam illam prope Messinam commissam fuisse constat. — *Neptunius dux,* Sext. Pompeius, qui, ut narrat Aurel. Vict. de Viris Illustr. c. 84: « quum mari feliciter uteretur,

Minatus Urbi vincla, quæ detraxerat
Servis amicus perfidis.
Romanus, eheu! posteri negabitis,
Emancipatus feminæ,
Fert vallum et arma miles, et spadonibus
Servire rugosis potest!
Interque signa turpe militaria
Sol adspicit conopium!

Neptuni se filium confessus est, eumque bobus auratis et equo placavit. » Cf. Dio XLVIII, 19. Eo salsius nunc eum, in mari perdomitum, *ducem Neptunium* vocat. — *ustis navibus,* Octavianum post pugnam illam magnum navium, a S. Pompeio relictarum et littori allisarum, numerum combussisse testatur Dio XLIX, 10. — *Minatus Urbi vincla, quæ detrax. Servis amicus perf.* pro tenui : Romanum imperium cum servorum perfidorum manu potestati suæ subjicere tentans. — *Serv. am. perf.* invidiose et humiliter de Pompeio, quasi servis perfidis, e quibus illum exercitum suum supplevisse constat, (vid. Vell. II, 13; Dio, XLVIII, 19) amicus adeo fuerit.

11. *Romanus,* dictum cum emphasi. — *Emancip. feminæ; mancipium* proprie apud Romanos erat quod in nostra potestate est, quasi quod *manu capimus; emancipare* autem, aliquid e sua in alius potestatem transferre : ita ut *emancipatus feminæ* demum sit *traditus* in potestatem feminæ, et ipsi mancipii instar serviens. Cujus verbi vim apprime explicat Plaut. Bacch. I, 1, 59 : « Nunc, ego, mulier, tibi me emancipo, tuus sum, tibi dedo operam. » Ed. — *Fert vall. et arma mil. et spad. Serv. rug. potest!* qui, ut fortem militem decet, vallum et arma fert, idem a se impetrare potest hoc, ut decrepitis eunuchis serviat! — Quod uni Antonio proprie tribuendum erat, id toti simul ejus exercitui, corrupto quasi et infecto ducis exemplo, tribuit. — *Fert vall. et arma mil.* Commode de hac militum Romanorum in bello laboris patientia afferunt locum Ciceronis Quæst. Tusc. II, 16 : « Militiæ nostri exercitus qui labor, quantus agminis! ferre plus dimidiati mensis cibaria; ferre, si quid ad usum velint; ferre vallum. Nam scutum, gladium, galeam, in onere nostri milites non plus numerant, quam humeros, lacertos, manus. Arma enim membra militis esse dicunt. » — *rugosis,* decrepitis senibus ; cf. Terent. Eunuch. IV, 4, 20. — *spadonibus,* Mardionem inprimis magnæ in illis auctoritatis fuisse, ex Plutarch. in Anton. p. 345, discimus. — *Interque signa turpe milit. Sol adsp. conop.* et Sol, nefanda quæque adspiciens, adspicit inter signa militaria turpe mollitiei signum conopium, pro tenui : et inter signa militaria conopium animadver-

Ad hunc frementes verterunt bis mille equos
Galli, canentes Cæsarem;
Hostiliumque navium portu latent
Puppes sinistrorsum citæ.
Io Triumphe! tu moraris aureos
Currus, et intactas boves;
Io Triumphe! nec Jugurthino parem
Bello reportasti ducem;

tere licet. — *conopium* et *conopeum*, velum, quo Ægyptii ad arcendos culices utebantur; hinc intelligitur causa, cur illud extremæ mollitiei Ægyptiæ argumentum, tanto turpius Romanis videri debuerit, quod inter aquilas Romanas conspiceretur. Ed.

17. *Ad hunc frementes*, contra hunc, adversus Antonium. Plurimi doctissimi interpretes *ad hoc* legi volunt; quæ levissima emendatio multo faciliorem sensum videtur sufficere, scilicet: ob hoc, propter hoc indignantes. Ed. — *bis mille equos Galli verterunt*, h. e. averterunt, ab Antonio defecerunt. — *canentes Cæs.* Cæsarem salvere jubentes, h. e. ad Cæsarem transeuntes; consilium igitur illud, quo paulo ante pugnam Actiacam duo Gallogræcorum, s. Galatarum duces, Dejotarus et Amyntas ad Octavianum defecisse traduntur (vid. Plutarch. in Anton. p. 945; et Vell. II, 84); salse poeta a rei, Romanis inhonestissimæ, indignatione repetit. — *Hostil. nav. portu latent Puppes sinist. citæ*, h. e. ut *Boettig.* hunc locum paulo impeditiorem expedire studuit: Et pars navium hostilium perfide, dum pugnabatur, a sinistra parte retrorsum actarum, in portu latent. — *Puppes citæ; puppem ciere* (πρύμναν κρούσασθαι, lat. *remis inhibere*) dicuntur, qui ad fugam vel defectionem dissimulandam, ita navem retro agunt, ut inverso cursu prora puppim, non puppis proram sequatur; vel simpliciter *puppes* pro: naves. — *sinistrorsum*, nam quum Antonio, classe e portu in altum evecta, dextrorsum Italiam versus acies explicanda esset, naves pugnæ se subducturæ sinistrorsum in portum se recipere debebant.

21. *Io Triumphe!* Triumphum tanquam Deum appellat, eique moræ impatientiam et cupiditatem suam, qua splendidissimi, per quem Augustus Urbem ingressurus sit, triumphi spectaculo inhiet, declarat. — *aureos Currus*, ex ebore enim et auro constructi fuerunt currus triumphales; de *auro* laudat *Boettigerus* Philostr. in Vit. Sophist. I, 7, p. 488. — *intactas boves*, solemne Jovi Capitolino ab Augusto triumphante instituendum sacrificium, mactando nempe *boves intactas*, h. e. nondum jugum passas, ut mos et ritus postulabat; Virgil. Georg. IV, 540: « intactas cervice juvencas. » — *nec Jugurth. par*, etc. Nec Mario de Jugurtha victo, nec Scipioni Africano de eversa Carthagine tanti splendoris triumphus con-

Neque Africanum, cui super Carthaginem
Virtus sepulcrum condidit.
Terra marique victus hostis, Punico
Lugubre mutavit sagum.
Aut ille centum nobilem Cretam urbibus,
Ventis iturus non suis;
Exercitatas aut petit Syrtes Noto;
Aut fertur incerto mari.
Capaciores affer huc, puer, scyphos,
Et Chia vina, aut Lesbia,
Vel, quod fluentem nauseam coerceat,
Metire nobis Cæcubum.
Curam metumque Cæsaris rerum juvat
Dulci Lyæo solvere.

tigit; h. e. Augusti gloria omnium, qui unquam triumpharunt, gloriam superat. — *cui super Carthag. Virt. sepulcr. condidit.* Ad gloriæ æternitatem, quam virtute sua sibi paraverit Scipio, significandam, suaviter ipsa Virtus, ut Dea, sepulcrum sive monumentum super Carthaginem exstruxisse fingitur.

27. *Punico Lugub. mut. sagum,* inversa constructione pro: sagum puniceum sive purpureum mutavit cum veste sordida, h. e. purpureo paludamento, imperatoris insigni, deposito, vestem, quæ mutatam sortem indicaret, induit. — *centum nob. Cret. urb.* vid. supr. ad III, 27, 34. — *non suis;* non sibi faventibus. Senec. Quæst. Nat. I, præf.: « Paucissimorum dierum spatium, si navem suus ventus implevit. » Ovid. Met. XIII, 196: « Orba suis essent etiamnum lintea ventis. » Ed. — *Noto exercit.* h. e. Noto vexatas. — *fertur incerto mari,* ipse incertus consilii mari fertur, errat, animo ista clade perturbato. Ed.

33. *Capaciores affer huc, puer, scyphos,* etc. Hic lætitiæ sensu ita impellitur et confunditur poeta, ut jam interesse sibi videatur indictæ apud Mæcenatem compotationi; cf. supr. III, 19, 9. — *quod fluentem naus. coerceat,* inter vina generosissima, quæ ad extollendam victoriam cumulate adponi jubet, signate Cæcubum distinguit, quoniam stomachum roborat infirmiorem, et prohibet ne ad vomitum concitetur. Hinc Athenæus vinum Cæcubum vocat εὔτονον. Ed. — *Metire,* per cyathos, vid. ad III, 8, 13. — *metumque Cæsaris rerum,* sollicitudinem et timores quibus ante ultimum Actiacæ pugnæ exitum agitabantur, dum Romæ nondum Augusti nunciaretur victoria; vel poeta non omnino securus erat, quia Cæsar adhuc absens, et vivus Antonius. Ed.

ANALYSIS. Quum primus de Antonio et Cleopatra, ad Actium ab Augusto splendide victis, Romam allatus esset nuncius, publicæ illi, in quam omnes Romani sese effuderant, lætitiæ non defuit Horatius. In hoc igitur carmine, gloriosissimæ illi Augusti victoriæ celebrandæ consecrato, primum diem festum, quem apud Mæcenatem inter generosioris vini pocula et inter mixtos tibiarum lyræque cantus transacturus sit, indicit; deinde in Antonium, qui Romanæ virtutis plane oblitus Cleopatræ se turpiter mancipaverit, nobili cum indignatione invehitur; mox lætitiæ sensu ita abripitur, ut, quasi jam Antonii victor, Augustus, cum pompa triumphali Urbem ingrediatur, in publicam illam acclamationem *Io triumphe!* erumpat; et, quasi in media compotatione jam liberius genio suo indulgeat, largiora pocula sibi afferri jubeat.—Impetu quodam poeta in hoc carmine fertur, qui lætitiæ, poetæ animum confundentis magis quam perfundentis, magnitudinem egregie exprimit.—In eodem argumento vel in eadem Augusti de Cleopatra et Antonio victoria versatur quoque libri primi carmen trigesimum septimum, sed id serius scriptum est tum, quum Romani de nunciata Cleopatræ et Antonii morte lætarentur.

CARMEN X.

IN MÆVIUM POETAM.

Ei in Græciam proficiscenti naufragium imprecatur.

MALA soluta navis exit alite,
    Ferens olentem Mævium.
Ut horridis utrumque verberes latus,
    Auster, memento, fluctibus.
Niger rudentes Eurus, inverso mari,

1. *Mala alite,* infausto omine, ut supr. I, 15, 5: « mala avi. » — *olentem,* gravi odore detestabilem; *gravis* nempe *hircus,* ut infr. Epod. XII, 5, dicitur, in ejus *hirsutis alis cubuisse* videtur; cf. Catull. LXIX, 6, nisi quis jam *olentem* simpliciter pro: detestabilem explicare malit.—*utrumq. latus,* sc. navis. — *horridis,* sævis, tumidis. — *Auster, Eurus, Aquilo,* scilicet ut eo gravior concitetur tempestas, plures ventos, qui simul ruant, et contra se pugnent, poetarum more in partes vocat; cf. Virg. Æn. I, 85.

5. *Niger,* cælum nigrum reddens et obscurans; ut supr. I, 5, 7: « nigri

Fractosque remos differat;
Insurgat Aquilo, quantus altis montibus
Frangit trementes ilices;
Nec sidus atra nocte amicum appareat,
Qua tristis Orion cadit;
Quietiore nec feratur æquore,
Quam Graia victorum manus,
Quum Pallas usto vertit iram ab Ilio
In impiam Ajacis ratem!
O quantus instat navitis sudor tuis,

venti; » contra « Notus albus » supr. I, 7, 15, et « venti candidi » III, 7, 1. — *inverso mari*, cum *imis vadis*, ut Virgil. Æn. I, 126, loquitur, *stagna refunduntur*. Cl. Mitsch. comparat Philipp. Thessal. XII, 2; Anthol. Gr. t. II, p. 198.—*differat*, in diversas partes auferat, dissipet, ut supr. Epod. 5, 199: « insepulta membra different lupi. » Ubi vide notata. Ed. — *Insurgat Aquilo, quantus*, irruat Aquilo tantus, quantus, h. e. tanto impetu, quanto, etc.—*trementes ilices*, tremulo motu huc illuc nutantes, ventorum impetu contremiscentes, ut supr. III, 27, 23: « ripæ verbere *trementes*; » pro *frangit* ex conjectura Wakefieldius in textum recepit: *Plangit;* « Statim, inquit, præcesserat vox *fractos*, et quorsum, sodes, *tremere*, si *frangantur*. » Sed ex meo sensu τὸ *frangit* bene respondet τῷ *fractos*, et multo illo gravius est; ut *frangit* enim Aquilo ilices, ita *frangere* quoque debet *remos*; *franguntur* autem ilices, dum *tremunt*.

9. *Sidus amicum*, intellige Dioscuros; supr. IV, 8, 31: « Clarum Tyndaridæ sidus ab infimis Quassas eripiunt æquoribus rates. » Cf. supr. I, 3, 2. — *Qua tristis Orion cadit*, qua Orionis occasus tristem tempestatem concitat; supr. III, 27, 17: « Sed vides, quanto trepidet tumultu Pronus Orion. » Cf. supr. ad I, 28, 21. — *tristis*, ut apud Virgil. Æn. XI, 259: « triste Minervæ Sidus, » de tristi tempestate a Minerva concitata. — *Quam Graia vict. manus*, *Quum Pallas*, etc. De hoc naufragio, quod Græcis Minerva Cassandræ, ab Ajace Oileo in templo Palladis vitiatæ causa ad cautes Euboicas immisit, uti de ceteris Græcorum a Trojæ excidio redeuntium fatis narrat Diomedes apud Virgil. Æn. XI, 260 seqq. Cf. Æn. I, 39, et ibi Heyn. — *Pallas vertit iram*, etc. Pallas jam Paridis injuriam Trojæ incendio ulta, omnem iram in Ajacem convertit; nota muliebris esse ingenii priores pœnas pro spreta forma, et secundas pro pudore violato repetere. Ed.

15. *O quantus instat navitis sudor tuis*, etc. Jam, ut vati ἐνθουσιάζοντι, rei futuræ eventus ante oculos versa-

Tibique pallor luteus,
Et illa non virilis ejulatio,
Preces et aversum ad Jovem;
Ionius udo quum remugiens sinus
Noto carinam ruperit!
Opima quod si præda curvo litore
Porrecta mergos juveris;
Libidinosus immolabitur caper,
Et agna Tempestatibus.

tur; videt nautas laboribus, quibus navem periculo eripiant, insudare; videt Mævium de vitæ suæ discrimine impallescere; audit eum muliebriter ejulare, et frustra Jovem precibus fatigare; conspicit denique eumdem cum fracta navi perire! Similiter supra I, 15, 9, Nereus, vaticinium de futuris in bello Trojano pugnis edens: «Eheu! quantus equis, quantus adest viris Sudor! » — *luteus*, subflavus, color buxeus, qualis arquatis est. Tib. I, 8, 52: « nimius luto corpora tingit amor. » Ed. — *non virilis*, haud virum decens, muliebris. Spectat huc Cic. Tusc. II, 23: « Ingemiscere nonnunquam viro concessum est, idque raro: ejulatus ne mulieri quidem. » Ed. — *Preces et avers. ad Jovem*, et preces, quibus frustra Jovis implorabis auxilium; h. e. quam irritas ad Jovem, te non audientem, preces jacies! — *aversum*, tibi iratum et aversa aure preces tuas respuentem. — *Ion. udo quum remug. sinus Noto car. ruperit!* quum mare Ionium, Noti sonitu et stridore reboans, carinam fregerit; pro vulgari: quum Notus in mari Ionio furens carinam fregerit. — *Ion. sinus*, mare Ionium in sinus curvatum, ut *sinus Calabri*, supr. I, 33, 16. — *udo*, pluviosam tempestatem ciente.

21. *Opima quod si præda curvo*, etc. Sin autem corpus tuum in litus ejectum et ibi porrectum mergis opima præda contigerit; tum ego voti mei damnatus et compos, caprum et agnam immolabo Tempestatibus. — Quo quidem voto nihil a poeta acerbius addi potuit; acerbissime inprimis optat, ut Mævii corpus *opima præda* mergis contingat, sive quod illi ejecta corpora tanquam opimam prædam depasci soleant, sive quod ipsi Mævio *opimum* corpus fuerit. — *Tempestatibus*, de religioso *Tempestatum* cultu vid. *Cerd.* ad Virgil. V, 772, ubi Æneas quoque *agnam Tempestatibus* immolari jubet. Vulgo tempestatibus litabatur, ut navigantibus parcerent, hic hostias ipsis pollicetur, ut naufragium mortemque Mævio immittant. Ed.

Analysis. Mævio Horatius, homini sibi infestissimo, navi nunc iter in Græciam facturo, naufragium imprecatur. Rogatis igitur ventis, ut tantam in

mari Ionio tempestatem concitent, quantam olim Minerva in Ajacem concitasse dicitur, se, fracta Mævii nave, hircum et agnam Tempestatibus immolaturum esse spondet. — Malum poetam Mævium fuisse ex Virgilii Eclog. III, 90 : « Qui Bavium non odit, amet tua carmina, Mævi ; » satis certo colligi posse videtur. Quod si eumdem ex malorum poetarum more petulantius Horatio insultasse statuas, causa, cur Vatiniano improbum istum persequutus sit odio, facile apparet. — Ceterum si quis animi causa hoc carmen cum libri primi carmine tertio comparaverit, ubi Horatius Virgilio Athenas navigaturo felicem navigationem apprecatur, diversos tam pii amoris quam magni odii sensus non sine voluptate expressos animadvertet.

CARMEN XI.

AD PETTIUM.

Se in vincendo amore minime firmum profitetur.

PETTI, nihil me, sicut antea, juvat
Scribere versiculos amore percussum gravi :
Amore, qui me præter omnes expetit
Mollibus in pueris, aut in puellis urere.
Hic tertius December, ex quo destiti

1. *Petti, nihil me, sicut antea, juvat Scrib. versic. amore percuss. gravi*, ex quo tempore amore excrucior, non amplius, ut ante, Musarum studiis delector. — *amore percussum gravi*, crudeli amoris vulnere sauciatum. Alii pro *percussum* legunt *perculsum;* quod ad sensum idem fere est; *perculsus* et *percussus* in omnibus pæne veterum scriptoribus librariorum imperitia temere permutata sunt; vid. *Bentl.* ad h. l. et *Drakenb.* ad Sil. Ital. II, 213. — *amore*, vis magna in repetitione.— *qui me præt. omnes expetit.... urere*, eleganter pro vulgari : qui me inprimis urit. — *Mollibus in pueris, aut in puellis*, de locutione *urere in aliquo* et *aliqua*, ut *ardere* et *æstuare in aliqua*, pro : ob aliquam, vid. *Heins.* ad Ovid. Met. VII, 21 : « quid in hospite regia virgo Ureris ; » et *Broukhus.* ad Tibull. IV, 2, 11.— *me expetit urere*, græce : ut me urat.

5. *Hic tertius December... silvis honorem decutit*, ornate pro : tertius

Inachia furere, silvis honorem decutit.
Heu! me, per urbem, nam pudet tanti mali,
Fabula quanta fui! conviviorum et pœnitet,
In queis amantem et languor et silentium
Arguit, et latere petitus imo spiritus.
Contrane lucrum nil valere candidum
Pauperis ingenium? querebar adplorans tibi,
Simul calentis inverecundus Deus
Fervidiore mero arcana promorat loco.

nunc est annus. — *honorem*, folia. Virg. Georg. II, 404: « Frigidus et silvis Aquilo decussit honorem. » — *Inachia furere,* ob Inachiam furere; furori, quo Inachia me correptum tenebat, indulgere. — *per urbem Fabula quanta fui!* quomodo per ora hominum traductus fui! *fabulæ* dicuntur, qui sermonibus omnium circumferuntur, ridentur, diffamantur; exempla vid. apud Heins. ad Ovid. Art. Am. II, 561. — *silentium*, de silentio, amoris signo, cf. Catull. LI, 9; cf. supr. IV, 1, 35, 36. — *Arguit,* prodit, μηνύει, supr. I, 13, 7: « Humor et in genas Furtim labitur, arguens Quam lentis penitus macerer ignibus. » — *et latere petitus imo spiritus*, ornate pro: alta suspiria. Cl. Mitsch. comparat Callimach. Ep. XLV, 1: « Ἕλκος ἔχων ὁ ξεῖνος ἐλάνθανεν· ὡς ἀνιηρὸν Πνεῦμα διὰ στηθέων, εἶδες, ἀνηγάγετο. »

11. *Contrane lucrum,* etc. Nexus et sensus hujus paulo impeditioris et obscurioris loci, ut mihi videtur, est fere hic: Tu ipse, Petti, ante tres annos testis fuisti, quomodo contra Inachiam meum obdurarem animum; « Fierine potest, querebar apud te, quum, vino incensus, arcanos meos amores tibi retegerem, fierine potest, ut Inachia animi mei candorem ditiorum postponat muneribus? Quodsi igitur indignationi meæ de Inachiæ injuria liberius nunc ita indulgere placet, ut ea, quæ vana adhuc amoris mei fomenta fuerunt, ex animo ejiciam et missa faciam; ego, quem ante, se præ ditioribus contemni, pudebat, submoto nunc isto pudore, cum ditioribus, quibus impar sum, certare desinam. » — Copiose de hoc loco disputavit, sed ejus sensum non satis perspexit Mitscherlichius. — *Contrane lucrum nil valere,* nota loquendi ratione pro: fierine potest, vel, estne nefas, ut nil valeat contra lucrum, etc. — *adplorans tibi,* dolorem meum tecum communicans. — *Simul,* simul ac. — *inverec. Deus,* Bacchus jam dicitur deus *inverecundus*, quod, qui ejus munere, vino, incaluerunt, non raro ea, quæ verecunde texerant, liberius proferre et retegere solent. — *arcana calentis fervid. mero*, h. e. arcana mei, qui calebam fervidiore mero, graviter et significanter pro simplice:

Quod si meis inæstuat præcordiis
Libera bilis, ut hæc ingrata ventis dividat
Fomenta, vulnus nil malum levantia;
Desinet imparibus certare submotus pudor.
Ubi hæc severus te palam laudaveram,
Jussus abire domum, ferebar incerto pede
Ad non amicos heu! mihi postes, et heu!
Limina dura, quibus lumbos et infregi latus.
Nunc, gloriantis quamlibet mulierculam
Vincere mollitia, amor Lycisci me tenet:
Unde expedire non amicorum queant
Libera consilia, nec contumeliæ graves;

mea, sive arcanos meos amores; verba: *calentis fervidiore mero* statum animi, ex quo facilius aliquid promoveri et elici potest, bene designant. — *promorat loco*, ex animo, quo latebant, protulerat; supr. III, 21, 15, de vino: «Tu sapientium Curas et arcanum jocoso Consilium retegis Lyæo;» cf. supr. I, 18, 16; infr. Epist. I, 5, 16; et Asclepiad. Ep. X, 1, 2; Anth. Gr. t. I, p. 146.—*Quod si me. inæst. præcordiis Libera bilis*, quodsi igitur nunc tam libera in animo meo fervet ira (*libera*, quæ nullo amplius fomento supprimitur), *ut ventis dividat*, ut ventis diripienda tradam, h. e. missa faciam. — *hæc fomenta*, intellige amoris pabulum, scilicet spem, quæ ejus in Inachiam amorem adhuc nutriverat; speraverat nempe fore, ut Inachia candidum pauperis ingenium ditiorum muneribus præferat.—*ingrata*, nil proficientia, ipse explicat. *vulnus nil malum levantia*. — *Desinet submotus pudor*, ego submoto illo pudore (vid. supra) desinam, etc.

19. *Severus*, firmo et severo consilio.— *laudaveram*, jactaveram; nam ea laudamus, quæ ex duobus eligimus, præferimus. Ed.—*Jussus abire dom.* admonitus a te ut hujus rei experimentum darem, et e commissatione domum meam, non puellæ domum, abirem. Ed.—*ferebar inc. pede*, ego, qui modo certum consilium ceperam, labascere cœpi, et redii ad domum Inachiæ. Suaviter! Tribuit pedi, quod ejus animo tribuendum erat. Tibull. II, 6, 13: « Juravi quoties rediturum ad limina nunquam! Quum bene juravi, pes tamen ipse redit. » — *lumbos et infr. latus*, quod ei non intromisso ante januam jacendum fuit; ut supr. III, 10, 20. — *gloriantis quaml. mulierc. Vincere mollitia*, pueri mollissimi. — *expedire*; cf. supr. I, 27, 4. — *amicorum libera consilia*, consilia liberius et apertius ab amicis data, h. e. sincera.—*alius*

Sed alius ardor aut puellæ candidæ,
Aut teretis pueri, longam renodantis comam.

ardor, novus amor. — *teretis*, habentis membra solida et succi plena. Ed. — *renodantis*, solventis, ut super humeros flueret; *humerus* enim *capillis sparsus*, ut Hor. supr. III, 20, 14, loquitur, placebat in pueris mollioribus; cf. IV, 10, 3: « Et quæ nunc humeris involitant comæ, » etc.

Analysis. Quam parum firmitatis et constantiæ sibi sit in pervincendis amoris cruciatibus, ingenue et familiariter amico suo et sodali Pettio aperit. Repetit igitur, quid sibi ante tres annos in Inachiæ amore acciderit, et quam turpiter se capto eam deserendi consilio tradiderit. Qua re narrata, se nunc Lycisci amore, a quo pariter nec amicorum consiliis, nec pueri illius injuriis, expediri possit, teneri profitens mollem suum et parum virilem animum haud dissimulat. — Talem igitur fere semetipsum in hoc carmine descripsit poeta, qualis apud Terentium in Eunucho inducitur Phædria, qui, quomodo amantium animi modo huc, modo illuc impellantur et agitentur, pro illustri exemplo haberi potest.

CARMEN XII.

In anum libidinosam.

Quid tibi vis, mulier nigris dignissima barris?
Munera cur mihi, quidve tabellas
Mittis, nec firmo juveni, neque naris obesæ?

1. *Quid tibi vis*, quantus libidinis te agitat furor. — *dignissima*, quæ coeas cum *nigris barris*, h. e. elephantis, et fœditate tibi similibus, et libidini tuæ explendæ paribus. Non audiendi sunt, qui nostra ætate per *barros*, non elephantos, sed simiorum quoddam genus intelligendum esse probatum iverunt; immo Horatius consulto elephantum, ut animal nervosius posuit. — *Munera*, aliis meretricibus munera vulgo mittebantur; hæc vero amatoribus suis mittebat, nedum acciperet, adeo et vetus et fœda erat. Ed. — *tabellas*, ceratas puta, in quibus, quid vellet, exaraverat vetula; *arcanas* ejusmodi *tabellas* vocat Ovidius, Amor. II, 15, 15. — *firmo*,

Namque sagacius unus odoror,
Polypus, an gravis hirsutis cubet hircus in alis,
Quam canis acer, ubi lateat sus.
Qui sudor vietis et quam malus undique membris
Crescit odor! quum, pene soluto,
Indomitam properat rabiem sedare, neque
Jam manet humida creta, colorque
Stercore fucatus crocodili; jamque subando
Tenta cubilia, tectaque rumpit.
Vel mea quum sævis agitat fastidia verbis:

satis valido ad præstanda tibi opera, ad explendam insatiabilem tuam libidinem. Ed. — *neque naris obesæ,* qui nihil olfaciat, adeoque malum vetulæ odorem facile perferre possit. — *obesæ,* h. e. pinguis nimium; pinguedo enim sensuum aciei obesse credita. Ita *aures obesas* Calpurn. Ecl. IV, 148, opponit *acutis,* h. e. delicatis et subtilibus. Ed. — *sagacius unus odoror,* unus omnium sagacior sum in odorando quam canis, etc. — *Polypus,* tumor inter nares, de cujus gravi fœtore vid. Cels. VI, 8. — *gravis hirsutis cubet hircus in alis,* lepide dictum pro: alæ hircinum odorem emittunt, instar hircorum fœtent. Similiter Catull. LXIX, 5: « Lædit te quædam mala fabula, qua tibi fertur Valle sub alarum trux habitare caper. » Ed.

7. *Qui sudor et quam malus odor crescit membris,* quantum ingravescit odoris gravitas, diffluentibus sudore artubus! Quantum fœtorem exsudant membra ejus, quum, etc. Ed.—*vietis,* senio putridis, flaccidis. — *quum, pene soluto,* non, expedito et parato, ut Dacier. Lamb. et alii volunt, sed languente, nec ullam vim jam habente post opus absolutum. Ed. — *Indom. rabiem properat sedare,* quum enim satiari nequeat, omnia tentat, ut ad explendam libidinem suam languentem jam virum excitet. Ed. — *neque illi Jam manet humida creta,* neque in ejus facie creta sudore liquefacta manet, sed defluit; ex *creta* nempe pigmentum parabatur, quo candorem faciei conciliarent mulieres. Ovid. A. A. III, 199: « Scitis, et inducta candorem quærere creta; » cf. Interpret. — *colorque Sterc. fuc. crocod.* fucus ex stercore crocodili confectus. Plinius, XXVIII, 8, « stercus crocodili molestias in facie enascentes tollere » ait. — *subando,* sese propter libidinem agitando; a suibus translatio est. Ed. — *Tenta cubilia,* lectum funibus tentum. — *tecta,* integumenta, vestes stragulas. Alii volunt tecta non lecti, sed ipsius cubiculi jamjam rumpenda videri, adeo anus se commovet! Potest etiam explicari, tenta, ardens libidine, concutit et quasi rumpit cubiculi stragulas vestes to-

« Inachia langues minus, ac me;
« Inachiam ter nocte potes; mihi semper ad unum
« Mollis opus : pereat male, quæ te,
« Lesbia, quærenti taurum, monstravit inertem;
« Quum mihi Cous adesset Amyntas,
« Cujus in indomito constantior inguine nervus,
« Quam nova collibus arbor inhæret.
« Muricibus Tyriis iteratæ vellera lanæ

tumque contextum. Vid. Catul. V, 9, et Juven. VI, 22. Ed.

13. *Vel mea quum sævis agitat fastidia verbis*, alii volunt hoc cum antecedentibus conneeti, nec nisi h. v. *Qui sudor*, etc. esse continuationem. Non vix intelligendum quomodo objurgatione novi sudoris rivi eliquentur, magis etiam in loquendo quam in agendo eam incalescere, quod paucis accipiendum videatur. Nonnulli, leviter hunc locum emendantes, pro *quum* legi volunt *quam*, et sic omnem tollunt difficultatem. Quibus vero displicebit emendatio, ita poterint explicare : vel quum agitat, h. e. quid autem est quum, etc. quid? quod agitat, etc. Ed. — *mea fastidia sævis verbis agitat*, meum in concubitu languorem exagitat his asperis verbis : — *Inachia*, apud Inachiam, sive in συνουσίᾳ cum Inachia. — *langues minus ac me*, minus atque apud me vires te deficiunt. —*potes*, suppresso, ait *Mitscherlichius*, ex verecundiæ sensu, *subagitare*; sed ubi est in hoc carmine verecundia? immo ex usu loquendi hoc factum est, ut constat ex frequentissimis exemplis. Martial. III, 33, 1 : « Num possim vetulam, quæris, Matrinia? possum Et vetulam : sed tu mortua, non vetula es. » Id. I, 76, 4 : « Quum possis Hecubam, non potes Andromachen. » Ed.— *ad unum opus*, συνουσίαν. — *Mollis*, idem quod in versu sequente *iners*. — *pereat male*, etc. Abeat Lesbia in malam rem, quæ mihi nervosiorem et validiorem appetenti te hominem languidum et inertem adduxit. — *Lesbia*, læna quædam. — *quær. taur.* desideranti fortem ac validum sessorem. — *inertem*, frigidum, infirmum ad Veneris palæstram. Ed. — *Quum mihi*, etc. Dum haberem Amyntam longe te robustiorem. Ed.— *constantior nervus*, membrum virile firmius. —*indomito*, indefesso.— *Quam nova collibus arbor inhæret*, quam arbor, non vetus, sed adulta et vegeta inhæret collibus. Recte hic de arborum collibus insitarum firmitate; nam Senec. de Provid. IV, § 16 : « Non est arbor solida, nec fortis, nisi in quam frequens ventus incursat : ipsa enim vexatione constringitur et radices certius figit. Fragiles sunt quæ in aprica valle creverunt. » Ed.

21. *Muric. Tyr. iter. vell. lanæ Cui properabantur?* Scin tu, cui ego studiose texui vestem bis colore purpureo tinctam (h. e. dibapham)? cf.

« Cui properabantur? tibi nempe;
« Ne foret æquales inter conviva, magis quem
« Diligeret mulier sua, quam te.
« O ego non felix, quam tu fugis, ut pavet acres
« Agna lupos, capreæque leones. »

supr. ad II, 16, 35. — *æquales*, amicos tuos, juvenes ejusdem fere ætatis, ut supr. I, 8, 5 : « Cur neque militaris Inter æquales equitat. » Ed. — *mulier sua*, h. e. amica sua. — *quam te*, sub. mulier tua diligit. — *ut pavet acres Agna lup. capreæq. leones*. Theocrit. XI, 24 : « Φεύγεις δ' ὥσπερ ὄϊς πολιὸν λύκον ἀθρήσασα. » Cf. supr. Epod. IV, 1. — *ut pavet*, ut cum pavore fugit, *capreæque* cum pavore fugiunt.

Analysis. Hoc carmen pariter ac supra Epodon carmen octavum, felle, quod in libidinosam quamdam anum evomuit, turpiter inquinatum est. Hic quoque vetulæ cujusdam, a qua ad libidinem cum illa exercendam se expetitum esse fingit, fœditatem fœde describit, et, ut eo magis appareat, quantus fuerit istius mulieris in libidine furor, eam loquentem et inertiam sibi in re Venerea exprobrantem inducit.

CARMEN XIII.

AD AMICOS.

Ut curas obliviscantur, et per hiemem genio indulgeant, hortatur.

Horrida tempestas cælum contraxit, et imbres
Nivesque deducunt Jovem; nunc mare, nunc siluæ

1. *Cælum contraxit*, pro : nubes in cælo contraxit; horrida tempestas contractis in cælo nubibus imminet. Eadem ratione Claudianus, XXVI, 378 : « Qualis in atram Sollicitus nubem mæsto Jove cogitur aer. » — *deducunt Jovem*, Jupiter enim ὑέτιος (h. e. aer), dum pluit, in terram descendere vel se demittere fingitur. Virg. Georg. II, 325 : « Tum pater omnipotens fecundis imbribus æther Conjugis in gremium lætæ descendit. »

Threicio Aquilone sonant; rapiamus, amici,
Occasionem de die; dumque virent genua,
Et decet, obducta solvatur fronte senectus.
Tu vina Torquato move Consule pressa meo.
Cetera mitte loqui: Deus hæc fortasse benigna
Reducet in sedem vice. Nunc et Achæmenia
Perfundi nardo juvat, et fide Cyllenea
Levare diris pectora sollicitudinibus.
Nobilis ut grandi cecinit Centaurus alumno:

— *siliüæ*, sic legendum, non silvæ, ad metri mensuram. Ed. — *Threicio*, cf. supr. ad I, 25, 11. — *rapiamus, amici, Occas. de die*, agite igitur, amici, de hoc pluvioso die, lætæ compotationi apto, statim usum rapiamus. — *dumque virent genua*, dum vigor adhuc inest genibus, dum juvenilis adhuc in nobis viget alacritas, dum valemus; Theocrit. XIV, 70: « Ποιεῖν τι δεῖ, ἇς γόνυ χλωρόν; » cf. *Mitsch*. In hanc sententiam similiter Noster supr. I, 9, 17: « Donec virenti canities abest Morosa. » Prop. IV, 5, 57: « Dum vernat sanguis, dum rugis integer annus. » — *decet*, hoc enim validam adhuc ætatem decet, quod senectuti turpe foret. Ed. — *obducta solv. fronte sen.* a fronte curarum nubibus quasi obducta dissolvatur senilis austeritas; frons contracta et ad severitatem composita exporrigatur; h. e. missis curis hilaritati indulgeatur.

6. *Tu vina Torquato move Consule pressa meo;* jam convivium accelerari jubet poeta, et quasi jam adsint amici, eorum aliquem vinum Consule L. Manlio Torquato *secum natum* (vid. supr. III, 21, 1) promere jubet; videtur nempe sermo esse de compotatione, ubi de symbolis biberetur. — *move;* supr. III, 21, 6: « moveri digna (amphora) bono die, Descende. » — *Cetera mitte loqui;* supr. I, 9, 9: « permitte Divis cetera. » — *Deus hæc fortasse benigna Reducet in sedem vice*, ea, quæ nunc animum tuum macerant et cruciant, grata fortasse deus vicissitudine in pristinum statum revocabit. — *Achæmenia*; cf. supr. ad III, 1, 44. — *nardo*, unguento pretiosissimo; cf. II, 11, 16. — *fide Cyllenea*, lyra, quæ ab ejus inventore Mercurio (cf. I, 10, 6), in Arcadiæ monte *Cyllene* nato, *Cyllenea* dicitur. — *diris*, exsecrabilibus.

11. *Nobilis ut grandi cec. Cent. alumno*, quod quidem nobilis Centaurus quoque, Chiron, magno suo alumno suasit, quum hoc ederet vaticinium: — Chironem, cui, tam sapientiæ quam virtutis gloria inter Centauros conspicuo (vid. *Mitsch.*), filium suum Achillem Thetis educandum tradiderat (vid. Stat. Achil. I, 100 seqq.), ad Pindari exemplum,

« Invicte, mortalis Dea nate, puer, Thetide,
« Te manet Assaraci tellus, quam frigida parvi
« Findunt Scamandri flumina, lubricus et Simois;
« Unde tibi reditum certo subtemine Parcæ
« Rupere; nec mater domum cærula te revehet.
« Illic omne malum vino cantuque levato,
« Deformis ægrimoniæ dulcibus alloquiis.

Pyth. IX, 88 seqq. jam vatem induxit poeta. — *grandi*, suaviter Achilles jam puer talis repræsentatur, qualis virtute sua evasurus erat. — *Te manet*, tibi debetur fato. — *Assaraci tellus*, Troja, Assaraci olim imperio subjecta; sic apud Virg. Æn. I, 284: « domus Assaraci. » — *parvi Scam. flumina*, Scamander enim, cujus fons in monte Ida, intra parvum primum labitur alveum. — *lubricus*, epith. ornans, cuique fluvio conveniens; alii explicant: tortuosus, sinuosus, anguis instar se provolvens. Ita « acanthus hinc inde lubricus et flexuosus » dicitur, Plin. Epl. V, 6, § 36. Ed.

15. *Certo subtemine*, inevitabili, quod semel Parcarum filis vel subtemine deductum et constitutum est, fato. De Parcis, fata Achillis nendo deducentibus, est locus suavissimus apud Catull. LXIV, 339 seqq. — *cærula*, communi deorum marinorum epitheto. — *Deformis ægrim. dulc. alloq.* gratissimis illis (vino nempe et cantu) malarum curarum fomentis; *alloquium*, ut *allocutio* apud Catull. XXXVIII, 5, de quovis solatii et lenimenti genere; vid. *Drakenb.* ad Liv. IX, 6, t. II, p. 682. Et sic παραμύθιον et παραμυθεῖσθαι apud Græcos; vid. *Wetsten.* ad N. T. t. II, p. 267, et *T. Hemsterh.* ad Xenoph. Ephes. p. 153. Sed *Bentleius*, latinitati hac explicatione timens, particulam *et* ante *dulcibus* inserendam esse putat, suffragante *Wakefieldio*. At, quum recte *cantus* dici possit *alloquium*, per zeugma autem non opus sit, ut *alloquium* utrisque præcedentibus nominibus accommodetur; jam ex hac causa quomodo latinitas offendatur, non video. — *deformis*, ægritudo enim macie vultum deformat, quod malum præsertim adolescenti vitandum. Ed.

Analysis. Amicos suos, quibuscum poeta pluviosum diem inter læta vini pocula transigere vult, unamquamque, quæ lætioris vitæ fructum offerat, occasionem cupide amplecti, sollicitudinem de rebus futuris ex animo dimittere, et juvenili, dum licet, ætate frui jubet. Cui quidem vitæ præcepto, quod sæpius Horatius amicis suis proposuit, nunc pondus quoddam addere studet auctoritate Chironis, qui pariter alumnum suum Achillem, postquam fatum,

quod eum ad Trojam maneat, vaticinatus fuerat, curas vino pellere jusserit. — Ceterum compotationes et læta convivia pluviosis præcipue diebus instituta fuisse, apparet quoque ex libri tertii carmine decimo septimo, ad Ælium Lamiam hoc nomine scripto.

CARMEN XIV.

AD MÆCENATEM.

Cur versus non faciat, amorem causam esse.

MOLLIS inertia cur tantam diffuderit imis
    Oblivionem sensibus,
Pocula Lethæos ut si ducentia somnos
    Arente fauce traxerim,
Candide Mæcenas, occidis sæpe rogando:
    Deus, Deus nam me vetat
Inceptos, olim promissum carmen, iambos

1. *Mollis inertia*, etc. Pulchre et splendide pro vulgari : Cur effluxerit mihi plane ex animo, quod de carmine iambico quondam tibi promiseram, sæpe rogando me enecas, candide Mæcenas. — *mollis inertia*, ignavum, quo quis molliter diffluit, otium. — *Poc. Leth. ut si duc. somn. Arente fauce trax.* quasi ego ex Lethe biberim; *arente fauce traxerim*, avide hauserim; sic Hercules « vinum trahere » apud Val. Flac. III, 609, dicitur, et sic ἕλκειν et σπᾶν apud Græcos; vid. *Bergler.* ad Alciphr. I, 34, p. 149. — *ducentia*, adducentia. — *Lethæos somnos*, talem torporem, quali qui ex Lethe biberunt obruuntur, h. e. omnium rerum oblivionem. — *candide*, animi candorem, in quo vel maxime spectatur amicitia, familiariter Mæcenati tribuit. — *occidis*, enecas frequentissimis interrogationibus.

6. *Deus*, Amor; magna vis in repetitione. — *nam;* ad hanc particulam supple fere hæc : noli, quæso, mirari, vel : non in causa est mollis inertia, *nam*, etc. — *me vetat*, etc. supr. Epod. XI, 1 : « Petti, nihil me, sicut antea, juvat Scribere versiculos, amore percussum gravi. » — *Incept. olim prom. carm. iambos*, inceptum illud, quod olim tibi promisi, carmen iambicum; possis quoque τὸ *olim* cum *Wakefieldio* ad *inceptos* referre. — Cl. *Mitsch.* in Argum. ad hoc carmen per *inceptos iambos* ipsum Epodon librum omnino intelligendum

Ad umbilicum adducere.
Non aliter Samio dicunt arsisse Bathyllo
Anacreonta Teium;
Qui persæpe cava testudine flevit amorem,
Non elaboratum ad pedem.
Ureris ipse miser; quod si non pulchrior ignis
Accendit obsessam Ilion,

esse existimat; sed nolim jam *promissum carmen* de pluribus intelligere; haud dubie de peculiari quodam carmine sermo est. Sic Catullus LXV de carmine *peculiari,* quod ex Callimachi carminibus de *Coma Berenices* latinis numeris expressum nondum ex promisso miserat, apud Hortalum se excusat. — *Ad umbilicum adducere,* ad finem perducere; *umbilicus* fuit bacillus teres, qui extremis voluminum oris ita adjungebatur, ut ejus ope illa circumvolvi possent; prominentes utrimque partes, ex auro, argento vel alio metallo factæ, dicebantur *cornua;* vid. *Heyn.* ad Tibull. III, 1, 13. Liber igitur *ad umbilicum adductus* debebat esse absolutus et ad finem perductus.

9. *Non aliter,* etc. Ad declarandam amoris sui vehementiam, quæ animum ab intentiore meditatione, quam poeticum studium requirat, avocet, præclare Anacreontis exemplo utitur idem experti, animo ejus Bathylli amoribus districto. De Bathyllo agit Anacreon c. XXIX. Samon ejusdem patriam innuit v. 45 ejusdem carminis. Ed. — *arsisse Bathyllo;* de locutione *ardere aliquo* vel *aliqua* vid. supr. ad II, 4, 7. — *Teium;* hinc «fides Teia» supr. I, 17, 18. — *flevit amorem,* simpliciter pro: amores cecinit, vel ingemuit Polycratis amorem suo anteponi. Polycratem enim constat eodem Bathyllo arsisse, ipsique statuam erigi jussisse. Ed. — *Non elaboratum ad ped.* carminibus, haud ad certos metri pedes diligenter exactis; paulo licentius nempe in permutandis iambis, anapæstis, spondeis, etc. versatus est Anacreon, quod suaviter nunc tribuit ejus animo, vehementius amoris affectu perturbato.

13. *Ureris ipse miser,* meam hanc excusationem sine dubio accipies, quum ipse gravi amore succubueris. Ed. — *quod si non pulchrior ignis Accendit obsess. Ilion,* quodsi autem puella tua æque pulchra est, atque illa ob quam Troja obsessa et accensa est, h. e. quod si autem puella tua ipsi Helenæ non cedit pulchritudine. — *ignis,* alias quoque pulchræ puellæ ob amorem, quem in amantium animis accendunt, appellari solent *ignes.* Notissimus est locus Terentii, Eun. I, 2, 5: « Accede ad ignem hunc, jam calesces plus satis. » Virgil. Ecl. III, 66: « At mihi sese offert ultro, meus ignis, Amyntas. » Sed multo significantius nunc *ignis* dicitur Helena, quippe quæ non tantum Paridis animum amore erga se accendit, sed

Gaude sorte tua; me libertina, neque uno
Contenta, Phryne macerat.

per hunc ipsum simul amorem accensæ quoque Trojæ causa exstitit. — *neque uno Contenta;* Catull. quoque LXVIII, 138, de amica sua : « Quæ tamen etsi uno non est contenta Catullo. »

Analysis. Mæcenati, identidem Horatium roganti et ab eo expostulanti, cur jam diu datam fidem, se carmen iambicum cum illo communicare velle, nondum exsolverit, respondet poeta in hoc carmine, dum omnis moræ causam in Amorem, quo gravius, quam olim Anacreon, torreatur, confert. De summa autem Amoris vi ipsum Mæcenatem, in pulcherrimæ puellæ amore quammaxime occupatum, facete testem facit.

CARMEN XV.

AD NEÆRAM.

Hujus perjuria queritur, rivalique suo eadem vaticinatur.

Nox erat, et cælo fulgebat Luna sereno,
Inter minora sidera,
Quum tu, magnorum numen læsura Deorum,
In verba jurabas mea,

1. *Nox erat,* etc. Nota exordii ejus gravitatem, utque poeta omnia illa minutatim revocando inter quæ juravit Neæra, vividius acriusque perjurii perfidiam augeat. Ed.—Vide etiam, quam egregie poeta exornaverit sententiam fere hanc: Luna lucebat in cælo sereno, quum inter arctissimos complexus mihi jurando, te semper me unum amaturam esse, et deos et me luderes! — *Nox erat, et cælo fulg. Luna ser.* Noctem, Lunam et sidera sæpe apud poetas amantes amoris sui conscia faciunt; cf. Meleag. LXXI, 1 seqq. Anth. Gr. t. I, p. 22, et plura in hanc rem a Mitscherlichio prolata exempla.—*inter minora sidera,* supr. I, 12, 47: « velut inter ignes Luna minores. »—*magnorum numen Deorum,* pro: magna numina deorum. Alii per magnos deos intelligunt Venerem et Cupidinem, afferuntque illa

Arctius, atque hedera procera adstringitur ilex,
Lentis adhærens brachiis;
Dum pecori lupus, et nautis infestus Orion
Turbaret hibernum mare,
Intonsosque agitaret Apollinis aura capillos,
Fore hunc amorem mutuum.
O dolitura mea multum virtute Neæra!
Nam, si quid in Flacco viri est,

Tibull. I, 2, 81: « num Veneris magnæ violavi numina verbo? » Majorem vero vim huic loco inesse mihi videtur, si, non Venerem Cupidinemque modo, sed eos quidem et alios omnes deos deasque intelligas. Ed.—*læsura*, sic Phyllis apud Ovid. Heroid. II, 43, de læsis a Demophoonte per perjuria numinibus: « Si de tot *læsis* sua numina quisque Deorum Vindicet; in pœnas non satis unus eris. »—*In verba mea*, in verba, quibus ipse tibi præibam. Solenne scilicet jusjurandum fiebat *conceptis verbis*, h. e. ut qui juraret, verba ab altero prius dicta ipse repeteret. Ad omnem hunc locum Tibull. I, 9, 1: « Quid mihi, si fueras miseros læsurus amores, Fœdera per Divos, clam violanda, dabas? » Ed.—*Arct. atque hedera*, etc. Junge: *adhærens lentis brachiis arctius, atque procera ilex adstringitur* (circumdatur) *hedera* (ab hedera), h. e. dum lentis tuis brachiis arctius meis amplexibus adhærebas, atque (quam) hedera illici adhærere solet; *ilex adstringitur hedera*, exquisitius pro: hedera adstringitur (h. e. annectitur) ad ilicem, h. e. ambit ilicem. — *Lentis*, flexibilibus, apposite de arcto amplexu. Sic *lenta vitis* apud Virg. Eclog. III, 38: « *Lenta* quibus (poculis) torno facili superaddita *vitis*. » Ceterum de arctis amantium complexibus cum hedera, arboribus se applicante, comparatis cf. supr. I, 36, 20.—*Dum pecori lupus*, particulam *semper* per res, quæ semper natura sua sibi constant, tribus versibus circumscripsit. — *lupus pecori*, sc. infestus esset.—*nautis inf. Orion Turb. hibernum mare*, cf. supr. I, 28, 21; III, 27, 18, et Epod. X, 10. —*Intons. agit. Apoll. aura capillos*, pro tenui: et intonsi Apollinis crines essent; designatur autem æterna Apollinis juventas, capillis intonsis spectabilis; Tibull. I, 4, 37: « Solis æterna est Phœbo Bacchoque juventas: Nam decet intonsus crinis utrumque deum. » —*fore hunc amorem mut.* hoc referendum verbo *jurabas* supra in v. 4. Ed.

11. *O dolitura mea multum virt. Neæra*, o Neæra, non sine magno dolore, me forte cepisse consilium, animadvertes. —*virtute* jam de constantia, qua quis in capto aliquo consilio persistit.—*dolitura*, Catull. VIII, 14: « At tu dolebis, quum rogaberis nulla, Scelesta, nocte. » Cf. Philodemi Ep. XX; Anth. Gr. t. II, p. 75.—

Non feret assiduas potiori te dare noctes,
Et quæret iratus parem;
Nec semel offensæ cedet constantia formæ,
Si certus intrarit dolor.
At tu, quicunque es felicior, atque meo nunc
Superbus incedis malo,
Sis pecore et multa dives tellure licebit,
Tibique Pactolus fluat,
Nec te Pythagoræ fallant arcana renati,
Formaque vincas Nirea;
Eheu! translatos alio mærebis amores:
Ast ego vicissim risero.

Nam, si quid in Flacco viri est; Terent. Eunuch. I, 1, 21: « Sentiet (Thais), qui *vir* siem; » et I, 2, 73: «Eu noster! laudo. Tandem perdoluit: *vir* es.»—*Non feret,* non æquo animo patietur. —*potiori,* rivali mihi prælato. Cf. supr. ad III, 9, 2.—*parem,* aliam puellam pari fide in amore sibi uni addictam; Propert. I, 1, 31: « Sitis et in tuto semper amore *pares.* » Vide quæ ad Od. I, 33, 10, notavimus. —*Nec semel offensæ cedet constantia formæ;* subdifficilis interpp. hic locus visus est; ut Bentleius, pro *offensæ,* legere voluerit *offensi* et explicet: constantia mei offensi semel, constantia mea, quum semel offensus fuero, non cedet formæ tuæ. Nobis autem retinendum visum est τὸ *offensæ,* quod active accipi potest eo modo: quæ me offendit; Ciceronem enim aliosque sic eo verbo usos Bentleius ipse loci emendator fatetur. Qui autem activum sensum respuerint, ita passive explicabunt: constantia mea non cedet tuæ formæ, quum semel eam offendero, quum aliam tibi invisæ præposuero. Ed. — *Si certus intr. dolor,* si certum firmumque, quod dolor subdidit, cepero consilium.

17. *At tu, quicunque es felicior;* Tibull. I, 5, 69: « At tu, qui potior nunc es, mea fata timeto: Versatur celeri Fors levis orbe rotæ. » — *meo superbus incedis malo,* superbe me tibi a Neæra perfida postpositum rides. — *licebit,* pro quamvis, licet, ut infr. Sat. II, 2, 59: « licebit Ille repotia... celebret.»—*Pactolus,* Lydiæ fluvius, aureis arenis, quas vexisse dicitur, satis notus.—*arcana,* recondita præcepta et dogmata. — *Pythagoræ renati,* cf. supr. ad I, 28, 11.— *Nirea,* apud Veteres pulchritudine clarissimum; cf. III, 20, 15.—*Ast ego vicissim risero,* comparant Asclepiad. XVIII, 3; Anth. Gr. t. I, p. 147. Plura in hanc sententiam vid. apud Jacobs. ad Straton. Epigr. XXXV, in *Animadv.* Vol. II, P. III, p. 83.

Analysis. Neæræ, quam sanctissimo jurejurando datam sibi in amore fidem fefellisse queritur, firmissimum animi sui consilium significat. Juvenem autem a Neæra nunc sibi prælatum, quamvis ille ditissimus, doctissimus et formosissimus sit, eamdem tamen apud Neæram perfidiam experturum esse, in doloris sui solatium auguratur; et sententiarum quæsita gravitate, et affectuum ad vivum plane delineatorum varietate ac veritate, maximeque modulatioribus numeris hoc carmen excellit. Exordium miræ artis est in perjurii horrore adumbrando. Ed.

CARMEN XVI.

AD POPULUM ROMANUM.

Eum hortatur, ut Romam civilibus bellis usque æstuantem deserat, et in fortunatas insulas commigret.

Altera jam teritur bellis civilibus ætas,
Suis et ipsa Roma viribus ruit.
Quam neque finitimi valuerunt perdere Marsi,

1. *Altera ætas*, si hominum ætatem, γενεὰν, ad vulgarem rationem (vid. quos laudat *Albert.* ad Hesych. s. v. γενεά, t. I, p. 814, n. 18) pro triginta annorum spatio accipimus, hoc carmen autem, ut hujus libri septimum et nonum, anno U. C. DCCXXI, quo contra Antonium bellum pararet Octavianus, scriptum esse ponimus; bella civilia, inde ab anno U. C. DCLXVI, quo Sulla contra Marium hostiliter insurrexerat, repetita, jam quinquaginta et quinque annos in republica sævierant. — *ipsa*, hoc verbum cum præcedenti conjungas, *ipsa suis*, quo gravius exprimatur Romam viribus, non alienis, sed suis ipsius confici. Quod ait Lucan. l. I, v. 3: « In sua victrici conversum viscera dextra. » Ed.—*viribus suis ruit*, supr. Epod. VII, 9: « Sed ut, secundum vota Parthorum, sua Urbs hæc periret dextera. »—*Quam neque*, etc. Sententia, omnibus destituta poeticis ornatibus, est: Romam ab externorum hostium periculis acerrime defensam, in summum nosmetipsi discrimen adducemus, perdemus. Expende vero quam graviter poeta per sex versus omnia illa enumeret pericula, quibus Roma superfuerit, ut animum exspectatione suspensum, nec jam intelligentem quomodo Urbs, ex tot et tantis discriminibus superstes, unquam perire possit, tandem in hæc et indignatione et mærore plena verba deducat: nosmet eam ipsi perdemus! Jam transeamus ad singula. Ed. —

Minacis aut Etrusca Porsenæ manus,
Æmula nec virtus Capuæ, nec Spartacus acer,
Novisque rebus infidelis Allobrox;
Nec fera cærulea domuit Germania pube,
Parentibusque abominatus Hannibal,
Impia perdemus devoti sanguinis ætas;
Ferisque rursus occupabitur solum.
Barbarus heu! cineres insistet victor, et urbem
Eques sonante verberabit ungula;

finitimi valuerunt perdere Marsi, designatur bellum Marsicum, sive Sociale, de quo vid. supr. ad III, 14, 18. — *Min. aut Etrusca Pors. manus*, bellum Etruscum cum Porsena ex Liv. II, 9, satis notum. — *Æmula nec virtus Capuæ*, laudant Cic. in Leg. Agr. II, 32: « Majores vestri... tres solum urbes in terris omnibus, Carthaginem, Corinthum, Capuam statuerunt posse imperii gravitatem ac nomen sustinere. » — *Spartacus acer*, bellum servile, quod concitavit Spartacus; vid. supr. ad III, 14, 19. — *Allobrox*, Allobroges, Galliæ populus, Rhodani a lacu Lemano ad Isaram usque accola. — *Novis rebus inf.* infideles studio novarum rerum; crebras enim seditiones moverunt Allobroges, a Cn. Domitio Ahenobarbo U. C. DCXXXI Romanorum ditioni subjecti; hinc Catilina quoque eos in partes suas trahere studuerat. — *Nec fera cærulea dom. Germ. pube*, Germani cæruleis oculis truces. Ad rem Tacit. Germ. IV: « Habitus corporum..., idem omnibus; truces et cærulei oculi, rutilæ comæ, magna corpora. » Poeta respicit potissimum effusam per Italiam immanem vim Germanarum gentium, quibus nomen Cimbris et Teutonis erat, quæ Cæpionem, Manlium, et antea Carbonem Silanumque fugavit, castrisque exuit, donec a Mario tandem repressa maximaque clade affecta est. Cf. IV, 5, 26. Ed. — *Parentibus abominatus*, de cæsis nempe ab illo filiis; ut supr. I, 1, 24: « bella matribus detestata. » — *abominatus* passive, ut in loco modo allato *detestata*. — *Impia perd. devoti sang. ætas*, nos, quorum sanguis ad majorum scelera expianda devotus est, Romam ad interitum vocabimus; cf. Epod. VII, 20. — *rursus*, ut ante; loca, ubi nunc Roma stat, sola et vasta, ut ante urbem conditam, erunt; laudant Propert. IV, 1, 1; Ovid. Fast. V, 95; Tibull. II, 5, 25.

11. *Barbarus.... victor*, respicit barbaras gentes, quas Antonius sibi adjunxerat, Dacos, Æthiopes (III, 6, 14), etc. — *Eques sonante verberabit ungula*, eques per Urbem eversam ambulabit, urbis cineres equi pedibus calcabit. In his verbis *sonante ungula* victoris superbientis notionem

Quæque carent ventis et solibus, ossa Quirini,
Nefas videre! dissipabit insolens.
Forte, quid expediat, communiter, aut melior pars,
Malis carere quæritis laboribus;
Nulla sit hac potior sententia; Phocæorum
Velut profugit exsecrata civitas,
Agros atque Lares proprios, habitandaque fana
Apris reliquit et rapacibus lupis,
Ire, pedes quocunque ferent, quocunque per undas
Notus vocabit, aut protervus Africus.
Sic placet? an melius quis habet suadere? secunda

inesse quis non videat? Ed. Cf. Ovid. ex Pont. I, 2, 111: « Nec male compositos... Bistonii cineres ungula pulset equi. » — *Quæque carent ventis et sol. ossa Quirini*, et ossa Romuli, quæ nec ventis nec soli exposita sunt, h. e. condita et humata sunt, quæque, tanquam rem sacram, oculis usurpare nefas est, insolens dissipabit. Sepulcra enim jam per se religiose coli debebant; (Cic. Quæst.Tusc. I, 12, ubi vide *Interpr.*) multo religiosius autem sepulcrum Urbis conditoris Romuli (laudant Claud. XXVI, 100 seqq.), quod, ut Cruquii Scholiast. ex Varrone docet, pro Rostris fuit. — *Quæ carent ventis*, similiter supr. III, 29, 23: « caretque Ripa vagis taciturna ventis. »—*Nefas videre*, apposite in hanc rem Mitsch. ex Pseudo-Phocyl. v. 94, 95, affert: Μὴ τύμβον φθιμένου ἀνορύξῃς, μήτ' ἀθέατα Δείξῃς ἠελίῳ, καὶ δαιμόνιον χόλον ὄρσῃς. »

15. *Forte, quid expediat*, etc. H. e. fortasse aut communiter omnes, aut certe melior pars, nunc dispicitis, quid ad mala, quæ vobis imminent, evitanda prosit inprimis et conferat. — *Nulla sit hac potior sent.* si me auditis, nihil prius nobis faciendum est, quam ut Phocæorum exemplum sequuti, eamus, quocunque nos pedes ferent.—*Phoc. velut;* Phocæi enim, graviter ab Harpago, Cyri duce, obsessi et jam ad deditionem pæne adacti, quum patriam una cum conjugibus et liberis suis relinquendi cepissent consilium, priusquam discederent, massam ferri in mare injecisse, et se non prius, quam illa ex mari emersisset, redituros esse, inter exsecrationes jurasse traduntur; vid. Herod. I, 165. —*civitas exsecr. Agros atque Lares*, se exsecrando et diis Manibus devovendo, si unquam rediret in patriam. — *Ire, pedes quocunque fer.* supr. III, 11, 49: « I, pedes quo te rapiunt et auræ. » — *vocabit*, venti enim huc vocare videntur, quo impellunt. Ed.— *protervus*, cf. ad I, 26, 2.

23. *Sic placet?* ex sententiam rogantis formula.—*secunda alite*, bono

Ratem occupare quid moramur alite?
Sed juremus in hæc: simul imis saxa renarint
Vadis levata, ne redire sit nefas;
Neu conversa domum pigeat dare lintea, quando
Padus Matina laverit cacumina,
In mare seu celsus procurrerit Apenninus;
Novaque monstra junxerit libidine
Mirus amor, juvet ut tigres subsidere cervis,
Adulteretur et columba miluo;

omine. — *Sed juremus*, antequam autem proficiscamur, jurejurando nos obstringamus, nos nunquam in patriam redituros. Ed.— *in hæc*, sc. concepta verba; ipse nempe præit carmine exsecrabili, sive jurisjurandi formula. — *simul imis saxa renar. Vadis lev. ne red. sit nefas*, simulac hæc saxa ex imo maris fundo emerserint, tum in patriam redire nobis liceat et fas sit; pro ferri massa, quam Phocæi jusjurandum peragentes in mare injecisse dicuntur, Horatius *saxa* posuit. *Levata renarint*, ornate et significanter pro: in altum resurrexerint, emerserint.— Ceterum quemadmodum Hor. in carmine præcedente v. 6 seqq. τὸ *semper* per res, quæ natura sua sibi semper constant, ita nunc τὸ *nunquam* per res, quæ natura sua fieri nequeunt, sive per ἀδύνατα, circumscripsit, quanquam eum in iis cumulandis juveniliter luxuriasse dixeris. — *ne redire sit nefas*, tum demum nobis liceat redire.—*Neu pigeat*, et tum placeat. — *conversa lintea dom. dare*, domum renavigare. — *Padus*, citerioris Galliæ fluvius. — *Matina laverit cacumina*, mutato cursu Matini, Calabriæ montis, alluerit et superaverit cacumina.— *seu*, sive quando.—*Apenninus*, mons longo tractu, procul autem a mari, per Italiam porrectus.

31. *Amor mirus*, inauditus. — *monstra junxerit nova libid.* diversæ naturæ animalia, novo iis per miraculum quoddam injecto instinctu, ad coitum stimulaverit. — *ut*, ita ut.— *monstra* jam dicuntur animalia, quæ prodigio quodam aliam naturam induunt. *Monstra* etiam, si velis, et, mea sententia, non immerito, non de animalium novos sensus induentium singulis, sed de stupendis portentis quæ nostris oculis animalium tam diversorum conjunctione offerrentur, intelliges. Ed. — *subsidere*, se submittere, subjici maribus. Lucret. IV, 1190: « Nec ratione alia volucres, armenta, feræque, Et pecudes, et equæ maribus *subsidere* possent.» Nota *juvet subsidere* delectius ac gravius dictum, quam *subsidant*. Ed. — *Adult. columba miluo*; graviter hic *adulteretur* pro *subsidat*, quum de libidine naturæ repugnante et quasi illicita agatur; forte etiam hoc verbo alludit poeta, nec sine multo lepore, ad celebratissimam columbæ castitatem. Ed.

Credula nec ravos timeant armenta leones;
Ametque salsa lævis hircus æquora.
Hæc, et quæ poterunt reditus abscindere dulces,
Eamus omnis exsecrata civitas,
Aut pars indocili melior grege; mollis et exspes
Inominata perprimat cubilia.
Vos, quibus est virtus, muliebrem tollite luctum,
Etrusca præter et volate litora.
Nos manet Oceanus circumvagus: arva, beata

Mitsch. comparat Lucian. DD. XXII, 1: « τράγος μοιχεύει αἶγα. » Ed. — *credula*, securitati suæ confisa. Ed. —*ravos*, explicant: ravis oculis truculentos, sed cf. ad III, 27, 3. — *lævis*, ex hispido, piscis instar, lævis factus; comparant Archiloch. XVI, 7 seqq. Anth. Græc. t. I, p. 44.

35. *Hæc et quæ poterunt*, etc. Junge: hæc exsecrata et alia quæ, etc. H. e. ubi has exsecrationes aliasque omnes quæ omnem reditus spem nobis adiment, sanciendæ sententiæ causa pronuntiaverimus, etc. Ed. — *abscindere*, abrumpere, intercludere. — *reditus dulc*. dulces scilicet forsan viderentur ob innatum patriæ, etiam miserrimæ, amorem qui, ut Ovid. ex Pont. I, 3, 35, loquitur, « dulcedine quadam nos captos » tenet. Ed. —*exsecrata*, jurejurando et exsecratione, se nunquam redituram esse, obstricta.—*pars indocili mel. grege*, pars quæ supra gregem sapit, sanioribusque his consiliis aures advertit. Ed. — *indocili*, qui doceri, persuaderi nequit. Ed. — *grege*, contemtim hac appellatione utitur poeta, quoniam fere imperitorum ac deteriorum major modus est. Ed. — *mollis*, præ mollitia et ignavia maritimi itineris labores fugiens. — *exspes*, abjectum animum ad melioris sortis spem haud attollens. — *Inomin. perprimat cub.* graviter pro: inauspicato domi maneat. — *perprimat*, h. e. perseveret premendo. Ed.

39. *Muliebrem tollite luctum*, nolite sub discessu ex patria muliebriter lamentari, sed viri estote. Orationis colorem, observante Mitscherlichio, duxit Hor. ex Archilocho (in Stob. Flor. Grot. p. 513): « Τλῆτε, γυναικεῖον πένθος ἀπωσάμενοι. » — *Etrusca præter et volate litora*, celeri cursu mare Tyrrhenum transvecti Oceanum versus navigate; *volare* de celeri navium cursu; supr. Od. IV, 5, 19: « Pacatum volitant per mare navitæ. » —*Nos manet Ocean. circumv. arva*, etc. Dacierius, Mitscherlichius et alii qui *arva* cum *circumvagus* jungunt, hunc locum ita explicant: « Arva quæ Oceanus ambit, adeoque insulas in ipso sitas; » pro vulgari: « Nos manent arva Oceano circumflua; » mihi quidem locutio *circumvagus arva* pro: vagus circum arva, durissima videtur; ut nihil dicam, tam vim repetitionis *beata arva*, quam orationis gravita-

Petamus arva, divites et insulas,
Reddit ubi Cererem tellus inarata quotannis,
Et imputata floret usque vinea;
Germinat et nunquam fallentis termes olivæ,
Suamque pulla ficus ornat arborem;
Mella cava manant ex ilice, montibus altis
Levis crepante lympha desilit pede.

tem atque nexum perire, si *arva* priore loco posita ad *circumvagus* referatur. Supr. I, 34, 9, *flumina* simpliciter dicebantur *vaga;* cur non æque ad rem *Oceanus* simpliciter dici possit *circumvagus?* h. e. late diffusus. Sensus: Trans Oceanum circumvagum, qui nos manet superandus, petamus arva, et quidem beata arva et divites insulas. Sic fere apud Virgil. Æn. VII, 225, *Oceanus refusus:* « ... Et si quem tellus extrema refuso Submovet Oceano. » — *divites insul.* Μακάρων νῆσους, Fortunatas insulas, quo nomine apud Veteres eas, quæ nunc *Canariæ* vocantur, designatas fuisse, jam alii probatum ivere. Est autem harum insularum apud Plutarch. in Sertor. p. 520, edit. *Reisk.* et Pompon. Mel. III, 10, 10, ita comparata descriptio, ut poetam eas potissimum, in quas, quæ poetæ de aurea ætate finxerunt, transferret, sibi delegisse, haud mireris. Obversatum quoque fortasse poetæ est, ut jam Gesnerus in Prælect. II, *de navig. extr. Column. Herc.* p. 458, monuit, consilium illud, quod Sertorius U. C. DCLXXXIII, quum ejus res in Hispania in summum discrimen adductæ fuissent, in insulas Fortunatas trajiciendi cepisse dicitur; vid. Plutarch. l. l.

43. *Reddit Cererem*, fruges fert; proprie quidem *Cererem reddere* dicitur ager cultus et aratus, qui semen sibi creditum cum fœnore *reddit*, h. e. largas fruges ex semine profert; sed hæc locutionis proprietas haud urgenda est.—Ceterum translatam illam ex aurea ætate ad Fortunatas insulas *de agrorum inaratorum fertilitate* sententiam quatuor versibus poeta pulchre amplificavit. Comparanda autem cum Hor. ea poetarum loca, quæ in aureæ ætatis descriptione versantur, in quoque fere poeta obvia.—*imputata*, non culta; nam putatio pars est vitis excolendæ, quæ speciatim pro genere ponitur. Ed.—*termes,* ramus olivæ nunquam spes decipit. Ed. —*pulla ficus,* fusci coloris, qualis est ficuum maturarum.—*ornat suam arborem,* in sua nascitur arbore, non in frondibus peregrinis, h. e. per insitionis opus adoptatis; de ficuum insitione vid. Cato XLII, 1; Columella, V, 11, 7.—*sua;* similiter apud Virg. Georg. II, 82: arbor « novas frondes et non sua poma mirari » dicitur. — *Mella cava man. ex ilice;* cf. Tibull. I, 3, 45; Virgil. Eclog. IV, 22. — *crepante pede,* dulci murmure; Lucret. Nat. Rer. l. V, v. 272: « super terras fluit agmine dulci, Qua via secta semel liquido pede detulit undas; »

Illic injussæ veniunt ad mulctra capellæ,
Refertque tenta grex amicus ubera;
Nec vespertinus circumgemit ursus ovili;
Nec intumescit alta viperis humus.
Nulla nocent pecori contagia; nullius astri
Gregem æstuosa torret impotentia.
Pluraque felices mirabimur; ut neque largis
Aquosus Eurus arva radat imbribus;
Pinguia nec siccis urantur semina glebis;
Utrumque rege temperante Cælitum.
Non huc Argoo contendit remige pinus,

et Virg. Cul. 17: « Castaliæque sonans liquido pede labitur unda. » Ed.

49. *Illic injussæ ven. ad mulctra capellæ;* Virg. Eclog. IV, 21: « Ipsæ lacte domum referent distenta capellæ Ubera. » — *amicus,* suaviter de grege, qui sponte et amanter quasi munera sua dominis offert. — *Nec vespert. circumg. ursus ovili;* Virgil. Georg. III, 537: « Nec lupus insidias explorat ovilia circum, Nec gregibus nocturnus obambulat; » cf. Eclog. IV, 30, et ibi Cerd. — *Nec intum. alta viperis humus,* nec terra alit viperas, vel viperis quasi gravida est. — *intumescit* sublimius ad terram transfert, quod viperis veneno tumentibus proprium est.

53. *Nulla nocent pecori contagia,* hic morbis non infestantur pecora. — *nullius astri Gregem æstuosa torret impot.* nullum sidus impotenti æstu gregem torret. Hoc omne pro: hic spirat aer saluberrimus. Nonnulli hos versus 53 et 54, post versum 62 transtulere, ex MSS. fide: sed male. Ed.

55. *Pluraque felices mirabimur,* plurima insuper cum voluptate inveniemus commoda. Ed. — *ut,* exempli causa, quod. — *neque largis Aquosus Eurus arva radat imbr.* etc. Nec crebræ pluviæ hos agros vexent, nec siccitas eos exurat, h. e. media quædam in his terris regnet aeris temperies. — *radat,* arva verrat, vastet; nimia enim copia defusi imbres terram diluunt et provolvunt, maxime in locis clivosis; infr. Sat. II, 6, 25: « Sive *aquilo* radit terras, » ubi vid. *not.* Ed. Similiter fere de campis Elysiis Hom. Odyss. IV, 567: « Οὐ νιφετὸς, οὔτ' ἂρ χειμὼν πολὺς, οὔτε πότ' ὄμβρος, Ἀλλ' αἰεὶ Ζεφύροιο λιγυπνείοντας ἀήτας Ὠκεανὸς ἀνίησιν, ἀναψύχειν ἀνθρώπους. » — *Utrumque,* pluviosam tempestatem et continuum solis ardorem.

59. *Non huc Argoo,* etc. Qui in his insulis vivunt, nullum cum peregrinis habent commercium, adeoque periculi, ne illorum vitiis corrumpantur, immunes et expertes sunt. Ex his autem, qui longinquis per Oceanum usque navigationibus celebrati sunt, Argonautas, Ulyssem et Phœni-

Neque impudica Colchis intulit pedem;
Non huc Sidonii torserunt cornua nautæ,
Laboriosa neç cohors Ulixei.
Jupiter illa piæ secrevit litora genti,
Ut inquinavit ære tempus aureum:
Ærea dehinc ferro duravit sæcula, quorum
Piis secunda vate me datur fuga.

ces ponit. — *pinus Argoo remige*, navis Argo.—*impudica Colchis*, Medea, cum Jasone Græciam versus navigans.—*Sidonii*, Phœnices.—*tors. cornua*, antennarum cornua s. antennas litori obverterunt, significanter pro: appulerunt. —*Laboriosa*, multis laboribus et periculis in mari exercitata; cf. carm. seq. v. 16.

63. *Jupiter secr.* etc. a ceteris terris corruptis excepit et destinavit *piæ genti*. Obversatus Horatio est Hesiod. Ἔργ. 167: « Τοῖς δὲ δίχ' ἀνθρώπων βίοτον καὶ ἤθε' ὀπάσσας Ζεὺς Κρονίδης κατένασσε πατὴρ ἐς πείρατα γαίης.... Καὶ τοὶ μὲν ναίουσιν ἀκηδέα θυμὸν ἔχοντες Ἐν μακάρων νήσοισι παρ' Ὠκεανὸν βαθυδίνην. »—*Ut inquinavit ære tempus aur.* postquam Jupiter ætatem auream in æream et deinde in ferream mutavit.—*inquinavit*, corrupit; significanter pro: mutavit tempus, deterius fecit; inter auream et æream argentea ætas floruit, quam prætermittit poeta, utpote non multum aureæ dissimilem. Ed.—*ferro duravit sæcula*, fecit ætatem duriorem, scilicet ex ærea ferream. Ed.—*quorum Piis secunda vate me datur fuga*, quæ quidem ferrea sæcula fugere licebit piis me vatem et deorum mandata nuntiantem sequentibus.

Analysis. Quum nondum sævire desinerent bella civilia, immo nova pericula, inimicitiis inter Octavianum et Antonium ad bellum spectantibus, reipublicæ imminerent; poeta ruinæ, quæ per illa imperio immineat, cogitatione percussus ejusmodi Romanis in hoc carmine proponit consilium, quod ad eorum animos percellendos, et a furore isto, quo contra semetipsos ruant, avertendos egregie accommodatum est. Suadet nempe iis, ut in re desperata Phocæos imitentur, et, sicut illi, deserta patria, regionem exteram, in quamcunque tandem sors eos deferat, adeant. Quod quidem ut eo majore melioris fortunæ spe sequantur consilium, Fortunatas Oceani insulas, ut sedem auspicatiorem, piis Romanis destinatas esse, comminiscitur.—Sententiarum nexus est fere hic: « Roma, quam nullus exterorum hostium vincere valuit, per bella civilia, in alteram jam ætatem producta, suis ipsius conficitur viribus! Roma in cineres collapsa solo æquabitur, et erutis Romuli ossibus insolentius insultabit barbarus! Fortasse, his malis nobis imminentibus, aut omnes, aut

certe melior vestrum pars, de salubriore dispicitis consilio! Saluberrimum autem haud dubie erit id, si, Phocæos in simili rerum desperatione imitati, eamus, quocunque nos pedes ferent, et ventus vocabit, et, ne cui unquam in has terras redire velle in mentem veniat, sanctissimum jusjurandum interponamus. Sumite igitur animum, conscendite navem, et (dicam vobis, quæ fortunatiora loca nos maneant) divites insulas petite! Hic vobis omnium rerum sponte affluentibus copiis et summa vitæ securitate atque felicitate frui licebit! Ipse Jupiter, postquam ætatem auream in æream et deinde in ferream mutavit, hæc litora a ceteris terris corruptis secrevit et piæ genti destinavit; hæc igitur, o pii, secundis auspiciis vobis adeunda sunt. — Ad argumenti tractationem quod attinet, perfectissima inter nostri opera carmen hoc sane referendum: adeo vigent omnia indignationis dolorisque sensu acerbissimo animata, sententiarum denique gravitate, orationis præcipitatæ fervore, imaginumque felici copia mire adjuta. Ed.

CARMEN XVII.

AD CANIDIAM.

Ironice veniam petit a Canidia venefica, quam carmine læserat.

HORATIUS.

Jam jam efficaci do manus scientiæ
Supplex, et oro regna per Proserpinæ,
Per et Dianæ non movenda númina,

1. *Jamjam effic. do man. scientiæ Supplex,* jam supplex ad genua tua provolvor, et artis tuæ potentia me victum profiteor; *manum dare*, solemnis locutio de victis, victori se submittentibus. — *Supplex,* post hoc verbum cum Mitsch. Doering. Dacier. multisque aliis interpunctio poni melius nobis visa est. Ed. — *regna per Proserpinæ,* orat igitur per ea, quæ Canidiæ, ut veneficæ, vel maxime cara et veneranda esse debebant. — *Per Dianæ non movenda numina,* per Dianam haud sollicitandam et ad iram lacessendam; erat enim Diana et iracundior, et in peccantes acerba, neque mortem solum et pestilentiam hominibus, sed etiam amentiam immittere credebatur; hinc illi amentes, qui σελpoints, *lunatici* appellantur. No-

Per atque libros carminum valentium
Refixa cælo devocare sidera,
Canidia, parce vocibus tandem sacris,
Citumque retro solve, solve turbinem.
Movit nepotem Telephus Nereium,
In quem superbus ordinarat agmina
Mysorum, et in quem tela acuta torserat.
Unxere matres Iliæ addictum feris

ster A. P. 454 : « fanaticus error et iracunda Diana » h. e. furor a Diana iracunda menti injectus. Ed.—*libros*, formulas magicas continentes. — *Refixa*, detracta ; vis illa qua sidera e cælo detracta in terram devocabantur, inter præcipua magicæ artis miracula referebatur. Virg. Ecl. VIII, 69 : « Carmina vel cælo possunt deducere lunam » et Nost. supr. Epod. V, 46 : « lunamque cælo deripit. » — Nonnulli *defixa* legi volunt, h. e. vel cælo affixa, vel incantamentis obligata ; illa autem emendatio, utroque sensu, non bene ad rem venit. Ed. — *vocibus sacris*, formulis vel carminibus magicis. — *Citumque retro solve, solve turb.* et fac, ut licia, quibus nunc me ligas, resolvantur ; retro age turbinem sive rhombum magicum, h. e. vi magica, qua nunc vincior, me solve. —Frequentissime in incantationibus adhibebatur turbo vel rhombus (gall. *toupie*) quo vittis involuto et celerrime per lori verbera agitato, quosdam motus et agitationem hominibus injici persuasum habebant magi. Ed. —Scilicet ut citissime agitatus (*citus*) vel rotatus rhombus per licia attracta et advoluta incantatos vi magica ligabat et vinciebat, ita idem retroactus per licia remissa et revoluta eos vi magica solvebat et liberabat. Hinc « retro carmen agere » dixit Val. Flacc. I, 782 seqq. « jamjam exorabile *retro Carmen agens:* neque enim ante leves niger avehit umbras Portitor et *vinctæ* (hæc enim unice vera est lectio, quam pro inepta : *cunctæ*, mira sagacitate Valerio Flacco restituit Jacobs) primis stant faucibus Orci. »

8. *Movit nepotem*, etc. Facete ludit Canidiam, dum eam, ut mulierem abjectissimam, cum illustrissimis antiquitatis heroibus componit. — *Telephus*, rex Mysorum, quum contra Achivos, ad ejus oras appulsos, exercitum duxisset, et vulneratus ab Achille, et ejusdem cura a vulnere sanatus esse dicitur ; vid. Hygin. Fab. CI. Hinc Ovid. Trist. V, 2, 15 : « Telephus æterna consumtus tabe perisset, Si non, quæ nocuit, dextra tulisset opem. » Cf. Propert. II, 1, 65 : « Mysus et Hæmonia juvenis qua cuspide vulnus senserat, Hac ipsa cuspide sensit opem. » — *nepotem Nereium*, mater enim Achillis, Thetis, Nerei filia fuit. — *Unxere matres addictum*, etc. Achilles, quamvis Hectoris corpus alitibus et canibus destinaverat, tamen,

Alitibus, atque canibus homicidam Hectorem,
Postquam relictis mœnibus rex procidit
Heu! pervicacis ad pedes Achillei.
Setosa duris exuere pellibus
Laboriosi remiges Ulixei,
Volente Circe, membra; tunc mens et sonus
Relapsus, atque notus in vultus honor.
Dedi satis superque pœnarum tibi,
Amata nautis multum et institoribus.
Fugit juventas, et verecundus color
Reliquit ossa pelle amicta lurida;

ut illud sepeliendum suis redderet, Priami precibus adductus fuit. — *Unxere matres Iliæ*, corpora enim sepelienda, ut satis notum, lavari et ungi solebant. Virgil. Æn. VI, 218, de sepeliendo Miseno: « Pars calidos latices et ahena undantia flammis Expediunt, corpusque lavant frigentis et ungunt; » ubi copiosissime de hoc ritu egit *Cerda*.—*Hector. addictum feris Alit. atque can.* Achilles enim, se corpus Hectoris alitibus et canibus projecturum esse, sæpe minatus fuerat. Hom. Iliad. XXIII, 183: « Ἕκτορα δ' οὔτι Δώσω Πριαμίδην πυρὶ δάπτεμεν, ἀλλὰ κύνεσσιν. »—*homicidam*, ἀνδροφόνον, fortissimum. — *Postquam relictis mœn. rex procid.* supr. I, 10, 14, Priamus *Ilio relicto*, ut corpus Hectoris redimeret, per Mercurium ad Achillem ductus dicitur.—*pervicacis*, supr. I, 6, 6: « Pelidæ cedere nescii. » — *Setosa duris exuere pellibus*, de Ulyssis sociis a Circe in sues mutatis, et ab eadem, Ulysse deprecante, humanæ formæ restitutis; vid. Hom. Odyss. lib. X.— *Setosa membra duris pellib.* setosorum porcorum formam.—*Laboriosi*, multis laboribus et ærumnis exercitati; cf. Carm. anteced. v. 62. Similiter Ulysses infr. Epist. I, 7, 40, *patiens* vocatur. — *sonus*, vox humana. — *notus honor*, pristina humanæ formæ pulchritudo et dignitas.

19. *Dedi satis superque pœn. tibi*, intelligit cruciatus per Canidiæ veneficia sibi injectos, quos ipse statim describit.—*Amata nautis multum et institor.* fecerat igitur olim Canidia cuique pro mercede sui copiam; supr. III, 6, 30: « Seu vocat institor, Seu navis Hispanæ magister, Dedecorum pretiosus emtor.»—*Fugit juvent.* etc. Acerbe exagitat Canidiæ artem magicam, dum ejus vi se nunc misere macerari et contabescere fingit.—*verec. color*, rubor, color verecundiæ; Ovid. Met. I, 484: « Pulchra *verecundo* suffunditur ora *rubore*. »—*ossa pelle amicta lurida*, h. e. corpus macilentum et luridum. Sil. II, 466: « Jam lurida sola Tecta cute, et venis male juncta trementibus ossa Exstant, con-

Tuis capillus albus est odoribus:
Nullum a labore me reclinat otium.
Urget diem nox, et dies noctem, neque est
Levare tenta spiritu præcordia.
Ergo, negatum, vincor, ut credam miser,
Sabella pectus increpare carmina,
Caputque Marsa dissilire nænia.
Quid amplius vis? O mare et terra! ardeo
Quantum neque atro delibutus Hercules
Nessi cruore, nec Sicana fervida

sumtis visu deformia membris.» Ed. — *Tuis capillus albus est odoribus,* tuis incantationibus canescere incipio; per *odores* intellige herbas magicas, φάρμακα. Comparant Theocrit. II, 88, qui præ amore tabescentis imaginem adumbrat sic: «Καί μευ χρὼς μὲν ὁμοῖος ἐγίνετο πολλάκι θαψῷ, Ἔῤῥευν δ' ἐκ κεφαλῆς πᾶσαι τρίχες· αὐτὰ δὲ λοιπὰ Ὀστέ' ἔτ' ἦς καὶ δέρμα.» — *me reclinat,* me requiescere sinit; quiescentis enim est reclinari et jacere. Ed. — *a labore,* scilicet quo me afficis. — *Urget diem nox, et dies noctem,* interdiu noctem desidero, et noctu, quum mihi sit inquieta quies, diem postulo: luce noctem, nocte lucem exspecto, et frustra nox et dies sese invicem excipiunt, nam non est levare, etc. Ed. — *neque est,* οὐδ' ἔστι, neque licet. — *Levare tenta spir. præcordia,* ornate pro: respirare.

27. *Ergo, negat. vinc. ut credam miser,* ergo miser vincor experientia, et ad hoc compellor, ut credam, quod antea negabam, de carminum magicorum virtute, scilicet carmina sabella, etc. Ed. — *Sabella carmina* et *Marsa nænia* dicuntur carmina magica, quod Sabini et Marsi artibus magicis deditissimi fuisse dicuntur. — *pectus increpare,* eleganter pro: impellere et commovere. — *dissilire* præ dolore nempe et æstu; alias *angues* carminibus magicis rumpi et dissilire dicuntur. — *Marsa nænia;* cf. supr. Epod. V, 76; similiter Ovid. Art. Am. II, 102: «Non facient, ut vivat amor, Medeides herbæ, Mixtaque cum magicis *nænia Marsa* sonis.» — *Quid amplius vis?* cur ulterius sævis in me, quum potentiam tuam jam confitear et durissimas pœnas tulerim? Ed. — *O mare et terra!* plena doloris exclamatio. — *Quantum neque atro delib. Herc. Nessi cruore,* supr. Epod. III, 17: «Nec munus humeris efficacis Herculis Inarsit æstuosius,» ubi vid. not. — *atro,* perpetuo veneni epitheto. — *nec Sicana ferv. Virens in Ætna flamma,* ordo est: Ardeo, quantum non ardet Sicana flamma virens in Ætna fervida. Vulgatam lectionem, *virens,* ægre retinuimus, quam explicant: nunquam exstinctam, nunquam senescentem, quum *virere* dicantur

Virens in Ætna flamma. Tu, donec cinis
Injuriosis aridus ventis ferar,
Cales venenis officina Colchicis.
Quæ finis? aut quod me manet stipendium?
Effare: jussas cum fide pœnas luam;
Paratus expiare, seu poposceris
Centum juvencos, sive mendaci lyra
Voles sonari; tu pudica, tu proba
Perambulabis astra sidus aureum.
Infamis Helenæ Castor offensus vice,

ea omnia quæ firma sunt ac valida, ut *viridis juventus*, viridis animus, etc. Nos autem non diffiteamur nobis probari levissimam emendationem, nonnullis etiam codicibus confirmatam, qua plerique interpp. legunt *furens;* quis enim neget et vividius et ad rationem magis *furentem* quam *virentem* flammam dici? De priori etiam epitheto exempla abundant, de posteriore vero nullum. Virgil. Æn. IV, 670: «.... flammæque furentes Culmina perque hominum volvantur perque deorum.» Ibid. II, 759: «...furit æstus ad auras.» Ad rem omnino Senec. Hypol. 190: «Opifex trisulci fulminis sensit deus, Et qui furentes semper Ætnæis jugis Versat caminos.» Et infinita alia. Alii *urens* et *vivens* in textum recepere, quod minus valet quam *furens*. Ed.—*Tu, donec cinis*, etc. Tu nulla mei miseratione tacta tamdiu venenis Colchicis in me miscendis et comparandis insudas, donec me in aridum cinerem, protervis ventis dissipandum, redegeris. — *Cales officina*, exquisite pro: Es mihi quasi officina, quæ calet *venenis Colchicis*.

36. *Stipendium*, redemtionis pretium, pœna mihi victo tibi victrici pendenda; cf. supr. ad IV, 8, 17.—*jussas pœnas luam*, imperatam pœnam fideliter exsolvam. — *Paratus expiare*, sub. scelus meum.—*Centum juvencos*, hecatomben.—*sive mend. lyra voles sonari;* redimendæ culpæ causa, te etiam, si vis, lyra celebrabo. Nota epitheton *mendaci*, non generaliter de omni lyra dictum, sed de ea tantum lyra, quæ Canidiam ut probam et pudicam celebrabit; ita ut hoc epitheto omnes magnificæ illæ laudes, quibus Canidiam elaturus est poeta, jam ad nihilum redigantur, immo etiam in injuriam vertantur. Ed.—*tu pud. tu proba Perambul. astra sidus aur.* Ego te carminibus meis ut pudicam et probam stellis inseram, h. e. ad cælum usque extollam.—*Perambulabis astra*, te inter cetera astra jactabis; τὸ *perambulare* notionem superbiæ et jactantiæ habet; cf. supr. ad Epod. IV, 5. — *sidus aureum*, ipsa facta sidus aureum, splendidum.—*Infamis Helenæ Castor offensus vice, Frat. magni Cast.* Ut mitiorem te mihi

Fraterque magni Castoris, victi prece,
Ademta vati reddidere lumina.
Et tu, potes nam, solve me dementia,
O nec paternis obsoleta sordibus,
Nec in sepulcris pauperum prudens anus
Novendiales dissipare pulveres.
Tibi hospitale pectus, et puræ manus:
Tuusque venter Pactumeius; et tuo
Cruore rubros obstetrix pannos lavit,
Utcunque fortis exsilis puerpera.

præbeas, exemplo tibi sint Dioscuri, qui, quamvis Stesichoro ob probrosum, quo Helenam diffamaverat, carmen graviter irascebantur, tamen ejus palinodia, ut ereptum ei oculorum usum redderent, victi et permoti sunt.

45. *Potes nam*, δυνάσαι γὰρ, ex solemni in precibus ad deorum numina formula. — *dementia*, in quam veneficia tua me injicere. — *nec obsol.* h. e. despecta; res enim *obsoletæ* in despectu fere esse solent. — *paternis sordibus*, sordida origine. — *Nec in sepulcris paup. prud. anus Novend. dissip. pulv.* Nec es anus, quæ prudens sis dissipandi, quæ calleas in pauperum sepulcris novendiales pulveres dissipare; cineres nimirum in sepulcris religiose condi et servari, non loco suo moveri et dissipari debebant, quod fiebat, si a sagis auferrentur. — *sepulcris paup.* nam ditiores sepulcris, ne cineres a sagis auferri possent, custodes addere solebant; vid. *Dorvill.* ad Charit. p. 429, edit. Lips. — *Novendiales*, qui ante novem dies, ut postulabat disciplina magica, conditi erant; de cinerum in re magica usu res nota; cf. Satyr. I, 8, 22.

49. *Hospitale*, mite, misericors. — *puræ manus*, scelere gravi haud pollutæ. Tu non surripis pueros quos lenta fame neces. Vid. carm. V supr. Ed. — *Tuusque venter Pactumeius*, et filius tuus Pactumeius, quem te, ut sagam, alii matri subripuisse suspicantur homines, genuinus ventris tui fœtus est, vere e ventre tuo editus est. — *venter* pro filio; pro *Pactumeio* Dacierius post nonnullos legi voluit *partumeius*, quam vocem compositam dicit a *partu* et *meiere*, et lepide ab Horatio contra soliti sermonis ordinem usurpatam. Verbum autem hoc inusitatum ac compositum, quod ne ullam quidem urbani aut arguti sensus notionem habeat, rejiciendum videtur; dum contra *Pactumeium* nomen apud Romanos frequentissime usurpatum fuisse, quum ex Digest. XXVIII, 6, 92; XL, 7, 21, tum ex plurimis inscriptionibus constat. Ed. — Ceterum suspicionem illam, qua Canidia filium suum Pactumeium alii matri per artem magicam subduxisse credebatur,

CANIDIA.

Quid obseratis auribus fundis preces?
Non saxa nudis surdiora navitis
Neptunus alto tundit hibernus salo.
Inultus ut tu riseris Cotyttia
Vulgata, sacrum liberi Cupidinis?
Et Esquilini Pontifex venefici
Impune ut urbem nomine impleris meo?

tangit quoque supr. Epod. V, 5, miser ille puer a Canidia petitus: « Per liberos te, si vocata partubus Lucina veris adfuit. » — *Cruore rubros*, ut in puerperio fieri solet. — *Utcunque fortis exsilis puerper.* quotiescunque puerpera facta es. Sed amare ita sententiam adornavit poeta, ut statim appareat fraudem fecisse, ac puerperium simulasse Canidiam. Femina enim quæ vero puerperio affecta est, non simul *fortis* exsilit, non e lecto surgit. Ed.

53. *Quid obseratis auribus fundis preces?* etc. Quo major Canidiæ, quam sibi respondentem poeta inducit, est ferocia et insolentia, et quo atrociores, quas ista jacit, minæ sunt, eo acerbior, qua ejus artem magicam exagitat, est irrisio.—*obseratis,* clausis, obstructis, supplicis preces non admittentibus, surdis. Ed. — *Non saxa nudis surd. navitis Nept. alto tundit hibern. salo,* saxa, quæ fluctus marini tundunt, non surdiora sunt miserorum naufragorum precibus, h. e. quam surda esse solent saxa naufragis, tam surdæ aures meæ tuis precibus sunt; proverbialis maris ejusque scopulorum surditas. Vid. supr. III, 7, 21: « Scopulis surdior Icari Voces audit adhuc integer. » — *nudis,* qui vestes amiserunt, aut sponte deposuerunt, quo facilius naufragio emergerent. Ed.—*Neptunus hibernus,* mota per Neptunum tempestas.—*alto salo,* marinis fluctibus.

56. *Inultus ut tu riseris,* etc. Sensus: Egone patiar, ut tu inultus deriseris et evulgaveris veneficia mea, liberæ Veneri sacra, et, quasi penes te, tanquam Pontificem, sacrorum magicorum esset arbitrium et judicium, impune me per ora hominum traduxeris?—*Cotyttia* (quæ proprie fuerunt sacra nocturna, a Thracibus primum, Strab. X, p. 324, in honorem *Cotyttus* h. e. liberæ Veneris et Licentiæ instituta, unde additur *sacrum liberi Cupidinis*) nunc ideo magica sua sacra appellat Canidia, quod per ea libidini suæ, arcessito nempe sene illo Varo, satisfacere voluerat. — *Vulgata,* evulgata, postquàm ea evulgaveris, carmine illo contumelioso supr. Epod. V.— *liberi,* effrenis.— *Et Esquilini Pont. venef.* et quasi præpositus esses sacris magicis. — *Pontifex* enim sacris publicis et privatis præerat; *veneficium* dicitur

Quid proderit ditasse Pelignas anus,
Velociusve miscuisse toxicum,
Si tardiora fata te votis manent?
Ingrata misero vita ducenda est, in hoc,
Novis ut usque suppetas doloribus.
Optat quietem Pelopis infidus pater,
Egens benignæ Tantalus semper dapis;

Esquilinum, quia veneficæ e monte Esquilino ossa et cineres mortuorum ad artis magicæ usum petere solebant.

60. *Quid prod. ditassé Pelignas anus... si tard. fata te votis manent?* Vulgaris hæc lectio, quam qui probant, obscuram tamen nec facile expediendam non diffitentur. Fingunt scilicet Horatium, ut se dementia solveret, sibi per Canidiæ incantationes immissa, adiisse et consuluisse alias veneficas (quas Pelignas vocat, quia Peligni, Marsis et Sabellis vicini, ob veneficia infames erant) et velocius, id est, præsentius aliquod ab iis toxicum petiisse, quo emori statim et vita simul ac dementia solvi posset. Frustra illum laborasse Canidia respondet. Quid tibi proderit, inquit, anus illas ditasse, h. e. magnis muneribus et magno pretio convenisse, ut velociorem tibi mortem afferrent; si ego efficio, ut tardius votis tuis moriaris? si tibi vitam infelicem præter spem ac vota tua prorogo? multi autem doctissimi interpretes, omnino repudiata illa suppositione, quam ne verbum quidem indicavit in priore parte carminis, scilicet Horatium a veneficis aliis toxica petiisse, omnem hunc locum expediunt ita leviter emendando: « Quid proderat ditasse Pelignas anus, velociusque miscuisse toxicum? sed tardiora fata te votis manent; ingrata, etc. Sensus est: quid, quæso, si impune facere posses, profuisset mihi artes magicas non sine magna mercede apud anus Pelignas didicisse, aut præsentia venena miscuisse? sed non inultus abibis, immo fata tardiora, quam optas, te manent; nam vita longa et misera trahenda tibi est, etc. Qua lectione admissa et omnis locus illustrari, et facili lucidoque sensu pollere, et rectiori idearum nexu continuari mihi videtur. Lector elegerit. Ed.—*Ingr. misero*, etc. Vitam miser ingratam duces eam ob rem ut usque suppetas, h. e. sufficias novis doloribus, ut dures usque in nova supplicia. Ed.

65. *Optat quietem*, etc. Canidia *fata votis tardiora* in vers. 62, magis explicat: optabis quidem, ait, a cruciatibus tuis et laboribus liberari, sed æque frustra optabis ac Tantalus, Prometheus, et Sisyphus a pœnis infernalibus liberari optant.—*quietem*, pœnarum remissionem. — *infidus*, Tantalus enim arcana, a Jove sibi inter epulas commissa, perfide evulgaverat. — *Egens benignæ semper dapis*, largas quidem sibi appositas dapes videbat Tantalus, sed, quum

Optat Prometheus obligatus aliti;
Optat supremo collocare Sisyphus
In monte saxum; sed vetant leges Jovis.
Voles modo altis desilire turribus,
Modo ense pectus Norico recludere;
Frustraque vincla gutturi nectes tuo,
Fastidiosa tristis ægrimonia.
Vectabor humeris tunc ego inimicis eques,
Meæque terra cedet insolentiæ.
An, quæ movere cereas imagines,

eas illi non attingere liceret, *inter opes* (ut Hor. supr. III, 16, 28) *inops* erat, h. e. inter medias dapes fame enecabatur. — *benignæ*, affluentis, copiosæ. — *obligatus aliti*, destinatus et devotus vulturi, qui tam in monte Caucaso, quam in Orco (cf. supr. II, 13, 37) Promethei cor exederet. — *Sisyphus*, cf. supr. II, 14, 20. — *leges Jovis*, fata semel a Jove constituta.

70. *Voles modo*, etc. Sensus: Quamvis tu autem vel saltu ex altis turribus, vel gladio in pectus adacto, vel laqueo gutturi adnexo, vitam finire in animum induxeris, tamen a fastidiosa, qua maceraris, ægrimonia haud te liberare poteris, et tunc tibi has pœnas exsolventi insolentius insultabo. — *Norico*, epitheton ornans, ut supr. I, 16, 9. — *Fastidiosa tristis ægrimonia*, animi ægritudine vitæque fastidio oppressus. Ed. — *tunc*, quando misere laborabis his doloribus. — *ego vectabor eques humeris inim.* inequitabo et insidebo humeris tuis mihi inimicis, tibi in me infestissimo. Qui insolentius hosti insultant, equitis imagine adumbrari solent; cf. carm. anteced. v. 12, et sic καθιππεύειν apud Græcos, cf. Mitsch. — *Meæque terra cedet insolentiæ*. Alii explicant: mihique insolentius in altum enitenti, ut tuis humeris insideam, terra cedet, recedet; quum terram relinquenti terra cedat. Multo major autem vis huic v. inesse mihi videtur si cum aliis intelligas: tota terra insolentem potentiam meam agnoscet: sed non probo. Ed.

76. *An, quæ movere cereas imag.* etc. Sensus: an ego, quæ cereas imagines, ut exemplo quodam tibi ipsi paulo curiosiori probavi, animi motibus afficere, Lunam carminibus de cælo deducere, mortuos in vitam revocare, et philtrum miscere possim, nihil arte mea contra te efficiam? De *cereis imaginibus*, amantis effigiem in sacris magicis repræsentantibus, cf. Theocrit. II, 28; Virgil. Eclog. VIII, 80. — *cereas imagines movere*, iisdem, quibus amans afficitur, motibus implere. — *curiosus*, quum ex hujus rei explorandæ studio adesses mihi cereas imagines tractanti. —

Ut ipse nosti curiosus, et polo
Deripere Lunam vocibus possim meis,
Possim crematos excitare mortuos,
Desiderique temperare poculum,
Plorem artis, in te nil agentis, exitum?

Deripere Lunam vocibus. Cf. supr. V, 46. — *crematos*, in cinerem redactos; cum vi adjectum. De re Stat. Theb. IV, 5, 7. — *Desiderique temperare poculum*, miscere philtrum quo desiderium excitetur. — *Plorem artis*, etc. Nonnulli legunt: *Plorem artis, in te nil habentis exitum? Plorem artis* explicant: artis causa, vel de arte. Sed quis hoc durum loquendi genus ferat? Lectionem autem admisimus, et plerisque manuscriptis et veteribus codicibus exhibitam, et doctissimorum interp. consensu confirmatam, quæ omnem difficultatem tollit. Eodem redit, quod conjecerat Jacobsius: « Plorem artis, in te nil *valentis*, exitum? » — *artis exitum* pro: ipsa arte, quatenus in ea exitus præcipue et effectus spectatur.

Analysis. Canidia, quam Horatius supra Epod. carm. 5, ut libidinosam anum et veneficam acerbissime tractavit, vario modo iram suam ob illud carmen ita in poetam effudisse videtur, ut eum de integro contra se lacessitum ad hoc alterum carmen scribendum incitaret. Poeta igitur, se ipsum Canidiæ artibus magicis petitum et sævissimis cruciatibus ab ea affectum esse fingens, non sine magna irrisione, ut sibi nunc satis perdomito parcat, supplex eam orat et obsecrat. Ad ejus animum autem placandum et mitigandum his utitur rationibus: Achillem quoque et Circen supplicibus precibus locum reliquisse, ait; se nunc satis superque pœnarum ei pro sua dedisse petulantia, et, quanta sit ejus in arte venefica potentia, ingente dolore expertum esse; se ad omnes, quascunque jusserit, pœnas exsolvendas, immo ad ejus laudes ad cælum usque mendaci lyra extollendas paratum esse; Dioscuros quoque Stesichori palinodia, ut ei lumina redderent, permotos esse. Sed Canidia, quam respondentem inducit, se nullis precibus frangi posse; immo ab Horatio, qui ejus sacra irriserit, et urbem ejus nomine impleverit, crudelissimas pœnas expetituram esse minatur et profitetur. — Sed longe aliter de hoc carmine sentit Mitscherlichius. Tantum nempe hujus cum Epod. carmine quinto nexum esse statuit, ut tela, in illo inchoata, hoc demum detexta et absoluta sit. Hinc a v. 1-51, non Horatium, sed Varum loqui ita sibi persuasum habuit, ut, expuncto Horatii nomine, Vari nomen huic carmini præfigendum curaret. Sed huic opinioni plura in hoc carmine obstant. Nam ut nihil de v. 39: « sive men-

daci lyra Voles sonari, » dicam, quomodo ridiculus iste senex, Varus, v. 42-44, se cum Stesichoro comparare, vel Stesichori exemplum in causam suam laudare potuit? Et quomodo, quæ Canidia v. 56 seqq. dicit: « Inultus ut tu riseris Cotyttia *Vulgata*, sacrum liberi Cupidinis? Et Esquilini Pontifex venefici Impune ut *Urbem nomine impleris meo?* » in Varum quadrant? Immo omnis hujus carminis vis et acerbitas ponenda est in ironia sive simulatione; nam dum palinodia, ut Stesichorus Dioscuros, Canidiam se placare velle simulat, eam salsissime exagitat; et dum eam laudat, liberius ejus scelera et flagitia notat et traducit. — Ex ipsa argumenti delineatione et exquisitam poetæ artem in traducenda Canidia effusam ipsamque vividam rerum adornationem facile est adsequi; accedit ad has dotes sententiarum facetissima gravitas, orationis delectus et ornatus haud vulgaris, ac doctrina reconditior. Sed quid cogitandum est de nota vere incredibili, quam ex ipso 81 versuum numero *impare* recenter elicuit Vir tamen Doctissimus (*C. Vanderbourg*) quem Flacci lyrica feliciter carmine gallico reddentem, puriore textu locupletantem, et lucidis explanantem animadversionibus laudare sæpius juvat? Scilicet confidenter asserit iambos in Canidiam non iisdem odarum proprie dictarum legibus esse subjiciendos, quas semper et ubique numero versuum *pares* incedere voluit Horatius; atque ex eo quod horum iamborum numerus est *impar*, concludit genuinum Horatiani ingenii fetum esse, versum illum 17, Od. 8, lib. IV, « non incendia Carthaginis impiæ; » neque ut commentitium librarii opus expungendum; neque ullo modo mutandum, quia, si deleretur, tantummodo 33 pro 34 superessent versus; et hæc ode jam non *pare*, sed *impare* numero gauderet; quod nulli Horatiano carmini contigisse affirmat...... Sic au. Jaci Bentleio et Cuningamio Bentleii hosti infensissimo; sic Dacerio, Sanadoni, et tot aliis Flacci interpretibus sagacissimis convenienter respondisse arbitratur serio! Ed.

QUINTI

HORATII FLACCI

CARMEN SÆCULARE

PRO

INCOLUMITATE IMPERII.

CHORUS PUERORUM ET VIRGINUM.

CHOR. Phœbe, silvarumque potens Diana,
Lucidum cæli decus, o colendi
Semper et culti, date quæ precamur
Tempore sacro,
Quo Sibyllini monuere versus,
Virgines lectas, puerosque castos,
Dîs, quibus septem placuere colles,
Dicere carmen.

1. *Silvarum potens,* supr. III, 22, 1: « montium custos nemorumque, » ubi cf. not. — *Lucidum cæli decus,* vos qui splendidissima siderum cælo fulgetis. — *colendi semper et culti,* quos semper antea maxima religione prosecuti sumus et in posterum prosequemur. Ed. — *date, quæ precamur tempore sacro,* etc. Exaudite preces, quas fundimus ludis sæcularibus, ubi secundum versus Sibyllinos puerorum puellarumque chorus deos gentis Romanæ tutelares hymno celebrare debet. — *Sibyllini versus,* versus illi Sibyllini ad ludos sæculares spectantes exstant adhuc, et apud Zosimum II, 6, inveniuntur; emendatiores eos infra p. 559, exhibuimus. — *Virgines lect.* debebant enim tam virgines quam pueri esse patrimi et matrimi, h. e. quorum patres et matres adhuc superstites essent; eorum autem numerus, qui quoque in versibus Sibyllinis præscribitur, fuit ter novenus, ita, ut XXVII pueri et totidem puellæ essent. — *septem colles,* Roma.

PUER. Alme Sol, curru nitido diem qui
Promis et celas, aliusque et idem
Nasceris; possis nihil urbe Roma
Visere majus.

VIRG. Rite maturos aperire partus
Lenis Ilithyia, tuere matres:
Sive tu Lucina probas vocari,
Seu Genitalis;
Diva, producas subolem, Patrumque
Prosperes decreta super jugandis

9. Duæ priores strophæ ab utroque puellarum puerorumque choro, hæc autem a solis pueris recitatur. ED.— *Promis et celas*, profers diem, quum oriris; condis autem, quum occidis.— *aliusque et idem nasceris*, unus quidem et semper idem, sed nitore quotidie reparato novus, et quasi, post obitum vespertinum, matutino splendore redivivus: vel *alius*, quia constanti reditu varios dies signat, quibus constant menses et anni. Racinius, Poem. Religion. cant. I: «*Astre toujours le même, astre toujours nouveau.*» ED. — *possis nihil urbe Roma Visere majus*, utinam fiat, ut in nullam urbem, Roma ampliorem, e cælo despicias, h. e. fac, ut nulla urbs in toto terrarum orbe Roma sit potentior. Similis locus est apud Virg. Æn. VII, 218.

13. Jam nunc ad Dianam puellæ. —*Rite maturos*, chorus Dianam, ut deam obstetricis munere apud puerperas fungentem, et quidem primum græco nomine, *Ilithyia*, deinde latino: *Lucina*, seu *Genitalis*, appellat, et, ut ejus cura gens Romana legitimis connubiis propagetur, obsecrat. — *Lenis aperire maturos partus*, græce, pro: lenis in aperiendis h. e. proferendis maturis partubus, tu, quæ dextra et benigna ades parturientibus s. *utero* (ut supr. III, 22, 2, de Diana dicitur) *laborantibus; aperit* Diana *partus*, dum partum edentibus obstetricia sua opera succurrit. — *Rite*, more tuo.—*Sive probas*, sive mavis. — *Lucina;* Catull. XXXIV, 13: « Tu Lucina dolentibus Juno dicta puerperis; » cf. not. supr. ad III, 22, 2. — *Genitalis*, eadem, quæ *Lucina*, Græco nempe nomini *Ilithyia* opponitur latinum: *Lucina* s. *Genitalis;* nove autem jam *Genitalis*, quæ gignentes s. puerperas ope sua levat, et genituræ favet propitia.

17. *Producas subolem*, magis designat et explicat Lucinæ, *subolem producentis*, h. e. in lucem protrahentis, munus. — *Patr. prosp. decr. super jug.* respicitur lex Julia de *maritandis ordinibus*, ab Augusto lata; qua lege decernebantur iis præ-

Feminis, prolisque novæ feraci
Lege marita.

CHOR. Certus undenos decies per annos
Orbis ut cantus referatque ludos,
Ter die claro, totiesque grata
Nocte frequentes.
Vosque, veraces cecinisse, Parcæ,
Quod semel dictum est stabilisque rerum
Terminus servat, bona jam peractis
Jungite fata.

mia, qui a legitimis uxoribus liberos susciperent; pœnæ in adulteros statuebantur, etc. ita ut matrimonii honori et sanctitati consuleretur. Ed.— *Prosperes*, fortunes, felici eventu condones. — *prol. novæ feraci Lege marita*. *Lex marita*, h. e. lex de *maritandis ordinibus*, lata an. DCCLVII, eleganter dicitur *ferax novæ prolis*, quia hac lege novæ proli per legitima connubia procreandæ, et sic genti Romanæ casta matrum fecunditate augendæ propagandæque prudenter prospiciebatur.

21. *Certus undenos decies*, etc. Sensus: ut post centum et decem annos redeant ludi sæculares, per tres dies et noctes magna hominum frequentia celebrandi. — *Certus orbis*, de tempore, quod intra certum vel dierum, vel mensium, vel annorum spatium et numerum circumvolvitur; Virgil. Æn. V, 46: « *Annuus* exactis completur mensibus *orbis;* » jam de exacto et circumvoluto, quod in libris Sibyllinis præstitutum fuit, tempore. —*undenos decies per annos*, hic ipse CX annorum numerus in versibus Sibyllinis præscribitur.— *cantus refer. ludos*, ludis sæcularibus de integro institutis hymnum in Apollinem et Dianam puerorum puellarumque chorum decantare jubeat.— *Ter die claro totiesque*, etc. Tres enim dies et totidem noctes pariter ex libris Sibyllinis ludorum sæcularium celebrationi dicari debebant.

25. Hic rursus canere videtur uterque chorus.—*Vosque, veraces cecin. Parcæ*, etc. Sensus: et vos, o Parcæ, quæ veraci ore prædicitis id, quod semel constitutum est, et certus rerum eventus confirmat (h. e. immutabile est), agite, læta peractis succedere jubete tempora. Parcis autem sacra per ludos sæculares fieri jubebant versus Sibyllini.— *veraces cecinisse*, græce, quæ deæ estis veraces in canendo h. e. prædicendo. — *Quod semel dictum est*, quod semel constitutum est; sic omnis, puto, qua in hoc loco expediendo se impediverunt interpretes, remota est difficultas; scilicet *dictum* jam non est: ore pronunciatum a Parcis, sed: constitutum, præfinitum, præstitutum sc. a fato.

Fertilis frugum pecorisque Tellus
Spicea donet Cererem corona:
Nutriant fetus et aquæ salubres,
Et Jovis auræ.

PUER. Condito mitis placidusque telo
Supplices audi pueros, Apollo.

VIRG. Siderum regina bicornis, audi,
Luna, puellas.

CHOR. Roma si vestrum est opus, Iliæque
Litus Etruscum tenuere turmæ,

29. *Fertilis frugum*, etc. Telluri quoque secundum versus Sibyllinos divinus in celebrandis ludis sæcularibus honor præstari debebat; hinc chorus *Tellurem* ut deam appellat, cujus benignitate homines pecudesque alantur; inest autem his precibus fere hoc: gaudeant Romani tam secunda agrorum fertilitate, quam pecudis proventu largissimo.—*Spicea donet Cererem corona*, notissimus in hanc sententiam est locus Tibulli I, 1, 15: « Flava Ceres, tibi sit nostro de rure corona Spicea, quæ templi pendeat ante fores. »—*fetus*, agrorum fruges. Cic. Orat. II, 30: « quo meliores ager *fetus* possit et grandiores edere. »—*aquæ*, imbres, nam, ut ait Lucretius: « Sine certis imbribus anni Lætificos fetus nequeat submittere tellus. » Imbres scilicet herbis, quo vescuntur pecudes, vim et incrementa sufficiunt. ED.—*salubres*, tam ad *aquæ*, quam ad *auræ* referri potest.

33. *Condito mitis placid. telo*, sagittis conditis sive arcu remisso incedit Apollo mitis et placidus, sagittis autem promtis, sive arcu adducto et tento, minax et iratus; cf. supr. ad II, 10, 20. — *audi pueros... audi puellas*, hujus strophes priores duos versus a puerorum, posteriores autem duos a puellarum choro cantatos fuisse vix dubitari potest. ED. — *bicornis*, sic enim apparet Luna in primis novilunii diebus, et sic in ipsis iis vett. nummis, qui in memoriam horum ludorum sæcularium excusi sunt, conspicitur.—*Roma si vestr. est opus*, si auctoritate vestra vestrisque auspiciis Roma est condita: oracula ab Apolline accepta, quibus Trojani Italiam, qua considerent, quærere juberentur, a poeta respici per se patet, idque seqq. disertius adstruunt. Cf. Virg. Æn. III, 94 sqq. VI, 59; maxime IV, 345: « sed nunc Italiam magnam Grinæus Apollo, Italiam Lyciæ jussere capessere sortes. » ED. — *Litus Etruscum tenuere*, Italiam, ut novam sedem ibi tenerent, adierunt.—*Jussa pars*, per appositionem; pars

Jussa pars mutare Lares et urbem
Sospite cursu;
Cui per ardentem sine fraude Trojam
Castus Æneas patriæ superstes
Liberum munivit iter, daturus
Plura relictis:
Dî, probos mores docili juventæ,
Dî, senectuti placidæ quietem,
Romulæ genti date remque, prolemque,
Et decus omne.
Quique vos bubus veneratur albis,
Clarus Anchisæ Venerisque sanguis,
Imperet, bellante prior, jacentem
Lenis in hostem.

nempe illa Trojanorum, qui Apollinis oraculo jussi sunt *mutare Lares et urbem*, h. e. e patria fugere et novam sedem quærere.—*Sospite cursu*, felici navigatione.—*Cui Æneas liber. iter mun.* cui parti dux fuit Æneas. —*per ardentem Troj.* per ardentis Trojæ flammas; hinc Æneas apud Virg. Æn. II, 633: « flammam inter et hostes Expedior, dant tela locum flammæque recedunt.»—*sine fraude*, h. e. sine noxa, ut supr. II, 19, 20; quod *iter liberum* magis explicat: male ad falsam Æneæ proditionem referas. Ed.—*Castus*, pius.—*Plura relictis*, ampliora, quam quæ relicta essent, h. e. regnum relicto majus et potentius.

45. *Dî*, Apollo et Diana. Jam ab Apolline et Diana poeta precatur omnia quæ cunctis felicitatem conferent. —*probos mores*, nihil enim juventuti optabilius quam probi mores quibus innititur salus ac splendor civitatis; atque hic etiam non sine delectu dictum, quum eo tempore Augustus Romanos ad pristinam morum sanctitatem reducere conaretur. Ed. —*remque*, opulentiam.—*decus omne*, quidquid gloriam ac majestatem imperii promovere possit. Ed.—*Quique vos bubus veneratur albis*, etc. Et Augustus, qui albis bubus mactatis, nunc splendidum in vestrum honorem instituit sacrificium, summum porro teneat imperium, et hostium victor victis se mitem et lenem præbeat.— Hæc sententia multo magis favet gloriæ Augusti, quam si cum Cruquio et Bentleio legeris: *Quæque vos bubus veneratur* (pro [illegible] *albis... impetret.*—*bubu*[illegible] enim sacrificium exigebant ver[illegible]ibyllini.— *Anchisæ Venerisque sanguis*, hinc Augustus supr. IV, 5, 1: « divis ortus » dicitur, ubi vid. not.— *bell.*

Jam mari terraque manus potentes
Medus Albanasque timet secures.
Jam Scythæ responsa petunt, superbi
Nuper, et Indi.
Jam Fides, et Pax, et Honor, Pudorque
Priscus, et neglecta redire Virtus
Audet: apparetque beata pleno
Copia cornu.

PUER. Augur, et fulgente decorus arcu,

prior, fortior bellante hoste. — *jac. lenis in hostem*, ad præceptum Anchisæ, apud Virgil. Æn. VI, 852: « Tu regere imperio populos, Romane, memento, Hæ tibi erunt artes, pacisque imponere morem, Parcere subjectis et debellare superbos. »

53. *Jam mari terraque*, etc. Vulgarem sententiam: « Jam hostibus terra marique victis aureæ ætatis Romam redit felicitas, » egregie amplificavit. — De Augusto pariter Noster Serm. II, 5, 62: « juvenis Parthis horrendus, ab alto Demissum genus Ænea, tellure marique Magnus erit. » Ed. — *Medus*, h. e. Parthus, qui ab Augusto bellum metuens, ipsi militaria signa, de Crasso capta, remisit. Cf. supr. III, 5, et ibi Analys. Ed. — *manus potentes*, populi Romani potentiam, vel Augusti victrices manus. Ed. — *Albanas secures*, Romanos fasces, h. e. Romanum imperium; *Albanus* pro: Romanus; quia *Alba Longa*, unde Romam deducta est colonia, Romanorum quasi mater fuit. — *Jam Scythæ*; intellige Gelonos, gentem Sarmaticam, qui, quum in Romanorum fines trans Istrum incursionem fecissent, misso Lentulo, trans flumen repulsi sunt. Vid. Flor. IV. Ed. — *Indi*; cf. supr. I, 12, 56. — *responsa pet.* conditionem pacis exposcunt, et imperata accipiunt. De Indorum Scytharumque legatione Suet. Aug. C. XXI: « quo virtutis moderationisque fama Indos etiam et Scythas, auditu modo cognitos, pellexit ad amicitiam suam populique Romani ultro per legatos petendam. Ed. — *superbi nuper*, nuper feroces, incursionibus in fines populi Romani factis. Ed. — *Jam Fides*, etc. *Cælicolæ* enim, qui aurea ætate, ut Catullus canit, LXIV, 385: « præsentes domos castas invisere et sæpius mortali cœtui se ostendere » soliti fuerint, ferrea ætate terram reliquisse finguntur; cf. Hesiod. Ἔργ. 197 seqq. — *neglecta redire virtus audet*, nec jam dubitat virtus redire ad eos qui diu illam neglexerunt. Ed. — *beata pleno cornu*; cf. supr. ad I, 17, 16.

61. Hic solus canit puerorum chorus. — *Augur, et fulgente decorus arcu*, etc. Quodsi igitur Apollo genti Romanæ propitius est, sospitet eam et ad felicissima tempora propaget. —

Phœbus, acceptusque novem Camenis,
Qui salutari levat arte fessos
Corporis artus,
Si Palatinas videt æquus arces,
Remque Romanam Latiumque felix
Alterum in lustrum meliusque semper
Proroget ævum.

VIRG. Quæque Aventinum tenet Algidumque,
Quindecim Diana preces virorum
Curet, et votis puerorum amicas
Adplicet aures.

CHOR. Hæc Jovem sentire, Deosque cunctos,

Augur, Apollinis laudes et virtutes, ut in hymnis fieri solet, cumulantur; laudatur igitur ille primum ut vates, μάντις, deinde ut arcitenens, χρυσότοξος, ἀργυρότοξος, tum ut Musarum præses, μουσαγέτης, denique ut deus salutaris sive artis medendi peritus, ἰατρός; easdem Apollinis laudes recenset Pindarus Pyth. V, 80 seqq. jam a Mitsch. in Analect. p. 711, laudatus.—*Si Palatinas videt æquus arces*, etc. Equidem hunc locum nunc ita explicandum puto: Si mitis ille preces, quæ nunc in monte Palatino funduntur, audit, rem Romanam et Latium felix, h. e. reipublicæ Romanæ et Latii felicitatem in lustrum alterum et in ævum semper melius propaget et extendat. — *Palatinas arces*, innuit templum, Apollini ab Augusto in monte Palatino splendidissime exstructum, vid. Dio LIII, 1, ubi hoc ipsum carmen sæculare decantatum est. — *Remque Romanam Latiumque*; ad illum versum Ennii: « Qui rem Romanam Latiumque augescere vultis. »—*prorogare* jam est: propagare, proferre, extendere, servare; sic *vitam hominibus prorogare* dixit Plaut. Pseudol. III, 2, 35.

69. Cantum repetit puellarum chorus.—*Quæque Avent.* etc. Et Diana, quæ in monte Aventino Algidoque colitur, si propitia est genti Romanæ, quindecimvirorum preces respiciat, etc. — *Aventin.* de Dianæ templo in Aventino vid. *Donat. Rom.* III, 13. —*Algidumque*, in hoc monte enim prope Romam ad viam Appiam versari inprimis solebat Diana, cf. I, 21, 6, unde, sacra ei ibi facta esse, sponte intelligitur. — *quindecimvir. prec.* quindecimviris enim, qui libris Sibyllinis præerant, singularis sacrorum sæcularium demandata fuit cura et administratio.

73. Jam decantato carmine, uterque chorus canit epilogum, et spem

Spem bonam certamque domum reporto,
Doctus et Phœbi chorus et Dianæ
Dicere laudes.

bonam certamque, se non solum ab Apolline et Diana, sed etiam a Jove cunctisque diis exauditum esse, cum concione communicat; quod quidem in audientium animis sensus excitare debebat lætissimos. — *sentire*, audire, et, ut rata esse jubeat, permoveri. — *Spem bonam cert. domum reporto*... *chorus doctus dicere*, etc. chorus, ut sæpe apud Tragicos in singulari loquitur, pro: nos pueri puellæque, qui carmen in Apollinis et Dianæ laudem dicere edocti sumus, nempe a χοροῦ διδασκάλῳ Horatio. Chorus scilicet, qui alternatim antea cecinerat, conjunctim cecinit epilogum.

Analysis e Mitscherlichio deprompta.

De carmine sæculari. Quum libri Sibyllini præter cæteras dierum sæcularium sollennitates Hymnum in Apollinem et Dianam, ad quos ii potissimum spectarent, a choro puerorum ac virginum canendum præciperent, Horatio honorificentissimum hoc munus ab Augusto, qui a. U. DCCXXXVII apparatius eas adornandi cepisset consilium, demandatum fuisse, diserte in vita Nostri tradit (1) Suetonius: hocque carmen, quod bona fortuna nobis servavit, ipsum illud insigne Romanæ pietatis monumentum esse, tum res ipsa prudenti abunde fidem facit; tum locupleti Censorini (de die nat. c. XVII), particulam ex eo, tanquam sæculari carmine, laudantis, testimonio comprobatur. Cujus insignis præstantia etsi multa alia (2) ejusdem generis, quæ nobis fatum invidit, minus desiderari patiatur; ipsorum tamen jactura præter comparationis, qua carendum nobis est, jucunditatem vel ideo gravis ac molesta nobis accidit, quod aliquantum inde lucis in Nostrum transfundere, rectius saltem de tractationis inventionisque laude judicium ferre licuisset. Bene tamen actum, quod ii ipsi librorum Sibyllinorum versus, qui instituendorum Sæcularium dierum normam præscribunt, evulgati ad nos transmissi sunt, quorum adeundorum solis Quindecimviris apud Romanos potestas esset. Ad hos quum se totum in scribendo carmine Sæculari componere deberet, et vere, ut res docet, composuerit Horatius; maximo sane nos ad penitius intelligendam ejus in-

1. In Vita Horatii § 10: « Scripta ejus Augustus usque adeo probavit, mansuraque perpetuo opinatus est, ut non modo sæculare carmen componendum injunxerit, sed et Vindelicam victoriam, etc. »

2. Utinam saltem Livii poetæ carmen in Junonem reginam, et ipsum a ter novenis virginibus sollenni pompa decantatum, historiæ suæ intexere haud gravatus fuisset Livius (XXVII, 37)! sed omisit illud, *illa*

dolem beatos esse adjumento, in promtu est perspicere. Quum igitur ii pro fundamento interpretationis haberi debeant, in gratiam lectorum integros eos subjungam, ubi paucula quædam generaliora, quæ quidem pro fundo omnis disputationis hac de re habenda esse putem, ne plane ἀσυμβόλως discessisse arguar, præmisero: nam singula momenta persequi neque otii mei est, neque vero hujus loci esse arbitror, tum ab aliis (3) id jam copiose factum est.

Omnino si, quæ de sacrorum sæcularium primordiis (4) traduntur, curatius expendas, ab iisdem ea, unde omnis fere processit religio ac Deorum cultus, profecta esse causis, haud temere colligas ex iis, quæ, utcunque diversa, ultima Romana de iis prodit antiquitas. Sacra ènim ista initio fuisse ἀπευκτικὰ (5), h. averruncandæ Deorum iræ vel prodigiis nuntiatæ vel immissis calamitatibus explicitæ instituta, tum narrationis cujusque ostendit ingenium, tum e Deorum, quibus ista fierent, attributa natura ac indole multo manifestius apparet. Quum enim omnes Ditem Patrem ac Proserpinam, penes quos mortis esset arbitrium, iis propitiatos ferant, haud obscura ratio est, cur horum potissimum pacem sollennibus ritibus antiquitus exoratam voluerit populus Romanus, in gravioris cladis periculo constitutus, vel peste vel quacumque lue mortifera attritus. Mox, quum superstitiosa hac procuratione periculum vel luis diritas levata videretur, mirandum non est, ad eamdem iterum prioris mali metu contactos confugisse animos, repetitosque fuisse istos ritus, quotiescunque vel ejusdem vel similis mali timor ingrueret. Nec raro accidisse credibile est, ut sacra ista plus semel anno, urgente necessitate, instaurarentur, interdum per longius tempus intermitterentur, donec tandem imminentis alicujus mali magnitudo animos hominum acueret, majoremque Deorum curam injiceret, adeo quidem ut ista certis temporis intervallis repetenda voverentur. Atque ita tandem factum esse suspicor, ut sacra ista, ad certas hominum γενεὰς adstricta ac revocata, sæcularium inde nomine insignirentur. Hæc si animo teneas, judicatu haud difficile est, cur in temporum, quibus priora sacra sæcularia peracta fuerint, constituendis rationibus scri-

tempestate forsitan laudabile rudibus ingeniis, ideo, quod *nunc abhorrens et inconditum* esset, si *referretur*.

3. Qui plenius rem cognoscere volent, adeant, præter Zosim. II, 5, et Phleg. Trall. c. IV; Politian. Cent. I, c. 58; Alex. ab Alexandro Gen. D. V. 26, VI, 19; Onuphr. Panvin. de Ludis sæcul. (in Grævii Thes. Ant. IX, p. 1067); Pet. Tassin. de veterum Romanorum anno et ludis sæcul. (Thes. Ant. VIII, 474); Jo. Alph. Turretin. de ludis sæcul. Gen. 1701; Chr. Fr. Ayrmann de ludis Rom. sæcul. Vitemb. 1717, et Jo. M. Gesner. de annis ludisque sæc. Vinar. 1717. — E numis eam illustrarunt Spanhem. de Pr. Num. II, p. 123 sqq. Turretin. l. l. III, et IV; Flor. de Bruin de Euwspelen der oude Romeinen. Rainssant super XII, num. lud. sæcularium, Brix. 1687; Gesner. de opinatis sæcularium lud. notis in numis Rom. gentium. 1745 et alii.

4. Cf. Zosim. II, init. Valer. Max. II, 4, 6; Varro apud Censorin. l. l. et Fest. Pompei. apud Fulv. Ursin. p.

5. Diserte Zosim. l. l. συντελεῖ δὲ (ἡ ἑορτή) πρὸς λοιμῶν, καὶ φθορῶν, καὶ νόσων ἀκέσεις.

ptores adeo inter se dissideant, et quam vana omnis sit VV. DD. de iis conciliandis instituta disceptatio (6), in tantis maxime tenebris, quibus priora reip. Romanæ sæcula involuta sunt.

Jam, quæ a tenuibus admodum initiis profecta essent sacra, aliam paullatim, eandemque auctis inprimis Romanorum opibus, luxuque gliscente lætiorem accepere faciem, accommodatis ad genium sæculi priscis ritibus, ascitisque novis veluti solennis pompæ ad aras Deorum ducendæ, carminis a choro virginum et puerorum ibidem decantandi, edendorum ludorum scenicorum, etc. hocque ideo fieri necesse erat, quod, posteaquam statis temporum intervallis celebrari cœpissent, preces non tantum pro avertendis malis, sed etiam pro largiendis, quæ rei Romanæ salutaria essent, bonis et commodis fundebantur, istaque adeo sacra ad omnes, quos rerum suarum custodes Romani venerarentur, Deos πατρῴους ac πολιούχους transferebantur. Hactenus tamen eorundem originis habita fuit ratio, quod illorum Deorum præcipua in iis manebat religio ac cura, qui malorum physicorum, maxime pestilentiæ agrorumque sterilitatis ἀποτρόπαιοι itemque ubertatis ac sanitatis auctores et conservatores haberentur. Quorum caussas quum a sole ac luna paullo subtilior rerum physicarum cognitio arcessendas esse doceret, imminuto antiquo Ditis ac Proserpinæ honore, Apollini et Dianæ primas in iis dare partes admodum consentaneum erat.

Uti autem omnes antiquiores populi in constituendis ritibus ac cærimoniis, ad placandos Deos institutis, vatum, qui commercia cum Diis jactarent, monitus sequebantur, ita nec Romanis defuere oracula, quæ prodigiis territi aut graviore calamitate afflicti, consulerent, et quorum præcepta sanctissime observarent, a fatidicis mulieribus, Sibyllarum nomine insignitis, ut antiqua fama ferebat, accepta; paullatimque, quum rudiorem ferocioremque populum superstitionis frenis atque habenis alligatum facillime regi ac flecti posse intelligerent (7), in quamdam disciplinæ formam redacta sancteque custodita. Quæ oracula quum agendorum ludorum sæcularium normam, ab Augusto, qui hos pro rei Romanæ in summum a se fastigium evectæ dignitate ac majestate celebrandos statuisset, haud dubie refictam, diserte exponant, eademque prima carminis nostri Sæcularis stamina contineant, quo rectius de poetæ arte in detexendo eo fiat judicium, utque rerum, quæ in eo vel leviter stricta, vel uberius exposita sunt, illustratio inde peti possit, emendatiora hic subjicere placuit:

6. Præter auctores superius laudatos in temporum rationibus excutiendis desudarunt Scalig. de Emend. Temp. L. II, p. 246 sqq. Petavius de D. T. II, 75; Voss. ad Catull. c. XXXIV, p. 81, et P. Th. Vinc. Moniglia, qui diss. suæ de utriusque Philippi Augusti religione (Rom. 1741) tabulam chronol. ludorum sæcularium adjecit.

7. Inspiciundis libris Sibyllinis primum *Duumviri* dati, tum *Decemviri* instituti a. U. CCCLXXXVII, postea XV viris, penes

Ἀλλ' ὁπόταν μήκιστος ἵκῃ χρόνος ἀνθρώποισι
Ζωῆς, εἰς ἐτέων ἑκατὸν δέκα κύκλον ὁδεύων (8),
Μέμνησ', ὦ Ῥωμαῖε, καὶ οὐ μάλα λήσεαι αὐτὸς (9)
Μεμνῆσθαι τάδε πάντα· Θεοῖσι μὲν ἀθανάτοισι
Ῥέζειν ἐν πεδίῳ παρὰ Θύμβριδος ἄπλετον ὕδωρ,
Ὅππῃ (10) στεινότατον, νὺξ ἡνίκα γαῖαν ἐπέλθῃ,
Ἠελίου κρύψαντος ἑὸν φάος· ἔνθα σὲ ῥέζειν
Ἱερὰ παντογόνοις Μοίραις (11) ἄρνας τε καὶ αἶγας
Κυανέας (12), ἐπὶ ταῖς δ' Εἰλειθυίας ἀρέσασθαι
Παιδοτόκους θυέεσσιν, ὅπῃ θέμις. Αὖθι δὲ Γαίῃ

quos omnino sacrorum faciundorum cura erat, custodia eorum tradita; res nota. Vid. Tiraq. ad Alex. ab Alex. III, 46.

8. ἑκατὸν δέκα κύκλον ὁδεύων. Taffin. substituit ἑκατοστὸν κ. ὁ. Gallæus autem Diss. de Orac. Sibyll. I, 6, corr. ἑκατοντάδα. Ita quoque legendum conj. Salmas. Exercit. Plin. t. I, p. 54, profertque e Phlegonte Oraculum, in quo Sibyllam mortuam ἐν δεκάτῃ γενεᾷ dicitur, cui subjicit Phlegon, διὰ τούτου τοῦ χρησμοῦ ἀποδείκνυται δέκα γενεὰς αὐτὴν κατ' ἀνθρώπους γεγονέναι. Si igitur γενεὰ est CX annorum, MC annos vixisset Sibylla. Sed Phlegon sibi constabit, si Sibyllam initio γενεᾶς X mortuam dices. In nostro autem oraculo ἑκατὸν δέκα recte habere, et Horatii et Censorini XVII, 14, inde ducti numeri ostendunt, a Quindecimviris ita forte refecti, Augusti jussu.

9. Μέμνησ' ὦ Ῥωμαῖε, καὶ οὐ μάλα λήσεαι αὐτὸς. Mira in hoc versu diversitas. Politiani antiquissimus et optimæ notæ liber: καὶ εἰ μάλα λήσεαι αὐτοῦ. Vulg. καὶ οὐ μάλα λῆσαι ἑαυτοὺς, pro quo Steph. conj. ἑαυτόν. Phleg. c. IV, habet ἑαυτοῦ. Nos prius μεμνῆσθαι, quod omnes libros obsidet, in μέμνησ' ὦ mutavimus, et αὐτὸς rescripsimus, ut aliquam orationi conciliaremus concinnitatem. Cæterum eadem περιττολογία Catull. LXIV, 231, 2: « Tum vero facito, ut memori tibi condita corde hæc vigeant mandata, neque ulla obliteret ætas. »

10. Ὅππῃ στεινότατον. Ubi angustissimi sunt, ubi non leniter decurrunt fluvii, sed omnium rapidissime feruntur. Quum igitur Valer. Max. II, 4, 6, et Zosim. II init. Terentum ita designent, ut lenissimum ibi aquarum decursum esse dicant, malui τὴν στενότητα ad tenuitatem, ut ita dicam, et paucitatem aquarum, quam ad riparum angustias referre. Turretinus (de ludis sæc. p. 30) probat, ῥοπῇ στεινότατον, vertitque, « nox brevior tenebris terras ubi texerit atris, » indeque efficere vult, circa æstivum solstitium actos esse ludos. Sed neque τῇ ῥοπῇ quis hic sit locus intelligo, neque qui versus in capite tempore uno deficiens fulciri queat. Idem de ῥιπῇ aliorum sentio. Hæc Gesn. Sane ὅππῃ feliciter conj. Steph. pro eo quod vulgabatur: ῥοπῇ, obvia corruptelæ caussa, ultima scilicet τοῦ ὕδωρ ad seq. vocabulum traducta. Steph. conjecturam plane firmant Phleg. Trall. libri. Ex ῥοπῇ, Leunclav. exclusit ῥιπῇ στεινοτάτῃ. Sed de στεινότατον adhuc laboro. Quid? si legatur, ὅππῃ λειότατον, ubi plana adeoque placida aqua defluit.

11. Παντογόνοις Μοίραις. Vitiose vulg. et Phleg. Trall. ποντογόνοις, quod a nupero Zosimi editore servatum mireris. Παντόγονοι dictæ Parcæ, tanquam Lucinæ πάρεδροι; res nota. Vid. Spanhem. ad Callim. H. Dian. 22.

12. Κυανέας. Phleg. Tr. ita cum seqq. jungit: Κυανέας δ' ἐπὶ ταῖς δ' Ε. Sed nemo facile Ilithyias, Junonis filias (Hom. Iliad. λ, 270; Etym. M. Εἰλειθυίαι, θεαὶ τῶν τικτουσῶν ἔφοροι, Διὸς καὶ Ἥρας θυγατέρες) κυανέας dixerit. Contra *capras nigras* Parcis, Deabus inferis, immolari juberi quis miretur? Mox v. 10: παιδοκτόνοις, ridicula aberratione P... ὅπῃ θέμις, *rite*.

Πληθομένη χοῖρός τε καὶ ὗς (13) ἱεροῖτο μέλαινα.
Ζάλευκοι ταῦροι δὲ Διὸς παρὰ βωμὸν ἀγέσθων,
Ἤματι, μηδέ τε νυκτί (14). Θεοῖσι γὰρ οὐρανίοισι
Ἡμέριος πέλεται θυέων τρόπος. Ὣς δὲ καὶ αὐτοῖς (15)
Ἱρεύειν· δαμάλης δὲ βοὸς δέμας ἀγλαὸν Ἥρης
Δεξάσθω νηὸς παρὰ σεῦ. Καὶ Φοῖβος Ἀπόλλων,
Ὅς τε καὶ Ἥλιος κικλήσκεται, ἶσα δεδέχθω
Θύματα (16) Λητοΐδης· καὶ ἀειδόμενοί τε Λατῖνοι
Παιᾶνας κούροις (17) κούρῃσί τε νηὸν ἔχοιεν,
Ἀθανάτων· χωρὶς δὲ κόραι χορὸν αὐταὶ ἔχοιεν,
Καὶ χωρὶς παίδων ἄρσην στάχυς, ἀλλὰ γονήων
Πάντων ζωόντων, τοῖς ἀμφιθαλὴς ἔτι φύτλη.
Αἱ δὲ γάμου ζεύγλαισι δεδμημέναι ἤματι κείνῳ
Γνὺξ Ἥρης παρὰ βωμὸν ἀοίδιμον ἑδριόωσαι
Δαίμονα λισσέσθωσαν, ἅπασι δὲ λύματα δοῦναι (18)
Ἀνδράσιν ἠδὲ γυναιξὶ, μάλιστα δὲ θηλυτέρῃσι.
Πάντες δ' ἐξ οἴκοιο φερέσθων, ὅσσα κομίζειν

13. Πληθομένη χοῖρός τε καὶ ὗς. Mira lectionis depravatio in Phleg. Tr. libris: Πληθογένη χωροῖς ὄϊς ἱερεύοιτο μέλαινα, quæ saltem, ut versus stet, ita refingenda sunt: Πληθογένει (seu potius πληθομένῃ) χωροῖσιν ὄϊς ἱέροιτο μέλαινα. Terra adeo πληθ. χωροῖς esset εὐρύχορος, ἀπείρων, neque ὄϊς μέλαινα ab ejus sacris aliena putanda. Hom. Iliad. γ, 103: Οἴσετε δ' ἄρν' ἕτερον λευκὸν, ἑτέρην δὲ μέλαιναν, Γῇ τε καὶ Ἠελίῳ. Præstare tamen arbitror, quod vulgatur, Γαίῃ πληθομένῃ, h. omnium rerum copiam gignenti ac suppeditanti, persona cum re significata permixta.

14. Ζάλευκοι.... μηδέ τε νυκτὶ. Πάνλευκοι Phleg. Tr. Idem μηδέ τε νυκτί. Reliqui: μηδ' ἐπὶ νυκτί.

15. Ὣς δὲ καὶ αὐτοῖς, etc. Ita utique interpungendus hic locus. Sensus est: *Sane ita sacra curare* consentaneum est (omisso χρὴ, θέμις ἐστὶ) *Bovem autem juvencam* (Δαμάλης βοὸς δέμας pro, δαμάλη βοῦς, ut *corpora magna boum* Virg. Ge. III, 369; Æn. XI, 197) *accipiat Junonis ædes*, Junoni immoletur. Pessime ubique editur atque interpungitur: ὡς δὲ καὶ αὔτως ἱρεύειν δαμάλεις τε. Βοὸς δέμας, etc.

16. Ἶσα δεδέχθω Θύματα. Αἴσια δέχθω Phleg. Tr. minus commode, ac re fragante Nostri v. 49. *Quique vos bubus veneratur* albis.

17. Καὶ ἀειδόμενοί τε Λ. Παιᾶνες κ. Ita correxi duce Phleg. Tr. et Politiani libro. Vulgo καὶ omittunt, metri pernicie, et Παιᾶνας. Sensus: *Pæanes Latini a pueris puellisque cantati templum compleant; iis templum resonet*; noto τοῦ ἔχειν et ἔχεσθαι usu. Cæterum quum ἔχοιεν statim recurrat, Heyn. in Zosim. Reitem. p. 663, secundo loco corr. ἄγοιεν, sollenni hac de re verbo. Sed in hoc carmine talia forte non ad vivum resecanda. Mox v. 21, poeticam vocem στάχυς a Gesn. in στίχος mutatam nollem.

18. Ἅπασι δὲ λύματα δοῦναι. Ita omnes libri, quos deseruit Sylb. substituendo. θελήματα, *quæ quisque precatur*, indocte ac parum græce. De his piaminibus ipse Zosim. II, 5, 2: πρὸ ἡμερῶν ὀλίγων τοῦ τὴν θεωρίαν ἀχθῆναι, ἐν τῷ Καπετωλίῳ καὶ ἐν τῷ νεῷ τῷ κατὰ τὸ Παλάτιον, οἱ δεκαπέντε ἄνδρες ἐπὶ βήματος καθήμενοι τῷ δήμῳ διανέμουσι τὰ καθάρσια. Ταῦτα δὲ ἐστὶ δᾷδες καὶ θεῖον, καὶ ἄσφαλτον. Antiquissimum haud dubie hoc institutum fuit lustrandæ corrigendæque causa.

Ἔστι θέμις θνητοῖσιν, ἀπαρχομένοις βιότοιο (19),
Δαίμοσι μειλιχίοισιν ἱλάσματα, καὶ μακάρεσσιν
Οὐρανίδαις· τὰ δὲ πάντα τεθησαυρισμένα κείσθω (20)
Ὄφρα τελῇ θυμέλῃσι (21), καὶ ἀνδράσιν ἑδριόωσιν
Ἔνθεν πορσύνης μεμνημένος. Ἤμασι δ' ἔστω
Νυξί τ' ἐπασσυτέρῃσι θεοστέπτους παρὰ θώκους (22)
Παμπληθὴς ἄγυρις· σπουδὴ δὲ γέλωτι μεμίχθω.
Ταῦτά τοι ἐν φρεσὶ σῇσιν ἀεὶ μεμνημένος εἶναι,
Καί σοι πᾶσα χθὼν Ἰταλὴ καὶ πᾶσα Λατίνη
Αἰὲν ὑπὸ σκήπτροισιν ὑπαυχένιον ζυγὸν ἕξει.

Quæ carmina carminibus Latinis sic translata sunt in versione Zosimi, lib. II, cap. 6; edit. Basil. pag. 22.

Ast ubi mortalis longissima venerit ætas
Vitæ, centenis denis redeuntibus annis,
Sis, Romane, memor, nec te ulla oblivia fallant,
Sis memor, ut facias Dis immortalibus illo
Rem sacram in campo, quem Tybridis adluit unda,
Nox brevior tenebris terras ubi texerit atris,
Solque suum jubar abdiderit. Tum victima Parcis
Agnorum atque ovium pariter cadat Oceaninis.
Postea cæruleæ placantor et Ilithyiæ,
Lucinæ, quibus has sacris decet; inde feraci
Telluri porcus mactetur cum sue nigra.

19. Ἀπαρχομένοις βιότοιο. Gesn. rescribere gestiebat: ἀπερχομένοις βιότοιο, hoc sensu: *ferant, quæ ferre fas est mortalibus, qui, postquam e vita excessere, inter dæmonas relati sunt.* Sed de ἀπαρχαῖς, Diis offerendis, capiendum.

20. Τεθησαυρισμένα κείσθω. Κεῖσθαι Phleg. Tr. non omnino male; nam et infinitivos amat Sibylla, omisso χρή.

21. Ὄφρα τελῇ θυμέλῃσι. Recepi hanc Phleg. Tr. lectionem, suffragante Gesn. qui ita ad hunc locum: Placuit hanc lectionem præferre alteri, ὄφρα τε θηλυτέρῃσι, tum quod paullo est obscurior, quæ caussa mutationis esse potuit; tum quod plenius indicat, quem in usum congerenda esset illa, de qua sermo est, copia. Confirmat me in hac opinione Zosimus, qui artificibus ludorum et spectaculorum donaria ex frugum primitiis data ait. Verba adscribam (II, 5, 9): θεωρίαι τε ἱεροπρεπεῖς ἄγονται. Κομίζονται, δὲ οἱ ταῦτα ποιοῦντες μισθὸν τὰς ἀπαρχὰς τῶν καρπῶν, σίτου, καὶ κριθῆς καὶ κυάμων. Et vel ideo distribuebantur populo ab Impp. per XV viros fruges, ut eas deinde scenicis artificibus ferrent. Hæc ille. Male tamen habet hoc, quod ἄνδρες simpliciter illi artifices audiant; quanquam alterius lectionis multo molestior sensus. Quid enim? Conferre unumquemque jubet Sibylla, quæ habeat, ut scilicet inter ipsosmet iterum distribuantur. —Vid. sup. not. 69, extrem. pag. 555. Ed.

22. Θεοστέπτους παρὰ θώκους; h. *pulvinaria, Deorum simulacris ornata.* Ita quidem e conj. Sylb. reposui. Angeli Politiani liber cum aliis habet θεοπρέπτους· unde Gesn. conj. θεοσσέπτους. Phleg. Tr. θεοπροπίους, felici aberratione.

Inde boves albi Jovis adducuntor ad aram,
Idque die, haud nocte: nam Dis cœlestibus una
Sacra diurna placent. Simili ratione juvenca
Junoni nitida et labis mactabitur expers.
Hinc et sacra feret paria alta te Phœbus Apollo,
Latonâ genitus, quem solem nomine dicunt.
Pæanasque canent sublata voce Latini
Ædibus in sacris pueri innuptæque puellæ;
Sic tamen, ex alia ut consistant parte puellæ;
Ex alia pueri dicant sua carmina: quorum
Vivat uterque parens, superis vescatur et auris.
At quæ nuptarum fuerint numeroque locoque,
Adsideant flexis genibus Junonis ad aram,
Divam exorantes, cunctorum ut vota secundet,
Vota quidem et marium, magis at muliebria vota.
Quilibet eque domo secum ferat omnia, quæ fas
Mortales superis, ceu primitias epularum,
Mitibus et divis, divis offerre beatis.
Omnia cœlitibus sint hæc cumulata per aras,
Ex his suppedites ut femillis maribusque,
Qui sacris aderunt: etenim noctesque diesque
Vis hominum præsens ad pulvinaria divum
Ingens sit numero, ludicra et seria tractans.
Hæc adeo tibi sint memori bene condita mente:
Itala sic tellus omnis omnisque Latina
Æternum tua sceptra colet, tua jussa capesset.

Quum Sibyllinis his versibus leges quasi quædam dictæ essent, quæ poetæ pangendo carmini Seculari admoto intentoque semper sequendæ essent; magnæ utique artis erat atque ingenii, iis ita satisfacere, ut ne vinculis constrictus et in ordinem coactus videretur, simulque carmen exiret, quod nec Phœbo, cui dicendum esset, h. dierum istorum solennitate, neque muneris, quod tuendum ornandumque suscepisset, gravitate indignum esset. Quibus quidem si Horatium insigni hoc atque unico sui generis ex Romana antiquitate monumento abunde satisfecisse dicam, neminem, qui adversus me contendat, fore arbitror rei intelligentem. Non illa artis Musicæ emblemata dico, quanquam ipsa haud vulgaria atque illustria: nam talia vel aridioris poetæ vena inspergat; sed illam orationis gravitatem ac dignitatem, illum sacrum majestatisque plenum carminis incessum dico, ad priscorum hymnorum κλητικῶν atque εὐκτικῶν formam, ad quam quidem versus Sibyllini quasi manu ducebant, plane descriptum. Neque enim copiosus exundat, aut nubes captat poeta; sed æquabiliter decurrens satis habet pios ac religiosos sensus eloqui,

animumque ad eosdem perducere. Laudes autem Apollini et Dianæ ita dicit, ut diversas ac multiplices eorum virtutes et potestates variis ipsorum appellationibus indigitet; in qua ipsa tamen πολυωνυμίᾳ summus delectus apparet, laudatis ampleque exornatis iis potissimum virtutibus, quæ rei Romanæ statum integrum florentemque præstarent, cæteris transmissis, vel verbo tantum indicatis. Ad artem autem poetæ quod attinet, maximam sane, et in summa operis et in singulis partibus ab eo adhibitam quisque vel minus sagacior facile deprehendat. Primum, quod ipsa Sibylla jubebat, carmen ad chori plane leges (23) adstrinxit; quæ ratio, lyricæ poesi adcommoda prorsus ac fere propria, dici vix potest quam augustam speciem quantumque vigoris ac sanguinis carmini adfuderit. Tum singulare artificium in eo prodidit, quod, quum carmen ad Apollinem et Dianam maxime referendum esset, tertio quippe ludorum die in Apollinis Palatini æde canendum, hos quidem potiori loco habebat, cæteros tamen Deos, ut sæcularis hymni appellatione dignum hoc carmen evaderet, veluti aliud agens, scite intexebat. Denique, quæ maxima ejus virtus est, bellicas ac togatas Augusti laudes tam artificiose immiscuit, ut iis non tam locum quæsivisse, quam ducente ipso rerum tractandarum ordine ad eas delatus videri debeat. Quæ quidem omnia si recte expendantur, in pretiosissimis utique totius antiquitatis divinæ hoc artis carmen habendum esse monumentis, Horatiumque, ut Romulæ apotheoseos formula concludam, immortali hoc edito opere summum vatem dici haberique fas esse, lubens volensque quisque largietur.

23. Ἄσματα ἐπιπομπευτικά. h. hymnos in solennibus sacrificiis a choro decantandos Græcis perquam usitatos, et προσῳδιῶν nomine insignitos fuisse ex Proclo apud Phot. p. 523, satis constat. Neque minus explorata res est, chori duas partes fuisse, ita ut nunc hæc, nunc illa caneret (unde ἀντηχεῖν, veluti Eurip. Alc. 423), nunc utraque voces jungeret, hocque ipsum in hoc carmine sæculari obtinuisse haud obscure colligas e Sibyllæ præcepto, chorum puerorum a virginibus sejungentis (adde C. S. v. 34); sed quænam C. Sæcularis inde distributio facienda sit, nunc temere quæri arbitror. Pericula tamen fecere Sanad. Iones, Anchersen, alii; partim probabilia, partim satis futilia.

TABULA RERUM

QUÆ IN HOC PRIMO Q. HORATII VOLUMINE CONTINENTUR.

ORDO ALPHABETICUS ODARUM.

A.

B.

C.

D.

E.

F.

H.

I.

J.

L.

M.

N.

O.

P.

FINIS

CARMINUM ET PRIMI VOLUMINIS.